ἘΠΕΤΗΡΙΣ

ἙΤΑΙΡΕΙΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ἜΤΟΣ Δ΄



ἈΘΗΝΑΙ 1927

Ἐβραβεύθη διὰ τοῦ Ζαππείου βραβείου ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις Συλλόγου πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν.

ΤΥΠ. "ΕΣΤΙΑ„ 1917

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΥΓΚΕΛΛΩΝ ΕΝ ΤΩι ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩι ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΩι

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οἱ πολυμαθεῖς σχολιασταὶ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων καὶ εἰς νεωτέρους χρόνους ὁ Σλούμπερζε, πρῶτοι αὐτοὶ ἔγραψαν περὶ Συγκέλλων, ἐλάχιστα ὅμως καὶ ἀσαφῆ, μὴ δυνηθέντες νὰ κατανοήσωσι τὸν θεσμὸν τοῦτον.

«Τί ἦσαν οἱ Σύγκελλοι, λέγει ὁ Ρεΐσκιος, δὲν εἶναι βέβαιον· εἰς ἐμὲ ὅμως φαίνεται ὅτι ἦσαν βοηθοὶ καὶ βικάριοι τῶν ἐπισκόπων, ἐν ἀπουσίᾳ ἢ ἀσθενείᾳ τῶν ὁποίων διεξῆγον τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις διαδεχόμενοι, ἂν ὄχι πάντοτε, αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου». Θὰ ἴδωμεν πόσον ἀτελὴς εἶναι ὁ ὁρισμὸς οὗτος· ἐλάχιστα δὲ ἀληθὲς τὸ συμπέρασμα τοῦ Σλούμπερζε ὅτι οἱ Σύγκελλοι τοῦ Πατριάρχου ἦσαν Μητροπολῖται, οἱ τῶν Μητροπολιτῶν Ἐπίσκοποι καὶ οἱ τῶν Ἐπισκόπων Ἡγούμενοι ἢ ἁπλοῖ ἱερεῖς [1].

Ἐκ τῶν ἡμετέρων πάλιν οἱ γράψαντες ὁπωσδήποτε ἐκτενεῖς ἐκκλησιαστικὰς ἱστορίας παρέρχονται τοὺς Συγκέλλους, παντελῶς σιωπῶντες περὶ αὐτῶν· ὅσοι δὲ ἠθέλησαν νὰ ἀσχοληθῶσι περὶ αὐτῶν [2] δὲν προσέθεσαν πλείονα εἰς ὅσα εἶπον οἱ προγενέστεροι αὐτῶν.

Φιλότιμον προσπάθειαν πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ θεσμοῦ τῶν Συγκέλλων κατέβαλεν ἐσχάτως ὁ ἐλλόγιμος Καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ τέως τοιοῦτος ἐν τῇ θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης Ἀρχιμανδρίτης Βασίλειος Στεφανίδης, δημοσιεύσας ἰδιαιτέραν ὀλιγοσέλιδον μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «οἱ Σύγκελλοι ἐν τῷ Διοικητικῷ συστήματι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου [3]», ἀλλὰ καὶ οὗτος μὴ χρησιμοποιήσας πάσας τὰς πηγάς, ἀτελεῖς παρέχει πληροφορίας καὶ δὲν ἔφθασεν εἰς θετικώτερα συμπεράσματα.

Ἡμεῖς ἤδη ἐπιχειροῦντες τὴν συγγραφὴν τῆς παρούσης μελέτης θὰ εἴμεθα εὐτυχέστεροι τόσων σοφῶν καὶ περιφανῶν ἀνδρῶν; Ἐὰν τὸ ἐπιτύχωμεν, θὰ εἶναι δι' ἡμᾶς τίτλος ὑψίστης τιμῆς καὶ ἐπιβράβευσις πολυμόχθων προσπαθειῶν, ὑφ' ἃς συνθήκας μάλιστα διατελοῦμεν σήμερον, ὁπότε μετὰ κόπου κατωρθώσαμεν νὰ προμηθευθῶμεν τὰ διὰ τὸ ζήτημα ἡμῶν ἀπαραίτητα βοηθήματα.

---

[1] Schlumberger, Sigillographie 412.

[2] Εὐαγγελικὸς Κῆρυξ τόμ. Α΄. 318, Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια τόμ. ΙΕ΄. 408, 193, Σ. Βυζαντίου, Ἡ Κωνσταντινούπολις τόμ. Γ΄. 525.

[3] Β. Στεφανίδου, Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν καὶ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, ἐν Κων/πόλει 1921.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ὑπουργοὶ καὶ συναντιλήπτορες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν πολλαπλῶν αὐτοῦ καθηκόντων.

Τὸ ἔργον τῶν Ἐπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὁποίου ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ πρόκειται, ἦτο πολυσχιδὲς καὶ πολύπονον. Ὁ Ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ἤ, ὡς ἀπ᾿ ἀρχῆς ἐπεκράτησε νὰ λέγηται, ὁ Πατριάρχης Κων/πόλεως, ἐκτὸς τῶν λειτουργικῶν αὐτοῦ καθηκόντων, τὰ ὁποῖα οὐκ ὀλίγον ἀπησχόλουν αὐτόν, καὶ ἐκτὸς τῶν διαφόρων εἰς τὰ ἀνάκτορα ἀπασχολήσεων, αἱ ὁποῖαι μέγα μέρος τοῦ χρόνου αὐτοῦ ἀπερρόφουν, εἶχε νὰ φροντίσῃ καὶ περὶ τῶν περιουσιῶν τῆς ἐκκλησίας, περὶ εὐταξίας καὶ προαγωγῆς τῶν Ἱερῶν Μονῶν, περὶ εὐπρεπείας καὶ συντηρήσεως τῶν ναῶν, περὶ προστασίας, περιθάλψεως καὶ παρηγορίας τῶν ὀρφανῶν, τῶν γερόντων, τῶν πτωχῶν, τῶν ἀσθενῶν, τῶν ἐν φυλακῇ, περὶ ἐξαγορᾶς τῶν αἰχμαλώτων, περὶ διδασκαλίας τῶν αἱρετικῶν καὶ τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῶν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ὡς καὶ περὶ ἐκχριστιανίσεως τῶν ἀπίστων, περὶ ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἠθικῆς προαγωγῆς τῶν πιστῶν καὶ περὶ πάσης ἄλλης ἀνάγκης πνευματικῆς τοῦ εἰς τὴν μέριμναν καὶ προστασίαν αὐτοῦ ἐμπεπιστευμένου λαοῦ.

Εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν ποικίλην καὶ ἐπίπονον ἐργασίαν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπαρκέσῃ εἷς καὶ μόνος, ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἦτο ἡ προθυμία, ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἀντοχὴ αὐτοῦ. Καὶ εἶχε μὲν κατ᾿ ἀρχάς, ἀπ᾿ αὐτῶν τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων, περὶ αὐτὸν ὁ Ἐπίσκοπος συναρωγοὺς καὶ συναντιλήπτορας τοὺς πρεσβυτέρους «Τὸ τίμιον πρεσβυτέριον», ὅπερ κατὰ τὴν ἔκφρασιν Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου «οὕτω συνήρμοσται τῷ ἐπισκόπῳ, ὡς χορδαὶ καθάρᾳ», καὶ τοὺς διακόνους «τὴν ἐν Χριστῷ διακονίαν», ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσαν τὸν Ἀρχιδιάκονον, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ, καὶ δὴ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε΄. αἰῶνος καὶ ἰδιαίτερα πρόσωπα, ἐκ τοῦ ἰδίου κλήρου λαμβανόμενα ἐκ τῶν ἐπ᾿ ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ καὶ πείρᾳ διακρινομένων, ἓν κατ᾿ ἀρχάς, δύο ἔπειτα καὶ περισσότερα μετὰ ταῦτα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνεπιστεύετο τὴν μέριμναν καὶ φροντίδα καὶ διεξαγωγὴν τῶν πολλαπλῶν αὐτοῦ καθηκόντων πάντοτε ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν καὶ ἐπιστασίαν του.

Πρῶτον τοιοῦτον κληρικὸν περὶ τὸ πρῶτον τέταρτον τῆς Ε΄ ἑκατονταετηρίδος ἀπαντῶμεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Φλαβιανόν, Σκευοφύλακα τοῦ Πατριάρχου Πρόκλου καὶ μετὰ ταῦτα διάδοχον αὐτοῦ (447 - 449), ἔπειτα Ἀκάκιον Ὀρφανοτρόφον καὶ ἀπὸ τοῦ 471 Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, Εὐφήμιον Πτωχοτρόφον καὶ ἀπὸ τοῦ 490 Πατριάρχην, Μακεδόνιον

Σκευοφύλακα καὶ ἀπὸ τοῦ 496 Πατριάρχην καὶ Τιμόθεον Σκευοφύλακα καὶ ἀπὸ τοῦ 511 - 518 Πατριάρχην Κων/πόλεως[1]. Πολὺ πρότερον ὅμως ἀπαντᾶται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὸ ἀξίωμα τοῦ Οἰκονόμου.[2] Ἐφεξῆς δέ, ἐφόσον ἐμορφοῦντο διάφοροι ὑπηρεσίαι, ἀνεδεικνύοντο καὶ διάφορα ἀξιώματα, ὡς τοῦ Σακελλαρίου, Γηροκόμου, Σακελλίου, Χαρτοφύλακος, Ρεφερενδαρίου, Πρωτεκδίκου, Ἱερομνήμονος, Ὑπομνηματογράφου καὶ ἄλλα τοιαῦτα κατωτέρας σημασίας.

Ὡς ἦτο ἑπόμενον, οἱ τοιοῦτοι ἀξιωματικοί, οἱ ἰδιαίτεροι ὑπουργοὶ καὶ οἱονεὶ σύμβουλοι καὶ συμπάρεδροι τοῦ Πατριάρχου, οἱ διευθύνοντες τὰ διάφορα Σέκρετα, Πατριαρχικὰ δηλ. γραφεῖα, καὶ ἀποτελοῦντες τὴν Πατριαρχικὴν Σύγκλητον, σὺν τῷ χρόνῳ ἀπέβαινον ἰσχυρότατοι, ἔχοντες συνήθως εἰς τὰ τῆς Ἐπισκοπῆς πράγματα τὴν βαρύνουσαν γνώμην, καθ᾿ ὅσον μάλιστα ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον συνεκέντρου εἰς ἑαυτὸ δύο, τρία καὶ πολλάκις περισσότερα ἀξιώματα. Διὰ τοῦτο βλέπομεν, ὅτι ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ Ε΄. αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς διὰ πολλῶν αἰώνων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς τάξεως αὐτῶν ἐξελέγοντο οἱ Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως, μὴ ἐπιτρεπομένης ἄλλως τε ἐξ ἄλλου θρόνου μεταθέσεως, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις.

Παρόμοιόν τι συνέβη καὶ εἰς τὰς ἄλλας πατριαρχικὰς ἐκκλησίας καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἐπισκοπῇ τῆς Ρώμης, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπὸ τοῦ ΣΤ.΄ αἰῶνος παρουσιάζεται καὶ ὁ τίτλος Καρδινάλιος «Presbyterus Cardinalis»,[3] χωρὶς νὰ εἶναι εἰσέτι τίτλος τῶν φερόντων αὐτὸν μελῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κλήρου, διότι ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος, ἐπὶ σειρὰν αἰώνων, δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὸν κλῆρον τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ᾿ ἀπεδίδετο καὶ εἰς κληρικοὺς ἄλλων Ἐκκλησιῶν, καὶ δὴ εἰς τὸν ἐπίσημον κλῆρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Οὕτω π. χ. ὁ Πάπας Ρώμης Ἰωάννης ὁ Η΄. γράφων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Βασίλειον τὸν Μακεδόνα, ἐξ ἀφορμῆς τῆς δευτέρας ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου ἀνόδου τοῦ Πατριάρχου Φωτίου, ὡς γνωστὸν ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Γ΄. ἀθρόον ἐκ λαϊκῶν ἀνελθόντος ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου,

---

[1] Banduri, Imperium Orient. τόμ. Α΄. 78. — Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια τόμ. Ε΄. 270.

[2] Mansi, Conciliorum collectio Δ΄. 1228, 1357.

[3] Ὅ,τι συνέβη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως συνέβη καὶ εἰς τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα καὶ εἰς τὴν Ρώμην, διότι αἱ ἴδιαι ἀνάγκαι ἐδημιούργησαν τὰ ἴδια ἀξιώματα. Εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν κατ᾿ ἀρχὰς παρουσιάζονται οἱ καρδινάλιοι Διάκονοι ἔργον ἔχοντες τὴν διανομὴν τῶν ἐλεῶν· μεταξὺ δὲ αὐτῶν διεκρίθησαν οἱ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Πάπα διατελοῦντες Diaconi Palatini· κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα καὶ οἱ πρεσβύτεροι καρδινάλιοι· ἀλλ᾿ οὔτε ὁ τύπος τῆς ἐκλογῆς, οὔτε ἰδιαίτερα προνόμια διακρίνοντα αὐτοὺς ἀπὸ τὸν λοιπὸν κλῆρον καὶ τοὺς ἄλλους ἀξιωματούχους τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας εἶχον εἰσέτι καθορισθῆ· τὰ ἀφορῶντα εἰς αὐτοὺς ἦσαν ἔτι εἰς κατάστασιν ῥευστὴν ἀποκρυσταλλωθεῖσαν βαθμηδόν. Τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καρδιναλίους ὁ Πάπας μετεχειρίζετο ὡς συμβούλους τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, εἶδος Γερουσίας. Κατόπιν ἐγίνοντο καὶ Ἐπίσκοποι Καρδινάλιοι ἐκ τῶν πλησιοχώρων Ἐπαρχιῶν τῆς Ρώμης.

συνιστᾷ, ὅπως τοῦ λοιποῦ ὁ Πατριάρχης μὴ ἐκλέγηται ἐκ λαϊκῶν ἢ αὐλικῶν, εἰ μὴ μόνον de Cardinalibus Presbyteris et diaconibus Constantinopolitanae Saedis.[1]

Ἐνίοτε, πολὺ βραδύτερον ὅμως, καὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἐκαλοῦντο καρδινάλεις οἱ περὶ τὸν πατριάρχην ἐπίσημοι οὗτοι κληρικοί, ὡς ὁ Μ. Χαρτοφύλαξ, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Βαλσαμὼν λέγει «ὁ κατὰ καιροὺς Χαρτοφύλαξ ἀπὸ τοῦ παρόντος ἰνδίκτου δικαιοῦται καβαλλικεύειν κατὰ τὴν λιτὴν τῶν ἁγίων Νοταρίων τὸ πατριαρχικὸν ἄλογον μετὰ ὀθονίου λευκοῦ, ἔδει δὲ καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὡς Καρδηναλίου Πατριαρχικοῦ σκέπεσθαι μετὰ χρυσῆς τιάρας».[2]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Οἱ ἐγκριτώτεροι τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ οἱ κατ' ἐξοχὴν σύμβουλοι καὶ οἰκεῖοι αὐτοῦ.

Καὶ ὅμως, μεθ' ὅλους τούτους τοὺς συνεργοὺς καὶ συμβούλους, ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ᾐσθάνετο περὶ αὐτόν τι τὸ κενόν, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύνατο ν' ἀναπληρώσωσι πάντες οἱ περὶ αὐτὸν ὑπουργοὶ καὶ παραστάται· ᾐσθάνετο δηλ. ὁ Πατριάρχης τὴν ἀνάγκην νὰ ἔχῃ παρ' ἑαυτῷ ὡς σύνοικον καὶ ὁμόστεγον καὶ ὁμοδίαιτον ἰδιαίτερον πρόσωπον, «ὁμόψυχον» αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον νὰ μεταχειρίζηται ὡς ἔμπιστον σύμβουλον καὶ συνεργὸν καὶ συναντιλήπτορα εἰς τὸ δυσχερὲς ποιμαντορικὸν αὐτοῦ ἔργον, ἓν ἄλλο ἐγώ, ἀφωσιωμένον κατὰ πάντα καὶ ἱκανὸν ἐν πάσῃ περιστάσει νὰ βοηθήσῃ καὶ ἀναπληρώσῃ αὐτόν, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτὸ ἐξέλεγε πάντοτε ἐκ τῶν ἐγκρίτων αὐτοῦ ἀξιωματικῶν, τῶν καρδιναλίων αὐτοῦ, ἐκ τῶν ἐχόντων περισσότερα προσόντα, καὶ διὰ τῆς μεγάλης αὐτῶν πείρας ἀποκτησάντων περισσὴν ἱκανότητα. Ἐνίοτε ὅμως, ὅταν μάλιστα ὁ Πατριάρχης προήρχετο ἐξ ἄλλης ἐκκλησίας, προσελάμβανεν ἔξωθεν ἐκεῖνον, ὅστις, ἀφωσιωμένος ψυχῇ καὶ σώματι, ἦτο ἕτοιμος νὰ ὑποστῇ ὑπὲρ τοῦ Πατριάρχου καὶ προϊσταμένου αὐτοῦ πᾶσαν θυσίαν.

Τοιοῦτον συνεργὸν καὶ συναντιλήπτορα τοῦ Πατριάρχου ἀπαντῶμεν κατὰ

---

[1] Mansi, Ἔνθ' ἀν. ΙΖ'. 136.—Hinschius, Kirchenrecht τόμ. Α'. 318 «Καὶ τοῦτο θεσπίσας, γράφει ὁ Πάπας πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, παραινοῦμεν τὴν Ὑμῶν θεοφρούρητον Βασιλείαν, ἵνα μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν καὶ ἀδελφοῦ, μηδεὶς ἀπὸ κοσμικῶν ἀξιωμάτων εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν τάξιν ψηφίζηται καὶ χειροτονῆται, ἀλλ' ἢ ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τῶν Καρδηναλίων κ.τ.λ.» (πρᾶξ. Β'. τῆς ἐπὶ Φωτίου τὸ 879 Συνόδου). Καὶ ἐν τῇ Δ' πράξει τῆς αὐτῆς Συνόδου ἐν Γ'. κεφαλαίῳ «ὥστε μὴ ἐξ ἄλλης ἐκκλησίας προάγεσθαι εἰς ἀρχιερέα, ἀλλ' ἐκ τῶν καρδηναλίων πρεσβυτέρων καὶ διακόνων».

[2] Βαλσαμών, Σχόλ. εἰς Νομοκάνονα Φωτίου, κεφ. Α'. τίτλ. Η'. Σχόλιον α'. ἐν Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων Α'. 149.

πρῶτον Ἀναστάσιον τὸν πρεσβύτερον, φίλον ἀφωσιωμένον καὶ ἐραστὴν διάπυρον τῶν αἱρετικῶν δοξασιῶν τοῦ κακόφρονος Πατριάρχου Νεστορίου (428-431), ὅστις κατὰ τὸν ἱστορικὸν Σωκράτη «συνῆν αὐτῷ ἅμα αὐτῷ ἐξ Ἀντιοχείας σταλείς, καὶ τοῦτον Νεστόριος διὰ τιμῆς εἶχε πολλῆς καὶ ἐν τοῖς πράγμασι συμβούλῳ ἐχρῆτο».[1] «Ἀναστάσιος», λέγει καὶ ὁ Εὐάγριος, «τοῦ Νεστορίου καὶ τῶν Νεστορίου ἰουδαϊκῶν δογμάτων διάπυρος ἐραστὴς καὶ συνέκδημος οἱ γέγονε πρὸς τὴν Ἐπισκοπὴν ἀπαίροντι».[2]

Τὸν ἀφωσιωμένον τοῦτον σύμβουλον τοῦ Πατριάρχου Νεστορίου ὁ χρονογράφος Θεοφάνης ὀνομάζει Σύγκελλον. «Ἅμα δὲ τῷ θρόνῳ ἐπέβη (Νεστόριος) παραυτίκα ἡ αὐτοῦ κακοπιστία καὶ τὸ ἐν τοῖς δόγμασι διεστραμμένον φρόνημα ἐδείκνυντο· ὁμιλίαν γὰρ περὶ πίστεως ἔδωκε τῷ ἑαυτοῦ Συγκέλλῳ κελεύσας αὐτῷ ταύτην ἐπ' ἐκκλησίας κηρῦξαι».[3] Ἀλλ' ὁ Θεοφάνης ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπέδωκε τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἰς τὸν Ἀναστάσιον, διότι ἐπὶ τοῦ Νεστορίου ὁ ὁμόστεγος καὶ ὁμοδίαιτος οὗτος σύμβουλος αὐτοῦ δὲν διεκρίνετο εἰσέτι διὰ τῆς ἐπισήμου προσωνυμίας Συγκέλλου, ἡ ὁποία ἦτο γενικὴ καὶ ἀπεδίδετο εἰς πάντας τοὺς ἐν τῷ Πατριαρχείῳ διαμένοντας καὶ μετὰ τοῦ Πατριάρχου συζῶντας ἰδιαιτέρους αὐτοῦ κληρικούς· ὁ δὲ Ἀναστάσιος ἦτο γνωστὸς μόνον ὡς πρεσβύτερος. Οὕτως ἁπλῶς πρεσβύτερον καὶ ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Κύριλλος καλεῖ τὸν Ἀναστάσιον γράφων πρὸς τὸν κλῆρον τῆς Κωνσταντινουπόλεως,[4] καὶ αὐτὸς δ' ὁ Νεστόριος, πρὸς τὸν αὐτὸν κλῆρον ἐπίσης γράφων ἐξ Ἐφέσου, πρεσβύτερον μόνον τὸν ὀνομάζει.[5]

Ὁ ἰδιαίτερος σύμβουλος τοῦ Πατριάρχου, ὁ ὁμόστεγος καὶ ὁμοτράπεζος οὗτος κληρικός, κατ' ἀρχὰς ἐλέγετο «Σύσκηνος», ἢ σύνοικος τοῦ Πατριάρχου. Οὕτω π.χ. περὶ τοῦ Λαοδικείας Ἐλπιδίου, Θεοδώρητος ὁ Κύρου λέγει ὅτι «ἐγένετο σύσκηνος τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας τοῦ Μεγάλου Μελετίου».[6] Ἀλλὰ μήπως καὶ ὁ Ἀναστάσιος δὲν λέγεται σύσκηνος ἢ σύνοικος τοῦ Νεστορίου; Τὸ «συνῆν αὐτῷ» τοῦ ἱστορικοῦ Σωκράτους τί ἄλλο σημαίνει; Καὶ ἐλέγοντο σύσκηνοι ὁ Ἐλπίδιος, ὁ Ἀναστάσιος καὶ οἱ λοιποὶ ὡς αὐτοὶ σύμβουλοι τῶν Πατριαρχῶν ἐν ἀντιθέσει καὶ πρὸς διάκρισιν τῶν ἄλλων περὶ τὸν Πατριάρχην κληρικῶν τῶν ἐκτὸς τοῦ Ἐπισκοπείου ἢ Πατριαρχείου διαμενόντων, τῶν μετὰ ταῦτα ὡς ἐξωκατακοίλων χαρακτηριζομένων.

---

[1] Σωκράτους, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ΣΤ'. 32.

[2] Εὐαγρίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Α'. 2.

[3] Θεοφάνους, Χρονογρ. 88:13.

[4] Mansi, Ἔνθ' ἀν. Δ'. 1104.

[5] Mansi, Ἔνθ' ἀν. Δ'. 1004. Καὶ ὁ Πατριάρχης Νικηφόρος ἐν τῇ χρονογραφίᾳ του 58.25 (De Boor) δὲν ὀνομάζει τὸν Ἀναστάσιον σύγκελλον, ἀλλ' ἁπλῶς κληρικὸν τῆς Μ. Ἐκκλησίας.

[6] Θεοδωρήτου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Κεφ. κζ'. ἐν Migne, P.G. τόμ. 82 στήλ. 1256.

Ὥστε σύσκηνοι ἢ σύνοικοι ἢ σύγκελλοι ἐλέγοντο οἱ ἰδιαίτεροι ἄνθρωποι τοῦ Πατριάρχου, ὁ ἰδιαίτερος κλῆρος αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου μέχρι τοῦ κατωτάτου, οἱ σὺν αὐτῷ ἐν τῇ αὐτῇ cella, ἐν τῷ αὐτῷ κελλίῳ, οἰκήματι, διαμένοντες.

Ὁ Διάκονος καὶ Ἀρχιμανδρίτης Βασίλειος γράφων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Θεοδόσιον τὸν Β΄. καὶ καταγγέλλων τὰς αἱρετικὰς δοξασίας τοῦ Νεστορίου καὶ τὰς κατ᾽ αὐτοῦ καὶ ἄλλων ὀρθοδόξων βιαιοπραγίας αὐτοῦ λέγει καὶ τὰ ἑξῆς: «οἶδε γὰρ ὁ Νεστόριος, ὡς οἴεται, ὅτι καὶ φόβῳ πολλοὺς ἀμβλύνας ἀποστήσῃ τῆς πίστεως· καὶ λοιπὸν εὑρὼν ὁμογνώμονας αὐτοῦ παρέσχῃ αὐτοῖς θάρσος ὥστε καὶ ἕως πληγῶν δημοσίᾳ ἐπιχειρεῖν καὶ διωγμὸν ποιεῖν· οὐ μόνον δὲ τοὺς αὐτοῦ δῆθεν κληρικοὺς ἢ συγκέλλους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν παροικιῶν προσελάβετό τινας κτλ.»[1]

Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ μοναχοῦ Βασιλείου δείκνυται σαφέστατα, ὅτι δὲν πρόκειται εἰσέτι περὶ ἰδιαιτέρου ἀξιώματος, ἀλλὰ περὶ γενικῆς ὀνομασίας καὶ χαρακτηρισμοῦ τοῦ ἰδιαιτέρου Πατριαρχικοῦ κλήρου. Ὄχι δὲ μόνον τοῦ Πατριάρχου οἱ ἰδιαίτεροι κληρικοὶ ἐλέγοντο σύγκελλοι, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν Ἡγουμένων καὶ Ἀρχιμανδριτῶν οἱ ἰδιαίτεροι ἄνθρωποι, οἱ ὁμόσκηνοι καὶ σύνοικοι. Τοιοῦτον σύγκελλον ἀπαντῶμεν εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Δ΄. ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου τὸν μοναχὸν Ναρσῆν πρεσβύτερον καὶ σύγκελλον τοῦ αἱρετικοῦ Ἀρχιμανδρίτου Εὐτυχοῦς[2]. Τοιοῦτος ἐπίσης ἦτο καὶ ὁ Ἀγόραστος, περὶ τοῦ ὁποίου, ἐν τοῖς αὐτοῖς πρακτικοῖς, λέγεται, ὅτι ἦτο σύγκελλος Διοσκούρου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας[3].

Κατὰ ταῦτα σύγκελλοι κατ᾽ ἀρχὰς ὠνομάζοντο πάντες οἱ ἰδιαίτεροι κληρικοὶ τοῦ Πατριάρχου, οἱ ὁποῖοι, ὡς οἰκεῖοι αὐτοῦ, ἦτο φυσικὸν ν᾽ ἀποκτήσωσι τιμὴν καὶ ἀξίαν μεγαλειτέραν καὶ ὡρισμένα προνόμια, διακρίνοντα αὐτοὺς ἀπὸ τῶν λοιπῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀξιωματικῶν τῆς Ἐκκλησίας· διὰ τοῦτο βλέπομεν καὶ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας «τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας» αὐτοὶ νὰ προεξάρχωσι πάντων τῶν ἄλλων ἐπισήμων ἐν αὐτῇ κληρικῶν, τῶν καγκελλαρίων, ἐκδίκων, ῥεφερενδαρίων, νοταρίων, σκευοφυλάκων καὶ τῶν ἄλλων πρεσβυτέρων καὶ διακόνων.

Καὶ μεταξὺ πάλιν ὅλων αὐτῶν τῶν συγκέλλων ἦτο φυσικὸν ὁ εἷς νὰ εἶναι ἀνώτερος τῶν ἄλλων, ὁ πρῶτος ὅλων.

Πόσοι ἦσαν οἱ οὕτω λεγόμενοι Σύγκελλοι ἀκριβῶς δὲν γινώσκομεν· τοῦτο μόνον εἶναι βέβαιον, ὅτι ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Σεργίου (610 - 638) ἦσαν περισσότεροι τῶν δύο καὶ ὅτι ὁ αὐτὸς Πατριάρχης περιώρισε τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς δύο μόνον[4] καὶ ἐκ τῶν δύο μετ᾽ οὐ πολὺ παρέμεινεν εἷς καὶ μόνος.

[1] Mansi, Ἔνθ᾽ ἀν. Δ΄. 1101, 1108.
[2] Mansi, Ἔνθ᾽ ἀν. ΣΤ΄. 724.
[3] Mansi, Ἔνθ᾽ ἀν. ΣΤ΄. 1033.
[4] Ῥάλλη - Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων Ε΄. 230.

Ὁ Σύγκελλος οὗτος, ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ καὶ πείρᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀφοσιώσει πρὸς τὸν προϊστάμενον αὐτοῦ διακρινόμενος, διέμενε μετ᾽ αὐτοῦ ὁμόστεγος καὶ ὁμοδίαιτος, συμπράττων καὶ συνεργῶν μετὰ τοῦ Πατριάρχου ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῇ ἐξασκήσει τῶν πολλαπλῶν αὐτοῦ καθηκόντων, φέρων πάντοτε ἕν, ἢ δύο, ἢ καὶ τρία ἀξιώματα ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Πατριαρχικῆς αὐλῆς καὶ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ὡς ὁ Ἰωάννης, ὅστις Σύγκελλος ὢν ἦτο συνάμα Οἰκονόμος, Σκευοφύλαξ, Πρωτέκδικος καὶ Γηροκόμος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἀποκρυστάλλωσις τοῦ θεσμοῦ τῶν Συγκέλλων· οἱ Σύγκελλοι οἱ ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ τοῦ Πατριάρχου. Ἐπίδοξοι διάδοχοι τοῦ Πατριάρχου.

Ὁ σοφὸς Goar μόνος ἐξ ὅλων τῶν σχολιαστῶν κατανοήσας τὸν θεσμὸν τοῦ Συγκέλλου, μᾶς ἐφιλοτέχνησεν ὡραίαν καὶ πραγματικὴν ἀπεικόνισιν αὐτοῦ. «Οἱ Πατριάρχαι, λέγει, διὰ τοῦ τίτλου τούτου ἐτίμων ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἀπεδέχοντο εἰς συγκατοικίαν, ὡς σύντροφον τῆς ἰδιωτικῆς των ζωῆς, κοινωνὸν τῶν σκέψεών των, σύμβουλον τῶν ἔργων των, διευθυντὴν τῆς ψυχῆς των, πατέρα εἰς τὰς ἐξομολογήσεις των καὶ τῶν αὐτῶν Ἐφεστίων σύντροφον καὶ συγκελλιώτην». [1]

Ὁ Σύγκελλος, οὗτος ὁ «ὁμόψυχος τοῦ Πατριάρχου», [2] ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἀπέκτα σὺν τῷ χρόνῳ μεγίστην σημασίαν, πρῶτος ὑπάρχων μεταξὺ τῶν ἄλλων κληρικῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἐπισημοτάτων· διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ πέντε αἰῶνας, ἴσως δὲ καὶ περισσότερον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκ τῶν Συγκέλλων ἐξελέγοντο οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι. Καὶ ἔχομεν σειρὰν ὅλην τοιούτων ἀπὸ Συγκέλλων Πατριαρχῶν, ὡς Ἰωάννην Β΄ τὸν Καππαδόκην (518 - 520), Σύγκελλον καὶ διάδοχον τοῦ Πατριάρχου Τιμοθέου, Ἐπιφάνιον Σύγκελλον καὶ διάδοχον τοῦ Ἰωάννου (520 - 536), Ἰωάννην Δ΄. τὸν Νηστευτήν, Σακκελλάριον καὶ Σύγκελλον τοῦ Εὐτυχίου (582 - 595), Ἰωάννην Ε΄ (669 - 675), Πρωτέκδικον, Σκευοφύλακα, Οἰκονόμον, Γηροκόμον καὶ Σύγκελλον τοῦ Πατριάρχου Θωμᾶ, Θεόδωρον τὸν Α΄. (677 - 679), Σκευοφύλακα, Καγγελλάριον καὶ Σύγκελλον τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Α΄., Γεώργιον τὸν Α΄. (679 - 686), Σκευοφύλακα καὶ Σύγκελλον καὶ διάδοχον τοῦ Θεοδώρου, Ἀναστάσιον (738 - 754) Σύγκελλον καὶ διάδοχον τοῦ Ἱεροῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ, Ἰωάννην Ζ΄. τὸν Γραμματικὸν (834 - 843), Σύγκελλον καὶ διάδοχον Ἀντωνίου τοῦ Α΄., Στέφανον τὸν Α΄. 886 - 893), Σύγκελλον καὶ διάδοχον

[1] Goar, εἰς Γ. Σύγκελλον τόμ. Β΄ 56 καὶ ἑξῆς.
[2] Ὁμοψύχους συγκέλλους καλεῖ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν τῆς Ἑῴας Ἐκκλησιῶν ἐν τῇ Ζ΄ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ Θωμᾶν καὶ Ἰωάννην ἡ ἐπιστολὴ τῶν Πατριαρχῶν πρὸς τὴν Σύνοδον. Mansi, Ἔνθ᾽ ἀν. ΙΒ΄. 1131.

τοῦ Ἱεροῦ Φωτίου, Εὐθύμιον (907 - 912), Σύγκελλον τοῦ Στεφάνου καὶ διάδοχον τοῦ Νικολάου, Θεοφύλακτον (933 - 956), Σύγκελλον καὶ διάδοχον τοῦ Τρύφωνος, Ἀντώνιον Γ΄. τὸν Στουδίτην (974 - 980), Σύγκελλον τοῦ Πατριάρχου Πολυεύκτου καὶ Μιχαὴλ τὸν Κηρουλλάριον, Σύγκελλον καὶ διάδοχον Ἀλεξίου τοῦ Στουδίτου (1043 - 1058). Πολὺ πιθανὸν καὶ ἄλλοι ἀπὸ Συγκέλλου νὰ ἀνῆλθον ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, ἀλλ᾽ ἐλλείψει σχετικῶν πηγῶν δὲν μνημονεύονται εἰς τοὺς Πατριαρχικοὺς καταλόγους, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἀναγράφονται οὔτε ὁ Ἀντώνιος Στουδίτης, [1] οὔτε Μιχαὴλ ὁ Κηρουλλάριος, ἂν καὶ εἶναι μεμαρτυρημένον, ὅτι καὶ αὐτοὶ διετέλεσαν Σύγκελλοι, πρὶν ἢ Πατριαρχεύσωσι. [2]

Πάντες οὗτοι οἱ ἐκ Συγκέλλων Πατριάρχαι, πλὴν μιᾶς ἢ δύο ἐξαιρέσεων, ἦσαν ἄνδρες γεραροί, εὐλαβεῖς καὶ φιλόθεοι, ἁγνοὶ τὸν βίον καὶ ὀρθόδοξοι τὸ φρόνημα, δικαίως ταχθέντες ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας εἰς τὸν χορὸν τῶν Ἁγίων, ὑμνούμενοι καὶ γεραιρόμενοι ὑπ᾽ αὐτῆς.

Ἕνεκα τῆς ἀλλεπαλλήλου ταύτης διαδοχῆς καὶ ἀνυψώσεως τῶν Συγκέλλων ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, ἐπεκράτησεν ἡ ἰδέα παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις Βυζαντινοῖς, ὅτι οἱ Σύγκελλοι ἦσαν οἱ ἄμεσοι ἢ μᾶλλον οἱ ἐπίδοξοι διάδοχοι τῶν Πατριαρχῶν· διὰ τοῦτο καὶ οἱ Χρονογράφοι Σκυλίτζης καὶ Ζωναρᾶς ἀναγράφοντες τὰ κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Σερίφου τῶν Ὀθωμανῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου λέγουσι: «Δύναται δὲ τοῦτο τὸ ὄνομα πρὸς τὸν αὐτοῦ Χαλιφᾶν, ὅπερ ὁ παρ᾽ ἡμῖν, Σύγκελλος πρὸς τοῦ Πατριάρχου πάλαι ἐδύνατο· ἐκείνου γὰρ ἀποθανόντος, αὐτὸς εὐθὺς εἰς τούτου τὸν θρόνον ἐγκαθιδρύεται» καὶ ὁ Ζωναρᾶς: «Οὗτος ἐστὶ παρ᾽ αὐτοῖς πάλαι, ὃ παρ᾽ ἡμῖν ὁ λεγόμενος Σύγκελλος· ὡς γὰρ ὁ Σύγκελλος τὸν Πατριάρχην θανόντα εἰς τὸν ἐκείνου τόπον ἀντικαθίστατο, οὕτω καὶ ὁ Σέριφος, τοῦ Χαλιφᾶ θανόντος, τὸν τελευτήσαντα διαδέχεται». [3]

Αὐτὸ τοῦτο ἐγίνετο καὶ ἐν Ρώμῃ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἐπὶ τῶν Ἀρχιδιακόνων, οἵτινες δὲν ἦσαν ἁπλῶς πρῶτοι μόνον ἐπὶ τῶν διακόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν πρεσβυτέρων ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Πάπα, αὐτοῦ δ᾽ ἀποθνήσκοντος, τὸν διεδέχοντο ἐπὶ τοῦ θρόνου· διὰ τοῦτο, ὡς ἀναφέρει ὁ Εὐλόγιος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, τὸν Ναυάτον, Ἀρχιδιάκονον ὄντα, ὁ Πάπας Κορνήλιος, ἵνα ἐμποδίσῃ ν᾽ ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου, πρεσβύτερον ἐχειροτόνησε. «Ναυάτον, ἀρχιερατεύοντος Κορνηλίου Ρώμης, τὸν πρῶτον βαθμὸν τῆς διακονίας ἔχειν λαβόντα παρὰ Κορνηλίου· εἶναι δὲ τότε θεσμὸν τῆς ἐκκλησίας Ρώμης, τὸν

[1] Πβ. Λέοντα τὸν Διάκονον, Ἱστορ. 164.13.

[2] Ἀνωνύμου, Σύνοψις Χρονικὴ 164 «Κηρουλλάριος οὗτος ἐτύγχανεν, ὃς καὶ σύγκελλος ἐτετίμητο πρότερον». Σάθα, Μεσ. Βιβλ. τ. Δ΄. XXXIX ἐν ὑποσημειώσει καὶ τόμ. Ζ΄. σελ. 164.

[3] Κεδρηνοῦ, Σύνοψις ἱστορ. Β΄. 581.7, Ζωναρᾶ, Ἐπιτομὴ ἱστορ. τόμ. Δ΄. 173.29 (Dindorf).

Ἀρχιδιάκονον, τελευτῶντος τοῦ Ἐπισκόπου, εἰς τὸν Ἐπισκοπικὸν ἀντιχειροτονεῖσθαι θρόνον, τὸν δὲ Κορνήλιον, θείᾳ ἐμπνεύσει, τὸν φίλαρχον καὶ νεωτεροποιὸν ἀνάξιον τηλικούτου ἀξιώματος διορῶντα, εἰς πρεσβύτερον χειροτονήσαντα μετατάξαι, τὴν πάροδον αὐτοῦ τὴν εἰς τὸν Ἀρχιερατικὸν θρόνον Ρώμης παντελῶς ἀποκλείσαντα». [1]

Οἱ Σύγκελλοι τῶν Πατριαρχῶν ἀναντιρρήτως δὲν ἦσαν Μητροπολῖται, ὡς συμπεραίνει ὁ Σλούμπερζε· οὐδ᾽ ἦτο ἀπαραίτητον νὰ ἔχωσι τὸν βαθμὸν τοῦ πρεσβυτέρου, ὡς σήμερον, κατ᾽ ἀπαράβατον κανόνα ὁ Μ. Πρωτοσύγκελλος, ἀλλ᾽ ἠδύναντο νὰ εἶναι καὶ διάκονοι, ὡς ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης Δ΄. ὁ νηστευτής. Ὁ κ. Β. Στεφανίδης εἰς τὴν μελέτην αὐτοῦ, οἱ Σύγκελλοι ἐν τῷ Διοικητικῷ συστήματι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, λέγει· [2] «ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου ἀναφέρονται τὰ ἑπόμενα: «ὃν παρῃτήσατο (ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας) ἔρανα διανεῖμαι πλείστοις δι᾽ Ἀγοράστου καὶ Τιμοθέου». Ἐκ τῆς ἀνατεθείσης αὐτοῖς ἐργασίας δείκνυνται ἀμφότεροι διάκονοι ὄντες, μετά τινας δὲ γραμμὰς ὁ Ἀγόραστος ἀποκαλεῖται Σύγκελλος τοῦ Ἀλεξανδρείας· ἐκ τούτου πληροφορούμεθα, ὅτι τοὐλάχιστον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ διάκονοι ὡρίζοντο Σύγκελλοι. Τῶν μέχρι τοῦδε μνημονευθέντων συγκέλλων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου οὐδεὶς ῥητῶς ἀναφέρεται ὡς διάκονος, ἱκανοὶ δὲ ὡς πρεσβύτεροι» [3]. Ἀλλ᾽ ὡς ἡμεῖς ἐπληροφορήσαμεν, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως κάλλιστα διωρίζοντο καὶ διάκονοι ὡς Σύγκελλοι· ἐκ τοῦ σχετικοῦ δὲ περὶ Ἀγοράστου ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Δ΄. ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου μᾶλλον τοῦτο ἐξάγεται, ὅτι σὺν ταῖς ἄλλαις ὑπηρεσίαις ἐξήσκουν οἱ Σύγκελλοι, τόσον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὅσον καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις καὶ μάλιστα ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τὸ ἔργον τῆς φιλανθρωπίας, καθὼς καὶ σήμερον ἔτι ὁ Μ. Πρωτοσύγκελλος, ἐκτὸς τῶν πολλαπλῶν αὐτοῦ καθηκόντων, ἔχει καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διανέμῃ τὰ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ὁριζόμενα ἐλέη εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ εἰς τοὺς ἐν Τουρκικαῖς φυλακαῖς ἐγκεκλεισμένους ὀρθοδόξους Χριστιανοὺς καὶ ἄλλοτε, κυρίως ὅμως τὴν παραμονὴν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως καὶ τὸ Μέγα Σάββατον· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἄλλα «ἔρανα» ἀθροίζων παρὰ τῶν εὐσεβῶν, καὶ μάλιστα ὑπέρογκα, νὰ διαθέτῃ αὐτὰ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, τῶν ὀρφανῶν, τῶν αἰχμαλώτων, τῶν προσφύγων καὶ ὑπὲρ τῶν φιλανθρωπικῶν καθιδρυμάτων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς [4].

[1] Εὐλόγιος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κατὰ Ναυατιανῶν ἐν Φωτίου Μυριοβίβλῳ 127 (ἔκδοσις Βερολίνου 1824).

[2] Β. Στεφανίδου, Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν καὶ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον 65.

[3] Ἔνθα ἀνωτέρω.

[4] Μεγάλου Πρωτοσυγκέλλου Ἀθηναγόρα, Ἐτήσιος ἀπολογισμὸς ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου τοῦ 1918 μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1919.

Ὄχι δὲ μόνον διακόνους Συγκέλλους γνωρίζομεν, ἀλλὰ καὶ μοναχοὺς τοιούτους, ὡς Γεώργιον τὸν ἐξ ἀπορρήτων, γραμματέα τοῦ Πατριάρχου Ταρασίου, καὶ τὸν μοναχὸν Σύγκελλον Ἀντώνιον τὸν Στουδίτην, ἔτι δὲ καὶ Συγκέλλους Ὑποδιακόνους, ὡς τοὺς Βασιλόπαιδας Στέφανον καὶ Θεοφύλακτον, κατὰ κατὰ δὲ τὸν 11ον αἰῶνα καὶ Μητροπολίτας καὶ Ἐπισκόπους. Συνέβη δηλονότι καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως ὅ,τι καὶ ἐν τῇ Λατινικῇ ἔπειτα ἐπὶ τῶν Καρδιναλίων, οἵτινες ἀποτελοῦντες τάξιν διακεκριμένην ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας, ἐλαμβάνοντο ἀδιακρίτως ἐξ Ἐπισκόπων, Πρεσβυτέρων καὶ Διακόνων· ἢ μᾶλλον ἦσαν μὲν Ἐπίσκοποι, ἀλλ' ἔφερον καὶ τὴν ὀνομασίαν τοῦ Πρεσβυτέρου ἢ Διακόνου, διότι κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ σύστασιν ὁ θεσμὸς οὗτος ἀπετελεῖτο μόνον ἐκ Διακόνων καὶ Πρεσβυτέρων [1].

Ἀλλ' εἴτε Πρεσβύτεροι, εἴτε Διάκονοι, εἴτε μοναχοὶ ἁπλῶς ἦσαν οἱ Σύγκελλοι, εἶχον τιμὴν καὶ στάσιν Ἐπισκόπου.

Ὁ Πατριάρχης Φώτιος, γράφων περὶ τῆς Ζ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὡς ἑξῆς χαρακτηρίζει τοὺς συγκέλλους Ἰωάννην καὶ Θωμᾶν ἀντιπροσωπεύοντας ἐν τῇ Συνόδῳ τοὺς Πατριάρχας Ἱεροσολύμων καὶ Ἀντιοχείας· «Ἰωάννην καὶ Θωμᾶν ἄνδρας μοναδικῇ πολιτείᾳ περιωνύμους καὶ ἱερατικῇ τιμῇ διαλάμποντας καὶ τῆς ἀνατολικῆς ἁπάσης διοικήσεως τῶν ἀποστολικῶν μεγάλων θρόνων τοποτηρητὰς καὶ τὸ τῶν Ἀρχιερέων προνόμιον ἔχοντας» [2].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ἀνύψωσις τῶν Συγκέλλων εἰς τὰ ὕπατα πολιτικὰ ἀξιώματα.
Αὐτοκρατορικοὶ πρίγκιπες Σύγκελλοι.

Ὡς εἴδομεν, τὸ ἀξίωμα τοῦ Συγκέλλου ἀπέβη μέγα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως, τὸ μέγιστον καὶ πρώτιστον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωμάτων, χάρις εἰς τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα δι' αὐτοῦ ἐτιμήθησαν καὶ τὰ ὁποῖα ἐτίμησαν ἀληθῶς καὶ αὐτὸ καὶ τοὺς ἐκλέξαντας αὐτὰ Πατριάρχας. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Αὐτοκράτορες φιλοτιμούμενοι νὰ εὐεργετήσουν κληρικοὺς διακεκριμένους ἐπὶ ἁγιότητι βίου, ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἄλλῃ ἀρετῇ, ἢ κληρικούς, πρὸς τοὺς ὁποίους ᾐσθάνοντο στοργήν, σεβασμόν, ἐκτίμησιν καὶ φιλίαν, δὲν εὕρισκον ἀξίαν κατάλληλον πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν φιλοτιμίαν, εἰ μὴ τὸ ἀξίωμα τοῦ Συγκέλλου, τὸ ὁποῖον ἀνέδειξαν πολιτικὸν ἀξίωμα ἐκ τῶν πρώτων ἀνυψώσαντες τὸν Σύγκελλον μέχρι τῶν Μαγίστρων, ὡς θὰ ἴδωμεν.

Ἡ τοιαύτη ἐξύψωσις ἐγένετο, ἂν ὄχι πρὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἡρακλείου, πάντως ὅμως ὑπ' αὐτοῦ, ὅστις καὶ περιώρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν Συγκέλλων

[1] Hinschius, Kirchenrecht, πολλαχοῦ τοῦ συγγράμματος.

[2] Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων Α'. 385. — Φωτίου, Ἐπιστολαὶ σελ. 216 (ἔκδ. Ἰ. Βαλέττα).

εἰς δύο μόνον. Τὸ Πασχάλιον χρονικὸν ἀναφέρει, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος ἀπέστειλε πρὸς τὸν Χοσδρόην, βασιλέα τῶν Περσῶν, πρεσβευτὰς τρεῖς, τὸν Ὀλύμπιον, ἔπαρχον τοῦ πραιτωρίου, τὸν Λεόντιον, ἔπαρχον τῆς πόλεως καὶ Ἀναστάσιον Πρεσβύτερον τῆς ἁγιωτάτης Μ. Ἐκκλησίας (Ἁγίας Σοφίας), φέροντας ἀποκρίσεις πρὸς τὸν Χοσρόην «τοὺς δούλους Ὑμῶν ἀπελύσαμεν Ὀλύμπιον τὸν ἐνδοξότατον ἀπὸ ὑπάτων, πατρίκιον καὶ ἔπαρχον πραιτωρίων καὶ Λεόντιον τὸν ἐνδοξότατον ἀπὸ ὑπάτων πατρίκιον καὶ ἔπαρχον πόλεως καὶ Ἀναστάσιον τὸν θεοφιλέστατον πρεσβύτερον καὶ Σύγκελλον» [1], ἐξ οὗ καταδείκνυται, ὅτι οἱ Σύγκελλοι ἦσαν πλέον τεταγμένοι εἰς τὴν τάξιν τῶν πατρικίων. Ἀργότερον πάλιν, ὅταν ὁ Χαγᾶνος ἐπολιόρκει τὴν Κων/πολιν καὶ ἐζήτησεν «ἄρχοντας ὀφείλοντας αὐτῷ διαλεχθῆναι», ἐξῆλθον πρὸς αὐτὸν «Γεώργιος ὁ ἐνδοξότατος πατρίκιος, Θεόδωρος ὁ ἐνδοξότατος πατρίκιος καὶ λογοθέτης καὶ Θεόδωρος ὁ θεοφιλέστατος Σύγκελλος καὶ Ἀθανάσιος ὁ ἐνδοξότατος πατρίκιος», οὗτοι δὲ πάντες ἐν τῷ αὐτῷ χρονικῷ ὀνομάζονται ἐνδοξότατοι ἄρχοντες. [2]

Οὕτω λοιπὸν τὸ ἀξίωμα τοῦ Συγκέλλου, ὑπάρχον πρότερον τὸ ἀνώτατον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωμάτων, ἀπέβη ἤδη καὶ πολιτικὸν πρώτης τάξεως, τασσόμενον εὐθὺς μετὰ τὸν πρῶτον ἄρχοντα τῆς αὐλῆς, τὸν Μάγιστρον, τὸν περίδοξον τοῦτον ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ Σύγκελλος διετέλει μέλος, καὶ μάλιστα πρωτεῦον καὶ ἔγκριτον, τοῦ μεγάλου ἐκείνου καὶ παλαιφάτου σώματος «τῆς περιφανοῦς Συγκλήτου», ἐν τῇ ὁποίᾳ κατελέγετο πᾶν ὅ,τι μέγα καὶ ἔξοχον, ἐπὶ εὐγενείᾳ καὶ πλούτῳ καὶ ἀνδρείᾳ καὶ στρατιωτικῇ ἱκανότητι καὶ ἀξίᾳ, εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ ἡ μεγάλη καὶ αἰωνόβιος ἐκείνη Αὐτοκρατορία. Ὑπῆρξαν μάλιστα περιστάσεις, καθ' ἃς ὁ Σύγκελλος ἀπέβη καὶ ἀνώτερος τῶν Μαγίστρων καὶ Καισάρων καὶ Νωβελισσίμων καὶ Κουροπαλατῶν καὶ Βασιλεοπατόρων, ἴσως ἴσως δὲ καὶ αὐτῶν τῶν Πατριαρχῶν. Ὁ κ. Στεφανίδης (ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 61) ἀναφέρει ἐκ τῆς Βασιλείου τάξεως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (Β', κεφ. 5), «ὅτι κατὰ τὰς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις προελεύσεις, ὧν μετεῖχεν ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν μεγιστάνων τοῦ Κράτους, οἱ Σύγκελλοι ἐκάθηντο μετὰ τοὺς μαγίστρους.» Ἡ αὐτὴ Βασίλειος τάξις, ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Στεφανίδης κατωτέρω, ἀριθμοῦσα τὰ διοικητικὰ ἀξιώματα, τὸ τοῦ συγκέλλου ἀναφέρει τρίτον, μετὰ τὸν βασιλεοπάτορα καὶ τὸν ῥέκτωρα καὶ πρὸ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀνατολικῶν, τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν καὶ τῶν στρατηγῶν τῶν θεμάτων, εἶναι ὅμως ζήτημα, ἂν ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος.»

Καὶ ὅμως πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

[1] Πασχάλιον χρονικὸν Α'. 706.17 (ἔκδ. Βόννη).

[2] Πασχάλιον χρονικόν, Ἔνθ' ἀν. 721.6 καὶ 722.6.

Εἶχε κοπάσει πλέον ὁ σάλος τῶν Εἰκονομαχικῶν ἐρίδων, ὁ ἐπὶ ἕνα αἰῶνα συνταράξας τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ παρ' ὀλίγον ἀπειλήσας νὰ κατακλύσῃ αὔτανδρον τὸ σκάφος τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅτε βασιλεὺς εὐσεβὴς καὶ μεγαλοπράγμων, Βασίλειος ὁ Μακεδών, ἀπὸ τοῦ 867, μετὰ τὸν ἄδικον θάνατον τοῦ ἀτυχοῦς Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Γ'. ἀνέλαβε τὰ σκῆπτρα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ βασιλεὺς οὗτος, ὁ πληρώσας τὴν πρωτεύουσάν του διὰ νέων μεγαλοπρεπῶν ναῶν, ὁ οἰκοδομήσας τὴν Νέαν Ἐκκλησίαν, τὸ θαῦμα ἐκεῖνο τοῦ πλούτου, τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς τεκτονικῆς ἁρμονίας, ἐφιλοδόξησε νὰ καταλέξῃ εἰς τὸν κλῆρον ἕνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ, τὸν μικρότερον Στέφανον, μαθητὴν καὶ ὁμιλητὴν τοῦ μεγάλου καὶ σοφοῦ Πατριάρχου Φωτίου, καὶ τὸ ἐπραγματοποίησεν ἀγαγὼν αὐτὸν διὰ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου εἰς τὴν τάξιν τῶν ὑποδιακόνων. Ἀλλ' ἔπρεπεν ὁ νεαρὸς ὑποδιάκονος, πρῖγκιψ αὐτός, Πορφυρογέννητος μάλιστα, νὰ ἔχῃ οὐ μόνον τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ κληρικῶν, ἀλλὰ νὰ μὴ ὑστερῇ τῶν Ἐπισκόπων καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Μητροπολιτῶν· διὰ τοῦτο ἐτάχθη εἰς τὸ ἀνώτατον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωμάτων, τὸ τοῦ Συγκέλλου, ὑπὸ τοῦ βασιλέως πατρός του, προσδώσαντος εἰς αὐτὸ νέαν αἴγλην καὶ καταστήσαντος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως περίβλεπτον.

Καὶ τοῦ λοιποῦ, μέχρις αὐτῶν τῶν χρόνων τῆς ἁλώσεως, παύει πλέον ὁ Σύγκελλος νὰ εἶναι ὁ σύνοικος καὶ ὁμοδίαιτος τοῦ Πατριάρχου, καὶ ἀπὸ συμβούλου καὶ συναρωγοῦ ἀποβαίνει σχεδὸν σύνθρονος καὶ ὁμότιμος, ἀνώτερος κατὰ τὸ ἀξίωμα καὶ αὐτῶν τῶν Ἐπισκόπων καὶ Ἀρχιεπισκόπων, κατέχων πάντοτε τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ «τῶν λογάδων» Μητροπολιτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Οἱ Σύγκελλοι ἀνώτεροι τῶν Μητροπολιτῶν.

Ὁ κ. Βασίλειος Στεφανίδης εἰς τὴν γνωστὴν μελέτην του περὶ Συγκέλλων ἀναφέρει ἐπὶ λέξει τάδε: «Περὶ τῆς προβλήσεως τοῦ Συγκέλλου, Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος πραγματεύεται ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ τῆς Βασιλείου Τάξεως..... Ἐκ τῆς διηγήσεως τῆς Βασιλείου Τάξεως δὲν δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ τὴν θέσιν τῶν Συγκέλλων ἀπέναντι τῶν ἐνδημούντων Ἀρχιερέων. Ἐκ τοῦ ὅτι κάθηνται πλησίον τοῦ Πατριάρχου ἑκατέρωθεν καὶ ὅτι προεισέρχονται τῶν Ἀρχιερέων δὲν δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἐθεωροῦντο ἀνώτεροι αὐτῶν. Ταῦτα μᾶλλον δεικνύουσιν, ὅτι ἐθεωροῦντο ἄνθρωποι τοῦ Πατριάρχου. Ἐκ τοῦ ὅτι ἀνίστανται εἰσερχομένων τῶν Ἀρχιερέων, δικαιότερον δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ, ὅτι ἐθεωροῦντο κατώτεροι αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ συμπέρασμα τοῦτο θὰ ἦτο ἀβέβαιον».[1] Ἐκ τῶν

[1] Β. Στεφανίδου, Ἔνθ. ἀν. 63.

ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι ὁ κ. Στεφανίδης δὲν ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τὸν ἑαυτόν του, ἂν οἱ Σύγκελλοι ἦσαν ἀνώτεροι ἢ κατώτεροι τῶν Ἀρχιερέων· ἐγὼ εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι οἱ Σύγκελλοι ἦσαν ἀνώτεροι, ἐλπίζω δὲ νὰ πείσω καὶ τοὺς ἀναγνώστας μου.

Κατὰ τὴν ἀνάδειξιν νέου Συγκέλλου ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος ἐτελεῖτο ἰδιαιτέρα τελετή, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ὁποίαν εὐτυχῶς περιέσωσε τὸ ἐπίσημον βιβλίον τῶν τελετῶν τῆς Αὐλῆς εἰς ἰδιαίτερον κεφάλαιον (1.530) ἐπιγραφόμενον «ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ Συγκέλλου...»[1]

Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ἐπίσημον κείμενον τῆς προβλήσεως παρατηροῦμεν, ὅτι δὲν εἶναι ἀκριβὲς τὸ λεγόμενον, ὅτι εἰσερχομένων τῶν Ἀρχιερέων ἀνίστανται οἱ Σύγκελλοι. Οἱ Ἀρχιερεῖς εἰσερχόμενοι εὑρίσκουσιν ὀρθίους πρὸ τῶν σκάμνων αὐτῶν τοὺς Συγκέλλους, νομίζω δέ, ὅτι τὸ ἓν διαφέρει πολὺ τοῦ ἄλλου· ἄλλως τε ρητῶς λέγεται «ἐν τῷ μέλλειν εἰσιέναι τοὺς Μητροπολίτας τὴν τοῦ Σεκρέτου τάξιν, ἀνίσταται ὁ Σύγκελλος». Οὗτος ἠγέρθη, ὅταν ὁ ἐπὶ τῆς τάξεως τοῦ Πατρι-

[1] «Κελεύει ὁ βασιλεὺς τῷ παραδυναστεύοντι καὶ εἰσάγει τὸν ὀφειλόμενον προβληθῆναι σύγκελλον καὶ ἅμα τῷ εἰσιέναι αὐτὸν προσκυνεῖ τὸν βασιλέα, εἶτα πλησιάζει τῷ βασιλεῖ καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ὅσα καὶ βούλεται καὶ εἶθ' οὕτως λέγει· «ἐπὶ ὀνόματος Πατρός, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος προβάλλεταί σε ἡ ἐκ θεοῦ βασιλεία ἡμῶν σύγκελλον». Ὁ δὲ πίπτει καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ καὶ παραδίδωσιν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς κοιτωνίταις καὶ ἀποστέλλει αὐτὸν πρὸς τὸνΠατριάρχην καὶ δηλοῖ αὐτόν, καὶ ὅτι «ἡ βασιλεία ἡμῶν προεβάλετο τοῦτον σύγκελλον»· ὁ δὲ Πατριάρχης κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀπευχαριστεῖ τὸν βασιλέα καὶ εὐθέως σφραγίζει τὸν προβληθέντα σύγκελλον καὶ προσκαλεῖται τοὺς μητροπολίτας καὶ ἀρχιεπισκόπους τοὺς κατὰ τὸν τότε καιρὸν ἐνδημοῦντας τῇ πόλει καὶ λέγει πρὸς αὐτούς: «ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ ἅγιος θεόθεν ὁδηγηθεὶς τοῦτον προεβάλετο σύγκελλον»· καὶ ἀπευχαριστοῦσι πάντες καὶ ἐξέρχονται· εἶτα κελεύει ὁ πατριάρχης τεθῆναι σκαμνίον μικρὸν εἰς τὸ εὐώνυμον αὐτοῦ μέρος ἀποκοπτὸν τῶν σκάμνων τῶν μητροπολιτῶν· εἰ δὲ τύχοι εἶναι ἕτερον σύγκελλον, τίθεται τὸ τοιοῦτον σκαμνίον εἰς τὸ δεξιὸν μέρος ἀποκοπτόν· ἀεὶ γὰρ οἱ σύγκελλοι προεισέρχονται τῶν μητροπολιτῶν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ καθέζονται ἀποκοπτοί· ἰστέον, ὅτι ἐν ταῖς μεγάλαις προσελεύσεσιν, οὐκ εἰς μικρὰ σκαμνία καθέζονται οἱ σύγκελλοι, ἀλλ' ἐν τοῖς ἰδίοις σελλίοις, δηλονόντι ἐν τοῖς τοῦ Πατριάρχου σεκρέτοις, οὐχὶ δὲ τοῦ βασιλέως παρόντος· ἐπὶ γὰρ παρουσίᾳ βασιλέως κάτωθεν τῶν μαγίστρων καθέζονται ἐν τοῖς μακροσκαμνίοις· καὶ ἐν τῷ μέλλειν εἰσιέναι τοὺς μητροπολίτας τὴν τοῦ σεκρέτου πύλην, ἀνίστανται τῶν σκάμνων οἱ σύγκελλοι, καὶ τῶν μητροπολιτῶν εἰσερχομένων, εὑρίσκουσιν αὐτοὺς ἐκεῖσε, καὶ κελεύει ὁ Πατριάρχης καθεσθῆναι τοὺς συγκέλλους· καὶ πάλιν εἰσέρχονται οἱ μητροπολῖται καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι κατὰ τὸ εἰωθὸς τῇ ἐκκλησιαστικῇ καταστάσει· τῶν δὲ μητροπολιτῶν τὴν πύλην τοῦ σεκρέτου μελλόντων εἰσιέναι, ἀνίστανται ἀπὸ τῶν σκάμνων οἱ σύγκελλοι καὶ ἵστανται· καὶ εἰσέρχονται πάντες καὶ κελεύσει τοῦ Πατριάρχου καθέζονται οἵ τε σύγκελλοι καὶ οἱ Μητροπολῖται, καὶ περί τινων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων συναίρει λόγον ὁ Πατριάρχης μετ' αὐτῶν, οἷα καὶ ὅσα βούλονται, καὶ μετὰ μικρὸν κελεύσει τοῦ Πατριάρχου ἀνίστανται καὶ ἐξέρχονται πάντες.

άρχου ἀνήγγειλε τὴν ἔλευσιν τῶν Μητροπολιτῶν, οὕτως ὥστε «εἰσερχομένων τῶν Μητροπολιτῶν, εὑρίσκουσιν αὐτὸν ἐκεῖσε». Μετὰ τὴν εἴσοδον τῶν Μητροπολιτῶν τῶν πρώτων τῇ τάξει, τῶν λογάδων «κελεύει ὁ Πατριάρχης καθεσθῆναι τοὺς Συγκέλλους, ἐν ᾧ οἱ Μητροπολῖται ἵστανται ὄρθιοι. Ὅταν δὲ πάλιν ἀναγγείλῃ ὁ Πραιπόσιτος τοῦ Πατριάρχου, ὅτι ἔρχονται καὶ ἄλλοι Μητροπολῖται καὶ Ἀρχιεπίσκοποι «τῶν Μητροπολιτῶν τὴν πύλην τοῦ σεκρέτου μελλόντων εἰσιέναι, ἀνίστανται ἀπὸ τῶν σκάμνων οἱ σύγκελλοι καὶ ἵστανται», καὶ ἀφοῦ εἰσέλθουν πάντες «κελεύσει τοῦ Πατριάρχου καθέζονται οἵ τε Σύγκελλοι καὶ οἱ Μητροπολῖται». Εἶναι τόσον σαφὴς ἡ ἔκθεσις τῆς Βασιλείου τάξεως, ὥστε περιττεύει πᾶς ἄλλος λόγος.

Ἀλλ' ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Συγκέλλου καταδείκνυται ἀριδήλως καὶ ἐκ τοῦ ὅτι κάθηται ἐκ δεξιῶν ἢ ἐξ εὐωνύμων τοῦ Πατριάρχου, συνάμα δὲ καὶ διότι αὐτὸς μόνον κάθηται ἐπὶ ἀποκοπτοῦ, ἰδιαιτέρου δηλονότι, ὑψηλοτέρου καὶ συνεπῶς ἐπισημοτέρου καθίσματος, ἐνῷ οἱ Μητροπολῖται κάθηνται εἰς ἁπλοῦς σκάμνους. Ἐνῷ δὲ ἐν τῇ ἐπισήμῳ γλώσσῃ τῆς Αὐλῆς οἱ Μητροπολῖται ἐτιτλοφοροῦντο «θεοφιλεῖς» οἱ Σύγκελλοι πάντοτε ἐπευφημοῦντο «θεοφιλέστατοι».

Ἔχομεν ἐν τούτοις ἐκ τῆς Βασιλείου Τάξεως καὶ ἄλλας πληροφορίας μαρτυρούσας περὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ Συγκέλλου. Εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς τελετὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς λειτουργίας τὰς τελουμένας ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς τῆς Χριστιανωσύνης, καθ' ἃς ὁ Αὐτοκράτωρ ἐτέλει τὰς εὐσήμους καὶ περιφανεῖς αὐτοῦ προελεύσεις, ἡ δὲ Αὐτοκρατορικὴ αἴγλη καὶ μεγαλοπρέπεια ἐξελίσσετο ἐν ὅλῳ τῷ ἀσυγκρίτῳ αὐτῆς μεγαλείῳ, ὁ Σύγκελλος εἶχε πάντοτε τὴν πρώτην καὶ τιμητικὴν θέσιν μετὰ τὸν Πατριάρχην, ἱστάμενος καὶ πορευόμενος πρὸ τῶν Ἐπισκόπων καὶ Μητροπολιτῶν· καὶ ὅτε ὁ Αὐτοκράτωρ, κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀγάπης, ἐξήρχετο ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτοῦ εὐκτηρίου «τοῦ μητατωρίου», ἵνα ἀποχαιρετίσῃ τὸν Πατριάρχην, ἠσπάζετο, λέγει ἡ Βασίλειος Τάξις, πρῶτον τὸν Πατριάρχην καὶ μετ' ἐκεῖνον τὸν Σύγκελλον καὶ ἔπειτα τοὺς Μητροπολίτας, τοὺς Ἀρχιεπισκόπους, Ἐπισκόπους, τὸν Πρωτόπαπαν τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας τοῦ Πατριαρχείου.[1]

Τὴν αὐτὴν θέσιν κατεῖχεν ὁ Σύγκελλος καὶ κατὰ τὰς ἐπισήμους προσκλήσεις τοῦ Πατριάρχου εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ τὰ ἀνακτορικὰ γεύματα ἐρχόμενος εὐθὺς μετὰ τὸν Μάγιστρον καὶ Ραίκτωρα καὶ προκαθήμενος ὅλων τῶν ἄλλων Μεγιστάνων τοῦ Κράτους. Καὶ ὁσάκις πάλιν ὁ Πατριάρχης ἐκραμάτιζεν (ἔπαιρνε τὸ πρόγευμα μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος) ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ὡς π. χ. κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων, ὁ Ἀρτοκλίνης προσεκάλει «τοὺς λογάδας τῆς Ἐκκλησίας, οἷον, Μητροπολίτας σὺν τῷ Συγκέλλῳ τὸν ἀριθμὸν ιβ΄».[2]

---

[1] Κωνστ. Πορφυρογεννήτου, Ἐνθ' ἀν. 17.14.
[2] Κωνστ. Πορφυρογεννήτου, Ἐνθ' ἀν. 754.20

Πρὸς τούτοις εἰς τὸ ἐπίσημον βιβλίον τῶν διαφόρων ἀξιωμάτων πρῶτος ἀναγράφεται ὁ Μάγιστρος, μετ' αὐτὸν ὁ Ραίκτωρ καὶ ἀμέσως ὁ Σύγκελλος[1] καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Πατρίκιος καὶ Πραιπόσιτος, οἱ Πατρίκιοι καὶ Εὐνοῦχοι, οἱ Ἀνθύπατοι, Πατρίκιοι καὶ Στρατηγοὶ ἀναλόγως τῶν ἀξιωμάτων αὐτῶν, οἱ Πρωτοσπαθάριοι καὶ Δομέστικοι τῶν Σχολῶν τῶν διαφόρων στρατιωτικῶν ταγμάτων, οἱ Πρωτοσπαθάριοι Στρατηγοὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ θέματος, ὁ Πρωτοσπαθάριος καὶ Δομέστικος τῶν ἐξκουβιτώρων, ὁ Πρωτοσπαθάριος καὶ ἔπαρχος τῆς πόλεως, οἱ Πρωτοσπαθάριοι καὶ Στρατηγοὶ τοῦ θέματος τῆς Δύσεως καὶ μετ' αὐτοὺς εἰς τὴν ΙΓ΄. θέσιν οἱ Μητροπολῖται, εἰς τὴν ΙΔ΄. οἱ Ἀρχιεπίσκοποι, εἰς τὴν ΙΣΤ΄. οἱ Ἐπίσκοποι καὶ μετ' αὐτοὺς ἡ ἀτελείωτος σειρὰ Στρατηγῶν καὶ βαθμούχων ἀνωτέρων καὶ λοιπῶν κατωτέρων ἀξιωματικῶν κληρικῶν, τῶν Ἡγουμένων, τοῦ Μ. Οἰκονόμου, ὑπὸ Λέοντος Σοφοῦ εἰς τὰ πολιτικὰ ἀξιώματα ταχθέντος, μέχρις αὐτῶν τῶν βασιλικῶν διακόνων. Ἀναλόγως δὲ τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ ἕκαστος παρεκάθητο καὶ εἰς συνεδριάσεις τῆς Συγκλήτου εἰς τὰς ἐπισήμους ἐν τοῖς Πατριαρχείοις συνελεύσεις, εἰς τὰ ἐπίσημα βασιλικὰ γεύματα, εἰς τὰς ἐπισήμους τελετὰς καὶ προελεύσεις καὶ ἀναλόγως ἀπελάμβανε καὶ τῶν ἀπὸ μέρους τοῦ Αὐτοκράτορος φιλοτιμιῶν, τῶν «συνηθειῶν» λεγομένων, καὶ τῆς ῥόγας, χρηματικῶν δηλαδὴ αὐτοκρατορικῶν φιλοδωρημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἦσαν εὐκαταφρόνητα.[2] Ἀλλὰ καὶ ὁ Σύγκελλος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς προβλήσεώς του ἐφιλοδώρει τοὺς ἀνακτορικοὺς ὑπαλλήλους καὶ δὴ τὸν Ἀρτοκλίνην, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ μὲν Ζωστὴ Πατρικία καὶ ὁ Μάγιστρος κατὰ τὴν ἀνάδειξίν των ἔδιδον καθάπαξ ἕκαστος κδ΄ νομίσματα, ὁ δὲ Σύγκελλος καθάπαξ καὶ αὐτὸς ιβ΄ τοιαῦτα.[3]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Εἷς καὶ μόνος Σύγκελλος.

Εἶπον καὶ προηγουμένως καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνω, ὅτι, ἀφοῦ πλέον ἀπεκρυσταλλώθη ἡ ἀξία τοῦ Συγκέλλου, εἷς καὶ μόνος παρέμεινε τοιοῦτος, οὐδ' ἐγνώρισά ποτε καὶ ἄλλον Σύγκελλον συγχρόνως· καὶ λέγει μὲν ἡ Βασίλειος Τάξις, ὅτι ἐν περιπτώσει παρουσίας καὶ ἄλλου Συγκέλλου κατὰ τὴν τελετὴν τῆς προβλήσεως, τοῦ ἄλλου τὸ σκαμνίον τίθεται ἐξ εὐωνύμων τοῦ Πατριάρχου, τοῦ δὲ νέου Συγκέλλου ἐκ δεξιῶν, ἀλλ' οὐδόλως νοεῖ ἀρχαιότερον Σύγκελλον, ὡς ὑπέλαβεν ὁ κ. Στεφανίδης. Τὸ κείμενον λέγει: «εἰ δὲ τύχοι εἶναι ἕτερον Σύγκελλον», ἐὰν κατὰ τύχην συμπέσῃ νὰ παρίσταται εἰς τὴν τελετὴν ἄλλος σύγκελλος, ἐὰν δηλαδὴ συμπέσῃ νὰ εὑρίσκηται ἐν Κωνσταντινου-

---

[1] Κωνστ. Πορφυρογεννήτου, Ἔνθ' ἀν. 727.3 καὶ 730.12.
[2] Κωνστ. Πορφυρογεννήτου, Ἔνθ' ἀν. 784.3.
[3] Κωνστ. Πορφυρογεννήτου, Ἔνθ' ἀν. 787.19.

πόλει, ἐν τῷ Πατριαρχείῳ, Σύγκελλος ἄλλου Πατριάρχου, καὶ τοιοῦτοι Σύγκελλοι ἀποστελλόμενοι ὑπὸ τῶν Πατριαρχῶν συνήθως εὑρίσκοντο ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, τότε ὁ εἷς κάθηται ἐκ δεξιῶν, ὁ νεοπροβληθείς, καὶ ὁ ἕτερος, ὁ ξένος, ἐξ ἀριστερῶν.

Οὕτως ὀρθῶς ἐνόησε τὸ «εἰ τύχοι» καὶ ὁ Λατῖνος μεταφραστής, προσθέσας ἐντὸς παρενθέσεως «Alterius Patriarchae». Διὰ νὰ λείψῃ δὲ πᾶς δισταγμός, ὅτι δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ ἀρχαιοτέρου Συγκέλλου, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ, ἀνατρέχω εἰς τὸ 52 κεφάλαιον τῆς αὐτῆς Βασιλείου Τάξεως, ἐν τῷ ὁποίῳ χάριν τοῦ Ἀρτοκλίνη καταγράφονται τὰ διάφορα ἀξιώματα «ὅπως τὴν ἑκάστου τάξιν καὶ κλῆσιν καὶ οἰκείαν καθέδραν γινώσκῃ κατὰ τὰ βασιλικὰ κλητώρια» καὶ ἀναλόγως τοποθετῇ ἕκαστον εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν. Πρῶτος, λέγει, κάθηται ὁ Πατριάρχης, ὁ Καῖσαρ, Νωβελλίσιμος, Κουροπαλάτης, Βασιλοπάτωρ, Ζωστὴ Πατρικία μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος ἐν ἀποκοπτῇ τραπέζῃ, ἀμέσως δὲ μετ' αὐτοὺς εἰς ἄλλην τράπεζαν, ὁ Μάγιστρος, ὁ Ραίκτωρ, ὁ Σύγκελλος Ρώμης καὶ ὁ Σύγκελλος Κωνσταντινουπόλεως, «εἰ δὲ καὶ τῶν τῆς Ἀνατολῆς Πατριαρχῶν τύχοιεν, σύγκελλοι, προκρίνονται τούτων κατὰ τὰ ἴδια αὐτῶν Πατριαρχεῖα[1], εἶθ' οὕτως ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας κτλ.» Καὶ περὶ τούτων μὲν ταῦτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Οἱ Σύγκελλοι μετεῖχον τῆς ἐνδημούσης ἐν Κων/πόλει Συνόδου;

Ἀλλ' ὁ κ. Στεφανίδης ἐξάγει καὶ ἄλλα συμπεράσματα, κατὰ τὴν ἐμὴν ἀντίληψιν, παρακεκινδυνευμένα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνεγείρει ὁλόκληρον οἰκοδόμημα. Κωνσταντῖνος, λέγει, ὁ Πορφυρογέννητος, ἐν τέλει τοῦ κεφαλαίου τούτου τῆς Βασιλείου Τάξεως παρατηρεῖ· «καὶ περί τινων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων συναίρει λόγον ὁ Πατριάρχης μετ' αὐτῶν οἷα καὶ ὅσα βούλονται (δηλ. ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ λοιποὶ) καὶ μετὰ μικρὸν κελεύσει τοῦ Πατριάρχου ἀνίστανται καὶ ἐξέρχονται πάντες». Ἐκ τούτου συμπεραίνει ὁ κ. Στεφανίδης ὅτι «κατὰ τὸν 10ον τοὐλάχιστον αἰῶνα οἱ σύγκελλοι δὲν ἦσαν ἁπλῶς σύμβουλοι τοῦ Πατριάρχου, ἀλλὰ μετεῖχον καὶ τῆς ἐνδημούσης συνόδου, ἥτις, ὡς

[1] «(Ὅταν κλητορεύωσι πρέσβεις), οἱ μὲν ἀπὸ Ρώμης ἐρχόμενοι, ἐάν εἰσιν Ἐπίσκοποι, προτιμῶνται τῶν ἐπισκόπων τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας, εἰ δὲ πρεσβύτεροι εἶεν, ὡσαύτως προκρίνονται... τὸ αὐτὸ δὲ κρατείσθω καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ ὄντων τριῶν πατριαρχῶν· ἐτιμήθησαν δὲ οἱ ἀπὸ Ρώμης ἐλθόντες διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου Δεσπότου, οἷος ὁ Ἐπίσκοπος Νικόλαος καὶ καρδηνάλιος Ἰωάννης, ἐπάνω πάσης τῆς τάξεως τῶν Μαγίστρων· ὡσαύτως καὶ οἱ ἀπὸ Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων Σύγκελλοι ἐν τῇ δευτέρᾳ θέσει τῆς τραπέζης, πρῶτοι ἐπάνω παντὸς μαγίστρου. (Κωνστ. Πορφυρογεννήτου, Ἔνθ' ἀν. 727.6, 739.6).

ῥητῶς λέγεται, συνεκαλεῖτο περί τινων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων. Ἐκ τούτου σαφῶς ἐξάγεται, προσθέτει, ὅτι ἡ ἐνδημοῦσα σύνοδος δὲν εἶναι ἀκόμη διαρκής, οἱ δὲ Σύγκελλοι καὶ ἔξω τῆς ἐνδημούσης παραμένουσιν οἱ διαρκεῖς σύμβουλοι τοῦ πατριάρχου».

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ κ. Στεφανίδης· ἡμεῖς ὅμως φρονοῦμεν, ὅτι ἐνταῦθα οὐδόλως πρόκειται περὶ συνεδρίας τῆς ἐνδημούσης συνόδου. Ἤδη ἀνεγράψαμεν ὁλόκληρον τὸ σχετικὸν κεφάλαιον τὸ πραγματευόμενον περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τελουμένης προβλήσεως τοῦ Συγκέλλου. Ὁ Αὐτοκράτωρ πάντοτε, ἀφ' ὅτου βασιλικῇ φιλοτιμίᾳ ἀνύψωσε τὸν Σύγκελλον εἰς ὕψιστον πολιτικὸν ἀξίωμα, ἰδίᾳ πρωτοβουλίᾳ ἐξέλεγε τὸ κατάλληλον πρόσωπον καὶ διώριζεν αὐτό, οὐδὲ ἐγίνετο τοῦτο ἔστω καὶ ἐνίοτε μετὰ προηγουμένης γνώσεως καὶ γνώμης τοῦ Πατριάρχου. Ἂν ὁ Πατριάρχης Στέφανος παρεκάλεσε τὸν μοναχὸν Εὐθύμιον καὶ προσεπάθει νὰ πείσῃ αὐτὸν νὰ δεχθῇ τὸ ἀξίωμα τοῦ Συγκέλλου, τοῦτο οὐδὲν σημαίνει· ὁ Πατριάρχης Στέφανος ἦτο βασιλόπαις. Ὁ Εὐθύμιος προσεκλήθη ἐκ τῆς Μονῆς του εἰς τὰ ἀνάκτορα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος Λέοντος, ὁ δὲ Πατριάρχης δὲν προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Εὐθυμίου, ὡς θέλει ὁ κ. Στεφανίδης, ἀλλ' ἐξετέλεσεν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅστις ἦτο παρὼν «καὶ συνευδόκει καὶ τὰ ὅμοια λέγων κατένευεν.»

Τί δὲ συνέβαινε κατὰ τὴν ἐκλογὴν νέου Συγκέλλου; Ὅ,τι καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ ἑνὸς τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου. Ὁσάκις ὁ Αὐτοκράτωρ προέβαινεν εἰς πρόβλησιν Μαγίστρου π. χ. ἡ τελετὴ τῆς προβλήσεως ἐτελεῖτο ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἐπὶ παρουσίᾳ συμπάσης τῆς Συγκλήτου, πρόεδρος τῆς ὁποίας διετέλει, καὶ ἡ Σύγκλητος μετὰ τὴν πρόβλησιν ηὐχαρίστει καὶ ἐπευφήμει τὸν Αὐτοκράτορα. Ὁσάκις πάλιν προὐβάλλετο ὁ Αὐτοκράτωρ Πατριάρχην, καὶ πάλιν ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐτελεῖτο ἡ πρόβλησις ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Συγκλήτου καὶ τῶν παρεπιδημούντων Μητροπολιτῶν καί, ἀφοῦ ἐτελεῖτο ἡ Πατριαρχικὴ πρόβλησις διὰ τῶν καθιερωμένων λέξεων «ἡ θεία χάρις καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς βασιλεία μου προβάλλεται τὸν εὐλαβέστατον τοῦτον (τὸν δεῖνα ὡς λέγομεν σήμερον) Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως», ἡ Σύγκλητος καὶ οἱ Μητροπολῖται εὐχαριστοῦντες ἐπευφήμουν τὸν Αὐτοκράτορα.

Οὕτω καὶ περὶ Συγκέλλου προκειμένου, ἔπρεπε νὰ τελεσθῇ ἡ πρόβλησις εἰς τὰ ἀνάκτορα· ἐπειδὴ δὲ ἀντέκειτο εἰς τὴν Πατριαρχικὴν μεγαλοπρέπειαν νὰ παραστῇ ὁ Πατριάρχης εἰς τὴν τελετὴν κληρικοῦ μεταβαίνων ὁ ἴδιος εἰς τὰ ἀνάκτορα, καθωρίσθη, ὅπως ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ τελῇ τὴν πρόβλησιν τοῦ Συγκέλλου εἰς τὰ ἀνάκτορα διὰ τῶν ἐπίσης καθιερωμένων λέξεων «ἐπὶ ὀνόματος Πατρός, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος προβάλλεταί σε ἡ ἐκ Θεοῦ βασιλεία ἡμῶν Σύγκελλον» καὶ ἐν ἐπισήμῳ συνοδείᾳ ἀποστέλλῃ αὐτὸν εἰς τὸν Πατριάρχην, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ αὐτοκρατορικὸς ἀντιπρόσωπος παρουσίαζε τὸν νέον Σύγκελλον διὰ τῶν ἐπίσης καθιερωμένων λέξεων: «ἡ βασιλεία ἡμῶν προεβά-

λετο τοῦτον Σύγκελλον» καὶ ὁ Πατριάρχης εὐχαριστῶν τὸν βασιλέα «κατὰ τὸ εἰωθὸς» ἀμέσως ἐσφράγιζε τὸν προβληθέντα Σύγκελλον καὶ προσκαλῶν τοὺς Μητροπολίτας καὶ Ἀρχιεπισκόπους ἐγκαίρως εἰδοποιηθέντας καὶ ἀναμένοντας ἤδη ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἔλεγε πρὸς αὐτούς· «ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ ἅγιος θεόθεν ὁδηγηθεὶς τοῦτον προεβάλετο Σύγκελλον» καὶ τότε «εὐχαριστοῦντες ἐπευφημοῦσι καὶ οὗτοι τὸν Βασιλέα».

Ἀποσυρθέντος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀπεσταλμένου, ἀπεχώρουν καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς μετὰ τοῦ Συγκέλλου, διὰ νὰ ἐπανέλθουν καὶ πάλιν εἰς τὴν Πατριαρχικὴν αἴθουσαν, ὅπου θὰ ἐτελεῖτο ἡ τελετὴ τῆς ἐγκαθιδρύσεως. Ἔπρεπε καὶ ὁ Πατριάρχης νὰ τιμήσῃ τὸν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος διὰ τοιαύτης ἀξίας τιμηθέντα· ἦτο ἄλλως τε τοῦτο αὐτοκρατορικὴ ἀπαίτησις· «χρεὼν γάρ, ἔγραφεν ὁ Αὐτοκράτωρ πρὸς τὸν Πατριάρχην, ὃν ἡ βασιλεία μου κατὰ λόγον τιμᾷ καὶ παρὰ τῆς ἁγιωσύνης σου κατ᾽ ἴσον τιμᾶσθαι, καὶ τὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ καὶ τῇ συγκλήτῳ τίμιον καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ σου καὶ τῷ κλήρῳ τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας καταξιοῦσθαι τῆς κρείττονος.»

Εἶχεν ἤδη τεθῆ ἐξ εὐωνύμων τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου ἰδιαίτερον «σκαμνίον ἀποκοπτόν», κεχωρισμένον δῆλα δὴ τῶν λοιπῶν σκάμνων τῶν Μητροπολιτῶν καὶ μᾶλλον ἐξέχον, προσεκαλεῖτο δὲ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ ὁ νέος Σύγκελλος, ὅστις καὶ ἐκάθητο παρὰ τῷ Πατριάρχῃ ἐξ ἀριστερῶν· ἂν παρεπεδήμει ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἄλλος Σύγκελλος, τῆς Ρώμης τυχόν, ἢ τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἐκεῖνοι ἐκάθηντο ἐξ ἀριστερῶν, ὁ δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκ δεξιῶν. Τότε προσεκαλοῦντο καὶ οἱ πρωτεύοντες τῶν Μητροπολιτῶν, οἱ ὁποῖοι εἰσερχόμενοι εὕρισκον τὸν Σύγκελλον ὄρθιον πρὸ τοῦ θρόνου του ἐγερθέντα ἤδη πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῶν, ἵνα τοὺς ὑποδεχθῇ. Μετὰ ταῦτα ὁ μὲν Σύγκελλος, κελεύσει τοῦ Πατριάρχου, κάθηται, τῶν Μητροπολιτῶν ἱσταμένων. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀναγγελλομένων καὶ τῶν λοιπῶν Μητροπολιτῶν καὶ Ἀρχιεπισκόπων, ἠγείρετο καὶ πάλιν ὁ Σύγκελλος δεχόμενος αὐτούς, ὡς καὶ τοὺς προηγουμένους καὶ τότε κελεύσει τοῦ Πατριάρχου καθέζονται ὅ τε Σύγκελλος καὶ οἱ Μητροπολῖται. Ὡς ἦτο φυσικόν, ὁ Πατριάρχης θὰ συνίστα τὸν νέον ἀξιωματικὸν τῆς ἐκκλησίας εἰς τοὺς ἱεράρχας, ἄγνωστον ἴσως τέως εἴς τινας ἐξ αὐτῶν, θ᾽ ἀντηλλάσσοντο δὲ μεταξὺ Πατριάρχου, Συγκέλλου καὶ Μητροπολιτῶν καὶ λόγοι τινὲς καὶ φυσικῷ τῷ λόγῳ ἡ συνδιάλεξις δὲν θὰ περιεστρέφετο οὔτε περὶ πολιτικά, οὔτε περὶ στρατιωτικὰ πράγματα, ἀλλὰ περὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις. Τί φυσικώτερον τούτου; καὶ μετὰ μικρόν, κελεύσει τοῦ Πατριάρχου, ἀνίσταντο καὶ ἐξήρχοντο πάντες καὶ οὕτως ἔληγεν ἡ ὅλως διόλου τυπικὴ αὕτη συνάθροισις. Καὶ σήμερον ἔτι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Κων/πόλεως μετὰ τὴν χειροτονίαν καὶ χειροθεσίαν τοῦ νέου Μ. Πρωτοσυγκέλλου τελεῖται ὁμοία σχεδὸν τυπικὴ συνάθροισις. Ὁ Πατριάρχης μετὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀνερχόμενοι εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Μ. Πρωτοσυγκέλλου συγχαίρουσι τὸν νεοπροβληθέντα καὶ ὁ Πατριάρχης μετ᾽ αὐτοῦ καὶ τῶν Ἀρχιερέων συναίρει λόγον περί τινων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, ὅσα καὶ βούλονται καὶ μετὰ μικρὸν κελεύσει τοῦ Πατριάρχου ἀνίστανται καὶ ἐξέρχονται πάντες. Αὐτὸ ἦτο ὅλον, τίποτε περισσότερον.

Ἐν τούτοις ὁ κ. Στεφανίδης φρονεῖ, ὅτι ἡ περίστασις αὕτη ἦτο περίστασις τῆς Συνόδου. «Πότε ἡ ἐνδημοῦσα Σύνοδος κατέστη διαρκής;» ἐρωτᾷ εἰς μίαν ἄλλην μελέτην τοῦ αὐτοῦ βιβλίου του [1] καὶ ἀπαντᾷ· «Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (+ 959) περὶ τὰ μέσα τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος δὲν παριστᾷ αὐτὴν ἀκόμη διαρκῆ· ἡ Βασίλειος Τάξις λέγει τὰ ἑπόμενα· «καὶ περί τινων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων συναίρει λόγον ὁ Πατριάρχης μετ᾽ αὐτῶν (δηλ. τῶν παρεπιδημούντων ἀρχιερέων καὶ τῶν συγκέλλων), οἷα καὶ ὅσα βούλονται, καὶ μετὰ μικρόν, κελεύσει τοῦ Πατριάρχου, ἀνίστανται καὶ ἐξέρχονται πάντες»· ἡ φράσις «περί τινων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων» δεικνύει βεβαίως ὅτι ὄχι ἐπὶ πάντων τῶν ζητημάτων ἡ γνώμη τῆς ἐνδημούσης ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητος καὶ ἄρα δὲν ἦτο ἀκόμη διαρκής. Ἐκ τῆς φράσεως μάλιστα «μετὰ μικρὸν κελεύσει τοῦ Πατριάρχου ἀνίστανται καὶ ἐξέρχονται» ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ζητημάτων, ἐφ᾽ ὧν ἡ γνώμη αὐτῶν ἐζητεῖτο, ἡ σημασία αὐτῆς ἦτο μικρά· ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτως. Ἡ φράσις αὕτη δὲν σημαίνει, ὅτι αἱ συνεδρίαι διήρκουν ἐλάχιστον, ἀλλ᾽ ἁπλῶς, ὅτι μετὰ τὸ πέρας τῆς συζητήσεως καὶ τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων μικρὸν μόνον παρετείνετο ἡ συγκέντρωσις καὶ ἐπήρχετο ἡ διάλυσις. Ἐπίσης ἀντιθέτως δὲν εἶναι ὀρθόν, τὴν φράσιν «οἷα καὶ ὅσα βούλονται» ν᾽ ἀναφέρῃ τις μόνον εἰς τοὺς παρεπιδημοῦντας ἀρχιερεῖς, καὶ ἑπομένως ἐξ αὐτῶν ἐξηρτᾶτο ποῖα καὶ πόσα θ᾽ ἀντηλλάσσοντο ἐκεῖ. Μετ᾽ αὐτῶν ὑπονοεῖται καὶ ὁ Πατριάρχης. Τῆς ἐνδημούσης συνόδου μὴ οὔσης ἀκόμη διαρκοῦς, οἱ σύγκελλοι, ὡς γνωστόν, ἦσαν οἱ διαρκεῖς σύμβουλοι τοῦ Πατριάρχου.»

Αὐτὰ λέγει ὁ κ. Στεφανίδης· ἀλλὰ δὲν ἵσταται μέχρις ἐνταῦθα· προχωρεῖ ἀκόμη καὶ ἀτυχῶς προχωρεῖ πολύ. Εὑρίσκει ἀνεπαρκεῖς τοὺς πρεσβυτέρους Συγκέλλους καὶ σπεύδει νὰ τοὺς ἀντικαταστήσῃ διὰ Μητροπολιτῶν. «Τῆς ἐνδημούσης συνόδου, λέγει, μὴ οὔσης ἀκόμη διαρκοῦς, οἱ Σύγκελλοι, ὡς γνωστόν, ἦσαν οἱ διαρκεῖς σύμβουλοι τοῦ Πατριάρχου. Καθ᾽ ὃν χρόνον ἡ «Βασίλειος Τάξις» ἐγράφετο, σύγκελλοι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦσαν ἀκόμη πρεσβύτεροι, ταχέως ὅμως ἐκρίθησαν ἀνεπαρκεῖς διὰ τοιαύτην ἐργασίαν καὶ διωρίσθησαν Μητροπολῖται Σύγκελλοι» καὶ πάλιν ἐν σελ. 66 «καταδειχθείσης τῆς ἀνεπαρκείας τῶν διαρκῶν τούτων συμβούλων καὶ μὴ δυναμένης ἀκόμη τῆς ἐνδημούσης συνόδου νὰ συνέρχηται τακτικῶς, ἐσκέφθησαν ν᾽ ἀναπληρώσωσι τὴν ἔλλειψιν διὰ τοῦ διορισμοῦ Μητροπολιτῶν Συγκέλλων» !

Καὶ περὶ μὲν τῶν Συγκέλλων Μητροπολιτῶν θὰ ἐπανέλθω καὶ πάλιν,

[1] Ἔνθ᾽ ἀνωτ. σελ. 12.

ὅταν φθάσω εἰς τὸ σχετικὸν μέρος τῆς παρούσης μελέτης μου, ὁπότε θὰ ἴδωμεν, ἂν κατεδείχθησαν ἀνεπαρκεῖς οἱ πρεσβύτεροι Σύγκελλοι, ἐπήρκεσαν δὲ οἱ τοιοῦτοι Μητροπολῖται. Ἤδη περιορίζομαι νὰ παρατηρήσω ὅτι ἡ «Βασίλειος Τάξις» δὲν ἐγράφη ποσῶς κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα, ἀλλὰ φέρει ἐν πολλοῖς ἡλικίαν κατὰ δύο καὶ τρεῖς αἰῶνας ἀρχαιοτέραν καὶ τοῦτο θεωροῦμεν ἀναμφισβήτητον. Ἀμφισβητήσιμος ὅμως μᾶς φαίνεται ἡ παρεδρεία τοῦ Συγκέλλου ἐν τῇ ἐνδημούσῃ Συνόδῳ. Τοὐλάχιστον ἐκ τῶν σχετικῶν λέξεων τῆς Βασιλείου Τάξεως τοιοῦτόν τι δὲν ἐξάγεται, ἀλλ' οὔτε ὑπάρχει ἄλλη τις μαρτυρία περὶ τούτου. Καὶ αὐτὸς ὁ βίος τοῦ Συγκέλλου Εὐθυμίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐμπεριστατωμένως ἀναγράφονται τὰ κατ' αὐτὸν κατὰ τὴν τόσον ταραχώδη περίοδον ἐκείνην τῆς ἐκκλησίας, συνεπείᾳ τοῦ τετάρτου γάμου Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ὁπότε οἱ ἐνδημοῦντες Ἀρχιερεῖς ἐπανειλημμένως συνεδρίαζον, δὲν ἀναγράφει ὅτι καὶ ὁ Σύγκελλος Εὐθύμιος συνεδρίασέ ποτε μετ' αὐτῶν. Τοὐναντίον μάλιστα ἀναφέρει, ὅτι ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους δὲν ἐπεσκέπτειο τὰ ἀνάκτορα καὶ τὸν Πατριάρχην. Τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Στεφανίδου λεγόμενα περὶ παρεδρείας τῶν συγκέλλων ἐν τῇ Συνόδῳ, μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἱεροσολύμων δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσιν! Οὕτω ἐν τῷ Codex Biblioth. Publ. Petropol. N° 716 XVI ἀναγινώσκομεν: «Δεῖ δὲ εἰδέναι ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων οὔτε κρίσιν ἐξάγει ἐκκλησιαστικὴν ἢ δημοτικὴν οὔτε ἄλλο τι ποιεῖ χωρὶς συγκέλλων. Ἔστι δὲ ὁ Λύδης, ὁ Ἰόππης, ὁ Νεαπόλεως καὶ ὁ τοῦ ἁγίου Ἰορδάνου, ὧν εἷς ἕκαστος προσκαρτερεῖ ἀδιαλείπτως μετὰ τοῦ Πατριάρχου νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τρεῖς μῆνας· εἶτα λαβὼν παράθεσιν ἀπέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ καὶ ἔρχεται ἄλλος καὶ προσκαρτερεῖ τῷ Πατριάρχῃ ὁμωρόφιος καὶ ὁμόστεγος καθὼς καὶ ὁ πρῶτος καὶ οὕτω ποιοῦσιν ἀμοιβαδόν, εἰς τὰ τοῦ ἑτέρου διαδεχόμενοι, ἕως οὗ πληρωθῇ ὁ χρόνος, καὶ πάλιν ἄρχονται, ἡ δὲ διοίκησις τοῦ προσμένοντος ἀρχιεπισκόπου καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀλόγων αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου γίνεται ἅπασα».

Ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι μᾶς δίδεται καὶ ὁ ὁρισμὸς τοῦ Συγκέλλου καὶ Πρωτοσυγκέλλου. «Σύγκελλοι δέ, ὡς οἶμαι, ἐλέγοντο οἱ ἀποταττόμενοι εἰς βουλὴν οἱονεὶ κελλικὴν τοῦ πατριάρχου καὶ εἰς βουλὴν τῶν ἄλλων αὐτῷ ἀναγκαίων· καὶ ὅπερ ἐστὶ παρὰ τῷ βασιλεῖ ἡ σύγκλητος, τουτό εἰσιν οἱ Σύγκελλοι παρὰ τῷ Πατριάρχῃ.» «Πρωτοσύγκελλος δὲ ἐλέγετο ὁ πρῶτος τῶν συγκέλλων ὁ ἐχόμενος συνάγειν τοὺς συγκέλλους καιροῦ καλοῦντος ἐν χρείαις, ἐδίδου δὲ τὸ τοιοῦτον ὀφφίκιον καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς μοναχοὺς καὶ ἀρχιερεῖς χρώμενος ἐνίοτε αὐτοῖς καὶ εἰς ἰδίαν βουλὴν κατὰ τὴν τάξιν τῶν συγκλητικῶν ἣ ἐν αἷς εἶχε χρείαις εἰς τὸ πατριαρχεῖον ὥστε εἶναι αὐτοὺς συμβούλους καὶ εἰς τὰ συμπίπτοντα κοινὰ τῇ βασιλείᾳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ». [1]

[1] Beneševič, Die byzantinischen Ranglisten, Βυζαντινὰ καὶ Νεοελληνικὰ Χρονικὰ 5.149.

Ὁ κ. Στεφανίδης ἀναφέρει καὶ κἄτι ἄλλο, τὸ ὁποῖον ἀδυνατῶ νὰ δεχθῶ. «Ὅταν ὁ Πατριάρχης Στέφανος, λέγει, προσεπάθει νὰ πείσῃ τὸν μοναχὸν Εὐθύμιον νὰ δεχθῇ τὸ ἀξίωμα τοῦ Συγκέλλου, τοῦ εἶπε καὶ τὰ ἑξῆς· «ὦ πάτερ τίμιε· ὡς ἐπ' ἐμοὶ ἀκμὴν ὑπάρχον ἐκ πατρῴου δωρεᾶς τὸ τοῦ συγκέλλου ἀξίωμα σὲ ἐπὶ τοῦτο ἀντ' ἐμοῦ προτρέπομαι».[1] Ὁ κ. Στεφανίδης σχετικῶς πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο τῆς βιογραφίας τοῦ Εὐθυμίου λέγει· «βλέπομεν πρὸς τούτοις, ὅτι ὁ Πατριάρχης Στέφανος, μὴ διορισθέντος ἄλλου συγκέλλου, ἐξηκολούθει ἀκόμη (ἀκμὴν) νὰ φέρῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ Συγκέλλου, τοῦτο δὲ ἤθελε νὰ μεταβιβάσῃ εἰς τὸν Εὐθύμιον».

Ποῦ ἠκούσθη ποτὲ Πατριάρχης καὶ συγχρόνως Σύγκελλος, Πάπας καὶ συγχρόνως Καρδινάλιος, Αὐτοκράτωρ καὶ συνάμα Μάγιστρος Ἡ ἀληθὴς ἐξήγησις τῶν λόγων τοῦ Πατριάρχου Στεφάνου εἶναι ἡ ἑξῆς· Πάτερ τίμιε, ἔλεγεν ὁ Πατριάρχης πρὸς τὸν Εὐθύμιον, σὲ προτρέπω νὰ δεχθῇς καὶ σὺ τὸ ἀξίωμα τοῦ Συγκέλλου, τὸ ὁποῖον διὰ πατρικῆς δωρεᾶς ἐγὼ αὐτὸς ἔφερον τέως καὶ τὸ ὁποῖον εἰσέτι (ἀκμὴν) δὲν ἐδόθη εἰς οὐδένα ἄλλον, ἀλλὰ παραμένει διαθέσιμον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

Ὑψίστη ἀκμὴ τῶν Συγκέλλων. Οἱ Σύγκελλοι ἐνίοτε ὁμότιμοι τῶν Πατριαρχῶν.

Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν, ὅθεν παρεξέβημεν. Ἐλέγομεν, ὅτι διὰ τῆς κατατάξεως τῶν βασιλοπαίδων εἰς τὰς τάξεις τοῦ κλήρου καὶ διὰ τῆς ἀνυψώσεως αὐτῶν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Συγκέλλου οὗτος ἀπέβη ἐνίοτε σχεδὸν σύνθρονος καὶ ὁμότιμος τῶν Πατριαρχῶν καὶ δὲν εἴπομεν ὑπερβολήν· ἀλλά, ἐὰν καὶ τὸ σχεδὸν αὐτὸ ἀφαιρέσωμεν, καὶ πάλιν θὰ εἴμεθα ἐν τῇ ἀληθείᾳ. Εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ ἔτος 879, ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου συνελθοῦσαν μεγάλην Σύνοδον «ἐπὶ τῇ ἑνώσει τῆς τοῦ Θεοῦ Ἁγίας καὶ Ἀποστολικῆς ἐκκλησίας» οἱ ἐν τῇ συνόδῳ Πατέρες, ὡς βλέπομεν εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς πρώτης καὶ ἕκτης συνεδρίας, ἐπευφήμησαν ὡς ἑξῆς τοὺς Βασιλεῖς: «Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν Βασιλέων· Βασιλείου, Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου μεγάλων Βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη· Εὐδοκίας τῆς εὐσεβεστάτης Αὐγούστης πολλὰ τὰ ἔτη· Στεφάνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ θεοπροβλήτου Συγκέλλου πολλὰ τὰ ἔτη»· καὶ εὐθὺς «Ἰωάννου (Ῥώμης) καὶ Φωτίου (Κων/πόλεως) τῶν ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν πολλὰ τὰ ἔτη». Κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν, ὅτε ὁ Αὐτοκράτωρ ὑπέγραψε καὶ ἐσφράγισε τὰ πρακτικὰ «ἐπηύξατο αὐτὸν τὸ συμπαρὸν ἱερὸν ἄθροισμα» καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἡ ἁγία Σύνοδος πάλιν εἶπε· «Δεόμεθα μὴ μόνον τὸν ὑψηλὸν καὶ μέγαν Βασιλέα ἡμῶν δι' ὑπογραφῆς τὰ τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ συνόδῳ δόξαντα βεβαιῶσαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς θεοφρουρήτους κλάδους

[1] De Boor, Vita Euthymii σελ. 11.

αὐτοῦ, τῆς μεγάλης καὶ ἁγίας βασιλείας ἡμῶν, καὶ δὴ καὶ τὸν Πορφυρογέννητον Στέφανον τὸ πνευματικὸν τέκνον τῆς ἐκκλησίας ὁμοίως ὑποσημήνασθαι»· καὶ τότε Βασίλειος ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς εἶπε· «κατὰ τὸ αἴτημα ὑμῶν γενέσθω»· καὶ λαβὼν Λέων ὑπέγραψεν, εἶτα Ἀλέξανδρος, οἱ βασιλεῖς, καὶ μετ᾽ αὐτοὺς Στέφανος ὁ εὐλαβέστατος ὑποδιάκονος καὶ Πορφυρογέννητος».[1]

Ὁ κλῆρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν γένει ὁ ὀρθόδοξος κλῆρος ᾐσθάνετο ἰδιαιτέραν χαράν, τὸ εἶχε καύχημα καὶ ἐγκαλώπισμα, διότι περιελάμβανεν εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ καὶ αὐτοκρατορικοὺς γόνους, παρ᾽ ὧν ἀπεξεδέχετο μεγαλειτέραν στοργὴν καὶ ἐνεργὸν προστασίαν κατὰ τὰς δυσκόλους ἐκείνας περιστάσεις τῆς ἐκκλησίας. Τοῦτο ἀριδήλως καταδείκνυται καὶ ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας παρακλήσεως τῶν μελῶν τῆς μεγάλης ἐκείνης Συνόδου, ὅπως μὴ μόνον ὁ Βασιλεὺς καὶ οἱ βασιλεύοντες βασιλόπαιδες, ἀλλὰ καὶ ὁ εὐλαβέστατος Σύγκελλος καὶ Πορφυρογέννητος, τὸ πνευματικὸν τῆς ἐκκλησίας τέκνον, ἐπικυρώσῃ, τὰς πράξεις αὐτῆς, οὕτως ὥστε ν᾽ ἀποβῇ οὗτος φερέγγυος ἐγγυητὴς μεταξὺ τοῦ Βασιλέως πατρός του καὶ τῆς ἐκκλησίας, περὶ ἀπαρατρέπτου τηρήσεως καὶ ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τῶν θεσπισθέντων ὑπ᾽ αὐτῶν. Καὶ ἦτο ἀληθῶς ὁ βασιλόπαις Σύγκελλος ἄξιος τῆς στοργῆς τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλήρου, ἐπιδείξας πάντοτε χριστιανικὴν ταπείνωσιν καὶ βίον ἀνεπίληπτον· εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἱεροῦ Πατριάρχου Φωτίου, ὁ Σύγκελλος Στέφανος «νέος μὲν τῇ ἡλικίᾳ πεφηνώς, τέλειος δὲ τῇ φρονήσει ἔν τε εὐλαβείᾳ καὶ ἀρετῶν ἐπιδόσεσιν»[2] ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, ταχθεὶς μετὰ θάνατον ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν χορείαν τῶν ἡγιασμένων αὐτῆς Πατριαρχῶν.

Ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ Στεφάνου καὶ ἕτερος βασιλόπαις, ὁ υἱὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ Θεοφύλακτος, προσέλαβε τὴν συγκελλικὴν ἀξίαν ἀνελθὼν καὶ ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου (933 - 956) «Τῷ τελευταίῳ δὲ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, λέγει ὁ Ζωναρᾶς, Θεοφυλάκτῳ, τὸν θρόνον τὸν ἀρχιερατικὸν τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων μνηστευσάμενος, ἀπέκειρε κληρικόν, διὰ τοῦ Πατριάρχου προχειρισθέντα Σύγκελλον»[3], ἤ, ὡς λέγουσιν οἱ Συνεχισταὶ τοῦ Θεοφάνους «Θεοφύλακτον τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὁ Πατριάρχης Νικόλαος ἀπέκειρε κληρικὸν χειροτονήσας Ὑποδιάκονον καὶ Σύγκελλον προχειρισάμενος».[4]

Καὶ κατὰ τοῦ Πατριάρχου τούτου, ὅστις ἐπὶ 23 ὅλα ἔτη ἐποίμανε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, πλεῖστα ὅσα κατεφλυάρησαν οἱ κατὰ παραγγελίαν

---

[1] Mansi, Ἔνθ᾽ ἀν. ΙΖ'. 511, 517.

[2] De Boor, Vita Euthymii σελ. 17.

[3] Ζωναρᾶ, Χρον. ΙΔ' 60.15 (Dindorf).

[4] Συμεὼν Μάγιστρος 739.10, Γεώργιος Μοναχὸς 902.9.

Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου γράψαντες Βυζαντινοὶ Χρονογράφοι, ὡς καὶ περὶ τοῦ ἀτυχοῦς Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Γ', ἀτυχῶς δὲ καὶ οἱ νεώτεροι δὲν ἐφάνησαν δικαιότεροι αὐτῶν, ὡς π. χ. ὁ Γκέλτσερ[1], ὅστις λέγει, ὅτι «ὁ ἀσήμαντος Θεοφύλακτος ἐγένετο ὁ μόνος ἐντελῶς ἀνάξιος κάτοχος τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου».

Περὶ τοῦ θέματος τούτου πολλὰ ἠδύνατό τις νὰ γράψῃ, ἀλλ᾽ ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς παρούσης μελέτης πᾶσα περὶ αὐτοῦ ἀπασχόλησις. Ἐάν τις ὅμως ἐπισταμένως καὶ ἀμερολήπτως ἤθελε μελετήσει καὶ ἐξετάσει τὰς περιστάσεις καὶ τὰ πρόσωπα τῆς ἀκαταστάτου ἐκείνης ἐποχῆς, φρονῶ, ὅτι δὲν θὰ ἔρριπτεν ἀναλγήτως τὸν λίθον τοῦ ἀναθέματος κατὰ τῶν δύο τούτων θυμάτων τῆς ἱστορικῆς παραπλάνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΑΤΟΝ

Σύγκελλοι μὴ ἀνελθόντες ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου. — Ἀξία αὐτῶν.

Ἐκτὸς τῶν Συγκέλλων Πατριαρχῶν, κατάλογον τῶν ὁποίων παρέχομεν ἤδη, γνωρίζομεν καὶ ἄλλους, οἵτινες, ἂν δὲν ἀνῆλθον ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, ἀφῆκαν ὅμως φαεινὰ ἴχνη τῆς διαβάσεώς αὐτῶν διὰ τῶν συγγραμμάτων καὶ τῆς ἐν γένει δράσεώς των.

Οὕτως, ἐκτὸς τοῦ Ἡρακλειανοῦ, Συγκέλλου τοῦ Πατριάρχου Ἐπιφανίου, ἀπαντῶμεν ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἡρακλείου καὶ τοῦ Πατριάρχου Σεργίου τὸν Ἀναστάσιον καὶ Θεόδωρον, Πρεσβυτέρους τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ Συγκέλλους, οἵτινες ἐστάλησαν πρέσβεις πρὸς τοὺς Πέρσας[2], Μιχαήλ, Σύγκελλον κατ᾽ ἀρχὰς τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ εἶτα τοῦ Μεθοδίου Κωνσταντινουπόλεως[3], Γεώργιον, μοναχόν, Σύγκελλον τοῦ Πατριάρχου Ταρασίου «ἐλλόγιμον ἄνδρα καὶ πολυμαθέστατον»[4], Νικόλαον τὸν Ἀνδρασαλίτην, Οἰκονόμον καὶ Σύγκελλον, ἀναδειχθέντα ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ ἀδελφοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος. Ἐπίσης Συμεὼν καὶ Λέοντα τοὺς συγκέλλους.[5]

---

[1] Κρουμπάχερ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας, τόμ. Γ'. 374 (μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου). Μ. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ Πίνακες σελ. 306.

[2] Πασχάλιον Χρονικὸν Α'. 706.19. — Ἀνάπλασις ἔτος 38 ἀριθ. 22 σελ. 314.

[3] Κεδρηνοῦ, Σύνοψις ἱστορ. 2. 117.7. Οἱ μετὰ τὸν Θεοφάνην σελ. 106.8 Κρουμπάχερ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας τόμ. Β'.σ. 358. Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς βιβλιοθήκης Γ'. σελ. 8.

[4] Κρουμβάχερ, Ἔνθ᾽ ἀν. Α'. σ. 692, 743, 811. Β'. σ. 304.

[5] Κ. Μ. Κωνσταντοπούλου, Βυζαντιακὰ Μολυβδόβουλλα ἀριθ. 270, 271.

Ὁ Κρουμπάχερ ἀναφέρει καὶ τὸν Σύγκελλον Θεόδωρον καὶ ἀποδίδει εἰς αὐτὸν ἀνέκδοτά τινα ἔργα.[1]

Ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Θεοφυλάκτου (933 - 956) εὑρίσκομεν Στέφανον Σύγκελλον[2], Ἰωάννην Σύγκελλον ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ τοῦ Ἀργυροῦ, ὅστις κατὰ τὸν Κεδρηνόν, ἦν Πρωτονοτάριος τοῦ Αὐτοκράτορος Βασιλείου, «ἤδη δὲ τὴν κοσμικὴν τρίχα κειράμενον ὁ Ρωμανὸς μεταπεμψάμενος καὶ Σύγκελλον τιμήσας τῇ τῆς ἑαυτοῦ συζύγου ἀδελφῇ Θεοδώρᾳ φρουρὸν κατέστησε»[3]. Τοιαύτην ἀποστολὴν ἐξετέλεσε πρὸ τοῦ Ἰωάννου καὶ ὁ Σύγκελλος Ἀντώνιος, ὅστις μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Αὐτοκράτορος Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ ἐνετάλη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Πολυεύκτου νὰ περιορίσῃ τὴν Αὐτοκράτειραν Θεοφανὼ εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Πετρίου.[4]

Καὶ βεβαίως τοιαῦτα ὑπεροχικὰ πρόσωπα, ὡς ἡ Αὐτοκράτειρα Θεοφανὼ καὶ Θεοδώρα, μόνον εἰς τὸν ἔχοντα τὸ ἀνώτατον πολιτικὸν λειτούργημα ἱερωμένον Σύγκελλον, διατηρουμένων τῶν τύπων καὶ προσχημάτων, ἠδύναντο νὰ ἐμπιστευθῶσι. Διὰ τοῦ Συγκέλλου Ἰωάννου ὁ Αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του, ἐγκαθίδρυσεν ὡς Πατριάρχην τὸν εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ ἐλθόντα Ἀλέξιον μοναχὸν τὸν Στουδίτην, τὸν ὁποῖον ὁ Ρωμανὸς κατέστησε Πρωθυπουργόν του «ὡς συνεργῷ ἐχρῆτο πρὸς τὴν τῶν κοινῶν διεύθυνσιν».[5] Ἑτέρους Συγκέλλους ἀπαντῶμεν: α΄) Νικήταν Χαρτοφύλακα καὶ Σύγκελλον Κορωνίδος, ὃν Νικήτας ὁ Σταθᾶτος προσφωνεῖ θεοφιλέστατον διάκονον τῆς τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας καὶ Οἰκουμενικὸν διδάσκαλον· β΄) Νικήταν μοναχὸν καὶ Σύγκελλον· γ΄) Νικήταν Σύγκελλον καὶ Χαρτοφύλακα Ὀρφανοτροφείου τοῦ Ἰωονοπόλεως·[6] δ΄) τὸν Βασίλειον, τὸν ὁποῖον ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος ἀπέστειλεν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν βουλγαρικῶν στρατευμάτων κατὰ τῶν Πατζινάκων, φονευθέντα κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην,[7] καὶ τέλος Λέοντα Σύγκελλον τὸν Παρασπόνδυλον ἢ Στραβοσπόνδυλον, διατελέσαντα πρότερον Ὑπουργὸν τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος καὶ τὸν ὁποῖον ἡ Αὐτοκράτειρα Θεοδώρα «διὰ πολυπειρίαν εἰς τὸ τὰ κοινὰ διοικεῖν προσελάβετο».[8] Ὁ Πρωθυπουργὸς οὗτος Λέων ὁ Σύγκελλος ἢ καὶ Πρωτοσύγκελλος, ὡς ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ

[1] Εἰς τὸν Θεόδωρον ἀποδίδεται ἀνέκδοτος ὁμιλία εἰς Γεώργιον Μητροπολίτην Νικομηδείας (Κρουμβάχερ, Ἔνθ' ἀν. Α΄. σελ. 331, σημ. 1).

[2] Κεδρηνοῦ, Σύνοψις ἱστορ. Β΄. 420.17.

[3] Κεδρηνοῦ, Ἔνθ' ἀν. Β΄. 486.17.

[4] Κεδρηνοῦ, Ἔνθ' ἀν. Β΄. 351.7.

[5] Κεδρηνοῦ, Ἔνθ' ἀν. Β΄. 480.3. 486.17.

[6] Ὅρα τὸν ὑπ' ἀριθ. 460 κώδικα τῆς Μονῆς Βατοπεδίου 128α καὶ 269β. Κ. Μ. Κωνσταντοπούλου, Βυζαντιακὰ Μολυβδόβουλλα ἀρ. 269, 1596.

[7] Κεδρηνοῦ, Ἔνθ. ἀν. Β΄. 607.10.

[8] Κεδρηνοῦ, Ἔνθ' ἀν. Β΄. 611.13.

καλεῖται, θνησκούσης τῆς Θεοδώρας, ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὸν θρόνον Μιχαὴλ τὸν Στρατιωτικόν, ἐπινεύοντος καὶ τοῦ Πατριάρχου καὶ εἰς αὐτὸν προσέφυγον οἱ τῆς Ἑῴας στρατηγοί, ὅτε ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου ἀπεπέμφθησαν, ζητοῦντες τὴν μεσολάβησίν του.[1]

Εἰς τὸν Λέοντα τοῦτον ὁ ὕπατος τῶν φιλοσόφων Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς ἔγραφεν, ἀποκαλῶν αὐτὸν καὶ χωρίον Μουσῶν, σοφίας καταφύγιον, ἀρετῶν ἐνδιαίτημα, νόμων ταμεῖον, ἀγάπης φύλακα, φιλίας λαμπτῆρα,[2] ἐπέγραψε δὲ καὶ τὸ ἑπόμενον τετράστιχον ἐπίγραμμα:

«*Σύγκελλος ὡς σύνοικος, ἀλλὰ τοῦ Λόγου,*
Καὶ πρῶτος ὡς Πρόεδρος, ἀλλὰ τοῦ Πόλου·
Πᾶς οὖν τις αὐτὸν Πρωτοσύγκελλον λέγει,
ὡς οὐρανοῦ Πρόεδρον, ὡς θεοῦ φίλον».[3]

Εἰς τὴν μακρὰν ταύτην σειρὰν τῶν γεραρῶν καὶ πεφωτισμένων Συγκέλλων ἀποβλέποντες, δὲν ἀποροῦμεν πῶς περιεβλήθησαν διὰ τόσων τιμῶν καὶ προνομίων καὶ πῶς εἵλκυσαν τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐκτίμησιν Πατριαρχῶν καὶ Αὐτοκρατόρων, ὥστε ν' ἀποβῶσι καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δὲ σύντροφοι τῆς ἰδιωτικῆς των ζωῆς, οἱ κοινωνοὶ τῶν σκέψεων, οἱ σύμβουλοι τῶν ἔργων, οἱ διευθυνταὶ τῶν ψυχῶν, οἱ πατέρες εἰς τὰς ἐξομολογήσεις των. Πάντες, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἀνεδείχθησαν ἀντάξιοι τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν θέσεως, ἄξιοι νὰ κοσμήσωσι καὶ αὐτὸν τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον.

Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἦσαν γόνοι τῶν μεγάλων ἐκείνων οἰκογενειῶν τοῦ Βυζαντίου, τῶν διακρινομένων ἐπὶ εὐγενείᾳ καὶ πλούτῳ καὶ προγονικῇ ἀρετῇ, ὡς Ἰωάννης ὁ Μωροχαζάνιος, Νικόλαος ὁ Ἀνδρασαλίτης, ὁ Εὐθύμιος, ὁ Μιχαὴλ Κηρουλλάριος, ὁ λαμπρὸς ἐκεῖνος Πατριάρχης, ὅστις παρ' ὀλίγον, κοσμικὸς ἔτι ὤν, ν' ἀνεβιβάζετο ὑπὸ τῶν θαυμαστῶν του καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ θρόνου.[4] Ἄλλοι, ἂν δὲν κατήγοντο ἐξ εὐγενῶν καὶ πλουσίων, προήρχοντο ὅμως ἐξ ἄλλης εὐγενοῦς γενεᾶς, τῆς Ἱερατικῆς, ὡς ὁ Ἐπιφάνιος, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἀποστέλλων τὴν Γ΄. αὐτοῦ

[1] Κεδρηνοῦ, Ἔνθ' ἀν. Β΄. 612.3. 619.15.

[2] Κ. Σάθα, Μεσ. βιβλ. Ε΄. 365.

[3] Κ. Σάθα, Μεσ. βιβλ. Δ΄. LXXIV. Σκαρλᾶτος ὁ Βυζάντιος (Ἡ Κωνσταντινούπολις Γ΄. 525) μὴ δυνάμενος νὰ ἐννοήσῃ, πῶς ὁ Λέων, κληρικὸς ὤν, ἀνέλαβε τοιαύτην θέσιν γενόμενος Πρωθυπουργὸς τοῦ Αὐτοκράτορος, λέγει, ὅτι πιθανῶς νὰ μὴ ἦτο Πρωτοσύγκελλος, ἀλλὰ Πρωτοσύμβουλος. Βεβαίως ὁ πολυμαθὴς συγγραφεὺς δὲν ἔχει δίκαιον· διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἰς ἄλλα χωρία ἀναφέρεται ὡς Σύγκελλος ὁ Λέων, εἴδομεν ἤδη, ὅτι καὶ ἄλλοι πολιτικώτεροι Σύγκελλοι καὶ ἄλλοι κληρικοὶ ἀνέλαβον πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν τοιαύτην ὑπηρεσίαν· οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ στρατηγοὶ ἀνεδείχθησαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ πολλαχῶς ὑπηρέτησαν τὸ κράτος.

[4] Κ. Σάθα, Μεσ. Βιβλ. τόμ. Δ΄. LXXXIV. De Boor, Vita Euthymii σελ. 31 Κεδρηνοῦ, Σύνοψις ἱστορ. 144, 265. Οἱ μετὰ Θεοφάνην, 371.6. 691.10. 842.17.

Νεαρὰν λέγει: «Τὴν Μακαριότητα τὴν σήν, ἥπερ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ νηπίας σχεδὸν ἡλικίας ἐν ἱερατικῷ παντὶ βαθμῷ τε καὶ σχήματι τὴν ἁγιωτάτην κατεκόσμησεν ἐκκλησίαν, οἷα καὶ ἐξ ἱερατικῆς καταβαίνουσα γενεᾶς, ταῦτα φυλάττειν διηνεκῶς θεσπίζομεν».[1] Ἕτεροι ἐξέλαμψαν ἐπὶ ἀκτημοσύνῃ καὶ ἐλεημοσύνῃ καὶ μακρῷ ἀσκητικῷ βίῳ, ὡς Ἰωάννης ὁ Νηστευτής, ὁ Νικόλαος, ὁ Εὐθύμιος, Ἀντώνιος ὁ Στουδίτης ἀνεπίληπτος τὸν βίον καὶ πλήρης πάσης ἀρετῆς, καὶ τόσοι ἄλλοι·[2] οὐκ ὀλίγοι ἐχρημάτισαν διδάσκαλοι καὶ πνευματικοὶ τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ σύμβουλοι καὶ παραστάται ἐν τῇ διακυβερνήσει τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ὁ Ἰωάννης, ὁ Βασίλειος, ὁ Λέων καὶ οἱ λοιποί. Ἂν δὲ καὶ πάντες ἐπλούτουν τὴν ἔσω σοφίαν, ἱκανοὶ διεκρίθησαν διὰ τὴν πολυμάθειαν, ὡς ὁ ἐλλόγιμος καὶ πολυμαθέστατος Γεώργιος ὁ μοναχός, Ἠλίας Σύγκελλος ὁ ποιητὴς[3] καὶ ὑπὲρ πάντας Ἰωάννης ὁ Σύγκελλος καὶ διδάσκαλος καὶ σύμβουλος τοῦ μουσοτραφοῦς Αὐτοκράτορος Θεοφίλου καὶ μετὰ ταῦτα Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὁ τόσον συκοφαντηθεὶς ὑπὸ τῶν συγχρόνων του διὰ τὰς περὶ τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἀντορθοδόξους προσωπικὰς πεποιθήσεις του καὶ τὸν ὁποῖον Ἰαννῆν καὶ Ἰαμβρῆν καὶ Ὑλζιλοῦν, πρόδρομον δηλ. καὶ συνεργὸν τοῦ διαβόλου καὶ μάγον καὶ δράκοντα καὶ λεκανομάντιν καὶ γόητα ἀπεκάλουν, δὲν ἦτο τυχαία φυσιογνωμία καὶ ἴσως ἴσως, καθ' ὅλην τὴν μακραίωνα Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, ἡ ἱστορία ὀλίγους, ὡς αὐτὸν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ.[4]

---

[1] Corpus juris civilis τόμ. 3 σελ. 23.

[2] Περὶ τοῦ Συγκέλλου Ἀντωνίου Λέων ὁ Διάκονος λέγει, ὅτι ἦν «ἀνὴρ τὴν ἀσκητικὴν ἐκ νεότητος πολιτείαν ἀναιρετισάμενος καὶ βίον ἔχων ἀποστολικόν· πλέον γὰρ τῶν τῇ σαρκὶ ἀποχρώντων ἀμφίων, οὐδὲν ἐπεφέρετο καίτοι πρὸς τῶν μέγα δυναμένων καὶ βασιλέα αὐτὸν πλεῖστα φιλοφρονούμενος διὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ ἀρετήν· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ κἀκ τοῦ προσόντος αὐτῷ ἀξιώματος ποριζόμενος, (τῷ γὰρ τοῦ Συγκέλλου πρότερον ἐτιμᾶτο ἀξιώματι), πάντα τοῖς πένησι διεδίδου τὸν ἔλεον μιμούμενος τοῦ Θεοῦ καὶ γνῶσιν θείαν καὶ ἀνθρωπίνην, εἰ καί τις ἄλλος ἐπλούτει.» Λέοντος Διακόνου, Ἱστορ. 164.7.

[3] Κ. Κρουμπάχερ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας τόμ. Α΄. 127.

[4] «Βουλόμενος δ' ὁ Θεόφιλος, λέγει ὁ Κεδρηνός, καὶ τοῖς Σαρακηνοῖς τὴν τῆς βασιλείας δύναμιν ποιήσασθαι κατάδηλον, εἴτε καὶ φοβερὸς αὐτοῖς βουλόμενος ἔσεσθαι, Ἰωάννην τὸν Σύγκελλον, διδάσκαλον αὐτοῦ πρὶν χρηματίσαντα, πολιτικῆς εὐταξίας ἄνδρα πεπληρωμένον καὶ πρὸς τοὺς ἀντιρρητικοὺς λόγους δεινότατον, πρὸς τὸν τῆς Συρίας ἄρχοντα ἀποστέλλει». Εἶναι γνωστὴ ἐκ τῆς Ἱστορίας ἡ γοητεία τὴν ὁποίαν ὁ Αὐτοκρατορικὸς Σύγκελλος ἐξήσκησεν ἐπὶ τῶν βαρβάρων ἐκείνων. Καὶ ὅταν πάλιν Μανουὴλ ὁ ὀνομαστότατος πάσης ἀνατολῆς στρατηγός, διαβληθεὶς πρὸς τὸν Θεόφιλον, ὅτι τῆς βασιλείας ὀρέγεται καὶ φοβηθεὶς ἔφυγε πρὸς τοὺς Ἀγαρηνούς, ὁ Θεόφιλος ἐν πολλῇ θλίψει καὶ ἀθυμίᾳ γενόμενος, τὸν Σύγκελλον Ἰωάννην μετὰ χρημάτων πρὸς τὸν Ἡγεμόνα αὐτῶν ἀπέστειλεν. Οὗτος δὲ ἐλθὼν κατώρθωσε τὸν Μανουήλ, φίλον του ὑπάρχοντα, νὰ ἐλευθερώσῃ καὶ ἐπαναφέρῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν». Κεδρηνοῦ, Σύνοψις ἱστορ. Β΄. 108.12 128.4, 144.16. Οἱ μετὰ Θεοφάνην 95.22, 154.12, 632.19, 635.2, 649.15.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

Ἠθικὴ ἐπιβολὴ τῶν Συγκέλλων.

Διὰ νὰ λάβωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν τελειοτέραν ἰδέαν τοῦ τί ἦτο ὁ Σύγκελλος καὶ ποίαν θέσιν κατεῖχεν ἐν τῷ ἰδιωτικῷ καὶ αὐτῷ τῷ δημοσίῳ βίῳ τῶν Αὐτοκρατόρων, ἀρκεῖ νὰ ρίψωμεν ἓν βλέμμα εἰς τὸν βίον ἑνὸς τῶν Συγκέλλων, τοῦ Εὐθυμίου, τὸν ὁποῖον ἔγραψεν, ὡς γνωστόν, μαθητὴς καὶ θαυμαστής του, ἐξέδωκε δὲ τῷ 1880 ἐν Βερολίνῳ ὁ De Boor.

Ἂς μὴ λησμονήσωμεν, προκειμένου περὶ Βυζαντίου, ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτο βαθέως θρησκευτικὸν καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι τότε παρὰ τὸ ἐπιπόλαιον καὶ εὐμετάβλητον αὐτῶν ἦσαν εὐλαβεῖς καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἠγάπων τὰς ἐξωτερικὰς ἐκδηλώσεις τῆς θρησκείας, τὰς πομπώδεις τελετὰς καὶ ἐπισήμους λιτανείας καὶ ὅτι ἔτρεφον ἀπεριόριστον θαυμασμὸν καὶ εὐλάβειαν βαθυτάτην πρὸς τοὺς μοναχοὺς μὲ τὴν αὐστηρὰν μορφήν των, τὸ μακρὸν καὶ πένθιμον ἔνδυμα καὶ τὸν ἐνάρετον βίον των. Ἂς μὴ λησμονήσωμεν ἐπίσης, ὅτι καὶ Αὐτοκράτορες καὶ Βασιλεῖς ἀντήλλασσον πολλάκις εὐχαρίστως τὸν θρόνον καὶ τὰ ἀνάκτορα μὲ τὸ κελλίον τοῦ μοναχοῦ, τὴν βασιλικὴν πορφύραν μὲ τὸ εὐτελὲς τοῦ καλογήρου ράσον, ἢ καὶ ἐνίοτε μὲ τὸν μανδύαν τὸν Πατριαρχικόν, καὶ ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ εἰκονομάχοι Αὐτοκράτορες, παρ' ὅλην τὴν βαθεῖαν ἀπέχθειαν αὐτῶν πρὸς τὰς ἱερὰς εἰκόνας, ἦσαν κατὰ βάθος εὐλαβεῖς, ἀφοῦ ὁ μὲν Θεόφιλος ἐφιλοτιμεῖτο νὰ καλλιτεχνῇ ὕμνους καὶ ᾠδάς, ὁ δὲ Λέων ὁ Ἀρμένιος, σχεδὸν καθ' ἑκάστην, ἀπ' ὄρθρου βαθυτάτου κατήρχετο εἰς τὸν κομψὸν αὐτοκρατορικὸν ναὸν τῆς Παναγίας τοῦ Φάρου καὶ ἐτέρπετο νὰ προεξάρχῃ τῶν ὕμνων διὰ φωνῆς εὐηχοτάτης καὶ γλυκερᾶς.

Ἂν λοιπὸν οἱ εἰκονομάχοι Αὐτοκράτορες ἦσαν τοιοῦτοι, τί νὰ εἴπωμεν περὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, τοῦ εὐσεβοῦς καὶ ἐξ εὐσεβῶν Αὐτοκράτορος; Τοῦ Λέοντος, διαδόχου ἔτι ὄντος, πνευματικὸς πατὴρ ἦτο ὁ μοναχὸς Εὐθύμιος, Ἡγούμενος τῆς παρὰ τὴν Ζωοδόχον Πηγὴν (Βαλουκλῆ) Μονῆς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων· «ἀνὴρ πολλοῖς ἔτεσιν τῇ μοναχικῇ διαπρέψας ἀσκήσει καὶ προφητικοῦ χαρίσματος ἠξιωμένος»[1]. Τί συνέβη μεταξὺ τοῦ πρίγκιπος διαδόχου καὶ τοῦ πνευματικοῦ του πατρός, ἀγνοοῦμεν· γινώσκομεν μόνον, ὅτι ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὁ Εὐθύμιος δὲν εἶχεν ἀνέλθει εἰς τὰ ἀνάκτορα, δὲν ἀνῆλθε δὲ καὶ ὅταν ὁ Λέων ἐβασίλευσεν. Ὁ νέος ὅμως βασιλεὺς διεκαίετο ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ ἴδῃ τὸν πνευματικὸν αὐτοῦ πατέρα, ν' ἀπολογηθῇ εἰς αὐτόν, νὰ ζητήσῃ τὰς εὐχάς του καὶ νὰ λάβῃ τὰς εὐλογίας του. Νὰ τὸν προσκαλέσῃ εἰς τὰ ἀνάκτορα; τὸ ἐθεώρησεν ἀναξιοπρεπές· διὰ τοῦτο ὁ ἴδιος μετέβη πρὸς αὐτὸν «παρευθὺς δὲ εἰς τὰ βασίλεια ὁ ἄναξ προσκαλέσασθαι τὸν πατέρα Εὐθύμιον

---

[1] Ῥάλλη—Ποτλῆ, Σύνταγμα Ε΄. 4.

ἀνάξιον κρίνας, πρὶν αὐτοψὶ κατίδοι τοῦτον, καὶ προσαπολογήσοιτο, πρὸς τὸν τῆς Θεομήτορος ναὸν ἐν τῇ Πηγῇ (Βαλουκλῆ) ἐξήει καὶ πρὸς τὸν ποθούμενον ἀφίκετο». Καὶ ἐκεῖνος, πρὸ τοῦ ὁποίου δουλικῶς ἔκλινον ἑκατομμύρια λαῶν, «τὸν μοναχὸν Εὐθύμιον ἰδὼν καὶ τὴν κεφαλὴν τοῖς τούτου ποσὶν ὑποκλίνας τοῦ τε παλλίου αὐτοῦ περικρατὴς γενόμενος, τοῦτο κατασπαζόμενος, χαρμονικοῖς δακρύοις τὴν πορφυρίδα κατέβρεχε καὶ τὰς εὐχὰς αὐτοῦ καὶ τὴν συγγνώμην ἐξῃτεῖτο». Ὁ μοναχὸς πολλὰ τὰ πρὸς ὠφέλειαν ψυχῆς προσειπών, ηὐχήθη αὐτὸν καὶ παρεκάλει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς δὲν ἐβιάζετο ν' ἀναχωρήσῃ προσπαθῶν νὰ πείσῃ, καὶ βιάζων μάλιστα, τὸν Εὐθύμιον ν' ἀνέλθῃ μετ' αὐτοῦ εἰς τὰ βασίλεια. Καὶ τότε μὲν ὁ μοναχὸς δὲν ἔστερξεν, ὑπεσχέθη ὅμως νὰ πράξῃ τοῦτο μετὰ τὴν τεσσαρακοστήν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ πάλιν τὸν παρεκάλει καὶ τὸν ἐβίαζε νὰ ζητήσῃ ὅ,τι ἤθελε πρὸς σύστασιν καὶ ὠφέλειαν τῆς μονῆς του, ὁ Εὐθύμιος τοῦ εἶπε, ὅτι δι' αὐτὸν «οὐδὲν ἕτερον ἐφετὸν καὶ ἐράσμιόν ἐστιν, ἢ τὸ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ εὐσεβείᾳ μετ' ἐλέους καὶ συμπαθείας διευθετεῖν σε καὶ διέπειν τὸ ὑπήκοον· καὶ κατὰ νοῦν ἀδιαλείπτως ἔχειν ὅσων θλιβερῶν ἐξήρπασέ σε ἡ τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων δεξιὰ καὶ ἔτι μᾶλλον προσθήσῃ τοῦ ῥύεσθαι, εἴγε καὶ σὺ τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν πληρωτὴς φανείης καὶ μὴ λόγοις μόνον ἀλλὰ καὶ ἔργοις θεραπεύων τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα».

Μακάριε μοναχέ! Μετὰ τοὺς λόγους τούτους δὲν ἀποροῦμεν βλέποντες τὸν Αὐτοκράτορα γονυπετοῦντα πρὸ τῶν ποδῶν Σου καὶ ἐννοοῦμεν κάλλιστα τὴν ἀπροσμάχητον ἠθικὴν ἐπιβολήν, τὴν ὁποίαν Σὺ καὶ οἱ ὅμοιοι πρὸς Σὲ κληρικοὶ ἔσχον ἐπὶ τῶν εὐσεβῶν καὶ περισσοθρήσκων ἐκείνων Αὐτοκρατόρων· οὐδὲ ἐκπληττόμεθα, ὅταν ἀναγινώσκωμεν, ὅτι: ὅταν ὁ Σύγκελλος Εὐθύμιος ἀνῆλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα, αὐτὸς ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Πατριάρχης Στέφανος καὶ ἡ Σύγκλητος ἐξῆλθε πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ μέχρις αὐτῶν τῶν ἀργυρῶν πυλῶν τοῦ Παλατίου. Καὶ ὅταν πάλιν βλέπωμεν τὴν Αὐτοκράτειραν Θεοφανὼ νὰ ἔρχηται πρὸς τὸν μοναχὸν Σύγκελλον εἰς τὴν Μονήν, κομίζουσαν εὐλαβῶς εἰς αὐτὸν δῶρα, ἱερὰ σκεύη καὶ ἄμφια, ἔργα τῶν ἰδίων αὐτῆς χειρῶν, καὶ γονυκλινῆ ἱκετεύουσαν αὐτὸν ν' ἀνέρχηται συχνότερον εἰς τὰ ἀνάκτορα «διὰ τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἀδικουμένων προμήθειαν». Ἤ, ὅταν πάλιν βλέπωμεν τὸν Βασιλόπαιδα Πατριάρχην νὰ μεταβαίνῃ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Συγκέλλου καὶ πάλιν ἐπὶ ἡμέρας ὁλοκλήρους νὰ διαμένῃ μετ' αὐτοῦ προσευχόμενος καὶ μελετῶν ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἢ καὶ αὐτὸν τὸν Αὐτοκράτορα ἀσθενοῦντα νὰ προσκαλῇ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὸν ἱερὸν ἄνδρα καὶ ἀναχωροῦντα νὰ προσκαλῇ καὶ πάλιν, καὶ πολλάκις κατὰ τὸ μεσονύκτιον, ἀπὸ τὴν δύο ὥρας καὶ πλέον ἀπέχουσαν ἐκ τῶν ἀνακτόρων μονήν του, διὰ νὰ τὸν ἔχῃ ὅσον τὸ δυνατὸν πλησιέστερον, καὶ νὰ κτίζῃ χάριν αὐτοῦ εἰς τὴν παραλίαν τὴν μονὴν τοῦ Ψαμαθίου.

Τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον τοῦ αὐστηροῦ καὶ ἁγίου Συγκέλλου ἤρθη ὑπὲρ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἄνακτος, τὸν ὁποῖον τοσάκις ἤλεγξεν ὡς τιμωροῦντα ἀδίκως τὸ ὑπήκοον, καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε τὸ σθένος νὰ γράψῃ, ὅτε ἠδίκει τὸν ἀδελφόν του Ἀλέξανδρον, διαβληθέντα ὡς ὑποκινοῦντα ἐπανάστασιν «τάδε λέγει σοι κύριος δι' ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου· ᾧ κρίματι ἔκρινας κριθήσῃ καὶ ᾧ μέτρῳ ἐμέτρησας ἀντιμετρηθήσεταί σοι».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

Σύγκελλοι Μητροπολῖται.

Ὅ,τι συνέβη διὰ τοὺς διακόνους καὶ πρεσβυτέρους, τὸ αὐτὸ ἐγένετο σὺν τῷ χρόνῳ καὶ διὰ τοὺς Μητροπολίτας. Οἱ Αὐτοκράτορες εἴτε ἐκ φιλίας, ἢ λόγῳ συγγενείας, εἴτε ἀπὸ ἐκτίμησιν, εἴτε καὶ ἐκ κοσμικῶν ἐλατηρίων κινούμενοι καὶ θέλοντες νὰ τιμήσωσιν ἱεράρχας τινὰς ἰδιαιτέρως, δὲν εὗρον ἄλλο ἀξίωμα ἀντάξιον τῆς βασιλικῆς φιλοτιμίας, εἰ μὴ τὴν ἀξίαν τοῦ Συγκέλλου καὶ δι' αὐτῆς περιέβαλον τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ εὐνοουμένους αὐτῶν.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος ἀπαντῶμεν Ἀρχιερεῖς κατέχοντας καὶ ἄλλα ἀξιώματα, ὡς π. χ. ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου τὸν Εὐλάμπιον Ἀρχιεπίσκοπον καὶ Σκευοφύλακα, τὸν Πρωτόθρονον (Καισαρείας) Παῦλον καὶ Χαρτοφύλακα [1], ἀλλὰ τὰ ἀξιώματα αὐτὰ ἦσαν μόνον ἐκκλησιαστικὰ μὴ προσδίδοντα εἰς τὸν ἔχοντα αὐτὰ ὑπέροχον τιμήν.

Ἀλλ' ἤδη ἡ νέα τιμὴ ἦτο ἀληθῶς μεγάλη καὶ ἐπίφθονος, διότι οὕτως οἱ τιμηθέντες καθίσταντο μέλη τῆς Συγκλήτου, τασσόμενοι εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν Μαγίστρων καὶ ἔχοντες πάντα τὰ ἐκ τοῦ ἀξιώματος ἀπορρέοντα πολλαπλᾶ πλεονεκτήματα.

Ἡ τοιαύτη ἀνύψωσις ἱεραρχῶν εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ Συγκέλλου κατ' ἀρχὰς δὲν ἀπήρεσεν εἰς τὴν Ἱεραρχίαν, ἄλλως τε ὀλίγα πρόσωπα ἐτιμήθησαν δι' αὐτῆς καὶ αὐτὰ ἄξια κατὰ πάντα τῆς μεγάλης ταύτης τιμῆς, ὡς ὁ Φιλάρετος Μητροπολίτης Εὐχαΐτων ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Πολυεύκτου (956 - 970). Ἕτερος Μητροπολίτης Θεόδωρος καὶ Σύγκελλος ἀγνώστου τίνος Ἐπαρχίας καὶ ὁ Στέφανος μητροπολίτης Νικομηδείας ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀντωνίου καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου (976 - 1025), ὁ ὑπέροχος ἐκεῖνος ἱεράρχης, ὅστις κατὰ τὸν Κεδρηνὸν ἦν «ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ διαβόητος καὶ πειθοῖ μαλάξαι ἱκανὸς γνώμην σκληρὰν καὶ ἀτίθασσον» καὶ τὸν ὁποῖον ὁ Βουλγαροκτόνος ἀπέστειλε πρέσβυν πρὸς τὸν ἐπαναστατήσαντα Σκληρόν. [2]

---

[1] Ἰωάννου Βαλέττα, Ἐπιστολαὶ Πατριάρχου Φωτίου 31 καὶ ἑξῆς.
[2] Κεδρηνοῦ, Σύνοψις ἱστορ. Β'. 420.17.

Ὅταν ὅμως ὁ Αὐτοκράτωρ Ρωμανὸς ὁ Ἀργυρὸς (1028-1034) ἀθρόον ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ (τῷ 1029) ἀνέδειξε τρεῖς ἐν ὅλῳ Συγκέλλους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠρκέσθησαν νὰ προκαθέζωνται μόνον ἐν τῇ Συγκλήτῳ, ἀλλ' ἐφιλοδόξησαν νὰ ἐπιβάλωσι τὸν ὄγκον τοῦ νέου ἀξιώματος αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν συναδέλφων των προκαθήσαντες αὐτῶν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, μεγάλη ταραχὴ καὶ σύγχυσις ἐγένετο ἐν τῇ Ἱεραρχίᾳ. Τότε, λέγει ὁ Σκυλίτσης, «Ρωμανὸς ὁ Ἀργυρὸς ἐτίμησε Συγκέλλους Μητροπολίτας τρεῖς, τὸν Ἐφέσου Κυριακόν, ὡς τοῦ Πατριάρχου ὁμαίμονα, Δημήτριον τὸν Κυζίκου, ὡς λίαν αὐτῷ καὶ πρὸ τῆς βασιλείας πεφιλημένον, καὶ Μιχαὴλ τὸν τῶν Εὐχαϊτῶν, καθ' αἷμα τούτῳ ἐγγίζοντα[1]». Ὁ εἷς λοιπὸν ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Πατριάρχου, ὁ ἄλλος συγγενὴς τοῦ βασιλέως καὶ ὁ τρίτος, ἄγνωστον τίνας ὑπηρεσίας εἶχε προσφέρει πρὸς τὸν πρὸ ἔτους ἰδιώτην ἔτι Ἀργυρόν. Οἱ Ἀρχιερεῖς ἀπέβλεψαν μετ' ἀγανακτήσεως πρὸς τὴν τοιαύτην ἀνύψωσιν τῶν συναδέλφων αὐτῶν, ἡ ὁποία ἀπέβη σκάνδαλον, ὅταν οἱ ἀξιωματοῦχοι Μητροπολῖται τὴν 25 Μαΐου 1029 κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, παραγκωνίσαντες τοὺς πρὸ αὐτῶν, ἐνεθρονίσθησαν ἐπὶ τῶν πρώτων θέσεων τοῦ Ἱεροῦ συνθρόνου. «Καὶ ἐγένετο, λέγει ὁ Κεδρηνός, ταραχὴ διὰ τὴν καθέδραν ἐν τῇ λειτουργίᾳ, μὴ καταδεξαμένων τῶν Μητροπολιτῶν προκαθίσαι τοὺς Συγκέλλους ἐν τῷ Συνθρόνῳ»[2].

Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν διεμαρτυρήθησαν οἱ Μητροπολῖται, ἡ Αὐτοκρατορικὴ θέλησις ὑπερίσχυσε καὶ οἱ Σύγκελλοι Μητροπολῖται ὄχι μόνον εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ εἰς τὰς βασιλικὰς συναθροίσεις προυκάθηντο τῶν ἄλλων ἱεραρχῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς λειτουργίας καὶ τὰς πατριαρχικὰς συνόδους εἶχον πάντοτε τὴν πρώτην ἕδραν.

Τὴν τοιαύτην τιμὴν φυσικὸν ἦτο νὰ ἐπιζητήσωσι καὶ ἄλλοι καί, ὡς θὰ ἴδωμεν, μετ' ὀλίγον, ηὐξήθη καὶ ἐπολλαπλασιάσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν Συγκέλλων Ἀρχιερέων, δὲν ἔπαυσεν ὅμως καὶ ἡ ἀντίδρασις ἀπὸ μέρους τῶν λοιπῶν, ἕως οὗ τῷ 1065 ὁ ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον κυβερνῶν Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Δούκας, λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν πρὸς αὐτὸν γενομένην διαμαρτυρίαν τῆς Ἱεραρχίας, ἐπανέφερε τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν διὰ βασιλικοῦ διατάγματος πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἰωάννην Η΄, τὸν Ξιφιλῖνον[3], καὶ οἱ Σύγκελλοι Ἀρχιερεῖς ἠρκέσθησαν μόνον εἰς τὰς τιμὰς τοῦ Παλατίου καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας εἰς τὰ κοσμικὰ δικαστήρια[4].

---

[1] Κεδρηνοῦ, Ἔνθ' ἀν. Β΄. 486.11. Σ. Βυζαντίου, Ἡ Κωνσταντινούπολις Γ΄. 525.

[2] Κεδρηνοῦ, Ἔνθ' ἀν. 487.8.

[3] Zachariae von Lingental, Novellae Constitutiones σελ. 323.

[4] Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα Θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων Ε΄. 275: «Οἱ θεοφιλέστατοι Μητροπολῖται ἐδεήθησαν τῆς βασιλείας μου, ἁγιώτατέ μου δέσποτα, ὅτι οἱ μητροπολῖται σύγκελλοι καὶ πρωτοσύγκελλοι πειρῶνται διὰ τῶν συγκλητικῶν τιμῶν ἀλλάξαι τοὺς σεβασμίους θρόνους· καὶ τί ἐξουσίαν ἔχει ὁ βασιλεὺς ἢ τὸ συγκλητικὸν ἀξίωμα ἀμείβειν θρόνους, οὓς ὁ Θεὸς διὰ τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων καὶ τῶν θεοφόρων πατέρων

Ἐκ τῆς ὅλης αὐτῆς ἱστορίας καὶ ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος ἀριδήλως καταφαίνεται, ὅτι ὁ κ. Στεφανίδης δὲν ἔχει δίκαιον θέλων τοὺς Συγκέλλους ἀρχιερεῖς ἀποτελοῦντας τὴν διαρκῆ περὶ τὸν Πατριάρχην Σύνοδον.

Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν περιωρίσθησαν τὰ δικαιώματα τῶν Συγκέλλων Ἀρχιερέων, ἡ θέσις αὐτῶν ἦτο πάντοτε ἐπίζηλος. Ἀπαντῶμεν λοιπὸν σειρὰν ὅλην Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων, ὡς Λέοντα Μητροπολίτην Ἀθηνῶν καὶ

ἔταξε; Τοῦ γὰρ βασιλέως ἱσταμένου μετὰ φόβου καὶ τρόμου (ἐάν ἐστιν ἄνθρωπος ὁ βασιλεὺς) καθεζομένου τοῦ ἱερέως, πῶς δύναται ὁ ἱστάμενος χαρίσασθαι τῷ καθεζομένῳ ὑψηλότερον θρόνον, καὶ ὁπότε οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων τοῦτο γίνεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἱερέως πτωχοῦ ζευγηλατοῦντος ἢ καὶ ποιμαίνοντος, ὥσπερ ἦν καὶ ὁ ἐν ἁγίοις μέγας Σπυρίδων ὁ θρυλλούμενος; Λοιπὸν ἐν μὲν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἔνθα καὶ ὁ ἁγιώτατος καὶ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης τυγχάνει, ἔν τε συνόδοις καὶ στάσεσι καὶ δικαστηρίοις, ἔν τε καθέδραις καὶ τοῖς λοιποῖς, ἕξει τὸν θρόνον ἕκαστος, ὃν δέδωκεν αὐτῷ ἡ ἁγία σοφία, ἥτις ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ κυρίου· καὶ ᾧπερ δέδωκεν ἐκεῖνος θρόνον, τίς ἀφαιρήσεται ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀποστερήσεται; ἐν δὲ τῷ παλατίῳ ἕξει τὴν τιμὴν ἕκαστος τὴν ἐν τῇ συγκλήτῳ τυπωθεῖσαν αὐτῷ. Πίστευσον γάρ μοι, ὅτι καὶ φρίκης τὸ πρᾶγμα, καὶ οὐδὲ οἱ ἁγιώτατοι μητροπολῖται πρωτοσύγκελλοι καὶ σύγκελλοι οὐδὲ ἐμοῦ κατανεύσαντος ἀνέξονται τοῦτό ποτε· ὅμοιοι γάρ εἰσιν ἅπαντες τῇ ὁμηγύρει τῶν ἁγίων καὶ πανενδόξων Ἀποστόλων· καὶ οὓς ἔταξεν ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ μυστικῷ καὶ ζωοποιῷ δείπνῳ καθεσθῆναι καὶ δειπνῆσαι, τίς δύναται ἀμεῖψαι τὴν καθέδραν ἐκείνων; Ἡ δὲ παροῦσα σήμερον ἀντίτυπός ἐστιν ἐκείνης, ὡς ἔχω καὶ ὡς πιστεύω· ἀλλ' οὐδὲ οἱ ἅγιοι μητροπολῖται, σύγκελλοι καὶ πρωτοσύγκελλοι, ἵνα τοῦτο φέρωσι βαρέως, πειθόμενοι τῷ μεγάλῳ Παύλῳ πράξαντι καὶ διδάξαντι· «ὅσος μὲν εἶ, τοσοῦτον ταπείνου σαυτόν», καὶ πρὸ τούτου τοῦ δεσποτικοῦ ῥήματος διδάσκοντος πάντας ἡμᾶς τὸ «ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται». Τίς εἶδε, τίς ἤκουσε τοιαύτην εὐκολίαν καὶ ὁδὸν εἰσάγουσαν εἰς τὴν ζωήν; Εἰ τοίνυν εἰς ταύτην τὴν ὁδὸν καὶ ἐμὲ καὶ τὴν ἁγιωσύνην σου (ἣν γινώσκω ἐγὼ) ἐδοκίμασεν, εὗρεν ἂν καθίσαντας ὅπου ἐκέλευσε, μέχρις ἂν ἔσωσιν, ὡς ἐν τῷ Βαλαὰμ ἀναγινώσκεται· καὶ οὐ δεῖται πολλῆς ἐξηγήσεως, ὅτι ἐποίησαν βασιλεῖς δεικνύοντας ἑαυτοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ. Ἐγὼ ὀλίγον ἐνέτυχον τοῖς κανόσιν, ἀλλ' εὗρον γεγραμμένον, ὅτι ὁ μὴ στοιχῶν πᾶσι τοῖς τυπωθεῖσι παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἀναθέμασιν ὑποκείσθω. Ἢ τίς ἐστιν οὕτω τολμητίας καὶ ἀλαζὼν καὶ αὐθάδης, ἵνα παρασείσῃ ἓν ῥῆμα τῶν θείων κανόνων ἐκείνων; Εἰ δέ τις ἐτόλμησε καὶ τοιοῦτον, ἴσως ἠγνόησε τοὺς κανόνας, ἢ ἐπελάθετο, καὶ ἵλεως αὐτῷ γένοιτο ὁ κύριος ὡς ἀγνοήσαντι. Ὅπερ δὲ θέλω ἐρωτῆσαι, ἀποκριθήτω μοί τις τῶν ἁπάντων, ἐὰν γένηται μητροπολίτης λιτὸς πρωτόθρονος εἰς Καισάρειαν καὶ ἕτερος εἰς Ἔφεσον, γένωνται δὲ σύγκελλοι εἰς Θεσσαλονίκην ἢ Ὑδροῦντα, ἆρα προκαθίσουσι τοῦ Καισαρείας ἢ τοῦ Ἐφέσου; Ὅμως, ἂν θέλῃ τις καινοτομεῖν τὸ θεῖον καὶ βλασφημεῖν καὶ ἀνατρέπειν τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ θεοφόρων πατέρων, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν. Εἰς δὲ τὸ παλάτιον ἐχέτω τὴν τιμὴν ὁ σύγκελλος καὶ εἰς τὰ κοσμικὰ δικαστήρια.

Ἀποτεθήτω οὖν ἡ παροῦσα γραφὴ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ὡς ἂν ᾖ δείλη καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἡ τοιαύτη πρόσταξις καὶ οἰκονομία τῆς βασιλείας μου· ἥτις καὶ τῇ διὰ κινναβάρεως ὑποσημασίᾳ καὶ τῇ διὰ χρυσῆς βούλλης σφραγῖδι τυπωθεῖσα ἐξετέθη μηνὶ μαΐῳ ἰνδ. γ΄.».

Σύγκελλον[1], Θεοφάνην Κυζίκου καὶ Σύγκελλον[2], Νικόλαον Εὐχανείας καὶ Σύγκελλον Οἰκουμενικὸν τῆς νέας βασιλικῆς ἐκκλησίας, ὅστις χαρακτηρίζεται ὡς «ἄνθρωπος τῆς Πορφυρογεννήτου Θεοδώρας»[3], Λαυρέντιον Δυρραχίου καὶ Σύγκελλον[4], Νικήταν Πατρῶν καὶ Σύγκελλον[5], Ἰωάννην Χαλκηδόνος καὶ Σύγκελλον, Νικήταν Χαλκηδόνος καὶ Σύγκελλον,[6] Ρωμανὸν Κυζίκου καὶ Σύγκελλον, πρὸς ὃν ἐπιστέλλει Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς (1018 - 1078),[7] τὸν Ἀμασείας «τὸν μέγαν Ἀμασείας καὶ Σύγκελλον», ὡς γράφει αὐτῷ ὁ Ψελλός,[8] Στέφανον Βασιλαίου καὶ Σύγκελλον[9], Μιχαὴλ Συλαίου καὶ Σύγκελλον,[10] Μανουὴλ Φιλαδελφείας καὶ Σύγκελλον,[11] Ἰωάννην Αἴνου καὶ Σύγκελλον[12] καὶ τοὺς Ἐπισκόπους: Βασίλειον Κερκύρας καὶ Σύγκελλον[13] καὶ Βασίλειον Λαοδικίας Ποιμενάρχην καὶ Σύγκελλον.[14]

Οὐδ᾽ ἠρκέσθησαν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Συγκέλλου οἱ Ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ θέλοντες ἐπὶ μᾶλλον νὰ διακριθῶσι προσέλαβον, Αὐτοκρατορικῇ ἐπινεύσει, τὸν τίτλον τοῦ Πρωτοσυγκέλλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ

Μητροπολῖται καὶ Ἐπίσκοποι Πρωτοσύγκελλοι. Πρόεδροι καὶ Πρωτοπρόεδροι τῶν Πρωτοσυγκέλλων. Ὑπέρτιμοι καὶ Ραίκτωρες.

Πρῶτον Πρωτοσύγκελλον Μητροπολίτην ἀπαντῶμεν ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου Ἰωάννην τὸν θεοσεβέστατον Μητροπολίτην Εὐχαΐτων καὶ Πρωτοσύγκελλον, τὸν πολὺν Ἰωάννην τὸν Μαυρόποδα,[15] εἰς ὃν ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἐγκώμιον, ἔπειτα Νικηφόρον Ἐφέσου καὶ Πρωτοσύγκελλον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ αὐτὸς Ψελλὸς προσφωνεῖ μονῳδίαν τινά,[16] Λέοντα

[1] Ράλλη-Ποτλῆ, Ἔνθ᾽ ἀν. Ε΄. 37. Mansi, Ἔνθ᾽ ἀν. ΙΘ΄. 821. Ἀρχιμανδρίτου Ἀντωνίνου, Περὶ τῶν ἀρχαίων χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν ἐν Ἀθήναις 57.
[2] Mansi, Ἔνθ᾽ ἀν. ΙΘ΄. 812.
[3] Γρηγ. Παλαμᾶ, τόμ. Α΄. σ. 154. Mansi, Ἔνθ᾽ ἀν. ΙΘ΄. 821.
[4] Mansi, Conciliorum collectio ΙΘ΄. 812.
[5] Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα Ε΄. 53. Mansi, Ἔνθ᾽ ἀν. ΙΘ΄. 1060.
[6] Schlumberger, Sigillographie 413. Mansi, Ἔνθ᾽ ἀν. ΙΘ΄. 812.
[7] Κ. Σάθα, Μεσ. Βιβλ. Ε΄. 456.
[8] Κ. Σάθα, Ἔνθ᾽ ἀν. 269.
[9] Schlumberger, Ἔνθ᾽ ἀν. 303.
[10] Mansi, Ἔνθ᾽ ἀν. 821.
[11] Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα Ε΄. 101.
[12] Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου παράρτ. ΙΓ΄. ἔτους σελ. 91. Schlumberger, Ἔνθ᾽ ἀν. 119.
[13] Schlumberger, Ἔνθ᾽ ἀν. 209.
[14] Schlumberger, Ἔνθ᾽ ἀν. 255.
[15] Κ. Σάθα, Μεσ. βιβλ. Ε΄. 142, 273, 313, 440, 462, 465, 495.
[16] Κ. Σάθα, Ἔνθ. ἀν. 102.

Μητροπολίτην Ἀθηνῶν καὶ Πρωτοσύγκελλον ἀποθανόντα τῷ 1061,[1] (ὁ αὐτὸς γράφεται καὶ Σύγκελλος καὶ Ραίκτωρ ὡς ἀνεφέραμεν προηγουμένως), Ἰωάννην τὸν Βλαχερνίτην Μητροπολίτην Ἀθηνῶν καὶ Πρωτοσύγκελλον ἀποθανόντα τῷ 1087[2], Ρωμανὸν Φιλαδελφείας καὶ Πρωτοσύγκελλον (1193),[3] Ἀθανάσιον Ἀνέας καὶ Πρωτοσύγκελλον (1229),[4] Μιχαὴλ Μαγνησίας καὶ Πρωτοσύγκελλον (1228) ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ ἐν Νικαίᾳ,[5] Πανάρετον Ἐπίσκοπον Δημητριάδος καὶ Ἁλμυροῦ καὶ Πρωτοσύγκελλον.[6]

Τελευταῖον Πρωτοσύγκελλον Μητροπολίτην ἀπαντῶμεν (1230 - 1240) τὸν Νικόλαον, τὸν ὁποῖον ἀναφέρουν τὰ Acta et Diplomata. Ἀλλὰ καὶ Μιχαὴλ Μητροπολίτην Παροναξίας καὶ Πρόεδρον τῶν Πρωτοσυγκέλλων ἀκριβῶς τότε, ὅτε ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ αἱ τέως δύο ἐπισκοπαὶ ἑνωθεῖσαι ἀπετέλεσαν τὴν Μητρόπολιν.[7]

Ὡς βλέπομεν, ὁ ἁπλοῦς τίτλος Πρωτοσύγκελλος δὲν ἐπήρκεσεν, ἀλλὰ ἐδέησε νὰ δημιουργηθῇ καὶ Πρόεδρος τῶν Πρωτοσυγκέλλων. Οὔτε ὁ τίτλος πάλιν αὐτὸς ἐθεωρήθη ἀρκετὰ μέγας, ἀλλ᾽ ἐπὶ πλέον ἐμεγεθύνθη εἰς Πρωτοπρόεδρον τῶν Πρωτοσυγκέλλων καὶ βλέπομεν τοιοῦτον Ἰωάννην τὸν Σίδης «ἄνδρα δραστήριον καὶ ἀμφιδέξιον πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς σεμνυνόμενον», τὸν ὁποῖον Μιχαὴλ ὁ Παραπινάκιος δεξάμενος τὴν βασιλείαν προσελάβετο εἰς τὴν τῶν κοινῶν διοίκησιν.[8]

Ἀλλ᾽ ἐκτὸς τῶν διαφόρων αὐτῶν τιτλούχων ἀρχιερέων, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν ἀναφαίνονται καὶ οἱ Ὑπέρτιμοι. Διὰ τὸν τίτλον τοῦτον οὐ σμικραὶ ταραχαὶ συνέβησαν μεταξὺ τῶν Ἀρχιερέων, ὅτε Νικόλαος ὁ Ἁγιοθεοδωρίτης, Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, τιμηθεὶς διὰ τοῦ τίτλου τούτου, ἐφιλοτιμήθη, μεταπηδήσας ἀπὸ τὸν λαχόντα θρόνον, νὰ προκαθήσῃ πάντων τῶν Ἀρχιερέων. Τότε οὗτοι κατεξανέστησαν ἐπικαλεσθέντες τὸ γνωστὸν διάταγμα τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα.[9]

[1] Βλέπε καὶ Ἀρχιμανδρίτου Ἀντωνίνου, Περὶ τῶν ἀρχαίων χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν ἐν Ἀθήναις σελ. 57.
[2] Ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 56.
[3] Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα Ε΄. 101. Α. Μηλιαράκη, Ἱστορία τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας 299.
[4] Α. Μηλιαράκη, Ἔνθ᾽ ἀν. 298.
[5] Ὁ Μιχαὴλ ὑπογράφει τὸν χρυσόβουλλον λόγον τὸν ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ἐπικυρωθέντα ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου.
[6] Miklosich et Müller, Acta et diplomata Α΄. σελ. 398, 401.
[7] Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια τόμ. Δ΄. σελ. 447.
[8] Κεδρηνοῦ, Σύνοψις ἱστορ. Β΄. 705.17.
[9] Ἡ τιμὴ τοῦ Ὑπερτίμου ἐδόθη καὶ εἰς ἄλλους κληρικοὺς πλὴν τῶν ἀρχιερέων. Οὕτως ὁ Χαρτοφύλαξ τῆς Μ. Ἐκκλησίας Ἰωάννης ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Ἀγγέλου, λέγεται καὶ Ὑπέρτιμος καὶ οὕτω ὑπογράφεται (Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα Δ΄. 102). Ἡ μανία τῶν Ὀφφικίων εἶχε καταντήσει τόσον μεγάλη καὶ μάλιστα βραδύτερον

Πρὶν ἢ κλείσωμεν τὸ κεφάλαιον τοῦτο, θὰ εἴπωμεν ὀλίγας λέξεις, δι' ἓν ἄλλο ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον ἔφερον καὶ οἱ Σύγκελλοι Ἀρχιερεῖς, τὸ ἀξίωμα τοῦ Ραίκτωρος.

Εἴδομεν, ὅτι πρὸ τοῦ Συγκέλλου καὶ εὐθὺς μετὰ τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα τῆς Συγκλήτου, τὸν Μάγιστρον, ἐτάσσετο ὑπὸ τοῦ αὐλικοῦ πρωτοκόλλου, ὁ Ραίκτωρ. Ὁ Du Cange τὴν ἀξίαν τοῦ Ραίκτωρος θεωρεῖ ὡς καθαρῶς ἐκκλησιαστικὴν καὶ νομίζει τὸν Ραίκτωρα ὡς ἀρχηγὸν τοῦ ἀνακτορικοῦ κλήρου. Ὁ Reiske ὅμως,[1] μὴ δεχόμενος τοῦτο, φρονεῖ ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἦτο πολιτικόν, διότι οὐδαμοῦ, λέγει, γινώσκει νὰ ὑπάρχῃ κοινωνία τοῦ Ραίκτωρος μὲ τὰ Ἱερὰ πράγματα. Τὸ αὐτὸ δέχεται καὶ ὁ Σλούμπερζε δημοσιεύσας σφραγῖδας Νικήτα Πατρικίου Ραίκτωρος καὶ Κατεπάνω Ἀντιοχείας καὶ Ἀλεξίου Κατακουριανοῦ Ραίκτωρος τοῦ Δουκός. Ἐν τούτοις φρονῶ ὅτι ἀμφότεροι οἱ σοφοὶ ἄνδρες δὲν ἔχουσι δίκαιον, διότι τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἔφερον καὶ Ἀρχιερεῖς, ὡς Λέων ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, Σύγκελλος καὶ Ραίκτωρ, καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Ἄπρου, σφραγῖδα τοῦ ὁποίου ἐδημοσίευσεν ὁ Σλούμπερζε.[2] Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι κληρικοί. Οὕτω Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος Μιχαὴλ τὸν υἱὸν τοῦ γυναικαδέλφου του Χριστοφόρου τοῦ Λεκαπηνοῦ «τὰ βασιλικὰ πέδιλα ἀφελόμενος κληρικὸν καὶ μάγιστρον καὶ ῥ α ί κ τ ω ρ α πεποίηκεν.[3] Ἐπίσης κληρικοὶ ἀποβαλόντες τὴν ἱερωσύνην ἐτιμήθησαν διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ραίκτωρος, ὡς Νικηφόρος ὁ Εὐνοῦχος, ὅστις τῷ Κωνσταντίνῳ Μονομάχῳ πρότερον ἰδιωτεύοντι ὑπηρετῶν καὶ διὰ κοσμικὴν περιφάνειαν καὶ δόξαν ἀπωθήσας τὴν ἱερωσύνην, ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Μονομάχου Ραίκτωρ καὶ Στρατοπεδάρχης διορισθεὶς εἰς τὴν Ἑῴαν ἐξεπέμφθη. Οὗτος καὶ ἀργότερον πάλιν Στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ὀνομασθεὶς ἀπεστάλη κατὰ τῶν Πατζινάκων.[4] Καὶ ἕτερος κληρικὸς ἀπολακτίσας τὴν Ἱερωσύνην καὶ τιμηθεὶς διὰ τοῦ ἀξιώματος

ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων, ὥστε ὁ Πατριάρχης Ἀθανάσιος (τῷ 1289-1293) ἐπιθυμῶν νὰ θέσῃ τέρμα ἔγραφε πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα «Περὶ τῶν ἐκ τοῦ κλήρου ἀφηνιαζόντων ἕνεκα ὀφφικίου καὶ ῥόγας» (Μ. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ Πίνακες 409). Ἀναγινώσκομεν δὲ εἰς τὴν Σύνοψιν χρονικὴν τοῦ Ἀνωνύμου (Κ. Σάθα, Μεσ. βιβλ. Ζ'. 171) ὅτι καὶ πρότερον ὁ Βοτανειάτης πάντας ἐτίμησεν ἄρχοντας συγκλητικούς, πολίτας, χωρίτας, δούλους, ἐλευθέρους, εὐγενεῖς, ἀγενεῖς, ἀπόρους, εὐπόρους, Ἐθνικούς, Ρωμαίους, πένητας, πλουσίους, ἀξίους, ἀναξίους καὶ πᾶς τις ἄνθρωπος τῆς ὁποιασοῦν τέχνης ἣν τιμῆς ἐκείνης καὶ ἀξιώματος ἔτυχεν, ὅσον τυχεῖν ἐπεθύμησε καὶ μέγα ἦν καὶ ὑπὲρ αὐτὸν τὸ ζητούμενον.

[1] Κωνσταντίνου Πυρφυρογεννήτου, Περὶ τῆς βασιλείου τάξεως Β'. 834.

[2] Schlumberger, Sigillographie 116. Ὁ κ. Κ. Μ. Κωνσταντινόπουλος (Βυζαντιακὰ μολυβδόβουλλα ἀρ. 149. 150) ἐκδοὺς τὴν ὡς ἄνω σφραγῖδα ἀντὶ Ἄπρω ἀνέγνωσε Ἀγρῶν, μὴ δεχόμενος τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Schlumberger.

[3] Οἱ μετὰ Θεοφάνην 438.7.

[4] Κεδρηνοῦ, Σύνοψις ἱστορ. Β'. 593.10.

τούτου ἀπαντᾶται ὁ ἐπὶ Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ Ἰωάννης «ὁ κατὰ παραχώρησιν θεοῦ καὶ Ραίκτωρ γεγονὼς ὁ σκαιὸς καὶ σκολιὸς Ραίκτωρ».[1]

Βλέπομεν λοιπὸν Ραίκτωρας Μ. Δούκας καὶ Πατρικίους καὶ Κατεπάνω καὶ Μαγίστρους καὶ Στρατηγούς, ἀλλὰ καὶ Ἀρχιερεῖς καὶ κληρικούς, ὥστε δὲν ἀληθεύει τό: ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει κοινωνία τοῦ Ραίκτωρος πρὸς τὰ ἱερὰ πράγματα. Βεβαίως τὸ ἀξίωμα τοῦτο κυρίως ἦτο κοσμικόν. Εἰς τὴν Βασίλειον Τάξιν[2] ὑπάρχει ἰδιαιτέρα τελετὴ τῆς προβλήσεως τοῦ Ραίκτωρος, τελουμένη ἐν τοῖς Ἀνακτόροις ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Συγκλήτου. Ἐκ τῆς προβλήσεως ταύτης πείθεταί τις, ὅτι πρόκειται περὶ καθαρῶς πολιτικοῦ ἀξιώματος. Πῶς ὅμως ἔφερον αὐτὸ καὶ κληρικοί; Κατ' ἐμὲ διὰ τὸν λόγον ὅτι: εἰς τοὺς κληρικοὺς τούτους ἀνετίθετο ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ἰδιαιτέρα πολιτικὴ ἐξουσία. Τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα σαφῶς δηλοῦσι τοῦτο. Εἰς ἐπίρρωσιν δὲ τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς μου ἔρχεται καὶ ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή, τὴν ὁποίαν ἀνεκάλυψεν ὁ κ. Σωτηρίου κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ κατὰ τὸ ΒΑ. τοῦ Ἀρείου Πάγου, ναοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου «οὗτος ὁ πηρΐ(ος ἐκτίσθη Παρὰ Λε(οντος Του Αΐ(ιω)ΐ(α Τ(ου) Vμον Δεσποτου Ἀθηνο(ν Κεσηνγ(κε) Λου Του Ρεκτοροc.»

Ὁ κ. Σωτηρίου ὀρθῶς παρατηρεῖ, ὅτι πιθανώτατα ἡ πλὰξ ἦτο ἐντετειχισμένη ἐπί τινος πύργου τῆς Ἀκροπόλεως ἢ τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους καὶ μετετοπίσθη εἰς μεταγενεστέρους χρόνους εἰς τὴν θέσιν ἔνθα εὑρέθη, ἄγνωστον διὰ ποίαν αἰτίαν.

Ὁ Μητροπολίτης λοιπὸν Λέων ὁ Σύγκελλος καὶ Ραίκτωρ ἀναμφιβόλως κατεῖχε πολιτικὴν ἐξουσίαν, διὰ τοῦτο καὶ ἐφρόντιζε περὶ ὀχυρώσεως τῆς πόλεως ἐπισκευάζων τὰ τείχη καὶ ἀνεγείρων νέους πύργους.[3]

[1] Οἱ μετὰ Θεοφάνην 378.23, 898.12. Κεδρηνοῦ, Ἐνθ' ἀν. 275.19, 304.7, 312.12.

[2] Α'. 528-530.

[3] Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως τόμ. Β'. τεῦχ. 1-3 σελ. 139-142. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀντωνῖνος δημοσιεύων τὴν σημείωσιν τοῦ Παρθενῶνος περὶ τοῦ Λέοντος Ἀθηνῶν Συγκέλλου καὶ Ραίκτωρος, εἰς τὸ ἔργον «Περὶ τῶν ἀρχαίων χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν ἐν Ἀθήναις» ἐν σελίδι 55 λέγει: «Ρέκτωρ ἦτο δι' ἐμὲ ἔκπληξις τελεία· ἡ λέξις αὕτη εἶναι προσωνυμία κεκοιμημένου καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναφέρεται εἰς οἱονδήποτε βαθμόν. Οὐχ ἧττον νὰ συναντήσῃ τις ταύτην κατὰ τὸν XI αἰῶνα ἐν τῷ προσώπῳ Ἕλληνος καὶ Ἀρχιερέως μοὶ φαίνεται περίεργον. Μοῦ εἶναι δυσνόητος ἐπίσης ἡ λέξις: Σύγκελλος. Πῶς εἶναι δυνατὸν ὁ κεκοιμημένος νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ Μητροπολίτης καὶ Σύγκελλος; (Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις καὶ ἄλλα παραδείγματα Ἀρχιερέων καὶ Συγκέλλων. Τοιοῦτος ἦτο ὁ Δημήτριος Σύγκελλος ἅμα καὶ Μητροπολίτης Κυζίκου). Ἴσως ὁ Σύγκελλος τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἶχεν ἄλλην σημασίαν, ὥστε συγχρόνως ἦτο δυνατὸν ὁ φέρων τὸ ὄνομα τοῦ Συγκέλλου νὰ ἦτο καὶ Ἀρχιερεύς».

Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς παρούσης μελέτης ἡμῶν ἐλπίζομεν οἱ σοφοὶ Βυζαντινολόγοι νὰ μὴ εὑρίσκωνται πρὸ τοιούτων ἐκπλήξεων.

Καὶ ἤδη γεννᾶται ἡ ἐρώτησις: ἐν τῷ μέσῳ τόσων Μητροπολιτῶν Συγκέλλων καὶ Πρωτοσυγκέλλων, Προέδρων καὶ Πρωτοπροέδρων, Συγκέλλων καὶ Πρωτοσυγκέλλων καὶ Ὑπερτίμων καὶ Ραικτώρων, τί ἀπέγινεν ὁ Σύγκελλος, ὁ κατ' ἐξοχὴν Σύγκελλος, ἡ συμπαθὴς ἐκείνη φυσιογνωμία τῆς Βυζαντινῆς Αὐλῆς καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου; Τὴν ἀπάντησιν θὰ δώσωμεν εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς παρούσης μελέτης ἡμῶν «Οἱ Μεγάλοι Πρωτοσύγκελλοι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου μετὰ τὴν Ἅλωσιν».

Ἐν Παραμυθίᾳ τῇ 30ῃ Ἰανουαρίου 1927.

† Ὁ Παραμυθίας καὶ Πάργας
ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ
ὁ ἀπὸ Μεγάλων Πρωτοσυγκέλλων.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΥΣΟΠΟΙΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥΣ ΧΥΜΕΥΤΑΣ [1]

Ἡ ἱερὰ καὶ τιμία Τέχνη τῶν Αἰγυπτίων ἱερογραμματέων — μία ἀπομίμησις τῆς μεταλλευτικῆς τοῦ χρυσοῦ — διεμορφώθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων χυμευτῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Βυζαντίου, διὰ τῶν ἑλληνικῶν περὶ τῆς ὕλης φιλοσοφημάτων, εἰς μίαν ἀληθινὴν περὶ τῶν μετάλλων φιλοσοφίαν, καθ' ἣν (ὡς ἄλλοτε ἐκ τῶν χυμευτικῶν κειμένων ὑπέδειξα) [2] τὰ μὲν μέταλλα ἐθεωροῦντο οὐσίαι πρωτουργοὶ ἢ στοιχεῖα, τὸ δ' ἐκ μεταλλικῶν οὐσιῶν σύνθεμα ὡς παρέχον τὸ χῦμα τοῦ φυσικοῦ χρυσοῦ διὰ τῆς «μεσαζούσης» οὐσίας. Τὴν ἑλληνικὴν ταύτην Χρυσοποιίαν ὠνόμασα Χυμευτικήν, κατ' ἀντίθεσιν τῆς Ἀλχυμείας τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Δυτικῶν.

Τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἐπὶ τῆς Χυμευτικῆς πρέπει νὰ διακρίνωμεν εἰς τρεῖς κατηγορίας:

α) Ἐπίδρασιν ἐκ τῆς γενικῆς ἀρχῆς τῆς ὅλης ἑλληνικῆς φιλοσοφίας περὶ μιᾶς ἀρχεγόνου ὕλης καὶ τῆς ἑνότητος τοῦ παντός.

β) Ἐπίδρασιν ἐκ τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας τοῦ «Τιμαίου» περὶ τοῦ «πανδεχοῦς» ἤτοι τῆς ἑνιαίας Πλατωνικῆς ὕλης εἰδοποιουμένης ὑπὸ τῆς ψυχῆς «ἀριθμοῦ κοινοῦντος ἑαυτόν», κατ' ἀριθμητικὰς ἀναλογίας, εἰς σώματα, συναποτελούμενα ἐξ ἐπιπέδων (τριγώνων). Ἡ τοῦ Τιμαίου δὲ τρίτη οὐσία, ἡ ἑνοῦσα τὴν ὕλην μετὰ τῆς ψυχῆς, ἐγένετο τὸ μεσιτεῦον φύραμα τῶν χυμευτῶν — ἡ φιλοσοφικὴ λίθος [3].

γ) Ἐπίδρασιν ἐκ τῶν Ἀριστοτελικῶν θεωριῶν περὶ τῶν δύο «ἐναντίων»: τῆς ὕλης καὶ τοῦ ἐκ ταύτης διὰ τῆς κινήσεως διαμορφουμένου εἴδους τῶν διαφόρων σωμάτων, μεταβαλλομένων εἰς ἄλληλα δίκην ἀριθμῶν.

Τὴν Πλατωνικὴν θεωρίαν τῆς χυμευτικῆς, ἀναπτυσσομένην κυρίως ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ὑπομνηματιστῶν Στεφάνου τοῦ Ἀλεξανδρέως, τοῦ Χριστιανοῦ καὶ τοῦ Ἀνεπιγράφου, δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν ὥς τινα ἐφαρμογὴν εἰς τὴν χρυσοποιίαν τῶν ἀποκρύφων Μαθηματικῶν, ὡς ταῦτα ἐξειλίχθησαν εἰς τὰς Νεοπλατωνικὰς Σχολὰς τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς Πυθαγορείου καὶ

[1] Ἀνακοίνωσις γενομένη ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 16 Ἰανουαρίου 1926 τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν. Ἴδε Ἐπετηρίδα. Γ'. σελ. 359.

[2] Ἴδε τὴν πραγματείαν μου: Ψαμμουργικὴ καὶ χυμεία (Συμβολαί, σελ. 19 ἑξ.) καὶ τὸ ἄρθρον μου: La naissance de la Chimie ἐν «Scientia» τοῦ 1922, σ. 189 ἑξ.

[3] Τοῦτο ὑπέδειξα τὸ πρῶτον ἐν Revue Scientifique, 1924, σ. 182.

τῆς Πλατωνικῆς κοσμοσοφίας, ἥτις ἀναμφιβόλως ἐγένετο ἡ πρώτη ἀφετηρία τῆς Μυστικῆς ἐπιστήμης τοῦ Μεσαίωνος[1]. Διὰ τῆς *Μαθηματικῆς* δὲ ταύτης *Χυμευτικῆς*, ἡ χρυσοποιία προσέλαβε τὸν ἀπόκρυφον ἐκεῖνον χαρακτῆρα, τὸν πολλαχῶς ἀντιτιθέμενον πρὸς τὰ θετικώτερα ἐκ τῆς Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας χυμευτικὰ διδάγματα.

Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν τετραμερῆ Μαθηματικὴν τῶν ἀρχαίων, διακρίνομεν καὶ τέσσαρας ἀπόψεις τῆς Νεοπλατωνικῆς χρυσοποιΐας, ἤτοι τὴν ἀριθμητικήν, τὴν γεωμετρικήν, τὴν ἀστρονομικὴν καὶ τὴν μουσικήν. Οὕτω δέ, ὁ μὲν χυμευτὴς Χριστιανὸς[2] ἀναπτύσσει τὴν ἐκ τῆς μοναδικῆς ὕλης δημιουργίαν τῶν οὐσιῶν, δίκην ἀριθμῶν παραγομένων ἐκ τῆς μονάδος, καὶ τὴν διὰ σχημάτων γεωμετρικῶν παράστασιν τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν κατὰ Πλάτωνα, οἷον τοῦ πυρὸς διὰ τῆς πυραμίδος, τοῦ ἀέρος διὰ τοῦ ὀκταέδρου, κλπ. καὶ τὴν παράστασιν τοῦ μὲν συνόλου ἑκάστου πράγματος διὰ τοῦ τετραγώνου, τοῦ «ἀπὸ τριῶν» κλάσματος αὐτοῦ (τῶν $^3/_4$) διὰ τοῦ τριγώνου, τοῦ «ἀπὸ δύο» (ἤτοι τοῦ $^1/_2$) διὰ τοῦ ἡμικυκλίου, καὶ τοῦ «ἀπὸ ἑνὸς» (τοῦ $^1/_4$) διὰ τοῦ κύκλου. Ὁ δὲ Στέφανος Ἀλεξανδρεὺς εἰς τὴν δευτέραν πρᾶξιν τῆς Χρυσοποιΐας αὐτοῦ[3] παραβάλλει τὴν διαμόρφωσιν τοῦ χυμευτικοῦ ἐκ τῶν μεταλλικῶν οὐσιῶν συνθέματος πρὸς τὸν σχηματισμὸν τοῦ *χύματος* τῆς Ἀριθμητικῆς ἐκ τῶν μονάδων καὶ τῆς μουσικῆς ἁρμονίας ἐκ τῶν *τετραχόρδων*, καὶ πρὸς τὰς γεωμετρικὰς τῶν ἀριθμῶν θεωρίας: «Τὸ τῶν ἀριθμῶν *συγκείμενον* πλῆθος ἐκ μιᾶς τῆς ἀτόμου καὶ φυσικῆς μονάδος τὴν ὕπαρξιν ἔχει, ἄπειρον αὐτὴ συντείνουσα τὴν τῶν ἀλλήλων σχέσιν ὡς ἐξ αὐτῆς προσεληλυθότα περιέχει καὶ περικρατεῖ.... τὴν γὰρ κυκλικὴν καὶ σφαιροειδῆ τῶν ἀριθμῶν θεωρίαν, ὁμοίαν ἑαυτῆς ἀναδείκνυσιν ἀποκατάληξιν, τῶν πέντε ἀριθμῶν φημὶ καὶ τῶν ἕξ.... παντὸς δὲ χύματος καὶ μορίων ἑξηκοστόν, ἐξ αὐτῆς τὴν γένεσιν ἔχοντα καὶ ἀνακυκλοῦντα πάλιν εἰς ἑαυτήν, συστελλόμενα τὴν φυσικὴν ἀποπληροῦσι μονάδα.... καὶ τῆς μουσικῆς δὲ ἱστορίας οἵ τε νέατοι καὶ παρύπατοι, εἴ δὲ ἐκ τεσσάρων, εἴ δὲ ἐπὶ τρίτῳ λόγῳ.... εἰς ἕν τι τῆς οὐσίας συναρμοσθέντα καὶ ἑαυτῆς βίᾳ κρατούμενα καὶ συνιστάμενα.... δύο γὰρ ἄκρων ποιοτήτων εἷς μεσίτης καὶ διαλλάκτης εὑρίσκεται, σώζων αὐτῶν τὰ ἑκάτερα.. Καὶ ἕξεις πάντα ἁπλῶς εἰπεῖν τὰ τοιαῦτα ἐκ τοῦ ἑνὸς αὐτῶν καὶ πρωτίστου τὴν οὐσίαν εἰληχότα, κλπ».

Ἀλλ' εἰδικὴν πραγματείαν περὶ τῶν κοινῶν χαρακτήρων τῆς χυμευτικῆς χρυσοποιίας καὶ τῆς μουσικῆς συνθέσεως ἔγραψεν ὁ χυμευτὴς Ἀνεπίγραφος, ὁ ἐπισημότατος ὑπομνηματιστὴς τῶν Ἑλληνοαιγυπτίων χυμευτῶν, ὑπὸ τὸ

[1] Ἴδε τὴν πραγματείαν μου: Τὰ Μαθηματικὰ τῶν Βυζαντιν. ἐν «Ἀθηνᾶς» τόμ. 35-206.

[2] Collect. des alchim. grecs, par Berthelot et Ruelle, σ. 412 ἑξ. πρβλ. Introd. σελ. 160.

[3] Phys. et med. graec. min. ἐκδ. Ideler II, 202 ἑξ.

ὄνομα τοῦ ὁποίου φέρονται καὶ δύο ἄλλαι πραγματεῖαι, ἡ μὲν «Περὶ τοῦ θείου ὕδατος τῆς λευκώσεως» (Coll. σ. 421 - 425), ἡ δὲ «Τὸ τῆς χρυσοποιίας συνεπτυγμένον» (σ. 424 - 433), πραγματευομένη περὶ τοῦ μεταλλικοῦ συνθέματος τῆς χρυσοποιίας. Ἐκ τῶν πραγματειῶν τούτων κυρίως ἡ περὶ Μουσικῆς καὶ Χυμείας ἔχει νεοπλατωνικὸν μυστικώτερον χαρακτῆρα, πολλὴν δὲ τὴν φραστικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν πραγματείαν τοῦ Χριστιανοῦ, τὴν ἐπιγραφομένην: «Πόσαι εἰσὶν αἱ κατ' εἶδος καὶ γένος διαφοραὶ τῶν ποιήσεων» (σ. 410 - 414), ἥτις μάλιστα, διερευνῶσα λεπτομερέστερον τοὺς διαφόρους συνδυασμοὺς τῶν χυμευτικῶν μεθόδων, φαίνεται ὥς τι συμπλήρωμα τοῦ Ἀνεπιγράφου. Ἐντεῦθεν δὲ θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως ν' ἀναφέρωμεν τὰς δύο ταύτας πραγματείας εἰς τὸν αὐτὸν συγγραφέα.

Ἡ ἀνεπίγραφος δ' αὕτη πραγματεία περὶ Μουσικῆς καὶ Χυμείας, ἀποτελουμένη ἐκ 15 παραγράφων, τῶν ὁποίων οἱ ἑπτὰ κυρίως ἀναφέρονται εἰς τὴν Μουσικὴν θεωρίαν, παρέχει λεπτομερείας τινὰς περὶ τῶν ἤχων καὶ ἁρμονιῶν καὶ μουσικῶν ὀργάνων, ἀξίας πολλῆς προσοχῆς. Τοὺς διαφόρους τόνους (κλίμακας ἢ φθόγγους ἢ διαστήματα) ἀποκαλεῖ *στοχούς*, καὶ διαιρεῖ τούτους:

α') Εἰς τοὺς τέσσαρας *γενικωτάτους* ἢ *θεμελίους* στοχοὺς ἢ ἤχους, ἤτοι τὰς τέσσαρας διατονικὰς κλίμακας Α Β Γ Δ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, αἵτινες μετὰ τῶν *πλαγίων* ἀποτελοῦσι τὴν Ὀκτάηχον.

β') Εἰς τοὺς διαφόρους στοχοὺς = φθόγγους, τοὺς ὁποίους διακρίνει εἰς *κέντρους* ἢ *καθαροὺς* (βασικοὺς ἢ θεμελιώδεις φθόγγους), βεβαίως τοὺς νῦν *ἐμφώνους* λεγομένους τόνους (ἀνιόντας = τὰ κεντήματα καὶ ἡ ὑψηλή, καὶ κατιόντας), εἰς *ἀήχους* ἢ *παραήχους*, τ. ἔ. τοὺς νῦν *ἀφώνους* ἢ ἡμιφώνους τόνους ἢ σημάδια (ἴσον, κύλισμα καὶ ἡμίφωνον) καὶ εἰς *ἴσους* (δύο διαστήματα τοῦ αὐτοῦ μεγέθους· πρβλ. καὶ τὸν οὕτω καλούμενον *ἴσον* τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς).

γ') Εἰς τὰ διάφορα μουσικὰ πάθη, ἤτοι τὴν *ῥεῦσιν*, τὴν νῦν συνήθως *ὑπορροὴν* ἢ *ἀπορροήν*, καὶ τὴν *φθορὰν* (τὴν νῦν ὁμοίως φθοράν).[1]

Ἐκ τῶν διαφόρων τούτων *στοχῶν* «ὑφαίνουσι (λέγει ἐν σ. 434) τὰς κατὰ μέρος μελῳδίας τῶν ὕμνων ἢ θεραπειῶν ἢ ἀποκαλύψεων ἢ ἄλλου σκέλους (= κλάδου) τῆς ἱερᾶς ἐπιστήμης», καὶ ἐκ τῶν ἀπείρων τούτων μελῳδιῶν ἰδιαιτέρως ἀναφέρει τὰς ἑξῆς συμφωνίας: α') τὴν ἀπὸ τεσσάρων στοχῶν καὶ β') τὴν ἀπὸ τριῶν στοχῶν, ἤτοι 1, 2, 3 ἢ 2, 4, 1 ἢ 4, 1, 2, λαμβανομένων δηλαδὴ τριῶν (ἐκ τῶν τεσσάρων) ἤχων ὡς βάσεων τῆς συμφωνίας. Ἐκ τοῦ χωρίου δὲ τούτου τοῦ Ἀνεπιγράφου θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ συμπεράνωμεν

[1] Ὁ ὅρος *σόλοικον* (σ. 435, § 4) ἢ *παρατροπὴ* σημαίνει τὴν παραφωνίαν (φάλτσο), ἡ δὲ *διάστασις* τὰ τῶν ἤχων διαστήματα (οὐχὶ δὲ κυρίως dinstiction, ὡς μεταφράζουσι, σ. 411, οἱ ἐκδόται).

ὅτι ἦτο γνωστὴ ἡ πολυφωνία εἰς τοὺς Βυζαντινούς, ἀντιθέτως πρὸς τὴν κοινὴν δόξαν τῶν σημερινῶν μουσικολόγων.

Ἐκτὸς τῶν ἁρμονικῶν τούτων συνδυασμῶν τῶν ἤχων, ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει συνάμα τὰς ἀλλοτροπικὰς μορφὰς ἑκάστης μελῳδίας, ἀναλόγως τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν ἐπί τινος ἐκ τῶν ποικίλων μουσικῶν ὀργάνων, ἅτινα διαιρεῖ εἰς τὰς ἑξῆς τάξεις (σ. 438):

Α) Ὄργανα κιθαρικά, ἤτοι τὰ ἔγχορδα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνάγονται: 1) τὸ πλινθίον διὰ 36 χορδῶν. Ἐντεῦθεν δέ, καθὼς καὶ ἐκ τῆς προσθήκης τοῦ χ/φ. Ε: «τὰ δὲ καλούμενα ὄργανα κατ᾿ ἐξοχὴν παρ᾿ ἡμῶν νῦν (=τὰ κατωτέρω αὐλητικὰ) οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν ταῦτα πλινθίον ἄχορδον καὶ αὐλητικόν», συμπεραίνομεν ὅτι ὁ ὅρος πλινθίον δηλοῖ πράγματι ἴδιον ὄργανον μουσικὸν καὶ οὐχὶ μέρος ὀργάνου, ὡς ἐξηγοῦσι συνήθως[1]. 2) ἡ λύρα διὰ χορδῶν 9. 3) τὸ ἀχιλλιακὸν δι᾿ 21 χορδῶν καὶ μιᾶς ἐπαγωγικῆς, καὶ 4) τὸ ψαλτήριον διὰ 3 ἢ 4 ἢ 5 ἢ 10 ἢ 30 ἢ 40, ἀλλὰ καὶ περισσοτέρων χορδῶν.

Β) Τὰ αὐλητικὰ ὄργανα, ἤτοι α΄) τὰ ἑξῆς διὰ χαλκοῦ: 1) τὸ διὰ χαλκοῦ αὐλητικόν, τὸ ἄλλως πλινθίον ἄχορδον ἢ αὐλητικὸν καὶ μέγιστον ὄργανον ἢ ψαλτήριον καὶ χειρόργανον, ὅπερ εἶναι βεβαίως ἡ ὑδραυλὶς ἢ ὑδραυλικὴ τοῦ Κτησιβίου (200 π. Χ.) καὶ Ἥρωνος τοῦ Ἀλεξανδρέως[2], ἀναφερομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου[3] καὶ τοῦ Ἀθηναίου[4], γνωστὴ δ᾿ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ τῆς 9ης ἑκατονταετηρίδος[5]. Ἡ ὑδραυλὶς ἐλειτούργει δι᾿ ἀερίου ῥεύματος, παραγομένου κανονικῶς διὰ πιέσεως ὕδατος, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ὀργάνου ὑδραυλὶς (καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἔπειτα ὑδραυλικὴ τέχνη τῆς Μηχανικῆς). Ἡ γλυκύτης τῶν ἐκ τῆς ὑδραυλίδος ἤχων μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν ἑξῆς λόγων τοῦ Ἀνεπιγράφου (438): «Ἔστι δὲ οἰκεῖον (τὸ χειρόργανον) τῶν θείων δυνάμεων καὶ ἁρμόζεται κυρίως ταῖς ψυχαῖς καὶ πρὸς ῥῶσιν τῶν σωματικῶν δυνάμεών ἐστιν ἐπιτήδειον καὶ πρὸς κατάνυξιν ψυχῆς καὶ πρὸς φιλίωσιν Θεοῦ, θελκτικόν ....». 2) Τὸ καβιθακάνθιον ἑπτὰ δακτύλων, τὸ παρὰ Δουκαγγίῳ καβιδακάνθιον. 3) τὸ πανδούριον. 4) τὸ νάδιον, τὸ κατὰ Δουκάγγ. τονάριον. 5) ἡ σάλπιγξ. 6) οἱ κόρνικες.

β΄) Τὰ ἐξ ἄλλης ὕλης κατεσκευασμένα, ἤτοι 1) οἱ εὐθύαυλοι: μονοκάλαμον, δικάλαμον, πολυκάλαμον καὶ ῥὰξ τετραώρεον, 2) τὸ πλάγιον (ὁ πλαγίαυλος).

Γ) Τὰ ναυστὰ (ναύω; πρβλ. Ἡσυχ. ναύει = ῥέει, βγάζει), ἐκ χαλκοῦ ἢ

[1] Ἴδ. Georges, Latein.-deutsch. Handwört. ἐν λ.

[2] Heron. Alex., Opera, ἔκδ. Schmidt L. 192 (XLII), finleit. σ. XXXVII.

[3] De archit. X. 13.

[4] Δ. 174d.

[5] Ἴδ. P. Tannery, Athénée sur Ctésibius et l'hydraulis, «Revue des Et. Gr.» IX. σ. 23.

ὑάλου ἢ ὀστράκου (κεράμου· αἱ νῦν τραμποῦκες), ἅτινα εἶναι βεβαίως τὰ νῦν λεγόμενα ὄργανα κρουστά, τὰ διάφορα τύμπανα: τὰ κύμβαλα χειρῶν καὶ τὰ κύμβαλα ποδῶν. Τὰ ἐκ χαλκοῦ κατασκευαζόμενα ναυστὰ ἐλέγοντο καὶ ὀξύβαφα, ἣν λέξιν ἐξηγοῦσιν, ὡς γνωστόν, ἀγγεῖα πρὸς ὑποδοχὴν ὄξους[1]. Ἀλλ᾿ ὡς ἀλλαχοῦ ὑπέδειξα[2], εἰς τὸν ὅρον ἁρμόζει καλλίτερον ἡ σημασία τοῦ δι᾿ ὄξους ἢ εἰς τὸ ὀξὺ (τ. ἔ. εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ βαθέως πορφυροῦ) βεβαμμένου χαλκοῦ.

Τοὺς μουσικοὺς ἤχους καὶ τὰς μουσικὰς συμφωνίας παραβάλλει ἔπειτα ὁ συγγραφεὺς πρὸς τὰς θεμελειώδεις οὐσίας τοῦ χυμευτικοῦ συνθέματος καὶ τοῦ συνθέματος τούτου τὰς διαφόρους ἀλλοτροπίας, τὰ δὲ μουσικὰ ὄργανα πρὸς τὰ ὄργανα τῶν διαφόρων χυμικῶν πράξεων, δι᾿ ὧν παρασκευάζεται τὸ χρυσογόνον χῦμα τῆς «καθ᾿ εἱρμὸν ἐπιστήμης»[3]: «Ὥσπερ γὰρ τοῖς μέρεσι τῆς χυμευτικῆς ὕλης ἡ τέχνη συγγενομένη καὶ πολλὰ καὶ διάφορα τῶν ποιήσεων τὰ εἴδη ἀπέδειξεν, οὕτω καὶ τὸ τῆς μουσικῆς θεοδώρητον ἀγαθόν, ὑλικοῖς μιγνύμενον εἴδεσιν, πλείονας εἰδῶν διαφορὰς ἀπεκύησεν.» (439,6).

Παραδεχόμενος δ᾿ ὁ συγγραφεὺς ὡς σύμβολον ἅμα καὶ ὡς πρώτην ὕλην τοῦ χρυσοποιοῦντος «θείου ὕδατος» τὸ ᾠόν, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς «ὀρνιθογονίας», θεωρεῖ τὴν ὕλην ταύτην τετραμερῆ (ἐκ λευκοῦ καὶ ξανθοῦ ἢ λεκίθου, ἐξ ὑφῆς ἢ ὑμένος καὶ ἐξ ἐλίκτρου ἢ ὀστράκου), ἀναλογοῦσαν ἄρα πρὸς τὴν ὕλην τῆς Μουσικῆς, τὴν ἐκ τῶν τεσσάρων στοχῶν. Ἐκ τῶν τεσσάρων δὲ τούτων χυμευτικῶν ὑλῶν ὑπολογίζει τοὺς συνδυασμοὺς τῶν χυμευτικῶν πράξεων εἰς 135 τάξεις, τὰς ἐπισήμους — μὴ λαμβανομένων ὑπ᾿ ὄψιν ἀτομικῶν συνθέσεων, τ. ἔ. τῶν ὀφειλουμένων εἰς τὴν ἀτομικὴν ἑκάστου πρωτοβουλίαν[4].

Τὰς διαφόρους ταύτας τάξεις χρυσοποιίας σαφέστερον καθορίζει ἡ πραγματεία τοῦ Χριστιανοῦ (σ. 410—414), ὡς ἑξῆς: α) Ἡ συμμετοχὴ καὶ τῶν τεσσάρων ὁμοῦ συστατικῶν τοῦ ᾠοῦ ἐν τῷ συνθέματι ἀποτελεῖ τάξιν μίαν, τὴν πρώτην τετρασύνθετον· β) ἡ συμμετοχὴ τῶν τριῶν μόνον μερῶν

[1] Ἴδ. Observations sur les noms des vases à mettre de vinaigre, etc. par M. Letronne, σ. 40.

[2] «Ἀθηνᾶς» τόμ. 36, σ. 305.

[3] Τό: καθ᾿ εἱρμὸν ἐπιστήμης ἢ οἰκονομίας (σ. 435-7 καὶ 437), ἀφινόμενον ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν ἀμετάφραστον, δηλοῖ τὴν ἐπιστημονικὴν διάταξιν τῆς ἐργασίας κατ᾿ ἀλληλουχίαν ἁρμονικήν.

[4] Τὸ χωρίον 434,2 τοῦ κειμένου: «Αἱ δὲ καθ᾿ ἕκαστα καὶ ἄτομοι (ἀντί: ἀτομικαὶ) πάντως καὶ ἄπειροι, καθὼς ἔστιν εὑρεῖν ἀπειρίαν ἀτόμων» δηλοῖ, ὅτι αἱ καθ᾿ ἕκαστα, μέθοδοι εἶναι καὶ ἀτομικῆς πρωτοβουλίας καὶ ἄπειροι, καθὼς ὑπάρχει καὶ ἀπειρία ἀτόμων δηλ. ἀνθρώπων. Οἱ ἐκδ. (σ. 411) μεταφράζουσι τὸ ἀπειρίαν: manque d'expérience καὶ inexpérience, ἀντὶ immense καὶ immensité).

τοῦ ᾠοῦ παρέχει τάξεις τέσσαρας (συνθέματα τρισύνθετα ἄνευ λεκίθου, ἢ ἄνευ λευκοῦ, ἢ ἄνευ ὑμένος, ἢ ἄνευ ὀστράκου). γ) Ἡ σημμετοχὴ τῶν δύο ἐκ τεσσάρων συστατικῶν (δηλ. λευκοῦ καὶ ὑμένος, ἢ λευκοῦ καὶ ὀστράκου, ἢ λευκοῦ καὶ ξανθοῦ, ἢ ξανθοῦ καὶ ὑμένος, ἢ ξανθοῦ καὶ ὀστράκου, ἢ ὑμένος καὶ ὀστράκου) ἀποτελεῖ τάξεις ἕξ. δ) Ἡ συμμετοχὴ ἑνὸς ἑκάστου μέρους ἐκ τῶν τεσσάρων τοῦ ᾠοῦ: τάξεις τέσσαρας. Ἔχομεν ἄρα ἐν συνόλῳ τάξεις $1+4+6+4=15$.

Ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ἑτέρου, ὑπάρχουσι τρεῖς τρόποι κατεργασίας τῶν συνθεμάτων, ὁ διὰ πυρός, ὁ ἐν ψυχρῷ καὶ ὁ μικτός, τῶν ὁποίων ἕκαστος περιλαμβάνει τρεῖς διαφοράς: τὴν ξηράν, τὴν ὑγρὰν καὶ τὴν μέσην, ἤτοι ἐν ὅλῳ ἔχομεν ἐννέα τρόπους κατεργασίας τῶν ὑλῶν.

Οἱ ἐννέα οὗτοι τρόποι, ἐφαρμοζόμενοι εἰς τὰς ἀνωτέρω 15 τάξεις, παράγουσιν ἐν συνόλῳ τάξεις ποιήσεων $15 \times 9 = 135$.

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω εὐδιάγνωστος, νομίζω, ἡ κατ᾽ ἀναλογίαν μίμησις τῆς ἐν τῷ Τιμαίῳ τοῦ Πλάτωνος διαιρέσεως τῆς ἀρχικῆς ὕλης τοῦ Κόσμου κατὰ τοὺς ἀριθμητικοὺς λόγους τῶν μουσικῶν διαστημάτων: «Καὶ τρία λαβὼν αὖ τὰ ὄντα, συνεκεράσατο εἰς μίαν πάντα ἰδέαν... μιγνὺς δὲ μετὰ τῆς οὐσίας καὶ ἐκ τριῶν ποιησάμενος ἕν, πάλιν ὅλον τοῦτο μοίρας ὅσας προσῆκε διένειμεν... ἤρχετο δὲ διαιρεῖν ὧδε· μίαν ἀφεῖλε τὸ πρῶτον ἀπὸ παντὸς μοῖραν· μετὰ δὲ ταύτην ἀφῄρει διπλασίαν ταύτην· τὴν δ᾽ αὖ τρίτην, ἡμιολίαν μὲν τῆς δευτέρας, τριπλασίαν δὲ τῆς πρώτης· τετάρτην δέ, τῆς δευτέρας διπλῆν· πέμπτην δέ, τριπλῆν τῆς τρίτης· τὴν δ᾽ ἕκτην, τῆς πρώτης ὀκταπλασίαν· ἑβδόμην δέ, ἑπτακαιεικοσαπλασίαν τῆς πρώτης κτλ». (Τίμ. 36α). Ἤτοι: Τὸ ἀρχικὸν τῆς ὕλης σύνθεμα διαιρεῖται εἰς μέρη ἑπτά, κατὰ λόγους διαιρέσεως, τοὺς ἑξῆς: 1, 2, 3, 4, 9, 8, 27, ἀποτελοῦντας δύο διακεκριμένας γεωμετρικὰς προόδους, τὴν πρώτην 1, 2, 4, 8, τῆς ὁποίας λόγος ὁ ἀριθμὸς 2, καὶ τὴν δευτέραν 1, 3, 9, 27 μὲ λόγον τὸν ἀριθμὸν 3. Τὰ διαστήματα δὲ ταῦτα χαρακτηρίζουσι τὰς πέντε συνεχεῖς ὀκταφωνίας τοῦ διατονικοῦ γένους τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ συνάμα καὶ τὰς σχετικὰς τροχιὰς τῶν ἑπτὰ πλανητῶν. Διότι, ἐὰν λάβωμεν ὡς μονάδα τὴν ἀπόστασιν τῆς Γῆς ἀπὸ τοῦ Ἡλίου, ἡ σχετικὴ ἀπόστασις τοῦ Ἑρμοῦ εἶναι 0,387, τῆς Ἀφροδίτης 0,733, τοῦ Ἡλίου, 1, τοῦ Ἄρεος 1,524, τῆς Ἥρας 2,667, (τῆς Παλλάδος 2,768), τοῦ Διὸς 5,203 καὶ τοῦ Κρόνου 9,539. Πολλαπλασιάζοντες τὰς σχετικὰς ταύτας ἀποστάσεις ἐπὶ 3 (τὸν λόγον τῆς περιφερείας πρὸς τὴν διάμετρον), εὑρίσκομεν τὰς τροχιὰς τῶν ἀνωτέρω πλανητῶν ἐχούσας περίπου πρὸς ἀλλήλας ὡς οἱ πλατωνικοὶ ἀριθμοί, ἤτοι, 1,14 = 1, 2,16 = 2, 3.00 = 3, 4,56 = 4, (8 = 8), 15,6 = 9 καὶ 28,61 = 27 [1].

[1] Ἴδε Oeuvres de Platon, trad. V. Cousin, 12, σ. 332 καὶ Oeuvres de Platon, par Schwalbe, σ. 500.

Ἐκ τῶν Πυθαγορείων δὲ τούτων θεωρημάτων προῆλθεν ἡ κατὰ τοὺς Νεοπλατωνικοὺς ἀναφορὰ τῶν ἑπτὰ πλανητῶν εἰς τοὺς ἑπτὰ φθόγγους τῆς Μουσικῆς [1]: τοῦ Κρόνου (τοῦ μᾶλλον ἀφισταμένου τῆς Γῆς) πρὸς τὴν ὑπάτην (si), τοῦ Διὸς (τοῦ πλησίον τοῦ Κρόνου) πρὸς τὴν παρυπάτην (do), τοῦ Ἡλίου (μεσαιτάτου) πρὸς τὴν μέσην (mi), τοῦ Ἄρεως (παρὰ τὸν Ἥλιον ἄνωθεν αὐτοῦ) πρὸς τὴν ὑπερμέσην (re), τοῦ Ἑρμοῦ (παρὰ τὸν Ἥλιον κάτωθεν αὐτοῦ) πρὸς τὴν παραμέσην (fa), τῆς Σελήνης (πλησίον τῆς Γῆς) πρὸς τὴν νήτην (la) καὶ τῆς Ἀφροδίτης (παρὰ τὴν Σελήνην) πρὸς τὴν παρανήτην (sol). Ἡ σχέσις δ᾽ αὕτη φθόγγων καὶ πλανητῶν εὔκολον βεβαίως ἦτο ν᾽ ἀγάγῃ εἰς τὴν ἀναφορὰν καὶ τῶν μετάλλων (τῶν σχετιζομένων πρὸς τοὺς πλανήτας) εἰς τοὺς φθόγγους, καὶ εἰς τὴν παραβολὴν τῆς Χρυσοποιΐας πρὸς τὴν Μουσικήν.

Ἡ παραβολὴ δ᾽ αὕτη τῶν χυμευτικῶν πράξεων πρὸς τὰς μουσικὰς συνθέσεις εἶναι ἐκ τῶν εὐτυχεστέρων παρομοιώσεων τῆς Βυζαντιακῆς Χυμευτικῆς, ὅθεν ἰδίως προῆλθε καὶ ὁ μαθηματικὸς χαρακτὴρ τῆς ἀποκρύφου Χρυσοποιΐας.

Τοιαύτας δὲ παρομοιώσεις δὲν θ᾽ ἀπέκρουεν ἀναμφιβόλως οὐδ᾽ ἡ νεωτέρα Χυμεία, ἡ διδάσκουσα, ὅτι τὰς διαφορὰς τῶν μὲν στοιχείων κανονίζουσιν οἱ ἀριθμητικοὶ λόγοι τῶν «πρώτων» πυρήνων καὶ τῶν περιφερικῶν «ἠλεκτρονίων» ἐν τῷ κοσμικῷ συστήματι τοῦ ἀτόμου, τῶν δὲ χυμικῶν ἑνώσεων ὁ νόμος «τῶν ὡρισμένων ἀναλογιῶν», τοῦ ὁποίου μάλιστα καὶ ὑπεδείξαμεν τὴν πρώτην ἰδέαν ἀπαντῶσαν εἰς τὰς περὶ συνθέσεως τῶν σωμάτων θεωρίας τῶν Πυθαγορικῶν [2]. Οὐδὲ θὰ ἦτο βεβαίως παράδοξον, ἐὰν ἀνεκαλύπτετό ποτε, ὅτι οἱ λόγοι τῶν τροχιῶν τῶν ἐσχάτων μεριδίων τῆς ὕλης βαίνουσιν ὡς τὰ διαστήματα τῆς διατονικῆς κλίμακος. Κατά τινας ἀναμφιβόλως μουσικοὺς ῥυθμοὺς ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ τὸ διάγραμμα τοῦ Κόσμου, τοῦ ὁποίου ἡ ὑπόστασις εἶναι συνάρτησις ἄμεσος τῆς ἁρμονικῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως τῶν ὑλικῶν αὐτοῦ ἢ δυναμικῶν μονάδων.

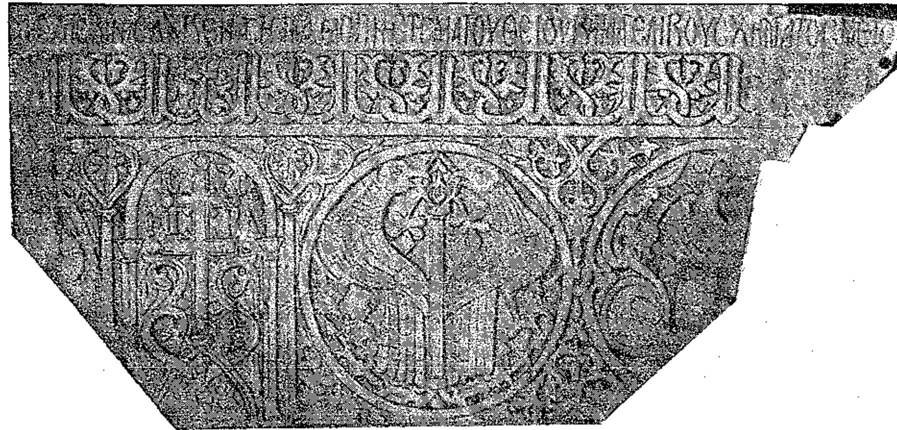
ΜΙΧΑΗΛ Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

[1] Ἴδε Nicomaque de Gerase, Manuel d'harmonie, par Ch. Em. Ruelle, 1881, σελ. 14-15 καὶ Deux textes Grecs anonymes, par Ch. Em. Ruelle, 1876, σ. 5. Πρβλ. Γ. Μοναχὸν καὶ Γ. Παχυμέρην ἐν Notice sur divers ms grecs, relatifs à la Musique, par O. J. H. Vincent, σ. 250, 406 καὶ Éléments harmson. d'Aristoxène, trad. etc. Ch. Em. Ruelle Paris, 1870.

[2] Revue Scientifique, Ἔνθ᾽ ἀνωτ.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ

Ἐν τῷ ἄρθρῳ μου Les constructions byzantines de la région de Démétrias (Thessalie) τῷ δημοσιευθέντι ἐς τῷ Bulletin de Correspondance Hellénique [1] ἐξέδωκα πλάκα λευκοῦ μαρμάρου, ἐκ σαρκοφάγου, ἐν-



Πλὰξ ἐκ τῆς σαρκοφάγου Ἄννης τῆς Παλαιολογίνης.

επίγραφον, μετ' ἐπιπεδογλύφου διακοσμήσεως.[2] Τὴν ἐπιγραφὴν τῆς πλακὸς ταύτης, ἕνεκα κακῆς φωτογραφικῆς ἀποτυπώσεως, ἀνέγνωσα ἐκεῖ

[Ἄννης] τῆς Ἀγγελίνας Δούκενας τῆς Μαλ[ιασ]ινῆς τῆς διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετο[νομασθείσης Ἀνθούσης],

ἐν ᾧ, ὡς ἐκ τῆς ἀνωτέρω παρατιθεμένης καὶ ἀκριβῶς ἀποτυπωθείσης εἰκόνος φαίνεται, ἡ ὀρθὴ αὐτῆς ἀνάγνωσις εἶναι ἡ ἑξῆς·

[Ἄννης] τῆς Ἀγγελίνας Δούκενας τῆς Παλε(ο)λογίνης τῆς διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετο[νομασθείσης Ἀνθούσης.]

Τὴν διόρθωσιν ταύτην, ὡς μεταβάλλουσαν ἱστορικῶς τὰ πρόσωπα, ἔκρινα ἀναγκαίαν.

Ν. Ι. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

[1] Τόμ. XLIV, 1920 σ. 181-209 ἐν σελ. 196 εἰκ. 8. Βλέπε καὶ Ἐπετηρίδα Ἑταιρ. Βυζαντ. Σπουδῶν τόμ. Α' σ. 224.

[2] Αὕτη εὕρηται ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τοῦ ἐπὶ τοῦ λόφου Ἐπισκοπή, ἐν Ἄνω Βόλῳ.

ΞΕΛΙΝΙΖΩ

Φίλος ἐξ Ἴμβρου τῶν Σφακίων τῆς Κρήτης μὲ ἐβεβαίωσεν ὅτι οἱ συμπατριῶταί του μεταχειρίζονται τὸ ῥῆμα ξελινίζω ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ καθ' ὑπερβολὴν χαίρω, μὲ ἠρώτησε δὲ πόθεν ἡ λέξις καὶ ἡ σημασία της.

Ἵνα τις δώσῃ ἱκανοποιητικὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐρώτησιν, πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν διὰ τίνων μέσων ἐγίνετο τὸ κυνήγιον καὶ παλαιότερον καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους.

Οἱ Βυζαντινοὶ λοιπὸν πρόγονοι ἡμῶν ἐθήρευον μεταχειριζόμενοι ἢ ἰξόβεργα, ἢ τόξα, ἢ ὄρνεα (ἱέρακας, φάλκωνας, πετρίτας ἀετοὺς κτλ.), ἢ ἀκόντια, ἢ λαγωβόλα, ἢ παρδάλεις, ἢ καὶ δίκτυα θηρευτικά. Τὰ τελευταῖα ταῦτα, κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν, ἐκάλουν δημωδῶς καὶ λινάρια[1], τὴν χρῆσιν δὲ τῆς λέξεως ταύτης πιστοποιεῖ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος προσθέτων ὅτι οἱ σύγχρονοί του τὸ ἐκφεύγειν τῶν δικτύων ἔλεγον ἐκλινίζειν· «Λίνον δὲ καὶ ἐπὶ τῶν τῆς νηὸς ἱστίων λέγεται, καὶ ἐπὶ δικτύων κυνηγετικῶν, ὅθεν καὶ τὸ διελινήσατο ὁ λαγωός, τουτέστιν ἐξελίνησεν, ἤτοι διεξέφυγε τὰ λίνα. Καὶ φυλάττεται ἡ ῥητορικὴ αὕτη λέξις ἔτι νῦν παρὰ πολλοῖς τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, οἳ καὶ τὰ τοιαῦτα λίνα λινάριά φασιν» (574.30)· καὶ πάλιν «Τὰ δὲ λευκὰ ἱστία λινᾶ εἶναι δοκεῖ, διὸ καὶ λίνα τὰ τοιαῦτα λέγονται ὁμωνύμως τοῖς δικτύοις, ὧν ἡ κλῆσις μέχρι καὶ νῦν φέρεται παρά τε ἄλλοις καὶ τοῖς περί που τὴν Παμφυλίαν, οἳ λινάριά τε καλοῦσι τὰ θηρατικὰ δίκτυα, καὶ ὅτε δὲ ζῷον ἐμπεσὸν αὐτοῖς ἐκφύγῃ, ἐκλινίσαι φασὶν αὐτό, ῥητορικῶς φράζοντες» (1452.60).

Τὸ ἐκλινίζω, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο καὶ παλαιότερον, ἀφ' οὗ ὁ Ἡσύχιος ἐν τῷ λεξικῷ του παραδίδει ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας ὡς ἑρμήνευμα τὸ διαλινίζω[2], τὸ ἐκλινίζω, λέγω, μαρτυρεῖ βραδύτερον κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα Γρηγόριος ὁ Κύπριος, γράφων ἐν ταῖς παροιμίαις του· ἐκπερδικίσαι[3]· καὶ ἐκλινίσαι[4]· ἐπὶ τῶν διαδιδρασκόντων τοὺς θηρευτάς.

[1] Οἱ ἀρχαῖοι, ὡς γνωστόν, τὰ ἐκάλουν λίνα.

[2] Διαπερδικίσαι· διαλινίσαι καὶ διαφυγεῖν. Τὸ διαλινίσαι τοῦτο καὶ παρ' Ἡσυχίῳ καὶ ἐν τῷ Μ. Ε. (269.37) παρεφθάρη εἰς διαλαλῆσαι. Τὸ αὐτὸ ῥῆμα ὑπόκειται ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ Ἡσυχίου διεννήσατο· ἐξέφυγε, ἣν ὀρθῶς διώρθωσεν ὁ Α. Meineke (Comicorum Greecorum fragmenta 4.634) διελινήσατο· ἐξέφυγε.

[3] Γρηγ. Κυπρίου, Παροιμ. 3.3 (Leutsch-Schneidewin, Paroeniographi Graeci 2.110.15). Τὸ ἐκπερδικίζω θὰ ἦτο δημῶδες κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἀφ' οὗ καὶ σήμερον δημωδῶς τὸ ξεπερδικίζω (Πάρος) ἢ ξεπερδικιάζω (Ι. Βενιζέλου, Παροιμίαι δημώδεις 2 σ. 80 ἀρ. 112) σημαίνει ἐκφεύγω.

[4] Τὸ ἐκλινίσαι τοῦτο παρανοηθὲν διωρθώθη, ἄνευ ἀνάγκης, εἰς ἐκκλῖναι, πρὸ αὐτοῦ δ' ἐγράφη καὶ ἢ ἤτοι πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ δῆθεν χάσματος.

Ἐκ τοῦ ἐκλινίζω λοιπὸν τούτου προῆλθεν ἀναμφιβόλως τὸ σημερινὸν Κρητικὸν ξελινίζω[1], ὅπερ, συμφώνως πρὸς τἀνωτέρω, ἐσήμαινεν ἀρχικῶς ἐκφεύγω τῶν δικτύων καὶ ἐλέγετο κυρίως ἐπὶ θηραμάτων. Ἐπειδὴ δὲ φυσικὸν εἶναι τὸ ἀπαλλασσόμενον τῶν δικτύων καὶ τοῦ κινδύνου θήραμα νὰ χαίρῃ σφόδρα ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ, διὰ τοῦτο κατήντησε νὰ σημαίνῃ νῦν τὸ ῥῆμα χαίρω ὑπερβαλλόντως.

Καὶ μία γραμματικὴ παρατήρησις δὲν θὰ εἶναι, ἴσως, ἄσκοπος. Ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀναγινώσκεται συχνὰ ἐκλινῆσαι, ἐντεῦθεν δ᾽ ὁ Θησαυρὸς καὶ τὰ λεξικὰ ἔπλασαν ῥῆμα ἐκλινέω ἢ ἐκλινάω. Νομίζω ὅτι, ὡς παρ᾽ Εὐσταθίῳ (1452.62), τῷ Γρηγορίῳ Κυπρίῳ καὶ παρ᾽ ἡμῖν νῦν, οὕτω καὶ παλαιότερον ἐκλινίζω θὰ ἔλεγον, ὡς καὶ ἐκπερδικίζω καὶ διαπερδικίζω[2]. Αἰτία τῆς πλάνης εἶναι ὁ ἰωτακισμός. Μήπως καὶ παρ᾽ Ἡσυχίῳ δὲν φέρεται διαπερδικ**ή**σαι καὶ ἐκπερδικ**ῆ**σαι;

ΦΑΙΔΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

[1] Τὸ ξελινίζω λέγεται νῦν καὶ ἐν Κάμπῳ τῆς Ἀβίας τῆς Μάνης, σημαίνει ὅμως κτυπῶ τὸ ξηρὸν λινάριον, ἵνα ἐκπέσῃ ὁ σπόρος αὐτοῦ.

[2] Κατὰ τὸ ξελινίζω λέγουσι σήμερον ἐν Σάμῳ καὶ ξιδιχτίζου (ἐκδικτίζω)=ἀπαλλάττομαι τῶν δικτύων.

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑΙ ΚΑΙ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΑΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΑΝΔΡΟΥ

Ἡ ἀναζήτησις καὶ περισυναγωγὴ τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Βυζαντινῆς ἐν γένει περιόδου, καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ὀλίγον ἡμῶν ἀφεστώσης, ἀποβαίνει εἴς τε τὸν ἱστοριοδίφην καὶ φιλόσοφον ἔργον τὰ μάλιστα χρήσιμον καὶ σπουδαῖον, φέρον εἰς φῶς πλεῖσθ᾽ ὅσα ἄγνωστα ἄλλως γεγονότα καὶ διευκρινίζον ἄπειρα ζητήματα ἀναφερόμενα εἴς τε τὴν σκοτεινὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν καθὼς καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν ἀμέσως μεθ᾽ ἡμῶν συνδεομένων μακαρίων ἡμῶν προγόνων, τόσον ὀλίγον, ὡς μὴ ὤφελε, γνωστῶν εἰς ἡμᾶς.

Ὡς ἁπλῆ συμβολὴ εἰς μέλλουσαν τοιαύτην συστηματικὴν ἐργασίαν, ἥτις δὲν εἶνε τόσον εὐχερὴς ὅσον ἴσως ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, ἂς θεωρηθῇ καὶ ἡ μετὰ χεῖρας συναγωγὴ τῶν μεσαιωνικῶν καὶ μεταγενεστέρων ἐπιγραφῶν τῆς νήσου Ἄνδρου, ἐλάχιστα πρὸ τῶν σχετικῶν δημοσιευμάτων τοῦ γράφοντος γνωρίμων καὶ ἀνεξερευνήτων κατὰ τὸ πλεῖστον.

Αἱ δημοσιευόμεναι δὲ κατωτέρω ἐπιγραφαὶ ἀποτελοῦσι, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, τὸ σύνολον τῶν ἐν Ἄνδρῳ σῳζομένων τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐπιγραφικῶν μνημείων.[1] Σημειωτέον δ᾽ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Ἄνδρου, ἰδίως τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀλλαχοῦ ἀπαντώσας τοιαύτας, εἶνε σχετικῶς μέγας.

Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν ἐκδιδομένων ἐπιγραφῶν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τοῦτο, ὅτι ὀλίγαι μὲν αὐτῶν εἶνε ἐπιτύμβιοι, αἱ πλεῖσται δὲ κτιτορικαί, ἀναφέρουσαι πότε καὶ παρὰ τίνος ἐκτίσθη ὁ ναὸς ἢ ἡ μονὴ ἢ ἡ γέφυρα ἢ ἡ κρήνη κ.τ.λ., λίαν δ᾽ εὐάριθμοι εἶνε καὶ αἱ γραπταὶ ἐπὶ νωποῦ κονιάματος, τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν περιεχομένου.

1.

Ἐν τῷ ἐν Μεσαρίᾳ βυζαντινῷ ναῷ τοῦ Ταξιάρχου καὶ ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου τοῦ ἑτέρου τῶν ἐν τῷ μεσονάῳ ὀκταγώνων μαρμαρίνων κιόνων, κυκλικῶς περιθέουσα τὸ κιονόκρανον, φέρεται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

[1] Αἱ προχριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ἡμῶν τῆς νήσου Ἄνδρου, τ. Α΄. σ. 468—549.

† Ὁ πάνσεπτος ναὸς οὗτος ὁ τοῦ
μεγάλου Ταξιάρχου Μυχαὴλ ἀνηκοδομήθη ἐπὶ β
ασιλέως κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, πατ
ριάρχου κυροῦ Λουκᾶ,[1] *κτητόρων δὲ*
συνεύνων Κωνσταντοίνου
κὲ Ἡρίνης, οὗ κλῆσις ἐστὴν ἐπόνημω
ς Μοναστηριώτου κὲ τῆς Πρασήνης.
Μηνὴ μαρτίῳ, ἰνδικτιῶνος ἕκτης ἔτει
͵ςχξστ[2]. †

2.

Ἐπὶ τῆς κάτω ὄψεως τοῦ ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας σταυροῦ εἶνε γεγραμμένη ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

Δανιὴλ τοῦ Σγουρισμένου καὶ Κοσμᾶ τοῦ Πικρὶ
καὶ οἱ ἀναγινόσκοντες εὔχεσθε διὰ τὸν κτίτορα
ὁ θεὸς σώσι αὐτόν. Μινὶ Μαρτήω
ἔτος ςχξστ[3]. *βασιλέβοντος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ.*

---

[1] Ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς ἐβασίλευσε κατὰ τὰ ἔτη 1143—1180, ὁ δὲ πατριάρχης Λουκᾶς ὁ ἐπωνυμούμενος Χρυσοβέργης ἀνῆλθε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῷ 1156, πατριαρχεύσας μέχρι τοῦ 1169. Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Χριστιανικὴ Ἄνδρος, (Andros Sacra) ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, περίοδος Β΄, τ. Α΄ σ. 8-10 (καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει).

[2] Ἤτοι 1158.

[3] Τουτέστι 1158.

3.

Ἐν τῷ δεξιῷ στύλῳ τοῦ ἰδίου ναοῦ σῴζεται ἐγγεγλυμμένη ἐπὶ μιᾶς τῶν πρὸς τὰ ἔσω πλευρῶν αὐτοῦ ἐπιγραφὴ μακρά, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον παράτριβος καὶ ἐξίτηλος διά τε τὴν κακὴν τοῦ μαρμάρου σύστασιν καὶ τὴν τῶν καιρῶν ἐπήρειαν. Φαίνεται δ᾽ ὅτι καὶ ἡ γλυφὴ τῶν γραμμάτων ἐγένετο κατ᾽ ἐπιπολήν. Μόλις δ᾽ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, ἐν ἀρχῇ τῆς ὁποίας εἰκονίζεται σταυρός, ἀναγινώσκονται τάδε:

† Τὸν σὸν
οἰκέτην
Μιχαὴλ. αρο
τος . . . . πα
κ . . . . . ς
τ . . . . τιω
: . . . . . . π
ου . . . . τ
ευ . . . . . η
c c

4.

Ἐν Παλαιοπόλει, ἐπὶ ἐπιστυλίου ἐκ μαρμάρου φαιοῦ διὰ μεγάλων λατινικῶν γραμμάτων τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος γέγραπται ὁ τρισάγιος ὕμνος:

Sanctus Deus, Sanctus Fortis,
Sanctus immortalis.[1]

5.

Ἄνωθεν τῆς πρὸς ἀριστερὰ θύρας τῆς προσόψεως τοῦ ἐν τῇ πόλει τῆς Ἄνδρου ναοῦ τῆς Παναγίας Θεοσκέπαστης ἀνάκειται ἐνῳκοδομημένη μακρὰ ἐπὶ μαρμάρου ἐπιγραφή, ἐγγεγλυμμένη κατὰ τὸ βυζαντιακὸν ἰδιότυπον, δυσξύμβλητος δὲ τὸ πλεῖστον, ἅτε φέρουσα ἐπ᾽ αὐτῆς παχὺ ἐπίχρισμα ἀσβέστου κατὰ τὸ ἐν τῇ νήσῳ κάκιστον ἔθος.

Ἡ ἐπιγραφή, ὅσον τοὐλάχιστον μέρος αὐτῆς ἠδυνήθημεν ἀσφαλῶς νἀνιχνεύσωμεν, ἔχει ὧδε, κατὰ κοινὴν παραγραφήν:

. . . . . *ἁπάντων θεῖον ὀρθώσας δόμον* . . . . .
. . . . † . . . .

6.

Ὀλίγον κατωτέρω τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, ἥτις ἀνήκει προδήλως εἰς πολὺ

---

[1] Πβ. Α. Μουστοξύδην ἐν «Ἰονίῳ Ἀνθολογίᾳ», τ. Β΄, Ἀπρίλιος 1834. Δ. Π. Πασχάλη, Ἱστορία τῆς νήσου Ἄνδρου, τ. Α΄ σ. 562.

ἀρχαιότερον ναόν, πάντως βυζαντιακῶν χρόνων κτίσμα, ἀνάκειται ἐγγεγλυμμένη ἐπὶ λευκῆς μαρμαρίνης πλακὸς ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

† ὁ παρὼν ναὸς τῆς ὑπεραγίας Θ(εοτό)κου
ὁδηγιτρίας ἐνεουργήθη παρὰ τοῦ εὐτελοῦς ἱερέως
β . τ . . . κου ἔτους ζξγ.' = 1555.

7.

Εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν ἐκκλησίαν τῆς Θεοσκέπαστης καὶ ἐν τῇ Β.Δ. πλευρᾷ αὐτῆς, εἰς ἱκανὸν ὕψος, εὕρηται ἐντετοιχισμένον παλαιὸν ἀνάγλυφον εἰκονίζον ἐπὶ μαρμάρου λευκοῦ ἄγγελον βαίνοντα ἐπὶ νεφῶν, κρατοῦντα δ' ἐν τῇ ἀριστερᾷ εἰλητάριον ἀποτεθραυσμένον διαγωνίως, ἐπὶ τοῦ σῳζομένου μέρους τοῦ ὁποίου ἀναγινώσκονται τὰ γράμματα:

. . . . Ρ Θ Η
. . . . . . Κ Η
Ω Ν
Ν Α Ω
Κ Α Ι   Α Υ Τ Ο Υ

8.

Ἐν τῷ παρὰ τὴν θέσιν Ἄβυσσος ἐγγὺς τῆς πόλεως Ἄνδρου ὑπάρχοντί ποτε καὶ εἰς ἐρείπια νῦν κατακειμένῳ δυτικῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης ἐσῴζετο ἐντετοιχισμένη μέχρι πρό τινων ἐτῶν λατινικὴ ἐπιγραφὴ κεφαλαιώδεσι γράμμασιν ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου κεχαραγμένη.[1] Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη κατὰ κοινὴν μεταγραφὴν ἔχει ὧδε:

Te[m]plu[m . hoc . . dive[2]. Chaterine . habitu[m] . fuit . a . d Nicolao Camilla
1575.

Ἤτοι

Τοῦ ναοῦ τοῦδε τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης
κτήτωρ ὑπῆρξεν ὁ Νικόλαος Καμίλλας.
1575.[3]

Ἐν Ἀνδριακῷ ἐγγράφῳ τοῦ ἔτους 1532, ἀποκειμένῳ παρὰ τῷ γράφοντι, ἀναφέρεται ὁ σὲρ βισκόντε Δεκαμίλλας, ὅστις ἀναμφιβόλως

[1] Μῆκος τοῦ μαρμάρου 0,40, ὕψ. 0,20, πάχ. 0,13.
[2] = divae
[3] Ἡ ἐπιγραφή, ἀποκειμένη σήμερον ἐν τῷ Μουσείῳ Ἄνδρου, ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Ἰ. Κ. Βογιατζίδου ἐν τῷ περιοδ. «Βυζαντίδι», τ. Α' σ. 333, ἀλλὰ παραναγνωσθεῖσα, καθ' ἃ ὑπέδειξεν ὁ Σπυρ. Βάσης ἐν «Βυζαντίδι», τ. Β' σ. 267.

ἀνήκει εἰς τὴν ἰδίαν φραγκικὴν οἰκογένειαν, εἰς ἣν καὶ ὁ Νικόλαος Καμίλλας ὁ κατὰ τὸ 1575 κτήτωρ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης.[1]

9.

Ἐν τῇ ἐν Γαυρείῳ μονῇ τῆς Ἁγίας ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή:

† Συμεὼν ἐπίσκο-
πος Σύρας, Τζίας, Θερ-
μίων. 1594, Ἰνδ. ϛ'
Μηνὴ ἰανουαρίῳ 15.[2]

10.

Ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ τῆς Ἁγίας ἐπὶ ἀργυρῶν ἐξαπτερύγων τῆς μονῆς:

Διονυσίου τοῦ ἐξ Ἄνδρου † ἀφιέρω-
μα π(ατ)ριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.[3]

11.

Ἐπὶ ἠκρωτηριασμένης πλακός, μήκους 0,96, ὕψους 0,20 καὶ πάχους 0,10, ὑπάρχει ἐπιγραφή, ἧς τὸ σῳζόμενον μέρος ἔχει ὧδε:

Τοῖς μοχθήσασιν ὅλῃ διαθέσει
Χριστοῦ Γεώργιε ἐπὶ τὴν ἄνω
Τούτων πρεσβείαν ποίει πρὸς
καὶ ἃ . . .

Ἐντὸς δὲ ἀναγεγλυμμένου θυρεοῦ σταυρὸς ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου τὰ γράμματα IC XC (= Ἰησοῦς Χριστὸς) καὶ ἡ χρονολογία 1613. Τοῦ μαρμάρου λείπει ὅλον τὸ δεξιὸν μέρος.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἦτο ἔμμετρος, ἀνήκουσα εἰς τὸν μικρὸν παλαιὸν βυζαντινὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, οὗτινος κατεδαφισθέντος ἀνηγέρθη ὁ σημερινὸς τοιοῦτος. Ἐχρησιμοποιεῖτο δ' εἰς ἐπίστρωσιν τοῦ παρὰ τὸν ναὸν πεζοδρομίου, ὅθεν ἐξαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ γράφοντος μετεφέρθη καὶ κατετάχθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ Μουσεῖον Ἄνδρου ὑπ' αὔξ. ἀριθ. 237.[4]

[1] Δ. Π. Πασχάλη, Χριστιανικὴ Ἄνδρος (Andros Sacra), σ. 26-7.
[2] Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Συμεών, ἐπίσκοπος Σύρας, Τζίας, Θερμίων, Τήνου, ἐν περιοδ. «Θεολογίᾳ», τ. Γ', σ. 316-329.
[3] Εἶνε τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Διονυσίου Γ' τοῦ Βαρδαλῆ (1662-1665), περὶ οὗ βλ. ἴδιον φρόντισμα τοῦ γράφοντος, καθὼς καὶ ἱστορίαν τῆς νήσου Ἄνδρου, τ. Β' σ. 361, ἔνθα δημοσιεύεται καὶ εἰκὼν τοῦ πατριάρχου τούτου.
[4] Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Χριστιανικὴ Ἄνδρος (Andros Sacra), σ. 35.

12.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ἐν τῇ μονῇ τῆς Παναχράντου ναοῦ τῆς Θεοτόκου σῴζεται ἐνῳκοδομημένη πλὰξ μαρμαρίνη, ἐφ' ἧς ἀνάγλυφος παράστασις τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Εἰκονίζονται δ' ἐν τῷ ἀναγλύφῳ ἔνθεν μὲν ἡ Παρθένος γονυπετής, ἑτέρωθεν δ' ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ προσφέρων τὸ κρίνον· ἐν τῷ μέσῳ ἡ ἑξῆς ἀνορθόγραφος ἐπιγραφή, διὰ πολλῶν βραχυγραφικῶν σημείων κεχαραγμένη κατὰ τὸ παρὰ βυζαντίνοις ἔθος καὶ ἔχουσα κατὰ κοινὴν μεταγραφὴν ὧδε:

Γαβριήλ. Χέρε κεχαριτομένη ὁ Κύριος
μετὰ σοῦ.
Παρθένος. 'Ηδοὺ ἱ δούλη Κυρίου γένητό
μι κατὰ τὸ ῥῆμα σου· αχϐ.'

Παρὰ τὴν ἀνωτέρω καὶ ἡ ἑξῆς ἔμμετρος:

Γαβριὴλ παμμέγιστε σὺν τῇ μητρὶ τοῦ βασιλέως
πρεσθεύσατε ὑπὲρ ἐμοῦ Γαβριὴλ ἀρχιερέως.

Κατωτέρω δ' ἀναγινώσκονται τάδε:

Ὦ πανάχραντε μῆτερ τῶν τιμόντων σε εὔχου.

Ἡ χρονολογία δυσδιάγνωστος διὰ τὸ ἐπ' αὐτῆς παχὺ κονίαμα ἀσβέστου.

13.

Ἄνωθεν τῆς Τραπέζης τῆς μονῆς Ἁγίας σῴζεται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ κεφαλαιώδεσι γράμμασι γεγραμμένη:

† *Ἔτους ξρα ϝ καὶ ἀπὸ Χριστοῦ καταβάσεως αχγ.*
εὔχεσθε ἀδελφοὶ τῶν τούτους ἀφυπνόσαντας

Κατωτέρω δὲ ἐπὶ ἄλλου μαρμάρου:

† *Ἡ Ζωοδόχος πηγὴ ἡ ἀεννάως βρύουσα*

Ἐν τῷ μέσῳ παρίσταται ἀνάγλυφος ἡ εἰκὼν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς λίαν εὐτέχνως εἰργασμένη.

14.

Ἐν παρεκκλησίῳ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐγγὺς τῆς ἐν Καταχοίλῳ μονῆς Ἁγίας Μαρίνης, ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εὕρηται ἐντετοιχισμένον μάρμαρον τεθραυσμένον φέρον τήνδε τὴν ἐπιγραφὴν κεφαλαιώδεσι γράμμασιν:

† *Αχη', 1 Αὐγούστου*
ἔκτισεν ὁ μαστροθε-
οδορις Σαλάχα
τοὺς ἁγίους Ἀποστ-
[ο]λους στὶ Κατάκ
[ι]λο. σύμπληα τῆς
ἁγίας Μαρήνας
† . . . .

15.

Ἐν τῇ μονῇ τῆς Παναχράντου σῴζεται ἐπιγραφὴ ἐγγεγλυμμένη κεφαλαιώδεσι γράμμασιν ἐπὶ μαρμάρου, ὅπερ ἀνάκειται ἐνῳκοδομημένον ἐπὶ τοῦ ἀριστερὰ τῷ εἰσιόντι τοίχου τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ. Βρίθει δ' ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη μεγίστων καὶ ἀπέπτων ἀνορθογραφιῶν καὶ ἔχει κατὰ κοινὴν μεταγραφὴν ὡς ἑξῆς:

Τῶν κτητόρρον
ἀνακαινίστη ἐκ βάθρου τοῦ πρόϊ
θεοφιλεστάτου Ἄνδρου Γαβριήλ· ἐτελι
όθη εἰς τοὺς 6 ὀκτοβρίου διὰ σιδρο-
μις καὶ κόπου Γερμανοῦ ἱερομονά-
χου καὶ μοναχόν. 1608 μηνὶ ὀ-
κτοβρίου. 14. ἱμέρα παρασκεβί,
ὥρα τετάρτη.

16.

Ἐπὶ τοῦ εἰς τὸ χωρίον Γίδες ἠρειπωμένου παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εὑρέθη μάρμαρον, φέρον ἐγγεγλυμμένην τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν:

Ἀνηγέρθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς τοῦ μεγαλο-
μάρτυρος καὶ τροπαιοφόρου Γεωργίου
διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου Γαβριὴλ ἱερο-
μονάχου καὶ καθηγουμένου Μπραϊλα
καὶ τῆς συνοδίας. 1610.

17.

Ἐν τῷ ναῷ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος εἰς τὸ χωρίον Γίδες ἐπὶ τῶν κιόνων τοῦ τέμπλου ἐπὶ μὲν τοῦ ἀριστεροῦ φέρεται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή, παραλειπομένων τῶν ἀνορθογραφιῶν:

Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου
τίνα φοβηθήσομαι;

Ἐπὶ δὲ τοῦ δεξιοῦ ἡ ἑξῆς:

Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου
ἀπὸ τίνος δειλιάσομαι;

Ἐπὶ δὲ τοῦ δεξιοῦ κίονος τοῦ ὑποβαστάζοντος τὸν τροῦλλον τοῦ ναοῦ ἡ ἐπιγραφή:

I | X
N | K

Δέησις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ Ἰωάννου
Καλιάρι καὶ τῆς σιβίας αὐτοῦ ἀνέζας

18.

Ἐπὶ ἑτέρου δὲ κοινοῦ μαρμάρου, κατακειμένου ἐν τῷ ναῷ, ἀναγινώσκεται ἥδε ἡ ἐπιγραφή:

. . . διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου Γαβριὴλ ἱε-
ρομονάχου τοὐπίκλην Μπράϊλα ἀνεκαινίσθη ἐκ βά-
θρου οὗτος ὁ θεῖος καὶ πάντιμος ναὸς τοῦ μεγάλου θεοῦ
καὶ σωτῆρος. 1613.

19.

Λαυριαῖς

Ἐν τῇ ἠρειπωμένῃ μονῇ Λαυριαῖς τῆς Κατακοίλου καὶ ἐν τῇ μεσαίᾳ θύρᾳ τοῦ ναοῦ ἐπὶ μαρμάρου λευκοῦ εὕρηται ἡ ἐπιγραφή:

Ἠσαΐου, Ἀνθίμου ἱερομονά
χων 1628.

Καὶ τὸ ἑξῆς μονόγραμμα:

V
(— | —C
Ͻ | C
N | T
P

Τὸ μάρμαρον τοῦτο καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ τῆς μονῆς ταύτης μετεφέρθησαν καὶ ἐνετοιχίσθησαν εἰς τὴν μεσαίαν θύραν τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου εἰς Κατάκοιλον.

20.

Ἐν τῷ ἐν Μεσαρίᾳ πύργῳ Καΐρη τοῦ ἐπιλεγομένου Κανιᾶ σῴζεται ἐντετοιχισμένη μαρμαρίνη πλάξ, ἐφ᾽ ἧς παρίσταται ἐν ἀναγλύφῳ οἰκόσημον, λέων ὄρθιος βλέπων πρὸς ἀριστερά. Ἑκατέρωθεν τοῦ λέοντος αἱ χρονολογίαι 1635, 1732, 1810, 1814.

Ὑπὸ τὸ οἰκόσημον ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

ικος˚ὁ παρὸν ιγέρθι
ἐκ δαπάνις παρ
Α Μιχαὴλ καΐρι
τοῦ παναρχι.

21.

Ἄνωθεν τῆς πύλης τοῦ ἀριστεροῦ κλίτους τοῦ ἐν Λαυριαῖς τῆς Κατακοίλου εἰς ἐρείπια κατακειμένου μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου(;) ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφή:

IC | XP
16 — — 48
NI | KA

Δέησις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ Νεοφύτου ἱερομονάχου.

22.

Ἐπὶ τετραγώνου μαρμαρίνης πλακός, τεθλασμένης κατὰ τὸ μέσον, πλάτους 0,40, ὕψους 0,37 καὶ πάχους 0,04, ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:[1]

[Ἀνηγέρθη] οὗτος ὁ ν
αὸς τ(οῦ) ἁ(γίου) ἐ(νδόξ)ου Χαραλ(ά)
πμου ἐν ἔτ(ει) αψα (=1701) σ(;) Μ
αρτίου . .

Κάτωθεν δὲ τῆς ἐπιγραφῆς ἐν στρογγύλῳ θυρεῷ ἀναγεγλυμμένος διὰ χειρὸς ἀδεξίου λέων ὄρθιος βλέπων πρὸς δ. ἀποτελῶν πιθανῶς τμῆμα οἰκοσήμου τοῦ ἀνεγείραντος τὸν ναόν.

Ἡ πλὰξ μετεφέρθη ὑπὸ τοῦ γράφοντος εἰς τὸ Μουσεῖον Ἄνδρου ἐκ τοῦ ἐν Μεσαρίᾳ ναϋδρίου τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους.

23.

Ἐν Κορθίῳ καὶ ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ πύργου Μ. Ζ. Καμπάνη ἀνάκειται ἐντετοιχισμένη παράστασις τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ἐλαφρῶς ἐγγεγλυμμένη ἐπὶ πλακὸς φερούσης ἄνω μικρὸν γείσωμα, ἀκόσμῳ Λεσβίῳ ὅρμῳ περατούμενον. Δεξιὰ δὲ τῷ ὁρῶντι οἰκόσημον μικταῖς γραμμαῖς ἐξειργασμένον, ἐγγεγλυμμέναις τε καὶ ἀναγλύφοις. Ἄνωθεν τῆς ὅλης παραστάσεως ἐπιγραφή:

ὁ ἄρ. Μιχ^Xήλ 1694.

[1] Τὸ ὕψος τῶν γραμμάτων εἶνε 0,03.

καὶ τὰ ἀρχικικὰ γράμματα τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ πύργου. Ὑπὸ δὲ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα καὶ μεταξὺ τοῦ ἀρχαγγέλου καὶ τοῦ οἰκοσήμου:

Ξύφος
βαστō
καὶ ἵσταμαι
στὲς θί
ρες τά
φτες
βλέπο
ἥδατα
καὶ ἰσελ
θόντας

Τὸ ἀνάγλυφον εἶνε ὄντως τοποθετημένον μεταξὺ δύο θυρῶν καὶ ἀντικρὺ τῆς πρὸ τούτων κρήνης, φερούσης καὶ ταύτης μακρὰν ἐπιγραφὴν πολὺ νεωτέραν τῆς ἄνω, ἔχει δ' ὕψος 0,60 καὶ πλάτος 0,54.

24.

Ἐν τῷ ἐν Μεσαρίᾳ παρεκκλησίῳ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὑπερθύρου, κεκοσμημένου διὰ παλαιῶν ἐπὶ μαρμάρου ἀναγλύφων ἀνθεμίων βυζαντινῆς προελεύσεως ἀναγινώσκονται κεχαραγμένα:

† *Ἄγιε Γεώργιε βοή . . .*

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον δὲ τῆς πρὸς ἀριστερὰ θύρας:

σω δουλο Μηχαὴλ τὸ Σκορ . . .

25.

Μονύδριον Ἀλινοῦ.

Ἐπὶ τοῦ τέμπλου τοῦ ναοῦ:

Ἔτος αψε΄ ὀκτωβρ. κ΄
ἐζωγραφίσθη τὸ παρὸν τέμπλον
διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου
τοῦ πανοσιωτάτου παπᾶ
κὺρ Νεοφύτου Δελαγραμμάτικα.

Ἐπὶ δὲ τῆς θύρας τοῦ ναοῦ:

† *Ναὸς πάγκαλος τῆς Θεο*
τόκου ἀνακαινίσθη ἐκ βάθρων δι᾽
ἐξόδων . . . .
Γαλακτίωνος τοῦ καὶ προηγουμένου Ἱερο-

μάρκου ἐπονομαζομένου καὶ Ἀθανασίου
σκευοφύλακος τοὐπίκλην τε Καΐρη
οὓς καὶ φυλάξαις ἀτρώτους πάσης
βλάβης Δέσποινα ἁγνὴ διὰ παντὸς
τοῦ βίου. 1784 Μαΐου . . .

26.

Δέισις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Νικολάου
κὲ τὸν τέκνο Φραζέσκου, Γάσπαρι,
Μιχελέτου Ντομίνικου, Αντο-
νι, Ζορζι. ἐσόθι 1709

Δέισις τοῦ δούλου τοῦ Φραζ
έσκου καὶ τὸν τέκνον Νικολάου,
Μιχάλι, Ἀντόνι, Γάσπαρι.
ἐσόθι 1709 ΜΓΩ

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐν τῷ τεμπλέῳ τῆς Παναγίας Χρυσοπηγῆς τῶν Ἀπατουρίων, ὅθεν μετεφέρθη εἰς τὴν Παναγίαν Κατασυρτὴν τῶν Ἀποικίων.

27.

Ἐπὶ διαφόρων κτιρίων τῆς μονῆς Ἁγίας ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς ἐπὶ ἐντετοιχισμένων μαρμαρίνων πλακῶν ἀναμνηστικαὶ ἐπιγραφαί:

Συνδρομῆς καὶ ἐξό
δου Γριγορίου Πα[ν]τελοῦ

28.

Γριγορίου *1814 Σεπ*
Προηγουμένου *τεμβρίου 29.*

29.

1716
Διὰ σηνδρο
μῆς καὶ ἐξόδου καὶ δαπά
νης τοῦ προηγουμέ
νου Διονυσίου
Χαρατζῆ.

30.

δαπάνη *1850* *γουμένου*
προη- *Γαβριὴλ*

31.

Ἄνωθεν τῆς μεσαίας πύλης τῆς μονῆς (τῆς Ἁγίας):

Νικόλαος *Καπε*
τανάκις *1758*

32.

Ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῆς ἐξωτερικῆς πύλης τῆς μονῆς:

1820

σκεβοφύλαξ *Ἰοανίκιος*

33.

Ἐπὶ τῆς ὡραίας πύλης τοῦ ἱεροῦ ἀδύτου τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας Παλατιανῆς:

+ΕΓΙΝΕ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΤΕΜΠΛΟΝ Δ'Α CΥΝΔΡΟΜΗC
ΤȢ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤȢ ΑΡΧΙΕΠΙCΚΟΠȢ
ΑΝΔΡȢ ΚΥΡȢ ΚΥΡ ΔΙΟΝΥCΙȢ ΚΑΪΡΗ
Κ CΥΝΔΡΟΜΗ ΤȢ ΠΑΝΩΤΑΤȢ ΑΓΙȢ
ΠΡΩΤΟCΥΝΓΓΕΛȢ ΑΓΙΩΤΑΦΙΤΗ ΚΥΡȢ ΚΥΡΙΛȢ
ΚΥΠΡΕȢ Κ ΤΩΝ ΕΝΤΙΜΩΤΑΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ
ΤȢ ΖΩΟΔΟΧȢ ΤΑΦȢ ΛΕΩΝΑΡΔȢ ΚΑΪΡΗ
Κ ΠΕΡΑΚΗ ΑΘΑΝΑCΙȢ :~ 1719

† *Ἔγινε τὸ παρὸν τέμπλον διὰ συνδρομῆς*
τοῦ πανιερωτάτου ἀρχιεπισκόπου
Ἄνδρου κυρίου κὺρ Διονυσίου Καΐρη
καὶ συνδρομῇ τοῦ πανω[σιω]τάτου ἁγίου
πρωτοσυγγέλου ἁγιωταφίτη κυρίου Κυρίλου
Κυπρέου καὶ τῶν ἐντιμωτάτων ἐπιτρόπων
τοῦ Ζωοδόχου Τάφου Λεωνάρδου Καΐρη
καὶ Περάκη Ἀθανασίου :~ 1719.

34.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῆς ΒΔ. θύρας τοῦ ἰδίου ναοῦ σῴζεται ἡ ἑξῆς κεφαλαιώδεσι γράμμασιν ἐπιγραφή, ἔχουσα πνεύματα καὶ τόνους:

† *Ἀνακαινίστει ἡ παροῦσα ἐκλησία καὶ ἀφιεροσάτῳ τὴν παροῦσα*
θύρα ὁ εὐγενέστατος Δημήτριος Νέρις ἐν τῷ Ἁγίῳ Τάφῳ.
Ἀψιϐ', Μαρτίου κϛ'.

35.

Εἰς τὸ μαρμάρινον δ' ὑπέρθυρον τῆς πρὸς Δ. θύρας τοῦ αὐτοῦ ναοῦ εὕρηται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

† *Ἐτελειώθη ἡ παροῦσα ἐν ἔτει αψιϐ' Ἀπριλλίου θ'.*

Κάτωθεν δ' ἀκριβῶς διὰ νεωτέρων γραμμάτων ἐπιπολῆς κεχαραγμένων τὰ ἑξῆς:

Διὰ συνδρομῆς τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν ἐπιτροπεύοντος Α. Ζ. Δ.
(=Αὐγουστίνου Ζ. Δαπόντε) *1842.*

36.

Ἐπὶ τοῦ ἐν Κατακοίλῳ μονυδρίου τῆς Ἁγίας Μαρίνης:

D. O. M.
Domicilium hoc claustrale
a fundamentis extruxit et
aedificavit illam S Rem̃
Dionisius ex preaclarissimo
Cairiarorum genere ortus
archiepiscopus Andrensis
in perpetuam obsque mo-
nimentum. Anno MDCCXLII
ætatisuæ quinquagesimo.

37.

Ἐπὶ τοῦ ἐν Μεσαρίᾳ τῆς Ἄνδρου πύργου Καμπάνη τοῦ ἐπιλεγομένου Παντία (ἐκ τοῦ Ὑπάτιος) σῴζεται ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ἐγγεγλυμμένη ἐπιγραφὴ κεφαλαιώδεσι γράμμασιν, ἔχουσα κατὰ κοινὴν μεταγραφὴν ὧδε:

1731 ὀκτομβρίου 26
Ἐκτήστη οὗτος ὁ πύργος δι'
ἐμοῦ Ἀλεξάνδρου Καμπάνη.

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπάρχει ἀναγεγλυμμένον οἰκόσημον, παριστάνον δικέφαλον ἀετὸν φέροντα στέμμα· ὑπὸ τὸν δικέφαλον ἀετὸν ἀντωποὶ δύο λέοντες ὄρθιοι.

38.

Ἐπὶ τοῦ μεσαίου ὑπερθύρου τοῦ ἐν Μεσαρίᾳ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου:

ΑΨΙΒ ΑΡΧΗΝ ΗΛΗΦΕΝ Ο ΝΑΟC ȢΤΟC ΑΥΓȢϚȢΤΕ ΠΡΩΤΗ
Ο ΝΑΟC ΚΑΗCΙΝ ΤȢ ΝΙΚΟΛΑȢ ΦΕΡΕΙ
ΕΝ ΤΗ ΜΥΡΑΙΩΝ ΠΟΤΕ ΙΕΡΑΡΧȢΝΤΟC
ΗΝ ΕΚΑ ΤΟΙ ΝΥΝ ΨΥΧΙ ΚΗC CΩΤΗΡΙΗC

ΔΙΟΝΥϹΙΟϹΑΡΧΙΘΥΤΗϹ ΗΓΕΙΡΕΝ
ΕΙΚΟϹΤΟΝ ΔΕΙΕΡΟΝ ΔΟΜΟΝ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ
Η ΜΕΝ ΧΕΙΡ Η ΚΤΙϹΑϹΑ ϹΗΠΗΤΕ ΤΑΦΩ
Ο ΔΕ ΝΑΟϹ ΙϚΑΤΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΕΡΜΑΤΩΝ
ΔΩΡΟΝ ΤΩ ΘΕΩ Ο ΠΑΡΩΝ ϹΥΝΕΡΓΙΑ
ΕΚΤΙϹΕΝ ΚΑΙΡΗϹ ΔΙΟΝΥϹΙΟϹ ΑΝΔΡΟΥ

Αψλϐ' ἀρχὴν ἤληφεν ὁ ναὸς οὗτος αὐγούστου τε πρώτῃ.
Ὁ ναὸς κλῆσιν τοῦ Νικολάου φέρει
ἐν τῇ Μυραίων ποτὲ ἱεραρχοῦντος·
ἥνεκα τοίνυν ψυχικῆς σωτηρίας
Διονύσιος ἀρχιθύτης ἤγειρεν,
εἰκοστὸν δὲ ἱερὸν δόμον ἐκ βάθρων.
Ἡ μὲν χεὶρ ἡ κτίσασα σήπητε τάφῳ
ὁ δὲ ναὸς ἵσταται μέχρι τερμάτων
δῶρον τῷ θεῷ ὁ παρών. Συνεργία
ἔκτισεν Καΐρης Διονύσιος Ἄνδρου.

39.

Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ ὑπερθύρου:

Ἔφην ὁρᾶτε με μὲν οἱ προσιόντες
καθήμενον θεὸν τοῦ ἱεροῦ ἔνδον
κριτὴν δὲ δίκαιον ἁπάντων μερόπων.
Ἐκτίσθη δὲ παρὰ ἀρχιμαΐστορος
Νικολάου Βολισιανοῦ τοῦ ἐκ Χίου
σὺν τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ Ἰωάννου τε καὶ Φραγκούλη; — Αψλδ'
μηνὴ ὀκτωμβρίῳ λ'.

40.

Καὶ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ:

† Οἶκος τοῦ θεοῦ καὶ προσευχῆς ὑπάρχω.
Μηδεὶς εἰσέλθῃ μνησίκακος ἐνθάδε
καὶ λάβῃ ἀρὰν ἀντὶ τῆς εὐλογίας
ἐν ἔτει — *ὡς ὁ Ἰούδας ὁ τοῦ Χριστοῦ προδότης.* — *αψλδ'*
Ὀκτωμβ — *Χεὶρ Μελετίου ἱερομονάχου Κονδύλη,* — *κη*
ρίῳ — *μέμνησθε αὐτοῦ οἱ ἀναγινώσκοντες.* — *ἐγράφθη δὲ*

41.

Ἐπὶ μικροῦ φαιοῦ μαρμάρου, ἐντετοιχισμένου δεξιὰ ἐν τῷ ὑπερθύρῳ

τοῦ πλησίον τῶν Πέραν Χωρίων ἐκκλησυδρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

1734
Ἰουνίου — 15
Μετακαινίσθι
ὁ ναὸς τὶς ἁγίας Τρι
άδος — Νικόλαος
Κοντίλις —

42.

Ἐπὶ εὐμεγέθους μαρμαρίνου λαμπαδοστάτου ἀποκειμένου ἐν τῷ μεσονάῳ καὶ πρὸ τοῦ δρυφάκτου τοῦ ἐν Μεσαρίᾳ ναοῦ τοῦ Ταξιάρχου:

Νικολὸ Καγήρι (= Καΐρη)

Σημειωτέα ἡ οὕτως ἐκφερομένη καὶ ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ἀπαντῶσα γραφὴ τοῦ ἐπωνύμου τούτου.

43.

Ἐν τῷ κατὰ τὴν συνοικίαν Παραπόρτι τῆς πόλεως Ἄνδρου παρεκκλησίῳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἀνάκειται ἐπεστρωμένη πρὸ τῆς θύρας τοῦ ἐκκλησυδρίου πλὰξ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου φέρουσα ἐγγεγλυμμένον ἐν φυσικῷ σχεδὸν μεγέθει κρανίον νεκροῦ μετὰ δύο ὀστῶν χιαστί, κάτωθεν δὲ τὴν ἐπιγραφήν:

. . . πόν[ος] οὗτος τοῦ νέου (;) τούτου κοιμητηρίου
. . . ὦ ἀδελφοί, θρηνεῖτε καὶ δακ[ρύετε].

Ἡ πλὰξ ἀριστερὰ ἀποτεθραυσμένη.

44.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ἑστιατορίου τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς τὰ Σόρα.

Ἀνακαινίσθη τὸ παρὸν	17	36	*Μοναστήριον διὰ συνδρομῆς*
καὶ δαπάνης Ἰακώβου καθη			*γουμένου καὶ τῶν σὺν ἐμοὶ ἀδελφῶν*

Ἐν τῷ μέσῳ ἡ χρονολογία καὶ ἡ ἐπιγραφὴ χωρίζεται διὰ μεγάλου ἀναγλύφου σταυροῦ.

45.

Ἐπὶ τῆς βορείας προσόψεως τοῦ ἐν τῇ κώμῃ τῶν Μαινήτων ναοῦ τῆς Παναγίας Κουμούλου (Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου) ἐντετοιχισμένη ἐπιγραφὴ ἐπὶ λευκῆς μαρμαρίνης πλακός:

⊕ *Ἄνασσα μῆτερ τοῦ θεανθρώπου — — —*
— — καὶ δαπάνῃ Νικόλαος Κονδύλης

τῆς Κοινότητος τόν δε δουμήσας δοῦμον
ἀλλὰ φίλατε αὐτὸν ὡς προμηθέα. Ἀνακε-
νίσθη δὲ ἱεραρχοῦντος Διονυσίου Καΐρη καὶ
ἱερομονεύοντος Μανουὴλ Ἰωάννου, Ἀψμ΄ (=1740).

46.

Ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῆς πύλης τῆς ἐν Κατακοίλῳ μ ο ν ῆ ς τ ῆ ς Ἁ γ ί α ς Μ α ρ ί ν η ς:

† ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥϹ Ω ȢΧΡΙϚȢ ΜΑΡΙΝΗ
ΑΝΘΩ ΗΓΕΙΡΕΝ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΤΟΝ ϹΟΝ ΔΟΜΟΝ
ΔΙΟΝΥϹΙΟϹ ΚΑΪΡΗϹ ΑΡΧΙΘΥΤΗϹ
ΑΝΔΡȢ ΠΟΝΩ ΠΛΕΙϹΤΩ ΤΕ ΔΑΠΑΝΑΙϹ ΕΑΙϹ
ΚΤΙϹΑϹ ΚΟϹΜΗϹΑϹ ȢΔΟΛΩϹ ΦΕΙΔȢΜΕΝΟϹ
ΑΝΑΛΩΜΑΤΩΝ ΕΙϹ ΔΟΞΑΝ ϹΗΝ ΚΑΙ ΤΙΜΗΝ
ΚΑΙ ϹΩΤΗΡΙΑΝ ΑΥΤȢ ΚΑΙ ΓΕΝΝΗΤΟΡΩΝ
ϚΗΘΙ ΠΡΕϹΒΕΥΕ ΤΩ ΘΕΩ ΚΑΙ ΔΕϹΠΟΤΗ
Ȣ ΔȢΝΑΙ ΛΥϹΙΝ ΨΥΧΙΚΩΝ ΑΜΑΡΤΑΔΩΝ
ΕΝ ΕΤΕΙ ϹΡΙΩ ΑΨΜΒ ΙȢΛΙȢ Θ΄

† *Μεγαλομάρτυς ὦ τοῦ Χριστοῦ Μαρίνη*
Ἀνθ' ὧν ἤγειρεν ἐκ βάθρων τὸν σὸν δόμον
Διονύσιος Καΐρης ἀρχιθύτης
Ἄνδρου πόνῳ πλείστῳ τε δαπάναις ἑαῖς
κτίσας κοσμήσας οὐδόλως φειδούμενος
ἀναλωμάτων εἰς δόξαν σὴν καὶ τιμὴν
καὶ σωτηρίαν αὐτοῦ καὶ γεννητόρων
στῆθι πρέσβευε τῷ θεῷ καὶ δεσπότῃ
τοῦ δοῦναι λύσιν ψυχικῶν ἁμαρτάδων.
Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψμβ΄ ἰουλίου θ΄.

47.

Ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ τ ῆ ς μ ο ν ῆ ς Ἁ γ ί α ς ἀνάκειται εἰκὼν εὐμεγέθης τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Ἡ εἰκών, ἔργον χρωστῆρος καλλιτέχνου, φέρει τήνδε

τὴν ἐπιγραφὴν κεφαλαιώδεσι γράμμασι κεχαραγμένην κατὰ τὸ βυζαντιακὸν ἰδιότυπον:

Ζῶσα πηγὴ τῆς χάριτος ὑπάρχουσα
πότισον πάντας τοὺς εἰς σὲ προστρέχοντας. Δι' ἐ-
ξόδου μὲν Διονυσίου Ἱερομονάχου, χωρὶς δὲ Ἀνα-
στασίου. αψνδ΄,⁹ μαΐου κζ΄.

48.

Ἐντὸς τοῦ ν α ο ῦ τ ῶ ν Ἁ γ ί ω ν Π ά ν τ ω ν τῆς κώμης Ἀηδονίων τοῦ Κορθίου, ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς μετὰ ὡραίου πέριξ ἐν τετραγώνῳ κοσμήματος ἡ ἐπιγραφή:

Τὼ παρὸν ταφί
ων ἠπάρχι τοῦ Νη
κολάου Μπησι 1749

Ἐν τῷ ἰδίῳ ναῷ ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν β. ὄψιν καὶ τὴν ὁδὸν θυρίδος ὡς ὑπέρθυρον χρησιμεύει πλάξ, φέρουσα ἐπὶ τῆς κάτωθεν ὄψεως, τῆς ἀπὸ τῆς ὁδοῦ φαινομένης, τάδε:

1731 ἐνεκενίστι ὁ παρὼν ναὼς τὸν
ἁγίον τεσσαράκοντα. 13 Ν

Μεγίστην καὶ παράδοξον ἀντίθεσιν ἐπὶ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἀποτελοῦσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐπιμέλεια μεθ' ἧς εἶνε κεχαραγμένα κατὰ τοὺς κανόνας τῆς βυζαντιακῆς τεχνουργίας τὰ γράμματα καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ κατάστασις τοῦ ὀρθογραφικοῦ μέρους, ἥτις πιστῶς ὡς ἔχει ἀπεδόθη.

49.

Ἐπὶ τοῦ Β ι κ α ρ ι ά τ ι κ ο υ, παρὰ τὸν ἐν τῇ πόλει τῆς Ἄνδρου δυτικὸν ν α ὸ ν τ ο ῦ Ἁ γ ί ο υ Ἀ ν δ ρ έ ο υ, μεγάλη μαρμαρίνη πλάξ, ἐφ' ἧς ἀναγιγνώσκεται ἡ ἀκόλουθος ἐπιγραφὴ κεφαλαιώδεσι γράμμασι μετ' ἐπιμελείας ἐγκεχαραγμένη:

Domum hanc, penitus destructan, Joannes Baptista Crispi, Naxiensis, Vicarius Apostolicus hujus Ecclesiæ Andriensis, sumptibus S. Congregationis, nec non suis reaedificare atque in meliori forma restituere curavit. Anno Domini MDCCXLIX.

Ἤτοι ἐπὶ λέξει:

Τὸν οἶκον τοῦτον, ἐντελῶς κατεστραμμμένον, Ἰωάννης Βαπτιστὴς Κρίσπης, Νάξιος, Ἀποστολικὸς Τοποτηρητὴς ταύτης τῆς Ἐκκλη-

σίας "Ανδρου, δαπάναις τοῦ Ἱεροῦ Συλλόγου καὶ ἰδίαις αὐτοῦ νὰ ἀνοικοδομηθῇ καὶ καλλιτέραν νὰ ἔχῃ μορφὴν ἐμερίμνησεν, ἐν ἔτει Κυρίου 1749.

50.

Ἁγία Μονή, Στενό.

Σῴζεται ἐπὶ τοῦ ναοῦ ἡ ἐπιγραφή:

1795 Χατζῆ Δημήτρη Τόπακα

Ἐπὶ δὲ τῆς κρήνης ἡ ἑξῆς:

Ἡ βρύσις αὕτη ἣν βλέπετε
ἐνθάδε δἰ ἐξόδων πέφυκε τοῦ
πανοσιωτάτου προηγουμένου Μελετίου
. . . . . καὶ πίνοντες ἐκ ταύτης εὔ
χεσθε ὅπως τύχῃ τῆς τοῦ Χριστοῦ
βασιλείας. 1757.

51.

Ἐπὶ δύο ἐξ ἐλεφαντοστοῦ ἀναλογίων τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς τὰ Σόρα:

† *Διὰ σινδρομις καὶ ἐξόδου τοῦ πανοσιοτάτου ἐν ἱερομονάχις παπᾶ κὶρ Γαλακτίου τὸ ἐπίκλι Φενκαρᾶ, πατρίδος ἐκ νήσου "Ανδρου 1758.*

52.

Ἐν τῷ ναῷ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου ἢ Ξανεμίτη εἰς Καλοκαιρινὴν τοῦ χωρίου Βιτάλι καὶ ἄνωθεν τῆς θύρας αὐτοῦ μαρμάρινον κυκλικὸν ἀνάγλυφον, ἐφ' οὗ εἰκονίζονται ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος μετὰ τοῦ μαθητοῦ του Προχώρου. Ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή, παραλειπομένων τῶν ἀνορθογραφιῶν:

1759. Εἰς δόξαν τοῦ μέγα Θεολόγου. Νὰ γράφουναι οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ τὰ τίμιά τους ὀνόματα εἰς τὴν παρουσίαν. Γράφει ὁ Γεώγις Λουκίσας γυνὴ Ἐρήνη, Πανάρετος γυνὴ Μαρία, Γεώργης Οὐσᾶς(;) γυνὴ Μαρία, Δημήτρης Χέλμης γυνὴ Ἐρήνη, Θεόδωρος Ζούρας γυνὴ Μάρθα.

53.

Μονὴ Ἁγίου Νικολάου εἰς τὰ Σόρα ("Ανδρος)

Ὑπεράνω τῆς ἐν τῇ μονῇ κρήνης:

Δαπάνῃ καὶ ἐξόδου προηγουμένου Λεοντίου Λογοθέτου. 1760 Νοέμβρίου 24.

54.

Ἄνωθεν τῆς μεγάλης θύρας τῆς μονῆς:

Μονῆς τῆς σεπτῆς ἀνακαίνησις αὕτη γέγονε τανῦν διὰ πολλῶν ἱδρώτων, κόπου, μόχθου τε τοῦ πανοσιωτάτου σκευοφύλακος Κυρίου Ἰακώβου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀδελφῶν καὶ πατέρων, οἵτινες ὁμοῦ πάντες μὲ προθυμίαν ἐκοπίασαν διὰ πολλῶν καμάτων, ἐξόδων πλείστων καὶ δαπάνης μεγάλης· προσφέρεται δὲ τῷ Θείῳ Νικολάῳ, φύλαξ γὰρ αὐτῆς πέφυκεν εἰς αἰῶνας. 1760, Δεκεμβρίου 6.

55.

Ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ ναοῦ:

† *Ναὸς ὁ θεῖος καὶ σεβάσμιος οὗτος τοῦ θαυματουργοῦ Ἁγίου Νικολάου πεπαλαιωθεὶς ἐκ τῆς πολυετίας ἀνεκαινίσθη κάλλιστα ἐκ θεμελίων σὺν πολλῇ σπουδῇ διὰ συνδρομῆς, πόθου καὶ προθυμίας τοῦ πανοσιωτάτου σκευοφύλακος Κυρίου Ἰακώβου, τῆς αὐτῆς Μονῆς ὄντος προηγουμένου, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ἡ δαπάνη πᾶσα τῆς οἰκοδομῆς γέγονεν, ὡς ὁρᾶται. Πλεῖστα δ' ὅμως καὶ οἱ λοιποὶ πατέρες ἐσυνέδραμον σὺν κόπῳ τε καὶ μόχθῳ, ὧν περ τὸν μισθὸν δίδου Χριστέ μου σῶτερ διὰ πρεσβειῶν τοῦ θείου Νικολάου. 1757.* †

Εἰς δὲ τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ἑστιατορίου τῆς μονῆς:

† *Ἀνακαινίσθη τὸ παρὸν μοναστήριον διὰ συνδρομῆς καὶ δαπάνης Ἰακώβου καθηγουμένου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν ἀδελφῶν. 1736.*

56.

Ἐπὶ ἀρτοφορίου τῆς μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, διαγλύφου καὶ χρυσῷ πεποικιλμένου, ἔργου τορευτοῦ καλλιτέχνου, ὅπερ εἴδομεν ἀποκείμενον ἐπὶ τῆς ἁγίας τοῦ ναοῦ Τραπέζης, σῴζεται ἐγχάρακτος κεφαλαιώδεσι γράμμασιν ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

Τὸ παρὸν ἀρτοφόριον ἐφέρθη ἐκ Λαρίσης ης τὸ μοναστήριον τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς εἰς "Ανδρον συνδρομῆς κὲ δαπάνης τοῦ πανοσιωτάτου προηγουμένου Κυρίου Ἱερεμίου, 1768.

57.

+ ἈΝΕΚΕΝΉCΘΗ	† *Ἀνεκενήσθη*
Ὁ ΘΕΊΟC ȣΤΟC ΝΑ	*ὁ θεῖος οὗτος να*
ὈC ΔΙᾺ CѠΔΡΟ	*ὸς διὰ συνδρο*
ΜΗ͂C ȣ ΠΑΝΟCΙΩ	*μῆς τοῦ πανοσιω*

τάτου προηγουμένου
Γριγορίου τοῦπίκλι Ἀ
θανασίου ἔσω καὶ
ἔξο. Ἰδίας του βοηθ
είας καὶ τοῦ ἀδελφ
οῦ αὐτοῦ Νικολάου καὶ
τῆς ποτὲ γυνῆς αὐτοῦ
Μοσχοῦς καὶ ἑτέρων.
Χεὶρ Κωνσταντίνου
Καισαριώτη. Ἔτη ἀπὸ Χριστοῦ
1775, Μαρτίου 10.

Ἡ ἐπιγραφὴ κεχαραγμένη ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τῶν κιόνων τοῦ ἐν Μεσαρίᾳ βυζαντινοῦ ναοῦ τοῦ Ταξιάρχου.

58.

Ἐν τῇ λιθίνῃ γεφύρᾳ τῶν Ἀποικίων ἀνάκειται ἐντετοιχισμένη πλὰξ ἐκ μαρμάρου λευκοῦ, ἐφ' ἧς ἀναγινώσκεται ἐγγεγλυμμένη ἐπιγραφὴ ἡ ἑξῆς:

1780
Ἰησοῦς Χριστὸς νικά.
Ἔγινεν ἡ παρῶν γέφιρα

διὰ πρωσταγῆς καὶ ἐξόδων
τοῦ ποτὲ μακαρίτου Λεονάρδου
Πολέμη εἰς μνημόσινον
αὐ τοῦ.

59.

Ἔγινεν ἡ παροῦσα γέφυρα διὰ ἐξόδων καὶ δαπάνης τοῦ πανοσιωτάτου προηγουμένου Νεοφύτου Πατήρι. 1791, ἐν μηνὶ αὐγούστῳ 10.

Ἡ ἀνωτέρω ἐπιγραφὴ εὕρηται ἐπὶ μονοτόξου γεφύρας, αἰρομένης εἰς μέγα ὕψος, ζευγνυούσης δὲ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἄχλα κατὰ τὴν θέσιν Κάρονας, ὄχι μακρὰν τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

60.

Ἐπὶ ἀργυροῦ καὶ ἐγχρύσου τορευτοῦ ποτηρίου λίαν ἐντέχνως εἰργασμένου, σῳζομένου δὲ ἐν τῷ ἐν Μεσαρίᾳ ἱερῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἀναγινώσκονται τὰ ἑξῆς:

† *Μνῆσθιτη Κύριε Ναθαναὴλ ἀρχιερέως — 1796:—*

61.

Ἐν τῇ τῶν Ἀποικίων ἐκκλησίᾳ Κατασυρτῇ (Κοίμησις τῆς Θεοτόκου), ἥτις τανῦν μὲν εἶνε ἐνοριακή, ἄλλοτε δ' ἀνῆκεν ὡς μετόχιον εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, σῴζονται ἐπὶ τῶν εἰκόνων ἱκαναὶ ἐπιγραφαί. Οὕτως ἐν εἰκόνι τοῦ Ἁγίου Νικολάου:

Μνήσθητι ὁ θεὸς
τοῦ δοῦλου σου
Γαλακτίου προ-
ηγουμένου·
αψπγ' (= 1783).

Ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου:

Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Γαλακτίου προηγουμένου Καραϊωάννου. Αψπγ' (= 1783).

Ἐπὶ εἰκόνος τοῦ Παντοκράτορος:

Χεὶρ Νικολάου Μηνδρινοῦ αψογ' (=1773).

62.

Ἐν τῷ ἐν Ἀμονακλείῳ τοῦ Κορθίου ναῷ τοῦ Ταξιάρχου ἀνάκειται κατὰ τὸ ὑπέρθυρον αὐτοῦ πλὰξ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, φέρουσα ἀνάγλυφον παράστασιν τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ἐγγεγλυμμένην δὲ διὰ κεφαλαιωδῶν γραμμάτων ἐπιγραφὴν τὴν ἑξῆς:

αψοθ 5 ἰουλίου
Ἀνακαινίσθη ὁ θεῖος ναὸς τοῦ
μέγα Ταξιάρχου διὰ συνδρο
μις καὶ ἐξόδου τοῦ πανιερωτάτου
μητροπολίτου ἁγίου πρώην Σκοπίων
κυροῦ Ἀνθίμου Κουμαριανοῦ.

Τήν τε ἐπιγραφὴν καὶ τὸ ἀνάγλυφον εὕρομεν καλυπτόμενα ὑπὸ πυκνοῦ ἐπιχρίσματος διαλελυμένης ἀσβέστου, κατὰ τὸ ἐν Ἄνδρῳ κάκιστον ἔθος.

63.

Ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου δρυφάκτου:

1780, δεκεμβρίου 16, ἀνακενίσθη
ὁ ναὸς οὗτος δι' ἐξόδων τοῦ ἁγίου δεσπό-
του, τοῦ προΐν Σκοπίων.

Ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ, ἐπὶ εἰκόνος τοῦ ἁγίου Γεωργίου:

αψπβ'. Μνήσθητι κε τοῦ δού
λου σου Ἀνθίμου ἀρχιερέως.

64.

Δέησις τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου Ἄνδρου
κυροῦ Ἰωάσαφ. 1769.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐπὶ εἰκόνος τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀποκειμένης ἐν τῷ ἐν Μεσαθουρίῳ ναῷ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὅστις κοινῶς ὀνομάζεται Λωλὸ Παναγιά.

65.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς πόλεως Ἄνδρου κάτωθεν τῆς ἐν τῷ ἀρχιερατικῷ θρόνῳ εἰκόνος τοῦ δεσπότου Χριστοῦ:

ἘΚΑΛΛΟΠΙCΘΗ, ὡC ὉΡᾹC, ἘΠῚ Τ̄Η̄ ἈΡΧΙ-
ΕΡΑΤΕΙΑC ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΚῶ ἘΝΚΑΙΝΙΑC-
ΑΝΤΟ ΜΕ/
ΚΥ ΚΥ ἸΩCΑΦ, ὁC ΤΗΝ ΨΥΧΗΝ
ΑΥΤΟΥ/
ΤΙΘΗCΙΝ ὙΠῈΡ ΤΩΝ ΠΡΟΒΑΤΩΝ:~

Ἐκαλλοπίσθην, ὡς ὁρᾶς, ἐπὶ τῆς ἀρχι-
ερατείας τοῦ κανονικῶς ἐνκαινιάο
αντός με
κυρίου κυρίου Ἰωάσαφ, ὃς τὴν ψυχὴν
αὐτοῦ
τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων :—

66.

Ὀκτοβρίου 12
ἐν ἐξόδου ρουφε
τίου τὸν ἀργαστυρέον
1771

Ἡ ἐπιγραφὴ σῴζεται κεχαραγμένη ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς (1,8×0,66×0,03) ἀποτεθραυσμένης εἰς τρία, ἣν εὑρὼν ὁ γράφων ἔν τινι κατὰ τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως ἀποθήκῃ ἐδώρησεν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἄνδρου. Φέρει δ' ἡ πλὰξ ἐν τῷ μέσῳ ἀναγεγλυμμένον θυρεὸν καὶ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ εἰκονιζόμενα ἀναγλύφως δύο δένδρα μετ' ἀνθέων. Ὕψος τῶν γραμμάτων 0,05·

Διὰ τῆς λέξεως ρουφέτι ὠνομάζετο ἄλλοτε ἡ σημερινὴ συντεχνία. Παράγεται δ' ἡ λέξις ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ οὐρφὲτ τὴν αὐτὴν ἔχοντος σημασίαν, οὐδεμίαν δ' ἔχει σχέσιν, ὡς ὑπετόπασάν τινες, μὲ τὸ ρουσφέτιον, παραγόμενον καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ ρίσσβετ = δωροδοκία (Βλ. Χ. Ν. Φιλαδελφέως, Ῥουφέτιον καὶ Ῥουσφέτιον, «Παρνασσός,» τ. Α' (1877), σ. 651. — Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν, τ. Β', σ. 247 καὶ Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, τ. Α', σ. 354).

67.

Ἐπὶ τῆς χρυσοπάστου εἰκόνος τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν τῇ φερωνύμῳ μονῇ.

Διὰ	*Ποίημ*
ἐξόδ	*α Λεων*
ου καὶ πρ	*τήας μο-*
οθυμ	*ναχῆς*
ίας σκ	*Σμυρναίας*
ευοφ	*Α ψο.*
ύλακος	
Ἰακώβου	
Ῥαΐσι	

68.

Ἐπὶ δὲ τοῦ ἐφ' οὗ ἀνάκειται ἡ εἰκὼν τορευτοῦ εἰκονοστασίου μετ' ἰδιαζούσης ἐπιμελείας γεγλυμμένη ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

Δαπάνης καὶ ἐξόδου Ἰακώβου
σκευοφύλακος: αψοα'. Ἀπριλίου κ

69.

Ἐπὶ τορευτοῦ, ἀργυροῦ καὶ ἐπιχρύσου κατσίου, μήκους 0,47, πλάτους 0,16, εἰκονίζοντος ἐν μέσῳ ἔκτυπον τὴν Παναγίαν Πλατυτέραν, εὕρηται πέριξ κεφαλαιώδεσι γράμμασι κεχαραγμένον τὸ Ἄξιόν ἐστι. Σῴζεται δ' ὡσαύτως ἐπ' αὐτοῦ ἥδε ἡ ἐπιγραφή:

† *Τὸ παρὸν κατζὶ ἠπάρχει τῆς ἁγίας Παρασκεβῆς*
ἐκ πόλεος Τρήκης † Διὰ συνδρομῆς Ι . . . νου Σακαρήκου (;)

70.

Ἐπὶ ἀντιμηνσίου σῳζομένου ἐν τῇ μονῇ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἢ Ἁγίας:

«Ἀντιμίνσιον καθιερωθὲν παρὰ τοῦ
πανιερωτάτου ἀρχιεπισκόπου Ἄνδρου Κου
Κου Ἰωάσαφ ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψοβ.'»

71.

Ἄνωθεν τῆς μεσημβρινῆς θύρας τοῦ ἐν Μεσαρίᾳ ναοῦ τοῦ Ταξιάρχου:

Ἀφιερώθη παρὰ Φραντζέσκου ποτὲ Γάσπαρι Ντελα
γραμάτικα ἡ θύρα αὕτη δι' ἐξόδων αὐτοῦ. — 1772.

72.

Ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Βαρβάρας ἐπὶ εἰκόνος παριστώσης τὴν Θεοτόκον βρεφοκομοῦσαν·

α.ψ.ο.στ.'
χεὶρ Νικολάου Μηνδρινοῦ

73.

Ἐπὶ ἑτέρας εἰκόνος, ἀποκειμένης κατὰ τὸ δεξιὸν ἄκρον τοῦ τέμπλου:

Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Λεονάρ-
δου Ζάνε Καρκάκι κὲ τῆς σιμβίας
κὲ τὸν τέκνον. αψ . . Μαρτήου ιγ.'

74.

Ἐπὶ τῆς ἐν Ἀποικίοις κρήνης τῆς Σαρίζης ἥδε ἡ ἐπιγραφή:

Ἀνεκενίσθι ἡ
παροῦσα ὁμοῦ καὶ ἡ
λιθόστρωσις τοῦ φόρου
διεξόδων τοῦ πα-
νοσιωτάτου κυρίου
Μακαρίου Πολέμη
καὶ πρωτοσυγκέλου
Ἄνδρου. 1787.

Κατωτέρω νεωτέρα ἐπιγραφὴ δηλοῦσα ὅτι ἐπεσκευάσθη ἡ κρήνη δαπάνῃ Περράκη Ἰω. Κορκοδείλου.

75.

Μνήσθητι Χέ . . . . .
δούλου σου ἐλαχίστου πρώην ἡγουμέν
ȣ τε τȣ̃ γρηγορίου, ȣ̃ καὶ τὸ ἐπίκλην
ἀθανασίου· καὶ λύτρωσόν με πυρὸς
τοῦ αἰωνίου, ὅπως τύχω . . . . .
οὐρανίου
. . . .
αψϞγ'' (=1793)

Ἐπὶ εἰκόνος παριστώσης τὸν Παντοκράτορα, ἀποκειμένης δ' ἐν τοῖς διαστυλίοις τοῦ δρυφάκτου τοῦ ἐν Μεσαρίᾳ βυζαντινοῦ ναοῦ τοῦ Ταξιάρχου. Ἡ ἐπιγραφὴ ἔν τισιν ἐξίτηλος.

76.

† *Ἡ μὲν ἐκ βάθρων ἀνέγερσις τοῦ ναοῦ τούτου ᾠ*
κοδομήθη παρὰ Λεοντίου Ἱερομονάχου αψ҅γ′∴ ὁ δὲ καλλοπ-
ισμὸς αὐτοῦ νῦν ἀπαρτίσθη διὰ προτροπῆς καὶ ἰδιαιτέρας δαπάνης τοῦ πα-
νιερωτάτου ἁγίου Μεσημβρίας Κυρίου Γρηγορίου κατὰ τὸ αως.′

Ἡ ἐπιγραφή, μετ᾽ ἐξαιρετικῆς ἐπιμελείας κεχαραγμένη, εὕρηται ἄνωθεν τῆς ἀριστερᾶς θύρας τοῦ μαρμαρίνου τέμπλου τῆς ἐν Ἄνδρῳ μονῆς τῆς Ἁγίας Εἰρήνης.

77.

Ἐπὶ τῆς ἀργυρᾶς τορευτῆς ἐπενδύσεως τῆς εἰκόνος τῆς Παναγίας Ὁδηγητρίας ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοσκεπάστου τῆς πόλεως Ἄνδρου:

Μήτηρ Θεοῦ ἡ Ὁδηγήτρια,

Τὰ γράμματα εὐμεγέθη, λίαν δ᾽ εὐτέχνως γεγλυμμένα. Κάτωθεν δὲ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης διὰ μικροτέρων γραμμάτων:

† *Μνήσθητη: ὁ Θεός: τῶν:*
δούλων σου: Λεονάρδου: Κοτάκι:
συμβίας: καὶ: τέκνων:
αψ҅ς′ (=1796): Χίρ: Ἀντο: Παρίσι.

78.

Ἐν τῇ ἐν Ἄνδρῳ μονῇ τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς τὰ Σόρα, ἐπὶ τῆς ἁγίας κάρας τοῦ ὁμωνύμου ὁσιομάρτυρος, ἀργυρᾶς καὶ ἐγχρύσου, ποικίλαις δὲ παραστάσεσι δεξιῶς τετορευμένης καὶ πολυτίμοις λίθοις κεκοσμημένης ἥδε ἡ ἐπιγραφή:

† *Αὕτη ἡ ἁγία κάρα ἐκαλλωπίσθη παρὰ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Ἀθανασίου τοῦ ἐξ Ἄνδρου ἐν ἔτει 1797. Καὶ ὑπῆρξεν οὗτος ὁ ἅγιος ὁσιομάρτυς Νικόλαος ἐπὶ Κωνσταντίνου βασιλέως Παλαιολόγου, ὅστις-ἀπετμήθη τὴν ἁγίαν αὐτοῦ κάραν ὑπὸ τῶν ἀθέων βαρβάρων ἐν ἔτει 1400. Διὰ χειρὸς ἡμῶν Παναγιώτου καὶ Παναγιώτου τῶν ἐξ Ἀθηνῶν.*

Ἡ ἐπιγραφὴ κεχαραγμένη κεφαλαιώδεσι γράμμασι.

79.

Ἐν τῷ μεσονάῳ τῆς μονῆς Ἁγίας:

πρου		*τοπί*
γουμένου		*κλι*
Γρηγορι		*Παντε*
ου	*1798*	*λοῦ*

Ἐν τῷ μέσῳ ἀνάγλυφος ὁ δικέφαλος ἀετός.

80.

Ἐπὶ τοῦ πώματος μαρμαρίνου δοχείου ἔνθα φυλάσσεται ὁ μέγας ἁγιασμός:

υ	*α*
νου	*λισ*
Χα	*λᾶ*

= *Ὑανουλισ* (= Γιαννούλης) *Χαλᾶ.*

Τὸ δοχεῖον εἶνε γεγλυμμένον κατ᾽ ἀπομίμησιν τῶν ἀρχαίων τοιούτων.

81.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ναοῦ τῆς ἐν Ἀποικίοις μονῆς τῆς Ἁγίας Μαρίνης:

† *Ἀνεκαινίσθη ὁ ναὸς οὗτος ἐπ᾽ ὀνόματι τῆς ἁγίας ἐνδόξου μεγαλομάτυρος Μαρίνης διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ πανοσιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κυρίου κὺρ Σωφρονίου Πελοποννησίου ἐν τῷ ἰδίῳ καιρῷ τῆς ὁσιωτάτης καθηγουμένης κυρίας Ἀγάθης μοναχῆς τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου. 1798, Μαρτίου 1.*

Ἡ ἐπιγραφὴ κεφαλαιώδεσι γράμμασιν ἐγγεγλυμμένη περιέχει ἱκανὰς ἀνορθογραφίας, τὰς ὁποίας παραλείπομεν.

82.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ἐν Μεσαριᾷ ναοῦ τῆς Παναγίας Φανερωμένης τῆς ἐπιλεγομένης τοῦ Καμπάνη:

† *Ἀνακενήσθι ὁ θῖος πάντημος ναὸς*
τῆς Παναγιας Θεοτόκου Φανερωμένης διὰ
σινδρομῆς καὶ ἐξόδου Νικολάου Καμ-
πάνη ἐν ἔτη 1800 αὐγούστου 1.

Ἡ ἐπιγραφὴ κεφαλαιώδεσι γράμμασιν, ἀμελῶς δ᾽ ἐγγεγλυμμένη.

Θεοσκέπαστη.

Ἐπὶ εὐμεγέθους εἰκόνος τοῦ Ἁγίου Νικολάου:

δέησις τοῦ δούλου
τοῦ θεοῦ Γεωργίου
είὸς τοῦ ποτὲ
Γραμματικόπουλο
1803

83.

Ναὸς Ἁγίου Νικολάου Μεσαρίας.

Ἐπὶ εἰκόνος παριστώσης τὸν ἀρχιστράτηγον τῶν οὐρανίων δυνάμεων Μιχαὴλ ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

Εἰκὼν πάγκαλος αὕτη τοῦ
ταξιάρχου ἀνιστορήθη δαπάνῃ
καὶ ἐξόδων τοῦ πανοσιωτάτου
προηγουμένου κὺρ νεοφύτου τοῦ
πήκλιν τε Καΐρη εἰς μνημόσυνον
αὐτοῦ καὶ τῶν γονέων· ὃν καὶ φυλάξαι
ἄτρωτον πάσης βλάβης, ἀρχισ
τράτηγε, διὰ παντὸς τοῦ βίου.
1804 Σεπτεμβρίου . . .
Χεὶρ Θεοδοσίου . . .

84.

Ἐπὶ ἀναγλύφου ἐντετοιχισμένου ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας Κουμούλου ἐν τῇ κώμῃ τῶν Μαινήτων:

1805 . . Ἀπριλήου
Μηχαλάκης Ῥοήδις

85.

Ἐν τῷ ναῷ τῆς Παλατιανῆς, ἐπὶ μαρμαρίνης εὐμεγέθους πλακός, ἥτις χρησιμεύει τανῦν ὡς φλιὰ τῆς ΒΑ θύρας τοῦ ναοῦ, ἀναγινώσκεται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας κεχαραγμένη:

αωθ΄.
Ὧδε ἐτάφη ὁ προσκυνητὴς Μηχα
ὴλ Ζαρμπής, καὶ μετ᾽ αὐτὸν ταφή-
σονται καὶ οἱ αὐτοῦ συγγενεῖς.

86.

Ἐπὶ εἰκόνος τοῦ Ἰησοῦ ἀποκειμένης εἰς τὸν ναὸν τοῦ Μεγάλου Ταξιάρχου στὸ Κάστρο:

1810 δέϊσις τῆς δούλης σου Μαρούλας καὶ τοῦ συμ-
βίου αὐτῆς δημητρίου. Χεὶρ Ἰωάννου Σιώτου.

87.

Ἀμόλοχος, Ἐνοριακὸς Ναός.

Ἐντὸς τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ τοῦ χωρίου Ἀμολόχου εὕρηνται πάμπολλοι τάφοι. Ἐκ τούτων εἷς μόνος εἶνε ἐνεπίγραφος. Τὸ κάλυμμα τοῦ τάφου τούτου σύγκειται ἐκ δύο εὐμεγέθων μαρμαρίνων πλακῶν, φερουσῶν κύκλωθεν διάφορα ἀνάγλυφα κοσμήματα. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς πλακὸς ἀναγινώσκεται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

1810 εστροθι δε ι παρουσα
εκλισια παρα του δούλου του θεοῦ
Γιανουλι ιου του μαστρο διμιτριου
κτιτορου του ναοῦ τούτου.

88.

Ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ἡ ἑξῆς:

ενθαδε κιτε ο δουλος
του θεου διμητρις του μαστρο
γιονουλι κτιτορου του ναου τουτου
εν ετι 1804.

89.

Ἔξωθεν τοῦ ναοῦ τούτου καὶ δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ διὰ τῆς μεσαίας θύρας εὕρηται ἀναγεγλυμμένη ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου παράστασις τῆς Θεοτόκου κρατούσης ἐν ἀγκάλαις τὸ θεῖον βρέφος. Ὕψος τοῦ ἀναγλύφου 0,65 πλάτος 0,40. Κάτωθεν τοῦ ἀναγλύφου ἀναγινώσκεται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ κεφαλαιώδεσι γράμμασι:

Δι εξοδον και δαπα
νης του δουλου του θεου Δι
μιτρις κτιτορας του ναου
τουτου του ποτε μαστρογι
ανούλι ηος εν ετι 1780.

90.

Ἀριστερὰ δὲ τῆς θύρας ταύτης εὕρηται ἕτερον μάρμαρον φέρον ἐν ἀναγλύφῳ δικέφαλον ἀετόν, βαστάζοντα στέμμα, μετὰ χρονολογίας 1780.

Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ εἶνε ἐντετοιχισμένα πολλὰ μάρμαρα καὶ πώρινοι λίθοι, ἀνήκοντές ποτε εἰς τὸν ἔξωθεν τοῦ Ἀμολόχου ναόν, τὸν καλούμενον σήμερον Μοναστηράκι.

91.

Κάτωθεν μαρμαρίνου ἀναγλύφου, εἰκονίζοντος τὸν Ἅγιον Γεώργιον ἔφιππον φονεύοντα τὸν δράκοντα, ἐντετοιχισμένη δὲ εἰς τὸν ἐν τῇ πόλει Ἄνδρου ὁμώνυμον μητροπολιτικὸν ναόν, ἡ ἑξῆς κεφαλαιώδεσι γράμμασιν ἐπιγραφή:

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1786 ἀνεκαινίσθη ὁ ναὸς οὗτος τῆς Μητροπόλεως
τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐπιστασίᾳ καὶ δαπάνῃ Γεωργίου Ν. Κονδύλη.

92.

Ἐπὶ τοῦ εἰς τὸ χωρίον Μαίνητες ναοῦ τῆς Παναγίας τῆς Βέργης, ὅστις εἶνε παλαιότατος ἀνῆκε δέ ποτε ὡς ἰδιοκτησία εἰς τὴν ἐκλιποῦσαν ἤδη λευϊτικὴν οἰκογένειαν Μπεχημέτη, ἐκ τῆς ὁποίας πάντοτε ἐγίνετο ἱερεὺς ἐν τῇ κώμῃ τῶν Μαινήτων, ἀναγινώσκομεν: «Ὁ παπᾶ κὺρ Μπατέστος Μπεχημέτης ἀνεκαίνισε τὸν ναὸν τὸν ΙΖ´ αἰῶνα». Ἔχει δ᾽ ὁ ναὸς οὗτος, ὅστις σήμερον εἶνε παρεκκλήσιον, πρὸ τοῦ γυναικωνίτου διάφραγμα δικτυωτὸν κάρυνον, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου ἠκροῶντο τὴν θείαν λειτουργίαν. Ἐπὶ τῶν ἐν τῷ τεμπλέῳ τοῦ ναοῦ ἀποκειμένων ἁγιογραφημάτων ἀναγινώσκονται σημειώματά τινα, ὧν ἔνια ἀποσῴζομεν ὧδε:

Ἐν εἰκόνι τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους:

δέησις
τοῦ δοῦλου Τοῦ
θεοῦ ἀνΤω
νίȣ μπαβά
κη. σβ: κζ´
ᾳωζ´

93.

Ἐν εἰκόνι τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ:

Ἀνιστορήθην ἡ παροῦσα
εἰκὼν τοῦ ἀρχιστρατή
γου μιχαήλ, διὰ συν
δρομῆς καὶ ἐξόδων
τοῦ μιχαὴλ γεωργίου
μπαβάκη. εἰς μνημόσυ
νον αὐτοῦ καὶ τῆς συμβίου
γονέων τε καὶ τέκνων :—
ᾳως$^{\varphi}$ *ἀπριλλίου*

94.

Ἐπὶ μικρᾶς πλακὸς ἐκ πώρου λίθου ἀνέγνωμεν ἐγγεγλυμμένον:

= *Παναγία ἡ Βέργη.*

95.

Εἰς Κυπρίνια, ὀνομασθέντα ἐκ μικροῦ ποτε ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ μονυδρίου τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ,[1] ὑπάρχει μεταξὺ πολλῶν ἄλλων καὶ ναΐσκος

[1] Οὐδὲν ἐξ αὐτοῦ σῴζεται σήμερον ἢ μόνον ἐκκλησύδριον ἄνευ τινὸς κόσμου καί τινα πέριξ ἠρειπωμένα κελλία. Τὰ ἐν τῇ περιφερείᾳ κτήματα, ἀγροὶ μὲ δαψίλειαν ὑδάτων, ἀνῆκόν ποτε εἰς τὴν ἐκλιποῦσαν μικρὰν αὐτὴν μονήν.

τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἔχων ἔξωθεν ἐνῳκοδομημένον βυζαντινὸν γλυπτὸν κόσμημα. Ἀνάκεινται δ᾽ ἐπὶ τοῦ δρυφάκτου αὐτοῦ καὶ παλαιά τινα ἁγιογραφήματα φέροντα σημειώματα, ἐξίτηλα τὰ πλεῖστα ὑπὸ τῆς νοτίδος καταστάντα.

Ἐν νεωτέρᾳ εἰκόνι τοῦ Παντοκράτορος ἀνέγνωμεν:

δέησις τοῦ δούλου
τοῦ θεοῦ λαυρεν
τίου ἱερομονάχου
κόκινου. ὃν καὶ φυ
λάξαις ἄτρωτον
πάσης βλάβης,
δέσποτα χε´,
διὰ παντὸς τοῦ βίου.
1810$^{\omega}$ *σεπτεμβρίȣ 1.*

96.

Ἐν εἰκόνι τοῦ Ἁγίου Νικολάου:

δέησις τοῦ δούλου
τοῦ θεοῦ νικολά
ȣ ντανιόλου εἰς
μνημόσυνον αὐ-
τοῦ. 1826 :—

97.

ἀνιστορήθη ἡ παροῦσα
πύλη, διὰ συνδρομῆς καὶ
ἐξόδων τοῦ δούλου τοῦ θυ̅
λεονάρδου προσκυνητοῦ,
συμβίας καὶ τέκνων, εἰς μνημό
συνον αὐτῶν καὶ ψυχικὴν σω
τηρίαν· οὓς καὶ φυλάξαις ἀτρώτους
πάσης βλάβης, ἀρχάγγελε θεοῦ
μιχαὴλ ταξιάρχα.

Ἐπὶ ἁγιογραφίας τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ, ἀποκειμένης ἐπὶ τοῦ ξυλογλύπτου δρυφάκτου τῆς ἐκκλησίας Ἁγίας Μονῆς (Γενέσιον τῆς Θεοτόκου) τοῦ χωρίου Κουμανή.

98

Ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ εἰκόνος παριστώσης τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου:

Ἀνιστορήθην ἡ παροῦσα εἰκὼν
διὰ συνδρομῆς τοῦ δούλου
τοῦ θεοῦ φρατζέσκου μα
νούσου, εἰς μνημόσυνον αὐ
τοῦ καὶ τῶν ἐλεούντων:

99

Ἐπὶ ἄλλης δ' ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ εἰκόνος τῆς Παρθένου φερούσης ἐν ἀγκάλαις τὸ θεῖον βρέφος:

ἀνιστορήθη ἡ παροῦσα εἰκὼν διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδων τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ γεωργίου μασούλη (οὕτω) *καὶ τῆς συμβίας αὐτοῦ μαρίας καὶ τῶν γονέων καὶ τέκνων αὐτῶν.*

αωιγ'ῳ δεκεμβρίου.

100.

Ἐπὶ τῆς ἐν Κορθίῳ, ἀντικρὺ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου μαρμαρίνης κρήνης ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἔμμετρος ἐπιγραφή:

Διψῶντες πάντες συνέρχεσθε εἰς ὕδωρ
Γείτονες, ξένοι, ἀντλοῦντες ἀκινδύνως,
Ἄρχοντες, πτωχοί, πίετε τοῦτο χάριν
Πηγὴ γὰρ αὕτη ἐκτίσθη ἐκ δαπάνης
Ξάνθης Σεραφεὶμ Γρόσου μητροπολίτου
Εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ, γονέων καὶ οἰκείων
Ἀείμνηστον αὐτοῦ χρηστὴν σοφίαν.
Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ δεκάτῳ πέμπτῳ
περὶ τὰ μέσα μηνὸς ἰανουαρίου.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε κατὰ τὸ βυζαντιακὸν ἰδιότυπον, ἀποτελεῖται δῆλον ὅτι ἐκ κεφαλαιωδῶν γραμμάτων συμπεπλεγμένων πρὸς ἄλληλα κατὰ τὸ παρὰ Βυζαντίνοις ἔθος. Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Ἀναγραφὴ χρονολογικὴ τῶν ἐν Ἄνδρῳ ἀρχιερατευσάντων ἀπὸ Ζωΐλου (362) μέχρι Μητροφάνους (†1889) καὶ εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ αὐτῶν. Ἐν Ἀθήναις 1927.

101.

Ἐν τῷ ἐνοριακῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (πόλεως Ἄνδρου) ἀνάκειται ἀριστερὰ καὶ παρὰ τὸ ἱερὸν ἄδυτον εὐμέγεθες μαρμάρινον εἰκονοστάσιον ἔχον δύο κιόνια μετὰ κιονοκράνων καὶ ἄλλας τινὰς μετρίας τέχνης γλυφάς. Ἐπ' αὐτοῦ φέρεται ἡ ἐπιγραφή:

1820—Ἀντονήου Χατζῆ Πηρίκου

Παρίστανται δ' ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου τούτου εἰκονοστασίου τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. Ὑπὸ τὴν εἰκόνα ἡ χρονολογία 1821.

102.

Ἐπὶ δὲ μεγάλης ἀργυρηλάτου καὶ χρυσῷ πεποικιλμένης εἰκόνος τῆς Θεοτόκου, φερούσης ἐπωλένιον τὸν Ἰησοῦν, ἐγχάρακτος ἡ ἐπιγραφή:

Ἡ Τριωδιανὴ μήτηρ Θεοῦ ἡ γαλακτοτροφοῦσα.

Ὀλίγον δὲ κατωτέρω διὰ μικροτέρων γραμμάτων:

Πρέσβευε δέσποινα † τοῦ δούλου σου Ἀντωνίου Χ[ατζῆ] Πυρίκου 1813: ὀκτωβρίου καὶ χριστιανῶν συνδρομητῶν . . . (λέξεις τινὲς δυσδιάγνωστοι).

Κάτωθεν τῆς εἰκόνος ταύτης ἀνάκειται προσηλωμένη μικρὰ εἰκὼν τῆς Θεομήτορος, ἐπὶ τοῦ ἀργυρηλάτου καὶ ἐπιχρύσου τῆς ὁποίας πλαισίου φέρονται τὰ ἑξῆς:

Μήτηρ θεοῦ ἡ γαλακτωτροφοῦσ[α]
Ἡ Κυρία Τριοδιανί.
Ἡ παροῦσα νκὼν τῆς ἀυπαρθένου Μα-
ρίας ἐχρυσώθη διὰ προστασήας τοῦ Ἀντωνή-
ου Μπηρήκου † 1821 ιουνίου 20.

103.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μεσαρίας ναοῦ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος:

ȣΤΟΣ Ο ΝΑΟΣ ΘΑΥΜΑΤȣΡΓȣ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ
ἈΝΑΚΑΙΝΙΣΘΗ ΔΑΠΑΝΗΣ ΤΕ ΚΑΙ ΚΟΠΟΥ
ΔΙΟΝΥΣΙȣ ἌΝΔΡȣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤȣ
ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΑΥΤȣ ΝΙΚΟΛΑȣ ΚΑΡΚΑΚΗ
ὋΝ ΚΑΙ ΦΥΛΑΞ.. ἌΤΡΩΤΟΝ ΠΑΣΗΣ ΒΛΑΒΗΣ
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΘΑΥΜΑΤȣΡΓΕ ΔΙΑ ΠΑΝΤΟΣ Τȣ ΒΙȣ
ΣΥΝΕΠΙΣΤΑΤȣΝΤΟΣ ΤΕ ΓΕΩΡΓΙȣ ΚΑΜΠΑΝΑΚΗ
ΕΙΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΑΥΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ
ΑΩΙΕ : ΣΠΒȣΚ : 1815

Οὗτος ὁ ναὸς θαυματουργοῦ Σπυρίδωνος
ἀνακαινίσθη δαπάνης τε καὶ κόπου
Διονυσίου Ἄνδρου Μητροπολίτου
τὸ γένος αὐτοῦ Νικολάου Καρκάκη
ὃν καὶ φύλαξ(αι) ἄτρωτον πάσης βλάβης
Σπυρίδον θαυματουργὲ διὰ παντὸς τοῦ βίου
συνεπιστατοῦντος τε Γεοργίου Καμπανάκη
εἰς μνημόσυνον αὐτῶν καὶ τῶν γονέων
αωιε'. Σεπτεμβρίου κ'.: 1815.

104.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῆς ἐν Μεσαρίᾳ τῆς Ἄνδρου οἰκίας τοῦ κ. Δημητρίου Λορ. Καΐρη, κεχαραγμένη ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός, ἥδε ἡ ἐπιγραφή:

Εἴληφα θέμεθλον
Λουρέντζου παρὰ Καΐρη·
οὗ τεθνηκότος παρ᾽ υἱοῦ
τουτουΐ Μιχαὴλ δήπου
πέρας κληρωσάμην νῦν γε·
ὀγδοάτῃ δὴ καὶ τεσσαρα-
κοστῇ ξὺν ἑξακοσιοστῇ
οὐλυμπιάδι. Ὦ ξεῖνε ἴθι
οὖν εἰ ὢν τυγχάνεις φίλος.
1818
τῇ Νοεμ⟨βρίου⟩ 4.

105.

Δέησις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ λαυρεντίου ἱερομονάχου κόκκινου, ὃν διαφυλάξαι ἄτρωτον πάσης βλάβης ὁ δεσπότης Χριστὸς διὰ παντὸς τοῦ βίου. 1820.

Εὕρηται ἐπὶ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς Κυπρίνια. Εἶνε δ᾽ ἡ εἰκὼν ἔργον δεξιοῦ τεχνίτου. Ὁμοία εἰκὼν σῴζεται καὶ εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῆς Θεοτόκου τοῦ ἰδίου χωρίου [1].

106.

Ἐπὶ τῆς ἐν τῇ πόλει Ἄνδρου μεγάλης μαρμαρίνης τουρκικῆς τεχνοτροπίας κρήνης ἥδε ἡ ἐπιγραφή:

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1818
Κρήνη τετράμορφος νᾶμαι᾽ ἐκχέω

[1] Ἀντεγράφη ὑπὸ τοῦ ἐλλογίμου σχολάρχου κ. Ν. Π. Λουκίσα.

πόσιμα ἡδύτατα ψυχὰς εὐφραίνω.
Σπεύσατε πάντες καὶ ψυχρὸν πίετε ὕδωρ
ἴδετε καὶ μάθετε τίς ἐστιν ὁ κτήτωρ
ἀνήρ τις Δημήτριος πίκλην Καμπάνης
ἀνήγειρέ με δι᾽ ἰδίας δαπάνης
οὗτινος γεννήτορα τοὔνομα Πέτρον
μνημονεύσατε μετὰ θανόντων τέκνων
ὑπὲρ δ᾽ αὐτοῦ κτήτορος καὶ κηδεμόνος
εὔξασθε μακροῦ αἰῶνος.

107.

Θεσκέπαστη.

Ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐκκλησίας Εὐαγγελίου, ἀργυροῦ τετορευμένου, ἀναγινώσκονται ἐγγεγλυμμένα διὰ κεφαλαιωδῶν γραμμάτων:

Ἀφυερόθη εἰς τὴν ἱερὰν
ἐκκλησίαν τῆς Θεοσκέπαστης
διὰ ἐξόδων Χατζὴ Μιχαὴλ
Κόκυνου [καὶ] Δημητρίου Χαδοῦ
λει.

Ὄπισθεν ἡ χρονολογία: 1820.

108.

Ἐν τῷ μαρμαροστρώτῳ προαυλίῳ τοῦ ναοῦ τῆς Θεοσκέπαστης εὕρηνται ἱκανοὶ τάφοι ἐπὶ ἑνὸς τῶν ὁποίων ἀναγιγνώσκεται ἡ ἐπιγραφή:

ούτος ο τάφος υπᾶρχοι
Ἀντονίου Ταγιᾶση
1820

109.

Ἐπὶ εἰκόνος δ᾽ εὐμεγέθους τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ, φερούσης πλουσίαν ἀργυρᾶν ἐπένδυσιν:

† Διὰ ἐπιμελείας καὶ συνδρομῆς τοῦ Ἰωάν-
νου Νικολάου Γουλαντρὶ καὶ βοηθείας τῶν
Χριστιανῶν: χίρ: Ἀντωνίου Παρήσι: 1820

110.

Ἐν τῷ ἐν Ἀποικίοις ἐκκλησυδρίῳ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὅπερ ἦτό ποτε εὐκτήριος οἶκος τοῦ πύργου Μιχαὴλ Καΐρη (Μπαμπαούνα), ἐπὶ

κεντητῆς εἰκόνος τοῦ ὁμωνύμου Ἁγίου ἀναγινώσκονται ῥαφιδευταὶ ἐπιγραφαὶ αἱ ἑξῆς:

Μνήσθητι ὁ Θεὸς τῶν δούλων
σου Μηχαὴλ, συμβίας τέκνων
γοναίων καὶ ἀδελφῶν. Αωκ' (=1820).

Μνήσθητι ὁ Θεὸς τῶν δούλων σου
Γάσπαρη, συμβίας τέκνων, γοναί
ων καὶ ἀδελφῶν ἐν ἔτη 1820

111.

Ἐπὶ ἀργυροῦ ποτηρίου τοῦ ἐν Μεσαρίᾳ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου:

Ἀφιερωθὲν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου
κατὰ τὴν Μεσαρίαν τῆς Ἄνδρου παρὰ τοῦ Πανο
σιωτάτου κὺρ Ἀβραμίου Ἰω. Κοτάκη. 1821

112.

Ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων ἡ Τράπεζα καὶ τὸ Δοξάτον ἐπιτρ
οπευόντων καὶ ἐπιστατούντων προηγουμένων
Κυρίου Ἀνθίμου Αἰνήτου, Κυρίου Γρηγορίου Κρασᾶ καὶ
Κυρίου Ἀγαπίου Ῥούπου καὶ πρωτομαϊστόρων
Γεωργίου Πανταζῆ, Ἀντωνίου . . . 1831 Σεπτ. 20.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς ἐντετοιχισμένης ἐν τῇ μονῇ Ἁγίας, ἔξωθεν τοῦ ξενῶνος αὐτῆς.

113.

Ὄπισθεν εἰκόνος παριστώσης τὸν Ἰησοῦν προσευχόμενον ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν, ἔργον χρωστῆρος οὐκ ἀδεξίου, σῴζεται ἥδε ἡ ἐπιγραφή:

Τῇ Ὁσιωτάτῃ καὶ Σεβασμιοτάτῃ Σχημμονομονάχῃ Κυρίᾳ Κυρίᾳ Σάντα Βραγκοβάνκᾳ Δῶρον Ταύτην τὴν Ἁγίαν Εἰκόνα Προσφέρει ὁ Ταπεινὸς καὶ Ἐλάχιστος Δοῦλος τῆς Λαμπρᾶς Αὐτῆς Βραγκοβανικῆς Οἰκογενείας Μανουὴλ ὁ Σεργιάδης — 1844.

Τὰ κεφαλαιώδη γράμματα ἐρυθρά. Κάτωθεν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης διὰ κοινοῦ μέλανος καὶ διὰ γραφίδος μόλις διακρίνεται, ἐξαληλιμμένον ἐν τοῖς πλείστοις, σημείωμα τὸ ἑξῆς:

Αὕτη ἡ ἁγία εἰκὼν ἐχαρίσθη σήμερον παρ' ἐμοῦ τῷ ἁγίῳ ἀρχιμανδρίτῃ Κυρίῳ Χρυσάνθῳ (Πενέτῃ) . . . .
. . . . *1844* . . . .

Ἡ τελευταία ἐπιγραφὴ δι' ὁμαλοῦ χαρακτῆρος κοινῆς γραφῆς ἄνευ τινὸς ἁμαρτάδος. Ἀνῆκε δέ ποτε ἡ εἰκὼν αὕτη εἰς Ἰωάννην Μαρῆν τὸν ἐξ Ἀποικίων, διαμείναντα ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐν Μολδοβλαχίᾳ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἐκ Κορθίου ἀρχιμανδρίτου Χρυσάνθου τοῦ Πενέτη, ὅστις ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν διατελέσας ἔξαρχος τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν Βλαχίᾳ συνεκόμισε μέγαν πλοῦτον καὶ διεδραμάτισεν ἐν τοῖς ἀριστοκρατικοῖς κύκλοις τοῦ Βουκουρεστίου σημαντικὸν πρόσωπον, χωρὶς ἀτυχῶς οὐδὲν νὰ εἰσφέρῃ ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς τε κοινῆς καὶ ἰδιαιτέρας πατρίδος του [1].

Ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῶν Μπρανκοβάνων ἀναφέρομεν τὸν Κωνσταντῖνον Μπρανκοβάνον (Brancovènu), ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας, ὅστις ἐγεννήθη τῷ 1654, ἐστραγγαλίσθη δὲ μετὰ τῶν τεσσάρων αὐτοῦ υἱῶν Κωνσταντίνου, Στεφάνου, Ματθαίου, καὶ Ῥάδου ἐν τῷ Ἑπταπυργίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

114.

Ἐν παρακειμένῳ πρὸς τὸν ἐν τῇ πόλει τῆς Ἄνδρου δυτικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου οἰκήματι ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

Refectio Eccl. S. Andreae totiusque vicariati partim fundis suis venditis ex licentias congr. sollertiaque Ioannis B. Perpignan provicarii facta 1848.

Ἤτοι κατὰ μετάφρασιν ἐπὶ λέξει:

Ἐπισκευὴ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου καὶ ὁλοκλήρου τοῦ τοποτηρητείου διὰ μερικῆς πωλήσεως κτημάτων αὐτοῦ, ἀδείᾳ τοῦ Ἱεροῦ Συλλόγου καὶ ἐπιμελείᾳ Ἰωάννου Β[απτιστοῦ] Περπινιάν, Ἀντεπιτρόπου, γενομένη τῷ 1848.

115.

Ἐπὶ τοῦ τορευτοῦ καὶ ἐπικεχρυσωμένου δρυφάκτου τῆς Θεοσκεπάστου.

Τόδε τὸ κατα-
πέτασμα ἐχρυσώθη δι' ἐξό-
δων τοῦ Κ: Χρίστου Νικολαΐ-
δου
Ἐπιτροπεύοντος τοῦ Ἀντωνίου
Δαγιάδη 1855.

---

[1] Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Νεόφυτος Καμπάνης, ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως (†1848). ἐν περιοδ. «Θεολογίᾳ» τ. Γ', 1925 καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει.

116.

Ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ παλαιῷ νεκροταφείῳ Ἄνδρου τάφου τοῦ Πεῤῥάκη Δ. Καμπάνη, ἡ ἑξῆς ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή:

Πέτρου Καμπάνου ὀστᾶ χθὼν καλύπτει
ὃς πατρὸς χρηστοῦ γεγὼς ἅλις βίου μετέσχε
καὶ ἑαυτὸν τῇ πατρίδι καὶ φίλοις
παρέσχεν ὀνήσιμον,
νόσῳ δὲ λυγρῇ ἁλοὺς
ἀφῆκεν ὁμεύνῳ καὶ τέκνοισι δάκρυα.

117.

Ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῆς Καϊρείου Σχολῆς εὕρηται κεχαραγμένη ἐπὶ μαρμάρου κεφαλαιώδεσι γράμμασιν ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

Ἵδρυται μὲν ἡ Σχολὴ αὕτη ἐν ἔτει 1835
ἐπιμελείᾳ τοῦ σοφοῦ Θεοφίλου Καΐρου, γεν-
νηθέντος τῷ 1784, ἀποθανόντος τῷ 1853, πα-
ρακεχώρηται δὲ τῷ δήμῳ Ἀνδρίων δυνάμει
τοῦ ΤΨΒʹ νόμου τοῦ 1872, δημαρχοῦντος
Γεωργίου Πούμπουρα, ἰατροῦ, ὃς καὶ τὴν
πύλην τήνδε ἰδίαις ἐποιήσατο δαπάναις.

118.

Θεόφιλος Καΐρης ὁ πολὺς
ὀρφανῶν χάριν κῆπον
τόνδε ἐποιήσατο· γυμνω-
θέντα δ' ὅμως σὺν πολλοῖς
μόχθοις καὶ δαπάναις
ἀγλαόκαρπον καὶ θυμήρη
τοῖς προσιοῦσι κτήτωρ
Νικόλαος Α. Τσατσόμοιρος
σὺν θεῷ κατέστησε.
1875.

Ἡ ἐπιγραφή, συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἑλληνοδιδασκάλου Μιχαὴλ Ἀθανασιάδου, σῴζεται ἐν τῷ κάτωθεν τῆς Καϊρείου Σχολῆς λεμονοκήπῳ, ἀνήκοντι τανῦν εἰς τὸ Γηροκομεῖον Ἄνδρου.

119.

Παρθεναγωγεῖον Μεσαρίας.

Ὠκοδόμηται ἐν ἔτει αωοζʹ ἐκ
τῶν ἐσόδων τοῦ πρὸς τὰ σχολεῖα
Μεσαρίας κληροδοτήματος
τοῦ ἀοιδίμου Ἱεραπόλεως
συγχωρίου ἡμῶν Νεοφύτου Μιχ. Καμπάνη
μεγάλου τῆς Ἄνδρου εὐεργέτου.

120.

Ἐν τῷ παλαιῷ νεκροταφείῳ Ἄνδρου ἡ ἑξῆς ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή:

Κωφοὺς Θεσσαλίας λιπόντες εἰς Κυδωνίας
γονεῖς ἐμοὶ Ἀθανάσιος καὶ Σταματοῦλα σὺν
θείῳ Νικολάῳ μετανέστησαν. Ἐκεῖθεν δέ,
σφαγὴν καὶ δουλείαν φεύγοντες, εἰς Ἄνδρον
ξενίαν εὕραντο μετ' Ἀγγελῆ Τσατσομοίρου
ἐμοῦ πενθεροῦ τὴν ἐκ Λαμύρων Εἰρήνην
Φόρτσου νυμφευθέντος. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι
πάλαι δὴ προώρως τετελευτηκότες
ἐνθάδε κεῖνται, μήτηρ δὲ Σταματοῦλα
ἀμφὶ τὰ 85 ἔτη γενομένη, τὰ πλεῖστα ἐν χη-
ρείᾳ καὶ ἀορασίᾳ, τῇ 13 ὀκτωβρίου 1877 τὸν βίον
μετήλλαξε. Τιμῆς δὲ χάριν τύμβον τόνδ'
ἐποιησάμην Μιχαὴλ Ἀθανασιάδης.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ τοῦ μαρμάρου διὰ κεφαλαιωδῶν γραμμάτων.

121.

Ἐν τῇ ἐν Γαυρείῳ μονῇ τῆς Ἁγίας ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός:

Ἡ Μονὴ Ζωοδόχος Πηγὴ ἡ Ἁγία ἀνεκαινίσθη συνδρομῇ καὶ δαπάνῃ Μακαρίου μοναχοῦ τοῦ κατὰ κόσμον Δελλαγραμμάτικα Δομένεγου καὶ τοῦ λογιωτάτου Στρατηγοπούλου μετονομασθέντος Στρατονίκου μοναχοῦ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ιϛʹ αἰῶνος. Ἀνεγράφη ἐπὶ ἡγουμένου Νικοδήμου Βολίκα 1879.

122.

Ἐνταῦθα ἀναπαύεται μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Αἰκατερίνης ὁ Μιχαὴλ Α. Καΐρης, γεννηθεὶς τῇ 3 μαΐου 1790, ὑπηρετήσας τὴν

πατρίδα ὡς Κοτζάμπασης, ἐνεργὸν μέλος τῆς ἐθνεγερσίας, Δικαστὴς τοῦ ἀνωτάτου ἀνεκκλήτου Δικαστηρίου, Μέλος τοῦ Πανελληνίου, Δήμαρχος, Βουλευτὴς καὶ Γερουσιαστής. Ἀποθανὼν τῇ 11 σεπτεμβρίου 1880.

Ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ἐν Μεσαρίᾳ ναοῦ τοῦ Ταξιάρχου.

123.

Ἐπὶ τοῦ βάθρου τῆς ἐν τῇ κεντρικῇ πλατείᾳ Ἄνδρου ἀναστηλωθείσης προτομῆς τοῦ Θεοφίλου Καΐρη, ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως τοῦ βάθρου:

Χαῖρε τῆς εὐάνδρου Ἄνδρου αἰγλῆεν τέκνον

Ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας:

Θεόφιλος Καΐρης ὁ τοῦ Γένους
διδάσκαλος, ὁ ὑπὲρ πατρίδος πολ-
λὰ μογήσας, ὁ τῶν ὀρφανῶν
πατὴρ καὶ προστάτης. Ἐγεν-
νήθη ἐν Ἄνδρῳ τῇ 9
Ὀκτωβρίου 1784,
ἀπέθανεν ἐν Σύ-
ρῳ τῇ 12 Ἰα-
νουαρίου
1853.

124.

Ἐπὶ λαμπρᾶς προτομῆς τοῦ Θεοφίλου Καΐρη, ἔργου τοῦ Ἀνδρίου καλλιτέχνου Σ. Ν. Παρλιάρου:

Μνημοσύνη σοφίης τ᾽ ἀρετῆς ἂν Ἀχαΐδα ζώει
Θεοφίλου Καΐρου ἄφθιτος Ἄνδροιο ἔξ.

Ἐν Ἄνδρῳ, Μαρτίου φθίνοντος 1927.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

ΠΕΡΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΤΙΝΩΝ ΦΟΡΕΜΑΤΩΝ

Ἓν τῶν δυσκολωτάτων κεφαλαίων τῆς Βυζαντινῆς λαογραφίας εἶναι τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐνδυμασιολογίαν καὶ τοῦτο, διότι αἱ περὶ φορεμάτων πληροφορίαι τῶν μεσαιωνικῶν συγγραφέων, περιγραφόντων γνωστὰ καὶ συνήθη διὰ τοὺς χρόνους των, εἶναι ἐντελῶς ἀόριστοι καὶ ἀνεπαρκεῖς, αἱ δ᾽ ἐν μνημείοις, χειρογράφοις καὶ τοιχογραφίαις ἀπεικονίσεις δὲν εἶναι δυνατὸν πάντοτε νὰ ταυτισθῶσι πρὸς ὅσα αἱ φιλολογικαὶ πηγαὶ μαρτυροῦσιν. Εἰς τὴν δυσκολίαν ταύτην προστίθενται καὶ ἄλλαι ἐπίσης σημαντικαί. Μία τούτων λ. χ. εἶναι ὅτι ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα δέον, οὐχὶ σπανίως, νὰ νοήσωμεν διάφορα φορέματα [1], ἔτι δ᾽ ὅτι πολλάκις τὸ ὄνομα ἐκφράζει οὐχὶ φόρεμα, ἀλλ᾽ εἶδος ὑφάσματος, ἀναλόγως τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως, τῆς χροιᾶς ἢ τῶν ἐπ᾽ αὐτοῦ ἐξεμπλίων, ἐξ οὗ διάφορα εἴδη φορεμάτων κατεσκευάζοντο. Ἡ τελευταία μάλιστα δυσκολία εἶναι ἀρκούντως σοβαρά, ὁ δ᾽ ἐρευνητής, ἵνα μὴ παραπλανηθῇ, καθῆκον ἔχει νὰ ἐξακριβώσῃ ἄν, δι᾽ ὧν λέγουσιν οἱ συγγραφεῖς, ἐννοοῦσι μόνον ὕφασμα ἢ φόρεμα.

Τὰ ἑπόμενα τρία παραδείγματα ἔστωσαν εἰς πιστοποίησιν τῶν ἀνωτέρω.

Α΄.

ΘΑΛΑΣΣΑ

Ἐν τοῖς Προδρομείοις ποιήμασι, καὶ δὴ ἐν περιγραφῇ συζυγικῆς ἔριδος, ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς μετὰ παραπόνου καὶ εἰρωνείας ὑπὸ τῆς συζύγου πρὸς τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα λεγόμενα.

τὴν θάλασσαν τὴν μ᾽ ἔφερες, γνωρίζεις, ἔπαρέ την,
τὸ διβλαντάριν, τὸ κουτνὶν καὶ τὸ ὑψηλὸν διβίκιν
καὶ τὸ μεγαλογράμματον ἱμάτιν τὸ κνηκᾶτον
ἢ χάρισον ἢ πώλησον ἢ δὸς ὅπου κελεύεις. [2]

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ἐν ᾧ ἀναμφιβόλως περὶ φορεμάτων ὁ λόγος, ἐρωτᾶται τί εἶναι θάλασσα καὶ τί κουτνίν.

Φέρε ἴδωμεν.

[1] Βλέπε ὅσα ἔγραψα ἐν Λαογραφίας τόμ. 8 σ. 254, 255, 256 κρίνων τὴν περὶ ἐνδυμάτων τοῦ κλήρου μελέτην τοῦ Γ. Σωτηρίου.

[2] Hesseling-Pernot, Poèmes Prodromiques 1.58 ἑξ.

Γνωστὸν εἶναι ὅτι οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο πρὸς βαφήν, πλὴν ἄλλων ὑλῶν, καὶ τὸν χυμὸν τὸ ἐξαγόμενον ἐκ τῆς θαλασσίας πορφύρας[1], τὰ δὲ δι' αὐτοῦ βαφόμενα ὑφάσματα ἐκάλουν θαλασσοπόρφυρα[2], διὰ τὴν βαφικὴν ἐργασίαν τὸ ῥῆμα θαλασσοβαφέω μεταχειριζόμενοι. Τὰ θαλασσοπόρφυρα ταῦτα ἤ, ὡς ὁ μεσαιωνικὸς σχολιαστὴς λέγει, θαλασσοβαφῆ[3], φρονῶ ὅτι εἶναι αἱ τοῦ Προδρόμου θάλασσαι.

Ὅτι αἱ θάλασσαι ὠνομάζοντο οὕτως ἀπὸ τοῦ χρώματος ὑπεδήλωσε καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος γράψας ἐν τῷ περὶ τῆς βασιλείου τάξεως ἔργῳ του·[4] «Πάντες ἀπό τε πρωτοσπαθαρίων καὶ ἕως ἐσχάτου ἀνθρώπου τοῦ φοροῦντος σκαραμάγγιον ἔστησαν ἕκαστος πρὸς τὸ ἴδιον τῆς χροιᾶς καὶ τοῦ ἐξεμπλίου σκαραμάγγιον, ἤγουν οἱ τοὺς πρασινορροδίνους ἀετοὺς φοροῦντες ἔνθεν κἀκεῖθεν, οἱ τοὺς βόφους καὶ τοὺς πολυγύρους ἀετοὺς ὁμοίως, οἱ τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς λευκολέοντας ὁμοίως», ἐν ᾧ χωρίῳ οἱ μὲν ἀετοί, λέοντες καὶ βόφοι ἀναφέρονται εἰς τὰ ἐξέμπλια, αἱ δὲ θάλασσαι εἰς τὴν χροιάν.

Ὅτι δὲ πάλιν αἱ θάλασσαι ἦσαν ἁλουργοὶ πιστοποιοῦσιν οἱ συνεχίζοντες τὸν Θεοφάνη χαρακτηρίζοντες τὴν τῶν συγχρόνων θάλασσαν ὡς φοινικοβαφὲς ἱμάτιον, ῥοδοειδέσι[5] ἢ δυσὶ ῥοδοειδέσι χρόαις ἐκλάμπον.[6]

Πιστοποιηθέντος ὅτι ἡ θάλασσα ἦτο ὕφασμα φοινικοβαφὲς[7] μετ' ἐναλλαγῶν χρωμάτων (ῥοδοειδέσι ἢ δυσὶ ῥοδοειδέσι χρόαις ἐκλάμπον) δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐσφαλμέναι αἱ γνῶμαι τῶν λογίων ὅτι ἐκλήθη οὕτω, διότι ἀντεπροσώπευε φόρεμα, οὗτινος πλούσιοι ἦσαν οἱ κυματισμοὶ καὶ αἱ πτυχώσεις[8] ἤ, ὅπερ ἔφερε διάφορα θαλάσσια σχήματα ἐνυφασμένα,[9] ἢ σειράς, αἵτινες ἐμιμοῦντο κύματα θαλάσσης.[10]

[1] Ὅρα ὅτι κατὰ τὸν Πλίνιον (N. H. IX. 135.138) τὸ κογχύλιον τῆς πορφύρας ἐκαλεῖτο pelagia, ὁ δ' ἐξ αὐτοῦ χυμὸς pelagium.

[2] Ἁλουργά· θαλασσοπόρφυρα, λέγει ὁ Σουΐδας.

[3] Εἰς Ὀδ. Ζ. 53.

[4] Κωνστ. Πορφυρογεννήτου, Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως 1.578.4.

[5] Οἱ μετὰ Θεοφάνην 19.13, 604.11

[6] Γενεσίου, Βασιλ. 7.1. Τὸ δυσὶ ῥοδοειδέσι χρόαις ἐκλάμπον εἶναι τὸ ἄλλως διρρόδινον καλούμενον.

[7] Ἐν Ζακύνθῳ νῦν εἶδος ἐρυθροῦ ἄνθους λέγεται θάλασσα.

[8] Ὁ Du Cange ἐν τῷ Ἑλληνικῷ γλωσσαρίῳ του, ἐν λ. ἀετός, ἔγραψε· θάλασσαν appellabant quod instar maris fluctuaret, ὁ δὲ Reiske, σχολιάζων τὸ προμνημονευθὲν χωρίον τοῦ Πορφυρογεννήτου (2.552) εἶπεν· «aptum nomen θάλασσα vesti undanti».

[9] Τοῦτο εἶναι γνώμη τοῦ N. Kondacov (Les costumes orientaux à la cour Byzantine, Βυζάντιον 1.35) ὅστις, παρανοῶν τὸ προμνημονευθὲν χωρίον τοῦ Πορφυρογεννήτου, κατατάσσει τὴν θάλασσαν εἰς τὰ ἐξέμπλια, ἐν ᾧ περὶ χροιᾶς ἐκεῖ πρόκειται.

[10] Reiske ἐν τῷ εἰς Κωνστ. τὸν Πορφυρογέννητον ὑπομνηματί του, 2.553.

Τὴν θάλασσαν εὑρίσκομεν τὸ πρῶτον μνημονευομένην ἐν τῷ Ἐπαρχιακῷ βιβλίῳ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ,[1] ἔνθα καὶ σαφῶς λέγεται ὅτι αὕτη ἦτο πραγματεία Σαρακηνικὴ ἀπὸ Συρίας ἐρχομένη.[2] Ἔπειτα ὡς ἐρραμμένον φόρεμα εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ὑπὸ τοῦ βασιλέως λόγῳ ξενίων στελλόμενον τὴν ἀναφέρει κατὰ τὸν Ι΄. αἰῶνα Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος.[3]

Κατὰ τὸν ΙΒ΄. αἰῶνα ὡς φόρεμα μνημονεύεται ἔν τε τοῖς ἀνωτέρω καταχωρισθεῖσι στίχοις καὶ ἐν ἀνεκδότῳ ἐργιδίῳ Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου, οὗ ἡ ἐπιγραφή· «εἴς τινα φοροῦντα θάλασσαν καὶ παλαιωθὲν ἀνέστρεψεν αὐτό.»[4]

Ἡ θάλασσα ὡς φόρεμα ἦτο ἐν χρήσει κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνους, ὡς μαρτυρεῖ ὁ ὑπὸ τῶν τσαουσίων παρὰ τοῖς Τούρκοις φερόμενος θαλασσοφέρετζε[5], καὶ μέχρι δ' ἐσχάτων ἀκόμη δὲν ἦτο ἄγνωστος. Τοὐλάχιστον μαρτυρεῖται ὅτι μέχρι πρὸ τεσσαρακονταετίας αἱ γυναῖκες τῆς ἐν τῇ Ἐρυθραίᾳ χερσονήσῳ Κρήνης ἐφόρουν θάλασσαν, ἣν ἄλλως καὶ κερμεσοὺτ ἐκάλουν.[6]

Ἀλλὰ τί εἴδους φόρεμα ἦτο ἡ θάλασσα;

Ἐν τῷ Ἐπαρχιακῷ βιβλίῳ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (5.2) αἱ θάλασσαι ἀντιδιαστέλλονται πρὸς τὰ ἐσωφόρια, ἄρα ἀποκλείεται ἡ δι' αὐτῶν κατασκευὴ τότε ὑποκαμίσων.

Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἐν τῷ προμνημονευθέντι χωρίῳ τῆς βασιλείου τάξεως (1. 578.4) χαρακτηρίζει τὴν θάλασσαν ὡς σκαραμάγγιον. Καὶ ἂν μὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γνωρίζωμεν ἀκριβῶς τί εἴδους φόρεμα ἦτο τὸ σκαραμάγγιον κατὰ τοὺς χρόνους Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, τότε θὰ ἠδυνάμεθα, τοὐλάχιστον κατὰ τὸν Ι΄. αἰῶνα, νὰ γνωρίζωμεν τὸ σχῆμα καὶ τὴν χρῆσιν τῆς θαλάσσης. Τοῦτο ὅμως, δυστυχῶς, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Kondacov ὅτι ἦτο καφτάνι,[7] δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ἐξακριβωθῇ.

Παρὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῶς πως τὴν θάλασσαν. Ὁμι-

[1] Βλέπε ὅσα διὰ τὸ θαλάσσιον ἔγραψεν ὁ Blümner, Der Maximaltarif des Diocletian σελ. 159.

[2] Ὁμοίως καὶ ἡ ἀπὸ Συρίας ἐρχομένη Σαρακηνικὴ (πραγματεία) εἴτε ἐσωφόρια εἶεν, εἴτε ἀβδία καὶ φουφούλια, θάλασσαι, J. Nicole, Λέοντος τοῦ Σοφοῦ τὸ Ἐπαρχιακὸν βιβλίον 5.2.

[3] Σφιγκτούρια, θάλασσαι καὶ ἀβδία πλατύλωρα καὶ ἀβδία μασουρωτά, τὰ μὲν ἀμφιεσμένα ἀπὸ διβλαττίων, τὰ δὲ καὶ λιτά. Κωνστ. Πορφυρογεννήτου, Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως 470.6, 471.5.

[4] Συνόδη Παπαδημητρίου, Theodore Prodrome σ. 403.

[5] Ἔπιθι τὸ ὑπόμνημα τοῦ Reiske εἰς τὸ περὶ τῆς βασιλείου τάξεως ἔργον τοῦ Πορφυρογεννήτου (2.552.)

[6] Κατὰ δελτίον τοῦ ἱστορ. λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Δυστυχῶς περὶ τῆς θαλάσσης ταύτης ἐρωτήσας οὐδὲν ἀκριβέστερον ἠδυνήθην νὰ μάθω.

[7] N. Kondacov, Ἔνθ. ἀν. σ. 13. 28. 37. Ὑπὸ τὸ ὄνομα σκαραμάγγιον ἐνοοῦντο, φαίνεται, διάφορα φορέματα.

λῶν δῆλα δὴ περὶ αὐτῆς ὁ συνεχίζων τὸν Θεοφάνη (19.13) τὴν περιγράφει ὡς ἱμάτιον ἐπαμφιεννύμενον, ὁ Συμεὼν Μάγιστρος (604.10) ὡς ἐσθῆτα ἐπιβαλλομένην, ἣν καὶ κολόβιον οἱ σύγχρονοι ἐκάλουν, ὁ δὲ Γενέσιος (7.2) πάλιν ὡς ἐσθῆτα ἐπιβαλλομένην, ἣν οἱ ἐγχώριοι κολόβιον ἐκάλουν.[1]

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λοιπὸν σαφῶς φαίνεται ὅτι ἡ θάλασσα ἦτο μεταξωτὸν[2] ῥοδόχρουν κολόβιον, ἐπενδύτης δῆλα δὴ ὑπὲρ τὸν χιτῶνα ἐπιβαλλόμενος μὲ βραχείας χειρίδας ἢ καὶ ἀχειρίδωτος ζωννύμενος ἢ ἄζωστος μένων, κατὰ τὰς περιστάσεις.

Διὰ τὴν στέρησιν λοιπὸν τοιούτου τινὸς ἐπενδύτου παρεπονεῖτο ἡ σύζυγος τοῦ Προδρόμου.

Β΄.

ΚΟΥΤΝΙΝ

Ἀραβιστὶ κοὺτν ἢ κουτοὺν λέγεται ὁ βάμβαξ,[3] κουτνὶ δὲ ὁ βαμβακερός. Κατὰ ταῦτα τὸ ὑπὸ τοῦ Προδρόμου ἐν τοῖς ἀνωτέρω στίχοις μνημονευόμενον κουτνὶν πρέπει νὰ δηλοῖ φόρεμα ἐξ ὑφάσματος περιέχοντος βάμβακα καὶ προερχομένου ἐκ χωρῶν, ἐφ᾽ ὧν ὑπῆρχεν Ἀραβικὴ ἐπίδρασις ἢ κατοχή.

Τὴν πρώτην εἰκασίαν ἐπιβεβαιοῖ ὁ da Somavera μεταφράζων ἐν τῷ λεξικῷ του τὸ ζεντουνὶ διὰ τοῦ ἀτλάζι, τὴν δευτέραν δὲ διὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, καθ᾽ οὕς, φυσικά, ἐξηκολούθει ἡ παλαιὰ ἐμπορικὴ παράδοσις ὁ Π. Τριανταφυλλίδης λέγων ὅτι κατὰ τὸ 1870 ἐν Τραπεζοῦντι «μόλις ἐδείκνυον σημεῖα ζωῆς τὰ κουτνία καὶ κεζία τοῦ Χαλεπίου καὶ τῆς Δαμασκοῦ καὶ τῆς Ἀμίδης.[4]

Ἦτο λοιπὸν τὸ κουτνὶ ὕφασμα, οὗτινος ὁ μὲν στήμων ἦτο ἐκ βάμβακος, τὸ δὲ ὑφάδιον ἐκ μετάξης, τὸ κοινῶς ἀτλάζι, ὡς εἴρηται.[5]

Ἐννοεῖται δ᾽ ὅτι τὸ ὕφασμα τοῦτο διαφοροτρόπως ἐχρησιμοποιεῖτο·

---

[1] Ἡ ἐσθὴς αὕτη ἐλέγετο, ἕνεκα τῶν ἐνυφασμένων ζῳδίων, καὶ ἀετὸς (Οἱ μετὰ Θεοφάνην 19.4. Γενέσ. Βασιλ. 7.2).

[2] Καὶ ἡ τῶν γυναικῶν τῆς Κρήνης θάλασσα ὡς μεταξωτὸν φόρεμα περιγράφεται.

[3] Κατὰ τὸ λεξικὸν τοῦ Χλωροῦ. Κατὰ τὸν κύριον Χρ. Νομικὸν goumách goútni Ἀραβιστὶ λέγεται τόπι ὑφάσματος βαμβακεροῦ. Ὁ G. Meyer, Neugriechische Studien 4.41 καὶ ὁ P. Kretschmer, Grammatische Miscellen B. Z. 10. 585 συνδέουσι τὴν λέξιν πρὸς τὸ Ἰταλικὸν cotone Πβ. καὶ M. Vasmer, Beiträge zur griechischen Grammatik B. Z. 16.540.

[4] Π. Τριανταφυλλίδου, Οἱ φυγάδες σ. 76.

[5] Κατὰ παρεξήγησιν ὁ κ. Ν. Παπαδόπουλος, (Ἐμπορικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία τόμ. 1 μέρος 2ον σ. 326) σημειοῖ· κουτνὶ ὕφασμα ἑτερόμαλλον, τοῦ ὁποίου τὸ στημόνι εἶναι

Ὁ Ἐμμανουὴλ Γεωργιλλᾶς, ὅστις τὸ λέγει τζατουνί, πιστοποιεῖ ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους του, τὸν ΙΕ΄. δῆλα δὴ αἰῶνα, ἐρράπτετο τριγῦρο εἰς τὴν ποδιάν, ἤτοι τὴν κάτω ἄκραν τῶν γυναικείων φορεμάτων,[1] ἐν Κρήτῃ, τζαντουνὶ καλούμενον κατὰ τὸν ΙΖ΄. αἰῶνα μεσοῦντα, ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς κατασκευὴν ἐπανωφορίων,[2] ἐν Ἀθήναις δὲ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ΄. αἰῶνος πρὸς κατασκευὴν ζιπουνίων.[3]

Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἐξ αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις κατεσκευάζοντο καλύμματα τῆς κεφαλῆς, μπερέττες,[4] ἐν Πόντῳ δὲ καὶ Καππαδοκίᾳ καὶ Ἠπείρῳ ἀντεριά,[5] συνήθεια εὐρέως διαδεδομένη, ὡς δεικνύει ὁ ἑξῆς στίχος δημωδῶν ποιημάτων

καὶ τὰ κουτνιά του ἀστράπτασι ποῦ ἦταν τἀντεριά του.

Μέχρι πρό τινος τέλος ἐν Σιατίστῃ τῆς Μακεδονίας ἀπὸ κουτνὶν κατεσκευάζοντο φουστάνια, ζιπούνια δ᾽ ἐν Σφακίοις τῆς Κρήτης.

Ἀποβλέπων εἰς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ κουτνίου καὶ τὴν σημερινὴν κατ᾽ ἐπικράτησιν χρῆσιν αὐτοῦ[6] δέχομαι ὅτι τοῦτο κατὰ τὸν ΙΒ΄. αἰῶνα ἦτο μεσόφορον ἀντερὶ ἀτλαζωτόν, ὅπερ καὶ τότε, ὡς καὶ νῦν, θὰ ἐθεωρεῖτο κοινωνικῆς εὐημερίας δεῖγμα,[7] δι᾽ ὃ καὶ διὰ τὴν στέρησιν αὐτοῦ παραπονεῖται ἡ σύζυγος τοῦ Προδρόμου.

μετάξι καὶ κάμνει τὴν ὄψιν, τὸ δὲ ὑφάδι χονδρὸν νῆμα λινόν. Τὸ κουτνὶ νῦν εἶναι καὶ ὁλομέταξον ὕφασμα μὲ παραλλήλους ἐγχρώμους ταινίας (Χαλδία Πόντου) ἢ τετραγωνίδια (Καστορία).

[1] Κατὰ τὸν ποιητήν, «εἰς πᾶσα ἕνα φόρεμα ποῦ νά ναι τιμημένο» κοτὰ τὸ κάτω ἄκρον ἐρράπτετο

βελοῦσιν ἢ καὶ τζατουνὶν ἢ κουμαχᾶς ἐκ τὴν Πίζαν

Ε. Γεωργιλλᾶ, Τὸ θανατικὸν τῆς Ρόδου (Wagner, Carmina Graeca medii aevi σελ. 36 στίχ. 138.)

[2] Ἐν Κρητικῷ συμβολαίῳ τοῦ 1640 ἀναφέρεται κόττα (Ἰταλ. cotta=ἐπανωφόριον) τζαντουνί. Στ. Ξανθουδίδου, Κρητικὰ συμβόλαια σ. 264. 265. Βλέπε καὶ τὸν κατωτέρω δημοσιευόμενον θρῆνον τοῦ φαλλίδου.

[3] Δ. Καμπούρογλου, Μνημεῖα τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων 3.30. Ζιπούνια χρυσοκέντητα ἀπὸ κουτόνι κατεσκευάζοντο ἄλλοτε ἐν Σφακίοις.

[4] Δ. Καμπούρογλου, Ἔνθ᾽ ἀν. 3.41.

[5] Δ. Σάρρου, Παλαιογραφικὸς ἔρανος ΚΠ. 33.85. Τὸ κουτνὶν ἀντερὶν μάλιστα συνηθέστατα ἠκούετο αὐτόθι.

[6] Νῦν τὸ ὕφασμα εἶναι γνωστὸν ἐν Αἴνῳ ὡς κουτνί, ἐν Καστορίᾳ τῆς Μακεδονίας Σκύρῳ καὶ Λιβησίῳ τῆς Λυκίας ὡς κουτινί, ἐν Πόντῳ ὡς κουτνὶν ἢ γουτνίν, ἐν Ἠπείρῳ καὶ Σιατίστῃ ὡς κοτνί, ἐν Μάνῃ, Σηλυβρίᾳ καὶ παλαιότερον ἐν Ἀθήναις ὡς κουτουνί, ἐν Σφακίοις τῆς Κρήτης ὡς κουτόνι καὶ ἐν Καππαδοκίᾳ ὡς κουτνού.

[7] Πβ. τὸν ἐκ Ποντικοῦ γαμηλίου ᾄσματος στίχον

υἱέ μ᾽ κ᾽ εἶσαι Σιαμὶ γουτνὶν ᾽ς σὸ σαντοὺκ᾽ νὰ φυλάττω σε

Π. Μελανοφρύδου, Ἡ ἐν Πόντῳ Ἑλληνικὴ γλῶσσα σ. 120.

Γ΄.

ΜΟΝΑΠΛΑ

Μεσαιωνική τις παροιμία λέγει·

ἡ πτωχεία κατέδειξε τὰ μοναπλά.[1]

Ἐξετάσωμεν τί ἦσαν τὰ μοναπλὰ ταῦτα.

Μάξιμος ὁ Πλανούδης ἐν τῇ συλλογῇ τῶν παροιμιῶν του, ἐξελληνίζων τὴν δημώδη φράσιν, ἀπέδωκε τὴν παροιμίαν διὰ τοῦ «ἡ πτωχεία τὰς ἁπλᾶς ἐσθῆτας κατέδειξε», ὑποδείξας οὕτω, κατ' ἐμέ, καίτοι ὅλως γενικῶς, τί οἱ σύγχρονοί του ὠνόμαζον μοναπλά.[2]

Ὁ Eduard Kurtz, ἐπιθυμῶν νὰ διασαφήσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν λέξιν ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν παροιμιῶν τοῦ Πλανούδη ἡρμήνευσε τὴν παροιμίαν διὰ τοῦ ἡ πτωχεία εἰσήγαγε τὴν μόδαν νὰ φέρωσιν οἱ ἄνθρωποι μόνον ἓν φόρεμα,[3] τέλος δ' ὁ Κ. Ἄμαντος ἐπ' ἐσχάτων διισχυρίσθη ὅτι ἴσως μοναπλὸν εἶναι εἶδος πελερίνας, τὴν παροιμίαν δ' ἡρμήνευσεν ὡς ἑξῆς· ἡ πτωχεία ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ εἰσαχθῶσι τὰ φορέματα μοναπλὰ τὰ μὴ τοῦ συρμοῦ, τὰ τὰ μὴ ἀρέσκοντα.[4]

Ἵνα κατανοηθῇ τί ἦσαν τὰ μοναπλά, ἐπάναγκες εἶναι νὰ ἐξετασθῇ τί σημαίνει τὸ ἐπίθετον μοναπλός.

Λοιπὸν σήμερον πολλαχοῦ τὸ μοναπλὸς εἶναι ταὐτὸ τῷ μονός. Μονὸ ὅμως ἐν Ἠπείρῳ, Σκύρῳ[5] καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ μονελὸ ἐν Μάνῃ λέγεται τὸ ὕφασμα τὸ μὲ δύο ποδαρικὰ ὑφανθέν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ διπλὸ ἢ δίμιτο ἢ διπλάρι,[6] ὅπερ ὑφαινόμενον μὲ τρία[7] ἢ τέσσαρα ποδαρικὰ εἶναι κρουστότερον.

---

[1] Βλέπε Κ. Σάθα, Μεσ. βιβλ. 5.561. Ὁ Du Cange ἐν τῷ Ἑλληνικῷ γλωσσαρίῳ του, καὶ δὴ ἐν λ. μοναπλός, ἐκ χειρογράφου παραλαμβάνων, ἀναγινώσκει· «οἱ πτωχοὶ κατέδειξαν τὰ μοναπλά», τοῦθ' ὅπερ δίδει ἐπ' ἴσης ὀρθὸν νόημα.

[2] E. Kurtz, Die Sprichwörtersammlung des Maximus Planudes σ. 40.

[3] E. Kurtz, Ἔνθ' ἀν.

[4] K. Amantos, Μοναπλὸς B. Z. 25 114. Ὅτι οὐδεμίαν πρέπει ν' ἀποδώσωμεν σημασίαν εἰς τὴν θεολογικὴν τῆς παροιμίας ἑρμηνείαν «τουτέστιν ἐν μονάδι προσώπου οὐ μὴν ἐν τριάδι τῇ τρισυποστάτῳ λατρεύειν θεότητι» εἶναι αὐτονόητον. Βλέπε Μ. Ψελλοῦ, Ἑρμηνεῖαι εἰς δημώδη ῥητὰ (Κ. Σάθα, Μεσ. βιβλ. 5.561).

[5] Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη, Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη — Σκῦρος σ. 90.

[6] Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη, Ἔνθ' ἀν.

[7] Πβ. τὸ ἐκ Ζακύνθου δίστιχον.

μὲ τρία ποδαρικὰ φαίνουνε τὸ διπλάρι
ποτέ του ὁ ἀδικοθάνατος δὲν εἶπε νὰ μὲ πάρῃ.

Τοιαῦτα λοιπὸν μοναπλά, ἤτοι ἐκ τοιούτου μοναπλοῦ ὑφάσματος κατασκευαζόμενα φορέματα, βαμβακερὰ ἴσως, ἐχρησιμοποίουν οἱ πτωχοὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα, εὐωνότερα, φυσικά, καὶ ὑποδεεστέρας ποιότητος τῶν διπλῶν, ἤτοι διμίτων. Ὅτι δὲ τὰ δίμιτα ἐθεωροῦντο ἀξίαν τινὰ ἔχοντα φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ παραπόνου τῆς αὐτῆς συζύγου τοῦ Προδρόμου, ἥτις λέγει πρὸς τὸν ἄνδρα ἀλλαχοῦ

ποῖον ἱμάτιν μ' ἔρραψες, ποιὸν δίμιτον μ' ἐποίκες;[1]

Εἶχε λοιπὸν δίκαιον ὁ Πλανούδης μεταφράζων τὰ μοναπλὰ διὰ τοῦ ἁπλᾶς ἐσθῆτας, ἀφ' οὗ καὶ σήμερον τὸ μονὸν ὕφασμα λέγεται ἁπλὸν ἐν Ἰκαρίᾳ.

Φαίνεται δ' ὅτι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἁπλῶν καὶ διπλῶν ὑφασμάτων καὶ φορεμάτων εἶναι πολὺ παλαιοτέρα τῆς ἐποχῆς, ἣν ἐξετάζομεν, ἀφ' οὗ ἐν μὲν τῷ κατὰ τὸν Θ.΄ αἰῶνα γραφέντι ὀνειροκριτικῷ τοῦ Ἀχμὲτ ἀναφέρεται φόρεμα διπλόν,[2] ἐν δὲ τῷ διαγράμματι τοῦ Διοκλητιανοῦ φιβουλατώριον ἁπλοῦν (19.15), χλαμὺς (χλανὶς) ἁπλῆ καὶ διπλῆ (1.57.58) καὶ βάνατα Νωρικὴ διπλῆ (19. 43).[3]

Νῦν γεννᾶται τὸ ζήτημα ποῖον ἦτο τὸ σχῆμα τῶν μοναπλῶν.

Νομίζω ὅτι τὰ μοναπλὰ οὐδὲν ὡρισμένον σχῆμα εἶχον, οὕτω δ' ἐκαλοῦντο πάντα τὰ ἐκ μοναπλοῦ ὑφάσματος κατασκευαζόμενα φορέματα, ἀκριβῶς ὡς νῦν διπλάρι[4] λέγεται τὸ δίμιτον ὕφασμα καὶ πᾶν εἶδος φορέματος ἐξ αὐτοῦ κατασκευαζόμενον.[5]

ΦΑΙΔΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

---

[1] Hesseling-Pernot, Poèmes Prodromiques 1. 46.

[2] Fr. Drexl, Achmes Oneirocriticon κεφ. ρϛ΄ (σ. 115. 6 ἑξ.).

[3] Ὁ Blümner, Der Maximaltarif des Diocletian σ. 151 νομίζει ὅτι ἁπλοῦν ἐλέγετο τότε τὸ ἄκοπον ὕφασμα, διπλοῦν δὲ τὸ ἐρραμμένον πλέον εἰς ὡρισμένον σχῆμα φόρεμα. Ὅτι περὶ διαφορᾶς ὕλης καὶ τρόπου ὑφάνσεως πρόκειται νομίζω ὅτι ἀποδεικνύει καὶ τὸ ὅτι (δ)ιπλῆ νῦν ἐν Σύμῃ, Καρπάθῳ καὶ Κῷ καὶ διπλάρι ἐν Ἠπείρῳ καὶ Αἴνῳ λέγεται δίμιτον μάλλινον κλινοσκέπασμα.

[4] Τοῦτο ἐν Κουσοβίτσῃ, Κουρέντοις καὶ Δρόβιανῃ τῆς Ἠπείρου εἶναι λινόν, ἐν Τσαμαντᾷ δὲ τῆς αὐτῆς περιοχῆς καὶ ἐκ σπάρτου.

[5] Ἐν Κουρέντοις καὶ Τσαμαντᾷ τῆς Ἠπείρου τὸ διπλάρι εἶναι ἐξωτερικὸν γυναικεῖον φόρεμα κομβούμενον κατὰ τὸ στῆθος καὶ χειρίδας μετὰ μαργελίων μέχρι τῶν ἀγκώνων ἔχον. (Ν. Νίτσου, Περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ κώμης τοῦ Τσαμαντᾶ σ. 257). Κατὰ δελτίον τοῦ ἱστορικοῦ λεξικοῦ ἐν Κεφαλληνίᾳ παλαιότερον «ἡ ντυμασιὰ τῶν ἀνδρῶν ἤτανε ἀπὸ διπλάρι, εἶδος ἐντοπίου χονδροῦ ὑφάσματος, ποῦ τὸ ἐγνήθανε οἱ γυναῖκες.»

Ο ΦΑΛΛΙΔΟΣ

Εἰς τὸν λεγόμενον Ναυιανὸν κώδικα τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης (Cl. XI. cod. XIX, 92), τὸν ὁποῖον περιέγραψεν ὁ μακ. Σάθας[1], καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξέδωκε τὰ δράματα Ζήνωνα, Στάθην, Γύπαριν, εὑρίσκεται μεταξὺ Γύπαρι καὶ Στάθη εἰς τὰ φύλλα τοῦ κώδικος 178^{β}, $179^{\alpha,\beta}$ στιχούργημα ἐπιγραφόμενον «Θρῆνος τοῦ φαλίδου τοῦ πτωχοῦ» ἀνέκδοτον μέχρι σήμερον. Τὸ ποιημάτιον εἶναι, ὡς θὰ ἴδωμεν, Κρητικόν, ὅπως καὶ τὰ δράματα μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι γεγραμμένον, καὶ ἔχει ἀρκετὸν ἐνδιαφέρον ὄχι τόσον διὰ τὴν λογοτεχνικήν του ἀξίαν, ὅσον διὰ τὸ ἀκραιφνῶς Κρητικὸν γλωσσικόν του ἰδίωμα καὶ μάλιστα διὰ τὴν πιστὴν ἀπεικόνισιν τοῦ ἀσώτου βίου τῆς Κρητικῆς νεολαίας τῶν πόλεων ἐπὶ βενετοκρατίας.

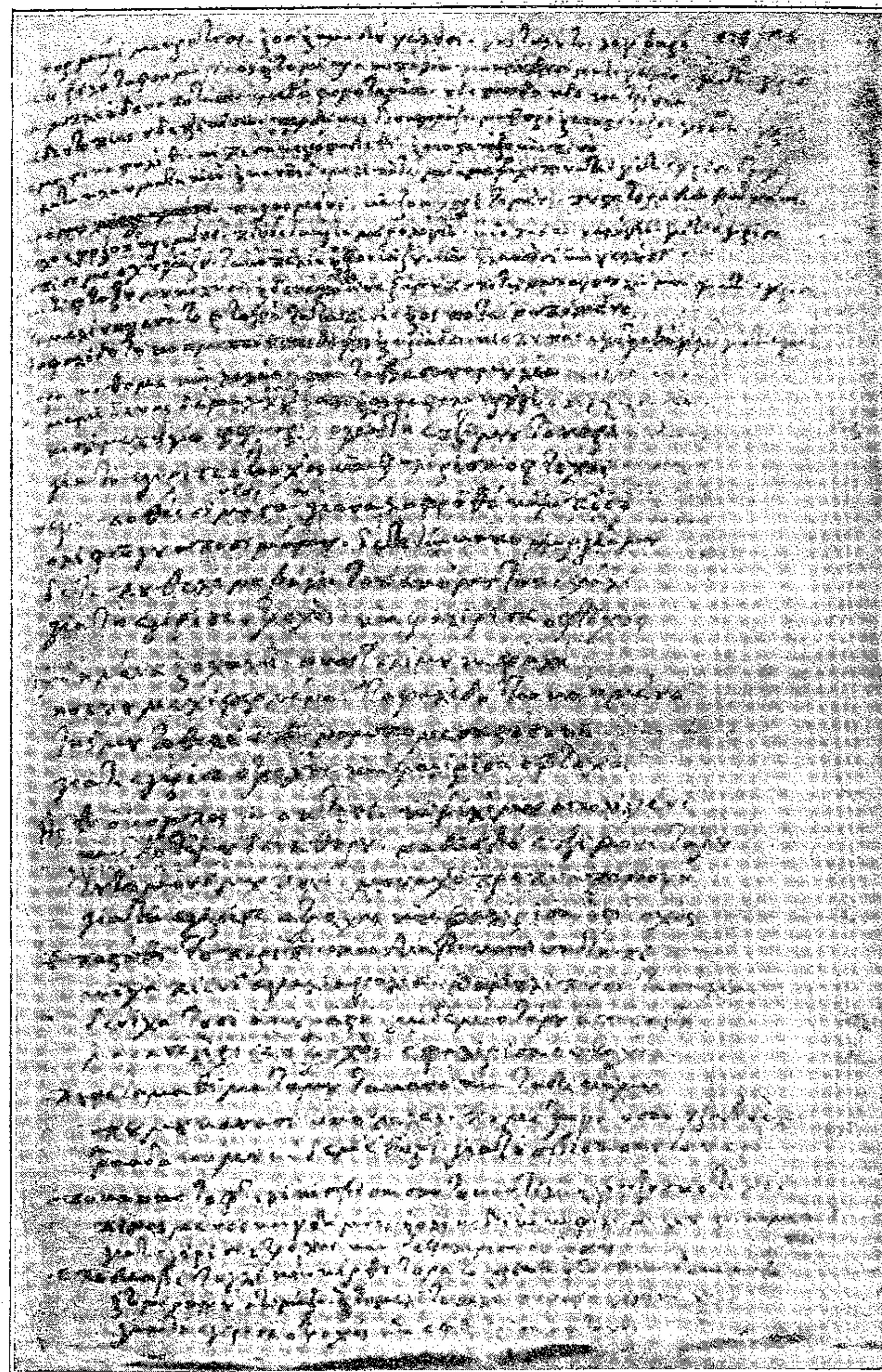
Ὁ στιχουργὸς οὔτε τ' ὄνομά του μᾶς παρέδωκεν οὔτε τὴν πατρίδα του. Ὅ,τι μανθάνομεν ἐκ τῶν 140 διστίχων τοῦ ποιήματος εἶναι ὅτι ἦτο νέος πλούσιος ἐξ εὐγενοῦς πατρὸς καὶ ἀρχοντικῆς μητρός, ἀνατραφεὶς καὶ παιδευθεὶς ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς του τάξεως, ἀλλ' ὅτι ἐνωρὶς ἐτράπη εἰς βίον πολυτελῆ καὶ ἄσωτον, ἐνδυόμενος πολυτελῶς, παραδοθεὶς εἰς πότους καὶ κυβείας καὶ διασκεδάσεις, περιστοιχούμενος ἀπὸ μπράβους καὶ κόλακας, απογυμνούμενος ἀπὸ πόρνας, μὲ τὸν ἄσωτον δὲ καὶ πολυδάπανον αὐτὸν βίον ἐσπατάλησε ταχέως τὴν περιουσίαν του καὶ κατήντησε πτωχὸς φαλλίδος γυμνητεύων καὶ πεινῶν, ἐγκαταλειφθεὶς καὶ ὑπὸ φίλων καὶ οἰκείων, ὑβριζόμενος καὶ ἀποδιωκόμενος ἀπὸ παντοῦ καὶ ἐμπαιζόμενος καὶ καταδιωκόμενος καὶ τυπτόμενος καὶ ὑπὸ τῶν παιδίων τοῦ δρόμου, μὴ δυνάμενος καὶ μὴ θέλων νὰ γίνῃ δοῦλος διὰ νὰ κερδίζῃ τὸν ἄρτον του. Τὸ πάθημά του τὸν παρεκίνησε νὰ γράψῃ τὸ στιχούργημα, ἵνα χρησιμεύσῃ αὐτὸς ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους νέους τῆς ἀρχοντικῆς τάξεως, καὶ τοὺς προτρέψῃ νὰ φείδωνται τῆς περιουσίας των, διὰ νὰ μὴ ὑποπέσωσιν εἰς τὸ αὐτὸ κατάντημα.

Ὁ χρόνος τοῦ ποιήματος δὲν δηλοῦται, ἀλλ' ὁ γλωσσικός του τύπος καὶ ἡ ρίμα του μαρτυροῦσι τοὺς περὶ τὸ 1600 χρόνους τῆς ἐν Κρήτῃ βενετοκρατίας.

Τὸ στιχούργημα εὕρηται, ὡς εἴπομεν, εἰς τρεῖς σελίδας ἀρκετὰ ἐρρυπωμένας τοῦ Ναυιανοῦ κώδικος εἰς πυκνὰς γραμμὰς καὶ μικρὰν γραφὴν οὐχὶ τόσον εὐανάγνωστον καὶ μάλιστα εἰς τὸ ὄχι τόσον ἐπιτυχὲς φωτογραφικὸν ὁμοιότυπον, ὃ εἶχον ὑπ' ὄψιν μου[2]· διὰ τοῦτο καὶ μοῦ διαφεύγουσι τρεῖς ἢ

[1] Κ. Σάθα, Κρητικὸν Θέατρον, Βενετία 1879, Προλεγ. σελ. ιβ' ἑξ.

[2] Βλέπε τὴν δευτέραν σελίδα ἤτοι 179α τοῦ χειρογράφου τὴν σχετικῶς κάλλιον ἀναγινωσκομένην εἰς τὸν παρένθετον πίνακα.



Ἡ σελὶς 179α τοῦ χειρογράφου τοῦ Φαλλίδου, διστ. 60 - 107.

τέσσαρες λέξεις τοῦ κειμένου, αἳ ὁποῖαι πιθανῶς δύνανται ν' ἀναγνωσθῶσιν ἐκ τοῦ χειρογράφου (εἰς τὰ δίστιχα 19, 22, 25).

Τὸ μέτρον εἶναι εἰς δίστιχα ριμάδα τροχαϊκὰ ὀκτωσύλλαβα καὶ ὀλίγα ἑπτασύλλαβα, ἔχει δὲ εἰς τὸ 7 δίστιχον καὶ τὸν πρῶτον στίχον δεκασύλλαβον. Ἐν εἴδει ἐπῳδοῦ ἐπαναλαμβάνεται τριάκοντα καὶ τέσσαρας φορὰς τὸ θρηνητικὸν δίστιχον

γιατὶ (ἢ σὰν) ἐγύρισε ὁ τροχὸς — καὶ ἐφαλλίρισα ὁ φτωχός·

πότε ὁλόκληρον καὶ πότε μόνον ἡ ἀρχή του «γιατὶ ἐγύρισε...

Τὸ Ναvιανὸν χειρόγραφον, ὡς εἶπεν ὁ Σάθας[1], προῆλθεν ἐκ Κεφαλληνίας, ἀνῆκόν ποτε εἰς τὸν ἱερέα Πέτρον Κουτουφᾶν (1713-1725), ἀντιγραφὲν προφανῶς ἐκεῖ ἐξ ἄλλου κώδικος, καὶ διὰ τοῦτο ἔχει ἐλάχιστά τινα ἴχνη τοῦ ἑπτανησιακοῦ ἰδιώματος λ. χ. τὸ ὀκ, ὀκ τὴ Μονοβασὰ (διστ. 23) ὀκ τὴ μιὰν (35), βρισίες (125), καὶ πάντοτε τὸ κανείς, καμιὰ ἀντὶ τῶν Κρητικῶν κιανείς, κιαμιά.

Ὅτι τὸ ποιημάτιον εἶναι Κρητικὸν μαρτυρεῖ ἀδιστάκτως ἡ γλωσσική του μορφή, δηλ. καὶ τὸ τυπικὸν τῶν λέξεων καὶ μάλιστα αἱ χαρακτηριστικαὶ ἰδιωματικαὶ λέξεις αὐτοῦ. Πρὸς πίστωσιν τοῦ πράγματος παραθέτομεν ἀμέσως τὰς μᾶλλον σημαντικάς· πολυταρῶ 9, θωρῶ (=βλέπω) 15, 18, 35, 42, 55 πολλ. κουζουλὸς 17, 86, 132 πολλ. καλῶ (=προπίνω) 28, ἀπομονάρια 32, ξετρουμίζω 41, σκανίζω 47, ράσο καὶ ράσα (τὸ μάλλινον χονδρὸν ὕφασμα ἢ ἐπανωφόρι τῶν χωρικῶν) 48, 120, σιμώνω (=πλησιάζω) 52, 82, χωστοῦσι (=κρυφτοῦσι) 53, μονιτάρου καὶ μοντάρου 91, 96, σφάκα (=ροδοδάφνη καὶ τροπικῶς πικρία) 105, διάξω (=πράξω, φερθῶ) 103, ἀφορμάρις (=μανικὸς) 60, 61, 80 πολλ. κοπέλλια (=μικρὰ παιδιά, χαμίνια) 62, 72 πολλ. ἀποτάσσω 63, γλακῶ 73, κολλῶ (=παίω) 73, διάσκατζε 123, ἐξά (=ἐξουσία) 74, σκλέτος (=σκέτος, νῆστις) 117, παρωρίσω 124, πατίρω (=πάσχω, ὑποφέρω) 132, ἀφουκρᾶστε, ἀφουκραστῆτε 136, 137 ξόμπλι (=παράδειγμα) 139.

Εἰς τὴν κατωτέρω μεταγραφὴν τοῦ ποιήματος ἐτηρήσαμεν πιστῶς τὴν φωνητικὴν αὐτοῦ διατηρήσαντες καὶ τὰς συχνάς του χασμῳδίας, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν λέξεων, ὅπως δηλ. κάμνομεν καὶ εἰς τὰ ἄλλα κρητικὰ καὶ μεσαιωνικὰ κείμενα ποὺ δημοσιεύομεν (Ἐρωτόκριτος, Φορτουνᾶτος, Ἐρωφίλη, Σαχλίκης κλπ.).

Κατὰ τὸ περιεχόμενον ὁ Φαλλίδος ὁμοιάζει πρὸς τὰ ποιήματα τοῦ ἄλλου ἀσώτου συμπολίτου Στεφάνου Σαχλίκη[2], ἴσως δὲ καὶ ἐγένετο κατ' ἀπομίμησιν

[1] Κ. Σάθα, Κρητ. Θέατρον, ἔνθα ἀνωτ.

[2] Wagner, Carmina gr. med. aevi, Lipsiae 1874 σ. 79-105. Βυζαντὶς 1909 σ. 341-371 ὅπου ἀναγράφονται καὶ αἱ ἄλλαι ἐκδόσεις καὶ ἐργασίαι εἰς τὰ ποιήματα αὐτά.

αὐτῶν, ἀλλὰ λείπει τὸ σπινθηροβόλον πνεῦμα καὶ ἡ ἀκόλαστος εὐφυΐα, ποὺ χαρακτηρίζουν τὰ στιχουργήματα τοῦ Σαχλίκη καὶ καταντᾷ ὁ Φαλλίδος ἄμουσος καὶ ἀτερπὴς θρηνῳδία.

ΘΡΗΝΟΣ ΤΟΥ ΦΑΛΛΙΔΟΥ ΤΟΥ ΦΤΩΧΟΥ

Νέοι ὄμορφοι καὶ πλούσοι . κάθε ἕνας ἂς μ' ἀκούσῃ, 178 β.
ὅλοι πρὸς ἐμένα ἐλάτε . τὰ σᾶς λέγω νὰ γροικᾶτε,
κάθα εἷς σας νὰ μὲ κλαίγῃ . στὸ καημό, ὁποῦ μὲ καίγει,
γιὰ τῶ Χριστιανῶ τὸ γένος . ἐφαλλίρισα ὁ καημένος.
Εἶχα κύρι εὐγενικὸ . μάννα ἀπὸ αἷμα ἀρχοντικό,
μὲ κανάκια μ' ἀναθρέψα . δασκαλιὲς μὲ δασκαλέψα,
καὶ ἀρχοντικὰ ἐνεθράφηκα . μά' ψα φωτιὰ καὶ κάηκα,
γιατὶ ἐγύρισε ὁ τροχὸς . καὶ ἐφαλλίρισα ὁ φτωχός.
Ἐντυμένος τὰ βελοῦδα . νὰ πολυταρῶ τὰ σκοῦδα,
τζαντουνιὰ καὶ καμουκᾶδες . κι ἄλλες φορεσὲς ποὺ νὰ 'δες,
μὲ καπέλλο γενοβέζε . φεραρόλι ἀλὰ φραντζέζε,
μὰ σὰν ἐγύρισε ὁ τροχὸς . ἐφαλλίρισα ὁ φτωχός.
Μπράβοι πάντα μ' ἀκλουθοῦσα . ἀπὸ μακρὰς μὲ χαιρετοῦσα,
κ' ἤμουνα συντροφιασμένος . μέρα νύκτα ὁ καημένος,
κ' εἰς τὸ γιόμα κ' εἰς τὸ δεῖπνο . ὁποὺ δὲν ἐθώρου ὕπνο.
μὰ σὰν ἐγύρισε ὁ τροχὸς . ἐφαλλίρισα ὁ φτωχός.
Ὅπου πέρδικα καλή, . ἡ κουζουλή μου κεφαλή,
τὴν ἀγόραζα γιὰ μιὰ . καὶ δὲν ἐθώρου ἐζημνιά,
καὶ σγατζέτα μουρταδέλες . στασουδικοντζε νοβέλες,
ἀμὲ ἐγύρισε ὁ τροχὸς . καὶ φαλλίρισα ὁ φτωχός.
Τὸ τυρὶ τὸ πιαζεντίνο . ἀποὺ τὸ καλὸ τὸ φίνο,
ποὺ τὸ ξέρου οἱ μαγέροι . εἰς στ . . . .
ἄσπρα κοκκινὰ κρασὰ . μοσκᾶτα ὀκ τὴ Μονοβασά,
ποὺ τὰ βάνα στὸ ποτήρι . κ' ἤφτασι σὰν τὸ ζαφείρι
ερμινεματε καὶ τὶ φλόρα . μοῦ τὰ φέρνα κάθα ὥρα,
μὰ σὰν ἐγύρισε ὁ τροχὸς . ἐφαλλίρισα ὁ φτωχός.
Τὸ ποτήρι νὰ γεμίζω . τὴ γεμάτη γιὰ ν' ἀρχίζω,
καὶ γεμάτη νὰ καλέσω . πίνοντας . . . .
καὶ μὲ τὸ τραγούδι πρῶτας . ἄς τ' ἀμπώσω τραγουδῶντας,
μὰ σὰν ἐγύρισε ὁ τροχὸς . . . . . .
Ὅπου κι ἄ βρεθῶ κι ἄ λάχω . τὰ χαρτιὰ στὰ χέρια νἄχω,
τὰ χαρτιὰ γὴ καὶ τὰ ζάρια . γιὰ νὰ πὰ τ' ἀπομονάρια,
κ' ἤλεγα πὼς δὲν φυραίνει . τὸ σακκούλι μὰ πληθαίνει,
μὰ σὰν ἐγύρισε ὁ τροχὸς . . . . . .

Ὄντας ἔβγαινα ὀκτὴ μιὰ . πάλι πήγαινα γιὰ μιὰ .
καὶ δὲν ἐθώρου ἔζημιά,
καὶ γλωσσᾶτα μ' ἐφιλοῦσα . καὶ ἀπὸ πίσω μ' ἀκλουθοῦσα,
μὰ σὰν ἐγύρισε ὁ τροχὸς . . . . . .
Ἐδικοὶ καὶ συγγενεῖ μου . φίλοι μου καὶ ἀγαφτικοί μου
ἤρχουντανε κάθε μέρα . νὰ μοῦ λέ τὴ καλησπέρα,
ὅλοι νὰ μὲ συντροφιάζου . 'ς φόρο νὰ μὲ κατεβάζου,
μὰ σὰν ἐγύρισε . . . .
μοσκοραίνω νὰ γυρίζω . στὰ στενὰ νὰ ξετρουμίζω,
νὰ περνῶ, νὰ μὲ θωροῦσι . ὅλοι νὰ μὲ προσκυνοῦσι,
ἔδε νέος ὁποὺ 'ναι ἐτοῦτος . καὶ ποῦ τό'βρε τόσο πλοῦτος
μὰ σὰν ἐγύρισε . . . . . .
Μέρα νύκτα σοναδόρους . στὰ καντούνια κ' εἰς τοὺς φόρους
τζήτερες, βιολιά, λαγοῦτα, . ἄρπες, μπάσσα καὶ φιαοῦτα,
κλαδοτζύμπανα, τρουμπέτες . ἀμὲ δὰ κάνω προσέτες,
μὰ σὰν ἐγύρισε . . . .
Μπλιὸ ζαμπέτια δὲ μυρίζω . μὰ βρομῶ ὅλος καὶ σκανίζω,
ἐγδυμνὸς καὶ ξεσκισμένος. . κ' εἰς τὰ ράσα τυλιμένος,
πλήσες κόνιδες γεμᾶτος . κι ὅπου πάω ἀρπῶ σὰ βάτος
γιατὶ ἐγύρισε ὁ τροχὸς . . . . . .
Ὅλοι οἱ φίλοι μου μὲ φῆκα . κ' οἱ δικοί μου μ' ἀπαρνηθῆκα,
μπλιὸ κανεὶς δὲ μοῦ σιμώνει . ὀγιαυτὸς μὲ κρούσι πόνοι,
κάθα ὄντας μὲ δοῦσι φεύγου . νὰ χωστοῦσιν ἐγυρεύγου
γιατὶ ἐγύρισε . . . . . .
Πάγω κ' εἰς τῶν ἐδικῶ μου . νὰ τῶς κλάψω τὸ καημό μου,
ἀλλ' αὐτοίνοι δὲ μ' ἀκούσι . κάνου πὼς δὲ μὲ θωροῦσι,
γὴ νὰ ποῦσι καὶ νὰ δοῦμε . γιατὶ τώρα δὲ μποροῦμε
γιατὶ ἐγύρισε . . . . . .
Λέσι μου, ἄμε νὰ στοιχίσῃς . γιὰ νὰ βρῇς ψωμὶ νὰ ζήσῃς,
καὶ δὲν εἶ καιρός, σὰ ζάρεις, . στὰ στενὰ νὰ σολατζάρῃς.
Ὤχ ὀϊμέ, ζωὴ κριμένη . τίς μπορεῖ νὰ σ' ἀπομένῃ,
γιατὶ ἐγύρισε... . . . .
Γι' ἀφορμάρι μὲ κρατοῦσι . κι ὅσοι κι ἂ μὲ δοῦ γελοῦσι, 179α.
γεῖς τ' ἀλλοῦ τως λέγει, βάρει . μὲ τὸ ξύλο τ' ἀφορμάρι
ὡς καὶ τὰ μικρὰ κοπέλλια . μ' ἀκλουθοῦσι μὲ τὰ γέλια,
γιατὶ ἐγύρισε... . . . .
Ροῦχα μπλιὸ δὲν ἀποτάσσω, . ἀμὲ δὰ φορῶ τὸ ράσο,
οὐδὲ σκοῦδα οὐδὲ κατρίνια . μηδὲ ντόπιες οὐδὲ τζικίνια·
πέρδικες δὲν ἀγοράζω . μὰ θωρῶ κι ἀναστενάζω,
γιατὶ ἐγύρισε ... .

ἐκρεμάστηκα στὸ λίθι . κ' ἤπεσα κ' ἐγὼ στὰ βύθη,
κι ἀναστενάζω καὶ πεινῶ , καλὰ τὰ κλάηματα κινῶ,
καὶ κανεὶς δὲ μὲ λυπᾶται . μηδὲ μὲ ψυχοπονᾶται,
γιατὶ ἐγύρισε... . . . .
Ὦ καιροί μου περασμένοι . καὶ ζωὴ χαριτωμένη,
πού 'στε τώρα διαβασμένοι . κ' ἔχω γὼ ζωὴ κριμένη,
πεῖνες, δάκρυα, μοιρολόγια . κι ὀ π ά ω ἐλίγα λόγια,
γιατὶ ἐγύρισε ... .
ἀποπίσω μὲ σχουγιάζου . τὰ κοπέλλια καὶ φωνιάζου,
καὶ γλακοῦσι καὶ γελοῦσι . μ' ὅ,τι φτάξου μοῦ κολλοῦσι,
καὶ δὲν ἔχω τὴν ἐξά μου . πούποτας νὰ πάγω πλιά μου,
γιατὶ ἐγύρισε . . . .
εἶντα μέλλει νὰ γενῶ . τὸ φτωχὸ τὸ ταπεινό,
καὶ ὡς πότες νὰ πομένω . τὸ φαλλίδο τὸ καημένο,
πεῖνες, δίψες καὶ κρυάδες . κι ὅπου πάω ἔχω τραβάγιες,
γιατὶ ἐγύρισε . . . .
Τώρα κάθομαι καὶ κλαίω . καὶ τὰ βάσανά μου λέω,
μὰ μηδένας δὲ μ' ἀκούγει . ἄς το καὶ ἂς κεφάλι κρούγει,
κι ὅλοι μ' ἔχου γι' ἀφορμάρι, . ὀγιατὶ ἔτζι μοῦ τοκάρει
γιατὶ ἐγύρισε ὁ τροχός, . καὶ ἐφαλλίρισα ὁ φτωχός.
Ἂν ἐγὼ ποθὲς σιμώσω . γιὰ νὰ λαφρωθῶ καμπόσο,
ὅλοι φεύγου ἀπὸ σιμά μου, . δέτε τὴ κακομοιριά μου,
δέτε πού θελε μὲ βάλει . τὸ κακό μου τὸ κεφάλι,
γιατὶ ἐγύρισε ὁ τροχὸς . καὶ ἐφαλλίρισα ὁ φτωχός.
Ὢχ ὀϊμένα, ὢχ ἀλὶ . ἡ κουζουλή μου κεφαλὴ
εἰσὲ ποῦ μἔχει φερμένο . τὸ φαλλίδο τὸ καημένο.
Τίς μοῦ τόθελε εἰπεῖ . νάμπω μέσα στὸ σακκί,
γιατὶ ἐγύρισε ὁ τροχὸς . κ' ἐφαλλίρισα ὁ φτωχός.
Ἦρθ' ὁ κόμπος εἰς τὸ κτένι . κ' ἡ ψυχή μου ἀπολιγαίνει,
καὶ ποτέ μου δὲν ἐθάρρου . νὰ διαβῶ ἔτζι μονιτάρου.
Τοῦτο μόνο μοῦ πονεῖ, . μὰ νά χω πρέπει ἀπομονή,
γιατὶ ἐγύρισε ὁ τροχὸς . καὶ ἐφαλλίρισα ὁ φτωχός.
Ἐποστάθη τὸ παρίππι . καὶ διαβήκασιν οἱ κτύποι,
ἂν εἶχα πηαίνει ἀγάλια γάλια . νὰ μοῦ λείπουσι τὰ σάλια,
δὲν εἶχα τόσο ἀκουραστῆ . μηδὲ μοντάρου ἀποσταθῆ,
μὰ σὰν ἐγύρισε ὁ τροχὸς . ἐφαλλίρισα ὁ φτωχός.
Ποῦ 'ναι τὰ μαθηματά μου . τὰ κανάκια τὰ δικά μου,
ποὺ μοῦ κάνασι οἱ κοπέλλες, . ποὺ μὲ τρῶγα ὡσὰν τζὶ βδέλλες,
μὰ δὰ καμνιὰ δὲ μὲ θωρεῖ . γιατί 'σβησα σὰν τὸ κερί.
Ἐποκάηκε τὸ φτίλι . κ' ἤσβησε σὰν τὸ καντήλι

καὶ γυρίζω σκοτεινὸς . πεινασμένος καὶ γδυμνός,
καὶ ὅλοι οἱ ἐδικοὶ καὶ φίλοι . μοῦ ἔχου πρικαμένα χείλη.
Ἐποδιάβη τὸ γλυκὺ . κ᾽ ἦρθε τώρα τὸ πρικύ,
καὶ τὴ σφάκα δοκιμάζω . καὶ τὴ μοῖρά μου ἀτιμάζω,
καὶ τὸ μέλι τὸ πολὺ . πού φαγα ἐγίνηκε χολή,
γιατὶ ἐγύρισε ὁ τροχὸς . καὶ ἐφαλλίρισα ὁ φτωχός.
Μπλιὸ στὴν τάβλα δὲν καθίζω . τὸ ποτήρι νὰ γεμίζω, 179.β.
καὶ τὰ κόκκινα καὶ τ᾽ἄσπρα . ἐβασιλέψασι σὰν τ᾽ ἄστρα,
μοναχὰς μὲ τὸ νερὸ . περνῶ ὁ καημένος τὸν καιρό,
γιατὶ ἐγύρισε ὁ τροχὸς . καὶ ἐφαλλίρισα ὁ φτωχός.
Τώρα τί βουλὴ νὰ πιάσω . καὶ πῶς ἔχω νὰ περάσω,
πῶς νὰ κάμω πῶς νὰ διάξω . καὶ ποιὰ στράτα ἔχω νὰ πιάσω,
πού ᾽μου καλομαθημένος . ὁ φαλλίδος ὁ καημένος
ἐδὰ ποὺ γύρισε ὁ τροχός. . . . . .
Λέγω μὲ πολὺ καημὸ . πὼς ἤβαλα στὸ λογισμὸ
νὰ περάσω τὸ καιρὸ . μὲ ψωμὶ καὶ μὲ νερό,
καὶ πολλὲς φορὲς καὶ σκλέτος . ἐγὼ ἀδείπνητος νὰ θέτω,
γιατὶ ἐγύρισε... . . .
Κάλλιο παρὰ νὰ στοιχήσω . νἄχω βάσανο περίσσο,
νὰ μὲ πέμπουσι νὰ παίρνω . καὶ τὰ φρύγανα νὰ φέρνω,
νὰ ξεσκίζωμαι στὸ ράσο . καὶ νὰ καίγωμαι στὸ δάσο,
κι ἀπεὶς στὸ σπίτι σώσω . πρίχου νὰ τὰ ξεφορτώσω,
πήγαινε γοργὸ στὴ βρύσι . μὴν ἀργήσῃς νὰ γεμίσῃς,
κάνε, διάσκατζε, δουλειὰ . κι ἄφισε τὴ μπιβουλιά,
καὶ ἀνισῶς καὶ παρωρίσω, . γλήγορα νὰ μὴ γυρίσω,
μὲ βρισίες νὰ μοῦ λέσι . καὶ τὰ μάτια μου νὰ κλαίσι,
γιατὶ ἐγύρισε... . . .
Τὸ ραβδὶ εἰς τὸ πλευρό σου . βάνω κεῖναι γιὰ καλό σου,
ὤχ ὀϊμέ, καημὸ πολὺ . πρικαμένη ἀθιβολή,
νὰ μὲ δέρνουσι στὴ ράχι . νὰ βροντᾷ μεσ᾽ στὸ στομάχι,
γιατὶ ἐγύρισε ὁ τροχὸς . καὶ ἐφαλλίρισα ὁ φτωχός.
Τὸ λοιπὸ καθὼς σᾶς λέγω . καὶ θωρεῖτέ με πῶς κλαίγω,
πλιὰ καλλιὰ νὰ ξεψυχήσω . παρὰ ἐγὼ νὰ πὰ στοιχήσω,
καὶ ἂς πατίρῃ ἡ κεφαλὴ . ὁπού ᾽το τόσα κουζουλή,
καὶ ἐγύρισέ μου τὸν τροχὸ . καὶ ἐφαλλίρισα ὁ φτωχός.
Ἔδε βάσανο μεγάλο, . ἀποὺ δὲν εὑρίσκεται ἄλλο,
ὁποὺ μ᾽ εὗρε τὸ καημένο . τὸν περίσσα πικραμένο,
καὶ δὲ μὲ ψυχοπονᾶστε . σήμερο ὅσοι μ᾽ ἀφουκρᾶστε,
μὰ γελῶντας μὲ θωρεῖτε, . κι ἀφορμάρι μὲ κρατεῖτε,
γιατὶ ἐγύρισε... . . . .

Ἄρχοντες, ἀφουκραστῆτε . ὅσοι πρὸς ἐμὲ θωρεῖτε,
ξόμπλι πάρετε ἀπὸ μένα . νὰ κρατεῖτε φυλαμένα
καὶ καλὰ χωσμένα μέσα . στὸ σακκούλι τὰ τορνέσα,
μὴ γυρίσουν οἱ τροχοὶ . καὶ φαλλίρετε, φτωχοί.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ

Ἀναγράφω κατωτέρω ἑρμηνείας τινὰς καὶ παρατηρήσεις πρὸς εὐχερεστέραν κατανόησιν τοῦ στιχουργήματος.

Δίστιχον 9 πολυταρῶ. Τὸ ῥῆμα πολυταρῶ καὶ πολυταρίχνω ἀκούεται καὶ σήμερον συχνὰ ἐν Κρήτῃ καὶ σημαίνει ἀπορρίπτω τι ὡς ἄχρηστον πρᾶγμα. Ἐδῶ ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ σπαταλῶ ἀσώτως. Καὶ εἰς τὸ ποίημα τοῦ Θεολογήτου Μοσχολέου, Βίος Ἁγ. Νικολάου (Κρητικὸν τοῦ 1626 παρὰ Legrand, Biblioth. gr. vulg. I. στ. 190 καὶ 195) εὑρίσκεται πολυταρίχνω. Προφανῶς τὸ ρῆμα προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀπολυτὸς (ἀπολύω), ἀπολυτάρις, οὐσ. ἀπολυταρὰ (=ρίψιμον ράβδου ἢ λίθου), ἀπολυταρῶ καὶ ἐκ συνθέσεως ἢ συμφύρσεως καὶ μὲ τὸ ρίχνω (=ρίπτω) προῆλθε τὸ πολυταρίχνω.

διστ. 9-10 βελοῦδα, τζαντουνιὰ καὶ καμουκᾶδες εἶναι πολυτελῆ ὑφάσματα καὶ φορέματα σηρικὰ γνωστὰ καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων Βυζαντινῶν καὶ νεωτέρων πηγῶν. Πρβλ. Du Cange εἰς τὰς λέξεις βελοῦτον καὶ καμουκᾶς. Εἰς τὸ Θανατικὸν τῆς Ρόδου τοῦ Γεωργιλλᾶ στίχ. 140 (Wagner, Carmina gr. med. aevi) ἔχομεν, «βελούσιν ἢ καὶ τζαντουνὶν ἢ καμουχᾶ ἀφ᾽ τὴν Πίζαν».

διστ. 11 φεραρόλι ἀλὰ φραντζέζε. Τὸ φεραρόλι εἶναι τὸ Βενετ. ferariol ἢ ferrajuolo, ferraiolo, τὸ ὁποῖον ὁ Boerio (Dizion. d. dialet. Venez.) ἐξηγεῖ διὰ τοῦ tabaro, mantello ὡς ἐπενδύτην τῶν ἀστῶν (οὐχὶ τῶν πατρικίων)· φαίνεται ὅτι εἶχεν εἰσαχθῆ ἐκ Γαλλίας (ἀλὰ φραντζέζε). Σήμερον ἡ λέξις ἀκούεται ὡς οἰκογενειακὸν ἐπίθετον Φεραρόλης εἰς τοὺς Λάκκους τῆς Κυδωνίας.

διστ. 19 σγατζέτα, μουρταδέλλες. Τὸ πρῶτον εἶναι ἔδεσμά τι ἐκ κρέατος βοείου, (ὡς βλέπομεν εἰς στιχ. Β. 320 τοῦ Φορτουνάτου). Αἱ μουρταδέλλες εἶναι καὶ σήμερον γνωσταί. Λέξεις ἰταλικαί.

διστ. 21 τὸ τυρὶ τὸ πιαζεντῖνο. Θὰ εἶναι τυρὸς ἐκ τῆς ἰταλικῆς πόλεως Piacenza τῆς Λομβαρδίας.

διστ. 41 ξετρουμίζω. Τὸ Κρητικὸν αὐτὸ ρῆμα (εὑρίσκεται καὶ εἰς τὸν Γύπαριν Α 281) σημαίνει ξετρελλαίνω ἢ ξετρελλαίνομαι ἰδίως ἀπὸ ἔρωτα καὶ εἶναι κοινότατον καὶ σήμερον μάλιστα τὸ μετοχικὸν ἐπίθετον ξετρουμισμένος, ξετρουμισμένη.

διστ. 46 κλαδοτζύμπανα μουσικὸν ὄργανον, ἰταλ. clavicembalo, κλειδοκύμβαλον.

προζέτες τὸ ἰταλ. prosetto, ριμάδα ἢ στιχούργημα.

διστ. 47 ζαμπέτια θὰ εἶναι ἄρωμά τι ἐξ ὑακίνθου, ἰασμίνου ἢ ἴριδος (πρβλ. Δουκαγγίου Γλωσσ. ἑλλ. ζάμβαξ).

σκανίζω. Τὸ ρῆμα ἀκούεται καὶ σήμερον ἐν Κρήτῃ καὶ σημαίνει ὄζω κακῶς ὡς ἀπὸ κόπρου, καὶ οὐσ. σκανιὰ ἡ κοπρώδης δυσωδία. Τὸ ἀναγράφει καὶ ὁ Γιάνναρης (Kretas Volkslieder Leipzig 1879 σελ. 368 ἐξ ᾄσματος=κακῶς ὄζειν, stinken). Πιθανῶς ἐλέχθη ἀντὶ τοῦ σκατίζω κατ' εὐφημισμόν τινα, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω τὸ διάσκατζε.

διστ. 57 στοιχίσῃς (καὶ διστ. 118). Τὸ ρῆμα στοιχίζω καὶ στοιχῶ εἶναι καὶ ἄλλοθεν γνωστὸν καὶ σημαίνει γίνομαι δοῦλος ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον καὶ ὡρισμένῃ ἀντιμισθίᾳ. Πρβλ. Φορτουν. Λεξιλ. σελ. 257 - 258 στοιχίζω Σήμερον μόνον τὸ στοίχημα καὶ στοιχηματίζω ἀκούονται ἐπὶ διαφορετικῆς σημασίας.

διστ. 66 ἐκρεμάστηκα στὸ λίθι. Πιθανῶς πρέπει νὰ γραφῇ λύθι καὶ νὰ νοήσωμεν τὸν ὄλυνθον, τὸν ἐρινεόν, τὴν ἀγριοσυκῆν (καθὼς δηλ. ὁ Ἰούδας ἐκρεμάσθη κατὰ λαϊκὴν παράδοσιν ἀπὸ ἀγριοσυκῆν). Περὶ τῶν διαφόρων σημερινῶν κατὰ τόπους τύπων τοῦ ὀλύνθου ἴδ. Χατζιδ. Μεσ. Ν. Ἑλλην. Β. 205.

διστ. 70 διαβασμένοι καιροὶ εἶναι οἱ περασμένοι, ὅπως λέγονται εἰς τὸ προηγούμενον δίστιχον.

διστ. 71 ὀπάω=ὅπου πάω, ὅπως εἰς τὸ διστ. 77.

διστ. 80 μοῦ τοκάρει=μοῦ πρέπει. Εἶναι γνωστὴ καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων χωρίων ἡ σημασία αὐτὴ τοῦ τοκάρω (Βενετ. tocar) μάλιστα τριτοπροσώπως· πρβλ. Γλωσσαρ. Ἐρωτοκρ. καὶ Φορτουνάτου.

διστ. 91 μονιτάρου καὶ 96 μοντάρου. Περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐπιρρ. ἴδ. Γλωσσ. Ἐρωτοκρ. μονιτάρου καὶ Χριστ. Κρητ. Α' 339 - 340 καὶ Λεξικογρ. Ἀρχ. Α'. (Ἀθηνᾶς τομ. ΙϚ') σελ. 160 - 161.

διστ. 94 ἐποστάθη τὸ παρίππι, καὶ διαβήκασιν οἱ κτύποι.

Τὸ παρίππι(ον) εἶναι παρὰ Βυζαντ. μικρὸς καὶ κατωτέρας ποιότητος βοηθητικὸς ἵππος, ὃν ἐχρησιμοποίουν δι' ὁδοιπορίαν, ὡς φορτηγὸν καὶ πρὸς ἔλασιν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ φαρὶν (στρώσιον καὶ σελλάριον) τὸν ἀνωτέρας ἀξίας πολεμικὸν ἵππον. Περὶ τῶν διαφόρων αὐτῶν ἵππων παρὰ Βυζαντ. ἴδὲ καὶ εἰς τὰ Λεξικὰ τῶν Meursius, Du Cange, Sophocles καὶ Στιλπ. Κυριακίδην εἰς Διγενῆ Ἀκρίτα (Συλλογ. ὠφελ. βιβλίων ἀριθ. 45) σελ. 94 καὶ 99. Εἰς τὸν ἀνωτέρω στίχον πιστεύω ὅτι τὸ παρίππιν εἶναι τὸ ἱππάριον, ποὺ σύρει καὶ περιστρέφει τὴν πέτραν (τὸν ὄνον ἀλέταν) τοῦ μύλου ἢ τὴν τοῦ ἐλαιοτριβείου, διότι τότε μόνον ἐννοεῖται καὶ τὸ διαβήκασιν οἱ κτύποι, ἤτοι ἐποστάθη ὁ ἵππος ὁ

περιστρέφων τὴν πέτραν καὶ δὲν ἀκούονται πλέον οἱ κτύποι, ἤτοι ὁ θόρυβος τοῦ μύλου καὶ τὰ βήματα τοῦ ἵππου. Ἡ εἰκὼν τότε εἶναι ὅτι, ὅπως ὅταν βιάσουν τὸ παρίππι νὰ τρέχῃ κουράζεται καὶ μετ' ὀλίγον σταματᾷ ἀποκαμωμένον, οὕτως καὶ ὁ φαλλίδος σπαταλῶν ἀφειδῶς καὶ ἄνευ μέτρου ἐπτώχευσεν. Ἀνάλογος εἰκὼν εὑρίσκεται παρακάτω μὲ τὸ καντήλι, τοῦ ὁποίου κατακαίεται τὸ φτίλι (διστ. 101).

διστ. 117 καὶ πολλὲς φορὲς καὶ σκλέτος. Τὸ ἐπίθετον εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ σκέτος (ἰταλ. schietto) καὶ σημαίνει ἐδῶ ἄνευ τροφῆς, νῆστις, ἀδείπνητος, ὅπως ἑρμηνεύεται ἀμέσως εἰς τὸ ἴδιον δίστιχον. Περὶ τῶν λέξεων σκλέτος, σκλέτη καὶ σκλετάδα ἴδ. Ν. Πολίτη, Παροιμ. Β. 303. Τὰ δύο αὐτὰ οὐσιαστικὰ σημαίνουσιν ἐν Κρήτῃ γένος, γενεὰν ἀρχοντικήν.

διστ. 123 κάνε, διάσκατζε, δουλειά. Ἡ κλητικὴ διάσκατζε εἶναι ἠπιωτέρα ἔκφρασις ἀντὶ τοῦ διάβολε. Εὑρίσκεται καὶ εἰς Γύπαριν Β 71 καὶ Στάθην Β 127 καὶ 196, εἶναι δὲ καὶ σήμερον κοινοτάτη ἀκουομένη οὕτως μόνον εἰς τὴν κλητικήν. Εἶναι εἶδος εὐφημισμοῦ διὰ νὰ ἀποφύγωσι τὴν κακὴν καὶ ὑβριστικὴν λέξιν διάβολος. Κατὰ τοιοῦτον εὐφημισμὸν λέγεται καὶ ὁ διάτανος ἀντὶ διάβολος, καὶ ὁ ὅρκος μὰ τὸ στανιὸ ἀντὶ μὰ τὸ Σταυρὸ κ.τ.ὅ.

διστ. 124 παρωρίσω. Τὸ ρῆμα παρωρίζω καὶ παρωρῶ ἐκ τοῦ ἐπιρ. πάρωρα (παρ' ὥραν) σημαίνει βραδύνω, καθυστερῶ κατὰ χρόνον, μάλιστα ἐν ὥρᾳ νυκτός· ἴδ. Ἐρωτοκρ. Γλωσσαρ. πάρωρα εἰς σελ. 656 - 7 καὶ Φορτουν. Γλωσσαρ. σελ. 250.

διστ. 132 ἂς πατίρῃ ἡ κεφαλὴ=ἂς πάσχῃ, ἂς ὑποφέρῃ. Τὸ ρῆμα πατίρω (ἰταλ. patire) ἀκούεται καὶ σήμερον ἐδῶ ὡς πατίρω καὶ παρτίρω ἀόρ. ἐπάτιρα καὶ ἐπάρτιρα. Πρβλ. καὶ Κουκουλέ, Λαογρ. Σύμμικτα Βάμου Κρήτης εἰς Λαογρ. Α. 299 καὶ 305.

Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης κατ' Ἀπρίλιον 1927.

ΣΤΕΦ. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

Ἡ κατωτέρω δημοσιευομένη χριστιανικὴ ἐπιγραφὴ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης Σιναϊτικὸν μετόχιον τὸ ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου.[1] Ὑπῆρχεν εἰς τὸν δυτικὸν τοῖχον τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπου γεγραμμένη ἐπὶ τοῦ κονιάματος τοῦ τοίχου μὲ μαῦρα κεφαλαῖα

γράμματα, ὡς δεικνύει τὸ παρατιθέμενον ἀντίγραφον. Ὁ τοῖχος ἦτο ἑτοιμόρροπος καὶ κατηδαφίσθη κατὰ τὰς ἐπισκευὰς τοῦ 1923, τότε δὲ ἐπρόφθασα καὶ ἀντέγραψα τὴν ἐπιγραφὴν πρὶν ἀφανισθῇ.

[1] Ἡ ἐκκλησία ἦτο ἐπὶ βενετοκρατίας οἰκογενειακὸν Ἱερὸν τοῦ Μαρκοφεουτέου (ἰδ. Χριστ. Ἐπιγρ. Κρήτης εἰς Ἀθηνᾶν τόμ. ΙΕ´ (1903) σελ. 163) παραχωρηθεῖσα μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς νήσου εἰς τοὺς Σιναΐτας ἀντὶ τῆς καταληφθείσης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐκκλη σίας των τῆς Ἁγ. Αἰκατερίνης.

Μεταγραφομένη διὰ μικρῶν γραμμάτων καὶ συμπληρουμένη εἰς δύο σημεῖα, ὅπου εἶχον ἐκπέσει μετὰ τοῦ κονιάματος ὀλίγα γράμματα ἔχει οὕτως,

Ὥσπερ τὰ λεπτὰ προφρόνως ὁ Δεσπότης
χήρας δέδεκται, καὐτὸς ὅν σοι ἐκ πόθου
ἤγειρα θερμῶς πρὸς τιμὴν σὴν καὶ κ[λέος]
θεῖον ναόν τε, ὦ Χαράλαμπες, δέχου.
Ἰδοὺ πέρας λέληφεν, ὡς ἦν μοι φ[ίλον]
σπουδῇ πόθῳ τε καὶ δαπάνῃ πλουσίᾳ·
δἰ ὅν με ῥύου ἐκ βλάβης ἐναντίων,
ψυχὴν δὲ σῶσον τὴν ἐμὴν ἐκ τοῦ σκότου,
πιστούς τε λοίμης τῆς γε σωματοφθόρου
σαπουντζίδες φύλαττε, μάρτυς Κυρίου.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀρκετὰ ἐπιτυχὴς διὰ τὴν ἐποχήν της εἶναι πεποιημένη εἰς ἰαμβικὸν τρίμετρον. Ὁ κτίτωρ τοῦ παρεκκλησίου δὲν κατονομάζεται, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς ἐπικλήσεως πρὸς τὸν Ἅγιον Χαράλαμπον (τὸν ἀλεξίκακον κατὰ τῆς πανώλους Ἅγιον) νὰ σώζῃ τοὺς σαπουντζῆδες (σαπωνοποιοὺς) ἀπὸ τῆς «σωματοφθόρου λοίμης» δηλ. τῆς πανώλους, φαίνεται ὅτι θ᾽ ἀνῆκε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν τάξιν (ρουφέτιον, ἰσνάφιον) αὐτῶν. Πιθανῶς ἄρα τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπου ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν σαπωνοποιῶν τοῦ Κάστρου (Ἡρακλείου) εἰς ἐπιδημίαν πανώλους. Τοιαῦται ἐπιδημίαι ἦσαν συχναὶ ἐν Κρήτῃ ἐπὶ τουρκοκρατίας, διότι ἐν ᾧ οἱ Βενετοὶ εἶχον λάβει προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ τῶν ἐπιδημιῶν ἱδρύσαντες λοιμοκαθαρτήρια (Λαζαρέτα) παρὰ τοὺς κυριωτέρους λιμένας τῆς νήσου, οἱ μοιρολάτραι Τοῦρκοι τὰ κατήργησαν, καὶ οὕτω πολλάκις κατὰ τὸν 18 αἰῶνα οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἐδεκατίσθησαν ἰδίως ὑπὸ τῆς πανώλους. Καὶ ἐλήφθησαν μὲν κατόπιν μέτρα ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν τῆς νήσου, ὡς ἀναφέρει ὁ Olivier[1] καὶ ὁ Raulin[2], διὰ τῆς ἱδρύσεως λοιμοκαθαρτηρίων, ἀλλὰ τὰ τουρκικὰ πολεμικὰ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ οἱ ἐπιβαίνοντες τῶν πλοίων δὲν ἐδέχοντο νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς καθάρσεις καὶ οὕτω μετεδίδετο πάλιν ὁ λοιμός. Οὕτως ἀναφέρεται ὅτι ἐν κιρλαγκίτζι (πολεμικὸν πλοῖον) τῆς Πύλης ἐλθὸν εἰς Χανιὰ κατὰ τὸ 1796 μετέδωκε πανώλη ἐκ τῶν πλέον μεταδοτικῶν καὶ θανατηφόρων, ἡ ὁποία ἐντὸς δύο ἐτῶν διέδραμεν ὅλην τὴν νῆσον καὶ ἥρπασε τὸ ἕν τέταρτον τοῦ πληθυσμοῦ διαρκέσασα ἐπὶ τέσσαρα ἔτη. Περὶ τῆς πανώλους ταύτης τῆς καταστρεπτικῆς σῴζεται παρὰ τοῖς πρεσβυτέροις ἡ παράδοσις ὅτι τὸ Κάστρον ἠρημώθη, ἄλλων μὲν ἀποθανόντων ἐξ αὐτῆς, τῶν δὲ λοιπῶν τραπέντων εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰ βουνά, καὶ ὅτι οἱ δρόμοι τῆς πόλεως ἐχορτάριασαν καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν ἐφύτρωσαν

[1] Olivier, Voyage dans l'Empire Ottoman Paris, 9 an. II. 364 - 5.
[2] Raulin, Description phys. de l' île de Grète, Paris 1869 I 202, 266 - 9.

καρπουζιές. Εἶναι αὐτὴ ἡ ἀκουομένη Μαύρη Πανώγλα καὶ μέχρι σήμερον.

Ἄλλη ἐπιδημία ἀναφέρεται κατὰ τὸ 1822-3 μεταδοθεῖσα ἀπὸ τὸν Αἰγυπτιακὸν στρατὸν τὸν ἐλθόντα εἰς τὴν νῆσον πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως, αὐτὴ δὲ ἐθέρισεν ἰδίως τὸν τουρκικὸν πληθυσμὸν τῶν Χανίων, ὅστις ἕνεκα τῆς ἐπαναστάσεως εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τὰς ὀχυρὰς πόλεις τῆς νήσου.

Τὸ παρεκκλήσιον ὅθεν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπου καὶ ἡ ἐπιγραφὴ πρέπει πιθανώτατα νὰ χρονολογηθῶσιν κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ τῆς μεγάλης ἐπιδημίας εὐθὺς μετὰ τὴν λώφησιν τῆς νόσου περὶ τὸ 1800, τῇ συνεισφορᾷ τοῦ ρουφετίου τῶν σαπουντζήδων τῆς πόλεως. Εἶναι δὲ μαρτυρημένον ὅτι ἡ βιομηχανία τοῦ σάπωνος εἰσήχθη εἰς τὴν νῆσον καὶ ηὐδοκίμησε περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος εἰς τὰς πόλεις Ἡράκλειον καὶ Χανιά, ὅπου ἐδίδαξαν αὐτὴν πρῶτοι οἱ Γάλλοι ἐκ τῆς Προβιγκίας[1]. Ἀπὸ τοῦ 1751 ἀναφέρεται εἰς τὸν κώδικα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ (μητροπόλεως Κρήτης) τὸ ἐσινάφι τῶν σαπουντζίδων[2], καὶ οἰκογενειακὸν δὲ ὄνομα Σαπουντζῆς ἀπὸ τότε ἀναγράφεται συχνὰ εἰς τὰ παλαιότερα ἔγγραφα καὶ διατηρεῖται καὶ μέχρι σήμερον.

Ἐν Ἡρακλείῳ κατ' Ἀπρίλιον 1927.

ΣΤΕΦ. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ

[1] Raulin, Αὐτόθι.
[2] Κρητικὸς Λαός, Ἡράκλειον 1909 σελ. 117.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΤΩΝ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΜΕΝΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ
ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΚΑΪΡΟΥ

Κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας τοῦ ἔτους 1918-1919 διατρίβων εἰς τὸ Κάϊρον συνέταξα τὸν ἤδη δημοσιευόμενον κατάλογον, διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ὁποίου εὐγνωμόνως ἀναφέρω ὅτι ἔτυχον πάσης εὐκολίας ἐκ μέρους τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κυρίου Φωτίου, ὅστις, ὡς μαρτυροῦν καὶ τὰ ὑπὸ τὴν προστασίαν του ἐκδοθέντα περιοδικά, ὑπῆρξε πάντοτε ὑποστηρικτὴς τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης.

Α

Ἡ ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν πατριαρχικῶν καὶ μοναστικῶν βιβλιοθηκῶν δὲν ἔχει γραφῆ, ἂν καὶ ἡ ἀκριβὴς τοῦ ζητήματος διερεύνησις θὰ ἐπέχεε πολὺ φῶς εἰς τὴν πληρεστέραν κατανόησιν τῆς ἐξελίξεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, οὔτε καὶ εἰδικώτερον ἡ ἱστορία τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης Καΐρου ἔχει μελετηθῆ[1], θὰ ἀρκεσθῶ ἑπομένως εἰς βραχείας προεισαγωγικὰς περὶ αὐτῆς πληροφορίας.

Ἡ ἱστορία τῶν χριστιανικῶν βιβλιοθηκῶν εἶνε σχεδὸν ἄγνωστος, πιθανὸν δὲ εἶνε ὅτι αἱ πρῶται ἐκκλησίαι κατ' ἀρχὰς ἐρμάριον, ἔπειτα δὲ ἴδιον διαμέρισμα καθώρισαν πρὸς φύλαξιν τῶν λειτουργικῶν βιβλίων καὶ τῶν λοιπῶν ἐγγράφων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν διοίκησιν τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων[2]. Κατὰ τὸν β' μ. Χ. αἰῶνα ἱδρύθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὸ τῆς «Κατηχήσεως Διδασκαλεῖον»[3], ὅπερ βεβαίως κατεῖχε καὶ βιβλιοθήκην, περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ὁποίας οὐδὲν γνωρίζομεν. Ἡ πολυγνωσία ὅμως τοῦ Κλήμεντος (150-215 περίπου) προϋποθέτει ὅτι οὗτος ἐχρησιμοποίει πλουσίαν βιβλιοθήκην, προσεπάθησε δὲ εἰς τὰς συγγραφάς του νὰ κωδικοποιήσῃ τρόπον τινὰ τὴν προφορικὴν χριστιανικὴν παράδοσιν, ἣν ἀντεπροσώπευε τὸ Διδασκαλεῖον. Πάντως περὶ τὸν γ' αἰῶνα αἱ χριστιανικαὶ βιβλιοθῆκαι ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ

[1] Διὰ τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν πρβλ. V. Gardthausen, Sammlungen und Kataloge griechischer Handschriften, Lg. 1903 σελ. 82, H. Leclercq ἐν Cabrol, Dictionnaire des Antiquités Chrétiennes τόμ. Α' 1902 εἰς τὴν λέξιν Alexandrie.
[2] Leclercq, Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 853, 854.
[3] Leclercq, ἐν Cabrol Dictionn. τ. Γ' σ. 1170 κ. ἑ.

ἐπλουτίσθησαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν τόσον, ὥστε ὁ Ὠριγένης (185-254) μεταβαίνων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν τῆς Παλαιστίνης νὰ εὑρίσκῃ τὰς εἰς τὰς μελέτας του ἀναγκαιούσας συγγραφάς.

Πιθανὸν εἶνε αἱ βιβλιοθῆκαι νὰ ὑπέστησαν καταστροφὴν κατὰ τοὺς διωγμοὺς τοῦ Διοκλητιανοῦ (303-4), ἀλλ' ἡ καταστροφὴ αὐτὴ ὑπῆρξε πολὺ δεινοτέρα εἰς τὴν Ἰταλίαν, Ἱσπανίαν καὶ Ἀφρικὴν παρὰ εἰς τὴν Ἀνατολήν, αἱ δὲ βιβλιοθῆκαι τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ Καισαρείας (ἧς μετέπειτα ἔκαμε χρῆσιν ὁ Εὐσέβιος) διεσώθησαν ἀκέραιοι. Τὴν καταστροφὴν δὲν διέφυγε ἡ χριστιανικὴ βιβλιοθήκη Ἀλεξανδρείας, πιθανὸν δὲ μέρος τῶν βιβλίων ταύτης νὰ διεσώθη καὶ νὰ ἐχρησίμευσε διὰ τὴν μετέπειτα ἀνασύστασιν τῆς βιβλιοθήκης. Ἐπωφελὲς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν χριστιανικῶν μελετῶν, καὶ ἑπομένως καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν, ὑπῆρξε τὸ ἀπὸ Μιλάνου κωνσταντινειακὸν ἔδικτον τοῦ ἔτους 313, καὶ ὡς ἦτο φυσικὸν κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἡ Ἀλεξάνδρεια γενομένη μέγα κέντρον τοῦ χριστιανισμοῦ θὰ ἀπέκτησε καὶ βιβλιοθήκην ἀνταξίαν τῆς σημασίας της [1].

Ὁ Shermann [2] προσπαθήσας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πρακτικῶν τῶν πρώτων συνόδων καὶ τῶν κατ' αὐτὰς γενομένων συζητήσεων καὶ τῶν ἀναφερομένων σχετικῶν συγγραμμάτων, νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ ἀφορῶντα τὰς βιβλιοθήκας τῶν πατριαρχείων, ἀποφαίνεται ὅτι ἡ ἀλεξανδρινὴ πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν διευθυνόντων τὸ προμνησθὲν διδασκαλεῖον, ηὐξήθη κατ' ὀλίγον καὶ κατέστη ἡ μεγίστη συλλογὴ χριστιανῶν συγγραφέων τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος. Κατὰ τὸν Shermann ὁ ἀριθμὸς τῶν κωδίκων αὐτῆς ηὐξήθη ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ὁ μὲν ἀλεξανδρινὸς Κύριλλος νὰ παραθέτῃ εἰς τὰς ἐπιστολὰς καὶ τὰ συγγράμματά του περικοπὰς παντοίων συγγραφέων, ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας Πέτρος, εἰς τὴν ἐν Ἐφέσῳ σύνοδον (431) νὰ ἀναγνώσῃ περικοπὰς ἐκ ποικίλων συγγραφῶν. Δεῖγμα δὲ τοῦ πλούτου τῆς βιβλιοθήκης εἶνε καὶ ὁ ἀλεξανδρινὸς τῆς γραφῆς κῶδιξ τοῦ πέμπτου αἰῶνος [3].

Διὰ τὰς κατόπιν τύχας τῆς συλλογῆς τῶν χειρογράφων δὲν ἔχομεν πληροφορίας. Ἡ συλλογή, ὡς αἱ πλεῖσται συλλογαὶ τῶν θρησκευτικῶν ἱδρυμάτων, ἐξειλίσσετο βαθμιαίως εἰς καθαρῶς θεολογικὴν ἰδιαίτατα δὲ εἰς λειτουργικὴν βιβλιοθήκην ἀνταποκρινομένην εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκκλησίας καὶ ἔν τινι μέτρῳ τοῦ ἀσκητισμοῦ. Ἐκ δὲ τῶν σημειουμένων ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων καὶ τῶν κτητόρων, φαίνεται ὅτι ἡ συλλογὴ σὺν τῇ βαθμιαίᾳ καταστροφῇ καὶ ἀπωλείᾳ τῶν παλαιοτέρων κωδίκων, ἀνενεοῦτο κατ' ὀλίγον εἴτε ἐξ ἀντιγραφῆς κληρικῶν τοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας, εἴτε ἐκ προσφορῶν καὶ δωρεῶν.

[1] Leclercq ἐν Cabrol Dictionn. τ. Β' σ. 859, 862. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ ἀπόκτησις χειρογράφων δὲν ἦτο δύσκολος καὶ εὔκολος ἦτο ἡ σύμπηξις βιβλιοθήκης.

[2] Dr Theodor Schermann, Griechische Handschriftenbestände in den Bibliotheken der christlichen Kulturzentren des 5-7 Jahrh. Ἐν Oriens Christianus 4 1904 σελ. 151-63.

[3] Τὸν ὁποῖον Κύριλλος ὁ Λούκαρις ἐδώρησεν εἰς τὸν Κάρολον τὸν Α' τῆς Ἀγγλίας.

Οὐδαμόθεν δὲ προκύπτει ὅτι μεγαλύτερος ἀριθμὸς κωδίκων προσετέθη ἐφ' ἅπαξ εἰς τὴν βιβλιοθήκην εἴτε δι' ἀγορᾶς εἴτε διὰ συγχωνεύσεως ἄλλης βιβλιοθήκης [1]. Ἡ πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη συμμεριζομένη τὰς τύχας τοῦ ἑλληνισμοῦ θὰ ἐγνώρισεν ἀσφαλῶς πολλὰς δυσαρέστους στιγμὰς καὶ πολλάκις θὰ ἐταλαιπωρήθησαν οἱ κώδικες καὶ τὰ βιβλία, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀθ. Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου λεγόμενον [2] ὅτι ὁ πατριάρχης Ματθαῖος ὁ Γ' ὁ Ἄνδριος ὁ ἀπὸ Λιβύης (1747-1767), «ἐπεμελήθη καὶ τὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης πάντῃ ἠμελημένα, τιτάνου καὶ ἄμμου καταγέμοντα».

Ἡ πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη Καΐρου δὲν παρουσιάζει ἴσως ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς ἀλλοεθνεῖς ἐρευνητάς, ἐνδιαφερομένους κυρίως διὰ τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸ πολὺ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ βυζαντινισμοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸν Ἕλληνα ἔχει μεγάλην ἐθνικὴν ἀξίαν, περιέχουσα ἰδιόγραφα τῶν ἱεραρχῶν Ἰωακεὶμ τοῦ πάνυ, Σιλβέστρου, Μελετίου Πηγᾶ, Μητροφάνους Κριτοπούλου, Γερασίμου Παλλαδᾶ, Σαμουὴλ Καπασούλη καὶ Κοσμᾶ Βυζαντίου, δυναμένη δὲ πλεῖστα νὰ συνεισφέρῃ διὰ τὴν διαλεύκανσιν τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς ἡμῶν ἱστορίας κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας. Τὰ χειρόγραφα καὶ ἔντυπα βιβλία τῆς καϊρινῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης μαρτυροῦν τὴν προσπάθειαν τοῦ ἑλληνισμοῦ ὅπως κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς τοῦ μαρασμοῦ καὶ τῆς δουλείας αἰῶνας περισώσῃ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ αὐτοτέλειαν. Τοιαῦτα εὐκλεῆ σήματα τῆς εὐγενοῦς τῶν προπατόρων μας προσπαθείας εὑρίσκονται ἐγκατεσπαρμένα καθ' ὅλην τὴν Ἐγγὺς Ἀνατολὴν ἀπὸ τῆς Βουδαπέστης καὶ τοῦ Ἰασίου μέχρι τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, διατρανοῦντα τὰς πνευματικὰς τοῦ γένους προσπαθείας καὶ τὴν εἰς τὰ γράμματα ὑπεροχὴν αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς συνοικοῦντας Σλαύους καὶ Τούρκους [3].

Β

Διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς ἀπαραίτητον εἶνε νὰ ἐξακριβωθῶσιν ὅλοι οἱ χρονολογημένοι χειρόγραφοι κώδικες καὶ νὰ ἐκδοθῇ πλήρης συλλογὴ πανομοιοτύπων τῆς γραφῆς ἑκάστου [4]. Ἡ δὲ παροῦσα ἐργασία ἀποτελεῖ συμβολὴν εἰς τὴν μελέτην τῆς γραφῆς τῶν

[1] Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἔντυπα βιβλία τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης ταῦτα ἐπλουτίσθησαν σημαντικῶς ἐκ τῶν βιβλίων τοῦ Πατριάρχου Μητροφάνους Κριτοπούλου.

[2] Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν, ἐκδιδ. ὑπὸ Γ. Ἀφθονίδου, Κ/πολις 1870 σελ. 356.

[3] Ἡ σημασία αὕτη τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀποσιωπᾶται τελείως εἰς βιβλία οἷα τὰ J. M. Marriot, The Eastern Question, Oxf. 1915, Obysseus [Sir Charles Eliot] Turkey in Europe, Lond. 1900, The Balkans, Oxf. 1915.

[4] Τοιαύτην εὐχὴν ἐξέφρασε καὶ ὁ ἀείμνηστος Σπυρ. Λάμπρος, Καταλ. τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθ. τοῦ Ἁγ. Ὄρους ἑλλην. κωδίκων τ. Β' 1900 σ. VII.

χρονολογημένων κωδίκων, πρὸς τοῦτο δὲ καὶ φωτογραφίαι ἐλήφθησαν ἐκ πολλῶν τῶν καταγραφομένων κωδίκων· καὶ πρὸς τὸ παρὸν μὲν δὲν κατέστη ἐξ οἰκονομικῶν λόγων δυνατὴ ἡ δημοσίευσις τῶν πανομοιοτύπων τούτων, ἐλπίζω ὅμως ὅτι ἀργότερα θὰ μοῦ δοθῇ εὐκαιρία νὰ δημοσιεύσω τὰ πανομοιότυπα ταῦτα ὁμοῦ μετ᾽ ἄλλων ἐξ ἄλλων βιβλιοθηκῶν.

Ἡ περιγραφὴ τῶν χειρογράφων διῃρέθη [1] εἰς τρία μέρη: 1) τὴν ἐξωτερικὴν περιγραφήν, 2) τὴν ἀναγραφὴν τῶν κολοφώνων καὶ ἐνθυμήσεων καὶ 3) τὴν ἀναγραφὴν τῶν περιεχομένων. Ὡς πρὸς τὰ περιεχόμενα ὀρθὸν εἶνε, ὅπως λέγει καὶ ὁ G. Meier [2], νὰ σημειοῦται ἑκάστοτε κατὰ πόσον τὸ ἀναγραφόμενον κείμενον εἶνε ἐκδεδομένον ἢ ὄχι, τοῦτο δὲ προσεπάθησα νὰ πράξω, ἡ ἐργασία ὅμως αὐτὴ δὲν εἶνε πλήρης διότι διεξήχθη κυρίως εἰς τὸ Κάϊρον, ὅπου ἔλειπον τὰ σχετικὰ βιβλιογραφικὰ βοηθήματα καὶ ἔκτοτε δὲν μοῦ ἐδόθη καιρὸς νὰ διεξαγάγω συμπληρωματικὰς ἐρεύνας.

Περαίνων τὸν βραχὺν αὐτὸν πρόλογον ὀφείλω νὰ εὐχαριστήσω θερμῶς τὸν ἱερέα καὶ ταμίαν τῶν ἐν Καΐρῳ Πατριαρχείων αἰδεσιμώτατον Δημήτριον Μαμαλίγκαν, διὰ τὰς εὐγενῶς καὶ φιλοφρόνως παρασχεθείσας εὐκολίας κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐρευνῶν μου εἰς τὴν πατρ. βιβλιοθήκην, τοὺς πατέρας Ἰησουΐτας R. P. Dallery καὶ R. P. André Brémond, ὡς καὶ τὸν κ. Henri Munier διὰ τὴν εὐγενῆ ἄδειαν νὰ χρησιμοποιήσω τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἐν Καΐρῳ Κολλεγίου τῆς Ἁγίας Οἰκογενείας καὶ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου [3].

Κάϊρον 1919 - Κηφισιὰ 1927.

[1] Συμφώνως μὲ τὴν γνώμην τοῦ K. Krumbacher (Byz. Zft. 5 1896 215, 6 1897 610) ὡς καὶ τὴν τοῦ A. Ehrhard (Αὐτόθι 6 1897 416 - 7).

[2] Zentralblatt für Bibliothekswesen 2 1885 467.

[3] Εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν κωδίκων ἀναγράφεται κατὰ πρῶτον ὁ ἀριθμός, ὃν ἕκαστος κῶδιξ λαμβάνει εἰς τὸν παρόντα κατάλογον, ἕπεται δὲ ὁ ἀριθμός, ὃν ὁ κῶδιξ φέρει σήμερον εἰς τὴν βιβλιοθήκην. Παλαιόθεν οἱ χειρόγραφοι κώδικες ἦσαν ἠριθμημένοι ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐντύπων βιβλίων, οἱ δὲ ἀριθμοὶ τῆς ἀριθμήσεως ἐκείνης εἶνε ἀναγεγραμμένοι δι᾽ ἀραβικῶν ἢ δι᾽ ἑλληνικῶν ἀριθμητικῶν ψηφίων. Κατὰ τὸ ἔτος 1888 ἐξεπόνησεν ἀρίθμησιν τῶν χειρογράφων ὁ A. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς (Byz. Zft 12 1903 268), ἐπί τινων δὲ τῶν κωδίκων ὑπάρχουν οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι, διὰ μελάνης γεγραμμένοι συνήθως εἰς τὴν πρώτην σελίδα τῶν κωδίκων. Οἱ νῦν ὑπάρχοντες ἀριθμοὶ προέρχονται ἐκ κατατάξεως ἐκπονηθείσης ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Μαυρομμάτη κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1895. Οὗτος κατέταξε τοὺς κώδικας κατ᾽ ἀλφαβητικὴν σειρὰν τοῦ τίτλου τοῦ περιεχομένου των (Ἀκολουθία, Ἀνθολογία, Ἀριστοτέλης κτλ.), συνέταξε δὲ καὶ πρόχειρον εὑρετήριον ἀποκείμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ. Δυστυχῶς κατὰ τὴν νέαν ταύτην ἀρίθμησιν τὰ τεμάχια χάρτου ἐφ᾽ ὧν ἐγράφησαν οἱ νέοι ἀριθμοὶ ἐκολλήθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ τῶν παλαιῶν τοιούτων, καὶ οὕτω κατέστη δυσχερεστάτη, ἂν μὴ πολλάκις ἀδύνατος, ἡ ταύτισις κωδίκων μελετηθέντων πρὸ τοῦ 1895 καὶ γνωστῶν διὰ τῶν παλαιῶν αὐτῶν ἀριθμῶν. Ὤφειλεν ὁ νέος ἀρι-

Ι΄ ΑΙΩΝΟΣ

1 327

Ἔτους 968, 285×270 [1], περγ. φ. 342 κατὰ τετράδια ἠριθμημένα α΄-μδ΄, τὰ σημεῖα τῆς ἀριθμήσεως εὕρηνται ἐν τῇ τελευταίᾳ σελίδι ἑκάστου τετραδίου ἀριστερᾷ καὶ ἄνω, ἐκ δὲ τῆς μελάνης φαίνονται μεταγενέστερά πως τῆς γραφῆς τοῦ κώδικος. Ἐν τοῖς τετραδίοις τὰ φύλλα τῆς μεμβράνης εὕρηνται οὕτω τοποθετημένα, ὥστε τὰ ἐχέτριχα μέρη, ἅτινά εἰσι καὶ μᾶλλον κίτρινα, νὰ ὦσιν ἀντιμέτωπα (ἀντωπά), αἱ δὲ ἐσωτερικαὶ παρειαὶ αἱ πρὸς τὴν σάρκα, αἱ καὶ λευκότεραι, νὰ ὦσιν ἐπίσης ἀντιμέτωποι. Ἐξέπεσαν δύο φύλλα ἐν τέλει τοῦ β΄ου τετραδίου, τὸ 1ον φύλλον τοῦ γ΄ου, δύο ἐκ τοῦ λα΄ου καὶ ἓν ἐκ τοῦ λδ΄ου. Στάχωμα ἁπλοῦν βύρσινον. Κείμενον κατὰ δύο σελίδας, ὧν ἑκάστη 90×350 [1], στίχ. 40. Τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον φύλλον βεβλαμμένον πως. Τίτλοι γεγραμμένοι διὰ γραμμάτων ἡμιμεγαλογραμμάτου ῥυθμοῦ (semiuncialis). Αἱ γραμμαὶ τοῦ κειμένου εἰσὶ κεχαραγμέναι δι᾽ ὀξέος ἐργαλείου, ὁμοίῳ δὲ τρόπῳ ἐχαράχθησαν καὶ αἱ κατὰ τὸ περιθώριον τῶν σελίδων κάθετοι γραμμαὶ περιορίζουσαι τὰ πλάγια τοῦ ἐν ταῖς σελίσι κειμένου. Τὸ δὲ κείμενον γέγραπται κανονικῶς οὕτως ὥστε αἱ γραμμαὶ νὰ διέρχωνται διὰ τοῦ μέσου τῶν γραμμάτων. Ἡ ἀρχὴ ἑκάστης ὁμιλίας σημειοῦται διὰ νήματος ἐγχρωμάτου ἐρραμμένου εἰς τὸ ἄκρον περιθώριον τοῦ φύλλου ὥστε νὰ βοηθῆται ὁ ἀναγνώστης πρὸς εὕρεσιν τῆς ἀρχῆς ἑκάστου κειμένου.

θμητὴς νὰ συντάξῃ πίνακας συσχετίσεως τῶν παλαιῶν καὶ νέων ἀριθμῶν. Ἤδη εὔχομαι νὰ διατηρηθοῦν οἱ παρόντες ἀριθμοὶ ἵνα μὴ γίνῃ νέα σύγχυσις.

Ἐκ τῶν εὑρετηρίων τῆς καϊρινῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης δὲν εἶχον ὑπ᾽ ὄψιν οὔτε τὸ τοῦ O. Schneider (Beiträge zur Kenntniss der griechisch orthodoxen Kirche Aegyptens, Dresden 1874 ἔνθα εἰς τὰς σελ. 41 - 48 ὑπάρχει σύντομος κατάλογος συνταχθεὶς κατὰ τὸ ἔτος 1859) οὔτε το τοῦ P. Van den Ven (Inventaire sommaire des mss. grecs de la bibliothèque patriarcale du Caire, Louvain 1914, συνταχθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1895), οὔτε τὸν ὑπὸ τοῦ Μαζαράκη συνταχθέντα κατάλογον καὶ ἀποκείμενον ὡς ἔμαθον εἰς τὰ γραφεῖα τῶν πατριαρχείων, συνεβουλεύθην δὲ τὸ Spicilegium Alexandrinum τοῦ V. Gardthausen δημοσιευθὲν εἰς τὸ τέλος τοῦ Catalogus Codicum Sinaiticorum (Oxf. 1881 σελ. 257 - 261, αἱ παραπομπαὶ γίνονται μόνον διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως), ὡς καὶ τὸν Catalogum codicum hagiographicorum graecorum bibliothecae Patriarchatus Alexandrini in Cahira Aegypti τοῦ H. Delehaye (Analecta Bollandiana 39 1921 345-57).

Πρὸς κατανόησιν τῶν χρησιμοποιουμένων τυπογραφικῶν σημείων προσθέτω τὰ ἑξῆς: «   » = κείμενον παρατιθέμενον ἀκριβῶς ὡς ἔχει ἐν τῷ χειρογράφῳ, (   ) = ἀνάλυσις βραχυγραφικῶν καὶ ταχυγραφικῶν σημείων, [   ] = διόρθωσις ἢ μεταλλαγὴ τοῦ κειμένου γενομένη παρ᾽ ἐμοῦ, ... = γράμματα δυσανάγνωστα (μία στιγμὴ κατὰ γράμμα), [. . . .] = γράμματα κατεστραμμένα, βασιλεία = γράμματα ἀμφίβολα, ⟨   ⟩ = προσθήκη τοῦ ἐκδότου.

[1] Αἱ διαστάσεις τῶν φύλλων ὡς καὶ τοῦ κειμένου ἀναγράφονται εἰς χιλιοστὰ τοῦ μέτρου.

'Εν τέλει φ. 342β.

« † *ἐτελειώθη σὺν θ(ε)ῷ ἡ βίβλος*
αὕτη: μηνὶ μαρτ(ίῳ) κγ ('Ινδ(ικτιῶνος) ια
ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου ,ςυος
† *σῶσον κ(ύρι)ε τω πόθω κτισαμένω*»

(πρβλ. Gardthausen σ. 257).

Κάτωθι νεωτέρᾳ χειρί:

« † *Τὸ παρὸν Βιβλΐον ἀπεχ[α]ρϊσθη μοι,*
παρὰ τοῦ κῦρ 'Δημητρίου τοῦ ἴα
τρο... εν Κων(σταντινου)π(ό)λ(ει) ἀνετέθη δὲ παρ'
εμου τῇ ἁγιωτ(ά)τ(η) τοῦ θ(εο)ῦ ἐκκλη
σΐα τῇ εν 'Αλεξανδρεία εἰς μνη
μόσϋνον αὐτοῦ. ὀφείλει γοῦν ὁ τ(ὸν)
θρόνον δϊαδεξόμενο(ς) ἀναλαβ(εῖν)
(καὶ) διασῶσαι ἐν τῷ π(ατ)ρϊαρχ(είῳ) ἐν
οἷς καὶ ἀφϊερώθη: ὅστϊς δὲ
πειράσεται ἀφαιρῆσαι, οὗτ(ος)
ἀφορϊσμῷ ἀλϋτω καθϋποβλη
θήσεται: ὁ ταπεινὸς
'Αθανάσιο(ς) ἀρχϊεπίσκοπο(ς) 'Αλεξανδρ(είας,) † »

'Ο ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἄνω σημείωμα πατριάρχης 'Αθανάσιος δυνατὸν νὰ εἶνε ἢ 'Αθανάσιος ὁ Γ' (1270 - 1308) ἢ 'Αθανάσιος ὁ Δ' (1417 - 1428)[1].

'Εν παραφύλλῳ ἐν τέλει:

« † *ἦλθα ἐγὼ ἰωακεὶμ π(ατ)ριάρχης ἀλεξανδρεί(ας) εἰς τὸ ἅγϊω ὄρος τὸ σιναιω,*
χάρης προσκϊνήσεως καὶ ηὗρα τὸ παρῶ βϊβλίω εἰς τὸ ἅγϊω μοναστήρϊ,
καὶ ὗνε προσηλομένω εἰς τὸν ὑψυλῶν θρόνω τοῦ ἁγίου καὶ εὐαγγελητοῦ
μάρκου. καὶ ἀφορησμοῦ ἀλύτου εἴτης τὸ ἡστερίσει ἀπὸ τον θρονω
τοῦ ἁγίου μάρκου. πλὴν βεβαιῶ καὶ ἐγὼ τὸ παρ[ὸν] [βιβλ]ίω ἦν[α] ἀπέλθη
καθὼς γράφη ὁ ἅγιος πατριάρχης ['Αλεξανδρείας] 'Αθανάσιος γράφο καὶ ἀφο-
[ρήζω καὶ ἐγὼ
† *'Ιωακεὶμ 'Αλεξανδρείας* † *Θεοδόσιος ἱερομόναχος*».

Τὸ σημείωμα τοῦτο γέγραπται χειρὶ τοῦ Πατριάρχου 'Ιωακεὶμ τοῦ πάνυ, τοῦ βιβλιογράφου τεσσάρων κωδίκων (22,256, 24,289, 25,240, 26,354) τῆς βιβλιοθήκης ταύτης, γράφοντος κατὰ τὰ ἔτη 1509 - 1540)[2].

---

[1] Αἱ χρονολογίαι κατὰ τὸν πίνακα τοῦ Γερ. Γ. Μαζαράκη, Λεξικὸν 'Ιστ. καὶ Γεωγρ. Σ. Ι. Βουτυρᾶ τ. 5 1888 σ. 216.

[2] Πρὸς τὸ σημείωμα τοῦτο ὅμοιον καὶ τὸ ἐν τῷ 'Οττοβονιανῷ 452ῳ κώδικι τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ σημείωμα ἔχον ὡς ἑξῆς: «Ἦλθα ἐγὼ 'Ιωακεὶμ Πατριάρχης 'Αλεξανδρείας εἰς τὸ ἅγιο ὄρος τὸ Σινέω χάριν προσκυνήσεως· καὶ ηὗρα ἐτοῦτο τὸ βιβλίου

'Εν τέλει τοῦ κώδικος εὕρηται παράφυλλον ἓν ἐκ μεμβράνης γεγραμμένον γράμμασι τοῦ μεγαλογραμμάτου ρυθμοῦ, τῶν γραμμῶν ἀπτομένων τοῦ κάτω μέρους τῶν γραμμάτων, περιέχει δὲ ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης περικοπήν, φέρει δὲ τὸ φύλλον τοῦτο παρὰ C. G. Gregory, Die Griech. Hss. des N. Test. Lg 1908 σελ. 161 τὸν ἀριθμὸν «l. 1341»[1].

Περιεχόμενα:

1. φ. 1α· «Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν 'Ιωάννου 'Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρ(υσοστόμου) ὑπόθεσις τῆς πρὸς Τιμόθ(εον) πρώτης ἐπιστολῆς». Ἕπεται ἡ άη ὁμιλία. Ἀρχ. «Τῶν τοῦ ἀποστόλου μαθητῶν ὁ Τιμόθεος ἦν. Καὶ μαρτυρεῖ μὲν ὁ Λουκᾶς ὅτι θαυμαστός τις νέος ἦν». Τελ. φ. 5α «ἵνα κακείνην ἔχωμεν ἐν Χ(ριστ)ῶ Ἰ(ησο)ῦ τῶ κυρίω ἡμῶν, μεθ' οὗ τῶ π(ατ)ρί ἅμα τῶ ἁγίω πνεύματι δόξα κράτος τιμὴ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν». (Migne τ. 62 σ. 501 - 10). 2. φ. 5α· «'Ομιλία β'. τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστιν ἀγάπη» κλπ. Ἀρχ. «Οὐδὲν δὲ οὕτως λυμαίνεται τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ὡς τὸ φιλίας καταφρονεῖν καὶ μὴ μετὰ πολλῆς αὐτὴν κατορθοῦν τῆς σπουδῆς» Τελ. φ. 86. «Καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου κλπ. ἕπεται ἡ γνωστὴ δοξολογία» (Migne τ. 62 σελ. 509 - 16δ. 3. φ. 8β· «'Ομιλία γ' Χάριν ἔχω τῶ ἐνδυναμώσαντί με κλπ.» Ἀρχ. «Τὴν ταπεινοφροσύνην πολὺ μὲν ἔχουσαν κέρδος ὁρῶμ(εν) οὐδαμοῦ δὲ ταχέως εὑρισκομένην ἀλλὰ ταπεινορρημοσύνην μὲν πολλὴν καὶ πέρα τοῦ δέοντος ταπεινοφροσύνην δὲ οὐδαμοῦ:» (Migne 62 σ. 516 - 520). 4. φ. 10β ὁμιλία δ'. 5. φ. 14α ὁμιλία ε'. 6 ἡ ἀρχὴ τῆς ὁμιλίας ϛ' ἐξέπεσεν ἐκπεσόντων τριῶν φύλλων μεταξὺ τῶν φύλλων 14 καὶ 15. 6. φ. 17β ὁμιλία ζ', 7. φ. 20α ὁμιλία η', 8. φ. 23α ὁμιλία θ', 9. φ. 25α ὁμιλία ι', 10. φ. 28α ὁμιλία ια', 11. φ. 31α ὁμιλία ιβ', 12. φ. 35β ὁμιλία ιγ', 13. φ. 39β ὁμιλία ιδ', 14. φ. 44β ὁμιλία ιε', 15. φ. 49α ὁμιλία ις', 16. φ. 52α ὁμιλία ιζ', 17. φ. 55β ὁμιλία ιη' (πᾶσαι αἱ ὁμιλίαι αὗται ἐν Migne τ. 62. σ. 520 - 600).

18. φ. 58α. «'Η πρὸς Τιμόθ(εον) ἐπιστολ(ή) β «Παῦλος ἀπόστολος Ἰ(ησο)ῦ Χ(ριστο(ῦ) διὰ θελήματος τοῦ Θ(εο)ῦ κλπ.» Ἀρχ. «Τί δήποτε καὶ δευτέραν ἐπιστολὴν τῶ Τιμοθέω ἐπιστέλλει, εἶπεν ἐλπίζω ἐλθεῖν πρὸς σὲ τάχιον, οὐκ ἐγένετο τοῦτο, παραμυθεῖται αὐτὸν διὰ γραμμάτων ἀντὶ τῆς παρουσίας, ἴσως τεθλιμμένον, καὶ διὰ τοῦτο καὶ διὰ τὸ ἀρχῆς ἤδη ἧφθαι τότε· κἂν γὰρ μεγάλοι τινὲς ἄνδρες ὦσιν ὅτε ἅμα δέξονται τοὺς οἴακας καὶ τὴν κυβέρνησιν τῆς ἐκκλησίας ξενοπαθοῦσιν πολλοῖς πολλαχόθεν βαπτιζόμενοι πράγμασιν, καὶ μάλιστα τότε ὅτε ἡ ἀρχὴ τοῦ κηρύγματος ἦν, ὅτε πάντα ἀνήροτα, τὰ πάντα ἐχθρά, ὅτε πάντα προσίστατο καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἀλλὰ καὶ αἱρέσεις ἦσαν ἐξ ἰουδαϊκῶν διδασκάλων ἀρχόμεναι ὅπερ καὶ ἐν τῇ προτέρα ἐνέφημεν ἐπιστολῇ» (Migne τ. 62 σ. 599 — 606). 19. φ. 61β ὁμιλία β'. 20. φ. 65β ὁμιλία γ'. 21. φ. 69α ὁμιλία δ'. 22. φ. 73α ὁμιλία ε'. 23. φ. 76β ὁμιλία ς'. 24. φ. 81α ὁμιλία ζ'. 25. φ. 85α ὁμιλία η'. 26. φ. 89β ὁμιλία θ'. 27. φ. 93β ὁμιλία ι'. (Αἱ ὁμιλίαι αὗται ἐν Migne τ. 62 σ. 605 — 62).

προσηλωμένω ὑπὸ τοῦ ἁγίου πρόημου πατριάρχου κὺρ 'Αθανασίου· εἰς τὸν θρόνον τοῦ μακαρίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου ἐν 'Αλεξανδρείαν· ἀλύτου ἀφορησμένου ὕτης τὸ στερίση· πλὴν γράφω καὶ ἐγῶ ἀφορησμῶ ἥτις δὲν ὕθελε τὰ στήλη εἰς τὸ πατριαρχήω, τῆς 'Αλεξανδρείας» ἕπεται μονοκονδυλία † 'Ιωακεὶμ 'Αλεξανδρείας» (Λάμπρου, νέος 'Ελληνομνήμων. τ. Ζ'. 1910 σ. 195 - 196). 'Ο δὲ Σπῦρος Λάμπρος χρονολογεῖ τὸ σημείωμα ὡς γραφὲν κατὰ τὰ ἔτη 1665 - 1671, νομίζομεν ὅμως, ὅτι ὄντως ἐγράφη ὑπὸ τοῦ 'Ιωακεὶμ τούτου κατὰ τὰ ἔτη 1509 - 1540.

[1] Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ βέβηλος Οὐσπένσκης δὲν ἔπαυσεν ἔχων μιμητὰς καθόσον ὑπῆρχον ἐν τῷ κώδικι καὶ μετὰ τὸ 1895 ἔτος τρία τοιαῦτα φύλλα, ἤδη δὲ ἀπέμεινεν ἓν μόνον, τῶν ἄλλων δύο ἀπαχθέντων ὑπό τινος «λογίου».

28. φ. 97β «Τοῦ ἰδίου ἑρμηνεία τῆς πρὸς Τίτον πρώτης ἐπιστολῆς». 29. φ. 101β ὁμιλία β'. 30. φ. 105α ὁμιλία γ'. 31. φ. 108β ὁμιλία δ'. 32. φ. 112β ὁμιλία ε'. 33. φ. 116β ὁμιλία ς'. (Αἱ ὁμιλίαι αὗται ἐν Migne τ. 62 σ. 663—700.

34. φ. 120α Τοῦ ἰδίου ὑπόθεσις εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολήν, ὁμιλία α'. 35. φ. 123β ὁμιλία β'. 36. φ. 127β ὁμιλία γ'. 37. φ. 131β ὁμιλία δ'. 38. φ. 135β ὁμιλία ε'. 39. φ. 139α ὁμιλία ς'. 40. φ. 142β ὁμιλία ζ'. 41. φ. 146α ὁμιλία η'. 42. 154β ὁμιλία θ'. 43. φ. 158α ὁμιλία ι'. 44. φ. 161α ὁμιλία ια'. 45. φ. 166β ὁμιλία ιβ'. 46. φ. 169α ὁμιλία ιγ'. 47. 173β ὁμιλία ιδ'. 48. φ. 177α ὁμιλία ιε'. 49. φ. 180β ὁμιλία ις'. 50. φ. 183β ὁμιλία ιζ'. 51. φ. 186β ὁμιλία ιη'. 52. φ. 190β ὁμιλία ιθ'. 53. φ. 195β ὁμιλία κ'. 54. φ. 205α ὁμιλία κα'. 55. φ. 208β ὁμιλία κβ'. 56. φ. 214α ὁμιλία κγ'. 57. φ. 217α ὁμιλία κδ'. (Αἱ ὁμιλίαι αὗται ἐν Migne τ. 62. σ. 9—176).

58. φ. 222α Τοῦ ἰδίου ὑπόθεσις τῆς πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολῆς. 59. φ. 223β ὁμιλία α'. 60. φ. 226α ὁμιλία β'. 61. φ. 230α ὁμιλία γ'. (Αἱ ὁμιλίαι αὗται ἐν Migne τ. 62 σ. 701—20).

61. φ. 232β Τοῦ ἰδίου ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κολασσαεῖς ἐπιστολήν. 62. φ. 237β ὁμιλία β'. 63. ἡ ἀρχὴ τῆς γ' ὁμιλίας ἐξέπεσε μετὰ δύο φύλλων τοῦ λα' τετραδίου 64. φ. 244β ὁμιλία δ'. 65. φ. 248α ὁμιλία ε'. 66. φ. 252β ὁμιλία ς'. 67, φ. 2546 ὁμιλία ζ'. 68. φ. 259α ὁμιλία η'. 69. φ. 264α ὁμιλία θ'. 70. φ. 266β ὁμιλία ι'. 71 φ. 270β ὁμιλία ια'. 72. φ. 274β ὁμιλία ιβ'. (Αἱ ὁμιλίαι αὗται ἐν Migne τ. 62 σελ. 299—392).

73. φ. 280β Τοῦ ἰδίου ἑρμηνεία τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς πρώτης ἐπιστολῆς (καὶ ὁμιλία α') 74. φ. 284α ὁμιλία β'. 75. φ. 287β ὁμιλία γ'. 76. φ. 293α ὁμιλία δ'. 77. φ. 297β ὁμιλία ε'. 78. φ. 300β ὁμιλία ς'. 79. φ. 304α ὁμιλία ζ'. 80 φ. 306β ὁμιλία η'. 81. φ. 310β ὁμιλία θ'. 82· φ. 315β ὁμιλία ι'. 83. φ. 319α ὁμιλία ια'. (Αἱ ὁμιλίαι αὗται ἐν Migne τ. 62 σελ. 391—468).

84. φ. 323α Τοῦ ἰδίου ὑπόθεσις τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς δευτέρας ἐπιστολῆς καὶ ὁμιλία α'. 85. φ. 325α ὁμιλία β'. 86. φ. 329β ὁμιλία γ'. 87. φ. 333α ὁμιλία δ'. 88 φ. 337α ὁμιλία ε'. (Αἱ ὁμιλίαι αὗται ἐν Migne τ. 62 σ. 467—500).

ΙΒ΄ ΑΙΩΝΟΣ

2 31.

Ἔτους 1145, 247×310, περγ. φύλλα 251, εἰς τετράδια λα΄ παλαιόθεν ἠριθμημένα. Κείμενον κατὰ δύο σελίδας, ὧν ἑκάστη 62×228 στίχ. 30. Στάχ. ἁπλοῦν μετὰ μεταλλίνων γόμφων. Ἀρχικὰ καὶ ἐπικεφαλίδες ἐρυθρά. Ἐν ἀρχῇ ἑκάστου βίου ἀρχικὰ καὶ μικρὰ ἐπίτιτλα χρώμασι πεποικιλμένα. Τὰ φύλλα ἔχουν κεχαραγμένας γραμμάς, αἵτινες ἅπτονται τοῦ ἄνω μέρους τῶν γραμμάτων.

Φ. 251α.

« † ἐτελειωθ(η) τὸ παρ(ὸν) βιβλι διὰ χ(ει)ρ(ός) ....
τὸ ἔτο[ς] ςχνγ'» [1145 μ. χ.].

Περιεχόμενα:

1. φ. 1α «μηνὶ νοεμβρίω ιᾶ τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος τοῦ Χ(ριστ)οῦ Μηνᾶ τοῦ Αἰγυπτίου τοῦ ἐν τω Κοτουαείω μαρτυρήσαντος» Ἀρχ. «Βασιλεύοντος διοκλητιανοῦ καὶ μαξιμιανοῦ τῶν τοῦ ἀληθοῦς βασιλέως πολεμίων καὶ

δυσμενῶν, γράμματα κατὰ πᾶσαν ἐφοίτα τὴν οἰκουμένην τὸ ἀσεβὲς αὐτῶν διακελευόμενα σέβειν θρήσκευμα, θάνατόν τε τὴν ζημίαν ὁρίζοντα τοῖς μὴ τοῖς αὐτῶν θεσπίσμασι πειθομένοις καὶ τῆς βεβαίας εἰς χριστὸν πίστεως ἐκ ψυχῆς μεταθεμένοις» Τελ. φ. 5β «ἑτέραν δὲ παρὰ ταύτην τῆς τῶν μαρτυρικῶν λειψάνων χάριτος ἀπολαύειν καὶ τοῦτο γὰρ οἰκονομικῶς παρὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ γέγονε προμηθείας, ᾧ πρέπει κτλ. Δοξολογία». Ἐξεδόθη ἐν Analecta Bollandiana T. III, 1884, σελ. 258 — 70. ἐκ τοῦ Κώδ. ἀρθ. 10 τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Leyden.

2. φ. 5β. «Τῇ αὐτῇ ἡμέρα. Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸ(ς) ἡμῶν τοῦ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου ἡγουμένου τοῦ Στουδίου. Κ(υρί)ου εὐλο(γίαι)» Ἀρχ. «Καὶ πᾶσι μὲν ἡδὺς (καὶ) τοῦ παντὸς ἄξιος ὁ μέγας πατὴρ ἡμ(ῶν) ξκαὶ ὁμολογητὴς Θεόδωρος ἀσκήσει τε βίου καὶ πάθεσι τοῖς ὑπὲρ χριστοῦ διαλάμψας ἐπιφανῶς καὶ τῶ ἐν ἑκατέροις ὑπερβαλεῖν ὑπερβάλλουσαν τὴν ἀρετὴν καὶ ἀπαράμιλλον ἐσχηκώς». Τελ. φύλλ. 67α. «Καὶ ἐντίμως τὸ ὡς ἀληθῶς κηδεύουσι τίμιον δόξαν τῶ παμβασιλεῖ θ(ε)ῶ ἀναπέμποντες ᾧ πρέπει κλπ. ἀμήν.» Ἐξεδόθη ἐν Sirmond, Opera Varia Paris τ. 5 1696, σ. 1 — 79 καὶ ἐν Migne, Patr. Gr. XCIX σ. 113 — 232.

3. φ. 67α. «† μηνὶ τῶ αὐτῶ ιβ. βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας τοῦ ἐλεήμονος». Ἀρχ. «Τὰς τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶ(ν) ἀναγράπτους τίθεσθαι πράξεις καὶ τὴν τούτων μνήμην τῶ μετὰ ταῦτα χρόνω παραδιδόναι πρᾶγμα πολλῆς ὠφελείας». Τελ. φ. 108β. «εὐχαρίστοις ἐδόξασαν χείλεσιν ὧ καὶ ἡμᾶς τὴν προσήκουσαν προσοιστέον εὐχαριστίαν δοξάζοντας πατέρα καὶ υἱὸν κλπ. ἀμήν». Ἐξεδόθη ἐν Migne, Patrol. Gr. CXIV σ. 896—965 ἐκ τοῦ Παρισ. Κώδ. 1307; Βλ. καὶ ἐν H. Gelzer, Leontios von Neapolis Leben des hl. Johannes des barmherzigen Erzbischofs von Alexandrien, Freib. 1893 σ. 108—112 ἐκ τοῦ Παρισ. Κώδ. 1487.

4. φ. 108β. «† μηνὶ τῶ αὐτῶ ιγ. † βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου» Ἀρχ. «Καὶ πάντων μὲν τῶν κατὰ θεὸν πολιτευσαμένων ὁ βίος τοῖς εὐσεβεῦσιν ὠφελιμώτατος, οὐχ' ὑπόδειγμα μόνον καὶ τύπος ἀλλὰ καὶ παράκλησις ὑπάρχει εἰς ἀρετήν. Ζήλου γάρ τε κέντρον ἐνίησιν ἀγαθοῦ καὶ διαθερμαίνει τὴν εὐσεβῆ ψυχὴν πρὸς τὴν μίμησιν· ὁ δὲ τοῦ χρυσοστόμου πατρὸς καὶ μᾶλλον ἤ περ τῶν ἄλλων ἡδὺς μὲν ἀκοῦσαι». Τελ. φ. 214α. «καὶ πόνων αὐτῇ κοινῶν ἦσαν καὶ λειτουργίας τῶ πεποιηκότι κεχαρισμένης εἰς δόξαν αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ οὗ πάντα εἰς δόξαν αὐτὸς ἐποίει καὶ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ καὶ τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος κλπ.». Ἐξεδόθη ἐν Savilius, S. Joannis Chrysostomi Opera T VIII 373—428 καὶ ἐν Migne, Patrol. Graeca CXIV σ. 1045-9.

5. φ. 214α. «μηνὶ τῶ αὐτῶ ιδ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα ἐπιστολὴ πρώτη». Ἀρχ. «Φέρε δὴ ἀπαντλήσω σου τῆς ἀθυμίας τὸ ἕλκος καὶ διασκεδάσω τοὺς λογισμοὺς τοὺς τὸ νέφος τοῦτο συναγαγόντας, τί γάρ ἐστιν ὃ συγχεῖ σου τὴν διάνοιαν καὶ λυπεῖ καὶ ἀδημονεῖς; ὅτι ἄγριος ὁ χειμὼν ὁ τ(ὰς) ἐκκλησίας καταλαβὼν καὶ ζοφώδης». Τελ. φ. 222α «ἀλλ' ὅτι τοσαύτης ὅσην ἐγὼ βούλομαι ὅτι οὐ συγχέῃ ὅτι οὐ δακρύεις ἀλλὰ καὶ ἐν ἀνέσει καὶ εὐθυμία διάγεις. ἔρρωσο.» Ἐξεδ. ἐν Migne τ. LII σ. 549—56.

6. φ. 222α. «τῇ αὐτῇ ἡμέρα: ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Φίλιππον». Ἀρχ. «Ὁ τοῦ θ(εο)ῦ θ(εὸ)ς λόγος ὁ ἀϊδίως συνὼν τῶ πατρὶ καὶ ἄχρονος ὤν». Τελ. φ. 228α. «τῆς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα εἴχοντο τὸ τοῦ χ(ριστο)ῦ κηρύτ[τον]τες εὐαγγέλιον ὅτι αὐτῷ πρέπει κλπ. ἀμήν».

7. φ. 228ο. «Μηνὶ τῷ αὐτῷ ιε. μαρτύριον τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν Σαμωνᾶ Γουρία καὶ Ἀβίβου». Ἀρχ. «Ἔτος μὲν ἀπὸ τῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ

μακεδόνος ἀρχῆς ἑξακοσιοστὸν ἦν ἔνατον δὲ διοκλητιανῷ τὰ ρωμαίων ἄγοντι σκῆπτρα». Τελ. φ, 239 α »καὶ ὕμνους ὡς προσῆκο(ν) ἦν ἄσαντες παρὰ τῷ σαμωνᾶ κ(αὶ) γουρία κατέθεντο, εἰς δόξαν πατρὸς καὶ υἱοῦ κτλ. ἀμήν». Ἔργον Συμεὼν τοῦ Μεταφράστου, ἐξεδόθη ἐν Migne, Patrl. Gr. CXVI σ. 128—145 ἐκ τῶν Παρισινῶν Κωδίκων 1522 καὶ 1549, Βλ. καὶ Die Akten der Edessenischen Bekenner Gurjas, Samonas und Abibos aus den Nachlasse von Oscar von Gebhardt herausgegeben von Ernst von Dobschütz Lg Hinrichs 1911 σ. LXVIII † 264.

8. φ. 229 β. »Θαῦμα τὸ περὶ τ(ῆς) κόρης τῶν ἁγίων ὁμολογητῶν Γουρία, Σαμμωνᾶ καὶ Ἀβίβου». Ἀρχ. «Τοιοῦτον μὲν δὴ (καὶ) ὁ μάρτυς ἄβιβος ἐπὶ τῶν λικινίου καιρῶν εὗρε τὸ τέλος καὶ τοιαύτης τῆς μετὰ τῶν ἁγίων ἔτυχε θέσεως». Τέλ. 250 α. «ἐφ ῷ παρὰ πά(ν)των αἶνος τῷ σωτῆρι καὶ τοῖς δι' αὐτὸν παθοῦσιν ὡς τὸ εἰκὸς ἀνεπέμπετο μάρτυσιν ὅτι τοῖς ὑπερηφάνοις ἀνταπέδωκε κ(ύριο)ς εἰς δόξαν κλπ. ἀμήν». Συνέχεια τοῦ προηγουμένου κειμένου, ἐκδέδοται παρὰ Migne ἐν τόμῳ CXVI σ. 145-161 ὡς ἄμεσος συνέχεια τοῦ μαρτυρίου τῶν ἁγίων καὶ ἐπιγέγραπται «τὸ περὶ τὴν κέρνη θαῦμα τῶν ἁγίων».[1]

ΙΔ' ΑΙΩΝΟΣ

3 306.

Ἔτους 1301, 210×295, μεμβρ., παχ. 4 ½ ἑκ. κείμ. 152×250. στιχ. 42. Αἱ κεχαραγμέναι γραμμαὶ ἅπτονται κανονικῶς τοῦ ἄνω μέρους τῶν γραμμάτων. Τίτλος τοῦ ὅλου καὶ ἀρχικὰ ἐρυθρά. Ἐνιαχοῦ τοῦ κειμένου ἄτεχνα κοσμήματα μικρὰ δηλοῦντα τὸ τέλος τμημάτων. Ἐν τέλει φύλλα χαρτῷα ἄλλῃ χειρὶ γεγραμμένα.

Ἐν τέλει τοῦ ἐπὶ μεμβράνης κειμένου.

«ἐτελεϊωθ(η) τὸ παρὸν τριϊώδ(ιον) δϊα χειρὸς ἐμοῦ γεωργίου τοῦ ἀνα-
[γνώστ(ου). καὶ
ταπεινοῦ τοῦ κουμερκὰ ἐν μη(νὶ) μαρτί(ω) εἰς τὰς κ̄ ἡμέ(ρα) δευτέρα.
ὥρ(α) ῑ Ἰνδϊκτϊω(νος) ῑγ̄ ἔτους ͵ςωθ̄ ἀμὴν ἀμὴν ⟨=1301 μ. Χ.⟩
καὶ οἱ ἀναγινώσκωντες αὐτὸν εὔχεσθαι μοι εἶ ἔσφαλα δϊὰ
τὸν κ(ύριο)ν ἀμήν, ἀμήν, ἀμήν».

Πρβλ. Gardthausen σ. 258.

Περιέχει Τριῴδιον.

ΙΕ' ΑΙΩΝΟΣ

4 72 (929).

Ἔτ. 1338. 250×330. Ἐκ μ' τετραδίων βομβυκίνων, τοῦ α' ὅμως ἔχοντος ἑπτὰ καὶ τοῦ ἐσχάτου ἓξ φύλλα. Φύλλ. 314. Στάχ. βύρσινον ἁπλοῦν. Κείμενον κατὰ δύο σελίδας, ὧν ἑκάστη 80×270, στίχοι 20. Ἀρχικά, τίτλοι, σημεῖα στίξεως καὶ ἐκφωνητικὰ ἐρυθρά.

[1] Delehaye σ. 346.

Ἐν τέλει εὕρηται:

« † δόξα σοι χριστὲ τὸ
δείξαντη τὸ τέ
λος εις δόξαν
καὶ ἔπαινον της
ἁγίας καὶ ὁμοου
σίου καὶ ζωοπι
οῦ καὶ ζωαρχικὶς
καὶ ἀδιαιρέτου
καὶ Προσκυνη
τῆς τριάδος
αμήν.»

« ἐτελιώθη τὸ παρὸν θεῖον καὶ ἅγιον
καὶ ἱερὸν εὐαγγέλιον δια χ(ει)ρ(ὸς) καμοῦ τοῦ
ἁμαρτ(ω)λ(οῦ) καὶ ἀναξίου Βενιαμὴν καὶ τά
χα ἱερομονάχου ͵μηνὶ ἰουνίου εἰς τὰς
[εἴ]κοσι ἡμέρα σα(ϐϐ)άτ(ῳ) τοῦ ἔτους ͵ςωμςου ⟨=1338 μ. Χ.⟩
καὶ οἱ ἀναγϊνώσκοντες εὔχεσθαι μοι
διὰ τὸν κύριον ὅτι ἀμαθὴς ἡμι. αμήν.»

(Πρβλ. Gardthausen σ. 260).

Ἐν φύλλῳ 62α εὕρηται τὸ ἑξῆς κρυπτογραφικὸν σημείωμα: « η ε ν ϛ ϑ ζ β ν π ϑ ς ψ ϑ υ ϑ ϛ ε ⊛ λ ξ λ ν ϑ υ λ ω » ὅπερ ἀναγνωστέον «βενιαμὴν καὶ τάχα ἱερομόναχος».

Περιεχόμενα:

1) Εὐαγγέλιον. Ἀρχ. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος... Τελ. (φ. 230β) Ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.... ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.

2) φ. 231α. Πίνακες τῶν περικοπῶν τοῦ εὐαγγελίου καὶ συναξάριον. Ἀρχ. «μηνὶ σεπτ(εμβ)ρ(ίου) ᾱ ἡ ἀρχὴ τῆς ἰνδ(ίκτου) καὶ μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν συμεὼν τοῦ στυλ(ί)τ(ου). γίνεται δὲ καὶ σύναξις τῆς ὑπεραγίας θ(εοτό)κου ἐν τοῖς χαλκοπρατείοις ὑπὲρ μιασινῶν. (καὶ) ἐν μὲν τῷ φόρῳ (καὶ) εἰς τὴν λειτουργίαν». Τελ. φ. 314α «εἰς κοιμηθέντ(ας). εἶπεν ὁ κ(ύριο)ς πρὸς τ(οὺς) ἐληλυθ(ό)τ(ας) ἀμὴν ἀμ(ὴν) λ(έ)γ(ω) ζητ(ει) τῇ ε̄ τῆς β̄ ευδ(ομάδος) τοῦ πάσχ(α) ἄλλ(ον) εἶπ(εν) ὁ Κ(ύριο)ς ἐγὼ εἰμὶ ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς ζ[ήτει] τῇ ... τ(ῆς) γ̄ εὐδ(ομάδος) τοῦ πάσχ(α)».

Ὁ κῶδιξ οὗτος φέρει ἐν C. R. Gregory, Die griechischen Handschriften des Neuen Testaments, Leipzig 1908 σ. 145 τὸν ἀριθμὸν « l 761 » δηλαδὴ Lesebuch ὑπ' ἀριθ. 761.

5 244.

Ἔτ. 1342. 200×280. Στάχ. ἁπλοῦν. Βομβ. Πάχος 5 ἑκ. Κατὰ τετράδια. Κείμενον 130×200. στιχ. 20. Ἀρχ. ἐρυθρά. Τιλφόβρωτος ἰδίᾳ ἐν ἀρχῇ.

Ἐν τέλει τοῦ ὅλου κειμένου:

«ἐτελειώθη ὁ ἔννατος μὴν μάϊος. βοηθεία θ(εο)ῦ διὰ συνδρομῆς
καὶ ἐπικουρείας τοῦ παναγιωτ(ά)τ(ου) πάπα καὶ π(ατ)ριάρχ(ου) ἀλε

ξανδρείας κυρ(ίου) γρηγ(ο)ρίου. αὐτός τε καὶ οἱ ε(τε)ρ(οι) η μήνες ἐν έτει ,ςων (Ι)ν(δικτιῶν)ος.» ⟨=1342⟩

(Πρβλ. Gardthausen σ. 258).

Μηναῖον Μαΐου.

6 22.

῎Ετους 1342. 200×278. Βομβ. κατὰ τετράδια. Πάχ. 4,5 ἑκ. Κείμ. 125×198. στίχ. 20. ᾿Αρχ. τίτλοι ἐρυθροί. ᾿Ακέφ. καὶ κολ. ᾿Αστάχωτος καὶ ἐφθαρμένος. ᾿Ιδίᾳ χειρὶ τῷ 244ῳ κώδικι.

Μηναῖον Μαρτίου, ἀκέφαλον καὶ κολοβόν.

7 237

῎Ετ. 1342. 193 × 275, Βομβ. κατὰ τετράδια. φ. 248. Κείμ. 127 × 195. στίχ. 20. Τίτλοι κ. ἀρχ. ἐρυθρά. Γέγραπται ἰδίᾳ χειρὶ τῷ 244ῳ Κώδικι. ᾿Εν ἀρχῇ καὶ τέλει πρόσθετα φύλλα ἄλλῃ χειρί. Πολλὰ φύλλα ἐκπεσόντα ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ φύλλων χάρτου μετὰ ὑδατ. σημείου νεωτέρᾳ χειρὶ γεγραμμένων.

Μηναῖον ᾿Ιανουαρίου.

8 245

῎Ετ. 1342. 193×270. Βομβ. κατὰ τετράδια. φ. 189. Στάχ. ἐφθαρμένον. Κείμ. 130×197, στίχ. 20. Τίτλοι κ. ἀρχ. ἐρυθρά. Γέγραπται ἰδίᾳ χειρὶ τῷ 244ῳ κώδικι. ᾿Εν ἀρχῇ καὶ τέλει πρόσθετα φύλλα ἄλλῃ χειρί.

Μηναῖον ᾿Ιουνίου.

9 205

῎Ετ. 1342. 197×278. Βομβ. κατὰ τετράδια. Πάχ. 3,5 ἑκ. Κείμ. 125×200, στίχ. 20. ᾿Αρχ. καὶ τίτλοι ἐρυθρά. ᾿Αστάχωτος, βεβρωμένος, ἐφθαρμένος, ἀκέφ. καὶ κολ. ᾿Ιδίᾳ χειρὶ τῷ 244ῳ κώδικι.

Μηναῖον ᾿Απριλίου ἀκέφ. καὶ κολ.

10 246 (435)

῎Ετ. 1359. 200×280. Βομβ. πάχος 5 ἑκ. Στάχωμα ἁπλοῦν. Κείμ. 135×214 στίχ. 21. ᾿Αρχ. ἐρυθρά.

᾿Εν τέλει τοῦ ὅλου κειμένου:

«ἐτελειώθην τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς ἡμέρ(αν)
σάββατ(ον) ιζ τοῦ αὐγούστου μηνὸς ἔτους ,ςωξζ : ⟨=1359⟩
διὰ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ κ(αὶ) πτωχοῦ ζωτικοῦ
τοῦ ζωγράφου εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ διὰ τ(ὸν) κ(ύριο)ν.»

Πρβλ. Gardthausen σ. 258 καὶ Σπ. Λάμπρον ἐν Ν. ῾Ελληνομ. τ. Ζ' 1910 σ. 487.

Μηναῖον ᾿Ιουνίου.

11 77 (952)

῎Ε. 1360. 200×280. Βομβ. φυλλ. 376. Κατὰ πεντάδια. Στάχωμα μετὰ ἁπλῶν σχεδίων ἐντετυπωμένων. Κείμ. 110×255. Στίχ. 23. ᾿Επικεφ. ἐρυθραί. Τιλφόβρωτος. ᾿Εκ τοῦ κειμένου ἐξέπεσαν φύλλα τινὰ ἀντικατασταθέντα νεωτέρᾳ χειρί.

᾿Εν τέλει εὕρηται:

« † *Τέλος εἴληφε τὸ κατὰ ἰωάννην ἅγιον εὐαγγέλιον*
ἐν κεφαλέοις Cλϐ' στίχοις ϐι »
« *Τέλος εἴληφεν, ἡ βίϐλος αὕτη*
† *ἔτος ,ςωξθ' ἰνδικτιῶνος 14 ἐγράφη* ⟨=*1360*⟩
μηνὶ σεπτεμβρίω ιθ' ἡμέρᾳ σα(ϐϐάτῳ) ὥρᾳ θ'
† *Δόξα τῷ θεῷ τῷ δίδοντι μοι τὴν ἰσχὺν*
τοῦ ἄρχειν καὶ τελ[εύ]ει[ν]
καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες τὴν βίϐλον
ταύτην εὔχεσθε κἀμοὶ τῷ ἀλιτρῷ
καὶ τάχα θύτη. θεοφυλάκτω
χθαμαλῶ καὶ τάχα ρακενδύτη † »

Πρβλ. Gardthausen σ. 260-1.

Περιεχόμενα:

1 Τετραευαγγέλιον. ῎Αρχ. «Βίβλος γενέσεως» Τελ. σ. 370α «χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία».

2 φ. 370β «᾿Εκλογάδιον εὐαγγελϊστῶν διά τε τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τὰς περικοπὰς ἑκάστου εὐαγγελιστοῦ (ἐδάφια) ἅμα δὲ κ(αὶ) τ(ὰς) τ(ῶν) κεφαλαί(ων) παρασημειώσ(εις) ἀκριβῶς διαγορεῦ(ον) περι(έχ)ει δὲ τ(ὴν) ἀρχ(ὴν) ἀπὸ τὸ ἅγιον πάσχ(α) λειούν... τω μηνολογίω» ἄρχεται. «Τη ἁγία κ(αὶ) μ(ε)γ(ά)λ(η) κυρ(ιακῇ) τ(οῦ) πάσχ(α) κ(α)τ(ὰ) ἰω(άννου) κε(φάλαιον) α ὸν ἐν ἀρχ(ῇ) ἦν ὁ λόγο(ς):. τέλ(ος) διὰ ἰ(ησο)ῦ χ(ριστο)ῦ ἐγε(νετο)» Κολοβὸν ἐν τέλει.

῾Ο κῶδιξ οὗτος παρὰ τῷ Casp. R. Gregory, Die Griechischen Handschriften des Neuen Testaments Leipzig 1908 σ. 78 φέρει τὸν ἀριθμὸν «ϵ 904» δηλαδὴ κῶδιξ περιέχων τὰ εὐαγγέλια ὑπ' ἀριθ. 904.

12 119 (14)

῎Ε. 1381-1382. 128×180 βομβ. φ. 232 κατὰ τετράδια. Στάχ. μετὰ ἐντύπων σχεδίων. Κείμ. 82×135. Τίτλοι καὶ ἀρχικὰ ἐρυθρά.

᾿Εν τέλει

« *᾿Εγράφη εἰς τὸ ταμιαθ διὰ τοῦ*
[τα]πεινοῦ μ(ητ)ροπολίτ(ου) λιβύης θεολ(ή)πτ(ου)
κ(αὶ) γτ. κ(αὶ) προέδρ(ου) ταμϊαθίου εἰς τὸ ,ςωϞ ἔτει ⟨=*1381*⟩
(Ι)ν(δικτιῶν)ος ς' μη(νὶ) σεπτεβρίω κδ Συνδρομ(ῇ)
(καὶ) ἐξόδ(ῳ) κυριακοῦ ἀναγνώστου
τοῦ δομήνικου. »

Ὁ Gardthausen (σ. 258) ἀναφέρων τὸν κολοφῶνα τοῦτον σημειοῖ ὅτι ἡ ὀρθὴ ἰνδικτιὼν εἶνε ἡ Є'η, πράγματι δὲ καὶ ἐν τῇ Παλαιογραφίᾳ του (σελ. 457), σημειοῦται ὅτι εἰς τὸ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτος ,ςωϞ ἀντιστοιχεῖ ἡ 5η. Ἰνδ. Ἐὰν πιστεύσωμεν εἰς τὴν ἰνδικτιῶνα τοῦ βιβλιογράφου τότε ὁ κῶδιξ ἐγράφη τῷ ,ςωϞα'ῳ ἔτει, καὶ ἐπειδὴ ἐγράφη κατὰ Σεπτεμβρίου 24η, ἀφαιρουμένων 5509, προκύπτει ὅτι ἐγράφη τῷ 1382ῳ μ. Χ. Ἄλλως, ἐὰν θεωρηθῇ ὀρθὸν τὸ ,ςωϞ ἔτος, καὶ ἡ ἰνδ. ἐσφαλμένη τότε ὁ κῶδιξ ἐγράφη κατὰ τὸ 1381 ἔτος.

Τετραευαγγέλιον. Ἀρχ. «Βίβλος γενέσεως». Τελ. «χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία».

Ὁ Κῶδιξ οὗτος φέρει ἐν C. R. Gregory, Die griechischen Handschriften des Neuen Testaments Leipzig 1908, σ. 78 τὸν ἀριθμὸν «Є 903» δηλαδὴ κῶδιξ περιέχων τὸ κείμενον τῶν εὐαγγελίων ὑπ' ἀριθὸν 903.

13 208 (ΜΗ', 371)

Ἔτους 1407. 138×188 χάρτ. φ. 169, κατὰ τετράδια ἠριθμημένα ἐν τῇ τελευταίᾳ σελίδι καὶ ἐν τῇ κάτω αὐτῆς ᾤᾳ. Κείμ. 83×132 στίχ. 20. Ἀρχικὰ καὶ τίτλοι ἐρυθρά.

Ἐν τῷ τρίτῳ φύλλῳ τοῦ ἑβδόμου τετραδίου:

«Ἐτελειώθ(η) διὰ χειρὸς ἐμοῦ του τα
πεινοῦ ἰωακεὶμ μ(ητ)ροπολίτ(ου) σοῦ πα
κίου ἔτους ,ςϡιε (Ἰ)ν(δικτιῶν)ος ιε μηνὶ ἰουλ(ίου) ⟨=1407⟩
κη ἡμέρα πέμπτη :»

Πρβλ. Gardthausen σ. 257.

καὶ κάτωθι μονοκονδυλιακῶς ἡ ὑπογραφὴ τοῦ αὐτοῦ.

Ἐν ἀρχῇ φύλλα κενά.

Περιεχόμενα:

1 φ. 15α «Διάταξις τῆς τοῦ πατριάρχου λειτουργῖας ὡς γΐνεται ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησΐα, ἐν ᾗ καὶ ἡ τάξις τῶν χειροτονΐῶν, πότε καὶ πῶς γΐνεται ἑκάστη. συνταχθεῖσα παρὰ τοῦ πρωτονοταρίου τῆς ἁγϊωτάτης τοῦ θ(εο)ῦ μεγ(ά)λ(ης) ἐκκλησίας κυροῦ Δημητρίου τοῦ Γεμϊστοῦ.» Ἀρχ. «Οἱ μέλλοντες τὴν θείαν ἐπιτελέσαι μυσταγωγίαν, ὀφείλουσιν εἶναι προηγουμένως κατηλλαγμένοι μ(ε)τ(ὰ) πάντων κ(αὶ) μὴ ἔχειν κατάτϊνος» ἕπονται τάξεις χειροτονίας. Τελ. φ. 64α «Εὐχὴ γεναμένη πρωτοπαπᾶ». Τελ. φ. 65α «Τὸν βίον εὐδόκησον καὶ πάντας ἡμᾶς ὡς ἀγαθὸς θ(εὸ)ς ἐλέησον νῦν καὶ ἀεὶ κτλ.»

2 φ. 65β «Λίβελλος τῆς ὀρθῆς τ(ῶν) χριστιαν(ῶν) πίστεως» Ἀρχ. «Πιστεύω εἰς π(ατέ)ρα καὶ υἱον κ(αὶ) πν(ευμ)α ἅγϊον, τὴν ἁγΐαν τριαδα καὶ ὁμοούσιον, τὴν διαιρετὴν μὲν τοῖς προσώποις». Τελ. φ. 68β «καὶ οὕτω μὲν ἔχει ἡ τῆς εὐσεβοῦς τῶν χριστιανῶν ἔκθεσϊς πίστεως».

3 φ. 68β Ἐρώτησις ὁποία ἐστὶν ἡ ἀληθινὴ πίστις ἡμ(ῶν) τῶν χριστιανῶν ἡ θεότης. Ἀπόκρισ(ις). Π(ατ)ηρ, υἱ(ός), πν(εῦμ)α ἅγιον, θ(εὸ)ς εἷς.

4 φ. 69α «Ὁμολογία Ἀρχιερέων» Ἀρχ. «Πιστεύω εἰς ἕνα θ(εό)ν» Τελ. «ἐν πάσῃ τῇ ζωὴ ἐν τῇ ἐπιστευθεῖσα μοι ποιμνη, τῶ δὲ θ(ε)ῶ πρεπει κτλ.»

5 φ. 73β «Εἰς προχείρισιν π(ατ)ριάρχου εἰς π(ατ)ριάρχην» Ἀρχ. «Ἀφ' ἑσπέρας ἐνθρονίζεται μετὰ δύο ἀρχιερέων».

6 φ. 80β. Τάξις γενομένη ἐπὶ τῶν ἀντιμ(ην)σί(ων)».

7 φ. 83α. «Περὶ τῶν ὑπηρετϊσαμένων ἐργαλεί(ων) εἰς ἀνακαίνησιν ἱερῶν σκευῶν. Ἐκ τῶν ἀποκρίσεων τοῦ ἱερωτάτου ἐπισκόπ(ου) Κύπρους πρὸς τὸν ἱερώτ(α)τ(ον) ἐπίσκοπον Δυρραχίου τ(ὸν) Καβάσιλαν» Ἀρχ. «Τὰ εἰς ἀνακαίνησιν τῶν θραυσθέντων ἱερῶν σκευῶν, ὑπηρετησάμενα». Τελ. φ. 84β «ἵνα τ(ὴν) τ(ῶν) αἰχμαλώτων ἐργάσηται λύτρωσιν». Ἔστι δὲ Ἰωάννου Κίτρους.

8 φ. 84β «Εἰ σύμβαίη χεθῇ ἐκ τῶν ἁγϊασμάτων τι εἴ καὶ ὅλον, εἴ τὸ ἅγιον ποτήριον, εἴ ὁ ἅγιος δίσκος». Ἀρχ. «Εἰ συμβαίη χυθῇ κατὰ γῆς ἐκ τοῦ ἁγίου ποτηρίου». Τελ. φ. 85α «καὶ τὴν τελείωσιν τῶν ἁγίων μυστηρίων».

8 φ. 85β «Τάξις γενομένη ἐπὶ καθιερώσεως ναοῦ» Ἀρχ. «Πρὸ μιᾶς ἡμέρας, καταλαμβάνει τὸν τοιοῦτον ναόν».

9 φ. 103α «Τάξεις ἐπὶ ἀνοίξει ναοῦ βεβηλωθ(έν)τ(ος) ὑπὸ ἐθν(ῶν), γίνετ(αι) οὕτ(ως)» Ἀρχ. «Ποιεῖ εὐλο(γητὸν) ὁ ἱερεὺς καὶ ποιεῖ ἁγιασμὸν τοῦ κατὰ μῆναν».

10 φ. 103β «Εὐχὴ λεγομένη ὑπὸ ἱερέ(ως) ἢ ἀρχιερέ(ως) ἐπὶ τ(ὸν) μέλλοντα μεταλαβεῖν».

11 φ. 107α «Ἀκολουθ(ία) εἰς τὸ καθϊερῶσαι ἀντϊμΐνσϊα, μετὰ ἁγίων λειψάνων, εἰς τὸ ϊερουργεῖν ὁ ϊερεὺς εἰς ἐκκλησίας χαλασμένας καὶ ἁγΐας τραπέζας λείψανα μὴ ἔχωντες».

12 φ. 112α «Ἀκολουθ(ία) ὅτι ποιήσαι ὁ ἱερε(ὺς) ἀλλαγὴν κενουργ(ῆ), οἷον στϊχάριον καὶ φελώνϊον καὶ τὰ ἕτερα».

13 φ. 112β «Ἀκολουθ(ία) εἰς τὸ ἁγϊάσαι καινουργ(ῆ)· οἷον ποτήρϊον καὶ δίσκον, καὶ τὰ ἕτερα».

14 φ. 115α «Τάξις γινομένη ἐπὶ σαλευθείση ἡ ἁγία τραπεζει».

15 φ. 120α «Εὐχὴ ἐπὶ ἀρχϊδϊακόνων». Ἕπονται διάφοροι εὐχαί.

16 φ. 125 - 133 κενά.

17 φ. 134β Εὐχὴ μετὰ ἀραβικῆς μεταφράσεως.

18 φ. 137 κενόν.

19 φ. 138 «Ἀκολουθ(ία) τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου σχήματος».

20 φ. 141β «Συστατικ(ὸν) πν(ευματ)ικοῦ γράφε οὕτως» Ἀρχ. «Ἡ μετριότης ἡμῶν ἄνωθεν παρὰ θεοῦ τὴν πν(ευματ)ικὴν ἐξουσίαν λαβοῦσα» Τελ, φ. 143β «ἀφ' οὗ καὶ μέλλεις Γν . . . . . Τούτων κακοδοξίαν τε καὶ δυσσεβειαν. Ἰωάννης ἐλεῳ θ(ε)ῷ πιστὸς βασιλεὺς (καὶ) αὐτοκράτωρ ῥωμαίων ὁ Καντακουζηνός, ὁ διὰ τοῦ θείου καὶ μοναχικοῦ σχήματος μετονομασθεὶς Ἰωάσαφ μοναχός».

21 φ. 144α «Εἰς συστατικὸν ἀρχιερέως Γραι ⟨ = γράψαι ⟩ οὕτως.»

22 φ. 145 Τροπάρια εἰς παράκλησιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. Ἀρχ. «Μετὰ φόβου και τοῦ πόθου, συνελθόντες τῇ παρθενω.»

23 φ. 151β — 152α κενά.

24 φ. 152β — 159 ἀραβικὰ κείμενα.

25 φ. 160 — 169 Δογματικὰ περὶ πίστεως ἀνεπίγραφα: Ἀρχ. «Πιστεύω εἰς ἕνα π(ατέ)ρα ἀγέννητον, (καὶ) εἰς ἑνα ὕιον γεννητον, (καὶ) εἰς ἑν πν(εῦμ)α ἅγιον ἐκπορευτόν.»

14 302 (31, 59)

Ἔ. 1414. 210×285. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 349 ἠριθμημένα παλαιόθεν κατὰ τετράδια. Στάχ. ἁπλοῦν. Κείμ. 140×203, στίχ. 28. Τίτλοι καὶ ἀρχικὰ ἐρυθρά.

Ἐν τέλει τοῦ Μηνὸς Αὐγούστου φ. 318β εὕρηται:

« † ἐγράφη ἐν ἔτει ,ςϡκβ΄ τῷ συντελε(στῇ) τῶν καλ(ῶν)
θ(ε)ῷ χάρϊς
δόξα τῷ θ(ε)ῷ τῷ εὖ ἐλευθερώσαντι με
θ(ε)οῦ τὸ δῶρον, καὶ πόνος ἀντωνίου
† ἐγρ(αφ)η ἐν ἔτει ,ςωϡωκβω΄ μηνὶ φε(βρουα)ρ(ίου) (Ἰ)ν(δικτιῶν)ος ζ΄ παρὰ
ἀντωνίου εὐτελοῦς » ⟨= 1414⟩

Πρβλ. Gardthausen σ. 260.

Συναξάριον:

«Μὴν Μάρτιος, ἔχει ἡμέρ(ας) ΛΑ, ἡμέρα ἔχει ὥρ(ας) $\overline{\text{IB}}$΄ καὶ ἡ νὺξ ὥρας $\overline{\iota\beta}$΄. Οὗτος ἀρχὴ μηνῶν καὶ πρῶτος διαγορεύεται, παρὰ τῷ θεσπεσίῳ μωσῇ, ἐν τούτῳ γὰρ μανθάνομεν τὰ πάντα παραχθῆναι ὑπὸ θ(εο)ῦ.» Ἕπεται μνήμη Εὐδοκίας τῆς ἀπὸ Σαμαρειτῶν, Δομνίνης τῆς νέας, Ἀντωνίνης, Μαρκέλλου, Ἀντωνίου κτλ. Ἐν τέλει τῇ λαῃ ἡμέρᾳ, μνήμη Ἀκακίου Μελιτινῆς τοῦ ὁμολογητοῦ, Ἰωάδ, Ἀβδᾶ καὶ Βενιαμίν, Μενάνδρου Βλασίου, 38 μαρτύρων, Στεφάνου, Θεοφίλου.

Μὴν Ἀπρίλιος. Ἀρχ. Μνήμη Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας, Μακαρίου ἡγουμ. τῆς Πελεκητῆς, Γεροντίου καὶ Βασιλίδου, Εὐθυμίου, Πολυκάρπου, Ἄχαζ κτλ. Ἐν τέλει μνήμη Ἰακώβου, Κλήμεντος, Μαξίμου, Βασιλείου Ἀμασείας, Δονάτου Εὐροίας, κατήχησις Ἐφραίμ.

Ἕπεται Συναξάριον Μαΐου, Ἰουνίου, Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου.

15 268

Ἔ. 1438. 214×292 χάρτ. μετὰ ὑδατίνου σημείου, φ. 213 κατὰ τετράδια. Στάχ. μεθ᾽ ἁπλῶν ἐντύπων σχεδίων. Κείμ. 135×222, στίχ. 33. Τίτλοι καὶ καὶ ἀρχικὰ ἐρυθρά.

Φ. 211α:

« ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον παρ᾽ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ μ(ητ)ροπολίτου
πέργης καὶ ἀτταλεί(ας), ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου τῆς
παμφυλίας ἐν ἔτη $\overline{\varsigma}$ω ϡω $\overline{\mu\varsigma}$ω (Ι)ν(δικτιῶν)ος $\overline{\alpha}$⟨= 1438⟩
μη(νὶ) ὀκτωβρίῳ λη ☉ ⟨= ἡλίου⟩ κύκλος $\overline{\beta}$΄ ((⟨= σελήνης⟩ $\overline{\iota\alpha}$
[θεμέλ(ιον) ((⟨= σελήνης ⟩ $\overline{\delta}$.
ὡροσκόπ(ιον) 6ρ»

Περιεχόμενα:

1 φ. 1β «Ἡ προθεωρία αὕτη ἐστὶ τοῦ ἀδελφιδοῦς τοῦ τὴν ἀρίστην ταύτ(ην) πραγματεί(αν), συστησαμ(έν)ου, σοφῶς ἄγαν ἐκτεθεῖσα καὶ δῖὰ βραχέ(ων) ῥημ(ά)τ(ων) τὸ πᾶν (τῆς) ὑποθέσ(εως) ἐκτιθεμ(ένη)» Ἀρχ. «Τοῦτο τὸ βιβλίον συνέστη μὲν κ(α)τ(ὰ) τ(ῆς) τῶν Λατίνων καινοτομί(ας)». Τελ. «κ(αὶ) τ(ὴν) συμφωνί(αν) κ(αὶ) τὴν) εἰρή(νην) τ(ῶν) ἐκκλη(σιῶν) ἐπὶ τούτοις γενέσθαι».

2 φ. 2α «Τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαρίου π(ατ)ρὸς ἡμῶν Νείλου ἀρχιεπϊσκόπου Θεσσαλονΐκης λόγος, ἀποδεικνὺς μὴ ἄλλο τι τὸ τῆς διαστάσεως τῆς Λατίνων ἐκκλησί(ας) καὶ ἡμῶν μέχρι τοῦ παρόντος αἴτιον εἶναι ἢ τὸ μὴ βούλεσθαι τὸν πάπαν οἰκουμενικῇ συνόδῳ τὴν τοῦ ἀμφισβητουμένου διάγνωσιν ἐπιτρέψαι, ἀλλ᾽ αὐτ(ὸν) μόνον διδάσκαλον ἐθέλειν τοῦ ζητουμένου καθέζεσθαι, τοὺς δὲ ἄλλους ἐν μαθητοῦ μοίρᾳ ὑπακούοντας ἔχειν καὶ ὅτι τὸ τοιοῦτον ἀλλότριον τῶν ἀποστολικῶν τε καὶ π(ατ)ρικῶν καὶ νόμων καὶ πράξεων» Ἀρχ. «Ἡγούμεθα δεῖν πρὸς Λατΐνους ποιουμένους τὸν λόγον.» Ἔστι Νείλου Καβάσιλα μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, ἐξεδόθη ἐν Migne CXLIX σ. 684 - 99 [1].

3 φ. 5β «Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ πάπα ἀρχῆς.» Ἀρχ. «Φασΐν οἱ λατῖνοι, τὸν μακάριον πέτρον κορυφαῖον παρὰ τοῦ κ(υρίο)υ καταστάντα τ(ῆς) ἱερᾶς δωδεκάδος·» Τελ. φ. 12α «ἕστηκα γὰρ μετ᾽ ἐκείνων οἷα ἔργον ψάλλειν μὴ περιέλης ἐκ τοῦ στόματος μου λόγον ἀληθείας.» Ἐξεδ. ἐν Migne τ. CXLIX σ. 700 - 28.

4 φ. 12α «Τοῦ αὐτοῦ, ἀπάντησις πρὸς λατίνους, σαφής τε καὶ σύντομος ὥσπερ ἐγχειρίδιον τι προκείμενον τοῖς βουλομένοις ἀγωνίσθαι πρὸς ἐκείνους.» Ἀρχ. «Τῶν ἐν τῇ Θεολογίᾳ δογμάτων, τὰ μὲν εἰσι ῥητῶς κείμενα.» Τελ. φ. 14α «πόθεν ἕξουσιν οἱ λατίνοι τὰ τοιαῦτα πιστὰ δεικνΰναι.»

5 φ. 14α «Λόγοι λατΐνων ἐξ ὧν οἴονται δεικνῦναι τὸ π(νεῦμ)α τὸ ἅγιον καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορευόμενον.» Ἀρχ. «Πρῶτον μὲν ἀρχαία τΐς ἐστι δόξα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμ(α) εὐπορεύεσθαι οἴεσθαι.» Τελ. φ. 21α «παρ᾽ ἧς καὶ τὰς ἀρχαίας συνόυους εὕρηται βεβαιουμένας».

6 φ. 22α «Πρὸς τὸ σύμπερασμα ἢ περὶ τοῦ ἁγ(ίου) πν(ευματ)ς» Ἀρχ. «Καὶ ταῦτα μ(ὲν) ἡ τῶν λατίνων ἐκκλησία συνηγοροῦσα τῇ δόξῃ τῇ ἑαυτῆς» λόγος α΄ Τελ. φ. 29β «τῇ ἐκκλησίᾳ Θ(εο)ῦ προστρίβεται. δῆλον ἐν τούτῳ».

7 φ. 30β λόγος β΄.

8 φ. 44α » γ΄.

9 φ. 49α » δ΄.

10 φ. 59β » ε΄. Ἀρχ. «Καὶ μὴν καὶ ἐκ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου». Τελ. φ. 68α «Τὸ προσῆκον ἂν γένοιτο τέλος ἡμῶν καὶ οὐ παντάπασι μάτην ὁ τοσούτου τοῦ λόγου δρόμος».

11 φ. 69β «Λύσεις τῶν προτάσεων τῶν λατίνων, ἐξ ὧν συνάγειν οἴοντ(αι) τὸ πν(εῦμ)α τὸ ἅγϊον ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι» Ἀρχ. «Λατίνων κεφάλαιον Αον. Πρῶτον μὲν ἀρχαία τις ἐστι δοξα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας κτλ.» ἀφοῦ δὲ παρατεθῶσι τὰ τῶν λατίνων ἕπεται «λύσις τῶν προειρημένων. πάντα μᾶλλον ἢ τὰ τοιαῦτα γένοντ᾽ ἂν ἀληθῆ, τοὐναντίον γ(ὰρ) ἅπαν ἐστί». Ἔχει κεφάλαια μθ΄. Τελ.φ. 177α «ἵνα φρονῶμεν ταυτά, ἵνα ζῶμεν σοί, καὶ τῷἀνάρχῳ προβολεῖ σου π(ατ)ρι, κ(αὶ) τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ λόγω σὺ γὰρ εἶ ἡ ἀγάπη, ἡ εἰρήνη, ἡ ἀλήθεια, ὁ ἁγιασμὸς καὶ παρὰ σοῦ πᾶσι ταῦτα πλουσίως ἐκκέχυται καὶ σε προσκυνοῦντες δοξάζομεν, εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν».

12 φ. 178β «Περὶ τῆς ἁγΐας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου ἥτις ἀποκατέστησε φώτιον τὸν ἁγιώτατον π(ατ)ριάχην εἰς τὸν θρόνον κων(σταντινου)πόλε(ως) καὶ διέλυσε τὰ σκάνδαλα τῶν δύο ἐκκλησι(ῶν) τῆς τε παλαιᾶς καὶ νέας ῥώμης.» Ἀρχ. «Ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Βέκκου οὗ ἡ ἀρχή. Ἦν ἂν μακάριον ἀληθῶς εἶγε τὸ τοῦ εὐαγγελίου κηρύγματος ἁπλοῦν τε καὶ ἀνεξέταστον τῇ τοῦ χ(ριστο)ῦ ἐκκλησίᾳ διέλαμπ(εν) εἰς ἀεὶ» Τελ. φ. 205β «ὡς δέδεικται διὰ πλειόνων πόθεν ἕξουσϊ λατῖνοι τὰ τοιαῦτα πϊστὰ δεικνύναι».

13. φ. 206α. «Τοῦ σοφωτ(ά)του Βαρλαὰμ λόγος περὶ τῆς τοῦ πάπ(α) ἀρχῆς.» Ἀρχ. «Οἱ περὶ τὰς ἐπιστήμας δεινοὶ ὦ χρηστὲ φραντζίσκε, λέγουσιν ὅτι ἕκαστος ἐπιστή-

[1] Πρβλ. Krumbacher σ. 109 - 110.

μων μόνος δύναται διαλέγεσθαι». Τελ. φ. 211β. «Ἐξ ὧν εἴπομεν ἀρχῶν καὶ μακροθύμως ἀκουσόμεθά σου.» Ἐξεδ. ἐν Migne τ. CLI σ. 1256-79.

14. φ. 212. «Τοῦ ἁγί(ου) Μαξίμου πρὸς Μαρῖνον ἐπιστολή.» Ἀρχ. «Νόμῳ θείῳ κ(α)τ(ὰ) θεὸν εὐθυνόμενος.» Τελ. φ, 213α. «τοῖς πάντα κατὰ τὸ δοκοῦν μεταλεύειν οὐ καλῶς πειρωμένοις.» Ἐξεδ. ἐν Migne Patrol. Gr. τ. XCI σ. 133-8.

16 308

Ἔτους 1442. 140×218 φύλλα χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. 11. Κείμ. 85×150. Ἐν τέλει τοῦ πολυμιγοῦς κώδικος 308 εὕρηνται 11 φύλλα ἄλλῃ χειρὶ ἢ ὁ ὅλος κῶδιξ γεγραμμένα περιέχοντα Πασχάλιον, ἀρχ. «ἔτους ςου ϡου νου Ἰνδικτ(ιῶνος) ε̅ ⟨=1442⟩ ἡλίου κύκλος ζ´ κτλ.» περιέχοντα τὰ πασχάλια τῶν ἐτῶν ͵ςϡνου μέχρι ͵ξου ⟨=1442 ἕως 1562⟩.

17 197 (ΠΒ´, 408).

Ἔτους 1479. 145×210. Χάρτ. φ. 42. Στάχ. ἁπλοῦν Κείμ. 105×144. Στίχ. 19. Ἀρχ. τίτλοι ἐρυθροί.

Ἐν τέλει:

«ἐτελειώθει ἡ θεία λειτουργεία
τοῦ ἐν ἁγίοις π(ατ)ρ(ὸ)ς ἡμῶν κεσαρί
ας καππαδοκήας βασιλείου τοῦ
μεγάλου καὶ ἡ προηγϊασμένει
διὰ χειρὸς κἀμου τοῦ ἁμαρτω
λοῦ γεωργΐου ἀναγνώστου τάχα
καὶ νόμϊκοῦ καὶ ἡ ἀναϊνόσκον
τ(ες) οἷ ιερεῖς καὶ μοναζωντ(ες) εὖχε
σθαι μοὶ δϊὰ τὸν κ(ύριο)ν ἐν μ(ην)ὶ δεκεμ
βρίω ε̅ ἡμέρα ε ἐν έτι ͵ςω ϡω
[π̅η̅ω] Ἡνδϊκτϊόνος ε̅» ⟨=1479⟩

(Πρβλ. Gardthausen σ. 257).

Τὸ ἔτος συμπληροῦται ἐκ παραφύλλου σημειώματος κατὰ τὰ ἄλλα ἄνευ ἐνδιαφέροντος.

Λειτουργία Βασιλείου τοῦ Μεγάλου προηγιασμένων.

ΙΣΤ´ ΑΙΩΝΟΣ

18 85 (Ρϛ´ 455)

Ἔτους 1501. 150×120 χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημείων φ. 216 κατὰ τετράδια κη´ ἠριθμημένα ἐν τῇ ἄνω ὤᾳ δεξιά. Στάχ. ἁπλοῦν. Κείμ. 95×165 στίχοι 22. Ἐπικεφ. καὶ ἀρχικὰ ἐρυθρά.

φ. 214α

«† Τελ(ος) εἴληφε σὺν θεῶ τὸ παρὸν εὐχολόγϊον
τοῦ πν(ευματ)ικοῦ κυροῦ Ἰωάσαφ ἐκ τὰς Ἀθήνας.
Ετει ͵ζ̅θ̅ω ἰνδ(ικτιῶνος) δ´ μηνὶ μαρτίω δ» ⟨=1501⟩

Καὶ ἐν τῇ ὤᾳ

«Μιχαὴλ ἁμαρτωλὸς
κακομόναχος
καὶ κακογρά
φος»

«Ἐπίβλεψον ἐν εὐμενίᾳ πανύμνητε κ(ύρι)ε θεὲ ἐπὶ τὴν
ἐμὴν χαλεπὴν του σώματος κάκοσϊν· καὶ ἴάσαι
τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος».

(Πρβλ. Gardthausen σ. 259).

Περιεχόμενα:

Ἐν ἀρχῇ Πίναξ ἐπακτῶν τοῦ Πάσχα.

1 φ. 2α «Περὶ τοῦ πῶς χρὴ δέχεσθ(αι) τ(οὺς) ἀναθεματίζοντ(ας) τ(ὴν) ἰδίαν καὶ πᾶσαν αἵρεσιν, ἢ μύρω θείω χρϊωμένους μόνον καὶ μὴ βαπτιζομένους. Προηγουμένους μέντοι χρὴ ἡνίκα μέλλουσιν προσάγεσθαι.» Τελ. φ. 6β «ἵνα μὴ ἀφώτιστα τελευτῶσιν.»

2 φ. 7α «Τϋπικὸν τῆς ἐκκλησιαστϊκῆς ἀκολουθίας τῆς ἐν ἱεροσολύμοις ἁγί(ας) λαύρας του ὁσΐου καὶ θεοφόρου π(ατ)ρ(ὸ)ς ἡμῶν Σάβα. αὕτη δὲ ἡ ἀκολουθ(ία) γίνεται καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς τῶν ἐν ἱεροσολύμοις ἁγίων μονῶν. εἴδησις τοῦ μικροῦ ἑσπερινοῦ. πρὸ τοῦ δύναι τὸν ἥλιον ἤ[τοι] περὶ ὥραν ῑ τ(ῆς) ἡμ(έρας) ἀνέρχεται ὁ κανδηλάπτης·»

3 φ. 13α «Ἀρχὴ σὺν θ(ε)ῶ ἁγίω τοῦ Εὐχολογίου. Εὐχαὶ τοῦ λυχνικοῦ. εὐχὴ α̅. Κ(ύρι)ε οἰκτίρμον καὶ ἐλεήμων μακρόθϋμε καὶ πολϋέλεε ἐνώτισε τ(ὴν) προσευχὴν ἡμῶν κτλ.»

Ἕπονται διάφοροι εὐχαί, ἀκολουθίαι, κανόνες.

φ. 15α «Εὐχὴ τῆς εἰσόδου.

φ. 15β «Εὐχὴ ἀντιφώνου. Θ´. Εὐλογητὸς εἶ κ(ύρι)ε δέσποτα»

φ. 16α «Εὐχὴ ἀντιφώνου. Ὁ θ(εὸ)ς ὁ μέγας καὶ ὕψιστος»

φ. 17α «Εὐχὴ τῆς κεφαλοκλησιας. Κ(ύρι)ε ὁ θ(εὸ)ς ἡμῶν ὁ κλίνας οὐ(ρα)νοὺς καί»

φ. 17β «Εὐχαὶ ἑωθιναί. Τοῦ ὄρθρου. Εὐχαριστοῦμεν σοι χε ὁ θ̅σ̅ ἡμῶν»

κτλ.

Τελευτᾷ τὸ εὐχολόγιον:

φ. 162α «Τῇ κυ(ριακῇ) τῆς ἁγ(ίας) Ν̅ ⟨=πεντηκοστῆς⟩ σημ(αί)ν(ει) τὸ λυχνικὸν ταχύτερον, δϊὰ τῆς ἀκολουθ(ίας) τῆς γονυκλϊσίας καὶ λέγομεν τὸν συνήθη ψαλμόν: Εἰς δὲ τὸ κ(ύρι)ε ἐλέησον, ἱστῶμεν στίχους ἓξ καὶ ψάλλομ(εν) τὰ ἰδιόμελα στιχ(η)ρὰ τοὺς Γ̅´ [Δαυιδικοὺς] δευτεροῦντες αὐτά. ἦχ(ος) πλ(άγιος) Β´. Βασιλεῦ οὐ(ρά)νιε.»

φ. 171α «Εὐχ(ὴ) εἰς τὸ κατασφραγῆσαι παιδΐον λαμβάνων ὄνομα τῇ η̅ ἡμερα. Κ(ύρι)ε ὁ θ(εὸ)ς ἡμῶν, σοῦ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν.»

φ. 172α «Εὐχὴ εἰς τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον. Ἀποδύη αὐτὸ καὶ ὕστησι κ(α)τ(ὰ) ἀνατολὰς καὶ ἐμφϋσὰ αὐτὸ Γ̅ εἰς τὸ μέτοπον καὶ τὸ στίθος καὶ λέγει: τοῦ κ(υρίο)υ δεηθῶμ(εν). Ἐπὶ τῷ ὀνόματι σου Κ̅Ε̅ ὁ θ̅ς̅ τῆς ἀληθείας.

4. φ. 184α. Εὐαγγέλια ἑωθινὰ τὰ ἕνδεκα· εὐα(γγε)λ(ιον) α' κ(α)τ(ὰ) ματθαιον.

5. φ. 194α. Ἀποστολοευάγγελα τῆς ἑβδομάδος.

6. φ. 206. « † δώδεκα μὲν εἰσὶ τὰ ἄρθρα τῆς πίστεως (καὶ) τὰ μὲν δύο ἔστι περϊληπτικὰ πάντων τῶν περὶ θ(εο)ῦ δογμάτων.» Ἕπονται τὰ μυστήρια, αἱ ἀρεταί, αἱ θανάσιμοι ἁμαρτίαι, ὁ δεκάλογος, εὐχὴ ἀφέσιμος, εὐχὴ εἰς λεχοῦσαν.

7. φ. 208β «Νικολάου τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου στίχοι περὶ διαίτης εἰς τὸν πρῶτον τοῦ ἁγΐου ὄρους κῦρ ἰωαννίκιον· τὸν εἰς τὸ πρωτᾶτον τῆς μονῆς δηλονότι προϊστάμενον.» Ἀρχ. «Πολλάκϊς με ἠξίωσας τέκνον εὐλογημένον διὰ γραφῆς δηλῶσαι σοι πῶς ὀφείλεις διϊάγειν· εἰς εὐχὴν εἰς ἐγκράτειαν.» Τελ. φ. 212β «τῶν δ' ἀληθῶς ἀγωνιστῶν ἄλλος κανὼν ὑπάρχει. Ἔρρωσον τοίνυν πρώτιστε τοῦ ὄρους τοῦ ἁγίου.» Ἐξεδόθη Νικολάου Κ/πόλεως «ποίημα πρὸς τὸν πρῶτον τοῦ ἁγίου Ὄρους, ὡς Τυπικὸν διὰ στοίχου», ἐν Migne τ. CXI σ. 391-406 τὸ δὲ κείμενον παραλλάσσει τοῦ ἐν τῷ παρόντι κώδικι.

8. φ. 212β. «Συνοδικαὶ λύσεις καὶ προτροπαί, περὶ μεγαλοσχήμων τοῦ λειτουργεῖν.» Ἀρχ. «Ὁ ἁγιώτατος οἰκουμενικὸς π(ατ)ριάρχης κωνσταντινουπόλεως νικόλαος ὁ ἐπὶ τῆς βασιλείας λέοντος τοῦ φιλοσόφου.» Ἕπονται λύσεις δύο τοῦ Βασιλείου, καὶ μία τοῦ Σιναΐτου.

9. φ. 214β - 215β Πίναξ τῶν ἑωθινῶν εὐαγγελίων.

19 341 (449)

Ἔτους 1508. 148×215, χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. τὰ φύλλα κατὰ ιθ΄ τετράδια, παλαιόθεν ἠριθμημένα ἐν τῇ ἄνω ᾤᾳ ἑκάστης πρώτης σελίδος ἑκάστου τετραδίου. Τὸ τελευταῖον τετράδιον ἔχει φύλλα ἕξ. Κείμ. 90×162, στίχ. 20, ἀρχικὰ καὶ τίτλοι ἐρυθρά. Τὸ κείμενον τοῦτο εὕρηται συνεσταχωμένον ἐν τῷ πολυμιγεῖ κώδικι 341ῳ πρὸς τὸ τέλος.

Ἐν τέλει ἐρυθρᾷ μελάνῃ.

« † *ἐτελειώθη τὸ παρὸν ψαλτήριον διὰ χειρὸς*
ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτω
λοῦ μαξίμου ἱερο
μονάχου καὶ πν(ευματ)ικοῦ
τοῦ ἐλαιούσης, καὶ
οἱ ἀναγινώσκοντες
εὔχεσθαί μοι καὶ μὴ μὲ
μέμφεσται διὰ τῶν πολλῶν
μου σφαλμάτων· ὁ δὲ πάντων
τῶν καλλῶν χορηγὸς σΰγχωρήσει
ὑμῖν καὶ ἡμῖν· ἐτελειώθη δὲ ἐν μηνὶ
δεκεμβρίῳ λα΄ ἡμέρα παρασκευὴ ὥρα
θη ἐν σέρραις ἐν ἔτει ‚ξις΄ (Ἰ)ν(δικτιῶν)ος ιαης ⟨= *1508*⟩

(Πρβλ. Gardthausen σ. 258).

Ψαλμοὶ Δαυίδ.

20 7 (Λ')

Ἔ. 1508. 160×220, χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ., φ. 118 κατὰ τετράδια, στάχ. ἁπλοῦν, κείμ. 70×110, στίχ. 9, σχόλια ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ᾤᾳ καὶ ἐν τοῖς διαστίχοις. Ἀρχ. καὶ διάστιχοι σημειώσεις ἐρυθρά.

Ἐν τέλει.

« *τῷ τέρμα δοντι βίβλῳ χ(ριστ)ῷ χάρις ἔτει ‚ξις΄* » ⟨ = *1508* ⟩

(Πρβλ. Gardthausen σ. 261).

Ἀριστοφάνους Πλοῦτος κολοβὸς ἐν ἀρχῇ καὶ Νεφέλαι.

21 307

Ἔτους 1508. 160×212 χάρτ. φ. μετὰ ὕδατ. σημ. ρνδ΄ κατὰ τετράδια, Στάχ. ἁπλοῦν, κείμ. 80×147 στίχ. 26. Τίτλοι ἀρχικὰ καί τινα παρασελίδια ἐρυθρά.

φ. ϡ'β ἐν τῇ κάτω ᾤᾳ.

« *αφη΄ ἰουν(ίου) ιδ σ. δ*
Δ
ρ΄ο΄. »

1 φ. α^{α} «Τεχνολογίαι σὺν θ(ε)ῷ κ(α)τὰ στοιχεῖον συντεθειμέναι, ἐκ διαφόρων ἐρανισθεῖσαι ποιητῶν καὶ λογογράφων.» Ἀρχ. «Τὸ ᾱ μόριον ποτὲ μ(ὲν) δηλοῖ στερησινῶς τὸ ἄκλητος ποτὲ δὲ ἀνθροισινῶς τὸ ἅπας ποτὲ (δὲ) τὸ πολὺ ὡς ἐν τῷ ἀχανὲς πέλαγος κτλ.» ἀκολουθεῖ:

Ἄγαλμα τὸ τοῦ θ(εο)ῦ ὁμοίωμα ἀπὸ τοῦ ἀγάλλω κτλ.
Ἀγάλλω τὸ τιμῶ καὶ κοσμῶ, ὁ μέλλ(ων) ἀγαλῶ κτλ.

φ. ιδ^{β} «Ἀρχὴ τοῦ Β. Βάλλω ὕδωρ εἰς ἄγγος καὶ βάλλω λίθον ἤ(γουν) πέμπω καὶ βάλλω τῷ λίθῳ ἤ(γουν) τιτρώσκω κτλ.»

φ. κγ^{β} «Στοιχεῖον τὸ Є. Ἔαρ ἔαρος καὶ ἦρος ἔαρι καὶ ἦρι, ἔαρ πάντ(οτε) ἐν χρήσει παρὰ (δὲ) τ(οῖς) ποιηταῖς καὶ τὸ ἦρ.»

φ. να^{α} «Στοιχεῖον τὸ Λ. Λακεδαιμονία ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ λάχος ὁ κλῆρος καὶ τοῦ δαίμων.»

φ. οβ^{α} «Στοιχεῖον τὸ Σ. Σαλεύειν, κυρί(ως) ἐπὶ νεὼς λέγετ(αι) ὅταν ἐπ' ἀγκύρ(ας) κινεῖται.»

Τελ. φ. ϡ'^{β} «⟨Στοιχεῖον τὸ Ω.⟩ Τελ. «Ὤφελον (καὶ) ἐπΐρρημα ἀντ(ὶ) τ(οῦ) εἴθε καὶ συντάσσεται ἀεὶ μετὰ εὐκτι(κῆς), ἢ παρεληλυθ(ό)τος χρ(όν)ου λέ(γετ)αι τοῦτο ἐνίοτέ καὶ μετὰ τοῦ ὡς οἷον ὡς ὤφελον γε καὶ σὲ τῇ κακοδοξία νενεκρωμένον.»

2. φ. ϡζ'^{α} «Τοῦ σοφωτάτου Μαξίμου τοῦ Πλανούδη διάλογος περὶ γραμματ(ικῆς). Τὰ πρόσωπα νεόφρων καὶ παλαίτιμος. νεόφρων. Πρὸς τῶν λόγων αὐτῶν ὦ παλαίτιμε.» Τελ. φ. ρκδ'^{β} «Ἀναβάλλει μ(ὲν) ὕδωρ πηγὴ ἀναβάλληται δέ τις τόδε.» Ἐξεδ. ἐν L. Bachmann, Anecd. Graeca 2. 1828 σ. 1-166.

3. φ. ρκζ'^{α} τοῦ ἰδίου. «Περὶ Συντάξεως τῶν τοῦ λόγου μερῶν.» Ἀρχ. «Περὶ συντάξεως ἡμῖν βουλομένοις διεξιέναι.» Τελ. φ. ρνγ'^{β} «Ἑνικῶς μὲν οἷον παιδεύει τὸν

οἰκεῖον υἱόν, πληθυν(τικῶς) (δὲ) ἐπιμελοῦντα τοῦ οἰκείου κτήμ(α)τος.» Ἐξεδ. ἐν L. Bachmann, Anecd. Graeca 2. 1828 σ. 1-166.

22 256 (ΤΙΞ΄)

Ἕπονται πέντε κείμενα, (ἐν κώδιξι **22**,256, **23**,256, **24**,289, **25**,240 καὶ **26**,354) γεγραμμένα κατὰ τὰ ἔτη 1509, 1518, 1523, 1525 καὶ 1540 διὰ χειρὸς τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἰ ω α κ ε ί μ[1] τ ο ῦ π ά ν υ τοῦ Ἀθηναίου, ὅστις κατὰ τὸν Ὑψηλάντην (Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν σελ. 27 καὶ 100), ἐπατριάρχευσεν ἐπὶ ὀγδοήκοντα ἔτη (1485 - 1565), «ἐπὶ ἁγιότητι καὶ θαυματουργίᾳ εὐφημούμενος», καὶ «ὁ τὸ λεγόμενον Δουρδαγὶ τὸ παρὰ τῷ Καΐρῳ τῆς Αἰγύπτου ⟨ὄρος⟩ ἐπὶ παρουσίᾳ πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἀρχόντων τοῦ τόπου πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ καταισχύνην τῶν Ἑβραίων, διὰ προσευχῆς μετακινήσας, καὶ θανὼν μετὰ τὸ ζῆσαι ἔτη 116». Ἐν τῷ κώδικι 120 τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης (βλ. κατωτέρω ὑπ' ἀρ. 65) σώζεται διήγησις περὶ τοῦ θαύματος τούτου.

Ἔτους 1509. Φύλλα χαρτῷα μετὰ ὕδατ. σημ. 32, συνεσταχωμένα ἐν τῷ πολυμιγεῖ κώδικι 256φ ἐν τῷ μέσῳ, 152×215. Κείμ. 80×155. Ἀρχικὰ ἐρυθρά.

Ἐν τέλει:

« † *ἀκολουθία τ(ῆς) χ(ριστο)ῦ γεννήσεως·*
ἀφηερόθη εἰς τὸν ναῶν τοῦ
μεγάλου νηκολάου καὶ
μηδὴς εἰστερίσϊ τὴν ἀκο
λουθείάν ἐτούτην· καὶ ἤ της
τὴν στερίσϊ, νᾶ ἦνε ἀντίδϊ
κὸς του ὁ μέγας νϊκώλαος
ἐν το νυν καὶ ἐν τὸ μὲλλοντϊ :.
φῦμπε ντοῦκανίε:. δοθήτω καὶ ἀφηεροθήτω
† *ἐγραύθη μην(ὶ) δεκευρίο ιθ*
ἔτει ͵ζιη (Ἰ)νδικτιῶν(ος) ιβ» ⟨=1509⟩

Καὶ κάτωθι μονοκονδυλιακῶς ἡ ὑπογραφή:

« † *Ἰωακεὶμ πατριάρχης μεγαλοπόλεως Ἀλεξανδρείας*
† *ὤ τῶν πολό μου ἁμαρτιῶν*».

Πρβλ. Gardthausen σ. 261.

Ἀ κ ο λ ο υ θ ί α Χριστουγέννων[2].

23 256 (ΤΙΞ΄)

Ἔτους 1518. Ὁ κῶδιξ οὗτος εἶνε πολυμιγὴς περιέχων διάφορα κείμενα διαφόροις χερσὶ γεγραμμένα ἐν τέλει δὲ φύλλα βομβ. 35, ἔτους 1518, 148×215. Κείμ. 82×150 στίχ. 16. Ἀρχ. ἐρυθρά.

[1] Ὅρα σημείωμα τούτου ἐν παραφύλλῳ τοῦ Κώδ. 1,327.

[2] Ἐν τῷ αὐτῷ πολυμιγεῖ κώδικι ἐν τέλει «Ἀκολουθίας τῶν ἁγίων πατέρων» συνεσταχωμένης πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ κώδικος εὕρηται ἡ σημείωσις «† ἐτελειώθη διὰ χειρὸς ἐμοῦ ἐν μηνὶ δεκεμβρίῳ β΄» καὶ κάτωθι τὸ κρυπτογραφικὸν « † ε ψ ε ο ς σ΄ α β ς

Ἐν τέλει:

« † *ἀφϊερόθη ἡ παροῦσα ἀκολουθ(ία) εἰς τὸν*
ἅγ(ιον) γεώργϊον εἰς τὸ κάσερ σέμα ἤγουν
εἰς τὸ παλεῶ μησήρϊ, καὶ ἤ τϊς ἤθελ(ε)
τὴν κλέψη νὰ ἦνε ἀσϋγχώρητος·
† *ἐγραύθη ἐν μηνὶ ὀκτωβρίω ιβ*
ἔτει ͵ζκζ: ἡμέρα τρίτι ὅρα ἑνδὸμϊ: ⟨=1518.⟩
† *Ἰωακεὶμ πάπας καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας.*»

ἡ ὑπογραφὴ μονοκονδυλιακῶς.

(Πρβλ. Gardthausen σ. 261.)

Ἀκολουθία τοῦ μεγάλου ἑσπερινοῦ.

24 289

Ἔτους 1523· 150×205 φύλ. χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. 316 κατὰ τετράδια. Στάχωμα ἁπλοῦν. Κείμ. 85×152, στίχ. 16. Ἀρχικὰ ἐρυθρά.

Ἐν τέλει:

« † *ἐτελειώθη ἡ παροῦσα ὀκτάηχος*
δϊὰ χειρὸς κἄμου ἁμαρτολοῦ
ἰωακεὶμ π(ατ)ριάρχου ἀλεξανδρεί(ας)
καὶ ἀφϊερώνω αὐτῆ εἰς τό να
ἧν τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος
γεωργίου, ἐν αἰγύπτω ὁ ἐπϊ
λεγόμενος ντέρ ἐλ μπϊνάτ
φϊκάσερ σέμ: καὶ να μῆν ἔχει
τϊνὰς ἐξουσία ἵνα στερίση
ἢ κλέψϊ, νὰ ἦναι ἀσυγχώρητος
μόνω νὰ ψάλυτε, ἐντὸς εἰς τὸν
μέγα γεώργϊων. ἐγρά(φ)η (δὲ) ἔσω
ἐν τῇ ἁγιωτ(ά)τ(ῃ) μονῆ τοῦ συναίου ὄρους
ἐν ἔτι ζλα μηνὶ αὐγούστω
ι ἤγουν, δεκάτη ἡμερα δευ
τέρα· ὅρα πρότη τῆς ἡμέ
ρας· οἱ δὲ ἐντϋγχάνοντες ἀυτῶν
εὔχεσθαί μοι καὶ συγχωρίσατέ μϊ
δϊὰ τὸν κ(ύριο)ν πρὸς μικρὸν
ἔτως ͵αφκγ:
† *φεῦ· φεῦ· φεῦ· τ(ῶν) ἐμ(ῶν) ἁμαρτι(ῶν):-:-*»

ϟ θ΄ υ ε ϟ ϡ λ ὠ ε ξ λ χ Ὁ ξ θ ϡ ψ σ ο λ χ κ θ υ σ ξ ϟ΄ λ χ ε ν ξ β ν ϟ΄ ς ε π ε ζ η ϡ ς λ χ ε ς π ω ψ θ ω΄ ς χ΄ λ » ἀναγινωσκόμενον: «ἐτελειώθη διὰ χειρὸς ἐμοῦ ἁμαρτωλοῦ παχωμίου ἐν μηνὶ δεκεμβρίου εἰς τὰς δύο».

Ἐν δὲ τῇ ἔξω ᾤᾳ τῆς σελίδος μονοκονδυλιακῶς:

« † *Ἰωακεὶμ πάπας καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας*».

(Πρβλ. Gardthausen σ. 259).

Ὀκτώηχος.

25 240 (19)

Ἔτους 1525. 208×310, χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημείων, φ. 180 κατὰ τετράδια, στάχωσις ἁπλῆ μετὰ μεταλλίνων γόμφων. Κείμενον κατὰ δύο σελίδας, ὧν ἑκάστη 62×210, στίχ. 21. Ἀρχικὰ ἐρυθρά.

Φ. 178α.

« † *ἡ χεὶρ μὲν ἡ γράψασα σέση*
πται τάφω ἡ δὲ γραφή τε
μένει εἰς τοὺς αἰωνας : : — »

−:− −:− −:−

« † *ἐτελειώθη τὸ παρὼ μηναίω*
μηνὶ μάρτϊως δϊὰ χειρὸς κᾶ
μοῦ τοῦ ἁμαρτολοῦ· καὶ
ἀναξίου, καὶ πάντων αἵς
χατοτέρων ἀρχϊερέων·
ἰωακεὶμ ἀλεξανδρείας. (καὶ)
οἱ ἀναγινώσκοντες ταύτην
τὴν βήβλω, εὔχεσθέ μοι δϊ
ἀ τὸν κ(ύριο)ν, δϊὰ τῶν πολῶν μου
σφαλμάτων· ὅτϊ ἀμαθεὶς
ὀιμῆ. τῶν ἀντιστήχων. καὶ
τοῦ καληγραφὴν. καὶ ὡς εὔ
λεπον ἔγραφον εἰς τὸ θϋβόλεον..
† *ἐτελϊόθη ἐν μηνὶ οκτωβρίω.*
εἰς ταῖς· β΄. ἡμέρα δευτέρα·
ὥρα δευτέρα τῆς ἡμέρας.
ἐν ἔτει ͵ζλδ : : — » ⟨ *=1525* ⟩

« † *ἀφϊερόθη τὸ παρῶ μηναίω*
εἰς τὸν ἅγϊον νϊκόλαον· αἴν αι
γύπτω. εἰς τ(ὴν) γετονία. ἡ ἐπϊλε
γομένη. μπήντουκανϊε. (καὶ)
ὅϊτης τὸ ἤθελε κλέψη. ἤνα τὸ
ἡστερϊση ἀπ᾿ τὸν ναῶν τοῦ ἁγίου
μου νϊκολάου. ἢ κόψϊ τὸ φύ
λω ἐτοῦτω. ἢ βάνη ἄλων καὶ

κόψη τον. νὰ ἦνε ἀφορησμέ
νος καὶ ἀσϋγχώρϊτος. ἐν το
νῦν καὶ ἐν το μέλλοντη : —
† *τῷ θ(ε)ῷ δόξα τῷ δϊδόντϊ τὸ τέλος :· —*
† *φεῦ. φεῦ. φεῦ. ἰοὺ ἰοὺ ἰού·*
ὢ ὢ ὢ τῶν ἐμ(ῶν) ἁμαρτϊῶν : : —
Ἔτει ͵ζλδ΄ : »

Καὶ κάτωθι μονοκονδυλιακῶς.

« † *Ἰωακεὶμ ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχις ἀλεξανδρείας.*»
« † *ἔχει φϋλα καματερά· ἤγουν ὁποῦ*
δϊαβάζονται ροζ : — »

(Πρβλ. Gardthausen σ. 280.

Φ. 179α.

« † *ἐστάχοσα τὴν βήβλον ταύτην*
τῇ ἡδϊα μου χειρὶ ἐν μηνὶ μαρ
τϊῳ ς΄ ἐν ἔτει ζλε (Ἰ)ν(δικτιῶν)ος ιδ.»

Καὶ κάτωθι μονοκονδυλιακῶς ἡ αὐτὴ ὑπογραφὴ τοῦ Ἰωακείμ.

Μηναῖον Μηνὸς Μαρτίου.

26 354 (ςπθ΄).

Ἔ. 1540. 208×315, χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημ. φ. 149. Στάχωμα κατεστραμμένον μετὰ μεταλλ. γόμφων. Κείμ. κατὰ δύο σελίδας, ὧν ἑκάστη 60×210, στίχ. 21. Ἐν ἀρχῇ διαφόρων τμημάτων μικρὰ ἐπίτιτλα. Ἀρχικὰ καὶ τίτλοι ἐρυθρά.

Ἐν τέλει:

« † *ἐτελειώθη ἡ παροῦσα ὀκτώ*
ηχος ἔχει ἀκολουθία ἑσπε
ρϊνούς· ἀπὸ στίχους· καθείσ
ματα καὶ ἔνους δϊὰ χει
ρὸς ἐμοῦ ἰωακεὶμ π(ατ)ρϊάρχ(ου
ἀλεξανδρεί(ας) καὶ ἀφιέρωσαν
ταύτην εἰς τὸν ναῶν τοῦ μεγάλου
γεωργϊου εἰς τὸ παλεῶ μισήρ(η)
φϊ κάσιρ τζὲμ καὶ ϊ τεις »
κτλ.

« *ἐν μηνὶ μαρτίω η τοῦ*
͵ζμη΄ ἔτους πρὸς
ἀράπϊκα σϋ ἄγχαρ σουβὰλ
εἰς τας κθ΄ σύνετ ͵ϡμς » ⟨ *=1540.* ⟩

(Πρβλ. Gardthausen σ. 261).

† ἡ χεὶρ μὲν ἡ γράψασα σέση
πται τάφω ἡ δὲ γραφή τε
μένει εἰς τοὺς αἰῶνας
† ὑπηρετεῖ δὲ γραμμάτων τ(ῶν)
εἰκοσϊ, ᾽ϊωακεὶμ λϊσθϊος ἐν
μονοτρόποις ἀλοιτρὸς
οἰκτὸς εὐτελῒς πένης στάχῢς
ὀρθὸς λατρευτὴς τῆς τρϊ
φεγγοὺς οὐσΐας
† φεῦ, φεῦ, φεῦ, ᾽ϊού, ᾽ϊού, ᾽ϊοὺ
ὢ ὢ ὢ τῶν ἐμῶν ἁμαρτιῶν
† τῶ θ(ε)ῶ δόξα τῷ δϊδοντϊ τὸ
τέλος
† ᾽Ϊωακεὶμ πατρϊάρχης ἀλεξανδρείας.»

Τ ρ ι ῴ δ ι ο ν ἀκέφαλον ἐκπεσόντων τῶν ἐν ἀρχῇ φύλλων.

27 285

῎Ετ. 1520. 150×205. χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημ. φ. 254 κατὰ τετράδια. Στάχ. μετὰ ἁπλῶν σχεδίων ἐντύπων. Κείμ. 105×145. στίχ. 22.

φ. ρνς'α, ἐν τέλει ἐρυθροῖς γράμμασι:

« *† ἶ μετιόντες τ(ήν) (δε) τ(ὴν) ἀξιόλογον δέλτον ὑπὲρ τοῦ ταύτην γράψαν-*
[τος ἰακώβου μοναχου εὔχε
σχαι δέομαι, κἄν περ καὶ σφάλματα πολλὰ ταύτη ἐνευρίσητε, τῶ γ(ὰρ)
[αὐτοκατακρίτω συγγινώσκε(ται)
ἐτελειωθη κ(α)τ(ὰ) τὸ ζκηον ἔτος μουνϋχιῶνος ϛ ἐπὶ δέκα∸ ἐν τῆ
[λεχία ἐν τῆ πόλει ὀστροβία
ἀπὸ χ(ριστο)ῦ ἡγουμένου ᾳφκ.»

῞Επονται λέξεις διαγεγραμμέναι.

φ. 191β.

« *͵αφκ΄ μηνὶ ἀπριλλ(ίου) ζ΄*
ἐγράφη ἐν Σαρματία ἐν τῆ πόλει τῆ καλουμένη ὀστροβία παρ᾽ ἐμοῦ
[ϊακώβου (μον)αχοῦ τοῦ θεσσαλονικέ(ως).»

1 φ. 1α «Γ ε ω ρ γ ί ο υ Χ α ρ τ ο φ ύ λ α κ ο ς τῆς ἁγιωτάτ(ης) τοῦ Θ(εο)ῦ μεγάλης ἐκκλησί(ας) τ ο ῦ Μ ο σ χ α μ π (ά ρ) διάλεξις μετά τινος περδικαρίου περὶ τῆς ἐκπορεύ(σεως) τοῦ παναγίου πν(εύματο)ς». ᾿Αρχ. «Λατῖνος. Λέγε μοι ὦ γραικὲ διατί οὐχ ὁμολογεῖτε καὶ αὐτοὶ τὸ πν(εῦμ)α τὸ ἅγιον ἐκπορεύεσθαι καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, καθῶσπερ ἡ μεγίστη τῆς ῥώμης ἐκκλησία καθομολογεῖ καὶ ὁ ἄκρος τῶν ἀρχιερέων ἁγιώτ(α)τ(ος) πάπας. ᾿Ορθ(όδοξος). Διατί, ὅτι οὐδαμ(ῶς) παρελάβομεν ὅλως τὴν τοιαύτην πίστιν ἀπὸ τοῦ σ(ωτῆ)ρ(ο)ς χ(ριστο)ῦ· λέγει γὰρ ὁ χ(ριστὸ)ς ἐάν τις ἀγαπᾶ με τὸν λόγον μου τηρήσει (καὶ) ὁ π(ατ)ήρ μου ἀγαπήσ(ει) αὐτόν».

῞Επονται «Κεφ. α΄ ῞Οτι τὸ ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται οὐκ ἔστι τῆς ὑπάρξε(ως) τοῦ παναγίου πν(εύματο)ς.

Κεφ. β΄ ῞Οτι τὸ λέγειν καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι τὸ πν(εῦμ)α τὸ ἅγιον ἐστι προσθήκ(η) καὶ οὐ τὸ λέγειν ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ π(ατ)ρ(ό)ς.» κτλ.

Κεφ. να΄ (φ. 93β) «῞Οτι ἐν τῷ λέγειν ὁ θεῖος ἀθανάσιος ὥσπερ γέννημα μονογεν(ὲς) ὁ υἱὸς ἐστὶ δείκνυσιν ὅτϊ ἐκ μόνου τοῦ π(ατ)ρ(ὸ)ς ἐκπορεύεται κ(αὶ) τ(ὴν) ὕπαρξιν ἔχει τὸ πν(εῦμ)α τ(ὸ) ἅγ(ιον)».

Κεφ. νβ΄ (φ. 94β) «῞Οτι τὸ παρὰ τοῦ λόγου ἐκλάμπειν καὶ ἀποστέλλεσθαι καὶ δίδοσθαι, οὐκ ἔστιν ταὐτ(ὰ) τοῦ τ(ὴν) ὕπαρξιν ἔχειν ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ πν(εῦμ)α τὸ ἅγ(ιον).»

Τελ. φ. 106β «ἐγράφη (δὲ) περὶ τούτου πλατύτερον ἐν εἰκοστῶ ἕκτω κεφαλαίω, καὶ οὐ δεῖ παλιλογεῖν ἔτι περὶ τῶν αὐτῶν».

2 φ. 106β «Τοῦ αὐτοῦ Γ ε ω ρ γ ί ο υ Χ α ρ τ ο φ ύ λ α κ ο ς τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θ(εο)ῦ μεγάλης ἐκκλησί(ας) τοῦ Μοσχαμπ(άρ) ἕτερος λόγος κυρίου πν(εῦμ)α κατέχων περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ παναγίου πν(εύματο)ς.» ᾿Αρχ. «Οἱ τὴν τοῦ παναγίου πν(εύματο)ς ἐκπόρευσιν χορηγεΐαν εἶναι τιθέμ(εν)οι καὶ ἀποστολ(ὴν) ἢ πρόλῢσιν ἢ πρόπεμψιν ἀθετηταὶ εἶεν ἂν τῆς τούτου χαρακτηριστι(κῆς) (δὲ) ϊ'διότητος» Τελ. φ. 134β «τί γοῦν χρεῖν πρὸς αὐτοῖς εἰπ(εῖν)· ἀπόστητε ἀφ᾽ ἡμ(ῶν) τοιαῦτα π(ερῒ) θ(εο)ῦ δοξάζοντ(ες) οὐκ ἔστι μερῒς ἡμ(ῶν) μεθ᾽ ὑμ(ῶν).»

3 φ. 135α «Σ υ ν ο δ ι κ (ὸ ν) ἀποτέμνον τοὺς πν(ευμ)ατομάχους ἀπὸ τῆς τοῦ χ(ριστο)ῦ ἐκκλησίας ἀναγινωσκόμενον ἐν τῆ δευτέρα ἡμέρα τῆς πεντηκοστῆς.» ᾿Αρχ. «῾Ομολογία καὶ ἀνακήρῢξῒς τ(ῆς) ὀρθοδόξου τῶν χριστιανῶν εὐσεβεί(ας) καθ᾽ ἣν αἱ τῶν αἱρετ(ϊκῶν) ἅπασαι ἀνατρέποντ(αι) δυσσέβειαι, καὶ οἱ τ(ῆς) καθολικ(ῆς) τοῦ χ(ριστο)ῦ ἐκκλησί(ας) κρατύνονται ὅροι. πιστεύω εἰς ἕνα θ(εὸ)ν κτλ.» Τελ. φ. 147β «καὶ τῆς τοῦ διαβόλου ἐπισπορᾶς κ(α)τ(ὰ) διαδοχὴν ἀσπασ(ίως) ἐδέξατο. διὸ (καὶ) ταῦτα καθ᾽ ὑποβλητέον τῶ ἀναθέμ(α)τ(ι)».

4 φ. 142β «Γ ε ω ρ γ ί ο υ Χ α ρ τ ο φ ύ λ α κ ο ς τῆς ἁγιωτάτης τοῦ θ(εο)ῦ μεγάλης ἐκκλησί(ας) τοῦ Μ ο σ χ α μ π ά ρ ἀπόδειξις ὅτι οὐκ ἔστι τὸ τοιοῦτον βλάσφημον κεφάλαιον τοῦ μεγάλου π(ατ)ρ(ὸ)ς δαμασκηνοῦ ᾿Ιωάννου τ(ὸ) ἐπιγεγραμένον πε(ρ)ὶ θεί(ων) ὀνομάτων ἀκριβέστερον.» ᾿Αρχ. «῾Ο λόγος πρὸ(ς) τοὺς ἐπιγραφομένους τὸ τοιοῦτον αἱρετ(ϊκὸν) κεφάλαιον τῶ μεγάλω π(ατ)ρὶ δαμασκηνῶ Ϊωάννη καὶ φάσκοντας, πίστιν δὲ τοῦ λόγου.» Τελ. φ. 148α «καὶ οὐδαμ(ῶς) ὅλως τὸ διὰ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι καὶ τ(ὴν) ὕπαρξιν ἔχειν τὸ πν(εῦμ)α τὸ ἅγιον.»

5 φ. 148β «῾Η ἐ ξ ο μ ο σ ί α τῆς ὀρθοδόξου τῶν χριστιανῶν πίστεως, ἣν ἐξεφώνησαν ἐν τῆ παλαιᾶ ῥώμη πρὸς τὸν ϊταλὸν πάπα (καὶ) ἐγγράφως ἀποδεδώκασιν. ὅτε γερμανὸς ὁ χρηματίσας π(ατ)ριάρχης πρότερον ὢν ἀνδριανουπόλ(εως) ὁ καὶ μαλκουτζὰς λεγόμενος καὶ ὁ μέγας λογοθέτης γεώργ(ιος) ὁ ἀκροπολί(της), σταλέντες παρὰ τοῦ βασιλέ(ως) τοῦ παλαιολόγου, ἔστειλαν δὲ τ(ὴν) τοιαύτην ἀπὸ τῆς ῥώμης ἐξομοσίαν εἰς τ(ὴν) συρίαν καὶ εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ χώρ(αν) τῶν τε ῥωμαί(ων) καὶ ϊ'ταλῶν οἱ περδεκατούριοι, ἐν ἔτει ͵ϛψπγ΄ ⟨=1275⟩, ἡ ἐπιγραφὴ δὲ τ(ῆς) τοιαύτης ἐξομοσίας τῆς παρὰ τῶν ᾽ϊταλῶν ἁπανταχόθεν σταλείσης ἔστιν αὕτη.»

«Τὸ ᾽ϊσον τ(ῆς) ἁπανταχῆ τοῦ λατιν(ϊκοῦ) γένους σταλεί(σης) παρὰ τῶν τῆς παλαιᾶς ῥώμης περδεκατουρίων, ἐπιστολῆς.»

«῾Ημεῖς οἱ περδεκατούριοι, πᾶσιν ᾽ϊταλοῖς τε λέγομεν καὶ γραικοῖς ὅτι οἱ ἀποκρισιάριοι βασιλέ(ως) τοῦ παλαιολόγου ἐλθόντες εἰς ῥώμην πρὸ(ς) τὸν ἡμέτερον πάπαν, ὡμο-

λόγησ(αν) ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέ(ως) καὶ πάντων τῶν γραικῶν κατ' ἐνώπιον τῆς ἡμετέρας λατινϊκῆς συνόδου τά(δε): Ὁμολογοῦμεν ὦ παπῶν ἁγιώτατε, ἐν πρώτοις μὲν τ(ὴν) προσθήκην τοῦ ἁγίου συμβόλου κατ' ἀληθιν(ὸν) γεγενημένην σκοπ(ὸν) παρ' ὑμῶν. ἀλλὰ δὴ καὶ τῆς ἀζύμου καὶ θεί(ας) προσαγωγῆς, ἀκατακαλύπτω καὶ ὑποκλινεῖ τῇ κεφαλῇ καὶ γυμνῇ τῇ ψυχῇ προσιέμεθα τῆς (δὲ) ἐνζύμου θυσί(ας), κατολιγοροῦμεν καὶ πόῤῥω ταύτην ἀφ' ἡμῶν βάλλομεν· πλὴν δ(ὲ) πρὸ(ς) παροχηκότα καιρόν, διὰ τ(ὴν) τοῦ χρόνου παγίωσιν ἢ καὶ ἕξιν τῶν ἀν(θρώπ)ων μακράν, δεύτερον (δὲ) ὁμολογοῦμεν καὶ πᾶσαν τ(ὴν) πίστιν ὑμ(ῶν), πίστιν ἀληθινήν, πίστιν βεβαίαν καὶ ζῶσαν καὶ μένουσαν, τρίτον ἔχομεν τ(ὴν) καθ' ὑμᾶς ἁγίαν ἐκκλησί(αν) τῆς ῥώμης, πρώτην πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μ(ητέ)ρα καὶ ὁδηγόν, καὶ ἀπό γε τοῦ νῦν ὑποπίπτομεν ταύτῃ ὡς υἱοὶ γνήσιοι καὶ πᾶσαν τ(ὴν) ταύτης συνήθει(αν) ἀσπαζόμεθα ὡς δεδομένην ἀπὸ θ(εο)ῦ· ἐν τούτοις οὖν καὶ ζῶντες καὶ μένοντες, ὑποσχόμεθα ἐπιδοῦναι καὶ βοήθει(αν) μεγίστην εἰς τ(ὴν) ὁδὸν τῆς ἁγίας σιών. Ταῦτα ὑποσχεθέντες οἱ τῶν γραικῶν ἀποκρισάριοι ἐδέχθησ(αν) ὑπὸ τοῦ πάπα ὡς πιστοὶ υἱοί, ἄπιστοι τὸ πρῶτον τυγχάνοντες ἀξιωθέντες καὶ τοῦ τῆς ἑνώσε(ως) ἀσπασμοῦ, πρὸ(ς) τούτοις ὑπεσχέθησ(αν) οἱ ἀποκρισάριοι τοῦ βασιλέ(ως) ἵνα γένωνται καὶ τῶν λοιπῶν σφαλμάτ(ων) διορθωταί, ὧν σφάλλουσιν οἱ γραικοὶ ὡς πρότερον πεπλανημένοι, μὴ ἔχοντες π(ατέ)ρα καὶ ποιμένα τὸ(ν) ἁγιώτ(α)τ(ον) πάπαν. Ἡμεῖς δὲ τούτους ὡς υἱοὺς ἀσώτους ὡς ἐσφαλμένους τοῦ ὀρθοῦ δόγματος καὶ ἀπωσμένους ⟨φ. 149α⟩ παρὰ τῆς τοῦ χ(ριστο)ῦ μερίδος δεξάμενοι, πιστεύομεν τάχιον καὶ τ(ὴν) τούτ(ων) διόρθωσιν γενέσθαι παρ' ἡμῶν.»

6 φ. 149α «Ἡ Συνοδικὴ διάταξις ἣν ἐποιήσαντο οἱ τότε ἀρχιερεῖς ἐν τῇ κωνσταντινουπόλει περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.» Ἀρχ. «Ἐπειδή περ ἡ ἱεροαγία ῥωμαϊκὴ τοῦ θ(εο)ῦ ἐκκλησία.»

7 φ. 149α «Ἐπιστολὴ τοῦ Βέκκου πρὸς τὸν ἰταλ(ὸν) πάπαν δι' ἧς ἀναθεματίζει πάντας τοὺς ὀρθοδόξους χριστϊανοὺς τοὺς μὴ δεξαμένους τ(ὴν) ἑαυτοῦ δυσσέβειαν.» Ἀρχ. «Τοῦ φιλαγάθου θεοῦ καὶ σ(ωτῆ)ρος ἡμῶν.» Τελ. φ. 150β «πρεσβείαις τῆς θ(εοτό)- καὶ πάντων τῶν ἁγίων.»

8 φ. 150β «Ἑτέρα ἔγγραφος ἀσφάλεια δυσσεβείας τοῦ Βέκκου, δι' ἧς ἀναθεματίζει πάντας τοὺς μὴ δεξαμέ(νους) τ(ὴν) αὐτοῦ δυσσέβειαν, εἰς ἣν καὶ ὑπέγραψαν πάντες οἱ τότε ἀρχιερεῖς.» Ἀρχ. «Ἦν ὅτε τῆς εὐταξίας τε καὶ ἀληθείας ἐπϊκρατούσης.» Τελ. φ. 152α «ταῖς αὐτοχείροις ἡμ(ῶν) ὑπογραφαῖς ἐξησφαλισάμεθα καὶ ἐβεβαιώσαμ(εν).»

9 φ. 152α «Ἑτέρα ἔγγραφος ἀσφάλεια τῆς τοιαύτης δυσσεβείας, ἣν καὶ ἐλογογράφησεν ὁ Κύπριος[1] καὶ πάντες οἱ τοῦ παλατίου ἄρχοντες ὑπέγραψαν.» Ἀρχ. «Ἐπειδὴ διὰ τ(ὴν) κινηθεῖσαν ὑπόθεσϊν.» Τελ. φ. 152β «ταῖς οἰκειοχείροις ἡμῶν ὑπογραφαῖς ἐξασφαλιζόμεθα.»

10 φ. 152β «Ἔγγραφος ἀσφάλεια τ(ῶν) κληρικ(ῶν) τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ δῆθεν τῶν ἐκκλησιῶν.» Ἀρχ. «Ἐπεὶ ὁ ἁγιώτατος ἡμῶν δεσπότης.» Τέλ. φ. 154α «παραχωρήσω τοῖς βουλομένοις τὸν θρόν(ον).»

11 φ. 154α «Ὑπόσχεσις καὶ συμφωνία καὶ χρυσόβουλλος λόγος περὶ τ(ῆς) τῶν λατίν(ων) ὑποθέσ(εως) ἀπὸ τοῦ παλαιολόγου ἐκείνου μετὰ θάνατον τοῦ Καρούλου ἐκείνου, συγγραφεὶς παρὰ τοῦ Κυπρίου.» Ἀρχ. «Βασιλεῖ (δὲ) ὑμ(εῖς) οὐδὲν ἂν εἴη οὕτ(ως) ὀφειλόμ(εν)ον.» Τελ. φ. 156α «ὑπόκεισθαι καταδίκῃ, ἥτις ἀνωτέρω διείληπται.»

Φ. 156β καὶ φ. 157 κενά.

---

[1] Πρόκειται ἴσως περὶ Γεωργίου τοῦ Κυπρίου τοῦ μετονομασθέντος Γρηγορίου Πατρ. Κ/πόλεως.

12 φ. 158α ἐν τῇ κάτω ᾤᾳ: «γραμματ(ικὴ) Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου εἰς θεοδώραν βασίλισσαν τ(ὴν) κομνηνήν, ἔστι δὲ τοῖς εἰσαγωγ(ικ)οῖς πάνυ ὠφέλιμος.» Ἐλλιπὴς ἐν ἀρχῇ κατὰ ἓν φύλλον ὡς ἐν τῇ δεξιᾷ ᾤᾳ σημειοῦται. Ἀρχ. «Τόνοι γάρ εἰσι δύο ἡ ὀξεῖα, καὶ ἡ περισπωμένη, ἡ γὰρ βαρεῖα οὐκ ἔστι κυρί(ως) τόνος.» Τελ. φ. 191β «Τὰς ποιητικὰς διασαφηνίσωμεν βίβλους, μετὰ (δὲ) ἣν ἐθέλῃς καὶ τ(ῆς) ῥητορείας ὑφηγηταί σ(ου) γενώμεθα καὶ ἧς τινος ἄλλης εἰ βούλει βίβλου τελειοτέρας. Τέως δὲ νῦν ἔχεις παρ' ἡμ(ῶν) περατωθεῖσαν σοι τ(ὴν) ἐπιταγήν.»

13 φ. 192α Ἀνεπίγραφα γραμματικά. Ἀρχ. «Ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀφῆκα ἐπειδὴ ἔχουσι μέλλοντας ἐν χρήσει τοὺς ὀφείλοντας ἐλέγξαι τ(ὴν) παραλογίαν αὐτῶν λέγω δὴ τὸ θήσω, δώσω, ἥσω, ἥσω γὰρ καὶ ἐδῶ ἀντὶ τοῦ πέμψω, ἀφήσω, τούτου χάριν κωλύονται κλΐνεσθαι εἰς τὰς μετοχὰς καὶ εἰς τὰς ἐγκλίσ(εις).» Τελ. φ. 249α «περὶ τῶν βων καὶ γων προσώπων εἴρηται ἐν τοῖς εἰς ω̅, ἐὰν τιθῇ, τίθηται, ἐὰν τιθώμεθον τίθησθον τίθησθον, ἐὰν τιθώμεθα τίθεῖσθε τίθωνται.»

Φ. 249β καὶ φ. 250 κενά.

14 φ. 251α «Τὰ τῶν λέξεων πάθη πλεονασμοῦ καὶ ἐνδείας κ(α)τ(ὰ) ἀντιπαράθεσιν.»

Φ. 251β κενόν.

15 φ. 252α «Περὶ εἰδῶν ἀναγνώσεων, εἰσὶ (δὲ) μ̅'.»

16 φ. 253α «Τὰ τοῦ «ως» σημαντικά, σημαίνει (δὲ) τριάκοντα δύο.»

17 φ. 253β «Τὰ τοῦ «η» σημαντικά.»

18 φ. 254α «Ἐκ τῶν τοῦ Χοιροβοσκοῦ πρὸς τοὺς ἐν πᾶσι τοῖς ῥήμασιν κανόνας καὶ ὁμοιότητας»

28 341 (449)

Ἔτ. 1531. 148×215 χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. κατὰ τετράδια. Κείμ. 95×162 στίχ. 25, ἀρχ. καὶ τίτλοι ἐρυθρά. Ἄτεχνα ἐπίτιτλα ἐν ἀρχῇ τῶν τμημάτων. Τὸ κείμενον τοῦτο εὕρηται συνεσταχωμένον ἐν τῷ κώδικι 341ῳ καὶ δὴ ἐν ἀρχῇ αὐτοῦ.

Ἐν τέλει τοῦ κειμένου:

«*Ἐτελειώθ(η) τὸ παρὸν ἔτι ζ̅λ̅θ̅' (Ἰ)ν(δικτιῶν)ος δ' μηνὶ μ(α)ρ(τίω) ιζ' σ ϛ':*» ⟨*=1531*⟩

Τὸ δὲ σ = ἡμέρα.

Ἐν τῇ ἑπομένῃ σελίδι:

« *Ἡ ἀκροστιχίδ(α) ἰσίδωρος ἱερεὺς τὸν ιβ' σύλλαβές:*
Ἴδον ἐν ὄρει μωϋσῆς, δὲ τὴν βάτον.
Σέθεν πρὸς ἡμᾶς, ἐκ προῆλθεν ἀφράστως.
Ἵνα ἀνεκλάλητος, ἐκτηρουμένη
Δεινῶν ῥύωμε καὶ λύπην, σὸν οἰκέτην.
Ὦ παντάνασα ἀεί, εὐλογημένη.
Ρούς καὶ γὰρ ἐν σοΐ, ἀφάτου εὐσπλαγχνίας
Ὁ λαμπρὸς αἰγλίεις τε, κυρίου θρόνος.
Σύμπαν τὸ ἀνθρώπινον, ἁγνὴ παρθένε.

Ἴσον δ ἦν γὰρ ἄτρεπτος, πέλει,
10 *Ἐν σοὶ ἐνοικήσας τε, γαστρὶ ἀφάτως.*
Ῥοὴν δὴ ἀνάστειλον, ἀπλακημάτων,
Ἐσπαργάνωται πυρὶ γάρ, τῷ ἀΰλω.
Ὑποστάσει τῶν τριῶν, ἑκάστη γὰρ ἓν
14 *Σαῖς πᾶσιν ἀπέργασαι εὐχαῖς ἵλεων.»*

«Στίχοι ἀνακρεόντϊοι
εἰς τὴν ὑπερευλογημε(νην)
θ(εοτό)κον
Ἰσίδωρος ἱερεὺς ὁ σὸς δοῦλος
ὑμνὸς
Ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον ἐν ἔτει ͵ζλθ'
(Ἰ)ν(δικτιῶν)ος δ' μηνὶ μ(ά)ρ(τι)ος ιζ'
ἡμέρα ͵η ὥρα η'»

Ὀκτώηχος.

29 45 (σπγ')

Ἔτ. 1536. 160×255, χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημ., φύλλ. ζ' + σελ. 504, τετράδια λβ'. Στάχ. μετ' ἁπλῶν σχεδίων ἐντετυπωμένων. Κείμ. 7×15. Ἐν ταῖς σελίσι 1-396 σχόλιον ἐν τῇ ἐξωτερικῇ καὶ κάτω ᾤᾳ ὡσαύτως καὶ μεταξὺ τῶν γραμμῶν τοῦ κειμένου. Ἀρχ. ἐπικεφ. καὶ διάστιχοι σημειώσεις ἐρυθρά.

Ἐν σελίδι 503 εὕρηται.

« Ἡ βίβλος ἥ δε συν θεῷ πεπεράτωται χειρὶ παχω
μίου μοναχοῦ, ἐν τῇ κατὰ τὸν ἄθω σεβασμία
μονῇ τῆς ὑπερενδόξου θ(εοτό)κου τῇ ἐπικεκλημένη
τῶν ἰβήρων· ἐν ᾗ καθιερώθη, κατὰ τὸ ͵ζμδον ἔτος.» ⟨=1536⟩.

Πρβλ. Gardthausen σ. 261.

Ἐν φ. δβ γραφικὸν παίγνιον ἐπὶ τῆς φράσεως «ἡ βίβλος ἥδε τούσδε τοὺς λόγους φέρει» ἐν δὲ φ. ζα ἱστορία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου.

Ἐν φ. Ηβ εὕρηνται τάδε· «Ἰστέον ὅτι δὲ δι' ἐρυθροῦ ἐνταῦθα ἑρμηνεία ἔοικεν εἶναι Κοσμᾶ τοῦ ἱεροσολυμίτου, ἔστι δὲ καὶ ἄλλη νικήτα τοῦ καὶ δαυὶδ τοῦ φιλοσόφου κατὰ τμήματα καὶ ἄλλαι ἀνώνυμοι ἐν τοῖς τῶν σελιδίων μετωπίοις ἐξ ὧν δῆλον, ὅτι πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἐξηγήσασθαι τήνδε τὴν βίβλον ὡς θαυμαστὴν καὶ ὠφέλιμον.»[1]

Ἐν τοῖς φύλλοις ε' καὶ ς', προτασσομένοις τοῦ κειμένου, εὕρηται πίναξ τῶν ἐπῶν τοῦ Γρηγορίου τῶν περιεχομένων ἐν τῷ κώδικι οὗ παρατίθεται ἀντίγραφον. Παρ' ἑκάστῳ κειμένῳ σημειοῦται πόσα φύλλα κατέχει. Τὸ «ἥμισυ» γράφεται βραχυγραφικῶς, ἡ σελίδωσις εἶνε μεταγενεστέρα.

[1] Ἡ ἑρμηνεία Κοσμᾶ τοῦ Ἱεροσολυμίτου ἐξεδόθη ἐν A. Mai, Spicilegium Romanum 2 1839, 2, 1-373 καὶ Migne, Patr. Gr. τ. XXXVIII σ. 340-689, ἡ δὲ παράφρασις Νικήτα Δαυὶδ Ἐπικόπου Δαδύβρας ἐν Παφλαγονίᾳ (+περὶ τὰ 880) ἐν Migne αὐτόθι σ. 681-641.

Φ. Εα «+ ***ἀπαρίθμησις τῶν ἐμμέτρων λόγων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.***

	Λόγ. α'	διήγησις δι' ἐπῶν ἐν οἷς φιλοσοφεῖ, τὰ ὧν παρὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ζωὴν πεπείραται	φύλλα	16 ½	σελ.	1
	» β'	περὶ παρθενίας	»	20	»	34
	» γ'	ὑποθῆκαι παρθένοις	»	19	»	75
	» δ'	εἰς ἑαυτόν· μᾶλλον δὲ διὰ τούτου, εἰς πάντας μετανοεῖν.	»	9	»	110
	» ε'	εἰς ἑαυτὸν μετὰ τὴν ἐπάνοδον· ἐπεκτείνεται δὲ ὁ λόγος καὶ εἰς ἕκαστον εὐχαρίστως φέροντα, ἐπὶ τοῖς ὁπωσοῦν αὐτῷ σημαίνουσι καὶ ὅπερ δεῖ εὔχεσθαι.	»	2 ½	»	128
	» ς'	περὶ εὐτελείας τοῦ ἐκτὸς ἀνθρώπου	»	1 ½	»	133
	» ζ'	εἰς ἑαυτὸν καὶ τὰς κακοπαθείας	»	1	»	136
	» η'	εἰς ἑαυτὸν κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν	»	1	»	138
	» θ'	εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας ἀναστασίας	»	2 ½	»	140
	» ι'	εἰς ἐπισκόπους (σ. 145) ια' εἰς ἐπισκόπους (σ. 151) ιβ' εἰς ἐπισκόπους σ. 162	»	9 ½		
	» ιγ'	περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως	»	3 ½	»	163
	» ιδ'	περὶ εὐτελείας τοῦ ἐκτὸς	»	4	»	170
	» ιε'	περὶ τῆς τῶν παρόντων ματαιότητος	»	1	»	178
	» ις'	διαφόρων βίων μακαρισμοὶ	»	1 ½	»	181
	» ιζ'	ὅροι βίου ἢ περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς	»	1	»	184
	» ιη'	κατὰ τῆς σαρκὸς	»	1 ½	»	186
	» ιθ'	κατὰ τοῦ πονηροῦ (σ. 188) κ' κατὰ τοῦ πονηροῦ (σ. 189)	»	1		
(φ. Εβ)	» κα'	πρὸς τὸν κόσμον διαλογικὸς	»		»	191
	» κβ'	περὶ τοῦ ἐπικήρου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως	»	1	»	191
	» κγ'	παράκλησις πρὸς θεὸν	»		»	192
	» κδ'	ἐπιστρεπτικὴ πρὸς θεὸν νουθεσία	»	1	»	193
	» κε'	θρῆνοι	»		»	194
	» κς'	περὶ τοῦ πρὸς θεὸν πόθου	»	½	»	195
	» κζ'	πρὸς τὴν ψυχὴν	»	1	»	196
	» κη'	θρῆνοι	»	½	»	198
	» κθ'	ἱκετήριος	»	1	»	199
	» λ'	περὶ βιβλίων γνησίων τῆς θεοπνεύστου γραφῆς	»	1	»	201
	» λα'	περὶ γενεαλογίας χριστοῦ	»	2 ½	»	203
	» λβ'	τοῦ σωτῆρος θαύματα κατὰ ματθαῖον	»	1	»	208
	» λγ'	παραβολαὶ τοῦ κατὰ ματθαῖον	»	½	»	210
	» λδ'	χριστοῦ θαύματα κατὰ λουκᾶν	»	½	»	211
	» λε'	παραβολαὶ δι' ἰάμβων	»	½	»	212
	» λς'	χριστοῦ θαύματα κατὰ μάρκον	»	»	»	213
	» λζ'	παραβολαὶ	»	½	»	214
	» λη'	χριστοῦ θαύματα κατὰ ἰωάννην	»		»	215
	» λθ'	παραβολαὶ τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν	»	½	»	»
	» μ'	πρὸς τοὺς ἐν κοινοβίῳ μοναχοὺς	»	½	»	221
	» μα'	παράφρασις τῶν διστίχων ἐπῶν	»	1 ½	»	222

(φ. ϛα)	Λόγ. μβ′	εἰς τὸν μέγαν βασίλειον ἡρωελεγεῖον	φύλλα	1 ½	σελ.	225
	» μγ′	εἰς εὐγενῆ δύστροπον	»	1	»	228
	» μδ′	ἐνόδια	»	1	»	230
	» με′	εἰς τὴν ἐν νηστείαις σιωπὴν	»	5 ½	»	242
	» μζ′	κατὰ γυναικῶν καλλωπιζομένων	»	8 ½	»	245
	» μη′	πρὸς ὀλυμπιάδα	»	3	»	261
	» μθ′	εἰς ἑαυτὸν μετὰ τὴν ἀπὸ κων/πόλεως ἐπάνοδον	»	1 ½	»	267
	» ν′	περὶ ἀρετῆς (σ. 271) να′ περὶ ἀρετῆς (σ. 274)	»	4	»	
	» νβ′	εἰς τοὺς διαβάλλοντας τοὺς μοναχοὺς καὶ εἰς τοὺς ἐπιπλάστως μονάζοντας	»	1 ½	»	278
	» νγ′	εἰς τὴν νόσον	»	3	»	280
	» νδ′	εἰς ἑλλήνιον τὸν ἐξισωτὴν	»	9	»	286
	» νε′	πρὸς νεμέσιον ἄρχοντα ἕλληνα	»	6 ¼	»	305
	» νς′	γνῶμαι παραινετικαὶ	»	1 ½	»	321
	» νζ′	περὶ τριάδος	»	1	»	325
	» νη′	περὶ υἱοῦ	»	2	»	327
	» νθ′	περὶ πνεύματος	»	2 ½	»	330
	» ξ′	περὶ κόσμου	»	2 ½	»	335
	» ξα′	περὶ προνοίας	»	2	»	341
	» ξβ′	περὶ λογικῶν φύσεων	»	2 ½	»	344
(φ. ϛβ)	» ξγ′	περὶ ψυχῆς	»	3 ½	»	350
	» ξδ′	περὶ διαθηκῶν καὶ ἐπιφανείας χριστοῦ	»	2 ½	»	356
	» ξε′	περὶ ἐνανθρωπήσεως χριστοῦ	»	½	»	361
	» ξς′	μάστιγες αἰγύπτου	»	1	»	362
	» ξζ′	δεκάλογος			»	363
	« ξη′	πατριάρχαι			»	»
	» ξθ′	μαθηταὶ τοῦ χριστοῦ			»	364
	» ο′	παρὰ νικοβούλου πρὸς τὸν πατέρα	»	5	»	364
	» οα′	πρὸς νικόβουλον παρὰ τοῦ πατρὸς	»	7	»	374
	» οβ′	εἰς ἰουλιανὸν τὸν ἐξισωτὴν	»	1	»	388
	» ογ′	εἰς τοὺς ἐν μαρτυρίοις τρυφῶντας	»	½	»	390
	» οδ′	εἰς τοὺς ἀνορύττοντας τάφους προφάσει μαρτύρων	»	½	»	391
	» οε′	εἰς τὸν αὐτοῦ πατέρα γρηγόριον	»	½	»	393
	» ος′	εἰς τὴν μητέρα ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου προσληφθεῖσαν	»	2	»	395
	» οζ′	εἰς ἑαυτὸν	»	1	»	400
	» οη′	εἰς καισάριον τὸν ἀδελφὸν	»	2	»	401
	» οθ′	εἰς τὴν ἀδελφὴν γοργονίαν			»	405
	» Ϟ′	εἰς τὸν ἑαυτοῦ βίον	»	48	»	406-503

σελ. 1. «Γρηγορίου τάδε ἔπη χρυσᾶ καὶ μαργαρῖται. † Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Θεολόγου διήγησις δι' ἐπῶν ἐν οἷς φιλοσοφεῖται, ὧν παρὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ζωὴν πεπείραται: προοίμιον ἐν σχήματι εὐχῆς.»

« Χ(ριστ)ὲ ἄναξ ὃς ἄγναῖς ποτ' ἀειρομέναις παλάμῃσι
σταυροτύποις μωσῆος ἐπ' οὐρεῖ σοῦ θεράποντος
ἔκλινας ἀμαλὴκ ὀλοὸν σθένος· ὅς τε ταθείσαις

χείρεσιν ἐν βόθρῳ δανιὴλ ὕπο, δεινὰ λεόντων
χάσματα καὶ φρικτὰς ὀνύχων ἐπέδησας ἀκωκάς,
ὃν διά, καὶ μεγάλου ἀπὸ κήτεος ἔκθορ' ἰωνᾶς
εὐξάμενος καὶ χεῖρας ἐνὶ σπλάχνοισι τανύσας.»

Τελ. σ. 34. « ἐρχόμενον καθαροῖσι, θεὸν δέ τε φῶτα τίθησιν
ἵλαθι καί μοι ὄπασσον ἐπιπλομένοις ἐνιαυτοῖς
ἐνθάδε καὶ μετέπειτα ὅλῃ θεότητι μιγέντα
γηθόσυνον ὕμνοις σε διηνεκέεσσι γεραίρειν.»

Ἐξεδόθη ἐν Migne, Patr. Gr. τ. XXXVII σ. 969-1017.

σ. 34 λόγος Β′. «Περὶ Παρθενίας».

Ἀρχ. « Παρθενίην στεφάνοις ἀναδήσομεν ἡμετέροισιν
ἐκ καθαρῆς κραδίης καθαροῖς μέλποντες ἐν ὕμνοις.»

Τελ. « τὴν μέν, δεξιτερῇ παραστήσεται ἔγγυθι χειρὶ
τὴν δ' ἑτέρην λαιῇ κῦδος δέ τε καὶ τὸ μέγιστον.»

Ἐξεδόθη ἐν Migne τ. XXXVII σ. 521-573.

σ. 401 λόγος οη′.

« Εἰς καισάριον τ(ὸν) ἀδελφ(ὸν) αὐτοῦ ἡρωελεγεῖα. »

Ἀρχ. «Σχέτλιος ἐστὶν ὁ τύμβος ἐγώ γε μὲν οὐ ποτ' ἐώλπην»

Τελ. « Καισαρίῳ τὶς κάλλος ὁμοῖιος; ἢ τὶς ἁπάντων
τόσσος ἐὼν τόσσης εἶχε κλέος σοφίης.»

Σειρὰ ἐπιταφίων εἰς Καισάριον ἐξεδόθη ἐν Migne Patr. Gr, τ. XXXVIII σ. 13 - 20.

σ. 405 λόγος οθ′ «Εἰς τὴν ἀδελφὴν γοργονίαν.»

Ἀρχ. « Οὔτις ἐπιχθονίων, ἀλλ' ἵπτατο ἐκ βιότοις
ὡς ῥόδον ἐξ ἀνθέων ὡς δρόσος ἐκ πετάλων
γείτονες, εὐμενέοιτε καὶ ἐν κόλποισι δέχοισθε
μάρτυρες ὑμετέροις, αἷμα τοῦ γρηγορίου.»

Τελ. « λύματ' ἀπωσάμενοι ζῆτε παλιγγενέεσι.»

Κατὰ τὴν τοῦ Migne ἔκδοσιν τὸ ἄνω κείμενον εἶνε συνέχεια ἐπιταφίων εἰς Καισάριον τὸν ἀδελφὸν καὶ ἐπιτάφια εἰς Γοργόνιον. Ἐξεδόθ. ἐν Migne, Patr. Gr. τ. XXXVIII σ. 20 - 20. Ἐξηκριβώθησαν ὑπ' ἐμοῦ τὰ ἐν ἀρχῇ καὶ τέλει ἔπη.

σ. 406 λόγος Ϟ′ «Εἰς τὸν ἑαυτοῦ βίον.»

Ἀρχ. «Τὸ τοῦ λόγου βούλημα τῶν ἐμῶν κακῶν
ἐξιστορῆσαι τὴν ὁδὸν εἴ τ'οὖν δεξιῶν»

Τελ. (σ. 503) « ἔνθα τριάς μου καὶ τὸ σύγκρατον σέλας
ἣν νῦν ἀμυδρῶς ταῖς σκιαῖς ὑψούμεθα.»

Ἐν δὲ σελ. 504 νεωτέρᾳ χειρὶ γέγραπται:

« *Ἐμοῦ γρηγορίου τοῦ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας*
μεγάλου πρωτοσυγκέλλου
εἰς τὰ ἅγϊα θεοφάνεια
ῥεύμασιν ὠκυτάτους ὦκα χρϊστὸς ποταμοῖο,
ἥκες ἰαρδάνου, τὸν βελιὰρ βυθίσαι.
καὶ βροτέων φύτλην δύστηνόν τ' ἀμπλακιάων,
ῥίψαι, καὶ δεῖξαι, πτώματος ὡς πρὶν ἔην.»

30 309.

Ἔτ. 1551. 150×210 χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 182 κατὰ τετράδια, στάχ. ἁπλοῦν. Κείμ. 100×154 στίχ. 25. Τίτλοι καὶ ἀρχικὰ ἐρυθρά.

Ἐν τέλει τοῦ ὅλου:

«*Μεθερμηνεύθη παρ ἈΝ. ΝΟΥ. ΤΟΥ*
ΚΕΡ: · *αφνα.*»

Ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ παραφύλλῳ εὕρηται γεγραμμένον «Ἰδιόχειρον Νουκίου Κερκυραίου. Κεραμεύς» ἡ ὑπογραφὴ τοῦ Κεραμέως δυσξύμβλητος [1].

φ. 2α « Τραγωδία εἰς τὴν τοῦ
Αὐτεξουσΐου ἀναίρεσιν.
Ἡ ὑπόθεσις.»

«Τὸ Αὐτεξουσΐον [2], ϋἱὸς τοῦ λογιστικοῦ καὶ τῆς θελήσεως, ἄρχων ἐπαρχΐας τῶν ἀνθρωπΐνων ἐργασΐων ἦλθε διὰ μεσότητος τῶν σχολαστικῶν θεολόγων κατοικῶν ἐν ῥώμῃ, ἔνθα παρὰ τοῦ πάπα γέγονε χρϊστϊανὸς παπαῖος ἔτι δ' ὑπὸ τῆς τούτου ἁγϊότητος κεχειροτόνηται βασϊλεύς, μέγας, ἀνίκητος, ταινΐωθεὶς δ' ἔλαβεν ἐξ αὐτοῦ τὰ βασίλεια τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Μετὰ δὲ ταῦτα, δϊὰ μεσολαβῆς τοῦ ἰδΐου ἐθελουσΐου ἔργου, ὡς ἦν τῆς αὐτοῦ οἰκίας ἔξαρχος ἔλαβεν εἰς γΰναῖκα τὴν ἁρμόζουσαν ἀμοιβήν, ἐξ ἧς ἐγέννησε θυγατέρα τὴν δικαίως ὀφειλομένην χάρΐν, ὅθεν σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτοῦ οἰκϊακοῖς διὰ μακροῦ εὐδαιμόνως ἐν ταύτῃ τῇ βασϊλείᾳ δϊῆγεν ἔχων ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ τεταγμένων καὶ εἰσφερομένων φόρων καὶ τελῶν, τῆς ἀξΐας ὀφειλῆς, ἀναριθμητὸν τϊ πλῆθος θησαυροῦ. Ἐνωτισθεὶς δ' ἐν τῷ τέλει, τὴν τῶν πολλῶν ἐκ τῶν αὐτοῦ ὑπηκόων ⟨φ. 2β⟩ ἀποστασΐαν, ἐξ εἰδήσεως τῶν ἐπιστολ(ῶν) τοῦ βασϊλέως παιονίας Φερδινάνδου, ἃν ἤνεγκε μετ' αὐτοῦ ὅ,τι δϊδάσκαλος ἔκχειος, δρᾶ οὖν τῷ πάπᾳ, πρόνοιαν ἀποχρῶσαν τοῦ λοιποῦ ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀταξίᾳ γενέσθαι. Ὅμως δ' ἐπ' αὐτὸ τοῦτο προνοούντων, ἥ τε χάρϊς ἡ δικαιοποιοῦσα, ἐξ οὐραν(ῶν) εἰς γῆν καταπεμφθεῖσα, ἐκκόπτει μὲν ϊ'δΐως καὶ μΰστϊκῶς τουτουῒ τοῦ βασϊλέως τὴν κεφαλὴν τὸν δὲ πάπαν καταγνοῦσα εἶναι τοῦτον ἀληθῆ τὸν ἀντΐχρϊστον, ἄνωθ(εν) ἀπόφασις ἐκ θ(εο)ῦ ἀπεστάλη, ὡς ὅτϊ κατ' ὀλίγον ὀφείλει, δϊὰ τοῦ θείου λόγου καὶ αὐτὸν ἀναιρεῖσθαι.»

---

[1] Περὶ τοῦ Ἀνδρονίκου Νούντζιου ἢ Νουκίου Κερκυραίου, ὅστις ἔγραφε περὶ τὰ ἔτη 1541-43 ἐν Βενετίᾳ, παράβαλε σημείωμα ἐν Byz. zft. τόμ. 12 (1903) σ. 363-6 (ἔνθα ἀναφέρονται ὡς πηγαὶ καὶ Miller, Catal. Esc. σ. XXII, Krumbacher, Gesch. d. Byz. Lit. Β' ἔκδ. σ. 898). Ἐκ τοῦ σημειώματος τούτου προκύπτει ὅτι ἐν ἔτει 1543 ἐτυπώθησαν ἐν Βενετίᾳ οἱ τοῦ Αἰσώπου μῦθοι εἰς δημοτικὴν ἑλληνικὴν μεταπεφρασμένοι «ὑπὸ ΑΝ. ΝΟΥ. ΚΕΡ. ͵αφμγ'» ἀντίτυπον τούτου τοῦ βιβλίου ἀπόκειται ἐν τῇ Ἐθν. Βιβλιοθ. Μονάχου. Πρβλ. περὶ τοῦ Νουκίου καὶ Κ. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία Ἀθ. 1867 σελ. 155-8. Ὠνομάζετο Ἀνδρόνικος καὶ κατ' ἀναγραμματισμὸν ἐπὶ τὸ ἀρχαιοπρεπέστερον Νίκανδρος. Περὶ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ «Ἀποδημίαι» ἔπιθ. τὸν Κ. Σάθαν ἔνθ. ἀνωτ. καὶ Χρυσοστ. Α. Παπαδόπουλον ἐν Εἰσαγωγῇ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, Ἱεροσόλυμα 1909 8ον σελ. 18, καὶ τοῦ αὐτοῦ Περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς χρονογραφίας τοῦ ΙϚ' αἰῶνος ἐν «Ἐκκλησ. Φάρῳ» Ἀλεξανδρείας τ. Θ', 1912 σ. 417-20.

[2] Προσετέθησαν τὰ ὑπογεγραμμένα ἰῶτα ἐλλείποντα ἐν τῷ χειρογράφῳ.

Φ. 2β. «Τὰ τοῦ δράματος πρόσωπα.»

« Φάβιος, ἐξωστΐας παρεπΐδημος.—
Δϊακονΐα, ἔξαρχος τῶν οἰκιακῶν τοῦ κλήρου.—
Ἑρμήνης, μεθερμηνεύς.—
Φηλΐνος, ὑπηρέτης.—
Αὐτεξούσϊον, βασϊλεύς.—
Ἀνθρώπειον μέτρον, ἐπΐ τῶν μϋστϊκῶν.—
Ἴδϊον ἔργον ἐθελούσϊον, ἔξαρχος τῶν οἰκιακ(ῶν) τοῦ βασϊλέως.—
Βηρτούκκϊος κουρεύς, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασϊλέως.—
Ἀμμώνϊος, λογοθέτης.—
Τρΰφων, ὑπομνηματογράφος.—
Ὀρβΐλεος, θεράπων.—
Κλῆρος.—
Ὁ τοῦ κλήρου, λειτουργὸς ἐφήμερος.—
Πέτρος ὁ ἀπόστολος.—
Παῦλος ὁ ἀπόστολος.—
Χάρϊς ἡ δικαιοποιοῦσα.—

Φ. 3α. «Ἑρμηνεία εἰς λέξις τΐνας ἃς οἱ σχολαστϊκοὶ χρῶνται.»

Φ. 3β. «Ἐκ τῆς πρώτης πράξεως, σκηνὴ πρώτη. Φάβϊος: Ἀνθρώπΐνον μέτρον: Δϊακονΐα: — προλογίζει Φάβϊος. Καθάπερ ὁ διὰ θαλάσσης πλέων καὶ πλανόμενος κτλ.» Τελ. ἐν τῷ τέλει τῆς πέμπτης πράξεως. «Ἐκεῖ γάρ, μετὰ τὸ ἀποφῆναι ἡμᾶς ἄμεινον τὰ κατ' αὐτόν, ἐπανακάμψωμ(εν), ἐν τῇ ἐπουρανίῳ πατρϊδϊ.»

31 92 (545, ΡΝΔ').

Ἔτ. 1557. 195×285. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημείων. Φ. 250+110+60. Κατὰ τετράδια. Στάχ. ἁπλῆ. Κείμ. 14×21. Στίχ. 31. Ἐν τῇ πλαγίᾳ καὶ κάτω ὤᾳ ἑρμηνεία. Τιλφόβρωτος καὶ ὕδατι κατεστραμμένος ἰδίᾳ ἐν τοῖς πρώτοις εἴκοσι φύλλοις.

Ἐν φ. 249α.

« ⁜ *λύσϊν παθῶν μοχθήσαντι παράσχεο χρϊστὲ*
δόξης ὅππωσ σῆς, φέγγος ἴδοιμϊ μέγα
αφνζου φεβρουαρίῳ κε
τέλος καὶ τῷ θεῷ δόξα
† *πόνος ἰω(άνν)ου δορυανοῦ.* [1]

(Πρβλ. Gardthausen σ. 256).

Κατωτέρω ἄλλῃ χειρί.

« † *ἠγωράστη τὸ παρὸν βιβλίον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, παρ' ἑνὸς ναύτου διὰ*
[φλορὶ τουραλι . . .
παρ' ἐμοῦ χριστοφόρου κυπρίου καὶ καθηγουμένου τελοῦντος τότε
[τοῦ ἁγίου σάββα

---

[1] Περὶ τοῦ Δορυανοῦ βλέπε τὰ ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ ἑπομένου κώδικος λεγόμενα.

ἐν Καΐρῳ τοῦ μακαριωτάτου ἡμῶν αὐθέντου Κυρίου κυ Σαμουήλ, ἐν ἔτει κ(υρί)ου ᾳψις^{ω} μηνὶ μαΐου κη ».

Ἐν φ. 2 0α εὕρηται.

« υστους 1716 ἀγώρασατω ἐτοῦτο τω βιβληων
ἀπὸ τὴν πώλην δια ασπρα εκατὸν τρηάκοντα
τὴν χρονῆὰν οπου επῆρεν ὁ τουρκως τον
Μορριά
δημ᾽ὖτρις
κπρ᾽ς. »

φ. 3α Ἑρμηνεία εἰς τὸν Ἰώβ. Ἀρχ. «Ἑρμηνεία. Ἡ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ἀσάφεια, πολλὰς ἔχει τὰς αἰτίας, πρῶτον μὲν ὅτϊ πᾶσα γλῶσσα εἰς ἑτέραν μετατιθεμένη ἀπόλλυσι τ(ὸν) ἴδϊον εἱρμόν, δεύτερον δὲ ὅτϊ αἱ συνώνυμοι τῶν λέξεων παρ' ἑβραίοις, ἄγνοιαν εἰργάσαντο τοῖς ἑρμηνευταῖς.»

φ. 4β Προτάσσονται στίχοι ἐκ τοῦ Ἰ ώ β καὶ ἕπονται ἑρμηνεῖαι διαφόρων, ἐν δὲ τῇ ᾤᾳ σεσημείωται ὅτι αἱ ἑρμηνεῖαι αὗται εἰσὶ τῶν Ὀλυμπιοδώρου τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Διακόνου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Διδύμου Ἀλεξανδρείας, Νικήτα (τοῦ Ναυπάκτου;) Πολυχρονίου Ἀπαμείας, Ἰουλιανοῦ, Διονυσίου (Ἀρεοπαγίτου), Ὠριγένους, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Ἐφραὶμ (Σύρου;), Εὐαγρίου (Ποντικοῦ;), Ἀπολλιναρίου (Λαοδικείας τοῦ νεωτέρου;), Σεβήρου (Ἀντιοχείας;), Ἰσιδώρου (τοῦ Πηλουσιώτου;) Ἀθανασίου (τοῦ Μεγάλου), Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, Γρηγορίου Θεολόγου, Μεθοδίου (Ἐπισκόπου Ὀλύμπου;).

Ἕπεται ἐν ἄλλῃ σελιδώσει:

φ. 1α «Θεοφυλάκτου ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας ἐξήγησις εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον.» Ἀρχ. «Οἱ μὲν πρὸ τοῦ νόμου ἐκεῖνοι θεῖοι ἄνδρες, οὐ διὰ γραμμάτ(ων) καὶ βιβλίων ἐφωτίζοντο, ἀλλὰ καθαρὰν ἔχοντες τὴν διάνοιαν.» Ἐξεδόθη ἐν Migne, Patr. Gr. CXXIII σ. 143 - 488.

Ἕπεται ἐν ἄλλῃ σελιδώσει:

φ. 1α «Εὐαγγέλιον κατὰ μάρκον.» Ἀρχ. «Τὸ κατὰ μάρκον εὐαγγέλιον δέκα ἔτη τῆς τοῦ χ(ριστ)οῦ ἀναλήψεως συνεγράφη ἐν ῥώμῃ, ἦν μὲν γὰρ οὗτος ὁ μάρκος πέτρου μαθητής.» Ἐξεδόθη ἡ ἑρμηνεία αὕτη τοῦ αὐτοῦ Θεοφυλάκτου ἐν Migne, Patr. Gr. CXXIII σ. 481 - 682.

32 181

Ἔ. 1570. 112×160. Χάρτ. φ. 997 πάχ. 15 ἑκ. Τὸ κείμενον κατέχει ὅλην σχεδὸν τὴν σελίδα. Ὁ κῶδιξ ἐν κακῇ καταστάσει περὶ δὲ τὸ μέσον πλεῖστα φύλλα ἐβρώθησαν ὑπὸ μυῶν. Εἰς πλεῖστα φύλλα ἡ μελάνη κατέστρεψε τὸν χάρτην λεπτὸν ὄντα. Ἐν ἀρχῇ πίναξ τοῦ ὁποίου ἐλλείπει τὸ πρῶτον μέρος.

Ἐν ἀρχῇ:

« † ἡ παροῦσα συλλογὴ
τ(ῶν) θείων λογίων ἐπι-
μελῶς συνηθροίσθη

ἐκ πολλ(ῶν) θεολόγων τῆς
ἐκκλη(σίας) παρ' ἐμοῦ ἰωάσαφ
ἱερομονάχου τοῦ δορυανοῦ
τοῦ κρητὸς κ(αὶ) οἱ
ἀναγινώσκοντες
εὔχεσθέ μοι
διὰ τὸν
κύ(ριο)ν.»

Τὰ ἐν τῷ ὀγκώδει τούτῳ κώδικι γεγραμμένα κείμενα ἐγράφησαν πάντα ὑπὸ Ἰωάσαφ ἢ Ἰωάννου Δορυανοῦ[1] τοῦ καὶ τὸν προηγούμενον 31 92 κώδικα γράψαντος κατὰ τὰ ἔτη 1570 ἕως 1582, ὡς τοῦτο μαρτυροῦσιν αἱ χρονολογίαι αἱ σημειούμεναι παρασελιδίως τοῖς τίτλοις ἐνίων ἐκ τῶν κειμένων.

Ἡ κακὴ κατάστασις τοῦ κώδικος καθίστησι δυσχερῆ τὴν ἐξέτασιν τῶν περιεχομένων αὐτοῦ, καὶ τὰ κάτωθι σημειούμενα δὲν ἀποτελοῦσι ἀκριβῆ τούτων ἀπαρίθμησιν.

1. «Κυριακὴ Ϛ' τοῦ λουκᾶ εἰς τὸν πλούσιον καὶ εἰς τὸν λάζαρον». Τὸ κείμενον ἐφθαρμένον ἐπὶ πολλὰ φύλλα.

2. «Κυριακὴ Θ' τοῦ λουκᾶ περὶ τοῦ ἀφορηθέντος πλουσίους. [πόνος] Ἰωάσαφ» Ἀρχ. «Οὐδὲν φυλαργυρί(ας) δεινότερον, οὐδὲν φϊλοχρηματί(ας) αἰνότερον, οἴκους γ(ὰρ) ὁλοκλήρους ἀνέτρεψε». Τελ. «δώῃ ἡμῖν ὁ θεὸς τοῦτο ποιῆσαι, τυχεῖν ἀρρήτων ἀγαθῶν, γένοιτο, γένοιτο».

3. «Κυριακὴ Ι' τοῦ λουκᾶ εἰς τὴν συγκύπτουσαν. πόνος ἰωάσαφ». Ἀρχ. «Πολλὴ τοῦ χειμῶνος ἡ σφοδρότης ἀλλὰ τὴν προθυμίαν τ(ῶν) εἰωθότων ἁπάντων πρὸς ὑμετέραν ἀκρόασιν οὐ διέλυσε.»

«Κυριακὴ ΙΒ' τοῦ λουκᾶ περὶ τ(ῶν) δέκα λεπρῶν, πόνος ἰωάσαφ.» Ἀρχ. «Οὐδὲν εὐχαριστείας κρεῖττον ἀγαπητοί, ὥσπερ τὸ ἐναντίον οὐδὲν ἀχαριστείας χεῖρον καθέστηκε, καὶ ὅσον ἐκείνη ἐπωφελής, τοσοῦτον αὕτη ἐπιβλαβής». Τελ. «καὶ τῆς ἀποῤῥήτου δόξης ἀπολαύσομεν, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, ἐν χρι(στ)ῷ ἰ(ησο)ῦ τῷ κ(υρί)ῳ ἡμῶν μεθ' οὗ κλ ἀμήν.»

5. «Κυριακὴ ΙΕ' τοῦ λουκᾶ, περὶ τοῦ ἀρχιτελώνου ζακχαίου, πόνος ἰωάσαφ.» Ἀρχ. «Ὑμεῖς μὲν καὶ αὖθις προθύμως συνεληλύθατε κ(αὶ) πρὸς τὴν ἡμετέραν οὐδένειαν κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀπηντήκατε, τὰ γὰρ τῶν βρωμάτων.»

---

[1] Περὶ τούτου πρβλ. τὴν ἑξῆς ἐνθύμησιν· «Χάριν ἐνθυμήσεως τοῦτο γράφω· ὅτι ἐγὼ ὁ εὐτελὴς Ἰωάννης ὁ Δορυανὸς παρεγενόμην ἐν τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τοῦ μεγάλου Ἀντωνίου τῶν Ἀπεζωνῶν, ἐν ἔτει ἀπὸ θεογονίας ,αφξς' ὀκτωβρίῳ α', καὶ γέγονα μοναχός, ἐπικληθεὶς τὸ ὄνομα Ἰωάσαφ, ἐν δὲ τῷ ,αφξζ^{ω} ἀπριλλΐου λ', τέλειος ἱερεὺς ἀπεφάνθην παρὰ τοῦ τῆς Ζακύνθου ἐπισκόπου ὀνόματι Παχωμίου.» Εὕρηται δὲ τὸ σημείωμα τοῦτο ἐν φ. 415β πολυμιγοῦς κώδικος τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου Σκοπέλου. (Λάμπρου Σπ. Νέος Ἑλληνομνήμων. τόμ. 7ος (1910) σ. 178). Περὶ δὲ τοῦ Δορυανοῦ ἔπιθι καὶ Λ ά μ π ρ ο υ Σ., Νέος Ἑλληνομνήμων 4 (1907) σ. 181 ἔνθα σημειοῦται ὅτι οἱ Μαρκιανοὶ κώδικες ΙΙ 109 καὶ ΙΙ 59 ἐγράφησαν ὑπ' αὐτοῦ, ὁ πρῶτος ,αφνη' Ἰουνίου κβ', ὁ δὲ δεύτερος κατὰ ὀκτώβριον τοῦ ,αφοθ'. Πρβλ. καὶ V. G a r d t h a u s e n, Griech. Palaeogr. Α' ἔκδ. σελ. 324 καὶ 328. Ὁ Κ. Σ ά θ α ς (Νεοελλ. Φιλολ. σελ. 217) σημειοῖ ὅτι πρὸς Ι. Δ. ἀπηύθυνεν ἐπιστολὰς Μάξιμος ὁ Μαργούνιος.

6. «Κυριακὴ τ(ῶν) προπ(ατό)ρων κ(αὶ) εὐαγγέλιον τοῦ λουκᾶ, ιαη κυριακή. πόνος ἰωάσαφ.» Ἀρχ. «Ἁβροτέραν ἡμῖν τὴν τράπεζαν ὁ θεῖος λουκᾶς, ἀγαπητοί, προτίθησι σήμερον.»

Ἕπονται φύλλα πολλὰ δυσανάγνωστα τῆς μελάνης καταστρεψάσης τὸν χάρτην.

7 «Ἑρμηνεία τῆς ἐναν(θρωπ)ήσεως τοῦ κ(υρίο)υ ἡμῶν ἰ(ησο)ῦ χ(ριστο)ῦ ἐρανισθεῖσα ἐκ τῆς ὁμιλί(ας) γρηγορίου τοῦ θεολόγου.» Ἀρχ. «Χ(ριστὸς) γεννᾶται δοξάσατε, χ(ριστὸ)ν ἐξ οὐ(ρα)νῶν ἀπαντήσατε κλ. ⟨ταῦτα ἐντὸς εἰσαγωγικῶν τελειώνουν μετὰ ἓξ στίχους εἰς τὸ⟩ τίς οὐ δοξάζει τὸν τελευταῖον. Τὸ χ(ριστὸ)ς ὄνομα, κυρίως μὲν τὸ συναμφότερον σημαίνει, θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄν(θρωπ)ον καταχρηστικῶς δέ, ποτὲ μὲν ἐπὶ μόνης τῆς θεότητος τοῦ λόγου τάττεται, ποτὲ δὲ ἐπὶ μόνης τῆς ἀν(θρωπ)ότητος» Περὶ τῆς ὁμιλίας ταύτης ἐν τῷ πίνακι ἐν ἀρχῇ λέγεται «ἥτις ἐρανισθεῖσα μ(ε)τ(ὰ) κόπου καὶ μόχθου παρ' ἐμοῦ ἰωάσαφ ἐκ πολλ(ῶν) θεολόγων προσετέθη τοῖς φιλοπόνοις.»

8 «Τοῦ ἁγίου ἰουστίνου γνώμη ἐπωφελὴς ἐπὶ τῇ θεραπεύσει τὰς ψυχὰς τῶν ἀν(θρώπ)ων· ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο» Ἀρχ. «Ὁ φωτισμὸς ἡμῶν, ἡ μέθεξις ἦτο τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θ(εο)ῦ καὶ ἡ κοινωνία, ταύτης δὲ τῆς μεθέξεως κ(αὶ) κοινωνί(ας).

9 Ἑρμηνεῖαι ἀκριβεῖς πάνυ ὠφέλιμοι ἐκ τῆς βίβλου Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου.

10 Κατὰ Ἰουδαίων ἐκ τοῦ γ' βιβλίου τῆς ἐκκλησ. Ἱστορ. Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου.

11. «Σύνθεσο[ν] τοὺς θείους λόγους τούτους ἐν τῇ ὁμιλίᾳ τῆς τοῦ χ(ριστο)ῦ ἐνσάρκου οἰκονομί(ας), ἁρμόζουσι γ(ὰρ) αἱ ἔννοιαι αὗται ἐκεῖ καὶ πρόσεχε ἀκριβῶς.» Καὶ δεξιὰ μὲν τοῦ τίτλου τούτου εὕρηται «Πόνος Ἰωάσαφ» ἀριστερὰ δὲ τὸ ἔτος «1582.» Ἀρχ. «Γλυκὺ μεθεῖναι τὸ μέλι πᾶσιν ἀν(θρώ)ποις δοκεῖ καὶ συγκρίσεως δίχα. γλυκύτερον δὲ φαίνεται πικρᾶς τινος παρατιθείσης ποιότητος.»

12. «Ἑρμηνεία τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ κ(υρί)ου ἡμῶν ἰ(ησο)ῦ χ(ριστο)ῦ.» Ἀρχ. «Ὁπόταν ἐκ χειμῶνος κρυεροῦ θερμὸν ἔαρ ἐκλάμψη ...»

Ἐν τέλει «λόγ(ος) τῆς ἐναν(θρωπ)ήσ(εως) τοῦ κ(υρίο)υ ἐρανϊσθεὶς ἐκ πολλ(ῶν) διδασκαλ(ιῶν) τῆς ἐκκλησ(ίας) ὑπ' ἐμοῦ ἰωάσαφ ἱερομονάχου.»

13. «Ὑπομνήματα τῶν ὄπισθεν.

14. «Ἑρμηνεία κατὰ ἰουδαίων πάνυ ὠφέλιμος.»

15. «Ἑτέρα ἑρμηνεία τῆς τοῦ χ(ριστο)ῦ γεννήσεως ἐρανϊσθεῖσα ἐκ τ(ῶν) μαργαριτῶν τοῦ χρυσορρήμονος ἰω(άνν)ου καὶ ἑτέρων θεολόγων, ὁ δὲ πόνος ἰωάσαφ.» Ἀρχ. «Ὄντως ἐπεφάνη ἡμῖν ἡ τοῦ θ(εο)ῦ χάρις, ὄντως ἀνέτειλεν ἡμῖν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλϊος, καὶ μαρτυρεῖ φωτισθέντα τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα.»

16. «Θεοδωρήτου ἐπισκόπου Κύρου διάλογοι τρεῖς. Ὁ πρῶτος λέγετ(αι) ἄτρεπτος, ἤτοι περὶ τοῦ ἄτρεπτον εἶναι τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τὴν θεότητα τὰ δὲ πρόσωπα τοῦ διαλόγου τοῦτά εἰσιν ὀρθόδοξος καὶ ἐρανϊστής, ἤτοι αἱρετικός, προλογίζει ὁ ὀρθόδοξος. Ἄμεινον μὲν ἦν συμφωνεῖν ἡμᾶς καὶ τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν φυλάττειν ἀκήρατον ἐπειδὴ δὲ οὐκ οἶδ' ἀνθ' ὅτου τὴν ὁμόνοιαν διαλύσαντες.» Περὶ τῶν δύο ἄλλων διαλόγων εὕρηνται τὰ ἑξῆς ἐν σημειώματι τεθέντι προοιμιακῶς καὶ τῶν τριῶν διαλόγων «ὁ δὲ δεύτερος ἀσύγχυτον σὺν θεῷ φάναι, δείξει γεγενημένην τὴν ἕνωσιν τῆς τοῦ ἰ(ησο)ῦ χ(ριστο)ῦ θεότητός τε κ(αὶ) ἀν(θρωπ)ότητος, ὁ δέ γε τρίτος περὶ τῆς ἀπαθείας τῆς τοῦ σ(ωτῆ)ρος ἡμῶν ἀγωνιεῖται θεότητος.» Τὸ τελευταῖον φύλλον ἀποκεκομμένον.

17. Ἕπονται κείμενα ἐπιγραφόμενα «σύναψον καὶ ταῦτα εἰς τὴν ὁμιλ(ίαν) τῆς χ(ριστο)ῦ γεννήσε(ως) ἢ τῶν φώτων, ὅθεν ἄν σοι ἁρμόζῃ.» Τὰ πλεῖστα δὲ τῶν φύλλων κατεστράφησαν ὑπὸ μυῶν. Ἐν τέλει τῶν κειμένων αὐτῶν ἡ ἡμερομηνία 1581.

18. «Ὁμιλία περὶ τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων θεοφανείων», δεξιόθεν εὕρηται «ὁ δὲ πόνος ἰωάσαφ ἱερομονάχου» ἀριστερόθεν δὲ ἡ χρονολογία «1570».

19. Ἐγκώμια τῆς Θεοτόκου.

20. «Νοεμβρίῳ κα ἐγκώμ(ιον) τῆς θ(εοτό)κου ὅτε ἀπεδόθη ἐν τῷ ναῷ τριετίζουσα·» δεξιόθεν ἡ χρονολογία «157.»

21. «Συνάθροισις ἐκ πολλ(ῶν) θεολόγων εἰς τὴν ὑπαπαντὴν τοῦ σωτῆρος.» «Πόνος ἰωάσαφ» δεξιόθεν δὲ ἡ χρονολογία «1570.»

22. «Συνάθροισις ἐκ πολλ(ῶν) θεολόγων τῆς ἐκκλη(σίας) εἰς τὸν εὐαγγελϊσμὸν τῆς ὑπεραγί(ας) θ(εοτό)κου· ὁ δὲ πόνος ἰωάσαφ ἱερομονάχου.»

33 344

Ἔτ. 1572.

Ἐν τέλει τοῦ ἐκ μεμβράνης ψαλτηρίου τούτου εὕρηται ἡ ἑξῆς ἰδιόχειρος σημείωσις τοῦ Ἀλεξανδρείας Σιλβέστρου.

«*Ἐπὶ ἔτους, ζπ τὸ ἀπὸ στάσεως κόσμου ἀπὸ δὲ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομί(ας) ͵αφοβ (Ἰ)ν(δικτιῶν)ος ιεης ἀνακαινίσθη, ἡ παροῦσα βίβλος τοῦ μελουργοῦ ὑμνωγράφου δα(υὶ)δ τοῦ θεοπάτορος διὰ χειρὸς σιλβέστρου πάπα καὶ π(ατ)ριά(ρ)χου τῆς μεγάλης πόλ(εως) ἀλεξανδρ(είας) λιβύης π(εν)ταπόλ(εως) αἰθιοπί(ας) καὶ πάσης γῆς αἰγύπτου καὶ κριτοῦ τῆς οἰκουμένης: Πρὸ δύο ἐτῶν ἀνάλωτω καὶ ἡ δυστιχεστάτη κύπρο(ς) φεῦ τῆς συμφορᾶς τὶς μὴ θρηνήσῃ; Τὶς μὴ κλαύσῃ; Τὸν λεηλατισ(μόν), τὰς πολλὰς χύσεις αἱμάτ(ων), τῶν σφαγμ(άτων) νηπί(ων) καὶ γηρόντ(ων), τὴν καταφρόνησιν τῶν θείων μυστηρί(ων) καὶ τῶν ἁγί(ων) σκευῶν καὶ σεπτῶν εἰκόνων. βαβαὶ τῆς ἀνωχῆς σου δέσποτ(α) παντοκράτωρ. ὑπερήλασ(αν) αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν τ(ῆς) εὐσπλαχνία(ς) σου τὸ φιλ(άν)θρωπ(ον) καὶ τὸ ἄμετρον ἔλεος. κ(ύρι)ε οὐ τοσούτου ἐσμὲν ἄξιοι παιδεύσ(εως) διὰ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, μὴ γένοιτο, μαρτύρομαι γ(ὰρ) τὸν οὐ(ρα)νὸν καὶ τ(ὴν) γῆν καὶ φθέγγομαι στόμ(α)τ(ι) καὶ γλώττῃ καὶ νοῦν καὶ διάνοια οὐ μόνον τοσοῦτον ὑπάρχωμεν ὑπόχρεοι τῆς παιδεύσ(εως) ἀλλὰ εἰ καὶ δυνατ(ὸν) ὑπῆρχε τῇ ἀνθρωπίνει φύσει μυρίοις τῶν μυριάδων ἀμετρίτων θανάτους λαβεῖν, οὐκ ἀλκὴ ἡμῖν ἐξιλεοθῆναι, ἀλλὰ δεόμεθα, κ(ύρι)ε κ(ύρι)ε ὁ παιδεύων καὶ πάλιν ἰόμενος, δέξαι τὰ δάκρυα ἡμῶν ὥς ποτε τοῦ μανασῆ καὶ τῆς πόρνης τὰ δάκρυα, τὸν τελώνην καὶ τὸν ληστήν, καὶ πάριδε τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν τ(ὰ) πλήθη καὶ ἀπόστρεψων τὸν θυμόν σου καὶ μὴ ἀπώσῃ ἡμᾶς εἰς τέλος ἵνα ὑμνῆτε καὶ δοξάσετε τὸ πανάγιόν σου ὄνομα εἰς ἀπεράν(τους) αἰῶνας ἀμήν.*»

Καὶ μονοκονδυλιακῶς ἡ ὑπογραφή.

« † *σίλβεστρος ἐλέῳ θεοῦ πάπας καὶ πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως [ἀλεξανδρείας.*» [1]

---

[1] Σίλβεστρος Ἀλεξανδρείας ἐπατριάρχευσε κατὰ Ὑψηλάντην (σελ. 513) κατὰ τὰ ἔτη 1565-1586, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας δὲ αὐτοῦ ἐκινήθη κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμὸς χαλεπώτατος. Σιγίλλιον τῶν πατριαρχῶν Σιλβέστρου Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱερεμία Κων/πόλεως

34 160 (1055)

Ἔτ. 1575. 157×218 χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φύλλα 509 κατὰ τετράδια. Στάχ. ἁπλοῦν.

Ἐν φ. 483β εὕρηται:

«Τελὸς εἴληφεν διαλεξις τῶν Ιουδαί(ων) τέλος
καὶ τοῦ βιβλίου ὅλου, ἐν μηνί, μαΐῳ 6ʹ ἔτους ,ζπγʹ ἰνδικτιῶνος γ̅»
⟨=1575⟩.

Ἐν φ. 152β ἐν τέλει ἰδίᾳ τῷ κειμένῳ χειρί:

«ἐτελεύτησ(εν) ἡ τοιαύτη βασιλεία τῶν ῥωμαί(ων)
ὑπὸ βασιλέως κωνσταντίνου παλαιολόγου πορφυρογεν-
νήτου καὶ γρηγ(ο)ρ(ίου) π(ατ)ριάρχου, ὃς ἀπελ-
θὼν ἐν τῇ ῥώμῃ καὶ ἐτελεύτησεν ἐκεῖ λατῖνος
γενώμ(εν)ος: ἑάλω ἡ τοιαύτη κωνστ(αντι)ουπολ(ις)
ὑπὸ τῶν ἀγαρην(ῶν) ἐπὶ ἔτους ,ςϡξα (Ἰ)ν(δι-
κτιῶν)ος $α^{ης}$ μηνὶ μαρτίῳ κ̅θ̅ ἡμέρα τρίτ(η).»

Περιέχει:

1 φ. 1α Πίναξ τοῦ κώδικος.

2 φ. 9α Μέθοδος ἁπλουστέρα διὰ τὸ Πασχάλιον.

3 φ. 36α «Ἀντιβολὴ ἰουδαίου καὶ χριστιανοῦ, καὶ π(ερὶ) νόμου ἑβραί(ων) καὶ πίστεως χ(ριστο)ῦ. ὁ ἰουδαῖος: Διατί τοῦ θεοῦ παραγγείλαντος μὴ προσκυνὴν ξύλω καὶ λίθω· ὑμεῖς δὲ ταῦτα σέβεσθαι καὶ προσκυνεῖτε; ὁ χριστιανός: εἰπέ μοι σὺ διατί προσκυνεῖται τὸ βιβλίον τοῦ νόμου.» Τελ. φ. 40β «Ἡμεῖς δὲ τὰ ἔθνη ὑπὸ τοῦ χ(ριστο)ῦ κληθέντες, αὐτῷ δοξάσωμεν κ(αὶ) αὐτῷ δουλεύσωμ(εν) ἅμα π(ατ)ρί, καὶ τῷ υἱῷ κτλ.»

4. φ. 40β. Ἑτέρα διάλεξις ὁμοία «ὁ ἰουδαῖος. Διατὶ τρώγεται τὸν χοιριδ(ιον). χριστιαν(ὸς) διατὶ καὶ ὑμεῖς οὐκ ἐσθίεται τοῦτο.» Τελ. φ. 45β. «Κ(αὶ) ἰδοὺ προσκυνήσουσί σε οἱ υἱοὶ τοῦ π(ατ)ρ(ό)ς σου, καὶ ἐκεῖνος ἕνα εἶχεν ἀδελφὸν τὸν ἠσαῦ, κ(αὶ) πῶς προσεκύνησ(αν) αὐτῷ οἱ υἱοὶ τοῦ π(ατ)ρ(ὸ)ς ὅτι αὐτὸς μᾶλλον ἑπτάκις προσεκύνησεν τῷ ἠσαῦ.»

5. φ. 45β. «Ἑτέρα διάλεξις τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου πρὸς ἑβραίους, ὅτι ὁ μὲν θ̅σ̅ καὶ κ̅σ̅ ὁ χ̅σ̅ ἐστὶν οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν, ὁ μὲν δα(υὶδ) λέγ(ων) θ(εὸ)ς κ(ύριο)ς κ(αὶ) ἐπέφανεν ἡμῖν.» Τελ. φ. 49β «ἀνελεῖς αὐτὸν τὸ πν(εῦμα) τοῦ στόματος αὐτοῦ ὅτι αὐτὸ ἡ δό(ξα) καὶ τὸ κράτος εἰς αἰῶνας τῶν αἰών(ων) ἀμήν.»

Τὰ ἐφεξῆς ἀπαριθμούμενα κείμενα ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 6 μέχρι καὶ τοῦ 58 συνίστανται ἐκ κειμένων τῶν γραφῶν, ὧν παρατίθενται περικοπαὶ προτασσομένης τῆς λέξεως κείμενον, καὶ οἷς ἕπονται ἑρμηνευτικὰ σημειώματα εἰσαγόμενα διὰ τῆς λέξεως ἑρμηνεία.

πρὸς τοὺς ἐν Ρωσίᾳ τοῦ ἔτους ,ζϟαʹ (=1583) εὕρηται ἐν Κώδ. 15ῳ Νικολάου Πολλάνη, νῦν δὲ ἐν τῇ Ἐθν. Β/θήκῃ Ἑλλάδος. (Πρβλ. Λάμπρου, Νέος Ἑλληνομν. τ. 4 (1907) σ. 361). Ἐνθύμησιν περὶ Σιλβέστρου τοῦ ἔτους 1575 ἔπιθι παρὰ Σπ. Λάμπρῳ ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι τόμ. 7 (1910) σ. 178. Ὁ αὐτὸς πατριάρχης εὕρηται συνυπογράφων τῷ πατριαρχικῷ γράμματι Μητροφάνους Γʹ Κων/πόλεως, πρὸς τὴν μονὴν τῆς Ἁγ. Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας τῆς ἐν τῇ Χαλκιδικῇ, τῷ φέροντι χρονολογίαν «,ζοδʹ μηνὶ Σεπτεμβρίου, ἰνδ. θʹ» (=1565). (Πρβλ. Π. Ν. Παπαγεωργίου περὶ τῆς μονῆς ταύτης ἐν Byz. Zft. τόμος 7ος σ. 75-6).

6 φ. 49α «Βεβαία ἀπόδειξις ὀρθοδόξου πίστ(εως) προφητ(ῶν) γ(ὰρ) τ(ῶν) θεί(ων) τὰ λό(για) δηλοῦσιν. ἐκλογὴ σύντομος ἐκ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, ἤτοι ἀπόδειξ(ις) τῆς ὀρθοδόξου πίστ(εως) π(ερὶ) τῆς ἁγί(ας) τριάδ(ος), ὅτι τρισυπόστ(ατος) ἡ θεότ(ης) καὶ προαιών(ιος) ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμ(α), καὶ ὅτι ἡ θεία γραφή, ποτὲ μὲν π(ερὶ) τῆς οὐσί(ας) ἤγουν τῆς φύσ(εως) ἡμᾶς διδάσκει τ(ῆς) θεότ(η)τ(ος) ποτὲ (δὲ) π(ερὶ τῶν διαφο-ρ(ῶν) τῶν ὑποστάσεων αὐτ(ῆς). μωυσῆς, δα(υί)δ, σολομών, ἠσαΐ(ας), ἀγγαῖος, ἰώβ, ἰ(ησοῦ)ς υἱὸς σιράχ, αὐδιοῦ, ναβουχοδονόσορ. π(ερὶ) τῆς ἁγί(ας) τριάδ(ος) μωυσῆς ἐν τῇ γενέσει: Καὶ εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέρα καὶ καθομοίωσιν.»

7 φ. 60β «Περὶ τῆς συλλήψεως τῆς θ(εοτό)κου. ἐκ τῆς ἱστορίας ἰακὼβ τοῦ ἀδελφοθ(έου)» Ἀρχ. «Χρὴ γινώσκ(ειν) ὅτι ὁ εὐαγγελισμὸς ἄννης καὶ ἰωακεὶμ π(ερὶ) τῆς συλλήψεως τῆς θ(εοτό)κου γέγονε τῷ κ̅η̅ ἔτει τῆς βασιλ(είας) καίσαρ(ος) αὐγούστου.» Τελ. φ. 61β «βασίλισσαι καὶ παλλακί(δες) μακαριοῦσιν αὐτήν».

8 φ. 61β «Π(ερὶ) τ(ῆς) μνηστεί(ας) τῆς θ(εοτό)κου τῷ ἰωσήφ, ἐκ τῆς ἱστορί(ας) ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου.» Ἀρχ. «Γενομέν(ης) οὖν αὐτῆς δωδεκαετοὺς συμβούλιον ἐγένετο τῶν ἱερέ(ων) λεγόντ(ων) τί ποιήσωμεν αὐτήν.»

9 φ. 62α «Περὶ τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῆς θεοτόκου ἐκ τῆς ἱστορί(ας) ἰακὼβ τοῦ ἀδελφοθέου.» Ἀρχ. «Ἐγένετο συμβούλιον τῶν ἱερέ(ων) λεγόντων ποιήσωμεν καταπέτασμα ἐν τῷ ναῷ κ(υρίο)υ.»

10 φ. 63α «Περὶ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς προφήτ(ου) ἐλισάβετ.» Ἀρχ. «κεί(μενον). Καὶ εἶπεν ἐλισάβετ. κεί(μενον) Πόθεν μοι τοῦτ(ο) ἵνα ἔλθῃ ἡ μή(τη)ρ τοῦ κ(υρίο)υ μου πρός μ(ε). ἰδοὺ γ(ὰρ) καὶ τὰ λοιπ(ά). ἑρμην(εία). εἰπόντος τοῦ ἀγγέλου πρὸ(ς) τὴν θ(εοτό)κον ὅτι τὸ γεννόμενον ἐκ σοῦ ἅγ(ιος) ὑψίστου κληθήσεται καὶ καλέσῃς τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰ(ησοῦ)ν πεπλήρωτ(αι).»

11 φ. 63β «Π(ερὶ) τ(ῆς) θ(εοτό)κου ἐγγ[υ]ούσης.» Ἀρχ. «κεί(μενον) Δ(αυί)δ. Ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομί(αν) ἑαυτοῦ τὴν καλλονὴν ἰακὼβ ἣν ἠγάπησεν. ἑρμην(εία) Εἶπεν ὁ προφήτ(ης) τί ἡμῖν, ἐδήλωσε τὴν ἑαυτοῦ φυλήν, ἤγουν τὴν ἰουδαί(αν), ὡσὰν εἰ ἔλεγεν ἐξελέξατο ὁ θ(εὸ)ς τὴν ἡμετέραν φυλ(ὴν) εἰς κληρονομί(αν) ἑαυτῷ, τὴν καλλονὴν τοῦ ἰακώβ, ἤγουν ὅλου τοῦ ἔθνους τῶν ἑβραί(ων) τὴν ἐξ ἡμῶν προσαχθ(εῖ)σαν ἠγαπημ(ένην) αὐτῷ.» Τελ. φ. 64β «Ἑρμη(νεία), σιὼν ἐνταῦθ(α) λέγ(ει) τὴν ἰ(ερουσα)λὴμ βασιλεύουσαν τοῦ ἰούδ(α) φυλῆς. θυγατ(έ)ρ(α) δὲ λέγ(ει) αὐτῆς τὴν θ(εοτό)κον, τὸ δὲ τέρπου καὶ τὰ λοιπὰ οὐδὲν ἕτ(ε)ρ(ον) ἐστὶν ἢ τὸ χαῖρε κεχαριτωμένη ὁ κ(ύριο)ς μ(ε)τ(ὰ) σοῦ.»

12 φ. 64β «Περὶ τῆς χ(ριστο)ῦ γεννήσεως.» Ἀρχ. «Περὶ τῆς θ(εοτό)κου ἠσαΐ(ας) κεί(μενον). Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει καὶ τέξεται κτλ. ἑρμηνεία. περὶ τῆς θ(εοτό)κου λέγει· τὸ δὲ ἐμμανουὴλ ἑρμηνεύεται μεθ' ἡμῶν ὁ θεός.»

13 φ. 66β «Περὶ τῆς τῶν μάγ(ων) προσκυνήσεως· ἠσαΐας.»

14 φ. 67α «Περὶ τῆς ὑπαπαντ(ῆς)· μαλαχ(ίας).»

15 φ. 68α «Π(ερὶ) τῆς ἐν αἰγύπτῳ φυγῆς· ἠσαΐ(ας).»

16 φ. 68α «Π(ερὶ) τ(ῆς) ἀναιρέσε(ως) τῶν βρεφ(ῶν)· ἰεζεκ(ιήλ).»

17 φ. 69α «Περὶ τῆς ἐπανελεύσ(εως) τοῦ χ(ριστο)ῦ, ἀπὸ αἰγύπτ(ου) εἰς ναζαρέτ.» Ἀρχ. «Κεί(μενον). Ἐξ αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου. ἑρμην(εία)· υἱὸν κ(υρίο)υ λέγ(ει) τ(ὸν) χ(ριστὸ)ν ὁ γ(ὰρ) λαὸς τοῦ ἰ(σρα)ήλ.»

18 φ. 69β «Περὶ τοῦ χ(ριστο)ῦ καὶ π(ερὶ) ἰω(άννου) τοῦ βαπτιστοῦ· ζαχαρί(ας).»

19 φ. 69β «Περὶ τῆς βαπτίσεως τοῦ χ(ριστο)ῦ· ἰεζεκιήλ.» Ἀρχ. «Κείμενον. εἶδον καὶ ἰδοὺ ὕδωρ καταφερόμενον ἀπὸ τοῦ κλίτους τοῦ δεξιοῦ κτλ. ἑρμην(εία)· δύο ὕδατ(α) ἐνταῦθ(α) λέγ(ει) τὸ μὲν ἓν αἰσθητὸν τὸ τοῦ βαπτίσματος, τὸ δὲ ἄλλον νοητ(όν).»

20 φ. 71β «Ὁ παρὰ τῶν πειρασμῶν τοῦ χ(ριστο)ῦ τῆς πείνης καὶ τοῦ πτερυγίου, καὶ τοῦ ὄρους, δαυίδ.»

21 φ. 72β «Περὶ τῶν παραδόξων θαυμάτων τοῦ χ(ριστο)ῦ ἐν κανᾶ καὶ τῶν πέντε ἄρτων, δαυίδ.»

22 φ. 73α «Περὶ τοῦ τυφλοῦ, δαυίδ».

23 φ. 73α «Περὶ τοῦ παραλύτου καὶ τοῦ ξηρὰν ἔχοντος τὴν χεῖρα, ἡσαΐας.»

24 φ. 73β «Περὶ τοῦ κλείδωνος τῆς θαλάσσης καὶ τῆς περιπατήσεως τοῦ χριστοῦ, δαυίδ.»

25 φ. 73β «Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου· ἡσαΐας.»

26 φ. 73β «Περὶ τῆς σαμαρείτιδος· ἡσαΐας.»

27 φ. 73β «Περὶ τοῦ πλήθους τῶν ἰαθέντων· δαυίδ.»

28 φ. 74 «Περὶ τῶν κολυβιστῶν· δαυίδ».

29 φ. 73 «Περὶ τῆς μεταμορφώσεως· δαυίδ.

30 φ. 74β «Π(ερὶ) τῆς ἀναστάσ(εως) τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας, κ(αὶ) τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀρχισυναγωγοῦ κ(αὶ) τοῦ λαζάρου· δα(υί)δ.»

31 φ. 75α «Π(ερὶ) τοῦ πώλ(ου) καὶ τ(ῶν) βαΐ(ων)· ἡσαΐ(ας).»

32 φ. 75α «Περὶ τῆς συκῆς· ἀββακούμ.»

33 φ. 75β «Περὶ τῆς πόρνης καὶ τοῦ μύρου. σολομὼν εἰς τὸ ἄσμα.»

34 φ. 75β «Περὶ τῆς κ(α)τ(ὰ) τοῦ χ(ριστο)ῦ βουλῆς, δα(υί)δ.»

35 φ. 76β «Περὶ τοῦ δείπνου, σολομὼν ἐν παροιμίαις.»

36 φ. 77β «Π(ερὶ) τοῦ νιπτῆρος, ἡσαΐ(ας).»

37 φ. 78α «Περὶ τ(ῆς) προσευχῆς τοῦ χ(ριστο)ῦ, μωυσῆς ἐν τῷ δευτερονομίῳ.»

38 φ. 78β «Π(ερὶ) τ(ῆς) προδοσί(ας), δα(υί)δ.»

39 φ. 79α «Περὶ τῆς ψευδομαρτυρί(ας) προφητεί(ας) καὶ τοῦ ραπίσμ(ατος)· δα(υί)δ.»

40 φ. 80α «Περὶ τῆς ἀρνήσεως τοῦ πέτρ(ου), ἡσαΐας.»

41 φ. 80β «Π(ερὶ) τοῦ ἐμπαιγμοῦ τοῦ χ(ριστο)ῦ ἢ τῆς πορφύρ(ας) κ(αὶ) τοῦ στεφάνου, σολομὼν ἐν παροιμ(ίαις).»

42 φ. 82β «Π(ερὶ) τ(ῆς) ἀγχονί(ας) τοῦ ἰούδ(α), ἱερεμί(ας) εἰς τὰ ἀπόκρυφα.»

43 φ. 83α «Εἰς τὴν στ(αύ)ρωσιν».

44 φ. 83α «Π(ερὶ) τῆς στ(αυ)ρώσ(εως) τοῦ χ(ριστο)ῦ. μιχαί(ας).»

45 φ. 85α «Π(ερὶ) τοῦ σταυροῦ καὶ τ(ῶν) ἥλ(ων). δα(υί)δ.» Ἀρχ. «κεί(μενον). ἔδωκας τοῖς φοβουμ(ένοις) σε σημείωσιν τοῦ φυγ(εῖν) ἀπὸ προσώπου τόξου. ἑρμην(εία). [φο]βουμ[ένους] τοὺς χριστιανοὺς λέγ[ει]. σημεῖον δὲ τὸν στ[αυ]ρόν.»

46 φ. 85α «Π(ερὶ) τῆς ταφῆς τοῦ χ(ριστο)ῦ. δα(υί)δ.»

47 φ. 87α «Π(ερὶ) τ(ῆς) ἀναστάσ(εως) τοῦ χ(ριστο)ῦ. δα(υί)δ»

48 φ. 90α «Π(ερὶ) τῆς ἀναλήψ(εως). ζαχαρί(ας).

49 φ. 91α «Περὶ τ(ῆς) (πεντηκοστῆς) κ(αὶ) τῶν ἀποστόλ(ων). προφητεία ἄννης.

50 φ. 92β «Περὶ τῶν ἀποστόλ(ων) τοῦ κυρίου λέγοντος. τοῦ κ(υρίο)υ.»

51 φ. 93α «Π(ερὶ) τῶν ἀποστόλ(ων) π(ερὶ) τ(ῶν) ἁγί(ων) πάντ(ων)· σολομὼν ἐν τῇ σοφίᾳ.»

52 φ. 93α «Ὅτι προσδέξεται τὰ ἔθνη ἐρχόμενος ὁ κύριος. τοὺς δὲ ἰουδαίους ἀπώσετ(αι). μωϋσῆς ἐν τῇ γενέσει» Ἀρχ. «κεί(μενον)· καὶ ἐκάλεσεν ἄγγελος κ(υρί)ου τὸν ἀβραὰμ ἐκ τοῦ οὐ(ραν)οῦ.»

53 φ. 96β «Π(ερὶ) τ(ῆς) ἐλεύσεως τοῦ ἀντιχρίστου. γενέσεως ἰακώβ.»

54 φ. 98α «Μαρτυρί(αι) τ(ῆς) θεί(ας) γραφ(ῆς) ὅτι μετ(ὰ) θάν(ατον) οὐκ ἔστι μετάν(οια). κεί(μενον) δα(υί)δ.»

55 φ. 98β «Περὶ ἀναστάσεως καὶ κρίσ(εως). δα(υίδ).

56 φ. 100β «Περὶ τοῦ αὐτοῦ. δανιήλ.»

57 φ. 103α «Τοῦ ἁγ(ίου) Διονυσίου ἐκ τοῦ περὶ θείων ὀνομάτ(ων). πρῶτος λόγος.» Ἀρχ. «κεί(μενον). Ταῦτα καὶ ἡμεῖς μεμνώμεθα, νῦν μὲν ἀναλόγως ἡμῶν, διὰ τῶν ἱερῶν

παραπετασμάτ(ων), τῆς τῶν λογίων καὶ τῶν ἱεραρχικῶν παραδόσεων» (Πρβλ. Migne, Patrol. Gr. τ. III σ. 590.)

58 φ. 103β «Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ λόγῳ ἢ το μυστηρίῳ τῶν περὶ τῶν ἱερῶς κεκοιμημ(ένων) πρὸ μικροῦ τοῦ τέλους φησιν ὁ αὐτὸς Διονύσιος.» Ἀρχ. «Κεί(μενον), εἰ γὰρ ἐν ψυχῇ κ(αὶ) σώματ(ι) τὴν θεοφιλῆ ζωὴν ὁ κεκοιμημένος ἐν βίῳ τίμιον ἔσται μετὰ τῆς ὁσίας ψυχῆς κ(αὶ) τὸ συναθλῆσαν αὐτῷ σῶμα.» Πρβλ. Διονύσιον Ἀρεοπαγίτην ἐν Migne Patr. Gr τ. III σ. 551 - 70.

59 φ. 104α «Ἰω(άννου) τοῦ Χρ(υσοστόμ)ου ἐκ τοῦ εἰς τὸ πάσ(χα) λέγ(ει). οὗ ἡ ἀρχή: Χθὲς ἀδελφοὶ περὶ τῆς προθεσμί(ας) τοῦ πάσ(χα) τινὰ ἐλαλοῦμεν, καὶ μετά τινα τοῦ αὐτοῦ λόγου φησιν ὁ αὐτ(ός): ἱστόρητ(αι) γοῦν τῇ πρὸ ὀκτὼ καλανδ(ῶν) ἀπριλλ(ίου) ἀπέθ(α)ν(εν) ὁ χ(ριστό)ς.» Τελ. φ. 106β «καὶ τῆς ἐκπτώσε(ως) τοῦ πρωτοπλάστου κ(αὶ) πασ(ῶν) τῶν προθεσμιῶν ὁ χρ(υσόστομος) ἀνωτ(έ)ρ(ω) ἐξῆλθεν ἐν τῷ εἰς τὸ πάσχ(α) ἐπαγορευθέντι λόγῳ αὐτοῦ.» Τὸν λόγον τοῦτον Ἰω. τοῦ Χρ. ἔπιθι ἐν Migne Patrol. Gr. LIX σ. 745 - 55.

60 φ. 106β «Ἰω(άννου) τοῦ Δαμασκηνοῦ π(ερὶ) τῶν ἐν πίστ(ει) κεκοιμημέ(νων) ὅπ(ως) αἱ ὑπὲρ αὐτῶν γενόμ(εναι) λειτουργίαι κ(αὶ) εὐποιΐαι τούτους τὰ μέγιστα ὀφελοῦσιν. ἀνταποκρίν(ον)τε τινες, μὴ ἔχειν οὕτως.» Ἀρχ. «Ἐρώτ(ησις). Λέγουσί τινες, ὅτι μ(ε)τ(ὰ) θάνανον πάντ(α) θεοφιλῆ ἔργα οὐδὲν τοὺς προλαβόντας ὀνίνησιν, ἀπέκλεισε γάρ φησιν ὁ θ(εὸ)ς.» Τελ. φ. 112β «Οἱ ἑβραῖοι βίβλους μὲν καλοῦσι τὰ συγγράμματα, κεφαλίδας δὲ τὰ εἰλητ(ά)ρ(ια), ὡς τὸ υἱὲ ἀν(θρώπ)ου κ(α)τ(ά)φαγε τὴν κεφαλίδα ταύτ(ην), εἰληστ(α)ρ(ί)οις γ(ὰρ) ἐνέγραφ(ον) κ(αὶ) οὐ τεύχεσι τετραγώνοις ὡς ἡμεῖς.» Ἐξεδ. τὸ ἔργον τοῦ Ἰω. Δαμ. ἐν Migne Patrol. Gr. τ. XCV σ. 248 - 78.

61 φ. 112β «Ἰωάννου (μον)αχ(οῦ) καὶ πρεσβυτέρου τοῦ Δαμασκηνοῦ βίβλος α′. Περὶ αἱρέσε(ων) ἐν συντομίᾳ ὅθεν ἤρξαντο καὶ πόθεν γεγόνασιν χρὴ πάντα εἰδέναι πιστὸν ὡς πασῶν αἱρέσεων μ(ητέ)ρες καὶ ῥίζαι πρωτότυποι τέσσαρες καθεστήκασιν ἐξ ὧν αἱ ἄλλαι πᾶσαι θ(εὸ)ς συγχωρήσει ἀνεφύησαν. καὶ πρώτη μὲν ἐστὶ βαρβαρισμός, δευτέρα σκυθισμός, τρίτη ἑλληνισμός, τετάρτη ἰουδαϊσμός. βαρβαρισμός ἐστι ἥτις καθ' ἑαυτὴν ἐστί. διαρκέσασα ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀδάμ. ἐπὶ δέκα γενεάς.» Τελ. φ. 130β «δι' ὧν ἡ τοιαύτη ἐλέγχεται τῶν μονοθελητῶν κ(αὶ) θεοπασχητῶν κ(αὶ) ἰακωβιτῶν αἵρεσις. κ(αὶ) ταῦτα σοῦ κελεύσαντος ἐκθήσομαι.» Ἐξεδ. ἐν Migne Patr. Gr. τ. XCIV σ. 678 - 780. Τὸ δὲ κείμενον παραλλάσσει πως.

62 φ. 131α «Τοῦ ἐν ἁγίοις π(ατ)ρ(ὸ)ς ἡμ(ῶν) Σωφρονίου π(ατρ)ιάρχ(ου) Ἱεροσολύμων. Στηλήτευμα κ(α)τ(ὰ) αἱρέσε(ων) καὶ αἱρεσιαρχ(ῶν).» Ἀρχ. «Ἀνάθεμα καὶ κατάθεμα ἔστωσαν εἰς ἀεὶ ἀπὸ τῆς ἁγί(ας) κ(αὶ) ὁμοουσίου κ(αὶ) προσκυνητῆς τριάδος, π(ατ)ρ(ὸ)ς κ(αὶ) υἱοῦ κ(αὶ) ἁγίου πν(εύματο)ς: πρῶτος σίμ(ων) ὁ μάγος.»

63 φ, 132β «Ἐπίτομος ἔκθεσις τὸν τοὺς καιροὺς γενομέν(ων) αἱρέσεων, ἀρχομ(ένη) ἀπὸ τὸν κατὰ ἰουδαί(ους) αἱρέσ(εων).» Ἀρχ. «Ὁ ἰουδαϊσμὸς ἀπὸ ἀβραὰμ διὰ τῆς περιτομῆς ἀρξάμενος ὑπὸ μωυσέως ἐπηύξηται τοῦ θε(οῦ) τὸν νόμον αὐτῷ δόντος ἐπὶ τοῦ ὄρους σινᾶ, ὑπὸ δαυὶδ δὲ ὕστερον διαφερόντως σπουδασθεὶς ἐλαμπρύνθη τοῖς τε ἄλλοις ἅπασι κ(αὶ) τῷ ἀνοικοδόμῳ τοῦ ναοῦ.» Τελ. φ. 145α «ὅτι πρόγνωσιν ἔχον τὸ δαιμόνϊον γένος οὔτε τὴν αἰτιώδη κ(αὶ) νοερὰν ἔχει οὔτε τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλλὰ τὴν συμβολικὴν μόνον διὸ κ(αὶ) διαπίπτει εἰς πολλά.»

64 φ. 145α «Τίνα περὶ δαιμόν(ων) δοξάζουσιν οἱ ἕλληνες.» Ἀρχ. «Ὁ μὲν ἡμέτερος λόγος προαιρέσας καὶ τοῖς ἀγγέλοις διδούς, καὶ πρὸ(ς) τὴν κρείττονα μὲν τούτοις ἀπευθύνον ῥοπήν.» Τελ. φ. 145β «ταῦτα δὲ πορφύριος φασὶ κ(αὶ) ἰάμβλιχος.

65 φ. 145β «Π(ερὶ) τ(ῆς) φυσικ(ῆ)ς καὶ προπατορικῆς δικαιοσύν(ης) καὶ ἁμαρτί(ας).» Ἀρχ. «Λέγεται παρὰ τοῖς ἁγίοις εἶναί τινα φυσικὴν καὶ προπατορικὴν δικαιοσύνην κ(αὶ)

ἁμαρτίαν. ἔστι δὲ ἡ μὲν φυσικὴ καὶ προπατορικὴ δικαιοσύνη». Τελ. φ. 147α «οὐχὶ αὐτὸς ὢν ἐκείνω ἀλλὰ ἀναλογῶν ἐκείνω τῶ ὑπερκεῖσθαι πάντ(ων) τῶν σωμάτων ὥσπερ ὁ θ(εὸ)ς πάντων τῶν κτισμάτων.»

φ. 147β. «Διάλεξι ἡμῶν τοῦ λεγάτου. κλήμεντος φημὶ κ(αὶ) νικηφόρου. περὶ τ(ῆς) ὀρθοδόξου πίσ(εως.)» Ἀρχ. «Οἱ τὴν ὑφήλιον ὅλην οἰκοῦντες πατέρες καὶ ἀδελφοὶ καὶ τέκνα τοῖς ἐν χριστῷ πιστοῖς ὁ εὐτελὴς ἐν μοναχοῖς νικηφόρος ἐν ἁγίῳ πνεύματι χαίρειν. εἰρήνη ἡ τοῦ χριστοῦ ἡ πάντ(α) νοῦν ὑπερέχουσα ἥτις (ἐστὶν) ἡ εὐλάβεια ἐπιβραβεύσει ἐν ταῖς καρδίαις ὑμ(ῶν) καὶ ἡμ(ῶν) ταῖς ἡμετέραις ἀρχαῖς ἔρρωσθε. Ἐπειδὴ ἀδελφοί μου καλοὶ ἀναγκάσθημεν διὰ πιστ(ῶν) ἀδελφ(ῶν) τὰ περὶ ἡμῶν ὦ φίλοι λέγειν» Τελ. φ. 151β «μαρτυροῦμαι τοῦ ἐν κ(υρί)ῳ ὅτι μ(ε)τ(ὰ) τῶν μεγ(άλων) μαρτύρ(ων) στεφανηφορῶν χορεύσει ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ κ(υρίο)υ ἡμ(ῶν) ἰ(ησο)ῦ χ(ριστοῦ) ᾧ κλ.»

67 (φ. 151β) «Ἀπόδειξις ἐκ τῶν ἁγί(ων) π(α)τέ(ρων κανονικὴ πῶς οἱ τῆς παλαιᾶς ῥώμης ἐξ ἡμῶν τῶν γραικῶν ἀπερράγησαν καὶ τῆς ἀποστολικῆς ἐξέπεσ(αν) παραδόσεως.» Ἀρχ. «Οὐδὲ οὕτως μεῖζον δεινὸν καὶ ἐσχάτης πενί(ας) καθέστηκ(ε) καὶ λοιμοῦ ψυχοφθόρου, ὡς ἡ ἄγνοια τοῦ καλοῦ καὶ ἡ λήθη τῶν θεί(ων), ἐὰν βασιλεὺς ἢ ἄρχων ὑπάρχει ἢ ἡγούμενος ἢ πένης κ(αὶ) ὑπὸ τούτ(ων) τῶν δῦο κρατούμ(ενος)». Τελ. φ. 152β «οἱ δὲ τοῦ ἀπολιναρίου καὶ ἀρείου φρονοῦντες ἐχέτοσαν τὸ ἀνάθεμα.»

68 φ. 153α «Λόγοι ὡραῖοι κ(α)τ(ὰ) λατίν(ων): διαφόρ(ων) ἁγί(ων) ἀποδείξεις, ὅτι ὡς αἱρετικοὺς ἔχει αὐτοὺς ἡ ἐκκλησία τῆς ἀνατολῆς». Ἀρχ. «Ὁ σοφώτατος π(ατ)ριάρχης ἀντιοχεί(ας) Θεόδωρος ὁ Βαλσαμὼν ἐν ταῖς πρὸς τὸν μάρκον τὸν ἁγιώτατον π(ατ)ριάρχην ἀλεξανδρεί(ας) ἀποκρίσεσι περὶ τούτων γράφει». Ἕπονται περικοπαὶ ἐκ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, Ἁγίου Μαξίμου, Ἁγ. Ἀθανασίου, Ἁγ. Σιλβέστρου, Θεοδωρήτου, Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Μιχαὴλ τοῦ Δοῦκα, Φωτίου τοῦ πατριάρχου, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Ἁγ. Αὐγουστίνου, Σωφρονίου Ἱεροσολύμων, Μάρκου Ἐφέσου.

69 φ. 162α «Ἑτέρα διάλεξις γενομένη κ(α)τ(ὰ) πρό(σ)ταξιν τοῦ κραταιοῦ κ(αὶ) ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου κ(αὶ) βασιλέ(ως) κ(υρίο)υ Μανουὴλ τοῦ Πορφυρογεννήτου παρὰ τοῦ ἱερωτ(ά)τ(ου) μ(ητ)ροπολ(ίτου) τοῦ Θεσσαλονίκης κ(υρι)ου Βασιλείου τοῦ Ἀχριδινοῦ. Πρώτ(η) συνεισφορὰ αὐτοῦ πρὸ(ς) τὸν ἰταλί(ας) ἐπίσκοπον κ(α)τ(ὰ) πρό(σ)ταξιν κ(αὶ) θέλησ(ιν) τοῦ πάπ(α) ῥώμης εἰς τοῦτο αὐτό.» Ἄρχ. «ὁ Λατῖνος· εὔχωμε δέσποτα γενέσθαι τὴν ἕνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν κ(αὶ) ἅμα παραδοῦναι μου τὴν ψυχὴν τῷ θεῷ· ὁ Γραικός. Ὁ τεθεὶς ἐν Σιὼν λίθ(ο)ς καὶ τοῖς μ(ὲν) ἀπηθοῦσιν ὢν πρό(σ)κομμα.» Τελ. σ. 165β «μάχ(η) κ(α)τ(ὰ) φά(σιν) κ(αὶ) ἀπόφασ(ιν) μί(αν) ἀλήθει(αν) ποιεῖ τ(ὴν) δὲ ἄλλην ψευδῆ.»

70 φ. 165β «Τὰ αἴτϊα μ(ε)τ(ὰ) τῆς λατϊνϊκῆς ἐκκλησί(ας) ὅσα περι δογμ(ά)τ(ων) κ(αὶ) γραφ(ῶν) κ(αὶ) ἑτέρ(ων) πολλ(ῶν) συγγραφ(ὲν) παρ(ὰ) Κυρίλλ(ου) τοῦ πρὶν Κυζίκου Κων(σταν)τίνου τοῦ Στιλβῆ.»[1] Ἡ ἀρχὴ τοῦ κειμένου ἐλλείπει διότι ὁ ἀντιγραφεὺς δὲν ἠδυνήθη φαίνεται νὰ ἀναγνώσῃ τὸ πρωτότυπον, εὕρηνται τέσσαρες γραμμαὶ κεναὶ ἐν μέσῳ δὲ τῆς τρίτης ἡ φράσις «μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμεῖ ἀλλὰ φθει.» ἐν δὲ τῇ πέμπτῃ γραμμῇ τὸ κείμενον ἄρχεται. «Τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τὰς θεί(ας) γραφ(άς)», μέρη τοῦ κειμένου παραλείπονται μὴ συμπληρωθέντα ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου. Τελ. φ. 170 «κἀντεῦθεν καὶ τὴν ἀν(θρωπί)νην κ(αὶ) δύο οὐσί(ας) τοῦ ἐν μιᾷ ὑποστάσει, συνηνωμέν(ας) παρίστησιν.»

[1] Περὶ Κωνσταντίνου Στιλβῆ πρβλ. Κρουμβάχερ, Βυζ. Λογοτ. § 317 ἔνθα ὅμως τοιοῦτον αὐτοῦ σύγγραμμα δὲν μνημονεύεται.

71 φ. 170β «Ἀπὸ τῆς ἐκκλησιατικ(ῆς) ἱστορ(ίας) τοῦ μο[ναχοῦ] Ἐπιφανίου περὶ τὸ π(ῶς) καὶ τοίνυν τρόπ(ῳ) ἐχωρϊσθησ(αν) ἐξ ἡμῶν οἱ λατι(νοι) κ(αὶ) ἐξεβλήθησαν τῶν πρωτεί(ων) κ(αὶ) διπτύχ(ων).» Ἄρχ. «Ἦν ὁ ἐν τῇ ζ′ συνόδ(ῳ) ἀνδριανὸς πάπ(ας) ῥώμης, κ(αὶ) μετ' ἐκεῖνον λέ(ων), βενέδικτος, παῦλος, στέφανος, νικόλαος ὁ ἐπὶ τοῦ φωτίου.» Τελ. φ. 171β «τοὺς λατίνους ἀναφανδὸν ὡς αἱρετικούς, οὗτος ἦν ἐπὶ τῆς βασιλ(είας) κωνστ(αν)τ(ίνου) τοῦ μονομάχου.»

72 φ. 176β «Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, περὶ τοῦ οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου.» Ἄρχ. «Ἀλλ' οὔτε γινώσκουσι οἱ αἱρετικοί.» Τελ. φ. 171β «οὔτε μὴν ὁ λέγ(ων) ἔφη οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτί(ας), ἀλλ' ἀπὸ ῥύπου.»

73 φ. 171β «Κ(α)τ(ὰ) ἀρμενίων.» Ἄρχ. «Μετὰ τὴν τετάρτ(ην) ἐν χαλκϊδόνι συνόδ(ῳ) ἀπορρήξαντες ἑαυτοὺς τῆς καθολϊκῆς ἐκκλησίας.» Τελ. φ. 175α «κ(αὶ) κατηφιᾶν κ(αὶ) σκυθρωπάζειν, ἐφ' ἡμέραι ωρισμεναις κατ' ἐνϊαυτὸν κ(αὶ) τὴν νηστεί(αν) ταύτην ἀρτζηβούρτζην ἐνωνόμασεν.»

74 φ. 175β. «Τοῦ ἐν ἁγίοις π(α)τ(ρὸ)ς ἡμ(ῶν) Μάρκου ἀρχιεπισκόπου Ἐφέσου συλλογιστικὰ κεφάλαια πρὸ(ς) λατίνους». Ἄρχ. «Τὸ πν(εῦμ)α τὸ ἅγιον ἐκ π(ατ)ρ(ὸ)ς κ(α)ὶ υἱοῦ ἐκπορευόμενον ἢ ὡς ἐκ δύο ὑποστάσε(ων) πρόεισιν, ἢ ὡς ἐκ τῆς κοινῆς αὐτῶν φύσε(ως), ἢ ἐκ τῆς προβλητικῆς δυνάμεως.» Τελ. φ. 186α. «οὐκ ἄρα ἓν κ(αὶ) τὸ αὐτὸ αἴτϊον ἐπὶ τῆς θεί(ας) τριάδος ἀλλὰ δύο τὰ αἴτια κ(αὶ) μάτην οἱ λατῖνοι δύο ἀρχὰς φεύγουσιν». Πρβλ. Μάρκου Εὐγενικοῦ Κεφάλαια συλλ. πρὸς Λατ. ἐν Migne, Patr. Gr. τ. 161 σ. 12-138 καὶ δὴ τὸ 16ον Κεφ. ἐν σελ. 127.

75 φ. 186α. «Τοῦ ἁγ(ι)ωτ(άτου) π(ατ)ριάρχου κυ(ρί)ου Γενναδΐου κ(α)τ(ὰ) λατινικοῦ δόγματος.» Ἄρχ. «Ζητεῖται εἰ τὸ πν(εῦμ)α τὸ ἅγιον ἐκπορεύετ(αι) ἐκ τοῦ υἱοῦ κ(αὶ) δὴ πρῶτον δοκεῖ μὴ ἐκπορεύεσθαι τὸ πν(εῦμ)α τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ υἱοῦ, ἐν γ(ὰρ) τῷ κ(α)τ(ὰ) ἰωάννην εὐαγγελίῳ λέγ(ε)τ(αι).» Τελ. φ. 187α. «καὶ ἐκπορεύεται κ(αὶ) ἐξ αὐτοῦ τοῦ πν(εύματο)ς, τοῦτο δὲ ψευδὲς οὐδ' ἄρα ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύετ(αι) τὸ πν(εῦμ)α τὸ ἅγιον.»

76 φ. 187α. «Τοῦ ἁγιωτ(άτου) π(ατρ)ιάρχου κυ(ρίου) Γενναδΐου π(ερὶ) τ(ῆς) θεί(ας) μυσταγωγί(ας).» Ἄρχ. «Πρῶτον μὲν οὖν γινώσκειν ὀφείλετε ὅτι τὸ τοῦ κ(υρίο)υ ἡμῶν πανάγιον σῶμα ἓν ὑπάρχον ἀεὶ διαφόρους ἐπιδέχετ(αι) θεωρί(ας).» Τελ. φ. 189β. «Ἀπὸ τοῦ νῦν δὲ καὶ ἡμῶν ὑπερεύχεσθε, μιμεῖσθε τ(ὴν) ἐν ἡμῖν γινο(μέν)ην προ(σ)θήκην τ(ῆς) εὐλαβεί(ας).»

77 φ. 189β «Δωροθέου ἐπισκόπου Τύρου, ὀρχαίου ἀεδρὸς πν(ευμα)τ(ο)φόρου καὶ μάρτυρος γεγονότ(ος) ἐν τοῖς καιροῖς λικινί(ου) κ(αὶ) κωνστ(αν)τ(ίνου) βασιλέως.» Ἄρχ. «Οὗτος ὁ λεχθεὶς ἀοίδιμος ἀνὴρ συγγράματα διάφορ(α) κ(α)τ(α)λέλοιπε ρωμαϊκά τε κ(αὶ) ἑλληνικὰ ἐπειδήπερ ἑκατέρ(ων) τῶν γλωσσῶν ἔμπειρος ὑπῆρχεν» ἕπεται ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Δωροθέου ἀπαρίθμησις τῶν ἑβδομήκοντα μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ. Τελ. φ. 191α. «ὅπερ μεῖζον πάντων τῶν θαυμάτων ὑπῆρχεν κ(αὶ) ἔστι.» Ἐξεδ. ἐν Migne, Patr. Gr. τ. XCII σ. 1060-66.

78 φ. 191α τοῦ αὐτοῦ Δωροθέου «Πε(ρὶ) τῶν ιβ̅ ἀπο(στό)λ(ων) τὰ ὀνόματα» Ἄρχ. «Πέτρ(ος) ἀπόστολος ἐν γαλιλαίᾳ ἐν τ(οῖς) μεσογεί(οις) τοῦ πόντου.» Τελ. φ. 191α. «Καὶ τελειωθεὶς θάπτεται ἐκεῖ.» Ἐξεδ. ἐν Migne, Patr. Gr. τ. XCII σ. 1071-74.

79 φ. 192α «Τοῦ ἐν ἁγί(οις) π(ατ)ρ(ὸ)ς ἡμῶν Ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρ(είας) πρὸ(ς) ἀντίοχον ἄρχοντα π(ερὶ) πλείστ(ων) κ(αὶ) ἀναγκαί(ων) ζητημάτ(ων) τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφ(αῖς) ἀπορουμ(ένων) κ(αι) πάρα πᾶσι χριστιαν(οῖς) γινώσκεσθ(αι) ὀφειλομέν(ων). κε(φά)λ(αια) ͵ρλζ′.» Ἄρχ. «Ἐρώτ(ησις) α̅. πιστεύοντες κ(αὶ) βαπτισθέντες εἰς τριάδα ὁμοούσιον, κ(αὶ) λέγ(ον)τες θ(εὸ)ν εἶναι τὸν π(ατέ)ρα.»

Τελ. φ. 202φ «ὡς γὰρ μὴ κρίν(ων) οὐ κρίν(ε)τ(αι), κ(αὶ) ὡς ταπεινοφρονῶν δικαιοῦται κ(αὶ) ὡς συγχωρῶν συγχωρεῖται.» Ἐξεδ. ἐν Migne, Patr. Gr. τ. XXVIII σ. 597 κ. ἑ.

80 φ. 203α «Τοῦ μεγ(ά)λ(ου) Βασιλ(είου)» Ἀρχ. «Ὅτι γὰρ οὐκ ἐγχωρεῖ ἀμφοτέρ(ων) π(ερι)γενέσθαι, τῶν τε κ(α)τ(ὰ) τὸν κόσμον τοῦτον πραγμάτ(ων) κ(αὶ) τῆς κ(α)τ(ὰ) θ(έσι)ν πολιτεί(ας).» Τελ. φ. 204β «Τὸν δρόμον κατέλυσα ἐλεεινὸν θέαμα τοῖς ἐμὲ θεωροῦσι γενόμ(εν)ος»

81 φ. 204β «Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου περὶ συγχωρήσεως ἁμαρτημάτων.» Ἀρχ. «ἁμαρτημάτων συγχωρήσεως σημεῖον ἐστὶν ὅταν τὰ ἡμιπαθῆ ἐνθυμήματα.»

82 φ. 205α «Λεξικὸν κατὰ στιχίον ὀφέλιμον.» Ἀρχ. «Δεῖ εἰδέναι τῶ λέξιν τινὰ ζητοῦντ(α) ἐν τῶ λεξικῶ τούτω ὅτι εἰ σύνθετον ἐστὶν ἡ λέξις ἣν ζητῖσ πολλάκις διαιρῶν αὐτήν.» μετὰ δὲ τὸν ὀλιγόστιχον πρόλογον ἄρχεται τὸ λεξικόν. φ. 205β «ἅ, ἅτινα ὅσα — ἄα, συστήματα ὕδατος — ἀαββυκτόν, ἀβλαβὲς ἢ μέλανες — ἀαγές, ἰσχυρ(ὸν) πάνυ καὶ ἄθραυστον — ἀαδές, ἀηδές — ἀάθην, ἠπατήθην — ἀάθικτον, ἄφθαρτον, ἀβλαβές — ἄακτον, ἄθραυστον, ὑγιές — ἀάλιον, ἄτακτον, ἄλιον γ(ὰρ) τὸ μάταιον, ἀκρατές — ἀάνεμα, πολλαχὴ χάρις.» φ. 292α, «ἀρχὴ τοῦ μ. μαγάδεις, αὐλοὶ καθαριστήριοι— μαγάδιον, ὡραῖον κϊθάρισμα — μαγαλίδες, ὄργανα ψαλτικά.» Τελ. (φ. 343α) «ὤ, ἐπίρρημα σχετλιαστ(ικὸν) — ὤ, θαυμαστικὴ φωνή: ὢ βαβαί βαβαὶ αξ. ὢ εὖγε εὖγε ὢ καλῶς. ῷ, ὧτινι· ὦ, κλητική. ὦ, αὐτῶν.«

83 φ. 343β «Τοῦ ἁγίου Διαδόχου ἐπισκόπου φωτικῆς τῆς παλαι(ᾶς) ἠπείρου ἐρώ(τησις) καὶ ἀπό(κρισις).» Ἀρχ. «Ἐρώτησις. Τὶ οὖν ἐν τῶ κόσμω πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι. Ἀπόκρ(ισις). Θεὸς ὁ τὸν κόσμον ποιήσας.» Τελ. φ. 349β «τὴν ἰωάννου μοι σοφίαν ὑπαγορεύσας, ἐφανέρωσε λόγο(ς), ὢ πολυστέφανε καὶ φωτοφόρε βασιλεῦ, ἐπιστάσης γὰρ ἀπέπτη τῆς ἡμέρας.»

84 φ. 349β «Ἐκ τοῦ εἰς τ(ὸν) μ(έ)γ(αν) Ἀθανάσιον λόγου τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θεολόγου.» Ἀρχ. «Ὑλικὴν δυάδα πᾶν τὸ ἔνϋλον κ(αὶ) τὸ ἁπλοῦν.» Τελ. φ. 349β «κ(αὶ) οἷον ἔξω τῆς ὕλης πεφηνότα κ(αὶ) τῶ ἐν τριάδι θ(ε)ῶ συγγενόμενα.»

85 φ. 350α «Τὰ προλεγόμενα τῆς ῥητορικῆς.» Ἀρχ. «Τὰ προλεγόμενα τῆς ῥητορ(ικῆς) τέχνης εἰς δέκα κεφάλαια διαιροῦντ(αι). Καὶ πρῶτον ἢ ἐκ θ(εο)ῦ ἢ ἐν θ(ε)ῷ ἡ ῥητορϊκή. Δεύτερον εἰ ἐν ἥρωσιν ἡ ῥητορϊ(κή).» Τελ. φ. 355β «εἰ περιστατ(ικῶς) αἰτιώμενος κ(αὶ) τῶ πράγματι συγχωρ(ῶν), μετάλειψιν ποιεῖ.»

86 φ. 355β «Τῶν δέκα ῥητόρων ὁ σκάριφος.» (ἀπαρίθμησις τῶν δέκα μεγίστων ῥητόρων μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λόγων ἑκάστου.)

87 φ. 356α «Τοῦ σοφωτ(ά)τ(ου) κ(αὶ) λογιωτ(ά)τ(ου) Ματθαίου τοῦ Καμαριώτ(ου) ῥητορ(ικὴ) ἐπιτομὴ ἐκ τῶν τοῦ ἑρμογένους.» Ἀρχ. «Ὅρος ῥητορικῆς· Ρητορ(ικὴ) ἔστι δύναμις τεχνικὴ πιθανοῦ λόγου, ἐν πράγματϊ πολιτ(ϊκῶ), τέλος ἔχουσα τὸ καλῶς εἰπεῖν κ(α)τ(ὰ) τὸ ἐνδεχόμενον.» Τέλος φ. 396α «ἔλαττον τοῦ ἀγαθοῦ ποτὲ δὲ τὸ πλέον κ(αὶ) μεῖζον οἷ(ον) ἐπεὶ οὐ μὶν ἀφαυρότατος βάλλ' ἀχαι(ῶν).» Ἐξεδ. Ἀμβοῦργον 1675.

88 φ. 396β Τοῦ αὐτοῦ «Ἐπιτομὴ εἰς τὰ τῆς ρητορ(ικῆς) προγυμνάσματα:» Ἀρχ. «Ὅρος προγυμνάσματο(ς). Προγύμνασμα ἐστὶν ἄσκησις μετρί(ων) πρὸς μειζόν(ων) ἐπίρρωσιν πραγμάτ(ων)» Τελ. φ. 399 «Τοσαῦτα περὶ τῶν προγυμνασμάτ(ων) ὡς ἐν βραχεῖ κ(α)τ(ὰ) τὸν ἐπίτομον τουτονὶ λόγ(ον).»

89 φ. 399β «Καν(ὼν) εἰς τὴν χ(ριστ)οῦ γένεσιν ἰαμβικὸς ποίημα Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.»

90 φ. 417β.-418α Πίναξ τῶν σεληνιακῶν μηνῶν.

91 φ. 418β «Ἀρχὴ διαλέξεων τῶν Ἰουδαίων μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου τοῦ Γρηγεντίου».

Ἀρχ. «Τῆς νυκτός διελθούσης καὶ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ἀνατείλαντος..» Τελ. φ. 483β. «ἐγεγόνει ἀγαθὸς τοῖς ἅπασιν ἑκάστοτε τὰ πρόσφορα ἀπονέμ(ων) κ(αὶ) μεσίτης ἄγαν συμπαθέστατος ἐπί τε θ(ε)ῷ κ(αὶ) ἀν(θρώπ)οις ἐν χ(ριστ)ῷ κτλ.»

92 φ. 484β-491β «Τοῦ ἐν ἁγ(ίοις) π(ατ)ρ(ὸ)ς ἡμ(ῶν) Κυριλλ(ου) ἀρχιεπισκόπ(ου) Ἀλεξανδρεί(ας) λεξικὸν κατὰ στιχίον ὀφέλημον.» Ἀρχ. «ἄ. ἄ τινα σημαινει δὲ τὸ ὁμοῦ — ἀασάμ(ενος): ἐβλαμ(ένος) κ(αὶ) ἅμα ⟨?⟩ — ἄατος, ἀβλαβής, ἀπλήρωτος, — ἀάθη, ἠπατήθη, — ἀάσαι; κορέσαι καθυπνῶσαι» Κολοβόν, τελ. φ. 491β «αἰνεῖτ(ε) τ(ὸν) κ(ύριο)ν — ἀλλὰ δή, μὴ ὅτι — Ἀλλ' ἄγε δή, ἀλλὰ φέρε δή»

93 φ. 492β «Οἱ π(ατ)ριάρχαι τῆς Κωνσταντινουπόλ(εως) ὅσοι ἐπ(ατ)ριάρχευσαν αὐτ(ὴν) ἀπ' ἀρχ(ῆς) ἕως τ(ῆς) σήμερον ὅπου εἶναι ἀπὸ κτίσεως κόσμου χρόνοι ἑπτὰ χιλιάδες ὀγδοήντα τρεῖς ⟨=1575⟩ κ(αὶ) πόσους χρόν(ους) ἔζησαν ὁ καθένας κ(αὶ) ποῖος ἐξεβλήθη». Ἀρχ. «αος Στάχυς ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα ἀποστόλ(ων) χρόν(ους) ις τοῦτον ἐχειροτόνησεν ἀνδρέ(ας ὁ ἀπόστολος ἐπίσκοπον τ(ῆς) θράκης» Τελ. φ. 496β «Κύριλλος πωλυχρόνιον ποιήσαι κ(υρι)ον ἀμήν.»

99 φ. 501β «Περὶ πατριαρχῶν ἀλεξανδρεί(ας)» «αος μάρκος ὁ εὐαγγελιστής β' ἀνιανὸς κβ αἰμίλιος ιγ εὐμένιος ιγ κέρδων α πρίμος ιβ ἴουστος ια μάρκος ι κελαδίων ιδ ἀγριπῖνος ιβ ἰουλιανὸς ι δημήτριος μγ ἡρακλᾶς ις διονύσιος ιζ μάξιμος ιη θεωνᾶς ιθ πέτρος ὁ μάρτυς ι ἀχιλλᾶς α ἀλέξανδρος ιζ γεωργϊ(ος) ὁ ἀριανὸς ⟨ἐν τῇ ὥρᾳ⟩ ἀθανάσιος ι, τιμόθεος ε θεόφιλος κη κύριλλος λβ διόσκορος αἱρετ(ικὸς) ϛ ἰω(άννης) η ἀθανάσιο(ς) ζ ἰω(άννης) ια διόσκορος γ τιμόθεος ιζ γαϊανὸς α θεοδόσιος αἱρετ(ικὸς) β παῦλος β ζωϊλὸς ζ ἀπολινάριος κθ ἰω(άννης) ια εὐλόγιος ιζ θεόδωρος ε ἰω(άννης) ι γεώργιος θ κύριλλος ι πέτρος η».

Ἑτέρᾳ χειρί.

«Κοσμᾶς, πολιτιανός, εὐστάθιος, χριστόφορος, σοφρόνιος, μηχαήλ, μηχαήλ, χριστώδουλος, εὐτίχιος, ἰσαάκ, ἰώβ, ἠλί(ας), ἀρσέ(νιος), γεώργ(ιος), λεόντιος, ἰω(άννης), σάββας, θεοδόσιος, σοφρόνιος, ἐλευθέριος, μάρκος, νικόλαος, γρηγόριος, νικόλαος, ἀθανάσιος, γρηγόριος, ἰωακείμ.»

Ἑτέραις χερσίν.

«σίλβεστρος πολληχρόνιον ποιήσει κ(ύριο)ς ὁ θ(εὸ)ς τοῦ ποιμαίνειν τό ποίμνιόν του ἐν εὐσεβείᾳ καὶ πίστει ὀρθοδόξω

μελέτιος. κύριλλος καὶ μετετέθη

γεράσιμος πολληχρόνιον ποιήσει κ(ύριο)ς ὁ θ(εὸ)ς τοῦ ποιμένειν τὸ ποίμνιόν του ἐν εὐσεβεία καὶ πίστει ὀρθοδόξω εἰς πολὰ ἔτη.»

35 256 (ΓΙΞ)

Ἔ. 1575. 150×215 χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημ. φ. 16 συνεσταχωμένα ἐν μέσῳ τοῦ πολυμιγοῦς κώδικος 256. Κείμ. 93×155, στίχ. 22. Ἀρχ. καὶ τίτλοι ἐρυθρά.

ἐν τέλει:

«ἐγραύθη ἐν μηνὶ νοεμβρίῳ κδ ἔτει ͵ζπδ' ΙΝ(δικτιῶν)ος δ' ⟨=1575⟩
ἡμέρ(α) τρίτ(η) διὰ χειρὸς ἐμοῦ παχωμίου (μον)αχ(οῦ).»

Ἀκολουθία εἰς τὴν κατὰ σάρκα περιτομὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου α. «Ἀρχ. Συγκαταβαίνων ὁ σωτὴρ τῷ γένει τῶν ἀνδρῶν, κατεδέξατο σπαργάνων περιβολήν.»

[1] Οἱ ἀριθμοὶ οἱ ἀκολουθοῦντες τὰ ὀνόματα δηλοῦν τὰ ἔτη τῆς πατριαρχείας ἑκάστου

36 190

Ἔτ. 1585 - 86 170×230. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 67.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ κειμένου εὕρηται ἡ ἑξῆς σημείωσις: «Ἡ θεία λειτουργία αὕτη τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου γεγραμμένη διὰ χειρὸς τοῦ ἀοιδίμου καὶ σοφοῦ ἐν πατριάρχαις Μελετίου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας τοῦ ἐπιλεγομένου Πηγᾶ [1] καθὼς καὶ τὰ ἐφεξῆς συγγράμματα τοῦ αὐτοῦ εὑρεθέντα παρ' ἐμοῦ διασκορπισμένα μεταξὺ ἀχρήστων χάρτων, συνήχθησαν καὶ ἐδέθησαν οὕτως εἰ καὶ ἐλλιπῆ κατά τε τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος αὐτῶν ἵνα μὴ διασκορπισθῶσι καὶ ἀπολεσθῶσι παντελῶς. Ἔγραψε δὲ ταῦτα ὁ ἀοίδιμος κατὰ τὰ ἔτη ‚αφπε' ἢ ‚αφπς' ὡς ὅρα τὴν χρονολογίαν ταύτην ἐν ταῖς ἐνταῦθα ἀφιερωτικαῖς αὐτοῦ ἐπιστολαῖς πρὸς τὸν Βασιλέα Ῥωσσίας καὶ πρὸς τὸν προκάτοχον αὐτοῦ Σίλβεστρον τὸν ἀοίδιμον Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας. Ὁ Πηλουσίου Ἀμφιλόχιος ‚αωο'».

1 φ. 1α «Ἡ θεία λειτουργία τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ἀποστόλου (καὶ) εὐαγγελιστοῦ Μάρκου.» Ἀρχ. «Εὐχὴ τῆς προθέσεως. Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη (καὶ) ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ.» Τελ. φ. 23α «χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς (καὶ) φιλαν(θρωπ)ίᾳ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ (καὶ) ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πν(εύματ)ι νῦν καὶ ᾀεὶ (καὶ) εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.» Ἐξεδ. ἐπανειλημμένως πρβλ. C. A. Swainson The Greek Liturgies 1884 σ. 2 - 73. Τὸ κείμενον τῆς λειτουργίας παρεδόθη διὰ πέντε ἐν ὅλῳ κωδίκων ἐξ ὧν εἷς οὗτος ὁ καὶ πολὺ μεταγενέστερος.

2 φ. 25α «Μελετίου περὶ ἐκκλησίας Στρωματεῖς. Σιλβέστρῳ τῷ παναγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ πάπᾳ καὶ πατριάρχῃ τῆς μεγαλοτόλεως Ἀλεξανδρείας καὶ κριτῇ τῆς οἰκουμένης δεσπότῃ καὶ ἰδίῳ πατρὶ ἐν κ(υρί)ῳ θειοτάτῳ ὑπακοὴν ὁ Μελέτιος.» Ἀρχ. «Χαλεπανεῖς μου τῇ παῤῥησίᾳ δέσποτα π(άτε)ρ ἢ τῇ ἀληθείᾳ συμφήσεις.» Τελ. «τὸν ἐνόντα τρόπον ἀφοσιώσασθαι ἧς αἱ θεῖαι εὐχαὶ μεθ' ἡμῶν εἴησαν. Ἐν Αἰγύπτῳ ιε̅ῃ ἱσταμένου ἀνθεστηριῶνος ‚αφπε'».

3 φ. 28β τοῦ αὐτοῦ «Θεοδώρῳ τῷ κτλ. Μοσκόβῳ βασιλεῖ κτλ.» Ἀρχ. «Νόμος κεῖται παρὰ πέρσαις κράτιστε βασιλεῦ.» Τελ. «ὁ τῶν ὅλων θεὸς καὶ δεσπότης ἀτελευτήτοις αἰῶσι συνεπεκτεινομένας εὐθύνειε. ἔρρωσθω ἐν κυρίῳ τὸ θεῖον σου κράτος. κηροφοριῶνος ι' ἔτει σωτηρίῳ ‚αφπς' ἐξ αἰγύπτου.» μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως.

4 φ. 32α Ἀκέφαλον κείμενον χειρὶ τοῦ Μελετίου Πηγᾶ. Ἀρχ. «τίνων ὑφ' ἡγεμόνων τε (καὶ) τίσιν ἐπ' ἐλπίσι κυβερνωμένη. Ὥστε μή τινα πλανηθῆναι ἐν ταύτῃ λογιζόμενον εἶναι, πόῤῥω που τυγχάνοντα, ἐν μέσοις κινδύνοις, μιμεῖσθαι γὰρ ἡμᾶς προσήκει τὸν οὐ(ρά)νιον πατέρα, ὃς πάντας ἀν(θρώπ)ους θέλει εὐθῦναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθεί(ας) ἐλθεῖν ἐπειδὴ δὲ ἀνάρθρως, (καὶ) ἀνισματισμένως ἀλλ' ὑφέν, (καὶ) ἀνάμιξ ὁ λόγος κατέστρωται τὴν τοῦ στρωματέος προσηγορίαν ἐκτήσατο, ἐκεῖθεν ξὺν θεῷ, ἀρξάμενοι ἵνα μηδένα εἶναι τὸν ἀμφιβάλλοντα εἶναι ἐκκλησίαν, ἢ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς.» Τελ. φ. 69β «πῶς ὁ τοῦ μακαρίου πέτρου διάδοχος τῶν ἀδελφ(ῶν) ἁπαξαπάντων μόνος ἄρξει; πῶς αὐτῷ μόνῳ πρόσεσται (ὡς αὐτοὶ ἀξιοῦσιν) ἄρχειν τοῖς δὲ λοιποῖς ἄρχεσθαι;»

37 68 (Ξ', 386)

Ἔ. 1592. 150×210. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημείων. Φύλλ. υδ' (404) κατὰ

[1] Κατὰ τὸν Ὑψηλάντην (τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν σελ. 120, 121) Μελέτιος ὁ Πηγᾶς ὁ Κρὴς ἐπατριάρχευσεν κατὰ τὰ ἔτη 1586 - 1603 ὅτε καὶ ἀπέθανε.

παλαιὰν ἀρίθμησιν. Κατὰ τετράδια. Στάχ. ἁπλοῦν. Κείμ. 100×160. Στίχ. 25. Ἐπικεφ. ἐρυθραί. Ἐν φ. τζγ'[β] εὕρηνται τάδε:

«Τέλος καὶ τῶ θ(ε)ῶ δόξα ἡ βίβλος τῶν παραλειπομέν(ων) διὰ
χειρὸ(ς) ἐμοῦ παφνουτίου ἱερομονάχ(ου) καὶ πρωτοσυγγέλ(ου)
αλεξάνδρ(εια) ἐν μηνὶ ἀπριλλ(ίου) ι̅β̅ ἔτους ζρ' ἰνδικτιῶνος ε̅ης Ἐν Κων-
[στ(αν)τι(νου)
πόλ(ει) ἐγράφτη ἐν τῶ ναῶ τοῦ ἁγ(ιου) πολυκάρπο(υ) ἐπισκόπ(ου) μυρῶν
τὴ γειτονια ην επονομαζομενη ψω[μ]α εἶον.»

Περιέχει:

Ἑρμηνεία εἰς τὴν Παλ. Διαθήκην. Ἀρχ. (φ. α̅α) «συγγραφὴ τοῦ προφήτ(ου) μωυσέως: κείμενον: ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θ(εὸ)ς τὸν ἄν(θρωπ)ον κκὶ τὴν γῆν: θεοδωρήτου: Τὶ δήποτε μὴ προστέταχε τῆς τῶν ὅλων δημιουργί(ας) θεολογίαν ὁ συγγραφεύς: ἐξήγ(η)σ(ις). μετρεῖν εἴωθε τοῖς παιδευομένοις, ἡ θεία γραφὴ τὰ μαθήματα· καὶ τοῖς μὲν τελείοις προσφέρειν τὰ τέλεια τοῖς ἀτελέσι δὲ τὰ στοιχειώδη καὶ τῆς σφῶν δυνάμει συμβαίνοντα, ἐπειδὴ τοίνυν αἰγύπτιοι τὴν ὁρωμένην κτίσιν.» Ἕπονται ἑρμηνεῖαι τῶν ἁγίου Βασιλείου, Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ἀκακίου Καισαρίας, Διοδώρου, Γενναδίου, Σευήρου, Γαβαλᾶ, Σευηριανοῦ.

38 105 (σλε')

Ἔ. 1592. 152×212. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 143. Κατὰ τετράδια. Στάχ. ἐκ δέρματος. Κείμ. 103×145. Στίχ. 21.

Ἐν τέλει φ. 143β.

« τέλος κ(αὶ) τῷ θ(ε)ῷ δόξα· ὑπὸ χειρὸς νεοφύτου ἱερο
μονάχου ἀρκωλάου τοῦ κρητὸς ‚αφϟβ'
φεβρουαρίῳ γη ἡμέρα ε̅η.»

Πρβλ. Gardthausen σ. 261.

1 Ἐν ἀρχῇ πίναξ τῆς βίβλου.

2 φ. 1α. Ἑρμηνεία εἰς τὴν Ἔξοδον:

«Περὶ τ(ῆς) ἐλευθερί(ας) τοῦ ἰ(σρα)ὴλ ἀπὸ τ(ῆς) τῦραννί(ας) φαραώ.» Ἀρχ. «Ἀκριβῆ τῶν πραγμάτων ποιούμενοι τὴν διάσκεψιν, συλλήπτορα κ(αὶ) ἐπαρρωγὸν ἀναδείκνυσθαι παρεκάλουν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς τὸν τοῦ θ(εο)ῦ λόγον, αὐτῷ δὲ καὶ μόνῳ τὸ ἀνασώζειν δύνασθαι τοὺς εἰς λῆξιν ἥκοντας.» Ἔργον Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ἐξεδ. ἐν Migne, Patr. Gr. LXIX σ. 385 κ. ἑξ.

φ. 4β. «Περὶ τῶν διὰ μωσέως γεγονότων τριῶν σημείων, λόγος.» Ἀρχ. «Ἐγ' ὤμην τοῦ πολυμαθοῦς ὠρϊγένους ταῦτα εἶναι τὰ ὑπομνήματα, εἰς ταύτην ὑπαγόμενος τὴν γνώμην ἐκ τῆς φράσεως τοῦ λόγου, ἔκ τε τῶν ἐννοιῶν ὀξύτητος. τὶς γ(ὰρ) ὠρϊγένους ψηλώτερος: καὶ τέλος ἐξ αὐτῆς ἤδη τῆς ὕλης αὐτὸν γ(ὰρ) κ(αὶ) μόνον πολλὰς τόμων χιλιάδας γεγραφῶτα μεμαθήκαμεν ἐς πᾶσαν τὴν γραφήν, ἀνὴρ τὸ ὄντϊ ὑπερθαύμαστος εἰ μὴ εἰς πτῶμα.κατηνέχθη ἐξαίσιον, οὐδὲν βουλόμενος ἐᾶσαι ἀνεξερεύνητον» ἄλλῃ χειρὶ προσετέθη «(ἔστι) (δὲ) κυρίλλου ἀλεξανδρείας.» «Τὴν μὲν θείαν ἥ τϊς ποτὲ ἐστι καταρθρῶσαι φυσιν οὐκ ἂν δύναιτὶ τῒς, ἄποπτος γ(ὰρ) παντελῶς.»

4 φ. 14β «Βιβλίον Δεύτερον, ἐν ᾧ ἐστὶ τάδε: α περὶ τῆς θυσίας τοῦ ἀμνοῦ β περὶ τῆς ἀναθέσεως τῶν πρωτοτόκων. γ περὶ τῆς μερρᾶς κ(αὶ) τοῦ ξύλου τοῦ παραδειχθέντος τῷ μακαρίῳ μωυσῆ δ περὶ τῆς ὀρτυγομήτρας κ(αὶ) τοῦ μάννα † περὶ τῆς θυσίας τοῦ ἀμνοῦ.» Ἀρχ. «Ὅτϊ τοίνυν ἐν χ(ριστ)ῷ δὴ κ(αὶ) μόνῳ τοῦ θανάτου δϊαδϊδράσκομεν κράτος κ(αὶ) ὡς ὁ σοφὸς ἡμῖν δϊαγέγραφε μαθητής· οὐκ ἔστιν ὄνομα ὑπὸ τὸν οὐ(ρα)νὸν τὸ δεδομένον ἀν(θρώπ)οις ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς, ἀναμάθοι τῒς ἂν κ(αὶ) καθ' ἑκατέροις πολλοὺς εἴπερ ἕλοιντο τρόπους.» Ἐξεδ. ἐν Migne, Patr. Gr. τ. LXIX σ. 417-85.

5 φ. 41β «Ἐν τῷ παρόντι τρίτῳ βιβλίῳ ἔνεστι τάδε: περὶ τῆς παταχθείσης πέτρας β περὶ τῆς ἐν τῷ ὄρει σινᾶ καθόδου τοῦ θ(ε(ο)ῦ καὶ τῆς ἐν αὐτῷ παραστάσεως τοῦ ἰ(σρα)ήλ, γ περὶ τῆς εἰς τὸ ὄρος ἀνόδου τοῦ μωυσέως κ(αὶ) ἀαρὼν κ(αὶ) ναδ(ὰβ) κ(αὶ) ἀβιούδ, καὶ τῶν ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρων, δ περὶ τῆς μοσχοποιΐας τοῦ ἰσραήλ, ε περὶ τοῦ καλύμματος τοῦ ἐν τῷ προσώπῳ μωσέως.» Ἀρχ. «Εἰσέλθετε δϊὰ τῆς στενῆς πύλης τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις ἐπεφώνει χ(ριστ)ὸς στενὴν μεν οἶμαι πῦλην κ(αὶ) τεθλϊμενην εἰςβολὴν τὸ τληπαθὲς ὀνομαζων κ(αὶ) τὴν τοῦ λόγου παντὸς ἀξίαν ὑπομονήν.» Ἔστι δὲ Κυρίλλου Ἀλεξανδρειας καὶ ἐξεδ. ἐν Migne, τ. LXIX σ. 484-538.

6 φ. 68α «Ἐν δὲ τῷ Λευϊτικῷ τάδε ἔνεστιν». Ἕπεται ἑρμηνεία εἰς τὸ Λευιτικὸν ἧς τὰ κεφαλαία:

«αον Ὅτι τὸ χ(ριστο)ῦ πάθος σ(ωτή)ριον βον ὅτϊ τῆς μϋστϊκῆς εὐλογίας ἐν μεθέξει γεγονότες, ἅγιοι καὶ ἱεροὶ πάντη τε καὶ πάντως ἐσόμεθα γον περὶ τοῦ καθαρισμοῦ τῆς λέπρας δον περὶ τῆς τῶν ἰουδαίων συναγωγῆς, ὅτϊ συνέβη πεσεῖν ἐξ ἀπειθείας αὐτὴν εον περὶ τοῦ μὴ εἰσέρχεσθαι τὸν ἀαρὼν δϊὰ παντὸς εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων» Ἀρχ. «Ὁ μὲν τῶν ὅλων θ(εὸ)ς, θάνατον οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλεία ζώντων, ἀλλ' ἔκτϊσε μεν εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα» Ἔστι δὲ ἔργον Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ ἐξεδ. ἐν Migne, τ. LXIX σ. 539-90.

7 φ. 96α Ἑρμηνεία εἰς τοὺς ἀριθμούς: «Τάδε ἔνεστιν ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ἀριθμῶν. αον περὶ χ(ριστο)ῦ κ(αὶ) τῆς ἰουδαίων συναγωγῆς, βον περὶ τῶν κατασκαψαμένων τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας γον ὅτϊ γέγο(ν'εν) ἡμῖν ἄρτος ζωῆς ὁ χ(ριστὸ)ς δον περὶ τῆς δαμάλεως τῆς πϋρᾶς τῆς κατακαιομένης, ἔξω τῆς παρεμβολῆς εον περὶ τοῦ ὄφεως τοῦ χαλκοῦ» Ἔστι δὲ Κυρίλλου Ἀλεξ. καὶ ἐξεδ. ἐν Migne, Patr. Gr. τ. LXIX σ. 589-642.

8. φ. 124α Εἰς τὸ Λευτερονόμιον. «Τάδε ἔνεστιν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ α περὶ τῆς νευροκοπουμένης δαμάλεως ἐν τῇ φάραγγϊ β περὶ τῆς αἰχμαλώτου γϋναικός, ξϋρομένης τε κ(αὶ) ὀνϋχιζομένης γ περὶ τοῦ παρεμβάλλοντος εἰς πόλεμον ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς δ περὶ τῶν δέκα κ(αὶ) δύο λίθων τῶν κεκονϊαμέν(ων) πέραν τοῦ ἰορδάνου, ε περὶ τῆς χειροτονίας ἰησοῦ.» Ἔστι Κυρίλλου Ἀλεξ. καὶ ἐξεδ. ἐν Migne, Patrol. Gr. τ. LXIX σ. 643-78.

39 161 (ρϟζ', 806)

Ἔ. 1592. 152×212. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 252 κατὰ τετράδια. Στάχ. ἁπλοῦν. Κείμ. 110×150, στίχ. 22. Ἀρχ. καὶ τίτλοι ἐρυθρά.

Ἐν τέλει:

« † ἐτελειώθη το παρὸν βιβλιον ὑπὸ χειρὸς ἐμοῦ
νεοφύτου ἱεροδϊακόνου ἀρκωλάου τοῦ
κρητός. »

Ἐκ τῆς σημειώσεως ἐν τέλει τοῦ ἄνω ὑπ' ἀρ. 105 κώδικος προκύπτει ὅτι Νεόφυτος Ἀρκωλάος ἔγραψε περὶ τὸ 1592.

1 φ. 1α Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. «Περὶ τῆς ἁγίας ἐνϋποστάτου καὶ ὁμοουσίου τρϊάδος.» Ἀρχ. «Οὐκ ἐπὶ ἡμᾶς ἀγῶνας ἐπείγεσθαι δεῖν ὁ σὸς ἀναπείθει λόγος.» Ἐξεδ. ἐν Migne τ. LXXV σ. 9-656.

2 φ. 249α «Τοῦ μεγ(ά)λ(ου) Ἀθανασίου Ἀλεξανδρ(είας), περΐ πΐστεως. ἐκ τοῦ λόγ(ου) του εἰς τ(ὸ) εὐ(αγγέλιον)». Ἀρχ. «Πιστεύομεν εἰς π(ατέ)ρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πν(εῦμ)α τρϊάδα ὑποστάσεων ἀδϊάσπαστον ἐχόντων τὴν δϊαίρεσιν». Τελ. φ. 252β «τῆς σαρκώσεως καὶ ἐναν(θρωπ)ήσεως μϋστήριον, ἀποβαλλόμεθα τὰς τῶν αἱρετϊκῶν βλασφημΐας:»

40 128 (355)

Ἔ. 1598. 150×220, χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 110 κατὰ τετράδια, στάχ. ἁπλοῦν. Κείμ. 90×150, στίχ. 17. Ἐπικεφ. ἐρυθραί. Ἀρχικὰ ἐλλείπουν αἱ δὲ θέσεις των ἔμειναν κεναὶ πρὸς συμπλήρωσιν.

Ἐν τέλει:

«Τέλει ἐχρήσατο τὸ παρὸν ε η ἐπὶ δεκάτη
τοῦ ,αφϟη' ἔτ(ους) τῆς ἐπιδημί(ας χ(ριστο)ῦ ,ζρζ κοσμογονί(ας)
ἡμέρᾳ ς η ἐν ἀλεξάνδρου ὑπὸ μαξί
μου ἀρχιδιακόνου ἀλεξανδρε(ίας)»

(Πρβ. Gardthausen σ. 257.

Ἐν τῇ α' σελ. ἐν τῇ κάτω ὤᾳ ἰδίᾳ τῷ κειμένῳ χειρί:

«μαξίμου ἱερομονάχου τοῦ πελοποννησίου και τόδε πρὸς τοῖς ἄλλοις».

Ἐν ἀρχῇ φύλλα 4 ἄγραφα.

φ. 5α «Βαρλαὰμ μοναχοῦ κ(α)τ(ὰ) Λατίνων» Ἀρχ. «Ὅτι ὑποκειμ(έν)ου ἐκ μόνου τοῦ πρώτου αἰτίου τὸ πν(εῦμ)α τὸ ἅγι(ον) ἔχειν τὴν ὕπαρξιν οὐκ ἀναιρεῖτ(αι) ἡ κατ' οὐσί(αν) ταυτότης π(ατ)ρὸς καὶ υἱοῦ. Εἰ μ(ὲν) οὗντινα ἀμφότεροι εἴχομ(εν) ἐκ θ(εο)ῦ ἀφιγμ(ένον) παρ' οὗ ἔδει ποιησαμένους ἑκατέρους τοὺς ὑπὲρ ὧν διαφερώμεθα λόγους,τ(ὴν) τῶν εἰρημένων δέξασθαι ψῆφον, οὔτ' ἂν πρὸς ἀλλήλους περὶ τούτων διελεγόμεθα, οὔτε πρὸς ἐκεῖνον λέγοντες προοιμιῶν ἐδεόμεθα ἐφελκομένων τὴν ἐκείνου εὔνοιαν, ὑπὲρ τοῦ μὴ παρακρουσθ(έν)τα τοῖς ἐναντίοις τῶν λόγων, ἐναντίαν θέσθαι τὴν ψῆφον». Τελ. φ. 11α «αἷς οἱ συκοφάνται περιβάλλειν ἡμᾶς ἐπιχειροῦσϊν, ὡς ἄρα οὐσί(ας) ἀλλοτριότητα εἰς τὴν τριάδα εἰσάγομ(εν).»

2 φ. 11α «Ὅτι ὑποκειμένου ἐκ μόνου τοῦ π(ατ)ρ(ὸ)ς ἐκπορεύεσθαι τὸ πν(εῦμ)α τὸ ἅγιον οὐκ ἀναιροῦνται αἱ προσωπϊκαὶ διαφοραὶ τῶν τριῶν προσώπων πρὸς ἄλληλα.»

3 φ. 31α «Ὅτι ὑποκειμένου ἐκ μόνου π(ατ)ρ(ὸ)ς ἐκπορεύεσθαι τὸ πν(εῦμα) τὸ ἅγι(ον) οὐδὲν τῶν περὶ θεολογί(ας) ἐν λογίοις ῥητῶς ἀναιρεῖτ(αι).»

4 φ. 47β «Ὅτι ὑποκειμένου κ(αὶ) ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι τὸ πν(εῦμα) τὸ ἅγιον πολλὰ τῶν ὁμολογουμένων ἀναιρεῖται καὶ πολλοῖς ῥητοῖς τῶν ἁγίων ἐναντί(ον) ἔχει ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις». Ἀρχ. «Ὅταν εἰς λόγους ἀλλήλους ἐρχώμεθα, ὦ ἄνδρες λατῖνοι, περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων δογμάτων, μὴ ἀντιδίκους ἀλλήλους ἡγώμεθα μήδε νικῆσαι ἀλλήλους σπουδάζομ(εν).» Τελ. φ. 63β «τοῦ μηδὲν ὑμῖν ἐν τῷ προκειμένῳ ζητήματι ἀληθεί(ας) μετεῖναι.»

5 φ. 63β «Πρὸς τοὺς ἀντιλογικοὺς τῶν λατίνων ὅτι ἀδύνατόν ἐστιν αὐτοῖς πρὸς γραικοὺς διαλεγομένοις διὰ συλλογισμῶν ἀποδεῖξαι ὅτι οὐ μόνος ὁ π(ατ)ὴρ ἀρχὴ κ(αὶ) πηγὴ θεότητος.»

6 φ. 78α «Πρὸς τὰς κυριωτέρας τῶν λατίνων ὑποθέσεις ἐξ ὧν οἴονται δεικνύναι τὸ πν(εῦμ)α τὸ ἅγιον καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἔχει τ(ὴν) ὕπαρξιν. λόγος ς΄ος»

7 φ. 92β «Πρὸς τ(ὸν) ἀρχιεπίσκοπον νικόλαον εἰπόντα πρὸς αὐτὸν ἀδύνατον εἶναι τὸν πάπαν τῶν ὀρθῶν ἐκπεσεῖν δογμάτων. λόγος ζ΄ος»

8 φ. 100β «Λεγάτος ἢ περὶ πν(εύματο)ς» ἄρχ. «Λατ(ῖνος), τεθέασαι τ(ὴν) ἐπιστολὴν ἣν ἔναγχος τῷ τε π(ατ)ριάρχῃ κ(αὶ) τοῖς περὶ αὐτὸν ἱεράρχαις περὶ ὧν διαφερόμεθα ἀπέσταλκα; γ ρ α ι κ ό ς, τὴν μὲν ἐπιστολὴν τεθέαμαι τῶν δ' ἐν αὐτῇ λεγομένων.» Τελ. φ. 107β «εἰ θανάτῳ τὸν ἀποθανόντα ὑπὲρ ἡμῶν ἀμειψαίμεθα.»

9 φ. 107β «Ἀνασκευὴ εἰς τ(ὴν) πεμφθεῖσαν αὐτῷ ἐπιστολὴν παρὰ τῶν πρέσβεων τοῦ πάπα.» Ἄρχ. «Λατῖνος. Ὁ π(ατ)ὴρ κ(αὶ) ὁ υἱός, μία εἰσιν ἀρχὴ τοῦ ἁγίου πν(εύματο)ς. ἀνασκευή. ἥκιστα ἡμῖν τοῦτ' εὐσεβ[ὲς] νομίζετ(αι).» Τελ. φ. 110β «ὥστε οὐ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ πν(εύματο)ς ἐν τούτοις ἐστὶν ὁ λόγος ἀλλὰ περὶ ὧν τοῖς ἀποστόλοις ἀνήγγειλ(εν).»

ΙΖ΄ ΑΙΩΝΟΣ

41 220

Ἔτ. 1605. 150×210, χάρτ μετὰ ὑδατ. σημ. φ. 176, ἀστάχωτ. Κείμ. 100×155, στίχ. 18.

Ἐν τῇ κάτω ᾤᾳ τῆς α΄ σελ.:

«ἀρσενίου ἐλαχίστου καὶ ἁμαρτωλοῦ ἱερομ(ο)
(νά)χου ἐκ τρίκκης τῆς ἑλλάδος τῆς θεί(ας)
σαρκώσεως ͵αχδ΄»
«͵αχε΄ θαργηλιὼν ἑκκαίδεκα: εἰς κορυφους»

φ. 95β ἐν τῇ κάτω ᾤᾳ:

«ἀρσενίου πόνος τέρμα ἐγεγόνει ἐκ κερκύρηθεν
͵αωχωεω σκιροφοριῶνος»

φ. 96α ἐν τῇ ἄνω ᾤᾳ:

«͵αχε΄ ἰουγίω γ̅ ἐν κορυφῇ τῆς κερκύρας.»

1 φ 1α «Εἰς τὸ Περὶ ἑρμηνείας ἐξήγησις.» Ἄρχ. Πρόκειται ἡμῖν ἡ ἐξήγησις τοῦ περὶ ἑρμηνεί(ας) καὶ ἐπειδὴ ἔθος τοῖς φιλοσόφοις διδάσκειν τινὰ προλεγόμενα προλαμβάνοντες κ(αὶ) ἡμεῖς τέτταρα τῶν ἀναγκαίων προτίθεμ(εν)» Τελ. φ. 75α «οἱ ἐν ταῖς θεραπείαις κ(αὶ) φαρμακοποιΐαις οὐ τὴν δύναμιν ἀλλὰ τὴν εὐωδίαν ἐπιζητοῦντες.»

2 φ. 76α «Ἀ ν α σ τ α σ ί ο υ π(ατ)ριάρχου Θεουπόλεως περὶ τῶν ὅρων.» Ἄρχ. «Σὺν θ(ε)ῷ ὅροι διάφοροι κ(α)τ(ὰ) τὴν παράδοσιν καὶ πίστιν τῆς ἁγί(ας) καθολικῆς κ(αὶ) ἀποστολικῆς ἐκκλησίας λεγόμ(εν)οι συλλεγέντες ἀπό τε κλήμεντος» Τελ. φ. 92α «αἱ διαφοραὶ τῶν κτισμάτων, καὶ πᾶσα οὐσία ἓν γένος κατὰ (δέ) τινος γενικώτατον γένος τὸ ὄν.»

3 φ. 92β «Σ υ μ ε ὼ ν Ε ὐ χ α ΐ τ ω ν: ὅτι λίαν ὠφέλιμον τοῦ φεύγειν τοὺς ἀν(θρώπ)ους κ(αὶ) τὴν βασιλικὴν ὁδὸν πορεύεσθαι κατὰ ἑνὸς ἑβ[ραίου].» Ἄρχ. «Νυνί (δὲ) ἐπειδὴ οὐ θέλομ(ον) οὔτε οἱ ἐν ὑποταγῇ οὔτε οἱ ἐν ἀρχῇ κ(α)τ(α)λεῖψαι τὰ ἴδια θελήματα, διὰ

τοῦτο οὐδεὶς εἰς προκοπὴν ἔρχεται.» Τελ. φ. 95β «ἄχρις ἂν ποιήσωσι θ(εὸ)ν τὸν ἄν(θρωπ)ον κατὰ χάριν, τοῦ δωρησαμένου αὐτὰς τοῖς προαιρουμένοις.»

4 φ. 96α «Εἰς τὰ πρότερα ἀναλυτικὰ ἀριστοτέλους ἐξήγησις κατ' ἐπιτομήν, Μ α ν ο υ ή λ ο υ τ ο ῦ Μ ο σ χ ι ώ τ ο υ ἤτοι περὶ συλλογισμοῦ.» Ἄρχ. «Σκοπός ἐστιν ὡς ἐν ἐπιτόμῳ παραδοῦνται τοῖς εἰσαγομένοις τὸν χαρακτῆρα τοῦ συλλογίζεσθαι ἀκολουθοῦντες τοῖς μεθοδικοῖς προστάγμασιν.»

42 366

Ἔ. 1614. 155×215 χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημ. φ. 159 κατὰ τετράδια στάχ. ἁπλοῦν. Κείμ. 110×190 στίχοι 24. Ἀρχικὰ καὶ τίτλοι ἐρυθρά.

Ἐν τέλει τοῦ ὅλου κειμένου:

«Ἐτελειωθ(η) τω παρὼν βιβλίων ἤπω χειρος εμου τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἐλαχεισ
του Ἰωάννηκείου Ἱερωμονάχου ἐκ τῆς ἐπαρχείας πάφου
ἐκ κόμης λεγωμένης τζάδας. υιὸν Θωμὸ οὕτω ἔπϊκλη
πιθέτῆς. δαίωμαι τοὺς ἀναγινώσκοντας αὐτῶν διὰ τὴν ἀμα
θειαν μου μὴ κυνήστε εἲς ὀνειδεισμ(ων) κατὰ τις ταλαιπωρου μου ψυχῆς
διώτη διὰ τῶν πωλλ(ῶν) μου πωθ(ων) ὀπου εἶχα νὰ ἐπιτίχω τέτηου
βιβλίου καὶ ὁ Κ(ύριο)ς ὠ Θ(εὸ)σ καὶ ἡ κυρί(α) ἡμῶν Θ(εοτόκος) ἔδωκαν [κ(αὶ) ἐπετηχά του
καὶ ἡ πωλλ(ή) μου ἀγάπι ὀπου ήχα νὰ τ(ον) απωκτίσω ἐπειλάθετω τ(ῆς)
αμαθείας μου καὶ ὥσοι το ἀναγνώσετε εὔχεστε μ(ου) διὰ τὸν κ(ύριο)ν
δώξα το ἁγί(ω) θ(ε)ῶ τω δώντι βωηθ(ει)αν ἀρχεὶν (καὶ) τέλος. Ἐτελη
ώθην ἐν μηνὶ αὔγουστον ι στοὺς τέσσαρες
ἡμέραν τετάρτην ὥρ(αν)
ἐννάτην
ἐν ἔτει τῆς κωσμοπειόσεως
͵ζρκβ
καὶ ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκο
νομήσας του κ(υρί)ου ἡ
μῶν ἰ(ησο)ῦ χ(ριστο)ῦ
͵αχ
ιδ »

Ὀ κ τ ώ η χ ο ς

43 192

Ἔ. 1615. 180×210. Βομβ. φ. 69. Κατὰ τετράδια. Κείμ. 100×150, στίχ. 17, στάχωμα βύρσινον μετὰ μικροῦ ἐντύπου σχεδίου: Τὸ κείμενον γέγραπται δι' ὡραίας καὶ μεγάλης καλλιγραφίας, οἱ τίτλοι ὡς καὶ τὰ ἀρχικὰ χρυσᾶ καὶ ἐρυθρά. Πάντα τὰ ἀρχικὰ εἶναι κομψῶς κεκοσμημένα, ἐξ αὐτῶν δὲ 18 διὰ χρωμάτων καὶ χρυσοῦ ἱστορημένα, ὧν ἔνια περίκομψα. Ἐν φ. 6α

ὁ τίτλος «Ἡ θεία λειτουργία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου», περιλαμβάνεται ἐν πλαισίῳ πλουσίως διὰ χρυσοῦ καὶ χρωμάτων κεκοσμημένῳ ἀλλὰ τέχνης ὄχι ἐντελῶς δοκίμου, ἐπίσης δὲ καὶ ἐν φ. 28α εὕρηται ἐπίτιτλον ὁμοίας διακοσμήσεως καὶ τέχνης.

Ἐν φ. 68β:

«† Τῷ πανοσιωτάτῳ καὶ μουσι
κοτάτῳ μεγάλῳ ἀρχιμανδρίτῃ
ἀλεξανδρείας κυρίῳ κυρίῳ
γερασίμῳ ματθαῖος ἁμαρ
τωλός, ἐν ἔτει ,ζρκγ$^{\varphi}$', φευρουαρίου
(Ἰ)ν(δικτιῶν)ος ⟨=1615⟩
ἐν τῇ σεβασμίᾳ μονῇ
τοῦ
Δά
λ
ο
υ».

Περιέχει λειτουργίας Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου καὶ τῶν προηγιασμένων.

44 200 (ΡϞΗ, 835)

Ἔτ. 1615. 210×218. Χαρτ. μετὰ ὑδατ. σημείων φ. 128 κατὰ τετράδια. Στάχ. κεκαλυμμένον δι' ὁλοσηρικοῦ. Κείμ. 160×110 στίχ. 14. Γέγραπται διὰ γραφῆς ὡραίας καὶ καθαρᾶς. Ἐν ἀρχῇ ἑκάστης λειτουργίας, ὁ τίτλος ἐν χρώμασι καὶ χρυσῷ ἱστορημένῳ πλαισίῳ. Πάντα τὰ ἀρχικὰ καλλιτεχνικῶς διαγεγραμμένα, 45 δὲ ἐξ αὐτῶν διὰ χρυσοῦ καὶ χρωμάτων ἱστορημένα.

Ἐν τέλει:

« κυρίλλῳ τῷ μακαριωτάτῳ
πάπ(ᾳ) καὶ π(ατ)ριάρχῃ τῆς μεγάλης
πόλεως ἀλεξανδρείας
ματθαῖος ἁμαρτωλὸς
ἐν ἔτει ,ζρκγ$^{\varphi}$ (Ἰ)ν(δικτιῶν)ος» ⟨=1615.⟩

Λειτουργία Χρυσοστόμου, Βασιλείου καὶ τάξεις χειροτονίας.

45 172 (ΡΝΕ')

Ἔ. 1622. 138×205, χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημ. φύλλα 336 κατὰ τετράδια. Στάχ. ἐφθαρμένη.

Ἐν φύλλῳ 63α εὕρηται.

«† ἐγράφη διὰ χειρὸς μελετΐου ἱεροδιακόνου τοῦ βλαστοῦ μηνὶ δεκεμβρΐῳ ιβ ,αχκβ»

Περιέχει δὲ Κυριακοδρόμιον Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου καθὰ σημειοῦται ξένῃ χειρὶ ἐν ἀρχῇ. Χάριν δὲ ἐξακριβώσεως παρατίθεται τὸ κάτωθι ἐκ τοῦ φύλλ. 32α «Κυριακῇ Ε' Λουκᾶ. Ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος κ(αὶ) ἐνεδυδήσκετο πορφύραν καὶ βύσσον εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς καὶ τὰ λοιπά· νὰ ἦσαν δυὸ καράβια ἀδελφοὶ εἰς ἕναν ταξίδι ὁμοῦ, καὶ τὸ μ(ὲν) ἕνα ἀπ' αὐτὰ νὰ ἔρχεται μὲ καλ(ὸν) κ(α)τ(α)βόδιον, χωρὶς καμμί(αν) ταραχὴν τῆς θαλάσσης κ(αὶ) χωρὶς ἄλλον τινα κίνδυνον καὶ ὅταν ἤθελεν ἐλθεῖν εἰς τὸν λιμένα νὰ ἐπνίγετον κ(αὶ) νὰ ἐπιάνασιν τὸν καραβοκύριν νὰ τὸν ἐβάνασιν εἰς τὴν φυλακὴν ὅλην του τὴν ζωήν.»

46 201 (Σα', 838)

Ἔ. 1626. 208×275. χάρτ. φ. 83 στάχ. μετὰ ἐντύπων σχεδίων. Κείμ. 110×165. Στίχ. 16. Γέγραπται διὰ γραφῆς ὡραίας καὶ καθαρᾶς μιμουμένης ἀρχαιοτέραν. Ἀρχικὰ καὶ τίτλοι ἐρυθρά. Ἐν ἀρχῇ ἑκάστου τμήματος ἐπίτιτλον πεποικιλμένον. Πάντα τὰ ἀρχικὰ εἶνε καλλιτεχνικῶς διαγεγραμμένα, ἐξ αὐτῶν δὲ 40 χρώμασι πεποικιλμένα.

ἐν φ. 84β

«† ἐγραφ(η) διὰ χειρὸς του ταπεινοῦ μ(ητ)ροπολίτου μηδεί(ας) καὶ σωζοπό-
[λε(ως) θεοδοσίου
,αχκς$^{\varphi}$ (Ἰ)ν(δικτιῶν)ος θ'$^{\varsigma}$ ἀπριλλ(ίου) ιε»

Λειτουργικὴ ἀρχιερατικὴ καὶ τάξεις χειροτονίας.

47 191

Ἔ. 1633. 150×212. Χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημείων. Φύλλ. 92. Κείμ. 75×112. Στίχ. 14. Ἀρχ. καὶ τίτλοι ἐρυθρά. Ἀρχικὰ κεκοσμημένα.

Ἐν τέλει:

« μνήσθητι τοῦ γράψαντος
θεοδοσίου
μηδείας ταπεινοῦ τοῦ
ἐκ νήσου ἄνδρου
,α χ λ γ ὀκτωβρίῳ κγ
(Ἰ)ν(δικτιῶν)ος β$^{\varsigma}$ »

Λειτουργίαι καὶ τάξεις χειροτονίας:

1 Λειτουργία Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.
2 » τοῦ Μεγάλου Βασιλείου.
3 Τάξεις χειροτονιῶν καὶ εὐχαί.

48 194 (ΡΠϚ', 793)

Ἔτ. 1634. 158×212. Χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημείων φ. 54. Στάχ. ἁπλοῦν. Κείμ. 85×148 στίχ. 19. Ἀρχ. καὶ τίτλοι ἐρυθρά.

Ἐν τέλει τῆς λειτουργίας τοῦ Μεγ. Βασιλείου :

« χεὶρ παρθενίου
,αχλδ^{ου} χ(ριστο)ῦ.»

Λειτουργίαι Χρυσοστόμου, Βασιλείου, Προηγιασμένων.

49 355

Ἔτ. 1634. 158×212 χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 78, στάχ. ἁπλοῦν.

Ἐν τέλει :

« εἰς κερκύραν ,αχλδ'
ποσειδῶνος ἕκτη ἐπὶ δέκα»

Περιέχει :

«Ὑπόμνημα εἰς τὸ β^{ον} τῆς ψυχικῆς ἀκροάσεως» Ἀρχ. «Ἐπιβαίνων ὁ Ἀρι(στοτέ)λ(ης) πρὸς τὴν τῶν ἀρχῶν τῆς φύσεως γνῶσιν τε καὶ θήρευσιν.» Τελ. «ἔστι μὲν καὶ ἕτερα ἅτινα ἀναπληρώσομεν ἐν τῷ ὀγδόῳ ταύτης τῆς πραγματεί(ας).»

50 316

Ἔτ. 1637. 150×210 χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 68. Κατὰ τετράδια. Στάχ. μεθ' ἁπλουστάτων σχεδίων. Κείμ. 125×175. στίχ. 31. Τῇ αὐτῇ χειρὶ ὡς καὶ καὶ οἱ ἑπόμενοι κώδικες 318, 319 καὶ 266.

Ἐν τέλει :

«Εἰς Κυδωνί(ας) Ἰουλίῳ λ' κατὰ τὸ ,αχλζ ἔτος τὸ σ(ωτή)ριον.»

1. «Ὑπόμνημα πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ ἀριστ(οτέ)λ(ους), θεωρούμενα περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς.» Ἀρχ. «Τὸ πᾶν ὑπὸ διαφόρ(ων) τε καὶ ἐναντίων σωμάτων τὸ εὐάρμοστον καὶ τάξιν ἔχειν ἡ δημιουργὸς φύσις ἐτορνεύσατο τὰ γὰρ φθαρτά.» Τελ. «Περὶ δὲ τούτων πάντων ἔσται λόγος μετέπειτα ἐν τῷ β' ταύτης τῆς πραγματεί(ας), μετὰ τὴν τῶν τεττάρων παράδοσιν στοιχείων. Καὶ ταῦτα περὶ τοῦ α' τῶν περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς.»

2. «Εἰς τὸ β' τῶν περὶ γενέσεως κ(αὶ) φθορᾶς ὑπόμνημα.» Ἀρχ. «Τοῦ ὁρισμοῦ παρέδωκε τῆς τε γενέσεως καὶ φθορᾶς ἐν τῷ α' ταύτης τῆς πραγματ(είας) κ(αὶ) ἅπαντα τά τε προπαρασκευαστικά.» Τελ. «οἷον ὁ αὐτὸς ἥλιος κ(αὶ) ἡ αὐτὴ τοῦ ἡλίου κυκλοφορία ἥτις τὰ νῦν ἔσται κ(αὶ) αὔριον· Καὶ ταῦτα περὶ γενέσεως κ(αὶ) φθορᾶς.»

51 318

Ἔ. 1637. 148×205. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 102. Κατὰ τετράδια. Στάχ. ἁπλοῦν. Τῇ αὐτῇ χειρὶ ὡς καὶ οἱ κώδικες 316, 319 καὶ 266.

1 φ. 1α «Εἰς τὸν β'^{ον} περὶ ψυχῆς τοῦ ἀριστ(οτέ)λ(ους) λόγον ὑπόμνημα.» Ἀρχ. «Ἡ λελογισμένη τοῦ ἐμοῦ σταγειρίτου κατὰ τὸν προγενέστερον περὶ τῆς ψυχικῆς βάσανος ἡ ἀπορία οὐσί(ας).» Τελ. φ. 58α «ζητεῖται δέον ποῖα ποτὲ τὰ πρὸς τροπὴν συμφέροντα ὄργανα ἐν τοῖς τελείοις τῶν ζώων.»

2 φ. 61α Ἀνεπίγραφον. «Μέρος πρὸς λύσιν τοῦ ε'^{ου}.» Ἀρχ. «Ζητεῖται πότερον συνεχῶς διὰ παντὸς τοῦ βίου τρέφεται τὸ ζῶον. Καὶ ὅτι μὲν τὸ ζῶον τρέφεται.» Τελ. φ. 77α «Ἀπορία ζ'. Περὶ τῶν χορηγούντων πρὸς τὴν γέννησιν μορίων. Περὶ δὲ τούτων ἔσται λόγος ἐν τῷ γ'ῳ τμήματι.»

52 319

Ἔ. 1637. 152×210. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 59. Κατὰ τετράδια. Στάχ. μεθ' ἁπλουστάτων ἐντύπων σχεδίων. Κείμ. 128×178. Στίχ. 37.

Ἐν τέλει :

«Νοεμβρίῳ λ' ,αχλζ'.»

Γέγραπται ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου τῶν κωδίκων 316, 318 καὶ 266.

«Ὑπόμνημα εἰς τοὺς περὶ ψυχῆς λόγους, χωρίον α^{ον}. Τῶν καλῶν καὶ τιμίων τὴν εἴδησιν ὑπολαμβάνοντες. Τῆς προκειμένης ὑμῖν πραγματείας ἔπαινος τὰ προοίμια, καὶ ὁ ἔπαινος προτροπὴ καὶ ἀποτροπὴ τὰ ἐγκώμια.» Τελ. «Φανερὸν οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι πρὸς γνῶσιν καὶ κίνησιν οὐ συνίστατ(αι) ἐκ τῶν στοιχείων ἡ ψυχή. Καὶ ταῦτα περὶ τοῦ α^{ου} τῶν περὶ ψυχῆς.»

3 φ. 81α «Μέρος β^{ον}. Περὶ τῶν καταμηνίων αἱμάτων.» Ἀρχ. «Ἰδοὺ πάλιν ἡμᾶς διαδέχετ(αι) ἡ παθητικὴ τῆς τῶν γεννήσεων ἀρχή.» Τελ. φ. 102α «πάντα φαίνονται διὰ τὴν γλῶτταν, περὶ δὲ τοῦ δ^{ου} ἐν τῷ α^{ῳ} εἴρητ(αι) τμήματι. Κεφ. ια^{ον} περὶ ἁφῆς.» Κολοβὸν ἐν τέλει.

53 266

Ἔτ. 1635. 148×217 χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 111. Κείμ. 127×172 στίχ. 140, Ἰδίᾳ χειρὶ ὡς οἱ κώδικες 316, 318 καὶ 319.

Ἐν τέλει τοῦ κώδικος :

«Τέλος εἴληφε τὸ παρὸν φευβρουαρίῳ κ
,αχλε.»

1. Ἀνεπίγραφον «Πρὸς τὸ β' τῶν περὶ οὐρανῶν.» Ἀρχ. «Σὺ γοῦν τὰ κάτω σεμνὰ τοῖς κάτω συγκεράσας ἀσέμνοις κ(αὶ) τὸ φθαρτὸν ἑνώσας τῷ ἀφθάρτῳ, ὦ ἔρως γλυκύτατε, τὴν τοῦ παντὸς ἔντεχνον ἐδημιούργησας εὐαρμοστίαν.» Τελ. «ἐκεῖ γὰρ περὶ τούτων κ(αὶ) ἑτέρων προφανεστάτους παραδόσωμ(εν) λόγους.»

2. «Ὑπόμνημα εἰς τὸν γ' περὶ ψυχῆς λόγον ἀριστο(τέ)λ(ους).» Ἀρχ. «Ἔνιοι μὲν ἀπὸ τῆς περὶ τοῦ ἡμετέρου τῶν ἀν(θρώπ)ων νοῦ θέ(ας) τοῦ γ' περὶ ψυχῆς ἀπ' ἄρχονται λόγου, οὕτως οἱ τῆς ἀραβικῆς μερίδος ἀβερόης ὁ ἄραψ κ(αὶ) ἀλφαράβιος.» Τέλ. «ὁ ἄν(θρωπος) δὲ διότι πάθει νόσοις ἢ ὕπνῳ ἐπικαλύπτετ(αι) κατὰ τὸν νοῦν, διὸ ἐκείνῳ ἡ φύσις ἐδωρήσατο. Καὶ ταῦτα περὶ φαντασίας.»

3. «Ὑπόμνημα πρὸς τὸ β' τῶν ἀκροαματικῶν.» Ἀρχ. «Ἐν τῇ τῶν φυσικῶν πραγματείᾳ πρὸς θήρευσιν τῶν ἀρχῶν τῆς φύσεως ἐπιβαίνων ὁ φιλόσοφος.» Τελ. «ἔνια μόριά ἐστι ὡς ὕλη τῆς τελεταρχικῆς μορφῆς. κ(αὶ) ταῦτα περὶ τοῦ β' βιβλίου.»

54 24 (ΡΛ')

Ἔ. 1642. 150×205. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 92. Κατὰ τετράδια. Κείμ. 90×120. Στίχ. 14. Στάχ. ἁπλοῦν. Τίτλοι καὶ ἀρχ. ἐρυθρά.

Ἐν φ. 82α εὕρηνται τάδε :

« Ἐγράπτη ἡ παροῦσα δέλτος ὑπὸ χειρὸς ἐμ(οῦ) λεοντίου
τάχα καὶ ἱερέ(ως) ἐκ τοῦ χωρίου λογαρὰ τὴν β μαΐου

(ἀπὸ) τ(ῆς) ἐνσάρκου οἰκονομί(ας) τοῦ κ(υρίο)υ ἡμῶν ἰ(ησο)ῦ χ(ριστο)ῦ
͵αχμϐ, 1642 διὰ συνδρομῆς καὶ πολλ(οῦ)
πόθου (καὶ) ἐξόδου κυρΐου παρθενΐου ἱ̊εράρχου
(καὶ) πν(ευματ)ικοῦ ἀπὸ χώραν ὀνομαζομ(έν)ην λεμισὸν
(καὶ) εἴτις βουληθῆ στερῆσαι ἐξ αυτοῦ τῶ
παρὸν βιϐλΐον νὰ ἔχει τὰς ἀρὰς τῶν ἁγί(ων) τρια
κοσί(ων) δέκα καὶ ὀκτῶ θεοφώρων π(ατέ)ρων τῆς
ἐν νϊκαία συνόδου.
(Καὶ) εἴτις ἀναχεῖρ(ας) λάϐη τῷ παρὸν βιϐλίον
ἀξϊῶ καὶ δέωμαι ἵ̈να μνή(αν) ποιεῖ ὑπὲρ ἐμοῦ
πρὸς κ(υρί)ου δϊὰ τὴν ἀγάπην τοῦ κ(υρίο)υ ἡμῶν ἰ(ησο)ῦ χ(ριστο)ῦ
(καὶ) εἴτε σφαλερὸν εἴη ἐπανορθώσατ(ο) ἵνα λάϐω ἄφεσιν
τ(ῶν) ἐμῶν ἁμαρτιῶν, ἀμήν.»

Ἐν ἀρχῇ φύλλα τινὰ μετὰ περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου.

Εὐχολόγιον.

1 φ. 5α «Ἀρχὴ τοῦ ἀποφορισμοῦ· νὰ ἀποφορίσεις ἄν(θρωπ)ον οὐ γυναῖκαν οὐ παιδίον ὅπου νὰ ἀφορισθοῦν ἀπὸ ἀρχϊερέαν ἢ ἀπὸ ἱερέαν.»

2 φ. 20α «Τάξεις εἰς τὸ λῦσαι ἄν(θρωπ)ον οὐ γυναῖκαν οὐ παιδίον οὐ ἄλλον τϊνὰν ὁπουνὰ ἀφωρισθοῦν ἀπὸ ἀρχιερέα οὐ ἱερέα.»

3 φ. 29α Εὐχαὶ εἰς ἀσθενοῦντας.

4 φ. 48α «Κανὼν καὶ παράκλησις εἰς πάντας ἁγίους, τοῦ κ(υρίο)υ δ(εηθῶμεν). Ἅγιοι τρεῖς παῖδες οἱ τὴν καμῖνον σβέσαντες.»

5 φ. 53α «Ἐξορκϊσμὸς εἰς ἄν(θρωπ)ον ἀσθενήν.»

6 φ. 56α «Τάξις γενομένη ἐπὶ ῥιγοὺς καὶ πυρετοῦ.»

7 φ. 64α «Ἐξορκϊσμὸς τοῦ ἐν ἁγί(οις) π(ατ)ρ(ὸ)ς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ἐπὶ πνευμάτων ἀκαθάρτων.»

8 φ. 78β «Εὐχὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου. αὕτη ἡ εὐχὴ εἶναι ὀφέλημι (καὶ) εἰς δάκκαμαν θηρίου (καὶ) εἰς δάκκαμαν ἐχείδνης.»

55. 297

1650;

Ἐν τέλει τοῦ κώδικος εὕρηται τὸ ἑξῆς ἰδιόχειρον Μητροφάνους τοῦ Κριτοπούλου.

«Πλουσιόδωρε, πρύτανι ὑψιμέδων
κλῖνον τὸ οὖς σου, πρός με τῷ παναθλίῳ
καὶ κατάπεμψον, τῷ ἐμῷ δημητρίῳ
ἐκ τῶν ἀγαθῶν, ὧν δέδωκας τῷ ἀϐραὰμ
καὶ τῷ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώϐῳ ἅμα,
Ἔτι βασιλεῦ, θατέρῳ δημητρίῳ
σὺν μηχαήλῳ ἐμμανουήλῳ ἅμα,
ἀδελφιδοῦς μου, θείαν σου δίδου σκέπην
ἐκ τῶν Ἰὼϐ δέ, δωρεῶν σου ὑστέρων

τούτοις ὀρέξειν ἱκετεύω χριστέ μου.
Ἔτι παρασχεῖν Θωμᾷ τῷ Κριτοπούλῳ
μετὰ τῆς αὐτῆς, συζύγου καὶ τῶν τέκνων
τὴν δωρεάν σου, τὴν ἄφθονον, οἰκτίρμον
συνάμα πᾶσι τοῖς ἐμοῖς συγγενέσιν
ἵν εὐφραίνωνται σὺν σοὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
τοὺς ἀπεράντους, σοὶ γὰρ ἡ δόξα πρέπει
καὶ προσκύνησις, τῷ πάντων κηδαιμόνι

Πόνος Μ(ητ)ροφάνους τοῦ μεγάλου ἀρχιμανδρίτου τοῦ Ἀλεξανδρεί(ας) τοῦ Κριτοπούλου.»

Ὁ ἐν Βερροίᾳ γεννηθεὶς τῷ 1599 Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος ἐπατριάρχευσε κατὰ τὸν Ὑψηλάντην κατὰ τὰ ἔτη 1647 - 1651 ὅτε καὶ ἀπέθανε. Συνεκρότησε δὲ λαμπρὰν βιβλιοθήκην (Κ. Σάθα, Νεοελλ. Φιλολ. σ. 297), ἡ ὁποία κατόπιν ἀπετέλεσε μέρος τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης Καΐρου. Ὄντως δὲ εἰς πολλὰ τῶν ἐντύπων βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης ταύτης εὕρηται ἡ σημείωσις

λ8
⁓ ✝ χ8 ͜ ου
«Εκ τ Μ ἱερα τ Κριτοπ »

Εἰς τὴν αὐτὴν βιβλιοθήκην ὑπάρχει ἐλαιογραφία τοῦ αὐτοῦ ἐπὶ μεταλλίνης πλακὸς παριστῶσα αὐτὸν εἰς στάσιν εὐλογοῦντος ἱεράρχου, ἔχουσα δὲ καὶ τὰς ἑξῆς δύο ἐπιγραφάς: «Metrophanes Critopulus ex Beribaea Macedoniæ acratis suæ oc Anno 38 nativitatis ejistus 1637» καὶ Μη .... άνης Κρητόπουλος ὁ ἐκ ..... τῆς Μακεδονίας ..... 38 .... σωτηρίῳ 1637.»

56 226

Ἔτ. 1654. 145×200. Χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημ. Πάχος 4 ἐκ. Στάχ. ἁπλοῦν. Κείμ. 110×152 στίχ. 23.

Ἐν τέλει:

«ἀπὸ χ(ριστο)ῦ 1654 ἰαννουαρίῳ
παρὰ στεφάνου τσιγαρᾶ, καὶ τόδε.»

Ἐν τέλει τοῦ πρώτου στίχου προσετέθη ἄλλῃ χειρὶ «1760» καὶ ἀπεξέσθησάν τινα. Ἡ ἡμερομηνία 1654 εἶνε πιθανή, τοῦ Κούρσουλα κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1631 ἀποδημήσαντος ἐκ Ζακύνθου εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἔνθα παρέμεινε διδάσκων μέχρι τοῦ 1646 τοὐλάχιστον. (Σάθα Νεοελλ. Φιλολ. σ. 255).

«Εἰς τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους φυσικὴν πραγματείαν ὑπομνήματα καὶ ζητήματα Νικολάου Κούρσουλα τοῦ Ζακυνθίου, διδασκάλου, φιλοσόφου καὶ θεολόγου. Βιβλίον α΄. Τοῖς ἐντευξομένοις εὖ πράττειν. Μέλλοντας ἡμᾶς περὶ τῆς περιπατητικῆς φιλοσοφίας τοὺς λόγους ποιεῖσθαι, χρὴ μέντοι ἡμᾶς ὑπομνῆσαι α΄. μὴ οὕτω ῥᾳδίως καὶ ἀπερισκέπτως

πᾶσι πιστεύει τοῖς τοῦ ἀριστοτέλους ἐξηγηταῖς.» Τελ. «ἄρα ῥητὸν ὅτι ὁ φιλόσοφος διαλέγεται περὶ τοῦ κατὰ τὸ ποσὸν ἀπείρου, ὡς παντί που δῆλον. Καὶ ταῦτα μὲν ἅλις περὶ τῆς φυσικῆς τοῦ ἀριστοτέλους ἀκροάσεως.»

57 176

Ἔτ. 1662-1690. 210×310 χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 436.

Περιέχει ἀνεπιγράφους λόγους εἰς κυριακὰς τοῦ ἔτους γεγραμμένους κατὰ τὰ ἔτη 1662 μέχρι τοῦ 1690. Ἐν ἀρχῇ «πίναξ τοῦ παρόντος βιβλίου.» Ὁ τόμος οὗτος ἐπιγέγραπται «τόμος Β^{ος}, οὗτος περιέχει τὸν Γ^{ον} καὶ Δ^{ον} καὶ ἀπὸ τοῦ Ε^{ου} τὰ ὄπισθεν» ἀποτελῶν μέρος σειρᾶς.

Ἀρχὴ τοῦ κειμένου: «καὶ φωτισμὸς καὶ σωτήρ μου. Σαββάτῳ α'φ 1662 φεβρουαρίου 15 εἰς τὴν ἀδελφοσύνην. Προοίμιον. Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ θ(εο)ῦ πρὸς τὸ δύνασθε ἡμᾶς στῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου. Παῦλος πρὸς ἐφεσίους κεφ. ς̅ Πριχοῦ ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θ(εο)ῦ ὁ ζῶν καὶ λόγος τοῦ π(ατ)ρ(ὸ)ς, πριχοῦ λέγω νὰ φανῇ εἰς τὸν κόσμον εἰς τὴν κοιλάδα ταύτην τοῦ κλαυθμῶν(ος)» ταῦτα ἐν τῇ ἀριστερᾷ σελίδι διακοπτόμενα μετά τινας στίχους, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ σελίδι: «Ἐπειδ(ὴ) κ(αὶ) ὁ θ(εὸς) ἔκαμ(εν) τὸν ἄν(θρωπ)ον αὐτεξούσιον κ(αὶ) αὐτοπροαίρετον, ἔδειξέν του κ(αὶ) δύο στράταις, μιὰ τῆς ἀπωλεί(ας) ἡ ὁποία εἶναι πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος, ἔδειξέν του καὶ ἄλλην τῆς σ(ωτη)ρίας, ἡ ὁποία εἶναι στενὴ καὶ τεθλιμένη καθὼς ὁ μονογενὴς υἱὸς τὸ εἶπεν στενὴ καὶ τεθλιμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν βασιλεί(αν) τῶν οὐ(ρα)νῶν, διὰ τοῦτο δείκτωντας του τοῦτες ταῖς δύο στράταις, ὁσὰν ἕνας ζουμπετάρης, ὡσὰν ἕνας διαλαλητὴς ὡσὰν ἕνας καλὸς κ(αὶ) εὐσπλαχνικὸς π(ατ)ήρ, πότε με χώρις ἀνάγκασιν καὶ βίαν, ἀλλὰ με μεγάλην καλοσύνην διὰ τοῦ προφ[ήτου] φωνάζει κ(αὶ) λέγει ἐὰν θέλετε κ(αὶ) εἰσακούσετέ μου τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φύγετε, πάλιν διὰ τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγει» Οὕτω δ' ἐν ἑκάστῃ ὁμιλίᾳ ἐν τῇ ἀριστερᾷ σελίδι εὕρηται ὀλιγόστιχον σημείωμα ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ μακροτέρα ὁμιλία[1].

58 142

Ἔ. 1669. 157×196. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 182 κατὰ τετράδια. Στάχ. ἐκ δέρματος φέροντος κοσμήματα ἐντετυπωμένα, καὶ πρόσθεν τὴν κεφαλὴν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Κείμ. 110×141. Στίχ. 21. Ἀρχ. τίτλοι καὶ κεφαλαῖα ὅλα ἐρυθρά.

Ἐν φ. 181β.

« *ἐτελειώθη ἡ παροῦσα ἱστορία ἐν τῇ κλεινῇ πόλει*
Μοσκοβίᾳ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ εὐσεβεστάτου
γαληνοτάτου καὶ θεοσέπτου βασιλέως κυρίου κυ-
ρίου Ἀλεξίου Μιχαηλοβίτζη, αὐτοκράτορος καὶ
μεγάλου Κνέζη Μοσκοβίας, καὶ πάσης ῥωσσί(ας)
ἐξόδῳ τοῦ μακαριωτάτου καὶ παναγιωτάτου
πάππα καὶ π(ατ)ριάρχου τῆς μεγαλοπόλεως ἀλεξαν-
δρείας καὶ κριτοῦ τῆς οἰκουμένης κυρίου κυ-

[1] Delehaye σελ. 353.

ρίου Παϊσίου μόχθῳ δὲ καὶ κόπῳ τοῦ ἐν
ἱερεῦσιν Ἰωάννου σακουλῆ τοῦ χίου, καὶ
οἱ ἀναγινώσκοντες ἔῤῥωστε, κἀμοῦ δὲ μέ-
μνησθε. Ἐν ἔτει σ(ωτη)ριώδῃ ͵αχξθ ⟨=1664⟩
ἀπριλλίῳ ζ̅ (Ἰ)ν(δικτιῶνος) ς'
ἡ μὲν χεὶρ ἡ γράψασα μέλλει φθαρῆναι
— γραφὴ δὲ μένεις εἰς χρόνους πλη-
ρεστάτους.»

Ἐν τῷ παραφύλλῳ τῷ συγκεκολλημένῳ τῷ σταχώματι ἐν τέλει τοῦ κώδικος εὕρηνται:

« *εἰς τοὺς — ͵ζροε ⟨=1667⟩ ἀπῆλθον οἱ π(ατ)ριάρχαι, εἰς τὴν μοσκοβίαν*
βασιλεύοντος τοῦ κὺς ἀλεξίου, μιχαηλοβίτζου, ὁ κὺρ
παήσιος ἀλεξανδρεί(ας), κ(αὶ) ὁ κὺρ μακάριος ἀντιοχεί(ας)
εἰς τοὺς ͵ζϟς ⟨=1588⟩ ἀπῆλθεν εἰς τὴν μοσχοβίαν ὁ κὺρ
Ἱερεμίας π(ατ)ριάρχης κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐχειρο-
τόνησεν αὐτοῖς, τὸν κὺρ ἰὼβ π(ατ)ριάρχην μοσχοβίας.»

Φ. 1α «Ἱστορία ἤτοι διήγησις περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Ῥωσσῶν, πόθεν κατάγονται οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν, καὶ περὶ τοῦ πότε, καὶ πῶς ἔλαβον τὸ ἅγιον βάπτισμα, καὶ περὶ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου· ὁποῦ ἦλθεν σωματικῶς εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ ἐκήρυξε τὸ θεῖον κήρυγμα. μεταφρασθεῖσα (δὲ) καὶ συλλεχθεῖσα ἐν συντομίᾳ ἐκ τῶν Σλαβαϊκῶν βιβλίων παρὰ Διονυσίου Ρακενδύτου καὶ μεγάλου ἀρχιμανδρίτου τῶν Ἰβήρων εἰς τὴν ἡμετέραν διάλεκτον κατὰ τὸ ͵αχξη^{ον}». Ἀρχ. «Τιτλος α^{ος}. Ὁ ἅγιος ἀπόστολος Ἀνδρέας, ὁ πρωτόκλητος κηρύττων τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν εὐαγγέλιον, εἰς τὸ Συνόπιν, καὶ εἰς Χερσῶναν, ἐκεῖθεν ἦλθεν κατὰ τὸν Βορυσθένην ποταμὸν, τὸν νῦν λεγόμενον κατὰ τὴν ῥωσσαϊκὴν γλῶτταν Δνήπρον ἐκεῖ ὅπου εἶνε τῶρα τὸ Κίοβον». Τελ. φ. 181α «τοῦ ὁποίου τὰς ἀρετὰς τὴν σύνεσιν καὶ τὰς ἀνδραγαθί(ας) καὶ τὰς λοιπὰς ἀγαθοεργίας, ἀφήνομεν ἄλλους γράψαι εἰς τὸ μετέπειτα πέρας τοῦ λόγου ἡμῶν ὧδε ποιούμενον τῇ συντομίᾳ χρώμενοι τέλος, τῷ δὲ θεῷ κτλ. ἀμήν.»

Ἐν τῷ 174^{ῳ} Κώδικι τῆς Ἁγιορειτικῆς Μονῆς Ἰβήρων (Λάμπρου Σπ., Κατάλ. τῶν ἐν ταῖς Β/θήκαις τοῦ Ἁγ. Ὄ. Ἑλλ. Κωδ. Τ. Β' Κανταβρ. 1900. ἀρ. 4294 σ. 46) ἐν φύλλοις 71α μέχρι 167, ἀπόκειται χειρόγραφος ἡ διήγησις αὕτη περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Ρώσων, ἀλλὰ κολοβή.

59 154

Ἔ. 1674. 200×270. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 20+σελίδες 384. Στάχ. ἁπλοῦν μετὰ σχεδίων ἐντύπων. Κείμ. 135×210, στίχ. 26. Ἀρχ. καὶ τίτλοι ἐρυθρά, ἐν ἑκάστῃ σελίδι φυλακτήρ.

Ἐν σελίδι 383:

« *ἐτελειώθη τὸ παρὸν νόμιμον παρ' ἐμοῦ ταπεινοῦ κλήμεντος ἱερομονάχου*
[κουζίνου κ(α)τ(ὰ)
τὸ ͵αχοδ^{ον} ὀκτωβρίου λ ἡμέρα ς̅^{η} ὥρα γ̅^{η} τῆς ἡμέρας.»

Ἐν ἑνὶ τῶν παραφύλλων ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος εὕρηται.

« *γεννάδιος μὲν ὁ ἐκ χίου ἡρακλείας γενόμενος, μεγάλος θεῖος ἡμῖν ὑπῆρχε τῆς γὰρ μάμμης ἡμῶν ἀδελφὸς ἦν. ἐγένετο μὲν ἀρχιερεὺς χίου τῷ ἐνενηκοστῷ ὀγδόῳ τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος διαρκέσας δὲ ἄχρι τοῦ δεκάτου ὀγδόου δύο μόνα ἐπιβιοὺς ἔτη εἰς ἡρακλείαν τελευτᾷ ὀκτωβρίου ιη΄ εἰς τζορλοῦ. ὁ δὲ γεράσιμος ἁπλῶς ἡμῖν θεῖος ὑπῆρχεν ἔζησε δὲ ἀρχιερεὺς ἀπὸ τὰ δεκαπέντε ἕως ἑξηκονταένα τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος καὶ τελευτᾷ πρῴην ἡρακλείας ἐπὶ διαδόχῳ ἀνεψιῷ αὐτοῦ μεθοδίῳ κατὰ μῆνα σεπτέμβριον ἑβδόμη τοῦ αὐτοῦ. τούτοις ἦν τὸ παρὸν νόμιμον ὅπερ νομίμως ἤδη πρὸς ἡμᾶς ἐκληρώθη. ὁ ἐλέῳ θεοῦ π(ατ)ριάρχης ἀλεξανδρεί(ας) γεράσιμ(ος) γράφει.* »

Ταῦτα ἐγράφησαν ὑπὸ Γερασίμου Γ΄ τοῦ Λερίου πατριαρχεύσαντος κατὰ τὰ ἔτη 1783 - 1788. Κατὰ ταῦτα Γεννάδιος ὁ ἐκ Χίου ἐχρημάτισεν ἀρχιερεὺς Χίου ἀπὸ τοῦ 1698 μέχρι τοῦ 1714, ἀπὸ δὲ τοῦ 1714 μέχρι τοῦ 1716 ἐχρημάτισεν Ἡρακλείας, Γεράσιμος δέ τις, ὑπῆρξεν ἀρχιερεὺς Ἡρακλείας ἀπὸ τοῦ 1715 ἕως τοῦ 1761, ὑπάρξαντες μεγάλος θεῖος καὶ θεῖος Γερασίμου τοῦ Παλλαδᾶ. Πρὸς ταῦτα ἔπιθι καὶ τὴν ὑπὸ Σπυρ. Λάμπρου ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι δημοσιευομένην ἐνθύμησιν ἐξ ἧς ἐμφαίνεται ὅτι «1714 Φεβρουαρίου 25 ἐμετατέθην ὁ ἅγιος Χίου κὺρ Γεννάδιος εἰς τὸν θρόνον τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Ἡρακλείας. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει Φευρουαρίου 27 ἐχειροτονήθην ὁ κὺρ Γεράσιμος εἰς τὸν αὐτὸν θρόνον τῆς μητροπόλεως Χίου» καὶ κατωτέρω «1718 Ὀκτωβρίῳ 19 ἔδωκε τὸ κοινὸν χρέος ὁ μακαρίτης Ἡρακλείας κὺρ Γεννάδιος καὶ ἐμὸς θεῖος, εἰς τὴν ἐπαρχίαν του εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Τζουρλοῦ.»

Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ φύλλῳ εὕρηται :

« *1728 σεπτεμβρίου 1 ἡμέραν κυριακὴν ἄνοιξαν*
τὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγ(ίου) γεωργί(ου)
εἰς ἡράκλειαν· τοῦ λεγομένου ἀρά . . . ἐπιστα
τοῦντος τοῦ ἡμετέρου πρωτοσυγκέλου κὺρ
σαμουὴλ ἐκ χώρας μουρλῶν ἐτελειώθη δὲ
εἰς τὴν 6 δεκεμβρίου : ἡρακλεί(ας) γεράσιμος»
« *νῦν δὲ βοηθείᾳ θεοῦ [μητροπολίτου ?] γερασίμου τοῦ καὶ ἀνεψιοῦ*
τοῦ αὐτοῦ Ἡρακλεί(ας) γεράσιμου.»

Ἐν δὲ ἄλλῳ παραφύλλῳ ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος :

« *͵αψκ΄ αυγούστου ιε΄ ἔδοσε τὸ κοινον χρέος*
ὁ βυζίης ἰωακεὶμ καθηρημένος . . . . ἐσυγχωρήθημεν
πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν οὐκ ἔφθασε δὲ νὰ τὴν ἰδῇ τὴν ἀθώωσίν του»

Ἐν τῇ κάτω ᾤᾳ τῆς σελίδος 382 :

« *καὶ τόδε πρὸς τοῖς ἄλλοις Γενναδίου μητροπολίτου Χίου»*
« *ἤδη δὲ σὺν τοῖς ἄλλοις Γερασίμου ... τοῦ καὶ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ»*

Ἐν τέλει, ἐν σελίδι 384.

«*Ἴσον τοῦ εὑρεθέντος κατὰ ͵αφπ ἔτος ἀπὸ χ(ριστο)ῦ εἰς τὴν χώραν ἀκύλα. κατὰ τὸ ζπθ*^{ω} *μηνὶ ἀπριλλίου κ (Ἰ)ν(δικτιῶν)ος δ΄» ⟨=1581⟩.*

Καὶ κάτωθι μονοκονδυλιακῶς.

«*Μέτρων καὶ Ἀθύρας Γερασίμου.*»

Ἐν σελ. 385.

«*ἀνεπαύθη ὁ πατὴρ ἡμῶν εἰς τὴν πατρίδα ὁ ἰωάννις τοῦ γημάρη τῷ αψπα*^{ω} *πλήρης ἡμερῶν τῶν τε μενουσῶν καὶ τῶν λυομέν(ων). τῇ δ τῆς διακαινησίμου ζ*^{η} *ἀπριλλίου» «ἡ δὲ μήτηρ ἡμῶν ἄννα τῷ αψπγ*^{ω} *αὐγούστου ιη*^{η} *ἀφ᾽ οὗ ὅμως ἔμαθεν ὅτι ἐγένετο ὁ υἱὸς αὐτῆς ἀλεξανδρείας πατριάρχης.»*

Ταῦτα ἐγράφησαν φανερῶς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Γερασίμου τοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1783 - 1788 πατριαρχεύοντος Ἀλεξανδρείας.

Ἐν σελ. 386.

«*Τοῦ ταπεινοῦ μ(ητ)ροπολίτου Νικαί(ας) Γερασίμου ⌣ αψκ*^{ω}»
«*Τοῦ ταπεινοῦ ἐπισκόπου μετρῶν γερασίμου»*
«*͵αψκ*^{ω} *αὐγούστου ιγ΄ εἰς τὰς ἑπτὰ ὥ(ρας) τῆς νυκτὸς (καὶ) ἡμέραν*
Σαββάτου ἀρχήσαμεν τὰ θεμελια τῆς μεγάλης ἐκ
κλησσίας π(ατ)ριαρχεύοντος τοῦ παναγιωτ(ά)του κυροῦ Ἱερεμίου
χάριτι δὲ χ(ριστο)ῦ καὶ εἰς δόξαν τοῦ μεγαλομάρτυρος ἐτελειώθη ὁ περι
[βλεπτος] πατριαρχικὸς ναὸς καὶ ἅπασα ἡ περιοχὴ
μετὰ τῶν ὀ[σ]πιτίων αὐτοῦ κατὰ τὸ ͵αψκ δεκεμβρίου κβ΄.
ο [Ἡρακλείου] γεράσιμος.»

1 φ. 1α «Σύνταγμα κ(α)τ(ὰ) στοιχεῖον τῶν ἐμπεριειλημμένων ἁπασῶν ὑποθέσεων τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις κανόσι πονηθέν τε ἅμα, καὶ συντεθὲν τῷ ἐν ἱερομονάχοις κ(υρί)ῳ Ματθαίῳ. Προθεωρία» Ἀρχ. «Τὸ τῶν ἱερῶν καὶ θείων χρῆμα κανόνων, ἤνθησε μὲν ἀπ' αὐτῆς ὡς ἔπος εἰπεῖν τῆς θειανδρικῆς ἐν τῷ κόσμῳ πολιτεί(ας) τοῦ λόγου.»

2 φ. 16α «Πίναξ τῶν κεφαλαί(ων). Περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστε(ως). Ἀρχὴ τοῦ α στοιχείου. α΄ Περὶ τῶν ἀρνησαμένων τ(ὴν) ἀμώμητον ταυτηνὶ τῶν χριστιανῶν πίστιν καὶ ὅπως τοὺς μεταμελλομένους τούτ(ων) προσίεσθαι δεῖ. Τὸ α στοιχεῖον ἔχει κεφαλαια ιη΄, τὸ β ιγ΄, τὸ γ λα΄, τὸ δ ιγ΄, τὸ ε λς΄, το ζ γ΄, τὸ η γ΄, τὸ ϑ γ΄, τὸ ι δ΄, τὸ κ λθ΄, τὸ λ ι΄, τὸ μ ις΄, τὸ ν η΄, τὸ ξ β΄, τὸ ο δ΄, τὸ π κα΄, τὸ ρ α΄, τὸ σ ιβ΄, τὸ τ ια΄, τὸ υ ε΄, τὸ φ ι΄, τὸ χ λγ΄, τὸ ψ δ΄, τὸ ω α΄—»

3 σελ. 1 «Περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστε(ως) Ἀρχ. «Τὰς τῶν ἱερῶν τοίνυν ὑποθέσεις κανόνων, κατὰ στοιχεῖον διελεῖν δοκιμάσαντες οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὡς οἷόν τε τότε εἰς ἡμᾶς»

«Ἀρχὴ τοῦ α΄ στοιχείου κεφ. α^{ον}. Περὶ τῶν ἀρνησαμένων ταυτηνὶ τ(ὴν) ἀμώμητον τῶν χριστιανῶν πίστιν καὶ ὅπως τοὺς μεταμελομένους τούτ(ων) προσίεσθαι δεῖ.» (σ. 3).

Κεφ. β^{ον} «Περὶ αἱρετικῶν καὶ ὅπως χρὴ δέχεσθαι τ(οὺς) ἐξ αἱρέσε(ων) ἐπιστρέφοντας.» (σελ. 10).

Κεφ. γ^{ον} «Πῶς δεῖ τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν ἤτοι τὰ συμπόσια » σ. 25 κ.λ.π.

Τελ. σ. 355 «Ἀρχὴ τοῦ ψ στοιχείου. Πῶς δεῖ ψάλλειν καὶ εὔχεσθαι, κεφ. α^{ον} ζήτ(ει) τὸ λε΄ κεφ. τοῦ ε στοιχείου.» κ.τ.λ.

«᾿Αρχὴ τοῦ ω στοιχείου. Τίνας δεῖ ὠράριον φορεῖν κεφ. α^ον ζήτ(ει) ἐν τῷ θ̄ κεφ. τοῦ ε στοιχείου κανό(νας) τῆς ἐν λαοδικείᾳ συνόδου κ̄β̄ καὶ κγ΄.» Τὸ Σύνταγμα Ματθαίου τοῦ Βλαστάρη ἐξεδ. ἐν Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων τ. Ϛ΄ ᾿Αθ. 1859.

3. σ. 357. «Τὰ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ὀφφίκια καὶ αἱ ἐνέργειαι αὐτῶν.» «Πεντὰς ᾱ ὁ μέγας οἰκονόμος κρατεῖ τ(ῶν) κτημάτων τῆς ἐκκλησίας.» Τελ. «καὶ ὁ ἄρχων τῶν κοντακίων.»

4. σ. 359. «᾿Εκ τοῦ κανονικοῦ τοῦ ἁγίου ᾿Ιωάννου τοῦ Νηστευτοῦ.» ῎Αρχ. «᾿Αλλὰ γὰρ κατὰ τὸν νηστευτὴν θεῖον ἰωάννην τὴν θεραπείαν τῶν ἡμῖν συμβαινόντ(ων) θεωρητέον παθῶν.» Οἱ κανόνες ᾿Ιωάννου τοῦ Νηστευτοῦ ἐν Migne, Patrol. Gr. LXXXVIII σελ. 1932 - 7.

5. σ. 365. «Νικήτα τοῦ μακαριωτάτου ῾Ηρακλεί(ας) ἀποκρίσεις πρός τινα Κωνσταντῖνον ἐπίσκοπον περὶ ὧν ἠρωτήθη. ῾Η μὲν ἀκρίβεια τ(οὺς) διγάμους οὐκ εἴωθε στεφανοῦν ἡ δὲ τῆς μ(ε)γάλης ἐκκλησί(ας) συνήθεια τὰ τοιαῦτα οὐ παρατηρεῖται.» Πρβλ. Migne, P. G. CXIX σ. 936.

6 σ. 366 «Τοῦ ἐν ἁγίοις Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλε(ως) τοῦ ὁμολογητοῦ, κανόνες ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ συντάξεων καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἁγίων π(ατέ)ρων.» ῎Αρχ. «᾿Εὰν κατὰ ἄγνοιαν πλυνθῇ ἀντιμίνσιον, οὐκ ἀποτίθεται τὸν ἁγιασμόν.» ᾿Εξεδ. ἐν Migne, P. Gr. τ. C. σ. 856 - 75.

7 σ. 369. «᾿Εκ τῶν ἀποκρίσεων ᾿Ιω(άνν)ου τοῦ ἱερωτάτου ἐπισκόπου Κίτρους πρὸς τὸν ἱερώτατον ἐπίσκοπον δυρραχίου τὸν Καβάσιλαν.» ῎Αρχ. «Τὰ ἀντιμίνσια τῆς ἁγιαστικῆς μετασχόντα δυνάμε(ως).» ᾿Εξεδ. ἐν Migne, P. G. τ. CIX σ. 960 - 84.

8 σ. 379. «Κεφάλαια δυοκαίδεκα γινόμενα παρὰ τ(ῆς) ἁγίας μεγάλης συνόδ(ου) τῆς γενομένης ἐν τῷ καιρῷ τοῦ παναγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ π(ατ)ριάρχου κὺρ ῾Ιερεμίου εἰς σύστασιν ἐκκλησιαστικήν.» ᾿Εν τέλει σημειοῦται ὅτι ἡ σύνοδος ἔλαβε χώραν «ἐν ἔτει ζρ̄ᾱ^φ μηνὶ μαΐῳ (᾿Ι)ν(δικτιῶνος) Ϛ΄ης» ἤτοι τῷ 1593.

᾿Εν τῇ ἄνω ᾤᾳ τῆς σελίδος 381 ἡ ἑξῆς σημείωσις «τόμος ὃς ἐγράφη παρὰ τοῦ ἐξ ᾿Αθηνῶν κυρίου Θεοφάνους τοῦ καρύκη π(ατ)ριαρχεύοντος τοῦ κὺρ ῾Ιερεμίου.»

σ. 376. «Τῶν τῆς ἐκκλησί(ας) ἀρχόντ(ων) ὡς ἡ παλαιὰ ἔχει παράδοσις· α΄^ος ὁ μέγας οἰκονόμος, β΄^ος ὁ ἐπὶ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἤγουν ὁ μέγας σακελλάριος»

60 259

῎Ετ. 1678. 145×200. χάρτ. φ. 158. Στάχ. μεθ᾿ ἁπλῶν ἐντύπων σχεδίων. Κείμ. 90×148 στίχ. 21. ᾿Εν τέλει ἑκάστης σελίδος ἐπαναλαμβάνονται τὰ στοιχεῖα δι᾿ ὧν ἄρχεται τὸ κείμενον τῆς ἑπομένης.

᾿Εν τέλει:

« γράφη διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ
νικολάου τάχα καὶ ἱερέ(ως), ἐν μηνὶ αὐγούστου Ζ^η
ἐπὶ ἔτους ͵ᾱχ̄ο̄η̄^ω ἐν κουρσιοβίτζα
ἐγράφ(η) κ(αὶ) παρὰ τοῦ σοφωτάτου διδασκάλου κυρίου μαξίμου
ἐπὶ ἔτους ͵ζ̄ρ̄κ̄η̄ καὶ ἀπὸ χ(ριστο)ῦ ͵ᾱχ̄κ̄ᾱ ἐν ἑλλάδι
ἀπὸ δὲ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ κυρίλλου ἐγράφ(η), ἐπὶ ἔτους
͵ζρλθ΄ ἀπὸ χ(ριστο)ῦ ͵αχλβ΄»

᾿Εν τῷ παραφύλλῳ ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος:

« † 1702 φευρου(α)ρ(ίου) 1̄6̄ τη καθαρᾶ δεῦτέρα
τῆς ἁγί(ας) τεσσαρακοστῆς ὀψίας γενομένης
ἐφάνη εἰς τὸν οὐρανὸν σιμίων
ωςσὰν ξίφος, ἀπο τον νότον ἕος λεβάν(τε).»

9 «Εἰς τὰς ὑπὲρ λατίνων συλλεγείσας γραφικὰς χρήσεις δι᾿ ὧν ἐπισφαλῶς παριστῶσι τοῖς οἰκείοις δόγμασι, τὸ ἀνίσχυρον πρὸ(ς) ἃς αἱ καθεξῆς κυρίου Μαξίμου ἱερομονάχου τοῦ Πελοπονησίου ἀντεπιγραφαί, δεικνύουσαι δυσσεβῶς ἐχούσ(ας) τὰς τοιαύτ(ας) ἐπιγραφάς, καί ἀντιθέτ(ους) οὐ ταῖς συνειλεγμέναις τῶν ἁγίων ῥήσεσιν: — Νουθεσία προτρεπτ(ικ)ὴ πρὸ(ς) τοὺς ἡμετέρους ὀρθοδόξους χριστιανούς· πεζῇ τῇ φράσει.» ῎Αρχ. «Πρέπον καὶ δίκαιον κ(α)τ(ὰ) ἀλήθειαν ἦτον, ἀδελφοὶ καὶ τέκνα τῆς ἀνατολικ(ῆς) ἐκκλη(σίας), νὰ μὴν ἔλθῃ τὸ γένος μας τὸ ἐπαινετόν, εἰς τόσην ἀμαθείαν καὶ στέρησιν τῆς σοφί(ας) ὅτι νὰ χάσῃ παντελῶς καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μὲ τὴν ὁποί(αν) εἶχε πάντοτε εἰς ὅλα τὰ γένη σιμὰ μέγα καύχημα.» Τελ. «καὶ φωτίζει ὡς φῶς ὢν ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄν(θρωπ)ον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. ἀμήν.»

61 297

῎Ε. 1684 - 86. 144×208, χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημείων πάχ. 2 1/2 ἑκ., στάχωσις δερματίνη μετὰ ἐντύπων σχεδίων φιλοκάλων, πρόσθεν εἰκὼν ἐντετυπωμένη τῆς κεφαλῆς τοῦ σωτῆρος.

᾿Εν τέλει τῆς μεθόδου περὶ ἐπιστολῶν, φ. 64 β:

« ἐγράφη κατὰ ͵ᾱχ̄π̄ς̄΄»

᾿Εν τέλει δὲ τῆς λογικῆς φ. 153α:

«ἐν ἔτει ͵ᾱχ̄π̄δ̄ ὀκτωβρίου δ^η»

᾿Εν φ. 4α:

«† Σαμουὴλ ἱερομονάχου καὶ πρωτοσυγγέλου ἀλεξανδρεί(ας)
ὑπάρχει τὸ παρὸν
τῆς ῥητορικῆς καὶ λογικῆς βιβλίον
ἐσταχώθη ἐν ἀλεξανδρείᾳ κατὰ ͵ᾱχ̄π̄ζ̄ ἔτος
μηνὶ νοεμβρίῳ κ̄ς̄΄
† τανῦν δὲ τοῦ αὐτοῦ Σαμουὴλ χρηματίζοντος μεγάλου
πρωτοσυγγέλλου τῆς μεγάλης ἐκκλησί(ας) κ(α)τ(ὰ) το ͵αχϟγ΄ ἔτος»

Εἶνε δὲ ὁ κῶδιξ ἰδιόγραφος τοῦ ἀπὸ Λιβύης Σαμουὴλ Καπασούλη τοῦ Χίου, ὅστις κατὰ τὸν ῾Υψηλάντην (Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν σελ. 264, 305) ἐπατριάρχευσε δὶς κατὰ τὰ ἔτη 1699 - 1705 καὶ 1710 - 1717. (Πρβλ. καὶ τὰ σχετικὰ δημοσιεύματα τοῦ Χρυσ. Α. Παπαδοπούλου ἐν ᾿Εκκλ. Φάρῳ 8 1911 241 - 80, 330 - 7, 401 - 18, 9 1912 49 - 57, 213 - 21)

1 φ. 5α «Σύντομος μέθοδος περὶ ἐπιστολῶν καὶ ἐπιγραμμάτ(ων), περὶ τοῦ τῆς ἐπιστολῆς ὀνόματος.» ῎Αρχ. «Καὶ ἐπιστολὴ μὲν εἴρηται ἀπὸ τοῦ ἐπιστέλλω, τουτέστιν ἐκπέμπω πρός τινα γράμματα.» Τελ. φ. 64β «τὴν ὀλιγοστὴν ταύτην μάθησιν διὰ συνεχοῦς ἀσκήσεως ἐπαυξῆσαι καὶ μεγίστην δεῖξαι τὴν ῥητορικὴν τελειότητα»

2 φ. 84α «Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου κυρίου Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλλέως ἔκθεσις κατ' ἐπιτομ(ὴν) τῆς λογικῆς πραγματεί(ας).» Ἀρχ. «Οὐδὲν οὕτω τοῖς ἀνθρώποις τίμιον ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ, ἀλλ' οὐδ' ἐπωφελές, μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον εἰς εὐζωΐαν ὡς ἡ φιλοσοφία, τοῖς τε καὶ μικρὸν νοῦ μετεσχηκόσι, καὶ ὁποσοῦν εἰς ἔννοιαν ἐλθοῦσι καλοῦ ὡμολόγηται.» Τελ. φ. 153α «τῷ συνετιστικῷ ὁδηγούμενον τῆς ἀνυποστάτου καὶ πηγαί(ας) σοφί(ας) ἢ πρέπει» κτλ. Ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι καὶ ἄλλα τινα ἑτέραις χερσίν.

62 276

Ἔ. 1690. 148×210. Χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημείων φ. 264 κατὰ παλαιὰν ἀρίθμησιν τοῦ γράψαντος, κατὰ τετράδια. Στάχ. ἁπλοῦν. Κείμενον 90×150 Στίχ. 19. Ἐγράφη διὰ δύο χειρῶν, ἐν φ. 261β τελευτᾷ ἡ πρώτη καλλιγραφικὴ χεὶρ καὶ ἄρχεται ἡ τὸ κείμενον συμπληρώσασα. Ὁ τίτλος τοῦ ὅλου ἐρυθροῖς γράμμασι.

Φ. 264α.

« *Ἐγράφη τὸ παρὸν σὺν θ(ε)ῷ ἁγίῳ ἐν μέμφι τῆς αἰγύπτου κατὰ τοὺς 1690 ἀλλ' ἔμεινεν ἀτελές, ἐπειδὴ ὁ καλλιγραφεὺς ἐκοιμήθη ἐν κυρίῳ ἰανουαρίου πέμπτη, καὶ ὁ θ(εὸ)ς μακαρίσει αὐτόν : — ἀθανάσιος ἱερομ(όνα)χ(ος) : - : -* »

Ἐν ἑνὶ τῶν παραφύλλων ἐν ἀρχῇ:

« *Ὁ τω φαρὸν βιβλῆον γράψας κὺρ ἀθανάσιος μοθονέος, ἐκυμήθη πρὸς κύριον εἴς τοὺς χηλίους ἑξακοσίους ἐνενήντα ἕξη φευρουαρίου ιθ ἡμέρα τετάρτη· εἰσταὶς ἐναία ὥραις τῆς νυκτὸς εξημερόματα Τετάρτ(η) καὶ ὁ θεὸς ἀναπαυση αὐτόν. 1696 — φευρουαρίου 29* »

Πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κειμένου εὕρηται ἡ κάτωθι σημείωσις χειρὶ τοῦ συμπληρώσαντος τὸ κείμενον.

«*Ὁμιλίαι ἤτοι διδαχαί, εὐαγγελικαί, πάνυ ὡραῖαι, εἰς τὰς κυριακὰς ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ αἵτιναι πονηθεῖσαι καὶ συλλεγεῖσαι, μετὰ πάσης ὅσης τῆς ἐπιμελλείας ἐκ διαφόρων βίβλων ὀρθοδόξων διδασκάλων παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς ἀθανασίου ἱερομονάχου τοῦ μοθωναίου εἰς κοινὴν τῶν ὀρθοδόξων ὠφέλειαν ἐν μέμφι τῆς αἰγύπτου καλλιγραφηθεῖσαι δὲ ὕστερον καὶ διὰ χειρὸς ἀναστασίου ἱερομονάχου τοῦ ἐκ τ(ῆς) λευκῆς ῥωσσί(ας) ἀμφοτέρους δὲ εἶχεν ἡμᾶς ὁ τ(ῆς) ἀλεξανδρ(είας) θρόνος. διὸ ἀναγινώσκοντες ἔρρωσθεν ἐν κ(υρί)ῳ καὶ μέμνησθε (καὶ) ὑπερεύχεσθαι πρὸς κ(ύριο)ν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων.*»

Ἕπεται ἰδίᾳ χειρὶ Πίναξ τῶν ὁμιλιῶν σημειουμένου καὶ τοῦ φύλλου ἐν ᾧ ἑκάστη ἄρχεται.

φ. 1α «Κυριακῇ α' τῶν νηστειῶν. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἠθέλησεν ὁ ἰησοῦς ἐξελθεῖν εἰς τὴν γαλιλαίαν. Ἑορτὴ χαρμόσυνος, καὶ ἡμέρα πανσεβάσμιος ἐπέλαμψε τῇ ἐκκλησίᾳ χριστοῦ σήμερον, εὐλογημένοι χριστιανοί, ἡ ὁποῖα καλεῖται καὶ ἡμέρα ὀρθοδοξίας ὁποῦ ὀρθοδοξία δὲν λέγεται ἄλλο, παρὰ ἐκείνη ἡ ἀληθινὴ πίστις ὁποῦ ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κ(υρίο)υ ἡμῶν ἰ(ησο)ῦ χριστοῦ »

ΙΗ' ΑΙΩΝΟΣ

63 44 (Ρϟϛ', 83)

Ἔτ. 1699 - 1704. 270×410. Χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημ. φύλλα γ' + σελ. 765. Στάχ. νεώτερον. Κείμενον 165×280, στίχ. 37.

Φ. Γ'α εὕρηται:

« *ἀρχὴν ἔκαμα τοῦ κόπου τῆς παρούσης ἱερὰς βίβλου κατὰ τὸ ͵αχϟθ'*»

σελ. 753:

« *ἐτελείωσα τοὺς κόπους τῆς ἱερᾶς ταύτης βίβλου*
μὲ τὴν βοήθειαν καὶ χάριν τοῦ παναγίου (καὶ)
ζωαρχικοῦ πν(εύματο)ς κ(α)τ(ὰ) τὸ ͵αψδ ἔτος.»

φ. Α'α ἄλλῃ χειρὶ ἢ τὸ ὅλον τοῦ κειμένου, Βίος Γερασίμου Ἀλεξανδρείας τοῦ Παλλαδᾶ.

Γεράσιμος Β' ὁ Παλλαδᾶς Κρὴς ὁ ἀπὸ Καστορίας διετέλεσε Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κατὰ τὰ ἔτη 1687 - 1699 καὶ «συνέθετο λόγους πολλοὺς οἵτινες σώζονται καὶ μέχρι τοῦ νῦν εἰς τόμον πολύφυλλον ἐν τῇ κατὰ τὸ Κάχιρον τῆς Αἰγύπτου πατριαρχικῇ βιβλιοθήκῃ.» (Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν σελ. 231, 264).

2 φ. Β'α «Περὶ τῆς αἰτίας τῆς ἱερᾶς ταύτης βίβλου.» Ἀρχ. «Ἀναγκαῖον εἶναι τὸ εἰς τὸ καθ' ἕνα τεχνούργημα νὰ ζητοῦσ(ιν) οἱ πολλοὶ τὴν αἰτίαν τοῦ τεχνουργήματος ἐκείνου.»

3 φ. Γ'α «Γερασίμου τοῦ ταπεινοῦ π(ατ)ριάρχου Ἀλεξανδρ(είας), τόμος πέμπτος ὠνόμασται δὲ ἡ ἱερὰ αὕτη βίβλος Τεσσαρακοστάριον.»

σελὶς 1 «Γερασίμου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρεί(ας) λόγος α'ος τῇ κυριακῇ τοῦ τελώνου καὶ τοῦ φαρισαίου, εἰς ὃν ἐπιγράφετ(αι) (καὶ) τὸ τοῦ εὐαγγελίου ῥητόν: Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθ(αι) ὁ εἷς φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης. Προοίμιον. Ὅταν τις ἄν(θρωπ)ος θέλει ξενιτευθεῖ χωριζόμενος ἀπὸ τὴν ἰδίαν του π(ατ)ρίδα εἰς γῆν ἀλλοτρίαν, εὐθὺς πίπτει εἰς ἀνυποφόρητον λύπην, ὅτι ὄχι μόνον ἀποστερεῖται ἀπὸ τῆς συνειθισμένης θεωρίας τοῦ τόπου του ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς καλοπαθείας τῶν συγγενῶν του (καὶ) φίλων, (καὶ) τὸ βαρύτερον πίπτει εἰς ἀγνωρίμους ἀν(θρώπ)ους, ὁποῦ ἐνδέχετ(αι) νὰ τὸν καταφρονοῦν, (καὶ) μὲ σκληροὺς λόγους νὰ τὸν ἀποστρέφωντ(αι) διώκοντές τον. Ὅθεν βλέπεις, κ(αὶ) πολλάκις καθέζητ(αι) ἀναστενάζων, (καὶ) ἀπὸ τὸ πολὺ τῆς λύπης του βάρος νὰ δακρυῤῥοῇ ἐνθυμούμενος τῶν ποτε καλοπαθημάτων του.»

Ἕπονται διάφοροι λόγοι.

σ. 743. «Τοῦ αὐτοῦ ἀναξίου π(ατ)ριά(ρ)χου Γερασίμου περὶ κοινωνί(ας) λόγος ρ'ος. Προοίμιον.» Τελ. δὲ τὸ ὅλον κείμενον σελ. 753 «μετανοήσατε τοίνυν ἀδελφοὶ καὶ ἐκ στόματος τοῦ ἱεροφάντορος ἰωάννου τοῦ χρυσοστόμου ὅπως δι' εὐχῶν καὶ πρεσβειῶν τῆς χάριτος αὐτοῦ νὰ σᾶς ἀξιώσῃ, ὁ μέγας θ(εὸ)ς τῆς οὐρανίου αὐτοῦ δόξης δοξάζοντας καὶ εὐλογοῦντας αὐτὸν ἐν π(ατ)ρί, υἱῷ καὶ ἁγίῳ πν(εύματ)ι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.»

4 σελ. 756 «Τὸ μπιράτι τοῦ θρόνου μεταπεφρασμένον ἀπὸ τὸ τουρκικὸν εἰς τὸ ρωμαϊκὸν παρὰ τοῦ κὺρ Σωφρονίου, ἐπὶ Ματθαίου.»

5 σελ. 762 «Πίναξ τῶν ἐν τῇ βίβλῳ ψυχωφελῶν λόγων τῶν παρὰ τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου ἀλεξανδρείας γερασίμου τοῦ κρητὸς φιλοπονηθέντων.» ἐν τέλει (σελ. 765). «Ὁ παρὼν πίναξ ξυνετέθη παρὰ τοῦ πανιερωλογιωτάτου ἀοιδήμου μητροπολίτου κυρήνης κυρίου κυρίου Ἰωάσαφ τοῦ κρητός.»

64. 2

Ἔ. 1706. 160×220 χαρ. μετὰ ὑδατ. σημ. φ. 234 κατὰ τετράδια. Στάχωσις δερματίνη παλαιὰ φέρουσα ἐντετυπωμένας πρόσθεν μὲν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου μετὰ τοῦ Ἰησοῦ ὄπισθεν δὲ τὴν Σταύρωσιν. Κείμ. 110×160 στίχ. 20. Τιτλ. καὶ ἀρχ. ἐρυθρά.

φ. 234α

«Ἔτους αψς^ω
ἐν μηνί φευβρουαβίου ὀγδοὴ δεκάτη»

καὶ μονοκονδυλιακῶς

«Γεωργίου Προσκυνητοῦ»

φ. 234β

«ἐτελυόθη τῶ παρῶν βιβλῆον δια χη
ρὸς κἀμοῦ γεωργίου προσκυνι
τοῦ ἐν ἔτει χιλιοστῶ ἐπτα
κοσιοστῶ ἕκτω εν μυνή
φευβρουαρείου ὀγ
δόη δεκάτει

† ἀπὸ τότες ὁποῦ ἐπείραν οἱ ἀγαρηνοὶ τὴν κωνσταντινούπολιν
ἀπὸ τοὺς ῥωμαίους εἶναι χρονοια διακοσια πενήντα ἐν
ναία, μαϊου κθ^η ἡμέρα τρίτη, εἰς τὴν ὅραν του ἐσπερινοῦ
ἐγραφὴ ἐν μινὶ μαρτίου λ^η ἐνέτει αψς^ω.

† ἔγινε σεισμὸς εἰς τοὺς χιλίους ἐπτακοσίους ἐπτὰ ἐν μινὶ
μαΐου εἰκοσιδύο ἡμέρα τρίτη»

φ. 7α ἐν τῇ ἄνω ὤᾳ:

«Θεοφίλου πατριάρχου ἀλεξανδρεί(ας) καὶ τόδε»

1 φ. 7α «Τοῖς ἁπανταχοῦ εὑρισκομένοις χριστονύμοις λαοῖς ἱερωμένοις τε καὶ λαϊκοῖς ἐν κυρίῳ χαίρειν ἀεί, προοίμϊον τοῦ παρόντος νομίμου, θησαυρὸς κεκρυμένος καὶ πηγὴ ἐσφραγισμένη τὶς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις, ὡς φησιν ἡ θεία γραφὴ τοῦτο εἰδὼς ἐγὼ ὁ εὐτελὴς ἐβουλήθην διὰ τὸ βαλεῖν πᾶσαν τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὴν τοῦ υἱοῦ καὶ θεοῦ λόγου μητέρα τὴν πανένδοξον κυρίαν ἡμῶν τὴν ἁγίαν θεοτόκον διὰ τὰς ἱκεσίας τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ἀποστόλου προτομάρτυρος καὶ ἀρχϊδιακόνου στεφάνου ὅπως μὴ ἐάσω τὸν θησαυρὸν κεκρυμένον, οὐδὲ τὴν πηγὴν ἐσφραγϊσμένην δηλονότι τὰ τῶν θείων

νόμων κεφάλαια μετενεγκεῖν εἰς λέξιν ἁπλῆν, καὶ ποιῆσαι ἐκλογὴν ἐκ πάντων τῶν ἐκκρίτων καὶ ἀναγγαί(ων) κανόνων, τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόν(ων) τῶν ἀποστόλ(ων) καὶ τῶν ἁγί(ων) συνόδων, τῶν θεοφόρων πατέρων καὶ ἑτέρ(ων) ἁγιωτάτων ἀρχιερέ(ων), καὶ τινῶν νεαρῶν βασιλικῶν νόμων. ἔτι δὲ καὶ ἑτέρ(ων), ὅσοι μετ᾽ ἐπιμελεί(ας) συνέγραψαν καὶ ἐκδοῦναι αὐτοὺς κεφαλαιωδῶς ὑμῖν τοῖς φιλομαθέσιν. οὐ κα | φυλλ. 7β | τὰ γλωτταν ἐλάδα ἀλλὰ φράσιν κοινήν· δϊὸ μηδεὶς ὑμῶν ἀξίω ὅσοι τοῦτο τὸ βιβλίον προθύμως ἀνὰ χεῖρας κατέχων βούλεσθαι εἰς κατηγορίαν ἀμοὶ τω ἐλαχίστω σει ἀκριβῆ εὑρϊσκόμην, εἰς ἁπλὴν λέξιν βαλῶ, βουληθέντει, οἶδα γὰρ ἀκριβῶς, ὥς τινες τῶν πρὸ ἡμῶν καὶ τῶν νῦν εὑρισκομέν(ων) τοῦτο πεποιήκασϊ, ὃ καὶ ἡμᾶς εἰς τοῦτο κινησθῆναι ἠἀνάγκασεν· ὅλλοι ἀναγινώσκοντες τοῦτος τὴν τῶν εὐχῶν χορηγί(αν) μὴ ὑστερήσητε δύνομαι. τοῖς πλεῖστα κοπιάσας περὶ τούτων, καὶ ἱδρῶσι πολοῖς περιλυθοῖσιν, ὥστε εἰς λέξιν ἁπλὴν ταῦτα πάντα μεταβαλεῖν. ὃς δὲ βούλεται ἐλθεῖν τὰ τοῦ λεχθέντος βιβλίου κεφάλαια τὸν ἐπ᾽ αὐτῷ γενόμενον πίνακα μετἐπιμελεί(ας) γινωσκέτω καὶ οὕτως ῥαδίως γενήσεται ὑμῖν τὸ ἀμφισβητούμενον, ἔῤῥωσθε.»

«Ἤνυσται αὕτη ἡ βίβλος μετὰ πολλοῦ μόχθου ἐνταῦτα ἐν τῇ περιφήμῳ ταύτῃ τῇ ἁγιωτάτῃ μ(ητ)ροπολητῶν ἐπτὰ πύλ(ων) θηβῶν· ἥτις ἐστιν ὁ ναὸς τοῦ αὐτοῦ ἀποστόλου καὶ πρωτομάρτυρος ἐπὶ τοῦ καλῶς καὶ θεαρέστως ταύτην ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερω | φ. 8α | καὶ θεοτιμήτου μ(ητ)ροπολίτου ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης βοιωτίας καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ σίδης κυροῦ ἰωάσαφ, οὗ οἱ γεννήτορες εὐγενέστατοι, θεοφιλέστατοι, ἐλεήμονες καὶ ἱερεῖς τίμιοι καὶ εὐλαβέστατόι, μακρῆς τούτου τὸ ἐπώνυμον, καὶ ἐπίγηος π(ατ)ρὶς αὐτοῦ ἡ θεοφύλακτος νῆσος ζακΐνθου, παῤῥεμοῦ τοῦ εὐτελοῦς καὶ ἐλαχίστου δούλου Μανουὴλ τοῦ Μαλαξοῦ καὶ οὐ τοῦ πρώην τιμιωτάτου οἰκονόμου τῆς ἁγιωτάτης μ(ητ)ροπόλεως ναυπλοίου καὶ ἄργους τοῦ ἐν ἱερεῦσι κυροῦ δημητρίου.» «Ἐν ἔτει ,ζσιγ′ ⟨=1705⟩ ἀπὸ κτήσεως κόζμου ἀπὸ δὲ τῆς χριστοῦ γεννήσεως ,αψε δεκεμβρίου ιγ′.»

Ἡ ἐπιτομὴ τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1561 συγγραφέντος νομοκάνονος τοῦ Μ. Μαλαξοῦ συνετάγη ὑπὸ τούτου κατὰ τὸ ἔτος 1563, (Κ. Δυοβουνιώτου, Ὁ Νομοκάνων τοῦ Μανουὴλ Μαλαξοῦ Ἀθ. 1916 σ. 22) ὁ δὲ ἀντιγραφεὺς τοῦ παρόντος κώδικος ἀντὶ τοῦ ἔτους 1533 (,ζοα′, ἰνδ. ς′) ἔθεσεν εἰς τὸν πρόλογον τὸ ἔτος καθ᾽ ὃ ἐξεπόνησε τὴν ἀντιγραφήν, χαρακτηριστικὸν δὲ ὅτι παρέλειψε νὰ σημειώσῃ τὴν ἰνδικτιῶνα.

φ. 9α ἕως φ. 23α. Πίναξ τῶν περιεχομένων κεφάλαια α′ ἕως τβ′. Ἀρχ. «Περὶ κριτοῦ τοῦ εἶναι εἰς πάντας συμπαθὴς καὶ νὰ μὴ δὲν πιστεύῃ λόγους τινὸς χορῒς νὰ ἐξετάζῃς κεφ. α′. περὶ δικαιοσύνης, καὶ περὶ τοῦ ποιεῖν δικαιοσύνην ὁ κριτής, καὶ κατάκρισις εἰς κριτὴν ὅπου κρίνει ἀδίκως. κεφ. β′ κτλ. κεφ. τα′ περὶ πῶς γράφεται τὸ διαζύγιον ὅταν δαιμονίζεται ὁ ἄνδρας, ἢ ἡ γυναῖκα καὶ θέλουν νὰ χωρισθοῦν. κεφ. τβ′ περὶ πῶς γράφεται τὸ διαζύγιον ὅταν ὁ ἄνδρας λείπει χρόνους πέντε καὶ δὲν ἀποστείλει τελείως ἐξόδους τῆς γυναικὸς αὐτοῦ.»

φ. 23α. Ἄρχεται ὁ Νομοκάνων «Πρέπει τὸν κρητὴν νὰ εἶναι εἰς πάντας συμπαθὴς καὶ νὰ μὴν δὲν πιστεύῃ λόγους τινὸς χωρῒς νὰ ἐξετάζῃ. ματθαίου τοῦ νομοθέτου ὁ ὁποῖος ἦτον ἱερωμώναχος καὶ πολλὰ σοφώτατος τὸν ἐπίκλην βλαστάρις. κεφ. α^ον. Πρέπει τὸν κρητὴν τούτέστιν τὸν ἀρχιερέα νὰ μειμίται τὸν δίκαιον κρϊτὶν καὶ μέγαν ἀρχιερέα τὸν κύριον ἡμῶν ἰ(ησοῦ)ν χ(ριστό)ν. νάναι εἰς ὅλους συμπαθής, ἀμνησίκακος ἀόργητος ἀπροσωπόληπτος, ἀδωροδόκητος δίκαιος καὶ μὴ εὐκόλως μηδὲ ἀνεξετάστως διαβολαῖς καὶ συκοφαντίαις» Τελ. φ. 229α «δήλωσιν καὶ ἀσφάλειαν κατεστρώθη τὸ παρὸν διαζύγιον ἐν τῷ παρόντι θείῳ κώδικι τῆς ἁγιωτάτης ἡμῶν μητροπόλεως. ὁ δεῖνα ἐν ἔτει ὁ δεῖνα καὶ μηνὶ ὁ δεῖνα.»

«Χάριν χαρΐζου χε′ τοῖς ἐμοῖς πόνοις.»

2 φ. 230α «Περὶ ἐξομολογήσεως Γαβριὴλ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.» Ἀρχ. «Ἐντιμότατοι κληρικοὶ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ λοιποὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ ὁσιώτατοι ἱερομόναχοι οἱ ψάλλοντες ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ καλῶς γινώσκεται ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἔχουσι δυὸ λογιῶν γεννήσεις.» Τελ. φ. 234β «προφητῶν προεδρίαι, πατριαρχῶν ῥάβδοι, μαρτύρων στέφανοι, δικαίων ἔπαινοι, συμβασιλεύοντες χριστῷ τῷ θεῷ καὶ κυρίῳ ἡμῶν εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας οὗ ἡ χάρις εἴη μεθ' ἡμῶν, ἀμήν.»

65 120 (ΠϚ', 412)

Ἔ. 1707. 180×214. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 36. κατὰ τετράδια. Στάχωμα μεθ' ἁπλῶν ἐντετυπωμένων τῷ δέρματι σχεδίων. Κείμ. 110×168, στίχ. 20, ἀρχικὰ καὶ τίτλοι ἐρυθρά. Ἀρχικά τινα κεκοσμημένα.

φ. 26α:

«Ἐγράφει ὑποχειρὸς μιχαὴλ υἱὸς Ιω(άνν)ου ἐκ νίσου πάτμου καὶ ὅποιος τὸ ἀνα γνωση ἀς εὔχεται δια όλους τοὺς χριστιανοὺς καὶ ὕστερα διὰταμένα τὸν ἁμαρ τολὸν ἔτος 1707»

φ. 35α:

«Ἐγράφη τὸ παρὸν ἀπὸ χριστοῦ 1707, δεκεμβρίου 5.»

1 φ. 1α «Συνταγμάτιον Γερασίμου πατριάρχου ἀλεξανδρείας ἐναντίον ἐκεινῶν ὁποῦ ψευδοφρόνως λέγουσι πῶς τὰ ἅγια μυστήρια τοῦ τιμίου σώματος κ(αὶ) αἵματος τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χ(ριστο)ῦ, τελειώνουνται εἰς τὰ κύρια λόγια. Ἀπόδειξις ἀληθὴς πῶς τελειώνουνται εἰς τὸ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ ὅτι τὸ πανάγιον πν(εῦμ)α τελειουργεῖ. οἱ παρασάμπιοι δι' ἐπιστολῆς αὐτῶν ἀραβηκῆς ἐζήτησαν τὴν ἀ[λη]θὴ ταύτην ἀπόδειξιν.» Ἀρχ. «Τίμιοι ἄρχοντες οἱ παροικοῦντες ἐν τὶ ἐπαρχία τριπόλεως τῆς συρίας τῆς εἰς τὸ κυνότερον παρασάμη λεγομένης.» Τελ. φ. 17β «εἰς ὃ γένοιτο πάντας ἀξιωθῆναι δοξάζοντας κ(αὶ) αἰνοῦντας πατέρα υἱὸν καὶ ἅγιον πν(εῦμα) εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.»

2 φ. 18α. «Ἱστορία ἣν ἔχουσιν οἱ ἰουδαῖοι ἐν τῷ τοῦ ἱεροῦ αὐτῶν κώδηκη τῷ ὄντι ἐν τῇ τιβεριάδη ἱστορεῖται δὲ κ(αὶ) ἀπὸ ποῦ ἴδα ἐν τῷ ῑ στιχειω κ(αὶ) μαρτυροῦ εἶναι τὸν χ(ριστὸ)ν υἱὸν θ(εο)ῦ.» Ἀρχ. «ἰησοὺς ὁ χριστὸς καὶ θεὸς ἡμῶν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως ἰουστινιανοῦ γέγονεν ἄν(θρωπ)ός τις ἀρχιγὸς τῶν ἰουδαίων.» Τελ. φ. 21α «ἀλλ' ἀληθῶς ὡς γνησίῳ φίλῳ τῷ φιλίππῳ τὸ παρὰ ἰουδαίοις ἀποκεκρυμένον μυστήριον ἐθάῤῥησεν.»

3 φ. 21β «Ἐπιστολὴ ἣν ἔστηλεν πιλάτος πόντιος πρὸς βασιλέα τιβέριον μετὰ τὸ σ(ταυ)ρωθῆναι καὶ ἀναστῆναι τὸν κύριον ἡμῶν ἰησοῦν χριστὸν δηλοῦσα τὰ περὶ αὐτοῦ ἧς ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει οὕτως· ἀναφορὰ ποντίου πιλάτου ἡγεμόνος τῆς ἰουδαίας πεμφεῖσα τιβερίου καίσαρος εἰς ῥωμανίαν κρατίστω, σεβαστῶ, φοβερῶ, θειοτάτω αὐγούστω.» Ἀρχ. «Πιλάτος πόντιος ὁ τὴν ἀνατολικὴν διέπων ἀρχὴν μηνῆσαι κέχρημαι πρὸς τὴν εὐσέβειάν σου.» Τελ. φ. 23α «κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν ἐπιτάξας γράψαι τὰ πραχ[θέντα] παρ' αὐτοῦ πάντα, ἀνήγαγον τῶ σῶ κράτει.»

Εἶνε πλαστὴ ἐπιστολὴ συνταχθεῖσα πιθανῶς κατὰ τὴν ἀναγέννησιν, ἐξεδόθη ὑπὸ Tischendorf, Acta Apostolorum Apocrypha σ. 433 ἑ. πρβλ. Ad. Harnack, Gesch. d. altchristl. Lit. bis Eusebius, τ. Α' Lpzg 1893 σ. 23.

4 φ. 23α «Ἀντίγραμμα κέσαρος πρὸς πόντιον πιλάτον κατηγορηκὸν δοὺς τὴν ἀπόφασιν κουρσοραχὰβ κ(αὶ) στρατιώτας σὺν αὐτῷ δισχιλίους τὸν ἀριθμόν.» Ἀρχ. «Ἐπειδή περ βίαιον καὶ ἀδικίας μεστὸν κατἀψυφήσω θάνατον ἰησοῦ τοῦ ναζωραίου» Τελ. φ. 24α «καὶ διὰ τῆς ὀπῆς τὸ βέλος εἰσελθὸν τὸν πηλάτον ἀνήρησεν.»

5 φ. 24β «Αἰνήγματα τινα πάνυ ὡραῖα ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου πάπα καὶ πατριάρχου ἀλεξανδρείας κυρίου κυρίου γερασίμου· ἔστι δὲ τὸ πρῶτον τοῦτο.»

6 φ. 27α «Ἡ παροῦσα διήγησις ἐστὶ περὶ τοῦ θαύματος ὅπερ ἐγένετο εἰς τὴν αἴγυπτον διὰ τὸ ὄρος ὅπου ἦλθε διὰ προσευχῆς τοῦ τότε π(ατ)ριάρχου ἀλεξανδρείας ἰωακεὶμ καὶ διὰ τὸ φαρμάκι ὅπου ἔπιεν, καὶ ὑπὲρ ἑνὸς μοναχοῦ τοῦ ποτε τζαγγάρη. Ἡ ὁποῖα διήγησις ἔστωντας καὶ νὰ μὴν εὑρίσκεται εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶτταν διὰ τὴν πολὴν καιρίαν, κάπιος χριστιανὸς εὑρίσκοντάς την εἰς ἀραβικὸν βιβλίον ζήλῳ θείῳ κινηθεὶς τὴν ἐμεταγλώτησεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον. Καὶ ὅποιος λοιπὸν τὴν ἀναγνώση μὲ εὐλάβειαν θέλει φρίξει τὸ πνεύμα του εἰς τὰ γενόμενα θαύματα.» Ἀρχ. «Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἦτον κάποιος π(ατ)ριάρχης ἀλεξανδρείας γρηγόριος» Τελ. φ. 35α «μάλιστα δὲ ὡς εἴπομεν ἐν τῇ ἀρχῇ ὅτι ἀπὸ τὸ ἀραβικὸν βιβλίον τῷ ἐμεταγλωττήσαμεν διὰ ἑρμηνέων κατὰ τοὺς χιλίους ἑξακοσίους ὀγδοήντα ὀκτῶ. Ὁ δὲ κύριος ἡμῶν ἰ(ησοῦ)ς χριστὸς ἀξιώσαι ἡμᾶς πάντας δι' εὐχῶν τοῦ ἁγίου καὶ θαυματουργοῦ τούτου π(ατ)ριάρχου εἰς τὴν οὐ(ρά)νιον βασιλείαν ἀμήν.»

66. 193

Ἔ. 1710. 156×205. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ., πάχος 1,8 ἑκ. ὁ κῶδιξ γραφεὶς κατὰ τὸ 1710 ὡς πολλαχῶς σημειοῦται ἀποτελεῖ κακότεχνον καὶ ἀφιλόκαλον μίμησιν τῶν παλαιῶν χειρογράφων τῶν μετὰ περικόσμων ἀρχικῶν.

Λειτουργίαι.

67. 164α (1061)

Ἕπονται ὀκτὼ κώδικες (67_{164}α, 68_{312}, 69_{148}, 70_{125}, 71_{162}, 72_{163}, 73_{164}, 75_{368}) γεγραμμένοι διὰ χειρὸς τοῦ ἐκ Χαλκηδόνος Κοσμᾶ Δ' τοῦ Βυζαντίου τοῦ ἀπὸ Σιναίου, ὁ ὁποῖος διετέλεσε πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κατὰ τὰ ἔτη 1723-1743. (Πρβλ. Χρ. Παπαδόπουλον ἐν Νέᾳ Σιὼν 2 824-9, Ἐκκλ. Φάρον 8 1911 253-80, P. Louis Cheiko, Les archevêques du Sinaï, Mélanges d. l. Faculté Orientale de Beyrouth 2 1907 408 κἑ., Νέον Ἑλληνομνήμονα 7 1910 208, 8 1911 371, Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν σ. 278 καὶ 243).

Ἔ. 1717. 167×219 χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 163. Κατὰ τετράδια στάχ. ἁπλοῦν.

φ. 112β Ἐν τέλει τῆς Προσευχῆς ἐξομολογήσεως φ. 112β:

«μετὰ θεοῦ τέλος γε νῦν τοῦ παρόντος παρὰ κοσμᾶ πατριάρχου κωνσταντινουπόλεως.»

Ἐν τέλει δὲ τοῦ ὅλου εὕρηται

«ὁ π(ατ)ριάρχης πρώ(ην) Κωνσταντινουπόλ(εως), Κοσμᾶς, ὃς ἦν ποτε σιναί(ου), εἶτα ἀλεξανδρεί(ας) καὶ τρίτον οἰκουμενικὸς γεγωνός, ἐπέμφθη ἐν τῷ σιναίῳ κ(αὶ) ὤκησεν ἔνδον τοῦ τείχους τοῦ μοναστηρί(ου) ἄνωθεν τῆς βασιλικῆς πύλης

εἰς τὸν κοινῶς λεγόμενον φονέαν, ἐν ᾧ καὶ ἔγρα
ψεν τὸ παρὸν ἐγχειρίδιον. κατὰ τὸ χιλιοστὸν ἑπτα
κοσιοστὸν δέκατον ἕβδομον ἔτος τὸ σωτήριον.»

Πρβλ. Παπαδόπουλον Χ. ἐν Ἐκκλ. Φάρῳ Η΄ 1911 σ. 273-4 ἔνθα δημοσιεύεται τὸ σημείωμα τοῦτο.

1 φ. 1α «Περὶ πίστεως λόγος α̅» Ἀρχ. «Τοῦ κυρίου συνεργοῦντος καὶ τοῦ λόγου βεβαιοῦντος»

2 φ. 3β «Περὶ ἐλπίδος.» Ἀρχ. «Ἀπὸ τῆς πίστεως προΐωμεν ἐπὶ τὴν δευτερεύουσαν ἐλπίδα ἥτις ἐξ αὐτῆς ἀρδευομένη καρποφορεῖ ἐν τριάκοντα καὶ ἑξήκοντα καὶ ἑκατόν.»

3 φ. 4β «Περὶ ἑστιάσεως.» Ἀρχ. «Περὶ τῆς ἑστιάσεως φησὶν ὁ παροιμιαστὴς ἐὰν καθήσης δειπνεῖσαι» 4 περὶ γαστριμαργίας, 5 περὶ μέθης, 6 περὶ ἐγκρατείας, 7 περὶ νηστείας, 8 περὶ φυλαργυρίας, 9 περὶ δωροληψίας, 10 περὶ συνηφότητος, 11 περὶ δανεισμοῦ, 12 περὶ τόκου, 13 περὶ πλεονεξίας, 14 περὶ τοῦ περισπασμοῦ, 15 περὶ τοῦ μὴ ἀγαπᾶν τὸν κόσμον, 16 περὶ παρρησίας, 17 περὶ ἀποχῆς γυναικῶν, 18 περὶ τοῦ μὴ ἐνδελεχίζειν ψαλλούσαις, 19 περὶ πορνείας, 20 περὶ σωφροσύνης, 21 περὶ παρθενίας, 22 περὶ προπετείας, 23 περὶ ὀργῆς, 24 περὶ θυμοῦ, 25 περὶ λύπης, 26 περὶ ἀκηδείας, 27 περὶ ἀπογνώσεως, 28 περὶ γογγυσμοῦ, 29 περὶ καταλαλιᾶς, 30 περὶ ψιθυρισμοῦ, 31 περὶ τοῦ μὴ μέμφεσθαι, 32 περὶ ἀντιλογίας, 33 περὶ ἀργολογίας, 34 περὶ περιεργείας, 35 περὶ καταφρονήσεως, 36 περὶ ὀκνηρίας, 37 περὶ τοῦ μὴ μετὰ δυνάστου ἐρρίζειν, 38 περὶ παρακοῆς, 39 περὶ συκοφαντίας, 40 περὶ κλοπῆς, 41 περὶ ψεύδους, 42 περὶ κενοδοξίας, 43 περὶ ὑπερηφανίας, 44 περὶ ὑψηλοφροσύνης, 45 περὶ τοῦ μὴ μέγα φρονεῖν, 46 περὶ τοῦ μὴ ἐξουθενεῖν, 47 περὶ τοῦ μὴ καταγελᾶν, 48 περὶ τοῦ μὴ κατακρίνειν, 49 περὶ τοῦ μὴ σκανδαλίζειν, 50 περὶ τοῦ μὴ ὀνειδίζειν ἀλλ' ὀνειδίζεσθαι, 51 περὶ τοῦ μὴ ἀνταποδοῦναι κακόν, 52 περὶ τοῦ μὴ μνησικακεῖν, 53 περὶ τοῦ μὴ ἐχθραίνειν, 54 περὶ τοῦ μὴ φθονεῖν, 55 μητ' ἐρίζειν, 56 περὶ τοῦ μὴ μισεῖν, 57 περὶ τοῦ μὴ ἐπιχαίρειν, 58 περὶ τοῦ συγχαίρειν, 59 περὶ τοὺ μὴ λυπεῖν τινα, 60 περὶ τοῦ προσέχειν ἑαυτῷ, 61 περὶ χριστολογίας, 62 περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν, 63 περὶ τοῦ φυλάττειν μυστήριον, 64 περὶ τοῦ μὴ ἀκαίρως θαρσεῖν, 65 περὶ ἀληθείας, 66 περὶ τοῦ μὴ ἐλέγχειν, 67 περὶ τοῦ ἐλέγχεσθαι, 68 περὶ τοῦ αἰσχύνεσθαι, 69 περὶ ταπεινοφροσύνης, 70 περὶ τοῦ συγχωρεῖν τὸν πλησίον, 71 περὶ τοῦ εὔχεσθαι ὑπὲρ ἀλλήλων καὶ τῶν ἐχθρῶν, 72 περὶ τοῦ μὴ ζητεῖν τὰ ἑαυτοῦ, 73 περὶ τοῦ μὴ ἐπιθυμεῖν, 74 περὶ δικαιοκρισίας, 75 περὶ δικαιομετρίας, 76 περὶ μετανοίας, 77 περὶ ὑπομονῆς, 78 περὶ ἀγῶνος, 79 περὶ ὑπακοῆς, 80 περὶ ὁμονοίας, 81 περὶ λογισμῶν, 82 περὶ παιδείας, 83 περὶ συμβουλίας, 84 περὶ ἐνυπνίων, 85 προσευχὴ ἐξομολογήσεως, 86 φ. 113α, περὶ λιγοψυχίας, 87 περὶ κόπου, 88 περὶ σπουδῆς, 89 περὶ διακονίας, 90 περὶ ἀκτημοσύνης, 91 περὶ πένθους, 92 περὶ τοῦ καιρὸς τῷ παντί, 93 περὶ τοῦ συμπάσχειν, 94 περὶ τοῦ μὴ προσωποληπτεῖν, 95 περὶ τοῦ οἰκεῖν μετὰ ὀλίγων καλῶν, 96 περὶ τοῦ μὴ γελᾶν, 97 περὶ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον, 98 περὶ φιλοξενίας, 99 περὶ ἐπισκέψεως, 100 περὶ τοῦ μὴ ἐλπίζειν ἐπ' ἄνθρωπον, 101 περὶ τοῦ μὴ πεποιθέναι ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ ἰσχύϊ, 102 περὶ τοῦ παραιτεῖσθαι τὰς .... συντυχίας, 103 περὶ ἡσυχίας, 104 περὶ ἀγρυπνίας, 105 περὶ ψαλμωδίας, 106 περὶ προσευχῆς, 107 περὶ κατανύξεως, 108 περὶ τιμῆς γονέων, 109 περὶ τοῦ εὐλαβεῖσθαι πρεσβύτας, 110 περὶ μακροθυμίας καὶ ὀξυχολίας, 111 περὶ ἡγουμένων, 112 περὶ ἀποταγῆς, 113 περὶ ὑποταγῆς, 114 περὶ τοῦ φυλάσσειν ἐντολάς, 115 περὶ πραότητος, 116 περὶ τοῦ ἀδικεῖσθαι καὶ μὴ ἀδικεῖν, 117 περὶ εὐχαριστίας, 118 περὶ τῆς ἐν θεῷ εὐφροσύνης, 119 περὶ τοῦ μὴ μεριμνᾶν, 120 περὶ τῶν ἀπαρχῶν, 121 περὶ ἐξιλασμοῦ, 122 περὶ ἀρχιερωσύνης, 123 περὶ διαταγῆς κλήρου, 124 περὶ τοῦ αἰδεῖσθαι

ἱερεῖς, 125 περὶ τῆς προσδοκίας τῶν μελλόντων, 126 περὶ κλήσεως θεοῦ, 127 περὶ φόβου θεοῦ, 128 περὶ τῆς εἰς θεὸν ἀγάπης, 129 περὶ υἱοθεσίας, 130 περὶ βασιλείας οὐρανῶν, 131 προσευχὴ ἐξομολογήσεως.

68 312 (394)

Ἔ. 1720. 165×215. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 543 κατὰ τετράδια. Κείμ. 105×138. Στίχ. 18. Στάχ. ἁπλοῦν.

Ἐν τέλει τοῦ ὅλου :

« ͵αψκ
ἐν σιναίῳ τῷ ἁγίῳ ὄρει παρὰ τοῦ πρώ-
ην κωνσταντινουπόλεως ἐγκλείστου ὄντος κ. μ.
μηνὶ δεκεμβρίῳ ι̅.»

Πρβλ. Gardthausen σ. 257 καὶ Παπαδόπουλον Χρ. ἐν Ἐκκλ. Φ. Η΄ 1911 σ. 274.

«Εἰς τὸ σύστημα τῶν περὶ ἀρχῶν ὑπομνήματος.» Ἀρχ. «Ἐν ἀρχῇ τοῦ προληφθέντος βιβλίου τὸν σκοπὸν τῆς ὅλης πραγματείας»

69 148

Ἔ. 1720. 160×208. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 241, κατὰ τετράδια. Στάχ. ἁπλοῦν.

Φ. 134α:

« ἐν σιναίῳ τῷ ἁγίῳ ὄρει
͵αψκ μηνὶ ἰανουαρίῳ ἐν ὑπερορίᾳ ὄντι.»

1 φ. 1α Κοσμᾶ τοῦ σοφωτάτου πρώην πισιδί(ας) ⟨ἡ λέξις Πισιδίας ἐγράφη ἐπὶ ἑτέρας λέξεως ἥτις φαίνεται οὖσα «Κωνσταντινουπόλεως»⟩ τοῦ καλοκαγάθου περὶ τῶν φυσικῶν ἀρχῶν καὶ αἰτίων.» Ἀρχ. «Πᾶν τὸ αἴτιον κ(αὶ) ἀρχή, οὐ πᾶσα δὲ ἀρχὴ ἤδη κ(αὶ) αἴτιον ῥητέον δὲ πρότερον, περὶ τῆς ἰσαχῶς τῷ αἰτίῳ λεγομένης ἀρχῆς.» Τελ. φ.134α «καὶ οὕτως ὁ τοῦ ταύρου   καὶ ἀπολύτως ὁ τοῦ ὑδροχόου   .» ⟨Μετὰ τὰς λέξεις «ταύρου» καὶ «ὑδροχόου» ὑπάρχουν τὰ σημεῖα τῶν δύο αὐτῶν ἀστερισμῶν⟩.

2 φ. 135 «Ἀπαρίθμησις καὶ τάξις τῶν μερῶν τοῦ κόσμου.» Ἀρχ. «Ὅλος οὗτος ὁ αἰσθητὸς κόσμος εἶναι σχηματισμένος στρογγυλός.» Τελ. φ. 194β «οὕτω καὶ ἡ τοῦ μικροῦ πρὸς τὴν βάσιν αὐτοῦ, καὶ ἐναλλὰξ ὡς ἡ πλευρὰ καὶ διπλασίων, ...»

3 φ. 200α «Τῶν π(ατέ)ρων πολλ(ῶν) ⟨ἀπεσβέσθησαν λέξεις τινες⟩ περὶ πλείστων καὶ ἀναγκαί(ων) ζητημάτ(ων), ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς, περὶ πολλῶν ἀπορουμένων, καὶ παρὰ τῶν χριστιανῶν γινώσκεσθαι ὀφειλομένων.» Ἀρχ. «Ἐρώτησις. Πιστεύσαντες καὶ βαπτισθέντες εἰς τριάδα ὁμοούσιον καὶ λέγοντες θεὸν εἶναι τὸν π(ατέ)ρα.» Τελ. φ. 296α «ἀδελφοὶ ἑπτά, τέκνα τοῦ ἰωσὴφ τοῦ μνηστῆρος ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικός, Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης ἀνεψιοὶ κατὰ τὸ φαινόμενον τοῦ Χ(ριστο)ῦ.»

4 φ. 247α «Περὶ τῆς βίβλου τῶν ψαλμῶν ἤτοι τοῦ ψαλτηρίου.»

Πάντα ἐγράφησαν χειρὶ Κοσμᾶ Δ΄ τοῦ πρῴην Κωνσταντινουπόλεως καὶ φαίνονται ὄντα ἔργα τοῦ ἰδίου.

70 125

Ἔτ. 1720. 168×220. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 327. Κατὰ τετράδια. Στάχ. ἁπλοῦν. Χειρὶ Κοσμᾶ γράψαντος περὶ τὸ ἔτος 1720.

Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλέως εἰς φιλοσοφίαν προδιοίκησις. «Ὁποῖον τὸ τῆς φιλοσοφίας ἀξίωμα. Τῶν ὅσων θηράσιμα πέφυκε τοῖς ἀν(θρώπ)οις καλὰ ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ, φιλοσοφία.» Τελ. «ἐφ᾽ ὅσον εἰς τὴν περὶ φύσεως θεωρίαν ἀνήκει, περὶ ὧν ἐπὶ τῆς ἐχομένης βίβλου.»

71 162 (ΝΕ΄, 381)

Ἔτ. 1720, 165×215. Χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημ. φ. 171 κατὰ τετράδια. Στάχ. ἁπλοῦν. Γεγραμμένος χειρὶ Κοσμᾶ Δ΄.

1 φ. 1α «Τοῦ παναγιωτάτου π(ατ)ριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κυρίου Κοσμᾶ τοῦ σιναΐτου περὶ τῆς ἀδιαλείπτου νηστείας κ(αὶ) τοῦ συνάξαι ἑαυτὸν ἐν ἑνὶ τόπῳ κ(αὶ) τί τὰ ἐκ τούτου γινόμενα καὶ ὅτι ἐν γνώσει τῆς διακρίσεως ἐδιδάχθη τὴν ἀκρίβειαν τῆς χρήσεως τῶν τοιούτων.» Ἀρχ. «Ἐν πολὺ καιρῷ πειραζόμενος ἐν τοῖς δεξιοῖς καὶ ἀριστεροῖς κ(αὶ) ἑαυτὸν δοκιμάζων ἐν τοῖς δυσὶ τρόποις τούτοις πολλάκις κ(αὶ) δεξάμενος ἐκ τῶν ἐναντίων πληγὰς ἀναριθμήτους καὶ ἀξιωθεὶς μεγάλων ἀντιλήψεων κρυπτῶς ἐποιησάμην ἐν ἑαυτῷ πεῖραν ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ τῶν ἐτῶν θείᾳ χάριτι.»

2 φ. 7α «Τοῦ αὐτοῦ περὶ σιωπῆς καὶ ἡσυχίας.» Ἀρχ. «Τὸ ἀεὶ σιωπᾶν καὶ ἡ φυλακὴ τῆς ἡσυχίας ἐκ τριῶν τούτων αἰτιῶν ἕν τινι γίνονται.»

3 φ. 7β «Τοῦ αὐτοῦ, περὶ ὧν οἱ πατέρες οἱ πεπληρωμένοι ἐλέους οἱ ἀγαπῶντες τοὺς ἀγαπόντας τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ἀφῆκαν σημεῖα ἐν ταῖς γραφαῖς εἰς τὴν χρείαν τῆς ζωῆς.» Ἀρχ. «Εἷς ἐξ αὐτῶν εἶπεν: ἡμῖν κέρδος ἐκ τῆς ἡσυχίας ἐστιν.»

4 φ. 9β «Τοῦ αὐτοῦ πρός τινα ἀδελφὸν ἀγαπόντα τὴν ἡσυχίαν κ(αὶ) πῶς ὁ διάβολος τροποῦται (καὶ) καταργεῖται ὑπὸ τῶν σπουδαζόντων συνεχῶς ἡσυχάζειν κ(αὶ) πῶς δεῖ τὸν ἡσυχαστὴν καταφρονεῖν ἁπάντων ὑπὲρ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ τῆς εὑρισκομένης ἐν τῇ ἡσυχίᾳ ὥς περ ἐφάνη ἐν τοῖς πατράσιν ἡμῶν τοῖς ἀρχαίοις.» Ἀρχ. «Διότι γνωρίζωσι ἀγαπόντα τὴν ἡσυχίαν.»

5 φ. 13α «Τοῦ αὐτοῦ περὶ ὑπομονῆς, τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ καὶ πόση ἀντίληψις εὑρίσκεται ἐν αὐτῷ.» Ἀρχ. «Ὅσον καταφρονήσει ὁ ἄν(θρωπ)ος τοῦ κόσμου τούτου καὶ σπουδάσει εἰς τὸν φόβον τοῦ θεοῦ.»

6 φ. 15α «Τοῦ αὐτοῦ συμβουλίαι πεπληρωμέναι ὠφελεί(ας) ἃς ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐλάλησε τοῖς ἐν ταπεινώσει ἀκούουσιν αὐτοῦ, ἐν τῷ σιναίῳ ὄντι.» Ἀρχ. «Οὐκ ἔστιν ἔννοια ἀγαθὴ μὴ οὖσα ἐκ τῆς χάριτος ἐκπίπτουσα ἐν τῇ καρδίᾳ.»

7 φ. 22β «τοῦ αὐτοῦ, περὶ τῆς ἀγγελικῆς κινήσεως τῆς πρὸς προκοπὴν τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς πν(ευματ)ικοῖς, διὰ τῆς προνοίας τοῦ θεοῦ ἐξυπνιζομένης ἐν ἡμῖν.» Ἀρχ. «Πρώτη ἔννοια, ἡ ἐκ τῆς φιλαν(θρωπ)ίας τοῦ θεοῦ ἐμπίπτουσα ἐν τῷ ἀν(θρώπ)ῳ»

8 φ. 23β «Τοῦ αὐτοῦ περὶ δευτέρ(ας) ἐργασί(ας) ἐν τῷ ἀν(θρώπ)ῳ.» Ἀρχ. «Ἐργασία ἑτέρα μετ᾽ αὐτῶν, ὅτι πορεύεται ὁ ἄν(θρωπ)ος καλῶς.»

9 φ. 24β «Τοῦ αὐτοῦ περὶ ἀλλοιώσεως, τῆς ἐν τῇ ψυχῇ γενομένης ἐν παντὶ καιρῷ κ(αὶ) τὸ φῶς κ(αὶ) τὸ σκότος, καὶ ἀναβιβασμὸς ἐν τοῖς δεξιοῖς καὶ ἀριστεροῖς γενόμενος.» Ἀρχ. «Ἴδωμεν, ὦ ἀγαπητοὶ ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν.»

10 φ. 26α «Τοῦ αὐτοῦ κεφάλαια μικρά, ἐν οἷς ὑπάρχουσι.... παρηλλαγμένοι, ἐν οἷς διδάσκει τὴν βλάβην τοῦ γνωστοῦ, τοῦ ὡς ἐπὶ προσώπου τοῦ φόβου τοῦ θεοῦ κ(αὶ) τὴν βοήθειαν τῶν ἐκ τῆς πραότητος σὺν ἄλλοις τρόποις.» Ἀρχ. «Ἄν(θρωπ)ος ζηλωτὴς οὐδέποτε φθάνει τὴν εἰρήνην τῆς διανοίας ὁ δὲ ἀλλότριος τῆς εἰρήνης.»

11 φ. 32α «Τοῦ αὐτοῦ περὶ λογισμῶν ἀκουσίων πονηρῶν.»

12 φ. 38β «Περὶ τῆς καθάρσεως τοῦ σώματος καὶ τῆς καθάρσεως τῆς ψυχῆς.»

13 φ. 39α «Τοῦ αὐτοῦ λόγοι ἀντιληπτικοὶ κ(αὶ) ὑποθέσεις ὠφέλιμοι πεπληρωμέναι τῆς σοφίας τοῦ πν(εύματ)ος.

14 φ. 39β «Τοῦ αὐτοῦ περὶ μετανοίας.»

15 φ. 41β «Τοῦ αὐτοῦ πόσον γίνεται τὸ μέτρον τῆς γνώσεως καὶ τὰ μέτρα τῆς γνώσεως.»

16 φ. 44α «Περὶ τοῦ μὴ συνέρχεσθαι ταῖς θλίψεσι τοῦ σώματος τὸν σπουδαῖον.»

17 φ. 45α «Τοῦ αὐτοῦ ἀπόκρισις πρός τινα προτρεπόμενον κ(αὶ) παρακαλοῦντα ἐν γράμμασιν ἐνδημῆσαι πρὸς αὐτὸν οἰκοῦντα ἐν τῷ κόσμῳ καὶ διψῶντα θεάσεσθαι αὐτόν.»

18 φ. 46β «Τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ πῶς δεῖ ψάλλειν ἀσυγχήτως.»

19 φ. 47α «Περὶ ἀκηδείας κ(αὶ) τοῦ μετεωρισμοῦ, πόθεν τίκτεται.»

20 φ. 48α «Περὶ δακρύων διδασκαλία θαυμαστή.»

21 φ. 48α «Περὶ τοῦ μὴ δειλιᾶν κ(αὶ) φροντίζειν καὶ φοβεῖσθαι, ἀλλὰ στηρίζειν τὴν καρδίαν ἐν πεποιθήσει τοῦ θεοῦ κ(αὶ) θαῤῥεῖν τῇ πίστει τῇ ἀδιστάκτῳ, ὡς φρουρὸν καὶ φύλακα ἔχων τὸν θεὸν καὶ ὅτι οὐ δεῖ τὸν ἀληθινὸν ἡσυχαστὴν ἐργάζεσθαι πρὸ πᾶσι τῆς χρείας αὐτοῦ ἢ τῆς ἐλεημοσύνης ἀλλὰ φυλάττειν τὸν νοῦν ἀεὶ κ(αὶ) προσεύχεσθαι κ(αὶ) ἀναγινώσκειν.»

22 φ. 50α «Περὶ πειρασμῶν κ(αὶ) ὑπομονῆς κ(αὶ) ὅτι δι᾽ αὐτῶν προκόπτονται οἱ ἀγῶνες καὶ σοφίζονται.»

23 φ. 51β «Τοῦ αὐτοῦ λόγος ὠφέλιμος περὶ ὑπερηφανείας.»

24 φ. 54α «Τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ μηδὲν χωρὶς ἀνάγκης ἐπιθυμεῖν ἢ ἐπιζητεῖν σημεῖα τινὰ φανερὰ ἔχειν ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν·»

25 φ. 56β «Τοῦ αὐτοῦ διὰ πόσας αἰτίας ἀφῆκεν ὁ θεὸς τοὺς πειρασμούς, ἐπὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν.»

26 φ. 58β «Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς συνέσεως ἐν ποίῳ μέτρῳ ἵσταταί τις ἐκ τῶν κινουμένων ἐν αὐτῷ λογισμῶν.»

27 φ. 62β «Διατί οἱ ἄν)θρωπ)οι οἱ ψυχικοὶ ἐν τῇ γνώσει περιβλέπουσιν εἰς τὰ πν(ευματ)ικὰ κατὰ τὴν παχύτητα τῶν σωμάτων κ(αὶ) πῶς δύναται ἡ διάνοια ὑψωθῆναι ἐκ ταύτης κ(αὶ) τί ἐστιν ἡ αἰτία τοῦ ἐλευθερωθῆναι ἐξ αὐτῆς, κ(αὶ) πότε κ(αὶ) ἐν ποίῳ δυνατὸν ἐμμεῖναι τὴν διάνοιαν ἄνευ φαντασίας ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς λειτουργίας.»

28 φ. 65α «Περὶ εὐχῆς κ(αὶ) μετανοιῶν λόγοι πάλιν τοῦ αὐτοῦ.»

29 φ. 76β «Τοῦ αὐτοῦ νοῦς τοῦ κεφαλαί(ου) τούτου μετὰ τῶν νοημάτων τῶν λεχθέντων ἐν αὐτῷ.»

30 φ. 79β «Τοῦ αὐτοῦ ἐρώτησις περὶ διαφορᾶς ἀρετῶν καὶ τελειότητος παντὸς δρόμου καὶ περὶ μεγαλοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης τῶν ἀν(θρώπ)ων, κατὰ τρόπον πν(ευματ)ικὸν τὸν τελειοῦντα πάντας τοὺς ἁγίους δι᾽ οὗ διετάχθη ἐν αὐτοῖς ἡ θεία ὁμοίωσις ἐν τῇ ἀγάπῃ αὐτῶν τῇ πλουσίᾳ ἣν ἐξέχεον ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀν(θρώπ)ων.»

31 φ. 87α «Περὶ πίστεως καὶ ταπεινοφροσύνης.»

32 φ. 90α «Περὶ τοῦ ἀναθεμένου ἑαυτὸν τῷ κυρίῳ διὰ πίστεως κ(αὶ) μὴ ἔχοντος ἀλλαχοῦ ἐλπίδα.»

33 φ. 97α «Τοῦ αὐτοῦ περὶ ὠφελείας τῆς φυγῆς τοῦ κόσμου κ(αὶ) ὅτι ἐν τῇ ἐξετάσει καὶ προσοχῇ τῆς σοφί(ας) ἐτροπώσαντο οἱ π(ατ)έρες τοῦτον τὸν τρόπον.»

34 φ. 97β «Τοῦ αὐτοῦ κεφάλαια σύντομα ἐκλογή.»

35 φ. 99α «Τοῦ αὐτοῦ περὶ σωφροσύνης.»

36 φ. 100α «Τοῦ αὐτοῦ πῶς ὀφείλει ὁ διακριτικός, προσέτι περὶ τῶν σημείων καὶ τεκμηρίων τῆς ἡσυχίας.»

37 φ. 103α «Τοῦ αὐτοῦ, ὅτι εἰς τὰ μέτρα τῆς πολιτείας ἡμῶν ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τῶν ἔργων ἡμῶν, νηπιωδῶς μὴ ἐπαιρούμεθα ἀλλὰ τὸ μέτρον τῶν ψυχῶν ἡμῶν γνωσοίμεθα ὡς σοφοί.»

38 φ. 106β «Τοῦ αὐτοῦ περὶ ἐκείνων δι' ὧν κτήσασθαί τις δύναται τὴν ἀλλοίωσιν τῶν κρυπτῶν νοημά(των), μετὰ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς ἔξω πολιτείας.»

39 φ. 113α «Τοῦ αὐτοῦ περὶ πάσης τιμῆς ἧς κέκτηται ἡ ταπεινοφροσύνη, κ(αὶ) πόσον ἀνώτερος ἐστὶν ὁ βαθμὸς αὐτῆς.»

40 φ. 118α «Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν τρίτων τρόπων τῆς γνώσεως καὶ τῆς διαφορᾶς τῆς ἐργασί(ας) αὐτῶν.»

41 φ. 124β «Περὶ τῶν τριῶν τάξεων τῆς γνώσεως τῆς σωματικῆς, κ(αὶ) τῆς ψυχικῆς κ(αὶ) τῆς πν(ευματ)ικῆς. Τάξις πρώτη τῆς γνώσεως ἤτοι τῆς σωματικῆς.»

42 φ. 127β «Τάξις δευτέρα τῆς γνώσεως.»

43 φ. 128α «Τάξις τῆς γνώσεως ὅπερ ἐστὶ τάξις τῆς τελειώσεως.»

44 φ. 131α «Τοῦ αὐτοῦ πάλιν, κεφάλαια σύντομα ὑπὲρ ἄλλων τρόπων, τῆς διαφορᾶς τῶν ἐννοιῶν τῆς γνώσεως.»

45 φ. 132α «Τρόπος τῆς εὐχῆς κ(αὶ) τῶν λοιπῶν τῶν παρὰ τῆς διηνεκοῦς μνήμης ἐξανάγκης ζητουμένων ὡς πολυμελῶς ὠφελίμ(ων) εἴ τις ἐν διακρίσει ἀναγινώσκει αὐτὰ καὶ διαφυλάττει αὐτά.

46 φ. 134β «Πόθεν φυλάττεται ἡ νῆψις ἡ κρυπτὴ ἡ ἐσωτέρα ἐν τῇ ψυχῇ γινομένη κτλ.»

47 φ. 136β «Περὶ τῶν ἀλλοιώσεων τῶν πολλῶν τῶν ἀκολουθουσ(ῶν) τῇ διανοίᾳ κ(αὶ) ἐν τῇ ἀρχῇ δοκιμαζομένων καὶ περὶ γνώσεως τοῦ θελήματος τοῦ θεοῦ.»

48 φ. 137β «Περὶ τῶν ἔγγιστα θεοῦ ζώντων κ(αὶ) ἐν τῇ ζωῇ τῆς γνώσεως πάσας τὰς ἡμέρας αὐτῶν διαγόν(των).»

49 φ. 140α «Σχόλια καὶ διαλύσεις τῶν ἐν ταῖς μαρτυρίαις.»

50 φ. 141α «Ἐπιστολὴ ἀνεπίγραφος.» Ἄρχ. «Ἡ ἐπιστολή σου ἅγιε, οὐχὶ λόγοι κεχαραγμένοι εἰσὶν ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην σου τὴν πρὸς ἡμᾶς»

72 163

Ἔτ. 1720. 167×221. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ. φ. 170 κατὰ τετράδια. Στάχ. ἁπλοῦν. Χειρὶ Κοσμᾶ Δ΄.

1 φ. 1α «Προοίμιον. Ὁ λόγος ὁ τοῦ [Χριστοῦ] τοῖς μὲν ἀπωλομένοις μωρία ἐστι τοῖς δὲ σωζομένοις δύναμις θεοῦ ἔστι. Πολλὴν ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην ἔχει ἡ ψυχή μου.»

2 φ. 5α «Ἀρχὴ σὺν θεῷ περὶ σιωπῆς κ(αὶ) ἡσυχίας κ(αὶ) βίου ἠρέμου, τοῦ συνίστασθαι δυναμένου, πρὸ παντὸς ἑτέρου, ἀπὸ ἀποχῆς γλώττης καὶ πραΰας καρδίας, ἐνῷ κ(αὶ) μικρὸς ἔπαινος, ὡς ἀπὸ (καὶ) δεητικῶν χειλέων προφερόμενος τῷ ὁσίῳ (πατ)ρὶ ἰσαὰκ τῷ σύρῳ.» Ἄρχ. «μέγιστα ἁμαρτήματα, κ(αὶ) πάνυ δυνατὰ ἀπ' ἄκρου ταῖς τῶν ταλαιπώρων ἀν(θρώπων) ψυχαῖς.»

3 φ. 19β «Λόγοι ἀσκητικοὶ τοῦ ὁσίου π(ατ)ρὸς ἡμῶν Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου τοῦ ἀσκητοῦ κ(αὶ) ἀναχωρητοῦ γενομένου ἐπισκόπου τῆς φιλοχρίστου πόλεως νηνευὶ καὶ μετατεθέντες ὑπὸ τῶν πανοσίων π(ατέ)ρων ἡμῶν ἀββὰ Πατρικίου κ(αὶ) ἀββᾶ Ἀβραμί(ου) τῶν φιλοσόφων κ(αὶ) ἡσυχαστῶν, ἐν τῇ λαύρᾳ τοῦ ὁσίου π(ατ)ρὸς ἡμῶν Σάββα νῦν δὲ μεταγραφέντες ἐν Σιναίῳ τῷ ἁγίῳ ὄρει ὑπὸ Κοσμᾶ π(ατ)ριάρχου πρώην Κωνσταντινουπόλεως». «Περὶ ἀσκητικῆς καὶ μοναστικῆς πολιτείας, —λόγος α'ος. Ὁ φόβος τοῦ θεοῦ ἀρχὴ τῆς ἀρετῆς, λέγεται δὲ εἶναι γέννημα τῆς πίστεως» φ. 149α. «Τοῦ αὐτοῦ λόγος πεπληρωμένος τῆς ὑψηλωτάτης σοφίας τοῦ πν(εύματο)ς, λόγος μ'ος.» Τελ. φ. 176α «τῷ ἁγιασμῷ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰς τιμὴν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοῦ δοξάσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν καθαρότητι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.»

73 164

Ἔτ. 1720. 161×214. χάρτ. μετὰ ὑδατίνων σημείων φ. 185 κατὰ τετράδια, στάχ. ἁπλοῦν. Χειρὶ Κοσμᾶ πρῴην Κων/πόλεως.

Περιέχει διάφορα παραινετικὰ ἀνεπίγραφα. φ. 1α «τὸν θεὸν καὶ τὴν φύσιν νὰ ἀκολουθᾷς καὶ νὰ ὑποτάσσεσαι.» φ. 2β «ἀγάπα τὸν θεὸν τὸν εὐεργέτην σου» φ. 4α «αἱ ἐντολαὶ τοῦ θεοῦ οὐκ εἰσὶν ἀδύνατοι» φ. 6α «αἱ κοσμικαὶ ἐπιθυμίαι ἀποκομίζονται τὸν ἄνθρωπον, ὡσὰν αἱ συρῆναι τὸν πνίγουσιν» φ. 7α «ἂν ὁ ἄνθρωπος βασιλεὺς ἀπάνω εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἐκατέστη αὐτὰ ὡς ἐνέχειρον τοῦ ἐδόθησαν.» κτλ.

74 368

Ἔτ. 1720. 170×216, χάρτ. μετὰ ὑδατίνων σημείων φ. 224 κατὰ τετράδια. στάχ. ἁπλοῦν. Γεγραμμένος ὑπὸ Κοσμᾶ τοῦ πρῴην Κων/πόλεως.

1 Ἀκέφαλον. Ἄρχ. ἐν φ. 1α «Τὸ ποιεῖν καὶ πάσχειν κ(αὶ) τελευταῖον τὸ ἔχειν. ἡ γὰρ αἰσθητὴ οὐσία πονηθεῖσα καὶ ποιηθεῖσα.»

2 φ. 8β «Περὶ τῶν μετὰ τὰς κατηγορίας.» Ἄρχ. «Συμπληρώσαντες τὸν περὶ τῶν κατηγοριῶν λόγον μέχρι τοῦδε, λείπεται ὀλίγ' ἄττα κ(αὶ) περὶ τοῦ τρίτου μέρους τῆς προκειμένης βίβλου εἰπεῖν.»

3 φ. 15β «Εἰς τὸ περὶ ἑρμηνεί(ας) τοῦ ἀριστοτέλους ὑπόμνημα.» Ἄρχ. «Ἀποχρῶντος ἐπὶ τοῦ προλαβόντος τὴν τοῦ ὄντος διαίρεσιν.»

75 12

Ἔτους 1725. 163×215, χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ., φύλλα 36 κατὰ τετράδια, στάχ. μεθ' ἁπλῶν ἐντύπων σχεδίων, κείμενον 115×160, στίχοι 15 (φύλ. 10α).

Ἐν σελίδι 36β εὕρηται:

« *Ἐγράφη τὸ παρὸν κατὰ τὸ ͵αψκε: ἔτος, ἐν αἰγύπτῳ*
ὑπὸ χειρὸς ἠσαΐου ἱεροδιακόνου χρυσοπολίτου, προσταγῇ
τοῦ μακαριωτάτου πάπα καὶ π(ατ)ριάρχου ἀξεξανδρείας κυρίου
κοσμᾶ, εὑρόντος τὸν ἅγιον αὐτὸν μωϋσῆν θαυματουργὸν
ἐν ταῖς θλίψεσιν αὐτοῦ, μεσίτην τε πρὸς θ(εὸν) καὶ προφανῶς
ῥύστην ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ τῆς κακουχίας τῆς ἐν Σινᾶ.»

Ἐν φύλλῳ 2α εὕρηνται τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ πατριάρχου Κοσμᾶ:

« *Κοσμᾶς ἐλέῳ θεοῦ πάππας καὶ πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως*
ἀλεξανδρείας καὶ κριτὴς τῆς οἰκουμένης. εἷς τῶν ἀοιδίμων πατρι-

αρχῶν, ἐχρημάτισεν καὶ ὁ ἄνωθεν ἁγιώτατος καὶ ἐκλεκτὸς σὺν τοῖς ἄλλοις κύριος κ(ύριο)ς κοσμᾶς, ὃς ἐποίησεν ἐν τῷ αὐτοῦ θρόνῳ πολλὰ ἀγαθά, οὐ μόνον ἐν ταῖς τοῦ θεοῦ ἁγίαις ἐκκλησίαις ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐν αἰγύπτῳ πένητας πολλὰς ἐλεημοσύν(ας) δέδωκεν, σιτίζων τοὺς αὐτῶν οἴκους, ἐμπιπλῶν αὐτοὺς ἱκεσι(ῶν), εὐλογι(ῶν), οἵτινες δεόμενοι τοῦ θεοῦ ἕνεκεν τῆς αὐτοῦ ἀκλονήτου καὶ ἀστεμφοῦς στερεώσεως, ἠγαλιοῦντο τῷ πν(εύματ)ι. ἀλλ' εἰς τέλος ἐξώριστος γέγονεν ἐπὶ τῷ σιναίῳ ὄρει φθόνῳ τοῦ μισοκάλου. ἐποίησε δὲ καὶ τὸ παρὸν βιβλιάριον ἐν τῇ ἐξορίᾳ εἰς μνήμην τοῦ θεόπτου μωϋσέως· οὗ ταῖς πρεσβείαις ἀξιωθείημεν καὶ ἡμεῖς τῆς ἐπουρανίου βασιλεί(ας). ἀμήν.»

Περιέχει δὲ ὁ κῶδιξ ἐν φύλλ. 4 ἕως 36α τὴν ἑξῆς ἀκολουθίαν: «Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ δ̅ μνήμη τοῦ ἁγίου ἐνδόξου προφήτου Μωϋσέως τοῦ θεόπτου. Ἐν τῷ μεγάλῳ ἑσπερινῷ μετὰ τὸν προοιμιακόν, τὸ μακάριος ἀνὴρ εἰς τὸ κύριε ἐκέκραξα, ἱστῶμεν στίχους η̅ καὶ ψάλλομεν τὰ παρόντα προσόμοια· ἦχος α΄. Ὢ τοῦ παραδόξου θαύματος. Ὢ τοῦ παραδόξου θαύματος, ὁ θεοῦ λειτουργός, μωσῆς ὁ θεσπέσιος. λογίζεται ἐν νεκροῖς, νεκρὸς γενόμενος, ἀλλὰ θανάτου πικροῦ, διασαλεύει φρικτῶς τὸ βασίλειον· τὴν θείαν τοῦ ποιητοῦ, καμηνύσας ἐκεῖθεν φανέρωσιν, ὅθεν καὶ ἡμῖν τοῖς πόθῳ τὴν αὐτοῦ μενάστασιν, εὐφημοῦσιν αἰτεῖται, ἱλασμόν, καὶ μέγα ἔλεος.»

76 110 (ΣΟΒ. 1418)

Ἔ. 1742. Χάρτ. Κείμ. 130×180. Στίχοι 29.

Ὁ κῶδιξ περιέχει διάφορα κείμενα, ποικίλαις χερσὶ γεγραμμένα καὶ μὴ κεχρονισμένα, ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ κώδικος εὕρηνται ἄλλῃ χειρὶ ἢ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ κώδικος δώδεκα φύλλα περιέχοντα «Κατὰ τὸν ὀργιζομένων λόγος τοῦ πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου † ὃν τρόπον καθὼς εἰς τὰς παραγγελείας διατάξεις διαιτήσεις καὶ τοὺς διορισμοὺς τῆς ἰατρικῆς τέχνης ὁπηνίκα ὁπόταν πράττωνται ἐνεργῶνται ἐπιτελοῦνται καὶ διορίζονται διαπράττονται ἐπιβόλως ἐπιτυχῶς εὐθήτως προσφυῶς οἰκείως ἁρμοδίως ὀρθῶς καὶ κατὰ τὴν θεωρίαν» ἐν δὲ τῷ τέλει «Τέλος τοῦ κατὰ τῶν ὁριζομένων τοῦ μεγάλου πατρὸς βασιλείου ̹αψμβῳ φεβρουαρίου ις΄η».

77 122

Ἔ. 1745. 150×210. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ., φ. 365, κατὰ τετράδια. Κείμ. 110×160, στίχ. 24. Στάχωμα δερμάτινον φέρον πρόσθεν ἐντετυπωμένην εἰκόνα τοῦ εὐαγγελισμοῦ.

Ἐν τέλει:

« Πέρ(ας), θεῷ δέδοξα τῷ τρισηλίῳ.
Ἐτελειώθη τὸ περὶ ψυχῆς τοῦτο βιβλίον ἐν τῇ ἐκ
λαμπροτάτη αὐθεντικῇ σχολῇ τοῦ ἁγίου Σάββα πα
ραδίδοντος τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων κυρίου ἀλε
ξάνδρου, ἐπὶ ἡγεμονί(ας) τοῦ ὑψηλοτάτου αὐθέντου καὶ

ἡγεμόνος πάσης οὐγγροβλαχί(ας) κυρίου κυρίου Ἰωάν
νου Κωνσταντίνου νικολάου βοεβόδα τοῦ Μαυροκορ
δάτου. Κατὰ τὸ ͵αψμεῳ νοεμβρίου ιγ΄η.
Ἰωακεὶμ ἱεροδιάκονος μπίστης.»

«Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλέως, Προλεγόμενα ἐν τῷ περὶ ψυχῆς βιβλίῳ.» Ἀρχ. «Τὸ φυσιολογικὸν τῆς θεωρίας μέρος τὰ μάλιστα συντείνει εἰς γνῶσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τέλος παρέχεται τοῖς ἰδίοις ὀργιασταῖς ὀργνῶναι σφὰς αὐτοὺς καὶ ἐγκρατεῖς γενέσθαι τῆς σοφῆς παραινέσεως.» Τελ. «ὁ δὲ λόγος περὶ τῶν γεννητῶν καὶ ὅτι ἀναγκαίως τοῖς ζῶσιν, αἴσθησις ὑπάρχει καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἡ ἀφὴ ἃ καὶ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἀναθεωρήσατε.»

78 298

Ἔ. 1752, 162×217. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ., σελίδες 440 κατὰ τετράδια, στάχ. ἁπλοῦν. Κείμ. 167×178, στίχ. 23.

Ἐν τέλει τοῦ ὅλου σελ. 440:

« ἐγράφη παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ
Νεοφύτου ἱερομονάχου ῥοδίου υἱοῦ γεωργίου
κατὰ τὸ ͵αψνβ΄ ἰουλίου ε η.»

1 σ. 1. «Ρητορικῆς Τέχνης Θεοφίλου Κορυδαλέως προοίμιον.»

2 σ. 93 Ἀνεπίγραφον. «Προοίμιον εἰς τὰς στάσεις.» Ἀρχ. «Ἱκανῶς περὶ τῶν προγυμνασμάτων τοῦ ἀφθονίου ἐξακριβώσασι κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τοῖς εἰσαγωγικοῖς».

Ἕπεται τὸ κείμενον τῆς ῥητορικῆς.

3 σ. 238. Ἀνεπίγραφον. «Τί ἐστὶ ῥητορική; ῥητορικὴ ἐστὶ τεχνικὴ δύναμις λόγων πιθανῶν ἐν πράγματι πολιτικῷ.»

ΙΘ΄ ΑΙΩΝΟΣ

79 23 (ΜΕ΄)

Ἔτ. 1809. 155×215. Χάρτ. μετὰ ὕδατ. σημ., φ. 79, στάχ. μετὰ ἁπλῶν ἐντύπων σχεδίων.

Σελ. 51α:

« Ἐγράφθη τὸ παρὸν ἐγχειρίδιον ἐν ἔτει χιλι
οστῷ ὀκτακοσιοστῷ ἐννάτῳ, φευρουαρίῳ πρώτῃ
ἐν τῇ σεβασμιοτάτῃ λαύρᾳ τοῦ ὁσίου καὶ
θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα τοῦ ἡγιασμένου
διὰ χειρὸς μὲν τοῦ οἰκτροτάτου ἐν μοναχοῖς
Γερασίμου διονυσιάτου, ἀναλώμασι δὲ τοῦ
πανοσιωτάτου ἁγίου πρωτοσυγγέλου κυρίου Ἱερε

μίου ἁγιοταφήτου μέν, ἡ πατρὶς δὲ ἡ κόμης
Καλλένη, ἐπαρχείας σερβείας καὶ κοζανίου, ἐπισκο
πὴ θεσσαλονίκης οὗτινος καὶ τυγχάνει.
μηδεὶς δὲ τὸ ἀποξενώσει ἀπ᾿ αὐτοῦ ἵνα μὴ
κατακριθὴ ὡς ἱερόσυλος. τίχω δὲ καὶ συγχω
ρήσεως ὁ γράψας παρακαλῶ διὰ τὰ σφάλματα
ὅτι ὁ νόσος τῆς ἀπειρίας αὐτὰ προξενή.
1809 φευβρουαρίου 1η.»

1 φ. 3α «Ἐκ τοῦ πατερικοῦ Νουθεσίαι εἰς κάθε μοναχὸν λίαν ὀφέλιμοι.» Ἀρχ. «Τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ καὶ πανοικτίρμονος τοῦ ἐνδυναμοῦντος με καὶ φωτίζοντός με τὸν νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν.» Περιέχει ὁδηγίας πρὸς τοὺς μοναχοὺς καὶ τὰς ᾠδὰς ἃς ὀφείλουσι νὰ ψάλλωσι καθ᾿ ἑκάστην. Τελ. φ. 27α «Ἐξ ὕψους κατῆλθες ὁ εὔσπλαγχνος ταφὴν κατεδέξω τριήμερον, ἵνα ἡμᾶς ἐλευθερώσῃς τῶν παθῶν ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάστασις ἡμῶν, κύριε δόξα σοι. Ἀναστάσιμα. Τέλος τῶν ἀπολυτικίων του ὅλλου τοῦ χρόνου, ὁμοίως καὶ τῶν ἀναστασίμων.»

2 φ. 27β «Ἀκολουθία τῶν δώδεκα ψαλμῶν ὁποῦ παρὰ τῶν ἀρχαίων ἁγίων πατέρων ἐψάλλετο καθ᾿ ἑκάστην. Μετεγράφθη δὲ ἐνταῦθα ἀπὸ τῆς ῥωσικῆς βίβλου. Μετὰ τὸν στίχον, ἤγουν τὸ δι᾿ εὐχῶν τῶν ἁγίων πατέρων, τὸ τρισάγιον, παναγία τριάς, πάτερ ἡμῶν, κύριε ἐλέησον ιβ΄ις, δόξα, καὶ νῦν, δεῦτε προσκυνήσωμεν τρίς, καὶ εὐθὺς τοὺς παρόντας ψαλμούς. ψαλμὸς κς΄.» Ἀρχ. «Κύριε φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι» Τελ. φ. 50α «τῆς ὀργῆς σου τὴν ἀγανάκτησιν εἰς εἰρήνην μετάβαλε καὶ σῶσον τὸν κόσμον σου ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος.» Τὰ λοιπὰ φύλλα ἄλλῃ χειρί.

80 379

Ἔτ. 1818. 167×246. Χάρτ. φ. παχ. 2,3 ἑκ. Κείμ. 85×168, στίχ. 14. Ἀρχικά, τίτλος καί τινα ἐκφωνητικὰ ἐρυθρά. Τὸ κείμενον μετὰ μουσικῶν σημείων.

Ἐν τέλει τοῦ ὅλου.

« Τέλος καὶ τῷ θεῷ δόξα
ἐν ἔτει σωτηρίω 1818
κατὰ μῆνα μάρτιον
Χ. Α. Λ. νῦν δὲ Γ. Δ. Κ. »

«Δοξαστικά. Ἰδιόμελα τριωδίου καὶ πεντηκοσταρίου, ἀσματουργηθέντα παρὰ κὺρ ἰακώβου πρω(τοπαπᾶ) τῆς τοῦ χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας.»

81 8

Ἔτ. 1822. 180×260. Χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημ. φύλλ. 37. Κείμ. 130×200 στίχ. 13. Ἐν ἑκάστῃ σελίδι custodes. Τίτλοι καὶ ἀρχ. ἐρυθρά.

Ἐν φ. 2β εὕρηται σποριδόν:

« Διὰ προτροπῆς καὶ παρακινήσεως τοῦ πανοσιολογιωτάτου ἁγίου
μέγα ἀρχιμανδρίτου Κου Κου Νεκταρίου τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ θρόνου

τῆς Ἀλεξανδρείας ἀντιγράφη καὶ ἡ παροῦσα ἀκολουθία παρ᾿ ἐμοῦ
τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἐν ἐμπόροις ἐλαχίστου, δημητρίου Βλαστοῦ
τοῦ ἐκ τῆς νήσσου ῥόδου χάριν τῶν ἀδελφῶν χριστιανῶν, καὶ εἰς
δόξαν τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου ὅθεν
οἱ ἀναγινώσκοντες ταύτην εὔχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ. Ἐν Αἰγύπτῳ ͵αωηβ΄
Μαΐου κδ΄ ὁ ταπεινὸς καὶ ἐλάχιστος γραφεὺς Δημήτριος Βλαστός.»

φ. 25α:

« 1822 Ὀκτωβρίου 2 ἐν Αἰγύπτῳ
Ἀντεγράφη παρ᾿ ἐμοῦ τοῦ ἐν ἐμπόροις ἐλαχίστου
Δημητρίου Βλαστοῦ ῥοδίου. »

φ. 37α:

« Διὰ προτροπῆς ⟨κτλ. ὡς ἀνωτέρω⟩
« ͵αωηβ΄ῳ ὀκτωβρίου ιη΄
ὁ ἐλάχιστος γραφεὺς
Δημήτριος Βλαστός. »

1 φ. 3α «Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Μάρκου ἥτις τελεῖται κατὰ τὴν 25ην τοῦ Ἀπριλίου ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας ἐν ᾗ εὑρίσκεται καὶ τὸ παρεκκλήσιον τούτου.» Ἀρχ. «Ἑσπέρας, Στιχολογοῦμεν τὸ Μακάριος ἀνήρ. Τὸ Α΄ Ἀντίφωνον. Εἰς δὲ τὸ Κύριε ἐκέκραξα, ἱστῶμεν — στιχ(ηρὰ) ϛ΄, καὶ ψάλλομεν στιχ(ηρὰ) προσόμοια, καὶ τὰ δύο προσόμοια τοῦ ἀποστόλου, ἅγιος τῆς ἑορτῆς, πλὴν τοῦ καὶ νῦν τῆς ἑορτῆς διὰ τὸν Ἀπόστολον ἐν Αἰγύπτῳ πρῶτον τὸ θεῖον κηρύξαντα εὐαγ(γέλιον). Τοῦ ἀποστόλου στιχ(ηρὰ) προσόμοια, ἦχος α΄ος. Τῶν οὐρανίων ταγμάτων. Τῶν θεηγόρων λογίων τὸν συγγραφέα πιστοί, καὶ τῆς Αἰγύπτου μέγαν, πολιοῦχον ἀξίως ὑμνήσωμεν βοῶντες, μάρκε σοφέ, διδαχαῖς καὶ πρεσβείαις σου, πρὸς τὸν ἀκύμονα βίον πάντας ἡμᾶς, ὡς ἀπόστολος ὁδήγησον.» Τελ. φ. 12β «Κοντάκιον τοῦ ἁγίου ἦχος βος, τὰ ἄνω ζητῶν, ἐξ ὕψους λαβών, τὴν χάριν τὴν τοῦ πνεύματος, ῥητόρων πλοκάς, διέλυσας ἀπόστολε τὰ ἔθνη πάντα σαγηνεύσας μάρκε ἀοίδιμε, τῷ δεσπότῃ προσήγαγες, τὸ θεῖον κηρύξας εὐαγγέλιον.»

2 φ. 14α «Μηνὶ ὀκτωβρίου ιη΄ τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ καὶ τῶν ἁγίων ἐνδόξων νέων μαρτύρων, τῶν ἐν αἰγύπτῳ μαρτυρησάντων Γαβριὴλ καὶ Κυρμηδόλη» Ἀρχ. «Ἑσπέρας ἐν τῷ μικρῷ ἑσπερινῷ ψάλλομεν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἀποστόλου («πάλαι μὲν ἐγένετο παννυχίς, ὡς ἔστε μαθεῖν ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης· νῦν δὲ ἠμελήθη τὸ τοιοῦτον θεάρεστον ἔργον ἐκ τῆς πολλῆς τῶν χριστιανῶν εὐλαβείας»). Ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ ἑσπερινῷ, ψάλλομεν τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἁγίων κτλ. ἦχος δ΄ ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσι. γαβριὴλ τὸν θαυμάσιον, κυρμηδόλην τὸν ἔνδοξον, τοὺς γενναίους μάρτυρας εὐφημήσωμεν, οὗτοι γὰρ στάντες ἀτρήμονες, ὡς πύργοι ἀκλόνητοι καὶ ὡς στύλοι ἀρραγεῖς.» Τελ. φ. 24α «Τῶν μαρτύρων ἔλαμψεν, ἡ ἀξιέπαινος μνήμη, ἣν πιστοὶ τελέσωμεν καὶ ἀνυμνήσωμεν πιστῶς, ἐν ἐπιγνώσει κραυγάζοντες σὺ τῶν μαρτύρων χριστὲ τὸ κραταίωμα. Ἀπόστολον καὶ εὐαγγέλιον ζήτει εἰς μάρτυρας. Κοινωνικόν. Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον καὶ γίνεται παράκλησις εἰς τὴν τράπεζαν δι᾿ ἰχθύων.»

3 φ. 24α—25α «Διάταξις, καθ᾿ ὅσον ἐνδέχεται ἀκριβὴς περὶ τῆς λιτανείας τῆς γενομένης μετὰ τῶν ἱερῶν λειψάνων ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν ἁγίων μαρτύρων.» Ἀρχ. «Καθὼς μέχρις ἡμῶν οὐδὲν ἐγένετο τῶν νῦν ἐν τῇ λιτανείᾳ γενομένων» Τελ. «καὶ εἰς δόξαν θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ. Εἶτα ἡ θεία λειτουργία ἐπιτελεῖται.»

4 φ. 27α «Ἐν μηνὶ Νοεμβρίου Γ′ ἡ κατάθεσις τοῦ τιμίου σώματος τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος τροπαιοφόρου καὶ θαυματουργοῦ Γεωργίου» Ἀρχ. «Ἑσπέρας εἰς τὸν ἑσπερινόν, στιχολογοῦμεν τὸ Μακάριος ἀνὴρ τὸ πρῶτον ἀντίφωνον· εἰς δὲ τὸ Κύριε ἐκέκραξα ἱστῶμεν στίχους ϛ′ κτλ. ἦχος δ′. Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσιν. Ὡς ἀστέρα πολύφωτον, ὥσπερ ἥλιον λάμποντα, ἐν τῷ στερεώματι σὲ γινώσκομεν ὡς μαργαρίτην πολύτιμον» Τελ. σ. 36β «Εἶπεν ὁ Κύριος ταῦτα ἐντέλλομαι ἡμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Ζήτει τῇ κγ′η τοῦ ἀπριλίου. Κοινωνικὸν εἰς μνημόσυνον.»

82 13

Ἔ. 1822. 180×250 χαρτ. μετὰ ὑδατ. σημ. φ. 20. Στάχ. ἁπλοῦν μετὰ ἁπλῶν σχεδίων ἐντετυπωμένων.

φ. 2α

« *Ἀκολουθία ὑπὲρ τῆς ἀναβάσεως τοῦ Νείλου ἥτις ἐτελεῖτο πρότερον κατὰ τὴν ἐπομένην κυριακὴν τῆς ἀναλήψεως νῦν δὲ μετετέθη τῇ κυριακῇ τῶν ἁγίων πάντων.* »

φ. 2β

« *Ἡ παροῦσα ἀκολουθία ἐφιλοπονήθη μὲν παρὰ τοῦ μακαριωτάτου, σοφωτάτου καὶ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κυρίου κυρίου Γερασίμου, τοῦ μετὰ τὸν κύριλλον λούκαρην (ὥς φασιν) χρηματίσαντος, τῷ χρόνῳ ὅμως τῷ πανδαμάτορι καὶ αὕτη ὑποπεσοῦσα συνεφθάρη μετὰ καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ καὶ σχεδὸν ἔῤῥευσε, καὶ μόλις ποῦ διεσώθη μία αὐτῆς ἀντιγραφὴ πλήρης πολλῶν καὶ παντοίων σφαλμάτων, ἥνπερ ὁ μακαριώτατος, θειότατος, σοφώτατός τε καὶ ἁγιώτατος ἡμῶν πάππας καὶ πατριάρχης κύριος κύριος Θεόφιλος, λιβύος ὢν διορθώσατο, τὰ νῦν δὲ μετ' ἀκριβοῦς ἐπιμελείας καὶ ζήλου ἀντέγραψεν ὁ ἐν ἐμπόροις ἐλάχιστος Δημήτριος Βλαστὸς ὁ ἐκ τῆς νήσου ῥόδου ὡς ὁρᾶται. διὰ προτροπῆς καὶ παρακινήσεως τοῦ πανοσολογιωτάτου ἁγίου μέγα ἀρχιμανδρίτου κυρίου κυρίου Νεκταρίου καὶ ἐπιτρόπου τοῦ θρόνου τῆς ἀλεξανδρείας ὅθεν οἱ ἀναγινώσκοντες ταύτην εὔχεσθε ὑπὲρ ἡμῶν. Ἐν Αἰγύπτῳ τῇ δ′η μαΐου ͵αωκβ′ῳ ὁ ἐλάχιστος γραφεὺς Δημήτριος Βλαστός.* »

φ. 3α Ἄρχεται ἡ Ἀκολουθία. «Μετὰ τὸ εἰπεῖν τὸν ἱερέα τὴν ὀπισθάμβωνον εὐχήν, ἐξερχόμεθα παρὰ τῇ φιάλῃ ἐχούσῃ ὕδωρ καὶ ψάλλομεν τὰ παρόντα·» Τροπάρια ἦχος πλ(άγιος) δ′, δίς, Φωνὴ κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων βοᾷ λέγουσα θαῦμα παράδοξον, τετέλεσται σήμερον ἐν τῇ αἰγύπτῳ, πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα συνέσεως, πνεῦμα φόβου θεοῦ τοῦ ἐπιφανέντος Χριστοῦ.» Τελ. φ. 13α «Ἐν Ἰορδάνῃ σὺ ἐβαπτίσθης ὦ Κύριε καὶ ἐν τῷ νείλῳ ἐθαυμαστόθης ὦ Δέσποτα, ὡς γὰρ ἐκεῖ ἡ τριὰς πεφανέρωται, οὕτω κἀνταῦθα τριὰς σεσημείωται. Ἐν τῷ πλήθει ποῦ τῶν ὀρέων σου καὶ τροφὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κτηνῶν, ὁ πλημμυρίσας τὰ ὕδατα ὁ θεός, καὶ τὸν κόσμον χορτάσας δόξα σοι. Εἶτα ἀσπάζεται τὸν τίμιον σταυρόν, ὡσαύτως καὶ πᾶς ὁ λαός, ῥαντίζων αὐτοὺς καὶ τὸν Ναόν, ὁ δὲ χορὸς ψάλλει τὰ τροπάρια., ζήτει αὐτὰ ἔμπροσθεν. εἶθ' οὕτως ἀπόλυσις.»

φ. 13β «Ἰδοὺ καὶ ἑτέρα εὐχὴ ὁμοία τῇ πρώτῃ ἐξ ὧν ἀναγινώσκει ὁ προεστὼς οἷαν βούλεται» Ἀρχ. «Δέσποτα παντοκράτωρ καὶ θεὲ τοῦ παντός, ἡ ὑπεραγία τριάς, ὁ πατὴρ· ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα» Τελ. φ. 18α «ὅτι σὺ εἶ ἡ τοῦ ἐλέους πηγὴ καὶ τῆς εὐσπλαχνίας ἀνεξιχνίαστος ἄβυσσος, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ κτλ. Ὁ διάκονος: Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνομεν. Καὶ ὁ Πατριάρχης λέγει τὴν εὐχὴν μυστικῶς. Κλῖνον κύριε τὸ οὖς σου, καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν (καὶ τὰ ἑξῆς).» Ἐξεδ. ἀμφότεραι ὑπὸ Παπαδ. Κεραμέως ἐν Varia Sacra Graeca Πετρούπ. 1909, σελ. 184 - 212, πρβλ. Σ. Β. Κουγέαν, Λαογραφία τ. Γ′ 1911 σ. 301.

83 9 (ΡΟ′)

Ἔτ. 1840. 200×295. Χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημ. ὑπερτετρακόσια φύλλα ὧν ἔνια ἄγραφα, αἱ δὲ σελίδες 1 - 114 ἀποκεκομμέναι. Κείμ. 150×240. στίχ. 29.

Ἐπιγέγραπται:

« *Ἀνθολογία ὀρθοδόξου διδασκαλίας ἤτοι ἀποδείξεις τῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θεότητος τῶν προτεσταντικῶν αἱρέσεων ἀνατροπὴ καὶ τοῦ κατὰ τὴν Ἑλλάδα τῶν Λουθηροκαλβινιστῶν Ἱεραποστόλων προσηλυτικοῦ σκοποῦ ἀνακάλυψις, ἀνθολογηθεῖσα καὶ συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ Καλλιστράτου ἱερομονάχου Σιναΐτου, ἐν ἔτει 1840 κατὰ μῆνα Φεβρουάριον, ἐν τῇ κατὰ τὴν ἐν Μεσσήνῃ Ἰθώμην Ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Βουλκάνου τῇ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ.*»

Ἀρχ. «Πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς ἀναγνώστας. Τοῖς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἁπανταχοῦ ὀρθοδόξοις ἀδελφοῖς υἱοῖς πιστοῖς καὶ γνησίοις τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων οἰκοδομηθείσης ὑπὸ τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου.» Διαιρεῖται εἰς Κεφάλαια ΚΖ′. Τελ. σ. 799 «Ὑμεῖς δὲ ἀδελφοί μου ἔρρωσθε καὶ χάριτι ἐν Κυρίῳ πάντοτε διδασκόμενοι τὰ πλείω καὶ τελειότερα παρὰ τῆς θείας Σοφίας, παρ' αὐτῆς γὰρ πάντως οἱ πάντες πάντα παντοίως καὶ ἀφθόνως λαμβάνομεν.»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κατωτέρω δημοσιεύονται σημειώματά τινα ἀντιγεγραμμένα ἐκ μὴ χρονολογημένων κωδίκων τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης Καΐρου.

Α

Ὁ 102ος κῶδιξ εἶνε τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος, 162×166 χάρτ. μετὰ ὑδατ. σημ. φ. 275 κατὰ τετράδια λζ′ παλαιόθεν ἠριθμημένα ἐν τῇ ἄνω ᾤᾳ τῆς πρώτης καὶ τελευταίας σελίδος. Στάχ. μετὰ ἐντετυπωμένων σχεδίων, πρόσθεν δὲ ἡ σταύρωσις. Κείμ. 102×157, στίχ. 20. Ἀρχ. καὶ τίτλοι ἐρυθρά.

Ἐν φ. 275α εὕρηνται τὰ ἑξῆς:

«*ἔτους ͵ϛϡμγῳ (Ἰ)ν(δικτιῶν)ος ᾱη ⟨=1435⟩ ἤλθομ(εν) εἰς τὴν βενετί(αν) μετὰ τοῦ βασιλέ(ως) κ(υρίο)υ Ἰω(άννου) τοῦ παλαιολ(όγου), κ(αὶ) ὁ*

π(ατ)ριάρχ(ης) κ(ύριο)ς Ἰωσήφ, κ(αὶ) τῆς συνοδί(ας), μηνῒ φευρουαρίω, κ' ἡμέρα σαββάτ(ῳ) τοῦ ἀσώτου.»

«τῷ αὐτῷ ἔτοι μαρτίω η ἤλθομ(εν) εἰς τὴν φεράρα εἰς τὸν πάπαν κ(ύριυ)ν εὐγένειον.»

«τοῦ ,ϛϡμζ^ου ἔτους (Ἰ)ν(δικτιῶν)ος β ⟨=1439⟩ μηνὶ Ἰου(νίῳ) ι ἡμέρα δ ἀπεβίωσεν ὁ π(ατ)ριάρχ(ης) κ(ύριο)ς Ἰωσὴφ εἰς τὴν φλορεντίαν.»

«τῶ αὐτῶ ἔτει μηνῒ Ἰουλλ(ίῳ) ϛ ἡμέρα β ἐνόθη ἡ ἐκκλησία, ἐντὸς τοῦ μεγ(ά)λ(ου) ναοῦ τῆς φλορε[ντίας].»

«τῶ αὐτῶ ἔτει Ἰουλλ(ίῳ) κ ἐξήλθομεν ἐκ τῆς φλορεντί(ας) κ(αὶ) ἤλθομ(εν) εἰς τὴν βενετί(αν).»

«τοῦ ,ϛϡμη ἔτους ⟨=1440⟩ ἤλθομ(εν) ἀπὸ τὴν ἠταλί(αν) εἰς τὴν κω(ν-σταντίν)ουπολ(ιν) μηνῒ ἰανουαρίω λα (Ἰ)ν(δικτιῶν)ος γ ἡμέρα κυριακὴ τῆς ἀπόκρεω.»

«τῶ αὐτῶ ἔτει μηνῒ μαΐω ε (Ἰ)ν(δικτιῶν)ος γ ἐγένετο π(ατ)ριάρχ(ης) ὁ κ(ύριο)ς μητροφά(νης/ καὶ ἐλειτούργησε τῆ κ(υριακῆ) τῆς ν κ(αὶ) ἐμνημόνευσε κ(αὶ) τὸν πάπ(αν) κ(ύριο)ν εὐγένειον.»

Ἐν φ. 272β ἄλλῃ χειρὶ ἢ τὸ κείμενον:

« † ἡ βὶβλως αὕτη πέφυκε συσσινίου ἱερομο(ν)άχ(ου), καὶ εἴτης αὐτὴν λαθρέως ἄγι κεχωρισμέ(νος) ἔσεθε τριάδος τῆς ἁγί(ας) ἐν τῶ ἐόνη τοῦτο γε καὶ ἐν τῶ ἐλευσομένω.»

Καὶ κάτωθι ἄλλῃ πάλιν χειρί:

« † ἡ βίβλος αὕτη πέφυκε συσιν̈ίου ἱερομονάχου. ἀλλὰ τὸ νῦν γέγονε εἰς χεῖρας γραμματικῆς τῆς κυρί(ας) του διογέννους γύνῆ. (καὶ) παρ᾽ αὐτῆς ἐδώθη διὰ μνημόσυνον καὶ συνδρομῆς τοῦ ἱερ(ομον)ά(χου) μ[ητ]ροφ[άνους].»

Κολοβὸν ἐν τέλει τὸ σημείωμα.

φ. 274β ἄλλῃ πάλιν χειρί:

« † Ἐγὼ ἡ τιμιωτ(ά)τ(η) κυράτζα γραμματικὴ ὁμολογῶ μετὰ τοῦ τιμίου μου ἀνδρὸς ὅτι νὰ δώσομαι τὸ παρὸν βιβλί)ον), νὰ τἀντιγράψη ὁ οἰκονόμος πάπα μιχαήλος, εἰς μνημόσυνον τῶν γοναίων μ(ας).»

Τὰ δὲ περιεχόμενα τοῦ κώδικος εἰσὶ τὰ ἑξῆς:

Φ. 1α «Πίναξ σὺν θ(ε)ῷ ἁγίῳ τῆς παρούσης πραγματείας.» Κεφ.ον αον Ὅτι πᾶσα ψυχὴ ὀφείλει κ(α)τ(ὰ) τὰς ἀποστολικὰς διατάξεις κτλ. Κεφ.ον βον Περὶ τοῦ πότε καὶ ἐπὶ τίνος βασιλέ(ως) γεγόνασιν αἵ τε οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, αἵ τε τοπικαὶ κτλ. Κεφ.ον γον Περὶ τοῦ ὅτι ποιεῖ καὶ λέγει ἕκαστος, ὀφείλει ἔχειν τὴν μαρτυρί(αν) ἐκ τῶν θείων γραφῶν κτλ. (φ. 14α) Κεφ.ον ρλεον Περὶ περιφρονήσεως τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου παρὰ πρεσβυτέρου πρόσχες τῷ ἐν εὐσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ. Κεφ.ον ρλϛον Περὶ τῶν ἀμελούντ(ων) ἐπισκόπων κ(αὶ) πρεσβυτέρων, τοῦ ἰδίου κλήρου καὶ λαοῦ. Κεφ.ον ρλζον Περὶ μέμψεως κληρικῶν, περὶ τῶν κριτηρί(ων) τῶν ἰδίων ἐπισκόπων· καὶ ὅτι δὶς ἐκκαλεῖσθαί φησιν ὁ κανών.

2 φ. 14β «Ἀρχὴ σὺν θεῶ ἁγίω τῶν κεφαλαίων τῆς παρούσ(ης) πραγματείας. Κεφ.ον αον. Ὅτι πᾶσα ψυχ(ὴ) ὀφείλει κ(α)τ(ὰ) τὰς ἀποστολικὰς διατάξεις, ὑποτάσσεσθ(αι), καὶ πειθαρχ(εῖν) τῶ βασιλεῖ ὡς ὑπερέχοντι καὶ μόνω νομοθέτ(ει), καὶ πάσαις ταῖς ὑπ᾽ αὐτοῦ ὑπερεχούσαις ἐξουσίαις, οἱ δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντες, κατάκριτοι, ὡς μὴ τὸ θέλημα ποιοῦντες τοῦ θ(ε)οῦ: πέτρου ἀποστόλου.» Ἀρχ. «Ὑποτάγητε οὖν, πάσῃ ἀν(θρωπ)ίνῃ κτίσει, διὰ τὸν κ(ύριο)ν εἴτε βασιλεῖ, ὡς ὑπερέχοντι, εἴτε ἡγεμόσιν, ὡς δι᾽ αὐτοῦ πεμπομένοις, εἰς ἐκδίκησιν μὲν κακοποιῶν, ἔπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν, ὅτι οὕτως ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ θ(εο)ῦ.» Τελ. φ. 132γ «ὡς καὶ περὶ τῶν ἐπισκόπων, πολλάκις εἴρηταί τε κ(αὶ) ὥρισται, οἱ δὲ πρὸς τὰ περαματικὰ δικαστήρια δι᾽ ἐκκαλούμενοι παρ᾽ οὐδενὸς ἐν τῇ ἀφρικῆ δεχθῶσιν εἰς κοινωνίαν.»

3 φ. 133α «Ἐξήγησις τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων, τῶν τε ἁγίων καὶ σεπτῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν ἱερῶν καὶ οἰκουμ(ενικῶν) συνόδ(ων), πονηθεῖσα Ἰω(άννῃ) (μον)αχ(ῷ) τῶ Ζωναρᾶ τῶ γεγονότ(ι) μεγ(ά)λ(ῳ) δρουγγαρίω τῆς βίγλας κ(αὶ) πρωτοασηκρίτη κρήτης κανόνες τῶν ἁγίων ἀποστόλων». Ἀρχ. «Κα(νὼν) α'. Ἐπίσκοπος χειροτονείσθω ὑπὸ ἐπισκόπων δύο ἢ τριῶν: Ἑρμηνεία. Νῦν μ(ὲν) χειροτονία καλεῖται ἡ τῆς καθ᾽ ἱερώσεως τοῦ ἱερᾶσθαι λαχόντος, τελεσϊουργία τῶν εὐχ(ῶν), κ(αὶ) τοῦ ἁγίου πν(εύματο)ς ἡ ἐπίκλησις, ἀπὸ τοῦ τὸν ἀρχιερέα τείνειν τὴν χεῖρα κτλ.» «Κα(νὼν) β' πρεσβύτερος ὑπὸ ἑνὸ(ς) ἐπισκόπ(ου) χειροτονείσθω, κ(αὶ) διάκονος κ(αὶ) οἱ λοιποὶ κληρικ(οί). Ἑρμη(νεία). Καὶ τὴν ἐπιλογὴν κ(αὶ) τὴν χειροτονί(αν) τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων.» Τελ. «Καν(ὼν) πεος ⟨φ. 157β⟩ ἔστω ὑμῖν πᾶσιν λαΐκοῖς κ(αὶ) ἅγια τοῖς μὲν παλαιᾶς διαθήκης, μωσέως ϛ' γένεσις ἔξοδος λευϊτικ(όν) κτλ.» ἕπεται ἑρμηνεία καὶ τελευτᾷ τὸ κείμενον φ. 158β «τινὲς δὲ τῶν ἄλλων ἀπαριθμήσεων, παραχωροῦσιν ἀναγινώσκεσθαι, πρὸ(ς) τ(οῖς) ἐνταῦθα ἀπαριθμημένοις, κ(αὶ) τὴν σοφί(αν) σολομῶντος, κ(αὶ) ἰουδήθ, κ(αὶ) τωβίαν κ(αὶ) τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ θεολόγου.»

4 φ. 158β Κανόνες τῆς ἐν Νικαίᾳ ἁγίας καὶ οἰκουμενι(κῆς) μεγάλης α συνόδου κ. Ἕπεται πίναξ, καὶ τὸ κείμενον.

5 φ. 163α Κανόνες ζ' τῆς β ἐν Κων/πόλει συνόδου.

6 φ. 165β Κανόνες θ' τῆς γ' ἐν Ἐφέσῳ » . Καὶ ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἐν Παμφυλίᾳ Σύνοδον.

7 φ. 169α Κανόνες λ' τῆς δ ἐν Καρχηδόνι »

8 φ. 175α » ρβ' τῆς ϛ' ἐν Τρούλλῳ »

9 φ. 200β » κβ' τῆς ζ' ἐν Νικαίᾳ »

10 φ. 208β » ιζ' τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένης αης καὶ βας συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

11 φ. 215β Κανόνες γ' τῆς ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ συνόδου.

12 φ. 216β » κε' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ »

13 φ. 220α » ιδ' τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ »

14 φ. 221 » κ' τῶν ἐν Γάγγρᾳ συνελθόντων ἁγίων πατέρων.

15 φ. 222β » κε' τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ » » »

16 φ. 228α » νθ' τῶν ἐν Λαοδικείᾳ » » »

17 φ. 232 » κα' τῶν ἐν Σαρδικῇ » » »

18 φ. 239 » ρλε' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. Τελ. φ. 267β.

19 φ. 271 «Τὸ ὀφύκια τ(ῆς) μεγ(ά)λ(ης) ἐκκλη(σίας) καθὼς ἐστὶν ἐν τῶ χαρτοφύλα(κι)»

20 φ. 272α «Οἱ μ(ητ)ροπολ(ῖται) καθὼς ἐν τῇ μεγ(ά)λ(ῃ) ἐκκλη(σίᾳ) κάθηνται»

Β

Ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος 38ου τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης εὕρηται:

«Τὸ παρὸν βιβλίον ἀφιερώθ(η) εἰς τ(ὴν) μο(νὴν) τοῦ γαλησίου ὑπὲρ σ(ωτη)ρίας τ(οῦ) δούλ(ου) τοῦ θ(εοῦ) ἀντωνίου ἱερο(μον)άχ(ου) κ(αὶ) τοῦ ἀθλίου μακαρίου».

Ἐν τέλει δὲ τοῦ κειμένου:

«† ἀνεκαινίσθη ἡ παρoῦσα βίβλος δι᾽ ἐξόδου τοῦ τιμιωτ(ά)τ(ου) ἱερομονάχου κ(υρίο)υ θεολήπτου κ(αὶ) διὰ χειρὸς δαμιανοῦ ἱερομονάχου τοῦ πολυτλήμονος καὶ ἐκκλησιάρχ(ου) τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς ἁγ(ίας) ἀναστάσε(ως) τῆς καὶ τὴν βίβλον δεσποζούσης τῷ ,ςωπδ ἔτει (Ἰ)ν(δικτιῶν)ος ιδ ⟨= 1376⟩ καὶ οἱ ἀναγινώσκοντ(ες) εὔχεσθαι αὐτοῖς διὰ τὸν κ(ύριο)ν.»

Εἰς τὸ ἔναντι φύλλον σημειοῦνται τὰ ὀνόματα τῶν δύο τούτων ἀνακαινιστῶν.

Ἐν τῷ τελευταίῳ παραφύλλῳ ἐν τέλει τῆς βίβλου:

«† μνήσθητι κ(ύρι)ε τοῦ σοῦ δούλου νικολάου μοναχοῦ γεγονότος βέστου καὶ μεγάλου οἰκονόμου μονῆς τῶν στουδίου τοῦ περηνοῦ, τοῦ πόθω τήνδε κτησαμένω τὴν βίβλον, καὶ πίστει ζεούση ἀναθεμένω σοι ταύτην, καὶ ἄμειψαι αὐτὸν ταῖς πλουσίαις σου δωρεαῖς ἐν τῇ τῆς κρίσεως ἡμέρα, τῆς οὐ(ρα)νίου σου βασιλείας δεικνὺς αὐτὸν κληρονόμον ἀμήν.»

Γ

Ἐν τέλει τοῦ κώδ. 296 τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης εὕρηται:

«Πίναξ τοῦ παρόντος βιβλίου σαφὴς διαπονηθεὶς κατὰ ἀλφάβητον παρ᾽ ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου ἐν διακόνοις κοσμᾶ τοῦ καρχηδονίου τῆς λιβύης, ὠφέλιμος πάνυ πρὸς εὕρεσιν τῶν χρειαζομένων ἱστοριῶν τε καὶ σχημάτων καταρίθμως 1664 Ἰουλίου 17 ἐν πηλουσίῳ τῆς αἰγύπτου κ(υρίο)υ κ(υρίο)υ κῦρ παϊσίου πατριαρχεύοντος.»

Δ

Ἐν ἀρχῇ τοῦ 135ου κώδικος τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης:

«Τὸ παρὸν βιβλίον ἐδωρησάμην τῷ ἐνδοξοτάτῳ καὶ εὐγενεστάτῳ ἄρχοντι κυρίῳ τῷ δημητρίῳ τῷ κατακουζηνῷ καὶ μεγάλῳ δομεστίκῳ τῆς τοῦ χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας. ὁ ἀγχιάλου ἀθανάσιος.»

Ε

Ἐν τέλει τοῦ κειμένου τοῦ κώδικος 345ου τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης εὕρηται μακροσκελέστερον ἢ συνήθως τὸ γνωστὸν ἐπίμετρον τῶν βιβλιογράφων ἔχον οὕτω:

«Ὥσπερ ξένοι χαίροντες ἰδεῖν πατρίδα
Καὶ οἱ στρατευόμενοι ἰδεῖν τὸν οἶκον

Καὶ οἱ πραγματεύοντες ἰδεῖν τὸ κέρδος
Καὶ οἱ θαλαττεύοντες ἰδεῖν λιμένα
Καὶ οἱ ἐν νόσῳ κείμενοι ἰδεῖν ὑγείαν
Οὕτω καὶ οἱ γράφοντες τέλος ἰδεῖν βιβλίου.»

Ζ

Ἐν σελίδι 783 τοῦ 173ου κώδικος τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης εὕρηται τὸ ἑξῆς σημείωμα, ἰδίᾳ χειρὶ τῷ ὅλῳ κώδικι:

«† Ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον ἐν μηνὶ φευρουαρίω γ ἡμέρα δ. Διὰ σιδρομῆς κ(αὶ) ἐξόδου ἀβερκίου προέδρου τῆς λαύρ(ας) ἐκ χειρὸς οἰκτροτάτου κ(αὶ) ῥακενδίτου νικηφόρου.»

Τὸ «λαύρας» ἐν τῇ ὤᾳ ἰδίᾳ χειρί. Ἡ γραφὴ τοῦ κώδικος πιθανῶς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.

Η

Ὁ 37ος κῶδιξ τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης εἶναι ἁγιογραφικοῦ περιεχομένου, ἔστι δὲ ἡ περιγραφὴ αὐτοῦ ἡ ἑξῆς:

ΙΗ´ αἰῶνος, 145×128 χάρτ. φύλλ. 28, κείμ. 100×146. Ἀρχικὰ καὶ τίτλοι ἐρυθρά.

Περιέχει δὲ ἐν φύλλοις 2α μέχρι 27β κατὰ τὸν προτασσόμενον πίνακα:

«Σημειώματα νεοφανῶν μαρτύρων, οὓς εἴδομεν αὐτοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει.
,αχν. φεβρουαρίου βα ἐμαρτύρησεν ὁ ἰορδάνης χαλκωματᾶς: —
,αχμβ. δεκεμβρίου αη, δευτέραν ἡμέραν ἐμαρτύρησεν ὁ ἰωάννης ράπτης νέον παιδίον: —
,αχνγ. αὐγούστου ιδη, ἐμαρτύρησεν ὁ συμεὼν τραπεζούντιος χρυσοχόος: —
,αχξβ. μαΐου ιβη, ἐμαρτύρησεν ὁ ἰωάννης βλάχος: —
,αχο. ἰουλίου κδ, ἐμαρτύρησεν ὁ ἀθανάσιος ἀπιγγίου: —
,αχοβ. σεπτεμβρίου κγη, ἐμαρτύρησεν ὁ νικόλαος μπακάλης νέον παιδίον: —
,αχος. φεβρουαρίου β, ἐμαρτύρησεν ὁ γαβριὴλ μοναχός.
,αχπ. αὐγούστου ιε, ἐμαρτύρησεν ὁ σταμάτιος ἀπὸ τὸν βόλον.
,αχπ. σεπτεμβρίου α, ἐμαρτύρησεν ὁ ἀγγελὴς ἀπὸ τῆς ἐν κωνσταντίνου πόλει καραμανίας: —
,αχπβ. μαρτίου ιε, ἐμαρτύρησεν ὁ παῦλος ῥῶσσος: —
,αχπγω. αὐγούστου ι, ἐμαρτύρησεν ὁ μοναχὸς δαμασκηνὸς ἀπὸ γαλατᾶ: —
,αχπβω. μαρτίου γη, ἐμαρτύρησεν ὁ ἀχμέτης πολίτης ὀνομαζόμενος παζπουρούνης: —
,αχπς. φεβρουαρίου ιζ ἐμαρτύρησεν ὁ ἰωσὴφ χαλεπλῆς: —»

Ἕπονται δὲ ἐν τῷ κειμένῳ σύντομοι ἐξιστορήσεις τῶν βίων τῶν μαρτύρων.

ΠΙΝΑΚΕΣ

Αἱ παραπομπαὶ γίνονται εἰς τὸν ἀριθμὸν τὸν ὁποῖον ἕκαστος κῶδιξ φέρει ἐν τῷ παρόντι καταλόγῳ. Διὰ τοὺς ἐν τῷ παραρτήματι ἀναφερομένους κώδικας προστίθεται ἡ λέξις παράρτ.

Α′

Πίναξ παραβολικὸς τῶν κωδίκων

Ἀριθμὸς ὃν φέρει ὁ κῶδιξ ἐν τῇ πατριαρχικῇ Βιβλιοθήκῃ (ἐν παρενθέσει οἱ παλαιοὶ ἀριθμοί).	Χρονολογία τοῦ κώδικος	Ἀριθμὸς ὃν φέρει ὁ κῶδιξ ἐν τῷ παρόντι καταλόγῳ.	Ἀριθμὸς ὃν φέρει ὁ κῶδιξ ἐν τῇ πατριαρχικῇ Βιβλιοθήκῃ (ἐν παρενθέσει οἱ παλαιοὶ ἀριθμοί).	Χρονολογία τοῦ κώδικος	Ἀριθμὸς ὃν φέρει ὁ κῶδιξ ἐν τῷ παρόντι καταλόγῳ.
2	1706	64	148	1720	69
7 (Α′)	1508	20	154	1674	59
8	1822	81	160 (1055)	1575	34
9 (ΡΟ′)	1840	83	161 (ϙϛζ′ 806)	1592	39
12	1725	75	162 (ΝΕ′ 381)	1720	71
13	1822	82	163	1720	72
22	1342	6	164	1720	73
23 (ΜΕ′)	1809	79	164α (1061)	1717	67
24 (ΡΛ′)	1642	54	172 (ΡΝΕ′)	1622	45
31	1145	2	176 (42)	1662-90	57
32 (25, 919)	1599	41	181	1570	32
37	—	Παράρτ. Η	190	1585-86	36
44 (Ρϟϛ′ 83)	1699/704	63	191	1633	47
45 (σπγ′)	1536	29	192	1615	43
68 (Ξ′ 386)	1592	37	193	1710	66
72 (929)	1338	4	194 (ΡΠϛ′ 793)	1634	48
77 (952)	1360	11	197 (ΠΒ′ 408)	1479	17
85 (Ρϛ′ 455)	1501	18	200 (ΡϟΗ′ 835)	1615	44
92 (ΡΝΔ′ 545)	1557	31	201 (ΣΑ′ 838)	1626	46
102	—	Παράρτ. Α	205	1342	9
105 (ΣΛΕ′)	1592	38	208 (ΜΗ′ 371)	1407	13
110 (ΣΟΒ′ 1418)	1742	76	220	1605	41
119 (14)	1381	12	226	1654	56
120 (Πϛ′ 412)	1707	65	237	1342	7
122	1745	77	240 (19)	1525	25
125	1720	70	244	1342	5
128 (355)	1598	40	245	1342	8
142	1669	58	246 (435)	1359	10

Ἀριθμὸς ὃν φέρει ὁ κῶδιξ ἐν τῇ πατριαρχικῇ Βιβλιοθήκῃ (ἐν παρενθέσει οἱ παλαιοὶ ἀριθμοί).	Χρονολογία τοῦ κώδικος.	Ἀριθμὸς ὃν φέρει ὁ κῶδιξ ἐν τῷ παρόντι καταλόγῳ.	Ἀριθμὸς ὃν φέρει ὁ κῶδιξ ἐν τῇ πατριαρχικῇ Βιβλιοθήκῃ (ἐν παρενθέσει οἱ παλαιοὶ ἀριθμοί).	Χρονολογία τοῦ κώδικος.	Ἀριθμὸς ὃν φέρει ὁ κῶδιξ ἐν τῷ παρόντι καταλόγῳ.
256 (ΤΙΞ′)	1509, 1518, 1575	22,23,35	308	1442	16
			309	1551	30
259	1678	60	312 (394)	1720	68
266	1635	53	316	1637	50
268	1438	15	318	1637	51
276	1690	62	319	1637	52
285	1520	27	327	968	1
289	1523	24	341 (449)	1508, 1521	19, 28
297	1650, 1684-86	55, 61	344	1572	33
			354 (ΣΠΘ′)	1540	26
298	1752	78	355	1634	49
302 (31 59)	1414	14	366	1614	42
306	1301	3	368	1720	74
307	1508	21	379	1818	80

Β′

Πίναξ περιεχομένων τῶν κωδίκων (συγγραφέων, συγγραφῶν κλπ.).

Ἀβίβου βίος **2**.

Ἀγγελῆ μάρτυρος βίος Παράρτ. Η.

Ἀθανάσιος ἴδε Ἀπιγγίου.

Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας (ἁγίου) πρὸς Ἀντίοχον ἄρχοντα **34**, περὶ τοῦ οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου **34**, πρὸς Ἑβραίους **34**, περὶ πίστεως **39**.

Ἀκολουθία **13 81**, εἰς τὴν κατὰ σάρκα περιτομὴν τοῦ Χριστοῦ **35**, μεγ. ἑσπερινοῦ **23**, ὁσίου Σάβα **18**, τῶν δώδεκα ψαλμῶν **79**, ὑπὲρ τῆς ἀναβάσεως τοῦ Νείλου **82**, Χριστουγένων **21**, ἴδε Γαβριήλ, Γεωργίου ἁγίου, Κυρμηδόλη, Λουκᾶ, Μάρκου, Μωϋσέως, Σάβα.

Ἀκροστιχὶς εἰς τὴν Θεοτόκον ἴδε Ἰσίδωρος ἱερεύς.

Ἀναστασίου Ἀντιοχείας περὶ τῶν ὅρων **41**.

Ἀπιγγίου Ἀθανασίου μάρτυρος βίος Παράρτ. Η.

Ἀριστοτέλους εἰς τὸ περὶ ψυχῆς ὑπομνήματα **51 52 53**, εἰς τὸ περὶ ψυχικῆς ἀκροάσεως ὑπόμν. **49**, εἰς τὸ περὶ οὐρανῶν ὑπόμν. **53**, εἰς τὸ περὶ ἀκροαματικῶν ὑπόμν. **53**, εἰς τὰ πρότερα ἀναλυτικὰ **41**, εἰς τὴν φυσικὴν **56**, εἰς τὸ μετὰ τὰς κατηγορίας καὶ εἰς τὸ περὶ ἑρμηνείας **74**.

Ἀριστοφάνους Νεφέλαι, Πλοῦτος **20**.

Ἀχμέτη πολίτη παζπουρούνη μάρτυρος βίος Παράρτ. Η.

Βαρλαὰμ Καλαβροῦ (μοναχοῦ) περὶ πάπα **15**, κατὰ λατίνων **40**.

Βασιλείου Ἀχριδηνοῦ κατὰ Λατίνων **34**.

Βασιλείου μεγάλου ἀποσπάσματα **34**,

κατὰ τῶν ὀργιζομένων 76.
Βέκκου πρὸς τὸν πάπαν κλπ. 27.
Βίοι 2 81 Παράρτ. Η, ἴδε ὄνομα μάρτυρος ἢ ἁγίου.
Βλαστάρεως, Ματθαίου, Νομοκάνων 59.
Βλάχου, Ἰωάννου, μάρτυρος βίος Παράρτ. Η.
Γαβριὴλ ἁγίου ἀκολουθία 81.
Γαβριὴλ Κων/πόλεως περὶ ἐξομολογήσεως 64.
Γαβριὴλ μοναχοῦ μάρτυρος βίος Παράρτ. Η.
Γεμιστοῦ, Δημητρίου, διάταξις τῆς πατριάρχου λειτουργίας 13.
Γεννάδιος ἀρχιερεὺς Ἡρακλείας ἐκ Χίου 59.
Γενναδίου ἴδε Σχολαρίου.
Γερασίμου Ἀλεξανδρείας αἰνίγματα περὶ τῶν ἁγίων μυστηρίων 65.
Γερασίμου Ἀλεξανδρείας τοῦ Σπαρταλιώτου, ἀκολουθίαι εἰς τὴν ἀνάβασιν τοῦ Νείλου 82.
Γεράσιμος Γ' Ἀλεξ. ὁ Λέριος 59.
Γεράσιμος Ἡρακλείας 59.
Γεράσιμος Μέτρων καὶ Ἀθύρας 59.
Γεράσιμος Νικαίας ἔτ. 1720 59.
Γερασίμου Β' Παλλαδᾶ, πατρ. Ἀλεξ. τοῦ Κρητὸς Λόγοι 63.
Γεωργίου ἁγίου ἀκολουθία 81.
Γεώργιος Κύπριος 27.
Γεωργίου Χαρτοφύλακος Μοσχαμπὰρ περὶ ἁγίου πνεύματος, καὶ περὶ τοῦ περὶ θείων ὀνομάτων Ἰω. Δαμασκηνοῦ 27.
Γουρία βίος 2.
Γραμματικὰ 27.
Γραφῆς ἑρμηνεία 31 34 37.
Γρηγορίου Θεολόγου Ναζιανζηνοῦ ἔμμετροι λόγοι 29, εἰς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον 34.
Γρηγόριος πρωτοσύγκελλος μεγάλης ἐκκλησίας 29.
Δαμασκηνοῦ, Ἰωάννου, ἀποσπάσματα 27, κανὼν εἰς τὴν Χριστοῦ γένεσιν, περὶ αἱρέσεων, περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων 34.
Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ ἀπὸ Γαλατᾶ μάρτυρος βίος Παράρτ. Η.
Διαδόχου ἐπισκόπου Φωτικῆς διάλογος 34.
Διάλεξις Ἰουδαίων μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Γρηγεντίου 34.
Διάλογος Ἰουδαίου καὶ Χριστιανοῦ 34.
Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου περὶ θείων ὀνομάτων 34.
Δογματικὰ 13 15 34.
Δοξαστικὰ 80.
Δορυανοῦ Ἰωάννου ἢ Ἰωάσαφ ὁμιλίαι εἰς τὰ κυριακὰ εὐαγγέλια 32.
Δωροθέου Τύρου περὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἑβδομήκοντα μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ 34.
Ἐξομοσία τῶν ὀρθοδόξων 27.
Ἐπακταὶ τοῦ πάσχα 18.
Ἐπιστολῶν μέθοδος 61.
Ἐπιφανίου μοναχοῦ περὶ τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν λατίνων 34.
Ἑρμηνεία ἐξήγησις εἰς τὸ περὶ ἑρμηνείας 41.
Ἑρμηνεία εἰς τὴν γραφὴν 34, εἰς τὴν Παλ. Διαθήκην 37, εἰς τὴν Ἔξοδον 38.
Ἑρμογένους ῥητορικῆς ἐπιτομὴ 34.
Εὐαγγέλιον 4 ἴδε Τετραευάγγελον.
Εὐγενικοῦ, Μάρκου, Ἐφέσου, κατὰ Λατίνων 34.
Εὐγένιος πάπας Παράρτ. Α.
Εὐχαὶ 13, 18.

Εὐχολόγιον 54.
Ζωναρᾶ, Ἰωάννου, ἐξήγησις τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων Παράρτ Α.
Θεοδωρήτου Κύρρου διάλογοι τρεῖς 32.
Θεοδώρου Στουδίτου βίος 2, περὶ συγχωρήσεως ἁμαρτημάτων 34.
Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας ἑρμηνεία εἰς τὰ κατὰ Ματθαῖον καὶ Μάρκον Εὐαγγέλια 31.
Ἰακώβου πρωτοπαπᾶ τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ἰδιόμελα 80.
Ἰορδάνης ἴδε Χαλκωματᾶς.
Ἰσαὰκ Σύρου λόγοι ἀσκητικοὶ 72.
Ἰσιδώρου ἱερέως ἀκροστιχὶς 28.
Ἱστορία ἣν ἔχουσιν οἱ Ἰουδαῖοι 65.
Ἰωαννίκιος ἱερομόναχος ἐκ τῆς ἐπαρχίας Πάφου ἐκ κώμης λεγομένης Τζάδας ἔ. 1614 42.
Ἰωακεὶμ Βιζύης + 1720 59.
Ἰωακεὶμ πατρ. Ἀλεξανδρείας θαυμάτων διήγησις 65.
Ἰωάννου Ἀλεξανδρείας τοῦ ἐλεήμονος βίος 2.
Ἰωάννου ἴδε Δαμασκηνοῦ.
Ἰωάννης ἴδε Βλάχος.
Ἰωάννου Κίτρους ἀποσπάσματα 13, ἀποκρίσεις 59.
Ἰωάννου Νηστευτοῦ ἀποσπάσματα 59.
Ἰωάννου ῥάπτου μάρτυρος βίος Παράρτ. Η.
Ἰωάννου ἴδε Χρυσοστόμου.
Ἰωάσαφ Κρὴς μητροπ. Κυρήνης 63.
Ἰωάσαφ Θηβῶν 64.
Ἰωσὴφ Πατρ. Κ/πόλεως Παράρτ. Α.
Ἰωσὴφ Χαλεπλῆ μάρτυρος βίος Παράρτ. Η.
Καβάσιλα Νείλου Θεσσαλονίκης κατὰ Λατίνων, περὶ τοῦ πάπα 15.
Καίσαρος πρὸς Πιλάτον κατηγορικὸν 65.
Καλλιστράτου ἱερομονάχου Σιναΐτου ἀνθολογία ὀρθοδόξου διδασκαλίας 83.
Καμαριώτου, Ματθαίου, ἐπιτομὴ εἰς τὰ τῆς ῥητορικῆς προγυμνάσματα 34, ἐπιτομὴ ῥητορικῆς Ἑρμογένους 34.
Κανόνες συνόδων Παράρτ. Α.
Κανονικαὶ διατάξεις καὶ κείμενα Παράρτ. Α.
Κορυδαλέως, Θεοφίλου, λογικὴ 61, εἰς φιλοσοφίαν προδιοίκησις 70, προλεγόμενα ἐν τῷ περὶ ψυχῆς βιβλίῳ 77, ῥητορικὴ 78.
Κοσμᾶ Ἱεροσολυμίτου, ἑρμηνεία εἰς τὰ ἔπη Γρηγορίου 29.
Κοσμᾶ ποτὲ Σιναίου πρῴην Κ/πόλεως καὶ εἶτα Ἀλεξανδρείας ἀσκητικὰ 67, εἰς τὸ περὶ ἀρχῶν ὑπόμνημα 68, περὶ τῶν φυσικῶν ἀρχῶν καὶ αἰτίων 69, περὶ τῶν μερῶν τοῦ κόσμου 69, δογματικὰ 69, περὶ τοῦ ψαλτηρίου 69, ἀσκητικὰ καὶ ἡσυχαστικὰ 70 71 72, παραινετικὰ 73, περὶ τῶν μετὰ τὰς κατηγορίας 74, εἰς τὸ περὶ ἑρμηνείας Ἀριστοτέλους ὑπόμνημα 74, ἀκολουθία εἰς Μωυσῆν 75.
Κούρσουλα Νικολάου εἰς τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους φυσικὴν ὑπομνήματα 56.
Κριτοπούλου, Μητροφάνους, στίχοι 55, βιβλιοθήκη 55.
Κύπριος ἴδε Γεώργιος.
Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας λεξικὸν 34, ἑρμ. εἰς τὴν Πεντάτευχον 38, περὶ ἁγίας τριάδος 39.

Κυρίλλου ἴδε Στιλβῆ.
Κυρμηδόλη ἁγίου ἀκολουθία **81.**
Λατίνων, κείμενα κατά, **34 40.**
Λειτουργίαι καὶ λειτουργικὰ κείμενα **13 17 18 36 43 44 46 47 48** ἴδε Μάρκου.
Λεξικὸν 34 ἴδε Κυρίλλου Ἀλεξ., Τεχνολογίαι.
Λεξιλόγιον 21.
Λίβελλος τῆς ὀρθῆς πίστεως **13.**
Λουκᾶ, ἁγίου, ἀκολουθία **81.**
Μαλαξοῦ, Μανουήλ, Νομοκάνων **64.**
Μανουὴλ ἴδε Μοσχιώτου.
Μαξίμου, ἁγίου, πρὸς Μαρῖνον ἐπιστολὴ **15.**
Μάξιμος ἀρχιδιάκονος Ἀλεξανδρείας ἔ. 1598 **40.**
Μαξίμου Πελοποννησίου Κυριακοδρόμιον **45,** ἀντεπιγραφαὶ **60.**
Μάρκου ἀκολουθία **81.**
Μάρκου Ἐφέσου ἴδε Εὐγενικοῦ.
Μάρκου ἀποστόλου λειτουργία **36.**
Μαρτύρων βίοι **2** Π α ρ ά ρ τ. Η.
Μηνᾶ Αἰγυπτίου βίος **2.**
Μηναῖον Ἰανουαρίου **7,** Μαρτίου **6 25,** Ἀπριλίου **9,** Μαΐου **5,** Ἰουνίου **8.**
Μηνῶν σεληνιακῶν πίναξ **34.**
Μητροφάνης πατρ. Κ/πόλεως Π α ρ ά ρ τ. Α.
Μοσχαμπὰρ ἴδε Γεωργίου.
Μοσχιώτου, Μανουήλ, ἐξήγησις εἰς τὰ πρότερα ἀναλυτικὰ Ἀριστοτέλους **41.**
Μπεράτι θρόνου Ἀλεξανδρείας **63.**
Μωϋσέως ἀκολουθία **75.**
Νείλου Θεσσαλονίκης ἴδε Καβάσιλα.
Νείλου (ποταμοῦ) ἴδε Ἀκολουθία.
Νεομάρτυρες Π α ρ ά ρ τ. Η.
Νικήτα Ἡρακλείας ἀποκρίσεις **59.**
Νικηφόρου Κ/πόλεως κανόνες **59.**
Νικολάου μπακάλη μάρτυρος βίος Π α ρ ά ρ τ. Η.
Νικολάου πατριάρχου στίχοι περὶ διαίτης **18.**
Νομοκάνων 59 64.
Νουκίου, Ἀνδρονίκου, τραγῳδία εἰς τὴν τοῦ Αὐτεξουσίου ἀναίρεσιν **30.**
Ὀκτώηχος 24 28 42.
Ὁμιλίαι εἰς τὰς Κυριακὰς **57 62.**
Ὁμολογία ἀρχιερέων **13.**
Παλαιολόγος, Ἰωάννης Π α ρ ά ρ τ. Α.
Πάσχα ἔπακται **18.**
Πασχάλιον 16 34.
Πατερικοῦ νουθεσίαι **79.**
Πατριάρχου Μοσχοβίας χειροτονία ἔ. 1588 **58.**
Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας πίναξ **34.**
» Κ/πόλεως » »
Παύλου ῥώσσου μάρτυρος βίος Π α ρ ά ρ τ. Η.
Παφνούτιος ἱερομόναχος καὶ πρωτοσύγκελλος ἔ. 1592 **37.**
Περδεκατουρίων ἐπιστολὴ **27.**
Πηγᾶ, Μελετίου, περὶ ἐκκλησίας στρωματεῖς, Θεοδώρῳ βασιλεῖ Μοσκοβίων, ἀκέφαλον κείμενον **36.**
Πιλάτου πρὸς Τιβέριον ἐπιστολὴ **65.**
Πλανούδη, Μαξίμου, περὶ γραμματικῆς καὶ περὶ συντάξεως **21.**
Πνεύματος, περὶ ἁγίου, **15.**
Προδρόμου, Θεοδώρου, (Πτωχοπροδρόμου) γραμματικὴ **27.**
Πτωχοπροδρόμου ἴδε Προδρόμου Θεοδώρου.
Ρακενδύτου, Διονυσίου, Ἱστορία Ρώσσων **58.**
Ρητορικὴ 34, 78.
Σάβα ὁσίου ἀκολουθία **18.**
Σαμουὴλ Καπασούλης πατρ. Ἀλεξ. ἔ. 1684-86 **61.**

Σαμουὴλ ἱερομον. καὶ πρωτοσυγκ. Ἀλεξ. ἔ. 1687 **61.**
Σαμωνᾶ βίος **2.**
Σιλβέστρου πατρ. Ἀλεξ. θρῆνος ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῆς Κύπρου **33.**
Σταματίου ἐκ Βόλου μάρτυρος βίος Π α ρ ά ρ τ. Η.
Στιλβῆ, Κωνσταντίνου, κατὰ Λατίνων **34.**
Στουδίτου ἴδε Θεοδώρου.
Συμεὼν Εὐχαΐτων κατὰ Ἑβραίων **41.**
Συμεὼν Τραπεζουντίου χρυσοχόου μάρτυρος βίος Π α ρ ά ρ τ. Η.
Συναξάριον 14.
Συνοδικαὶ λύσεις **18.**
Συνοδικὸν ἀποτέμνον τοὺς πνευματομάχους ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας **27.**
Σύνοδος ἔ. 1593 **59.**
Σχολαρίου, Γενναδίου, κατὰ Λατίνων, περὶ τῆς θείας μυσταγωγίας **34.**
Σωφρονίου Ἱεροσολύμων κατὰ αἱρέσεων **34.**
Τάξις πατριαρχ. λειτουργίας **13,** χειροτονίας **46, 47.**
Τετραευάγγελον 11 12.
Τεχνολογίαι κατὰ στοιχεῖον συντεθειμέναι **21.**
Τριῴδιον 3 26.
Τροπάρια 13.
Τυπικὸν ἁγίου Σάβα **18.**
Φιλίππου ἁγίου βίος **2.**
Χαλκωματᾶ, Ἰορδάνου, μάρτυρος βίος Π α ρ ά ρ τ. Η.
Χοιροβοσκοῦ Γεωργίου, πρὸς τοὺς ἐν πᾶσι τοῖς ῥήμασι κανόνας **27.**
Χρυσοστόμου Ἰωάννου, ὁμιλίαι εἰς τὰς πρὸς Τιμόθεον, Τῖτον, Ἐφεσίους, Φιλήμονα, Κολασσαεῖς καὶ Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολὰς **1,** βίος **2,** ἐπιστ. πρὸς Ὀλυμπιάδα **2,** εἰς τὸ πάσχα **34.**
Ψαλμοὶ 19.

Γ'

Πίναξ Βιβλιογράφων.

V. G. = Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance bearbeitet von Marie Vogel und Victor Gardthausen Lg. 1909.

Λ. Ἄ. = Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἑλληνικῶν κωδίκων ὑπὸ Σπυρ. Π. Λάμπρου, Κανταβρ. 1895 - 1900 (κ. = κῶδιξ, ὁ δὲ ἑπόμενος ἀριθμὸς δηλοῖ τὸν αὔξοντα ἀριθμὸν τοῦ κώδικος εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Λάμπρου).

Ἀθανάσιος ἴδε Μοθωναῖος.
Αναγνώστης ἴδε Γεώργιος.
Ἀναστάσιος ἱερομόναχος ὁ ἐκ τῆς λευκῆς Ρωσσίας, ἔτους 1690, **62.**
Ἀντώνιος εὐτελής, ἔτους 1414, **15,** (V. G. σ. 40).
Ἀρκώλαος, Νεόφυτος ἱερομόναχος, ὁ Κρὴς ἔτους 1592, **38, 39** (V. G. σ. 331).
Ἀρσένιος ἐλάχιστος καὶ ἁμαρτωλὸς ἱερομόναχος ὁ ἐκ Τρίκκης τῆς Ἑλλάδος, ἔτους 1605, **41.**

Βλαστός, Δημήτριος, ἔτ. 1822, **81 82**.
Βλαστός, Μελέτιος ἱεροδιάκονος, ἔτ. 1622, **45**. (Λ. Ἄ. κ. 3886).
Βενιαμίν, ἁμαρτωλὸς ἢ ἀνάξιος, καὶ τάχα ἱερομόναχος, ἔτ. 1338, **4** (V.G. σ. 59).
Γεράσιμος Β΄ Παλλαδᾶς ὁ Κρής, Πατρ. Ἀλεξ. ἔτ. 1699 - 1704, **63**.
Γεράσιμος ἴδε Διονυσιάτος.
Γεώργιος ὁ ἀναγνώστης καὶ ταπεινὸς ὁ Κουμερκᾶς, ἔ. 1301, **3** (V.G. σ. 79).
Γεώργιος ἀναγνώστης τάχα καὶ νομικός, ἔ. 1479, **17**.
Γεώργιος ἴδε Προσκυνητής.
Διονυσιάτος, Γεράσιμος, ἔ. 1809, **79**.
Δορυανός, Ἰωάννης ἢ Ἰωάσαφ, ἔτ. 1557 - 1570, **31 32**, (V. G. σ. 170).
Ζωτικός, ἁμαρτωλὸς καὶ πτωχός, ὁ ζωγράφος, ἔτ. 1359, **10**. (V. G. σ. 127).
Ζωγράφος ἴδε Ζωτικός.
Ἡσαΐας ἱεροδιάκονος Χρυσοπολίτης, ἔ. 1725, **75**.
Θεοδόσιος μητροπολίτης Μηδείας καὶ Σωζοπόλεως ἐκ νήσου Ἄνδρου, ἔ. 1626, 1633, **46 47** (Λ. Ἄ. κ. 2217).
Θεόληπτος μητροπολίτης Λιβύης καὶ πρόεδρος Ταμιαθίου, ἔ. 1381, **12** (V. G. σ. 143).
Θεοφύλακτος, ἄλυτρὸς καὶ τάχα θύτης, χθαμαλὸς καὶ τάχα ρακενδύτης, ἔτ. 1360, **11** (V. G. σ. 148).
Ἰάκωβος μοναχὸς ὁ Θεσσαλονικεύς, ἔ. 1520, **27**.
Ἰσίδωρος ἱερεύς, ἔ. 1531, **28**.
Ἰωακεὶμ ὁ πάνυ, Ἀθηναῖος πατρ. Ἀλεξ. ἔ. 1509 - 40, **22 23 24 25 26**. (V. G. σ. 164).
Ἰωακεὶμ μητροπολίτης Σουπακίου, ἔ. 1407, **13**. (V. G. σ. 165).
Ἰωακεὶμ ἴδε Μπίστης.
Καλλίστρατος ἱερομόναχος σιναΐτης, ἔ. 1840, **83**.
Κλήμης ἴδε Κουζίνος.
Κοσμᾶς Δ΄, ποτὲ Σιναίου πρῴην Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἶτα Ἀλεξανδρείας, ἔ. 1717 - 20, **67 68 69 70 71 72 73 74**.
Κουζίνος, Κλήμης ἱερομόναχος, ἔτ. 1674, **79**.
Κουμερκᾶς ἴδε Γεώργιος.
Κριτόπουλος, Μητροφάνης, πατρ. Ἀλεξ., ἔ. 1650, **55**.
Λεόντιος τάχα καὶ ἱερεὺς ἐκ τοῦ χωρίου Λογαρά, ἔ. 1642, **59**.
Μάξιμος ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς ὁ Ἐλαιούσης, ἔ. 1508, **19**. (V. G. σ. 285).
Ματθαῖος ἁμαρτωλὸς ἐν τῇ μονῇ τοῦ Δάλου, ἔ. 1615, **43 44**.
Μελέτιος ἴδε Βλαστός.
Μιχαὴλ ἁμαρτωλὸς κακομόναχος καὶ κακογράφος, ἔ.1501, **18**.(V.G.σ.324).
Μιχαὴλ υἱὸς Ἰωάννου ἐκ νήσου Πάτμου, ἔ. 1707, **65**.
Μιχαῆλος, οἰκονόμος παπᾶ, Π α ρ ά ρ τ. Α.
Μοθωναῖος, Ἀθανάσιος ἱερομόναχος ὁ, ἔ. 1690, **62**.
Μπίστης, Ἰωακεὶμ ἱεροδιάκονος, ἔ. 1745, **77**.
Νεόφυτος ἱερομόναχος Ρόδιος υἱὸς Γεωργίου, ἔ 1752, **78**.
Νεόφυτος ἴδε Ἀρκώλαος.
Νικηφόρος οἰκτρότατος καὶ ρακενδύτης Π α ρ ά ρ τ. Ζ.
Νικόλαος τάχα καὶ ἱερεὺς ἐν Κουροσοβίτζᾳ, ἔ. 1678, **60**.

Νομικὸς ἴδε Γεώργιος.
Νούκιος, Ἀνδρόνικος, ἔ. 1551, **30** (V. G. σ. 31).
Νούντζιος ἴδε Νούκιος.
Παρθένιος, ἔ. 1634, **48**.
Παχώμιος μοναχός, ἔ. 1575, **35**.
Παχώμιος μοναχὸς ἐν μονῇ Ἰβήρων Ἄθου, ἔ. 1536, **29**. (V. G. σ. 281, Λ. Ἄ. κ. 5000, κ. 4338).
Πέργης καὶ Ἀτταλείας μητροπολίτης, ἔ. 1438, **15**. (Τὸ ὄνομα αὐτοῦ Θεόγνωστος, πρβλ. V. G. σ. 130).
Πηγᾶς, Μελέτιος, Πατρ. Ἀλεξ. ἔτ. 1585 - 6, **36**.
Προσκυνητής, Γεώργιος, ἔ. 1706, **64**.
Σακουλῆς, Ἰωάννης, ἱερεὺς Χῖος, ἔ. 1669, **58**.
Σίλβεστρος, πατρ. Ἀλεξ. ἔ. 1572, **33**.
Στέφανος ἴδε Τσιγαρᾶς.
Τσιγαρᾶς, Στέφανος, 1654, **56** (Λ. Ἄ. κ. 5489).

Δ΄

Πίναξ σταχωτῶν, κτητόρων, ἀνακαινιστῶν, δαπανησάντων εἰς γραφὴν κωδίκων, ἀφιερωσάντων ἢ δωρησαμένων κώδικας.

Ἀβέρκιος πρόεδρος τῆς Λαύρας Π α ρ ά ρ τ. Ζ.
Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας **1**.
Ἀθανάσιος Ἀγχιάλου Π α ρ ά ρ τ. Δ.
Ἀναγνώστης ἴδε Κυριακός.
Ἀντώνιος ἱερομόναχος Π α ρ ά ρ τ. Β.
Γεράσιμος Γ΄ πατριαρ. Ἀλεξ. ὁ Λέριος **59**.
Γεράσιμος ἀρχιμανδρίτης Ἀλεξανδρείας, ἔτ. 1615, **43**.
Γραμματικὴ γυνὴ τοῦ Διογένους, Π α ρ ά ρ τ. Α.
Γρηγόριος Ἀλεξανδρείας **5**.
Δαμιανὸς ἱερομόναχος πολυτλήμων καὶ ἐκκλησιάρχης τῆς μονῆς Ἀναστάσεως, ἔ. 1376, Π α ρ ά ρ τ. Β.
Δημήτριος Κύπριος **31**.
Δημήτριος ἰατρὸς **1**.
Δομήνικος ἴδε Κυριακός.
Θεοδόσιος ἱερομόναχος **1**.
Θεόληπτος ἱερομόναχος ἔ. 1376 Π α ρ ά ρ τ. Β.
Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας **64**.
Ἱερεμίας ἁγιοταφίτης πρωτοσύγκελλος ἐκ κώμης Καλλένης ἐπαρχίας Σερβίων καὶ Κοζάνης **79**.
Ἰωακεὶμ πατρ. Ἀλεξανδρείας **1**.
Ἰωάσαφ πνευματικὸς ἐξ Ἀθηνῶν, ἔ. 1501, **18**.
Κοσμᾶς Ἀλεξανδρείας **75**.
Κοσμᾶς Καρχηδόνιος ἔ. 1664 Π α ρ ά ρ τ. Γ.
Κυριακὸς ἀναγνώστης καὶ δομήνικος, ἔ. 1361, **12**.
Κύριλλος πατρ. Ἀλεξ., ἔ. 1615, **44**.
Μακάριος ἄθλιος Π α ρ ά ρ τ. Β.
Μάξιμος ἱερομόν. Πελοποννήσιος **40**.
Νεκτάριος ἀρχιμανδρίτης ἐπίτροπος τοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας, ἔ. 1822, **81 82**.
Νικόλαος μοναχὸς βέστης καὶ μεγάλος οἰκονόμος μονῆς τοῦ Στουδίου, Π α ρ ά ρ τ. Β.
Παΐσιος Ἀλεξανδρείας, ἔ. 1669, **58**.
Παρθένιος ἱεράρχης ἐκ Λεμησοῦ, ἔτ. 1624, **54**.
Σισίνιος ἱερομόναχος Π α ρ ά ρ τ. Α΄.
Χριστόφορος Κύπριος **31**.

Ε'

Πίναξ παλαιογραφικῶν λεπτομερειῶν

Ἀρχικὰ ἔγχρωμα 2 43 44 46.
Ἐκφωνητικὰ 4.
Ἐπίτιτλα ἔγχρωμα 2 28 43 44 46.
Καματερὰ ἴδε φύλλα.
Κρυπτογραφικὸν κείμενον 4 23.
Νῆμα εἰς τὸ περιθώριον φύλλων πρὸς εὕρεσιν ἀρχῆς κειμένων 1.
Παίγνιον γραφικὸν 29.
Περγαμηνὸς κῶδιξ 1 3.
Φύλλα καματερὰ «ἤγουν ὁποῦ διαβάζονται» 25.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ
Τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας
εἰς τὴν' Ανωτάτην Σχολὴν Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.
Πρώην Ὑπουργός.

Η ΧΡΥΣΟΚΕΡΑΜΟΣ

Γράψας ἄλλοτε[1] περὶ τοῦ ἐν τῇ ἀσιατικῇ ἀκτῇ τοῦ Βοσπόρου θαλεροῦ προαστείου Χρυσοκεράμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἁγιασμάτων καὶ ἀρχαιοτήτων, κρίνω σκόπιμον νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ θέμα, ἐπανορθῶν τοπογραφικὴν ἀνακρίβειαν, σχετικὴν πρὸς τὸ ὄνομα τοῦτο, ἣν ἀνέγνων ἐν τῷ κανονισμῷ τῆς κοινότητος Κουσγουνδζουκίου, ὃν ἄρτι διεξῆλθον.

Ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ κανονισμοῦ τούτου δηλοῦται ὅτι κατὰ τὴν κοινοτικὴν ἑορτὴν τῆς 23 Ἀπριλίου 1920, καθιερώθη εἰς τὸ προάστειον τοῦτο τὸ ὄνομα Χρυσοκέραμος, ἐπὶ τῇ βάσει μαρτυρίας ἐξ ἀνεκδότου ἔργου τοῦ ἀειμνήστου Βασ. Ραπτοπούλου, «καίτοι ἄλλοι ἀποδίδουν αὐτὸ εἰς τὸ Τσεγκέλκιοϊ, ἐπὶ ἀσθενῶν εἰκασιῶν στηριζόμενοι».

Ὁ συντάκτης τοῦ προλόγου, ἀναφέρων τὰ ὑπὸ τῶν παραδοξολόγων Κωδινοῦ καὶ Ἀνωνύμου λεγόμενα «ἡ πέραθεν τοῦ Στενοῦ λεγομένη ἐκκλησία ἐκτίσθη ὑπὸ Ἰουστίνου καὶ Σοφίας καὶ διὰ χρυσῶν κεράμων στεγασθεῖσα ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα Χρυσοκέραμος», φαίνεται ὅτι στηρίζεται εἰς αὐτὰ καὶ δὴ εἰς τὸ ἐπίρρημα πέραθεν, ὡσεὶ διὰ τούτου ὑπενοεῖτο μόνον τὸ Κουσγουνδζούκιον, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ λοιπὰ ἐν τῷ Στενῷ προάστεια, τὰ κείμενα ἔναντι τῆς Βασιλευούσης, ἐν οἷς καὶ τὸ Τσεγκέλκιοϊ.

Περαιτέρω ὁ αὐτὸς συντάκτης προσθέτει· «μικρὸν μετὰ τὴν ἅλωσιν, Σουλτὰν Βαγιαζὶτ ὁ Β', ὁ Εὐλαβής, ἐξελθὼν εἰς κυνήγιον καὶ διερχόμενος ἐκ τῶν ὑψωμάτων τῆς Χρυσοκεράμου (τοῦ Κουσγουνδζουκίου κατ' αὐτὸν) εἶδεν ἐκκλησίαν, ἧς καὶ διέταξε τὴν κατεδάφισιν καὶ ἀνέγερσιν ἄλλης διὰ λιθίνων πλακῶν. Ταύτην οἱ Χριστιανοὶ ἔκτοτε ἐκ φόβου ἐκάλεσαν ἐκ τοῦ μοναστηρίου Ἑρμολάου Ἑρμολιανήν[2]. Παράδοσις δέ τις ἀναφέρει ὅτι ὁ αὐτὸς Σουλτάνος Βαγιαζὶτ ὁ Β', ὁ καταργήσας ἐπισήμως τὸ ὄνομα Χρυσοκέραμος, ὡς μὴ ὑπαρχούσης ἐκεῖ τοιαύτης ἐκκλησίας, διέταξε νὰ ὀνομάζηται Κουσγουνδζούκι ἐκ τοῦ πλήθους τῶν εἰς τὰ ὑψώματα ἐμφωλευόντων κοράκων»[3].

Τὰ ἀνωτέρω εἶναι ἀστήρικτα καὶ ἀνιστόρητα, εἰς οὐδὲν κείμενον ἀπαντῶντα· οὐδ' ἐπιτρέπεται νὰ ἐξάγῃ τις ἐκ φαντασιωδῶν παραδόσεων ἱστορικὰ ἐξαγόμενα.

Τὸ μόνον βέβαιον εἶναι ὅτι ὅπως Μωάμεθ Β' ὁ Πορθητὴς ἐκάλεσε τὸ

---

[1] Ἑλλην. Φιλολ. Σύλλογος, τόμος ΚΘ', ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1907, σελ. 227 κ. ἑξ. Ἀρχαιολογικαὶ τοπογραφικαὶ ζητήσεις, ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1923, σελ. 6 καὶ 7.

[2] Μ. Γεδεών, Βυζαντινὸν ἑορτολόγιον, σελ. 139.

[3] Μᾶλλον κισσῶν, καθότι ἡ κίσσα τουρκιστὶ λέγεται κουσγούν.

νῦν Τσεγκέλκιοϊ Τ σ ε γ κ ι ὰ ρ - καριγεσί, ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐπὶ τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου χ ρ υ σ ο π ρ α σ ί ν ω ν κεράμων, παραφθαρέντος εἶτα τοῦ Τσεγκιὰρ εἰς Τσεγκέλ (= ἁρπάγην), οὕτω καὶ τὸ χωρίον Ἑρμολιαναὶ ἐκλήθη πράγματι Κουσγουνδζοὺκ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζὶτ τοῦ Β΄, διότι, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Τοῦρκος ἱστορικὸς Ἐβλιᾶ Τσελεμπῆς (ἀκμάσας κατὰ τὸ 1270 Ἐγίρας), ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἁλώσεως ἐνεφώλευον πολλαὶ κίσσαι (ἄσρ φατιχτὲ κουσγοὺν μπαμπᾶ σακὶν ὀλντουγουντὰν Κουσγουνδζοὺκ ντερλέρ»[1]· ὅτι δὲ τὸ παρὰ Βυζαντίνοις προάστειον Χ ρ υ σ ο κ έ ρ α μ ο ς ἐκλήθη ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἁλώσεως Τ σ ε γ κ ι ὰ ρ καριγεσί, ἐπικυροῦται ὑπὸ τῶν ἐπισήμων χοδζετίων (τίτλων ἰδιοκτησίας), ἐξ ὧν ἐπίσης καταφαίνεται ὅτι τὸ Τ σ ε γ κ ι ά ρ, εἶτα δὲ Τ σ ε γ κ ι ά λ, καὶ πολὺ βραδύτερον Τ σ ε γ κ ὲ λ - καριγεσὶ ἢ Τ σ ε γ κ έ λ κ ι ο ϊ, ὑπαγόμενον κατ᾽ ἀρχὰς εἰς Κιούπλιδζε, μετὰ τὴν παρακμὴν τούτου, ὑπήχθη εἰς τὸ Σκούταρι[2].

Ἐν τῷ ῥηθέντι προλόγῳ, καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς διδομένης ὀνομασίας, γίνεται μνεία τῶν λεγομένων ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ τοῦ Μελετίου, ἐν τῇ Κωνσταντινιάδι τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίου καὶ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει τοῦ Σκαρλάτου Βυζαντίου. Ἀλλ᾽ ὁ μὲν Μελέτιος γράφων τῷ 1700 «... μεταξὺ Σκουτάρεως καὶ τοῦ φρουρίου Ἀνατὸλ-Χισὰρ εὑρίσκονται τὰ Χ ρ υ σ ο κ έ ρ α μ α, τὸ μοναστήριον τῶν Ἀ κ ο ι μ ή τ ω ν, ἡ Σ τ α ύ ρ ω σ ι ς καὶ τὸ Τ σ ε γ κ έ λ κ ι ο ϊ» σφάλλεται ὡς πρὸς τὴν Μονὴν τῶν Ἀκοιμήτων, καθότι εἶναι γνωστὸν ὅτι αὕτη ἔκειτο πολὺ πέραν τοῦ Ἀνατὸλ-Χισάρ, ἐν τῷ νῦν Τσιμπουκλῇ, ὁ δὲ πατριάρχης Κωνστάντιος καθορίζων τὰς θέσεις τῶν ἐν τῷ Βοσπόρῳ Δ ί σ κ ω ν, λέγει μὲν[3] «πρῶτος Δίσκος Τσεγκέλκιοϊ, δεύτερος Δίσκος Βεηλέρβεη καὶ μετὰ τοῦτον Χ ρ υ σ ο κ έ ρ α μ ο ς καὶ τανῦν Κ ο υ σ γ ο υ ν δ ζ ο ῦ κ ι, ἔνθα ἦτό ποτε ἡ μὲ χρυσοῦς κεράμους κεκαλυμμένη ἐκκλησία ἡ κτισθεῖσα παρὰ Ἰουστίνου καὶ Σοφίας τῶν αὐτοκρατόρων», ἀλλ᾽ οὐδεμίαν περὶ τούτου προσάγει μαρτυρίαν. Ἄλλωστε ὑπεδείξαμεν πρῶτοι ἄλλοτε διὰ τοῦ Μαλάλα[4] ὅτι οἱ Δίσκοι ἔκειντο παρὰ τὴν παραλίαν τῶν νῦν τεμενῶν Κ ο ὺ ς - κ ο ν μ ὰ ζ καὶ Σ ε μ σ ε τ τ ὶ ν - π α σ σ ᾶ ἐν Χρυσοπόλει.

Ὁ δὲ Σκαρλᾶτος ὁ Βυζάντιος (1852)[5] ὁ πλεῖστα ἐρανισθεὶς ἐκ τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἀλ. Τιμόνη, θέτει ὄντως τὴν Χρυσοκέραμον ἐν Κουσγουνδζουκίῳ· ἀλλ᾽ ἰδοὺ τί γράφει ὁ Τιμόνης: «.... il me semble que l'auteur grec de Constantinople ancienne et moderne s e t r o m p e en donnant à ce

[1] Ἱστορία Ἐ β λ ι ᾶ Τ σ ε λ ε μ π ῆ, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν τῷ βασιλικῷ τυπογραφείῳ, σελ. 108.

[2] Παλαιὸν χοδζέτιον τῆς Χρυσοκεράμου-Τσεγκιὰρ καριγεσὶ ἄρχεται οὕτω: «Ἰσκιουταρὰ ταμπὶ Τσεγκιὰρ νὰμ καριγὲ»=τὸ τῷ Σκουτάρει ὑποκείμενον χωρίον Τσεγκιάρ.

[3] Κωνσταντινιάς, σελ. 150.

[4] Μ α λ ά λ α, Χρον. σελ. 192-193 (ἔκδ. Βόννης).

[5] Σ κ. Β υ ζ α ν τ ί ο υ, Ἡ Κωνσταντινούπολις, τόμ. Β΄, σελ. 232.

village, qui doit être l'ancienne Coziniza, le nom de Chryssokeramos, nom qui appartient à Tchenguel-keuy où se trouvait l'église aux briques dorées»[1].

Ἡ τοιαύτη μαρτυρία τοῦ Τιμόνη, καίτοι σαφεστάτη, ἀπεσιωπήθη ὑπὸ τοῦ συντάκτου τοῦ Προλόγου, ὡς ἀπεσιωπήθη καὶ ὁ Μαλάλας καὶ αὐτὸς ὁ πολὺς Π. Γύλλιος, ὁ πρῶτος μετὰ τὴν ἅλωσιν γράψας (1544), μεταξὺ ἄλλων, καὶ περὶ Βοσπόρου. Ἰδοὺ τί σχετικῶς γράφει ὁ Γύλλιος· «... inde (ἐκ Προόχθων) brevi promontorio superato, adest vicus dictus Chryssokeramus, eo, quod olim templum haberet tegulis inauratis textum...»[2].

Δὲν δύναμαι νὰ παραδεχθῶ ὡς ἀληθὲς τὸ περαιτέρω ἐν τῷ Προλόγῳ λεγόμενον «Ἡ κάτω ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἡ κ α ὶ τ ο ῦ ἁ γ ί ο υ Γ ε ω ρ γ ί ο υ, ἐκλήθη Χρυσοκέραμος». Διότι ἐνῷ ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν Τσεγκέλκιοϊ σῴζονται ἀρχαῖαι εἰκόνες φέρουσαι τὴν ἐπιγραφήν: «Ἅ γ ι ο ς Γ ε ώ ρ γ ι ο ς ὁ Χ ρ υ σ ο κ έ ρ α μ ο ς», οὐδεμία τοιαύτη ὑπάρχει ἐν Κουσγουνδζουκίῳ[3].

Ἐν τῷ Προλόγῳ ἀναγινώσκομεν ἐπίσης· «ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τσεγκέλκιοϊ ἐκτίσθη τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα, ἐνῷ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Κουσγουνδζουκίου καὶ τῆς Χρυσοπόλεως εἶναι βυζαντιναί, ὡς λέγει ὁ κ. Μ. Γεδεών». Ἀλλ᾽ ὁ κ. Μ. Γεδεὼν ἄλλοτε μὲν γράφει «διὰ τὴν ἀβουλίαν τῶν κατοίκων τοῦ Χρυσοκεράμου (Κ ο υ σ γ ο υ ν δ ζ ο ύ κ ι), προαστείου ἐν τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ τοῦ Βοσπόρου»[4], ἄλλοτε τοὐναντίον «... Ἑρμολάου ἱερομάρτυρος. Σύναξις εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ ἐν τῷ Χρυσοκεράμῳ (Τσεγκέλκιοϊ)»[5], καὶ ἄλλοτε πάλιν «... ἀναφέρω τὴν μνήμην Ἑρμολάου ἐνταῦθα, διότι φρονῶ ὅτι ὁ ναὸς αὐτοῦ ἠγείρετο κατὰ τὸ βοσπορινὸν προάστειον Κ ο υ σ γ ο υ ν δ ζ ο ύ κ, ἅτε τοῦ χωρίου τούτου ὀνομαζομένου χωρίου Ἑ ρ μ ο λ ι α ν ῶ ν, καὶ ἐν παρα-

[1] A l. T i m o n i, tom. II. p. 245.

[2] Ποῦ τοῦ Βοσπόρου ἐγένετο ἡ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην διάβασις τοῦ Δαρείου. Ἑλλην. Φιλολ. Σύλλογος. Παράρτημα ΚΔ-ΚΣΤ΄ τόμου σελ. 178. Ἐν παρέργῳ παρατηρῶ ὅτι ὁ Γύλλιος φαίνεται παρασυρθεὶς ἐκ τοῦ πληθυντικοῦ Δ ί σ κ ο ι ἀναφερομένου ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Θρᾳκὸς καὶ ὁρίζει πρῶτον Δίσκον τὸ Τσεγκέλκιοϊ καὶ δεύτερον τὸ Βεηλέρβεη.

[3] Αἱ εἰκόνες αὗται χρονολογούμεναι μετὰ τὴν ἅλωσιν, ἦσαν δύο· ἡ μέν, εὑρισκομένη ἐν τῷ ματρωνικίῳ, φέρει δι᾽ ἀραβικῶν ἀριθμῶν τὰ ἔτη 1580 καὶ 1775· ἡ δέ, καεῖσα πρό τινων μηνῶν, ἔκειτο ἐν τῇ ἀνδρῴᾳ, ἔφερε δὲ χρονολογίας ͵ΑΧΜΑ΄ (1641) καὶ ͵ΑΨΟΘ΄ (1779) καὶ τὴν ἐπιγραφὴν «Μαρτίου ΚΕ΄, ἐν ἡμέραις Παχωμίου μητροπολίτου Χαλκηδόνος, ἐπιτροπευόντων Ματθαίου μοναχοῦ, Γεωργίου, Θεοδώρου, Συμεών, Γεωργίου καὶ Παναγιώτου». Πλὴν τῶν εἰκόνων τούτων σῴζονται ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ καὶ πρασινόχρυσοι κέραμοι, τινὲς μὲν εἰσέτι ἐπὶ τῆς στέγης, τινὲς δὲ καταβιβασθεῖσαι καὶ διατηρούμεναι νῦν, φροντίδι Γ. Ζαφειριάδου, ἐν ὑαλίνῃ προθήκῃ ἐν τῷ ναῷ· μία δ᾽ αὐτῶν εἶχε δωρηθῆ καὶ σταλῆ ἐν καιρῷ εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Χριστιανικὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν.

[4] Μ. Γ ε δ ε ώ ν, Πατριαρχικοὶ Πίνακες, σελ. 494.

[5] Μ. Γ ε δ ε ώ ν, Ἑορτολόγιον Κωνσταντινουπολίτου προσκυνητοῦ, σελ. 101.

φθορᾷ Ἑρμωνιανοῦ . . . »[1]. Εἰδήσεις ἀνταναιρούμεναι καὶ ἀλληλοσυγκρουόμεναι[2].

Θὰ ἦτο ἀφελὲς νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι πρὸ τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος οἱ κάτοικοι τοῦ Τσεγκέλκιοϊ δὲν εἶχαν ναὸν ὅπως ἐκκλησιάζωνται. Πρὸ τῆς ἁλώσεως καὶ μετ᾽ αὐτὴν ὑπῆρχον ναοὶ εἰς ἕκαστον προάστειον, ἄλλοι μὲν καταστραφέντες ἐκ τῆς ἐπηρείας τοῦ πανδαμάτορος χρόνου ἢ ἐκ πυρκαϊῶν, ἄλλοι δ᾽ ἑτοιμόρροποι ἢ σμικροὶ κρημνισθέντες ὑπ᾽ αὐτῶν τῶν κατοίκων πρὸς ἀνέγερσιν νέων εὐρυχώρων. Τοιοῦτό τι συνέβη καὶ ἐν Τσεγκέλκιοϊ, ἡ ἀνοικοδομηθεῖσα ἐκκλησία τοῦ ὁποίου ἔχει ὡς πλάκας τοῦ ἐδάφους καὶ βαθμίδας, πλάκας καὶ ἐπιγραφὰς ληφθείσας ἐκ τοῦ νεκροταφείου τοῦ κειμένου μεταξὺ τῆς ἄνω σειρᾶς τῶν οἰκιῶν τοῦ χωρίου καὶ τοῦ ἐκεῖ, ἐν λειψάνοις, ὑδραγωγείου ἁγιάσματος τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος τοῦ πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν ἐπισκευασθέντος. Δὲν ἦτο ἄλλωστε ἀσυνήθης, οὔτε ἐπὶ Βυζαντινῶν, ἡ τοιαύτη ἀνοικοδόμησις. Ὁ Προκόπιος[3] ἀναφέρει «τούτου δὲ δὴ ἐν πολλῷ ἄπωθεν τοῦ νεὼ (ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἐν Προόχθοις) τέμενος ἅγιον τῇ Θεοτόκῳ ἀνενεώσατο τρόπῳ τῷ αὐτῷ καταπεπονηκὸς πολλῷ πρότερον, οὗ δὴ τὸ σεμνὸν μακρὸν ἂν εἴη καὶ διερευνήσασθαι καὶ λόγῳ σεμνῆναι, ἐκδέχεται δὲ ἡ πάλαι τῆς ἱστορίας προσδοκωμένη μοῖρα». Ὁ ναὸς οὗτος τῆς Θεοτόκου ἔκειτο, ὡς ἐγράψαμεν ἄλλοτε, εἰς τὸν νῦν ἐν Κούλελι, ἄνωθεν τοῦ Τσεγκέλκιοϊ, στρατῶνα, μεταξὺ δὲ τῶν ἐσωτερικῶν ἐρειπίων του ὑπάρχει καὶ ἀνέκδοτος ἐπιτύμβιος μαρμαρίνη πλάξ· φαίνεται δ᾽ ὅτι παρὰ τὴν σημερινὴν μικρὰν συνοικίαν Κούλελι θὰ ἐθάπτοντο οἱ νεκροὶ τῆς περὶ τὸν ναὸν τοῦτον μονῆς, καθότι ἐν ἀνασκαφαῖς εὑρέθησαν βραχίολοι ὑάλινοι, σταυροὶ κλπ.[4].

Ὁ συντάκτης τοῦ Προλόγου, ἐπιμένων εἰς τὴν συνταύτισιν τοῦ ἐν Κουσγουνδζουκίῳ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος πρὸς τὸν Ἅγιον Γεώργιον Χρυσοκέραμον, λέγει ὅτι οὗτος ἐκάη τῷ 1815. Ἐν τούτοις τὸ πατριαρχικὸν γράμμα, τὸ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου Β´ τοῦ Ἀκαρνᾶνος καὶ κείμενον ἐν κώδικι Φωτίου Κυπρίου (σελ. 68-72), μνείαν ναοῦ ἁγίου Γεωργίου οὐδόλως ποιεῖται. «Τούτου χάριν καὶ νῦν ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Χαλκηδόνος... κὺρ Γαβριὴλ (1700),... ὁρῶν φθασάσας ἐγγύς που διαφθορᾶς τὰς εἰς τὴν Ἑπαρχίαν αὐτοῦ ἀρχαίας ἐκκλησίας, τήν τε τοῦ ἁγίου ἐνδόξου προφήτου Ἠλιοὺ τοῦ Θεσβίτου κατὰ τὴν Χρυσόπολιν, τὸ νῦν λεγόμενον Σκούταρι, εἰς

[1] Μ. Γεδεών, Βυζαντινὸν ἑορτολόγιον, Ἑλλ. Φιλολ. Σύλλογος, Τόμ. ΚΣΤ', σ. 235.

[2] Βλ. τὰς ἐμὰς ἀρχαιολογικὰς τοπογραφικὰς ζητήσεις, ἐν τῷ περιοδικῷ τῶν Ὀρθοξων Θεολόγων, σελ. 15.

[3] Περὶ κτισμάτων, τόμ. Γ', σελ. 199 (ἔκδοσις Βόννης).

[4] Λίαν ἀσαφῆ τὰ ἐν τῷ Ἑορτολογίῳ τοῦ Κωνσταντινουπολίτου προσκυνητοῦ ἐν σελ. 239, καὶ περὶ ἁγιάσματος ἁγίου Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας (2 Μαΐου), ἐν σελ. 241, ὑπὸ Μ. Γεδεὼν σχετικὰ γραφόμενα.

τὸν Γενὶ - Μαχαλᾶν διατελοῦσαν, καὶ τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ ἰαματικῶν Ἀναργύρων Παντελεήμονος καὶ Ἑρμολάου τῶν θαυματουργῶν κατὰ τὸ χωρίον τῶν Ἑρμολιανῶν, ἤτοι τὸ Κουσγουνδζούκι, οὖσαν...»[1]. Προσθέτει δ᾽ ὁ κ. Μ. Γεδεὼν «Τὸ Κουσγουνδζούκι ἐκαλεῖτο Ἑρμολιανὴ μέχρι τοῦ ΙΣΤ´ αἰῶνος, ἐκ ναοῦ βεβαίως τοῦ ἁγίου Ἑρμολάου καὶ Παντελεήμονος, ὧν τὴν μνήμην ἄγομεν ἐπὶ δύο συνεχεῖς ἡμέρας»[2].

Προκόπιος ὁ ἱστορικὸς[3] ὀρθῶς θέτει τὴν μονὴν τῆς Μετανοίας ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ. Ἡ περιφέρεια θὰ εἶχε βεβαίως εὐκτήριον οἶκον ἔνθα συνερχόμεναι αἱ μεταμελούμεναι θὰ ἐδέοντο τοῦ Ὑψίστου πρὸς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, οὗτος δ᾽ ὁ εὐκτήριος οἶκος τῆς μονῆς θὰ ἦτο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Δὲν δύναμαι νὰ παραδεχθῶ τὸ περαιτέρω ἐν τῷ Προλόγῳ λεγόμενον ὅτι ἀπὸ τοῦ 1700-1800 καὶ ἐντεῦθεν τὸ Κουσγουνδζούκιον ἦτο τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς κινήσεως τῆς Ἐπαρχίας Χαλκηδόνος. Διότι οὐ μόνον ὁ τῷ 1815 καεὶς ναὸς τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος Κουσγουνδζουκίου εἶχε καταντήσει ἤδη ἀπὸ τοῦ 1803 - 1805 νὰ δανεισθῇ 2500 γρόσια ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ποτηρᾶ, ἀλλ᾽ ὡς καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν καταστίχων τοῦ ἁγίου Δημητρίου Κανάβη (Ξυλοπόρτης), εἰς σημείωσιν τοῦ 1823 περὶ καταβολῆς ἐλέους καὶ οἰκτιρμοῦ ὑπὸ διαφόρων ναῶν, ἐνῷ ὁ ἅγιος Γεώργιος Χρυσοκέραμος τοῦ Τσεγκέλκιοϊ κατέβαλλε γρόσια 10, ὁ ἅγ. Παντελεήμων Κουσγουνδζουκίου μόλις κατώρθωνε νὰ καταβάλῃ γρόσια 6[4].

Πάντως δέ, ὁ τότε Μητροπολίτης Χαλκηδόνος, ἐκδοὺς τῇ 10ῃ Ἰουνίου 1922 Ἐγκύκλιον, δι᾽ ἧς ἐπεκύρου τὸν περὶ οὗ ἡ παροῦσα μελέτη κανονισμὸν Κουσγουνδζουκίου καὶ ἀπευθύνας ταύτην τῇ «Κοινότητι Χρυσοκεράμου» διέπραξε πρᾶξιν ἀνιστόρητον, μὴ στηριζομένην οὔτε ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, οὔτε ἐπὶ σιγιλλίων γραμμάτων, ἔτι δ᾽ ὀλιγώτερον ἐπὶ τῶν πορισμά-

[1] Μ. Γεδεών, Ἐκκλησίαι βυζαντιναὶ ἐξακριβούμεναι, σελ. 107-108.

[2] Μ. Γεδεών, Ἔνθ᾽ ἀν. σελ. III. Πβ. καὶ τοῦ αὐτοῦ. Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον, σελ. 139.

[3] Τόμ. Γ', σελ. 200 (ἔκδ. Βόννης).

[4] Μ. Γεδεών, Ἑορτολόγιον Κωνσταντινουπολίτου προσκυνητοῦ, τεῦχος β', σελ. 234, καὶ τεῦχος α', σελ. 168. Ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ, ἐφόσον πρόκειται περὶ τῆς περιοχῆς ταύτης, νὰ προσθέσω, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον Ἐξακρίβωσις ἀρχαίων τοποθεσιῶν ἀνακοίνωσίν μου ἐν τῇ ΣΚΔ' συνεδρίᾳ τῆς ποτὲ Μεσαιωνικῆς Ἑταιρίας, ἐν ᾗ ἔλεγον: «Προχωρῶν τις πρὸς τὸ Χαβούζ-μπαση εὑρίσκει τὸ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων ἁγίασμα καὶ ὀλίγον ἐκεῖθεν ἔν τινι κήπῳ τὸ τοῦ ἁγίου Δημητρίου», ὅτι, ἀνασκαπτομένου προσφάτως τοῦ ἐδάφους ἐν τῇ Δ. πλευρᾷ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἀνεκαλύφθησαν κάλλιστα ὁρώμεναι αἱ τοῦ Ἱεροῦ ἀψῖδες.

των τῆς ἐπιστήμης, ἥτις καθορίζει σαφῶς τὴν θέσιν τῆς μὲν Χρυσοκεράμου ἐν Τσεγκέλκιοϊ, τῶν δὲ Ἑρμολιανῶν ἐν Κουσγουνδζουκίῳ, ἀφήνει δὲ μόνην ἀνεξακρίβωτον τὴν ὀνομασίαν Κοζίνιζα, ἥν, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ὁ Τιμόνης ἀποδίδει, ὡς ἐκ περισσοῦ, εἰς τὸ Κουσγουνδζούκιον.

Ἐν Σταυροδρομίῳ Κωνσταντινουπόλεως
κατὰ Σεπτέμβριον 1927.

ΙΩΑΝΝΗΣ Π. ΜΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΩ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ [1]

8.

Ἀντίγραφον σημειώματος τοῦ ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὄρους Θεοφίλου ἐπὶ κτηματικῆς διενέξεως τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου Ἱερισσοῦ.

Ἔτους (6688) 1180, ἰνδ. ιγ΄.

Ἐπὶ μεμβράνης διαστάσεων 0,68×0,53, καταγεγραμμένης ὑπ' ἀριθ. 1 φ. ἐν τῷ χειρογράφῳ καταλόγῳ τοῦ γραμματοφυλακείου τῆς μονῆς.

Ἐπὶ τοῦ ὄπισθεν τῆς μεμβράνης κεῖται ἐπικύρωσις τοῦ σημειώματος τοῦ ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὄρους ὑπὸ τοῦ δουκὸς Θεσσαλονίκης Ἀλεξίου τοῦ Πηγονίτου.

Ἐν τῇ ἐκδόσει διακρίνομεν τὰ κείμενα τῶν δύο τῆς μεμβράνης ὄψεων διὰ τῶν στοιχείων Α καὶ Β.

Α΄.

† Τινὲς τῶν ἐν τῇ τῆς Ἱερισσοῦ πόλει κατοικούντ(ων), ἐνέβλε- 1
ψαν τῇ τῆς ἱερ(ᾶς) μονῆς τοῦ Βατοπεδί(ου) χωραφιέα γῇ, καὶ ὅθ(εν) καὶ τοὺς κειμέν(ους) ὅρους ὑπερβεβηκότες τῶν κατὰ τὸ Ἐλαδιάβα τοπί(ων) | (καὶ) χωραφίων, βία κατεῖχον αὐτὰ καὶ ἐκαρποῦντο. Ὁ γοῦν πανοσιώτ(α)τ(ος) καθηγούμ(εν)ος, ὁ τῆς ἱερᾶς μο(νῆς) τοῦ Βατοπεδ(ίου), μὴ φέρων τὴν τοιαύτην ζημίαν καὶ ἀδικίαν, ἀνέδραμε πρὸς τὸν μεγα|λειότατον καὶ μεγαλυπέροχον δοῦκα Θεσσαλονίκης κὺρ Ἀλέξιον σεβαστὸν τὸν Πηγονιτ(ην), τὴν παρὰ τῶν Ἱερισσιωτῶν ἣν ἔπασχεν ἀδικίαν ἀποκλαυσόμενος· πρὸς ὃν | καὶ παραγενόμενος οἰκτροτάτοις φωναῖς ἐξελιπάρει καὶ συνεσχέσ(ι) δεήσεσι, τὴν

1. *τῇ . . . τῇ . . . χωραφιαίᾳ γῇ . . . ὅρους . . .* 2. *βίᾳ* 3. *Πηγονίτ(ην).* 4. *οἰκτροτάταις . . . συνεχέσ(ι)*

[1] Ὅρα Ἐπετηρίδος Ἑταιρ. Βυζαντ. Σπουδῶν ἔτος Γ΄ σελ. 114 ἑξ.

διαρπαγὴν τῶν ἀφαιρεθέντων ἐκ τῆς τοῦ Ἐλαδιάβατος τοποθεσί(ας) τοπίων ἱκανωθῆ(ναι)·| ἐν τούτοις γὰρ καὶ μόνοις παρὰ τῶν Ἱερισσιωτῶν ἠδίκητο· ὡς τά γε ἐπίλοιπα τοπία, τὰ κλασματισθέντα ἀπὸ τῆς μονῆς τοῦ Σισόη καὶ τῆς ἁγιωτ(ά)της ἐπισκοπ(ῆς) Ἱερισσοῦ, καὶ τῇ τοῦ | Βατοπεδί(ου) μονῇ ἀνασωθέντα τῆς ἀνταλλαγῆς ἕνεκα, ὡς μὴ ἐξαρκέσασαν τὴν γῆν τὴν ἐν τῇ τοποθεσία τοῦ Ἐλαδιάβατος εἰς ἀντισήκοσιν τοῦ δεδηλωμένου προαστίου, κατεῖχε τὲ καὶ ἐνέ|μετο ἔκτοτε, ἀπὸ τοῦ καιροῦ δηλονοτ(ι) (καὶ) μεχρι τοῦ νῦν· οὗ ταῖς δεήσεσι ἐπικλινὴς γενομένη ἡ τούτου μεγαλειοτ(ης) τὸν μεγαλοδοξώτ(α)τ(ον) κὺρ Γεώργι(ον) τὸν Δουκόπουλ(ον) ἐξαπέσταλκε, κατὰ | τόπους ἐπιστῆναι, ἀκριβῆ τε διάγνωσιν θέσθαι τῶν ἀμφιβαλομ(ένων) τοπί(ων), καὶ τῇ μονῇ ἀποδοῦναι τὸ οἰκεῖον ἀκολοβοτον· ὃς ἐπιστὰς καὶ μεθ᾿ ἑαυτοῦ συμπαραλαβὼν | τούς τε εὐγενεστάτ(ους) κληρικοὺς καὶ τοὺς τῆς πολίχνης Ἱερισσοῦ προέχοντας, ἀναμέτρησιν ἐποιήσατο διὰ σχοινισμοῦ καὶ τοπικῆς μαρτυρί(ας) καὶ ἀκριβοὺς διασκέψεως (καὶ) σωματικ(ῆς) | παραδόσεως τῶν πολαχῶς ῥηθέντ(ων) τῆς τοῦ Ἐλαδιάβα τοποθεσί(ας) τοπί(ων), παρουσιασάσης καὶ τῆς ἡμετέρ(ας) μετριότ(η)τ(ος) (καὶ) μιᾶς γενομ(ένης) τῶν συνηλεγμ(ένων) ἐπὶ τῇ διαγνώσει τῶν ἐπικρινόντ(ων) | (καὶ) διαγνωσάντ(ων) τὴν τῆς ἀληθείας ἐξέτασιν, (καὶ) τὴν πράξιν τοῦ μεγαλαδοξωτ(ά)του Δουκοπούλου ἐπαποδεχομένης, ὡς μὲν ἀληθῆ, ὡς δὲ πάσης δικαιοσύνης ἀνάμεστον· οὕτω τούτ(ων) | ἐχόντων ἑτέρα τὶς πρόσταξις ἔγγραφος μετ᾿ οὐ πολύ, τοῦ μεγαλυπερόχου δουκὸς Θεσσαλονί(κης) ἐπεδόθη μοι ἔχουσα ἐπὶ λέξεων οὕτω· παναγιώτ(α)τ(ε) δέσποτα καὶ κατὰ θ(εὸ)ν ἀγαπητέ μοι | αὐθέντα καὶ π(άτ)ερ· ἐλπίζω εἰς τὸν θ(εὸ)ν ἵνα ὑγιαίνει ἡ ἁγιωσύνη σου καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἔχοι καλῶς· καὶ ἡμεῖς ὑγιῶς καὶ καλὸς ἔχομεν χάριτι θ(εο)ῦ καὶ ταῖς σαῖς ἁγίαις εὐχαῖς· | οἶδεν ἡ ἁγιωσύνη σου τὸ πῶς ἐγράψαμ(εν) πρὸς τὸν Δουκόπουλ(ον), ἵνα παρούσης καὶ τῆς ἁγιωσύνης σου

6. *μονῇ ἀνασωθέντα . . . τῇ τοποθεσίᾳ . . . ἀντισήκωσιν . . . κατεῖχέ τε* 7. *δηλονότ(ι) . . . μέχρι . . . μεγαλειότ(ης) . . . μεγαλοδοξότ(α)τ(ον) . . .* 8. *ἀμφιβαλλομ(ένων) . . . τῇ μονῇ . . . ἀκολόβωτον* 9. *ἀκριβοῦς* 10. *πολλαχῶς . . . συνειλεγμ(ένων) . . . τῇ.* 11. *πρᾶξιν . . . μεγαλοδοξοτ(ά)του.* 12. *ἑτέρα τις* 13. *ὑγιαίνῃ . . . ἔχῃ . . . καλῶς*

ἀπαρτισθῆ ἡ ὑπόθεσις, ἣν ἔχουσιν οἱ τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδ(ίου) μοναχοὶ μετὰ τ(ῶν) | Ἱερισσιωτῶν περὶ τῆς χωραφιαίας γῆς, ἧς ἠδικοῦντο παρ᾿ αὐτῶν, καθὼς τὸ ἔγγραφον αὐτῶν δικαίωμα διαλαμβάνει· ἐπεὶ οὖν ἀνεμάθομεν ὅπως παρεγένετο ἡ ἁγιω|σύνη σου ἐκεῖσε κατὰ τοὺς τόπ(ους) καὶ ἐθεάσατο καὶ διέγνω καὶ ἀπεφήνατο τὴν τοῦ δικαίου ἀπόφασ(ιν), παραδηλοῦμεν αὐτῆ ἵνα ποιήσ(ῃ) καὶ τὰ περὶ τούτου δῆλα διασημειώματος | ἐνύπογράφου παρ᾿ αὐτ(ῆς), τοῦ κατέχεσθαι τοῦτο παρὰ τῆς ῥηθήσης μο(νῆς) εἰς ἀσφάλειαν τὴν εἰς τὸ ἐξῆς· μετὰ γοῦν τὸ ὑπογραφῆναι τοῦτο παρὰ τῆς ἁγιωσύνης σου, μέλομεν καὶ ἡμ(εῖς) | ὑπογράψαι τοῦτο, διὰ περισσοτέραν ἀσφάλειαν· ὁ θ(εὸ)ς ποιήσει τὴν ἁγιωσύνην σου πολυχρόνιον. Τοίνυν ἡ μετριότ(ης) ἡμῶν τὴν δουκικ(ὴν) ταύτην πρόσταξιν δικαίαν | οὖσαν καὶ εὔλογον διακρίνασα, τὸν παρευρεθέντα περιορισμὸν τῶν ῥηθέντ(ων) χωραφί(ων) διασαφοῖ, ἀναμέτρησιν μὲν καὶ σχοινισμὸν τὸν ἐν τῷ παλαιωτάτω τῆς ἀνταλλαγῆς | ἀναντιρρήτω δικαιώματ(ι) ἀκριβῶς διασώζοντα, συνόροις (δὲ) καὶ γνωρίσμασιν ἀριδηλοτέροις διαλαμβάνοντα· ἔχει δὲ οὕτως· ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ σύνεγγυς τοῦ | αἰγιαλοῦ ῥύακος τοῦ ἐπιλεγομ(έν)ου Λινοβροχίου τοῦ Μελησινοῦ, (καὶ) ἀνέρχετ(αι) διὰ τοῦ αὐτοῦ ῥύακος μέχρ(ι) τῶν δικαίων τῆς γῆς τῆς ἁγιωτ(ά)τ(ης) ἐπισκοπ(ῆς) Ἱερισσοῦ, (καὶ) τῆς μίξεως τῶν ἐκεῖσε | δύο ῥυακίων σχοιν(ία) μέ, καταλιμπάνων δεξιᾶ τὴν γῆν τῆς ἁγιωτάτης ἐπισκοπ(ῆς)· ἐῶν δεξιᾶ τὴν γῆν τῶν ἐποίκων χωρίου τῆς Ἱερισσοῦ, κακεῖθεν στρέφει πρὸς νῶτον | (καὶ) ἀνέρχεται ὀλίγον μέχρι (καὶ) τοῦ παλαιοῦ τείχους σχοι(νία) ζʹ, κατέρχεται διὰ τοῦ αὐτοῦ τείχους καὶ ἑνοῦται τὸν παλαιὸν πῦργον σχοι(νία) ιβʹ, καταλιμπάν(ων) δεξιᾶ τὴν γῆν τῆς ἁγιωτάτ(ης) | ἐπισκοπῆς, (καὶ) προσεγγίζει εἰς τὴν δημοσίαν ὁδὸν σύνεγγυς τῶν δικαί(ων) τῆς γῆς τῆς σε(βασμίας) μον(ῆς) τῶν Ἰβήρ(ων)· διέρχετ(αι) (δὲ) μέσον τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, (καὶ) καταντᾶ εἰς τὴν ἱσταμένην πέτραν | πλησίον τῆς τοιαύτης

14. *ἀπαρτισθῇ* 16. *αὐτῇ . . . διὰ σημειώματος* 17. *ἐνυπογράφου . . . ῥηθείσης* 17. *ἐξῆς . . . μέλλομεν* 18. *ποιήσοι* 19. *διασαφεῖ . . . τῷ παλαιοτάτῳ* 20. *ἀναντιρρήτῳ . . . διασῴζοντα* 21. *Λινοβροχείου . . . Μελισσηνοῦ·* 22. *δεξιᾷ* 22. *ἐῶν δεξιὰ . . . κἀκεῖθεν νότον.* 23. *πύργον* 24. *καταντᾷ* 25. *κάτωθ(εν).* 26. *καταντᾷ*

ὁδοῦ· εἶτα τέμνει τὴν αὐτὴν ὁδὸν διαχωρίζων δεξιὰ τὴν γῆν τῆς τοιαύτης σε(βασμίας) μονῆς τῶν Ἰβήρ(ων), καὶ ἀκουμβίζει εἰς τὸ κάτωθ(εν) ῥυάκιον σχοι(νία) ια'· | κλίνει μικρὸν (καὶ) διέρχεται διὰ τοῦ αὐτοῦ ῥυακίου, ἔτι (δὲ) καὶ τοῦ ἑτέρου συνόρου τῆς γῆς τῆς εἰρημένης σε(βασμίας) μονῆς τῶν Ἰβήρ(ων), (καὶ) καταντᾶ μέχρι καὶ τοῦ συνόρου τῆς γῆς τ(ῆς) | τῶν Σέρβων σεβασμίας μον(ῆς) σχοι(νία) κε', ἐν ᾧ καὶ πέτρα τετράγονος ἵστατ(αι), κακεῖθεν ἀνέρχεται πρὸς ἀνατολὰς διὰ τῆς τοιαύτ(ης) γῆς τῆς σε(βασμίας) μονῆς τῶν Σέρβ(ων) καὶ προσεγγίζει εἰς τὸ | παλαιὸν τεῖχος σχοι(νία) ε'· διαβαίνων δὲ τὸ ἱστάμ(εν)ον κιόνιον, (καὶ) μετ' ὀλίγα τὸ ἕτερον σύνορον, τὰς δύο πηγνυμέν(ας) ὁμοῦ πέτρ(ας), σχοι(νία) θ'· κατέρχεται διὰ τῆς ἐκεῖσε ῥαχίας καὶ ἀκου|μβίζει εἰς τὴν ἱσταμένην πέτραν, πλησίον καὶ σύνεγγυς τῆς γῆς τῆς σε(βασμίας) μονῆς τοῦ Ζωγράφου σχοι(νία) ι'· εἶτα στρέφει πρὸς βορὰν, καταλιμπάνων δεξιὰ τὴν γῆν τῆς τοιαύτ(ης) σε(βασμίας) | μονῆς τοῦ Ζωγράφου, (καὶ) ἑνοῦτ(αι) τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ τῆς Ἱερισσοῦ ἐρχομ(έν)ην, ἔτι (δὲ) καὶ τὴν ἑτέραν ὁδὸν τὴν εἰς τὸν αἰγιαλὸν ἀπάγουσαν· ἔπειτα διαπερᾶ τὰς τοιαύτας ὁδοὺς καὶ δι|έρχεται ὀλίγον μέσον τῆς ἑτέρας ὁδοῦ τῆς ἀπερχομ(έν)ης εἰς τὸν πύργον τοῦ Ἐλαδιάβατος σχοι(νία) ιδ'· μέχρ(ι) καὶ τῆς ἀποδόσεως τῆς γῆς τῆς σε(βασμίας) δηλονοτι μο(νῆς) τοῦ Ζωγράφου. Εἶτα στρέ|φει πρὸς νῶτον, ὡς γονίαν ποιῶν, (καὶ) καταντᾶ πλησίον τῆς ἄνωθεν εἰρημένης ὁδοῦ τῆς εἰς τὸν αἰγιαλὸν ἀπαγούσης μέχρι καὶ τῆς ἐκεῖσε γῆς τῆς ἁγιωτάτ(ης) ἐπισκοπῆς | Ἱερισσοῦ σχοι(νία) ς'· κλίνει καὶ αὖθις πρὸς βορὰν καὶ διέρχ(ε)τ(αι) τὰ ἶσα τοῦ αἰγιαλοῦ μέχρι καὶ τοῦ ῥύακος τοῦ καλουμένου ποταμοῦ τῆς ἁλικῆς, ἔνθα καὶ παλαιὸν ὁρᾶται θεμέλιον | σχοι(νία) κζ'· στρέφει πρὸς τὸ ἀριστερὸν μέρος (καὶ) διέρχεται διὰ τοῦ αἰγιαλοῦ, μέχρις ἂν ἀποδώσει εἰς τὸν διαλειφθέντα ῥύακα, τὸν ἐπονομαζόμενον Λινοβροχίον τοῦ Μελισηνοῦ | ἔνθα καὶ τὴν ἀρχὴν εἴληφεν σχοι(νία) μέ. Οὕτω τοιγαροῦν κατὰ μὲν τὴν τοῦ ἰσχυρο-

27. *ἐν ᾧ ... τετράγωνος ... κἀκεῖθεν.* 29. *βορρᾶν ...* 30. *αἰγιαλὸν ... διαπερᾷ* 31. *δηλονότι* 32. *νότον ... γωνίαν ... καταντᾷ αἰγιαλόν.* 33. *βορρᾶν ... ἴσα ... αἰγιαλοῦ* 34. *αἰγιαλοῦ ... ἀποδώσῃ (;) ... διαληφθέντα ... Λινοβροχεῖον ... Μελισσηνοῦ*

τάτου καὶ ἀναντηρρήτ(ου) δικαιώματος περίληψιν (καὶ) τῶν ἐμπεριεχομένων τούτω συνόρων, ἀκρι|βεστάτην ἀναθεώρησιν τῆς εἰρημένης γῆς τῆς διαφερούσης τῇ μονῇ ποιησάμ(εν)ος, συνόροις τε καὶ γνωρίσμασιν ἀριδηλωτέροις ταύτην διαλαβόντες, (καὶ) τῇ μονῇ τὸ | οἰκεῖον παραδεδοκότες τῶ παρόντι ἡμετέρω σημειώματι διαλαμβάνομεν, ὅπερ τῇ τοῦ Βατοπεδίου θεία βασιλικῇ μονῇ ἔσεῖται εἰς ἀποτροπὴν τῶν Ἐρισσιωτῶν, ἐποίκων | καὶ παντὸς ἑτέρου προσώπου ἀδικεῖν ἐπιχειροῦντος τῇ μονῇ ἐπὶ τῇ τοιαύτη γῇ τῆς τοῦ Ἐλαδιάβατος τοποθεσί(ας), καθέξει τὴν περιορισθεῖσ(αν) γῆν ἀκωλόβωτον ἀπάρτ(ι) καὶ εἰς | τοὺς ἑξῆς ἅπαντες ἐνιαυτούς, κατὰ τὴν ἀκριβῆν δήλωσιν τοῦ δικαιώματος, (καὶ) τὴν τοῦ δικαίου ἀπόφασ(ιν) δεσποτικῶς, αὐθεντῶς, κυρίως καὶ ἀναποσπάστως μὴ παρά τινος | διασιομένη ἢ ἐπιρεαζομένη καθὰ δὴ κατέχη καὶ τὴν συμπεριελθοῦσ(αν) αὐτὴν γῆν ἀπὸ [τῆς] τῆς ἀνταλλαγῆς, τῆς τοῖς δικαίοις διήλειπται τῶν σεβασμίων μονῶν τῶν | Ἰβήρ(ων) καὶ τοῦ Ξηροποτάμου, συνομορροῦσαν. Διὰ τοῦτο ἄρ τό δε τὸ σημείωμα γεγονός, ἐπεδόθη τῇ μονῇ κατὰ τὴν δουκικὴν πρόσταξιν, εἰς ἀσφάλειαν αἰωνίζουσαν | τοῖς ἀνωτέρω δηλουμένοις: —|

† Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Ἱερισσοῦ (καὶ) ἁγίου Ὄρους Θεόφιλος:

Β'.

Ἔτους ,ςχπη' ἰν(δικτιῶνος) ιγ'· παρῶντος τοῦ πανυδοξωτ(ά)τ(ου) | (κυροῦ) Μιχαὴλ τοῦ Λάσκαρι, τοῦ πανσε(βάστου) (κυροῦ) Νικολάου | τοῦ Καμπανοῦ· τοῦ μ(ε)γ(α)λυπερόχ(ου) (κυροῦ) Νικολ(άου) τοῦ Βρεντησιώτου | τῶν μεγ(α)λ(ο)δοξωτ(ά)τ(ων) ἀρχόντ(ων) τοῦ τε π(ανενδό)ξου (κυροῦ) Θεοφυλάκτου | τοῦ Χαλαζᾶ, (κυροῦ) Γεωργίου καὶ ἑτέρ(ων)· ὅτι ἐξ ἡμετέρας προ|τροπῆς προέβη ἡ

35. *ἀναντιρρήτ(ου) ... τούτῳ.* 36. *τῇ μονῇ* 36. *ἀριδηλοτέροις ... τῇ μονῇ* 37. *παραδεδωκότες τῷ ... ἡμετέρῳ ... τῇ ... θείᾳ βασιλικῇ μονῇ ... Ἱερισσιωτῶν* 38. *τῇ μονῇ ... τῇ τοιαύτῃ γῇ ... ἀκολόβωτον* 39. *ἑξῆς ... δεσποτικῶς.* 40. *διασειομένη ... ἐπηρεαζομένη ... κατέχει ... αὐτῇ γῆν ... ἥτις τοῖς δικαίοις διείληπται.* 41. *συνομοροῦσαν ... γὰρ τό δε ... τῇ μονῇ.*

1. *παρόντος ... πανυδοξοτ(ά)τ(ου)* 4. *μεγ(α)λ(ο)δοξοτ(ά)τ(ων)*

παροῦσα σημείοσις παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου | ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ (κυροῦ) Θεοφίλου· καὶ πάντα τὰ ἔνδον ἐμπε|ριεχόμενα ὑπαναγνωσθέντα ἡμῖν ἀληθείας ἔχεσθαι | ἔδοξαν, καὶ κατὰ γνώμην ἡμετέραν πεπράχθαι τὰ τῆς ὑποθ(έσεως) | διέγνωμεν· ὑπεγράψαμεν καὶ ἡμεῖς πρὸς πᾶσαν | πίστωσιν καὶ περισσοτέραν ἀσφάλειαν τῆς μονῆς | μηνὶ καὶ ἰνδ(ικτιῶνι) τοῖς ἀναγεγραμμένοις |

† Ὁ δοῦλος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου | καὶ βασιλέως (καὶ) δοὺξ Θεσσαλονίκης | Ἀλέ(ξιος) ὁ Πηγονίτης †

9.

Τεμάχιον «διατάξεως» φερούσης διὰ κινναβάρεως τὴν ὑπογραφὴν «Μιχαὴλ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος.»

Νοέμβριος τοῦ ἔτους (6756) 1247, ἰνδ. ϛ'.

Ἐπὶ μεμβράνης διαστάσεων 0,72×0,26 ὑπ' ἀριθ. 8 τοῦ χειρογράφου καταλόγου τοῦ γραμματοφυλακείου τῆς μονῆς κεῖται τὸ τέλος γράμματος ἀπολυθέντος κατὰ Νοέμβριον τοῦ (6756) 1247, οὗ ἡ ἀρχῇ ἐν ὑπερκειμένῃ καὶ συγκεκολλημένῃ ἑτέρᾳ μεμβράνῃ ἀπωλέσθη πρὸ πολλοῦ. Κατὰ τὴν ἄνω πλευρὰν τῆς διασωθείσης καὶ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνταῦθα μεμβράνης διακρίνονται ἔτι τὰ ἴχνη τῆς ὕλης, δι' ἧς τὰ δύο ἐκ μεμβράνης τεμάχια τοῦ γράμματος ἦσαν συγκεκολλημένα.

Ἐν τῷ χειρογράφῳ καταλόγῳ τοῦ γραμματοφυλακείου τῆς μονῆς σημειοῦται ὡς «τεμάχιον χρυσοβούλλου λόγου τοῦ Μιχαὴλ Κομνηνοῦ ἀχρονολόγητον» εἰ καὶ τὸ γράμμα τοῦτο φέρει βεβαίαν χρονολογίαν ἀπολύσεως τὴν ἄνωθεν ἀναγραφομένην.

Ὑπὸ τὴν ὑπογραφὴν ἐν τῷ γράμματι διακρίνοντα τὰ ἴχνη τῆς διατρήσεως τῆς μεμβράνης πρὸς ἀνάρτησιν τῆς κατὰ τὸ ἔθος ἐπιτιθεμμένης σφραγῖδος τοῦ ἀπολύσαντος, ἥτις ἀτυχῶς δὲν ὑφίσταται μὲν πλέον, πάντως ὅμως θὰ ἦτο ἀπὸ χρυσοῦ, ἀφ' οὗ ὁ ἀπολύσας τὸ γράμμα τιτλοφορεῖται βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων.

Ὑπὲρ τὴν ὑπογραφὴν ἐν τῷ γράμματι δὲν προτάσσεται ἡ συνήθης τῶν αὐτοκρατορικῶν χρυσοβούλλων λόγων τυπικὴ διάταξις «ἐφ' ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος».

6. *σημείωσις* 10. *πεπρᾶχθαι.*

Ἐὰν ἡ ὑπογραφὴ εἶνε αὐθεντικὴ καὶ σύγχρονος πρὸς τὸ γράμμα, ὡς ἔχομεν πάντα λόγον νὰ νομίζωμεν, πρέπει νὰ ἀποδοθῇ τοῦτο εἰς τὸν Δεσπότην τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β' Ἄγγελον Κομνηνὸν Δοῦκαν, ὅστις ἀπεβίωσε μὲν κατὰ τὸ ἔτος 1272, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἔτους 1237 μέχρι τοῦ ἔτους 1259 ἴσχυσεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἐποφθαλμιᾷ. Ἡ χρονολογία τῆς ἀπολύσεως τοῦ γράμματος δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀποδοθῇ τοῦτο εἰς ἄλλον τινὰ Μιχαήλ, ἄλλως εἶνε γνωστὸν ὅτι οὗτος κατὰ τὸ ἔτος 1246, δηλαδὴ ἓν ἔτος πρὸ τῆς ἀπολύσεως τοῦ περὶ οὗ ὧδε ὁ λόγος γράμματος, ἀπέστειλε πλούσια δῶρα εἰς τὰς ἐν Ἄθῳ μονὰς τοῦ Δοχειαρίου καὶ τοῦ Ἁγίου Παύλου.

Ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ γράμματος τούτου ἔχομεν κατὰ πρῶτον τὴν εἴδησιν ὅτι ὁ Μιχαὴλ Β' εἶχε προσλάβει, ὡς πρότερον ὁ θεῖος αὐτοῦ Θεόδωρος Ἄγγελος Κομνηνὸς Δούκας, τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων, δι' ὃν εἶνε γνωστὸν ὅτι ἀντηγωνίζοντο οἱ ἐν Ἠπείρῳ ἡγεμόνες πρὸς τοὺς ἐν Νικαίᾳ. Παράδοξος ὅμως εἶνε ἡ ἐν τῇ ὑπογραφῇ ἐπωνυμία τοῦ Παλαιολόγου, ἣν οὐδεὶς τῶν δεσποτῶν τῆς Ἠπείρον ἔφερε, καθ' ὅσον τοὐλάχιστον γνωρίζομεν ἐκ τῶν δημοσιευθέντων μέχρι τοῦδε χρυσοβούλλων λόγων αὐτῶν.

Τοῦ περὶ οὗ ἐνταῦθα ὁ λόγος Μιχαὴλ Β' ἐλάχιστα μέχρι τοῦδε εἶνε γνωστὰ γράμματα.[1]

. . . .

ἀγελάδια μικρὰ μεγάλα ἑβδομήκοντα, βουβάλια ἀργὰ πεντήκοντα, ἄλογα σαγμάρια βορδόνια πέντε, προ|βατα ὡσὶ πεντακόσια (καὶ) ἡ τῶν πιστικῶν ἅπασα χρειώδης ἀκολουθία, μελίσσια ἐν διαφόροις τόποις ὡσεὶ (καὶ) δια|κόσια (καὶ) ἕτ(ε)ρα ὑλικὰ διάφορα ἅπερ οὐκ εἰς μνῆμην ἔφερον: (καὶ) ταῦτα μὲν οὕτως· προσετέθησ(αν) δὲ ἐν τῇ μονῇ | παρὰ τῆς κυρᾶς Εἰρήνης μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἀποβίωσιν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς κυροῦ Φωκᾶ τοῦ καὶ ἀλλα|γάτορος ζευγάρια τρία, τὸ μὲν ἓν βουβαλικόν, τὰ δὲ ἕτερα βοεικά, ἁμάξια σιδηροκάνσωτα δύο· ἀνη|γέρθη δὲ (καὶ) ἡ ἐκκλησία τοῦ μετοχίου τοῦ Αὔλακος ἡ ἐπόνόματι τιμωμένη τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Προκοπίου | παρὰ τῆς αὐτῆς κυρᾶς Εἰρήνης (καὶ) δι' ὑλογραφίας ἱστορήθη· ἡ αὐτὴ ἀνοικοδόμησε (καὶ) ὑδρόμυλον ἐν τῇ αὐτῇ | ποταμία

1. *βορδώνια ... πρόβατα* 2. *ὡσεί* 3. *τῇ μονῇ* 5. *σιδηροκαύσωτα(;)* 6. *ἐπ' ὀνόματι* 7. *ἀνῳκοδόμησε ... τῇ αὐτῇ* 8. *ποταμίᾳ ...*

[1] Acta et Dipl. Γ' σ. 67 (προνόμια Ραγουζαίων). Ι. Ῥωμανοῦ, Ἀνδευγαυικὸν δίπλωμα ἐν Δελτίῳ Ἱστορ. Ἐθν. Ἑταιρείας τ. Β' σ. 587.

τοῦ Αὔλακος· (καὶ) ἀμπέλιον κατεφύτευσεν ἐν τῶ αὐτῶ τόπω· ἐν τῇ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Προκοπίου ἔθετο | βλαττία λάμνας δύο· ἡ αὐτὴ ἱστόρησε (καὶ) τὴν τῶν μοναρχῶν μεγάλην τράπεζ(αν)· ὠκοδομήθησ(αν) δὲ δι᾽ αὐτῆς | καὶ τὰ ὄπισθεν (καὶ) ἔμπροσθεν κελλία τῶν μοναχῶν· προσέθετο (καὶ) τὰ δύο τμήματα χωράφια, ἅπερ ἐξω|νήσατο ἀπὸ Ὑαλέα καὶ τοῦ Ἀμηρᾶ· ἕτερον χωράφιον τοῦ Συριτιανοῦ Ἀγγέλου ἀγορασθὲν παρ᾽ αὐτῆς· ἡ αὐτὴ | κυρὰ Εἰρήνη ἀνέθετο ἐν τῇ ῥηθείσῃ μονῇ (καὶ) τὸ προσὸν αὐτῇ ἀμπέλιον τὸ κάτωθεν τοῦ ἁγίου Δημητρίου οἷον | (καὶ) ὅσον ἐστὶ μετὰ τοῦ ζευγηλατείου· περιέθετο αὔτη (καὶ) τὸν κόσμον τὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς μονῆς, βλαττίον ἕν, | μανουάλια ζυγὴν μίαν· ἡ αὐτὴ ἀνοικοδόμησε (καὶ ἕτερον ὑδρόμυλον κάτωθεν τῆς μονῆς· δέδωκε δ᾽ αὔτη καὶ | ὑπέρπυρα ἑκατὸν τεσσαρακοντατέσσαρα. Οὕτως οὖν διαθέμενος, ὅστις τῶν ἐπιβεβηκότων ἢ τῶν | ὑποβεβηκότων τῶν ἀνωτέρων (καὶ) μέχρι τῶν ἐσχάτων τῶν τε ἐκτὸς τοῦ βήματος καὶ τῶν ἐντὸς ὁποῖας | ἄρα ἀξίας τύχοιε πειραθῆ ἐναντίωσιν ἐπάξαι τῆ παρούσῃ μου φανερᾶ διατάξει καὶ παρὰ τὰ ἐν αὐ|τῆ διατεταγμένα τολμῆσαι ἐπιχειρίσειεν ὁ τοιοῦτος οἷος ἂν (καὶ) εἴη, οὐ μόνον ἐσεῖται ἀλλότριος τοῦ θ(εο)ῦ | (καὶ) τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀρὰς ἐπισπάσεται τῶν τριακοσί(ων) ὀκτωκαίδεκα | ἁγίων θεοφόρων πατέρων (καὶ) ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα (καὶ) μετὰ τῶν κραξάντων τὸ ἆρον | ἆρον στ(αύ)ρωσον τὸν τοῦ θ(εο)ῦ υἱόν· βούλομαι γὰρ τὴν παροῦσ(άν) μου φανερὰν διαθήκην βεβαί(αν) εἶναι καὶ | ἀπερικλόνητον εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα γραφεῖσ(αν) τῆ ἐμῆ προτροπῆ διὰ τοῦ ὑπομνηματογράφου τῆς | ἁγιωτάτης μητροπόλε(ως) Φιλαδελφεί(ας) Μιχα(ὴλ) διακόνου τοῦ Παξιμάδη ἐνώπιον τῶν ὑποτεταγμ(έ)ν(ων) | μαρτύρων μηνὶ νο(εμβρ(ίῳ) ἰνδ(ικτιῶνος) ἕκτης ἔτους ͵ςψνς. ┼ ***Μιχαὴλ | ἐν Χ(ριστ)τῷ τῷ Θ(ε)ῷ | πιστὸς βασιλεὺς | καὶ αὐτοκράτωρ | Ῥωμαί(ων) Δούκας Ἄγγελος Κομνη|νὸς ὁ Παλαιο|λόγος*** ┼

8. *τῷ αὐτῷ τόπῳ... τῇ ἐκκλησίᾳ* 9. *ᾠκοδομήθησ(αν)* 12. *τῇ... μονῇ... αὐτῇ* 13. *ὅσον ἐστι* 14. *ἀνῳκοδόμησε* 15. *τεσσαράκοντα τέσσαρα* 16. *ὁποίας* 17. *τύχοι... πειραθῇ... τῇ παρούσῃ... φανερᾷ* 18. *αὐτῇ... ἐπιχειρήσειεν* 22. *τῇ ἐμῇ προτροπῇ*

10.

Χρυσόβουλλος λόγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β′ τοῦ Παλαιολόγου.

Ἰούλιος τοῦ ἔτους (6800) 1292, ἰνδ. ε′.

Ἐπὶ μεμβράνης διαστάσεων 1,00×0,30 καταγεγραμμένης ὑπ᾽ ἀριθ. 2ω ἐν τῷ χειρογράφῳ καταλόγῳ τοῦ γραμματοφυλακείου τῆς μονῆς. Εἰς τὸ διασῳζόμενον ἀρχέτυπον τοῦ γράμματος τούτου ἤρτηται ἔτι ἡ χρυσῆ βούλλα τοῦ ἀπολύσαντος τὸν χρυσόβουλλον λόγον αὐτοκράτορος. Ἐν τῷ ἀρχετύπῳ, ἡ ἰδικτιὼν ἀναγράφεται ὁλογράφως δεκάτη πέμπτη, διορθωτέα ὅμως εἰς πέμπτην, καθ᾽ ὅσον αὕτη συμπίπτει πρὸς τὸ ἐπίσης ὁλογράφως σημειούμενον ἑξακισχιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν ἔτος τῆς ἀπολύσεως τοῦ χρυσοβούλλου λόγου.

Ὅμοιοι κατὰ μέγα μέρος τήν τε φράσιν καὶ τὸ ἀντικείμενον, δι᾽ ὃ ἀπελύθησαν, κεῖνται ἐν τῷ γραμματοφυλακείῳ τῆς μονῆς δύο ἔτι ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Β′. ἀπολυθέντες χρυσόβουλλοι λόγοι.

Ἐκ τούτων ὁ εἷς εἶναι ἐπὶ μεμβράνης διαστάσεων 1,55×0,44 καταγεγραμμένης ὑπ᾽ ἀριθ. 5ω ἐν τῷ χειρογράφῳ καταλόγῳ τοῦ γραμματοφυλακείου τῆς μονῆς, καὶ σημειοῦται ὡς ὕποπτος ἢ ἀντίγραφον τοῦ ἀρχετύπου, ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τῆς ὑπ᾽ αὐτὸν ὑπογραφῆς τοῦ ἀπολύσαντος αὐτοκράτορος πρὸς τὴν τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος.

Ὡς ὄντως ἐν τοῖς πανομοιοτύποις τῶν δύο τούτων γραμμάτων παρατηρεῖται, ἡ ὑπογραφὴ τοῦ ἀπολύσαντος αὐτοκράτορος, ὅστις εἶνε εἷς καὶ ὁ αὐτός, ὑπέγραψε δὲ ἀμφότερα τὰ γράμματα κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα καὶ ἔτος (Ἰούλιον τοῦ 1292) εἶνε διάφορος· διότι πλὴν τῆς διαφορᾶς τῆς γραφῆς εἰς μὲν τὸ παρὸν γράμμα ὑπογράφεται «Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων», εἰς δὲ τὸ ὑπ᾽ ἀριθ. 5ω ἐπιπροστίθεται εἰς τὴν ἀνωτέρω ὑπογραφὴν τὸ ἐπίθετον «ὁ Παλαιολόγος». Δὲν νομίζω ὅμως ὅτι τοῦτο καὶ μόνον ἀρκεῖ ὅπως χαρακτηρισθῇ τὸ τελευταῖον τοῦτο γράμμα ὡς ὕποπτον· διότι καὶ εἰς ἄλλον χρυσόβουλλον λόγον τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος, ἀπολυθέντα ἐν ἔτει 1301[1], παρατηρεῖται ἐν τῇ ὑπογραφῇ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Β′, οὐ μόνον κατὰ τὴν γραφὴν διαφορὰ πρὸς τὰς ὑπογραφὰς τῶν προμνημονευθέντων γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν διατύπωσιν οὐσιωδεστέρα μάλιστα, καθ᾽ ὅσον ἐν τούτῳ ὁ ἀπο-

[1] Οὗτος ἐξεδόθη ὑπὸ W. Regel ἐν τῷ περὶ χρυσοβούλλων καὶ γραμμάτων τῆς μονῆς Βατοπεδίου ἔργῳ του ὑπ᾽ ἀριθ. ΙΙ (σελ. 6-9).

λύσας αὐτοκράτωρ ὑπογράφεται «Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων Δούκας, Ἄγγελος, Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος». Καὶ ὅμως καὶ τὸ γράμμα τοῦτο καὶ τὸ εὐθὺς κατωτέρω ἐκδιδόμενον εἶνε ἀναμφισβητήτως γνήσια ὡς ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς ἔτι ἀνηρτημένης χρυσῆς σφραγῖδος τοῦ ἀπολύσαντος αὐτοκράτορος.

Ὅθεν τὸ ὑπ' ἀριθ. 5ω χρυσόβουλλον δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὕποπτον, ἀλλ' εἶνε γνήσιον καὶ αὐθεντικόν· δὲν εἶνε ὅμως τὸ ἀρχέτυπον, εἰ καὶ ἡ γραφὴ αὐτοῦ εἶνε σύγχρονος σχεδὸν πρὸς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἀπελύθη, ἀλλ' ἀντίγραφον τοῦ ἀρχετύπου γενόμενον ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἀπόλυσιν αὐτοῦ καθ' ὅσον ἐλλείπουσιν ἀπὸ τούτου αἱ συνήθως διὰ χειρὸς τοῦ αὐτοκράτορος ἀναγραφόμεναι λέξεις, δηλαδὴ ὁ μήν, αἱ μονάδες καὶ δεκάδες τοῦ ἔτους καὶ ἡ ἰνδικτιὼν τῆς ἀπολύσεως.

Καὶ τὸ γράμμα τοῦτο τὸ ὁποῖον ἤδη ἐξέδωκεν ὁ W. Regel, (ἀρ. I σελ. 1-5) εἶνε ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον ὅμοιον πρὸς τὸ παρ' ἐμοὶ ὑπ' ἀριθ. 10, πλὴν διαφόρων τινῶν γραφῶν [1] καὶ χωρίου ἐλλείποντος ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου γράμματος καὶ ἀφορῶντος εἰς τὴν διαταχθεῖσαν ὑπὸ Ἀλεξίου Α΄. τοῦ Κομνηνοῦ μετοίκισιν τῶν ἐν ἁγίῳ Ὄρει οἰκούντων λαϊκῶν εἰς Πελοπόννησον, ἣν εἴδησιν μὴ οὖσαν ἄλλοθεν γνωστὴν τὸ πρῶτον ἤδη γνωρίζομεν [2].

Διὰ τίνα λόγον ὅμως ἀπελύθησαν κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα καὶ τὸ αὐτὸ ἔτος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος δύο χρυσόβουλλοι λόγοι, ἀφορῶντες ἀμφότεροι εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν; Εἶνε λίαν πιθανὸν ὅτι ἀπελύθη πρῶτος ὁ ὑφ' ἡμῶν δημοσιευόμενος χρυσόβουλλος λόγος καὶ ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ δὲν καθωρίζετο τὸ ζήτημα τῆς διανομῆς τῆς «χώρας τοῦ Μιχαήλ», τῆς κειμένης μεταξὺ τῶν μονῶν τοῦ Βατοπεδίου καὶ τοῦ Ἐσφιγμένου, περὶ τῆς κατοχῆς τῆς ὁποίας ἤριζον οἱ μοναχοί, τῇ αἰτήσει τῶν ἡγουμένων ἀμφοτέρων τῶν μονῶν, ὡς ἐν τῷ παρὰ Regel (I σελ. 4) γράμματι ἀναφέρεται, ἀπελύθη ὁ δεύτερος χρυσόβουλλος λόγος εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἐλλειπῶν διατάξεων τοῦ πρώτου.

Ἐν πολλοῖς ὅμοιον τήν τε φράσιν καὶ τὸ ἀντικείμενον πρὸς τὸν ὑπ' ἀριθ. 10 χρυσόβουλλον λόγον τῆς ἡμετέρας συλλογῆς [3] εἶνε ἐπ' ἴσης καὶ γράμμα ἐπὶ μεμβράνης διαστάσεων 1,85×0,32 καταγεγραμμένης ὑπ' ἀριθ. 4ω ἐν τῷ χειρογράφῳ καταλόγῳ τοῦ γραμματοφυλακείου τῆς μονῆς. Τὸ γράμμα τοῦτο, ἀπηλλαγμένον τῶν πλείστων τῶν ὀρθογραφικῶν σφαλμάτων τῶν ἄλλων καὶ ἔχον σπανιωτάτας συντομογραφίας τῶν καταλήξεων, φέρει ἔτι τὴν χρυσῆν βούλλαν τοῦ ἀπολύσαντος αὐτὸ αὐτοκράτορος [4].

---

[1] Ταύτας σημειῶ εἰς τὰς καταλλήλους θέσεις παραγράφων τὸ γράμμα Α.

[2] Βλέπε τὸ σχετικὸν μέρος παρὰ W. Regel σελ. 4.

[3] Τὰς μικρὰς πρὸς τὸν ἡμέτερον παραλλαγὰς σημειῶ παραγράφων τὸ γράμμα Β.

[4] Ἐξεδόθη καὶ τοῦτο ὑπὸ W. Regel ὑπ' ἀριθ. II (σελ. 6-9).

† Καὶ τοῖς μὲν τὰ πρῶτα βάθρα καὶ κρηπίδας πηξαμένοις αὐτὰς, (καὶ) ἱεροὺς σηκοὺς, (καὶ) εὐ|αγῆ σεμνεῖα (καὶ) φροντιστήρια δομησαμένοις, (καὶ) δαψιλεῖς τοῖς τὰς δαπάνας προσαναλώ|σασιν, ἐπαινετὸς ὁ τρόπος (καὶ) ἡ πράξις θεοφιλής· ἐπαινετοὶ δ' οὐχ ἧττον κἀκεῖνοι, ὅσοι τὰ | τοιαῦτα συνορῶντες, τῇ τοῦ χρόνου φορᾷ εἰς παντελῆ κατενεχθῆναι πτῶσιν προχωροῦντα | σχεδὸν τὴν δυνατὴν ἐν τούτοις βοήθειαν συνεισφέρουσιν, (καὶ) ὅσα γε εἰς ἀνακαινισμὸν αὐτ(ῶν) | (καὶ) ἐπανόρθωσιν ἐφορᾷ, ἐκτελεῖν καθεστήκασιν· ἔδοξε τοιγαρουν τῶν πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκό|των τισὶ (καὶ) πρὸς οἰκοδομὰς (καὶ) ἀνιδρύσεις καινῶν φροντιστηρίων μόνων ἐφρόντισαν· οὐ μὴν δὲ | καὶ τοῖς προγεγονόσι (καὶ) ὑπὸ χρόνου καταπεπονημένοις (καὶ) κάμνουσι χεῖρα βοηθείας ἐπώρε|ξαν· τῇ ἐμῇ δὲ βασιλείᾳ κρεῖττόν τε (καὶ) λυσιτελέστερον ἔδοξε τῶν καταπεπονημένων | ὑπερασπίσασθαι ὡς ἐξὸν (καὶ) μὴ ἐᾶσαι πάμπαν καταπεσεῖν (καὶ) τοῖς πρὶν εὐδαιμονί(ας) στέρη|σιν ὑποίσεσθαι παντελῆ ·καί γε τὰ τῶν ἔργων καλὰ παραῤῥυῆναι τῷ χρόνῳ (καὶ) παραδοθῆναι τῇ | λήθῃ· ναὶ μὴν (καὶ) σὺν αὐτῷ θ(ε)ῷ τὰ νενομισμένα (καὶ) κατὰ σκοπὸν ἡμῖν μετὰ προθυμί(ας) πάσης | ἐκτελούμενα δείκνυται (καὶ) εἰς αὔξησιν προχωροῦντα χρηστὴν (καὶ) βελτίωσιν· (καὶ) ὡς ἐν βραχεῖ φᾶναι | οὐκ ἐστὶ τὶ τῶν δεόντ(ων) (καὶ) δυναμέν(ων) πραχθῆναι οὐδὲν ὃ μὴ καὶ πράττηται, ὅσον τὸ εἰς τὴν ἐμὴν ἧκον προαίρε|σίν τε (καὶ) βούλησιν· πρὸς γοῦν τοῖς ἄλλοις (καὶ) ἡ κατ(ὰ) τὸ ἅγιον Ὄρος διακειμένη σεβασμία μονὴ τ(ῆς) βασι|λείας μου, ἡ εἰς ὄνομα τ(ῆς) πανυπεράγνου θεομήτορος ἀνιδρυμένη (καὶ) τετιμημένη (καὶ) οὕτω πως τοῦ | Βατοπεδίου ἐπικεκλημένη, μετ(ὰ) τῶν πρώτων (καὶ) περιφανῶν τεταγμένη ἀνέκαθεν, εἶτα τῆς προσούσ(ης) | αὐτῇ τοιαύτης τάξεώς τε (καὶ) εὐδαιμονίας στερηθῆναι μικροῦ δεῖν παντελῶς κινδυνεύουσα, διά γε τὸ | ταύτην μεγίστοις καθυποβληθῆναι ὑπὸ

1. *κρηπῖδας - αὐτόθι πηξαμένοις Α αὐτὰς πηξαμένοις Β.* 2. *αὐτοῖς Α τούτοις Β* 3. *πρᾶξις* 6. *ἀφορᾷ (ὡς καὶ τὰ δύο ἄλλα γράμματα)... τισὶ τῶν πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκότων Α* 7. *φροντίσαι (ὡς ὀρθῶς Α)* 8. *ἐπορέξαι (ὡς ὀρθῶς Α) ὡς δέον ἐπώρεξαν Β* 9. *τῇ ἐμῇ βασιλείᾳ δὲ Α.* 10. *τῆς πρὶν* 12. *ναὶ μὴν σὺν αὐτῷ τῷ θεῷ Α.* 13. *φάναι.* 14. *οὐκ ἔστι τι... πραχθήσεται Α- πράττεται Β.* 18. *αὐτῇ τάξεως Α.*

πειρατῶν τοῖς δεινοῖς (καὶ) ὧν εἶχεν ἐντεῦθεν ἀφαιρεθῆναι τὰ κά|λλιστα ἢ μᾶλλον τὰ σύμπαντα, τοῦ θ(εο)ῦ τοῦτο, οἷς αὐτὸς οἶδε κρίμασι τε (καὶ) τρόποις, παραχωρήσαντος, αὖ|θις πρὸς τῆς ἡμετέρας βασιλείας πολλάκις (καὶ) ἐν διαφόροις ἱκανὰς τὰς ἀντιλήψεις (καὶ) χορηγί(ας) κομισα|μένη, εἰς τὴν προτέραν ἐπανῆλθεν εὐδαιμονίαν τε (καὶ) κατάστασιν, ἐν ᾗ (καὶ) νῦν ὁρᾶται (καὶ) καλλωπίζεται,| συνευδοκούσης ἐπὶ τούτῳ (καὶ) τῇ ἐμῇ συναιρουμένης προθέσει (καὶ) αὐτῆς δὴ τ(ῆς) ἐν αὐτῇ τετιμημέν(ης) | πανυπεράγνου ὡς εἴρηται θεομήτορος, ἣν (καὶ) θερμὴν προστάτιν ἡ βασιλεία μου κέκτηται (καὶ) τῶν ἐξ αὐ|τῆς ἀντιλήψεων (καὶ) συνασπισμῶν καθ᾽ ἑκάστην παραπολάβουσα δείκνυται· ἐντεῦθεν κ(αὶ) πολλῆς | πρότερον τ(ῆς) κηδαιμονί(ας) ἡ τοιαύτη τοῦ Βατοπεδίου σεβασμία μονὴ παρὰ τῆς βασιλείας μου ὡς δε|δήλωται ἀπολαύσασα, ταύτην προτείνονται αἴτησιν· ἡ δέ ἐστι: χρυσόβουλλον επορεχθῆναι αὐτῆς | ἐπιβεβαιοῦν (καὶ) ἑδράζον τὴν κατοχὴν (καὶ) νομὴν τῶν προσόντ(ων) τῇ αὐτῇ μονῇ διὰ παλαιγενῶν (καὶ) λοιπ(ῶν) | διαφόρων δικαιωμάτων· ἡ γοῦν βασιλεία μου, τ(ὴν) τοιαύτην αὐτῶν εὐμενῶς προσηεμένη αἴτησιν | (καὶ) παράκλησιν, ἐπιχορηγεῖ τούτοις τ(ὸν) παρόντα χρυσόβουλλον **λόγον** αὐτῆς, δι᾽ οὗ δὴ (καὶ) προστάσσει | (καὶ) διορίζεται κατέχειν (καὶ) εἰς τὸ ἑξῆς τ(ὴν) κατ᾽ αὐτοὺς τοιαύτην σεβασμίαν μονὴν πάντα τὰ ἀνέκαθεν (καὶ) μέχρι | τοῦ παρόντος ἀδιαστίκτως κατεχόμενα (καὶ) δεσποζόμενα παρ᾽ αὐτῆς κτήματά τε (καὶ) λοιπά, ἃ (καὶ) οὕτως ἐξ ὀ|νόματος ἔχουσιν, ὡς οἱ τοιοῦτοι ἀνέφερον μοναχοί· ἐν τῷ θέματι Σερρῶν περί που τ(ὸν) Στρύμμονα χωρίον | ἡ Ζαβερνίκεια μετὰ τ(ῆς) περιοχῆς (καὶ) τῶν δικαίων αὐτῶν· πλησίον τούτου ἕτερον χωρίον ἐπιλεγόμενον Σέμελ|τον μετὰ τοῦ ἐκεῖσε ἀμπελῶνος (καὶ)

20. κρίμασί τε .... οἷς οἶδε τρόποις παραχωρήσαντος A- οἷς αὐτὸς οἶδε τρόποις παραχωρήσαντος B 21. αὖθις πῶς A (αὖθίς πως κατ᾽ ἀνάγνωσιν τοῦ Regel) ... ἐν διαφόροις καιροῖς A. 23. ἐπὶ τούτῳ τῆς τῇ ἐμῇ συναιρομένης A. 25. παραπολαύουσα- ἀπολαύουσα δείκνυται A. 26. κηδεμονί(ας) 27. προτείνονται τὴν αἴτησιν A ἐπορεχθῆναι αὐτοῖς (ὡς καὶ B) - αὐτῇ A παλαιγενῶν χρυσοβούλλων καὶ προσταγμάτων, ἔτι δὲ καὶ πρακτικῶν καὶ λοιπῶν διαφόρων δικαιωμάτων B 28. προσηκαμένη (κατὰ A καὶ B). 32. λοιπὰ δίκαια (A καὶ B) 33. Στρυμόνα ὁ B Στρυμμόνα. 34. τῶν δικαίων αὐτοῦ (ὡς A καὶ B)

τῶν λοιπῶν δικαί(ων) αὐτοῦ, ἐν οἷς εὑρίσκεται (καὶ) κελλίδριον ἐπονομαζόμ(εν)ον | Βοδίτζα μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ προσκαθημένων· ἕτερον χωρίον καλούμενον Χοτολίβι μετὰ τ(ῆς) περιοχῆς (καὶ) | τῶν δικαίων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ μετόχιον εἰς ὄνομα τιμώμενον τῶν ἁγίων Ἀναργύρ(ων) μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ προσκα|θημένων, ἔτι δὲ καὶ ἀμπελώνων (καὶ) τῆς κατ᾽ ἔτος τελουμένης πανηγύρεως· ὡσαύτως (καὶ) ἐντὸς τ(ῆς) θεοσώ|στου πόλεως Θεσσαλονίκης μετόχιον εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς πανυπεράγνου θεομήτορος μετὰ τῶν πε|ρὶ αὐτὸ οἰκημάτων· ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Κοπελτζοῦ χωρίον ἐπιλεγόμενον τοῦ Κριμωτᾶ, μετὰ πάντ(ων) | τῶν δικαίων αὐτοῦ· εἰς τὴν πλατεῖαν Τοῦμβαν γῆν ἐπωνομαζομένην τοῦ Ῥαφαλίου· περὶ τ(ὴν) νῆσον | τὴν Κασάνδριαν μετόχιον εἰς ὄνομα τιμώμενον τῶν ἁγίων μεγάλων μαρτύρ(ων) Θεοδώρ(ων) μετὰ τ(ῆς) περὶ αὐ|τὸ γῆς ἐπιλεγομένης τῶν Λεονταρί(ων)· ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ ἁγίου Μάμαντος μετόχιον εἰς ὄνομα τιμώ|μενον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ὡσαύτως (καὶ) πάροικοι καὶ ἀμπελόπακτον (καὶ) γῆν | οὕτως ἐπωνομαζομένην τοῦ Βατοπεδίου· ἐν τῇ περιοχῇ τῇ ἐπιλεγομένῃ τοῦ Ἁλμυροῦ | μονίδριον εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ δεσπότου μου σ(ωτῆ)ρ(ο)ς Χ(ριστο)ῦ, μετὰ (καὶ) τῆς ἐν αὐτῷ μερικῆς γῆς· με|τόχιον εἰς τ(ὸν) Προαύλακα, ἐπιλεγόμενον ἐγχωρίως τὸ Ἐλαδιάβα· ἑτέρα γῆ μοδίων τριακοσί(ων) | ἑβδομήκοντα πλησίον τούτου, ἐπιλεγομένη Ἁμαξίνα· ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ τόπου τῶν Σιδηρο|καυσίων μονίδριον εἰς ὄνομα τιμώμενον τ(ῆς) ὑπεραγί(ας) θ(εοτό)κου τῆς Σπηλαιωτίσης, μετὰ τῶν| δικαίων αὐτοῦ· πλησίον τοῦ χωρίου τ(ῆς) Κομητίσσης μετόχιον ἐπικεκλημένον τοῦ Κουτουλάρι, με|τὰ τῶν ἐν αὐτῷ προσκαθημένων· ἔτι μετόχιον καλούμενον τοῦ Προσφορίου μετὰ πάσης τῆς | περιοχῆς (καὶ) νομῆς (καὶ) παλαιγενῶν προσταγμάτων (καὶ) λοιπῶν δια-

35. κελλύδριον 36. Χοτολίβοι A καὶ B. 37. ἀλλὰ δὴ καὶ μετόχιον (A καὶ B) 40. Κολπετζοῦ A - Κομπελτζοῦ B. 41. τούμβαν ἐπονομαζομένην - γῆ A καὶ B. 42. Κασσάνδρειαν.... μεγαλομαρτύρων (A καὶ B) 44. καὶ παροίκους 45. ἐπονομαζομένην ... τῇ περιοχῇ· ἐν A καὶ γῆ ἥτις οὕτω πως ἐπονομαζομένη ἐν B καὶ γῆ ἡ οὕτω πως ἐπονομαζομένη 46. μονύδριον 47. ἐγχωρίως Ἐλαδιάβα A 49. μονύδριον Σπηλαιωτίσσης. 51. ἔτι δὲ καὶ μετόχιον A 52. νομῆς παλαιγενῶν A

φόρ(ων) δικαιωμάτων, ἃ (καὶ) οὕτως ἐξ | ὀνόματος ἔχουσι· τὸ ὅλον πλάγι μετὰ τῆς μάνδρας τῶν ἀγελαδῶν· ἔτι δὲ (καὶ) τὰ καλὰ δένδρα ἔχον|τα γῆν μοδίων ρ'· πλησίον αὐτοῦ τὸ ἐπικεκλημένον Μανεδονίσι, μετὰ τοῦ καταρέοντος ὕδατο(ς) | ἀπὸ τῆς μεγάλης βήγλης μέχρι τῶν δύω ἀκροτηρί(ων) τῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ, πλησίον τοῦ παλαιοῦ | κάστρου· ἑτέρα γῆ τῆς ἐπιλεγομένης Συκαμιναί(ας) ἔχουσα μοδίων ρ', ἕως τὸ χωράφιον πλησίον τὸ ἐπι|κεκλημένον τοῦ Κακοδιάβα· νησίον ἐπωνομαζόμενον ἡ Ἀμολιανὴ μετὰ τῶν δικαίων (καὶ) προνομί(ων) | αὐτοῦ· ὁμοίως καὶ ἐντὸς τοῦ ἀναγεγραμμένου ἁγίου Ὄρους τὰ ὅρια τ(ῆς) μονῆς τῆς βασιλείας μου τοῦ Βα|τοπεδίου ἄρχονται ἐκ τ(ῆς) θαλάσσης τῆς πρώτ(ης) ῥάχιος, ἀντικρὺ τοῦ χωρίου τοῦ Μηχαήλ, νῦν (δὲ) λεγομένου | παλαιοῦ χωρίου, ἐκ πέτρας ἱσταμένης ὀρθῆς (καὶ) πλατείας, τ(ῆς) βλεπούσ(ης) πρὸς ἄρκτον, ἀνιόντα εἰς μικρὰν | πεδιάδα· κᾀκεῖθεν ἀνέρχεται τὴν αὐτὴν ῥάχιν μέχρι (τῆς) τούμβης, πλησίον τ(ῆς) ὁδοῦ ἐρχομένης ἐκ | τοῦ Ἐσφιγμένου· κρατῶν δεξιὰ λαμβάνει τὰ καταῤῥέοντα ὕδατα, ἔρχεται ἄνω εἰς τὴν ῥάχιν τὴν | τρανήν, κᾀκεῖθεν ἔρχεται εἰς τὴν ὑψηλοτέραν τούμβαν τὴν πετροτὴν, ἀποβλέπουσαν κάτω εἰς τοῦ Σπα|νοῦ Βαρνάβα· κᾀκεῖθεν διαπερῶν τὰς τρεῖς τούμβας ἔρχεται εἰς τὴν σελάδα ἐν τῇ ῥιζημαίᾳ | πέτρᾳ τῇ σχιστῇ, πλησίον τῆς ἐρχομένης ὁδοῦ ἐπὶ τῶν Καρῶν· ἔχων τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἔρχεται εἰς τὸν σταυ|ρὸν τοῦ Μακρυγένους, πλησίον τοῦ κρύου ὕδατος (καὶ) περικυκλοῖ τὸ Κρυόβουνον, κατέρχεται εἰς τὴν σε|λάδα εἰς τὸ σύνορον τὸ προτατινὸν κρατῶν ἀριστερὰ τὸν κατερχόμενον ῥύακα πλησίον τοῦ κρύου | ὕδατος μέν(ων) ἀριστερά, κατέρχεται τὸν αὐτὸν ῥύακα εἰ τὴν περιοχὴν τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου | του Στούμπου· κρατῶν τὴν αὐτὴν περιοχὴν ἔρχεται τὸ κάταντες εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἁγίου Νικολάου

53. *ὅλον τὸ πλάγιον μέρος A ... ἀγελάδων.* 54. *πλησίον τούτων A ... Μακεδονήσι ... καταρρέοντος* 55. *βίγλης ... ἀκρωτηρίων.* 56. *Συκαμινέ(ας) ... ἕως τοῦ χωραφίου πλησίον τοῦ ἐπικεκλημένου Κακοδιάβα A* 57. *ἐπονομαζόμενον· ὁ A ἐπονομαζόμενον Ἀμολιανὴ μετὰ τῶν δικαίων αὐτοῦ καὶ προνομίων* 59. *ῥάχεως... Μιχαὴλ* 61. *κᾀκεῖθεν... τὴν αὐτὴν* 63. *κᾀκεῖθεν ... πετρωτὴν* 64. *κᾀκεῖθεν ... σελλάδα ... ριζιμαίᾳ* 66. *Μακρογένους A* 67. *σελλάδα ... πρωτατινὸν* 69. *τοῦ*

τοῦ | Στούμπου, μέχρι τοῦ βαθέ(ος) ῥύακος· (καὶ) αὖθις ἀνέρχεται διὰ τοῦ ῥύακος μέχρι τῶν Δικρύ(ων), (καὶ) σχίζων | τὴν ῥάχιν δισσῶς ἔρχεται εἰς τὴν ὁδὸν τὴν βλέπουσαν κατὰ τὰς ἀνατολάς, δι' ἧς ὁδοῦ ἔρχεται εἰς τὴν | περιοχὴν τοῦ Φαλακροῦ· κᾀκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς κατέρχεται εἰς τὴν θάλασσαν ἀντικρὺ τῶν νησί(ων). | Ταῦτα πάντα καθέξει (καὶ) νεμηθήσεται ἡ τοιαύτη σεβασμία μονὴ τοῦ Βατοπεδίου ἀναφαιρέτως, | ἀναποσπάστως (καὶ) ἀνενοχλήτως τῇ ἐμφανείᾳ τοῦ παρόντος χρυσοβούλου **λόγου** | τῆς βασιλείας μου καθὼς δηλονότι (καὶ) ἀρτίως εὑρίσκεται κατέχουσα (καὶ) νεμομένη αὐτὰ διὰ τῶν | εἰρημένων παλαιγενῶν χρυσοβούλλων (καὶ) προσταγμάτων· ἔτι δὲ (καὶ) πρακτικῶν (καὶ) λοιπῶν δικαιωμά|των· (καὶ) οὐδεὶς τῶν ἁπάντ(ων) ἐπάξει αὐτοῖς ἐπήρειαν ἢ καταδυναστείαν (καὶ) διενόχλησιν· χεῖρα παρεμ|βαλεῖ πλεονέκτιν (καὶ) ἅρπαγα· ἀλλ' ἀποσοβηθήσεται (καὶ) ἀποτραπήσεται πᾶς ὁ τοιοῦτόν τι πλεονε|κτικὸν (καὶ) ἄδικον πειραθησόμενος ἐπενεγκεῖν τοῖς τοιούτοις κτήμασι (καὶ) λοιποῖς δικαιώμασι τῆς αὐτῆς | σεβασμί(ας) μονῆς: τούτου χάριν (καὶ) ὁ παρὼν χρυσόβουλλος **λόγος** τ(ῆς) βασιλείας μου γεγονὼς | ἐπεχορηγήθη (καὶ) ἐπεβραβεύθη τῇ αὐτῇ σεβασμίᾳ τοῦ Βατοπεδίου μονῇ: ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα | Ἰούλλιον τ(ῆς) νῦν τρεχούσης δεκάτης πέμπτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἔτους | ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος: |

† ***Ἀνδρόνικος ἐν Χ(ριστ)ῷ τῷ Θ(ε)ῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ | αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων.***

70. *Δικρύου A, ὅπερ ὁ Regel εἰς Δικρόου διορθοῖ* 71. *τῆς βλεπούσης A* 72. *κᾀκ* 74. *χρυσοβούλλου.* 75. *ἄρτι A* 76. *νεμομένη αὐτὰ τῶν εἰρημένων ... ἔτι δὲ καὶ πρακτικῶν δικαιωμάτων A* 77. *χεῖρα παρεμβαλὼν A ἢ χεῖρα παρεμβαλεῖ B* 78. *ἀλλ' ἀποσοβηθήσεται πᾶς ὁ τοιοῦτόν τι A - ἀλλὰ ἀποτραπήσεται καὶ ἀποσοβηθήσεται πᾶς ὁ τοιοῦτόν τι B* 80. *λοιποῖς δικαίοις A καὶ B* 81. *σεβασμίᾳ - μονῇ τοῦ Βατοπεδίου A* 82. *Ἰούλιον ... πέμπτης ἰνδικτιῶνος* 83. *ἐπεσημήνατο A*

11.

Χρυσόβουλλος λόγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β´ τοῦ Παλαιολόγου.

Αὔγουστος τοῦ ἔτους (6831) 1323, ἰνδ. ϛ´.

Ἐπὶ μεμβράνης διαστάσεων 0,60×0,25 καταγεγραμμένης ὑπ. ἀρ. 1ζ ἐν τῷ χειρογράφῳ καταλόγῳ τοῦ γραμματοφυλακείου τῆς μονῆς.

Δὲν φέρει πλέον τὴν χρυσῆν τοῦ ἀπολύσαντος αὐτοκράτορος βοῦλλαν.

Ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῆς κατοχῆς καὶ νομῆς τῶν κτημάτων τοῦ «πανσεβάστου σεβαστοῦ Ἰωάννου τοῦ Ὀρέστου»· τὶς ὅμως ὁ λόγος ἕνεκα τοῦ ὁποίου ὁ χρυσόβουλλος οὗτος λόγος ἀπόκειται ἐν τῷ ἀρχειοφυλακείῳ τῆς μονῆς ἀγνοῶ. Πιθανὸν ἴσως εἶνε ὅτι Ἰωάννης οὗτος ὁ Ὀρέστης ἢ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ τις νὰ ἐμόνασεν ἐν Βατοπεδίῳ, ὅπερ ὡς γνωστὸν κέκτηται καὶ νῦν ἔτι ἐν Μελενίκῳ μετόχιον μετ᾽ ἀμπελῶνος, ὅπερ πιθανὸν σχετίζεται πρὸς τὴν κατὰ τὴν αὐτὴν πόλιν κτηματικὴν περιουσίαν Ἰωάννου τοῦ Ὀρέστου, τὴν ἀναφερομένην ἐν τῷ παρόντι γράμματι.

† Ὁ ⟨πανσέβαστος σεβαστὸς⟩ οἰκεῖος τῆς βασιλείας μου κὺρ Ἰω(άννης) ὁ Ὀρέστης ἀνέφερ(εν) ὅτι κέκτητ(αι) | ἐντὸς τοῦ καστρ(ου) Μελενίκου ὀσπήτια ἀπ(ὸ) γονικοτ(η)τ(ος) καὶ ἀν(θρώπ)ους γονικοὺς αὐτοῦ τιν(άς), ἤγουν | τὸν Πατσουρᾶν μετὰ τῶν παίδων αὐτ(οῦ), τοὺς υἱοὺς τοῦ Κιλεῖνου τόν τε Μιχαὴλ (καὶ) τὸν Γεώργ(ιον) | τοὺς υἱοὺς τῆς...... τὸν Γε(ώ)ρ(γιον) (καὶ) τὸν Θεόδωρον, τοὺς παῖδ(ας) Ἰωάννου τοῦ Κατωτικοῦ λεγομ(έν)ου, | ἔτι δὲ (καὶ) εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦ εἰρημ(έν)ου κάστρου Μελενίκου ἕτερον ὀσπήτιον καὶ ἄν(θρωπ)ον γονικὸν αὐτ(οῦ) | τὸν Ἰωάννην εὑρισκόμ(εν)ον εἰς τὸ τοιοῦτον ὀσπήτιον, ἔχοντα δὲ (καὶ) ἀμπ(έ)λ(ιον)· ἀλλὰ δὴ (καὶ) | εἰς τὸ Ῥαδοβίσδιν ἀν(θρώπ)ους δύο ἐνυποστάτους, τόν τε Βρανᾶν (καὶ) τὸν Τζυκαλ(ᾶν), οὓς | εἶχ(εν) ὁ πενθερὸς αὐτοῦ ὁ σ(εβαστὸς) ὁ Παλάτης ἐκεῖνος διὰ χρυσοβούλλ(ου) (καὶ) ἐπροικοδοτήθησ(αν) | τούτω παρ᾽ αὐτοῦ· κέκτηται δὲ ὡσαύτως ἐξ ἀγορασί(ας) (καὶ) καθέδραν

1. ⟨*Πανσέβαστος σεβαστὸς*⟩ *(ἐξίτηλοι καὶ μὴ ἀναγινωσκόμεναι ἐν τῷ ἀρχετύπῳ λέξεις συμπληρωθεῖσαι οὕτω ἐξ ἀναλογίας ἀπὸ τῶν στίχων 32, 33)* 2. *κάστρου ... ὀσπήτια (πανταχοῦ ἐν τῷ γράμματι οὕτω· ὀρθὸν ὀσπίτια) ... γονικότ(η)τ(ος) ... αὐτοῦ τιν(ας).* 9. *τούτῳ*

εἰς τὸν ἐκεῖσε | λόγγον τὸν τοῦ Σ(εβαστοῦ) λεγόμενον μετὰ αὐλῆς (καὶ) ὀσπητίων· (καὶ) χωράφιον ἐξ ἀγορασί(ας) | ὡσαύτ(ως) ἀπὸ τοῦ Καρβονάρι (καὶ) τοῦ Λιτοβόη ἐκείνου (καὶ) ἀπὸ ἑτέρ(ων) ὡσεὶ μοδί(ων) ἑκατὸν | ἕτερον ἐκεῖσε χωράφιον μοδίων εἴκοσι πλησίον τῆς τοιαύτης καθέδρ(ας) αὐτοῦ· ἕτ(ε)ρ(ον) | ἐκεῖσε ἐκλειωματικὸν χωράφιον μοδίων δέκα· ἕτερον ἐξ ἀλλαγωγῆς χωρά|φιον ἀπὸ τοῦ Βαλδουβίνου (καὶ) ἐξ ἀγορασί(ας) ἀπὸ τοῦ Κόκκου μοδίων ὀγδοή(κοντ)α· | ὡσαύτ(ως) ἐξ ἀγορασί(ας) ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Κόκκου χωράφιον μοδίων ἑπτά· καὶ ἕτερον | χωράφιον ἐξ ἀγορασί(ας) ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Κόκκου μοδίων δέκα, ἅπερ εἶχον οἱ εἰρημένοι | ἀπὸ γονικότητος· ἕτερον χωράφιον ἐξ ἀλλαγωγῆς σὺν τῶ ἐκεῖσε λιβαδίω (καὶ) | ἐξ ἀγορασί(ας) ἀπὸ τοῦ Μαρίνου (καὶ) τ(ῶν) αὐταδέλφων αὐτοῦ μοδίων πεντήκοντα· κέκτη|ται δὲ (καὶ) ἀπὸ προικὸς γῆν μοδίων ἑκατὸν εἰς τὸν Βρίμποβον λόγγον, ἥτις ἦν | ἐξ ἀγορασί(ας) ἀπὸ τοῦ Καβαλλάρ(ι) ἐκείνου, (καὶ) μυλοτόπια δύο, ἔτι δὲ καὶ ἀμπ(έ)λ(ιο)ν | εἰς τὴν Μάλεσταν ἐξ ἀγορασί(ας) ἀπὸ τοῦ δηλωθέντος Καρβωνάρ(ι), ἐν ὧ κατεφυ|τεύθη παρ᾽ αὐτοῦ καὶ ἕτερον ἀμπέλιον μοδίων εἴκοσι, σὺν τῇ | ἐκεῖσε εὑρισκομένη χερσαία γῆ· ἕτερον ἐκεῖσε ἀμπέλιον | ἐκ προικὸς μοδίων πέντε· κέκτηται δὲ ὡσαύτως καὶ εἰς | τὸ χωρίον τὸν Κρούσοβον καθέδραν μετὰ αὐλῆς καὶ ὀσπητίων | καὶ περιβολίων· καὶ ἀμπέλια ἐν δυσὶ τόποις μοδίων δέκα | εἰς τὴν Σέλιανιν ἐλεύθερα (καὶ) ταῦτα εὑρισκόμενα καὶ ἐξ ἀγορασί(ας) | κατεχόμενα παρ᾽ αὐτοῦ, καὶ παρεκλήτευσεν ἵνα πορίσηται | ἐπὶ τούτοις (καὶ) χρυσόβουλλον τῆς βασιλείας μου· τὴν τοιαύτην | παράκλησιν αὐτοῦ προσδεξαμένη ἡ βασιλεία μου, ἐπιχορηγεῖ | καὶ ἐπιβραβεύει αὐτῶ, τὸν παρόντα χρυσόβουλλον ***λόγον*** | δι᾽ οὗ προστάσσει καὶ διορίζεται κατέχειν τὸν τοιοῦτον πανσέ|βαστον σεβαστὸν οἰκεῖον τῇ βασιλεία μου τὸν Ὀρέστην τὰ ἀνωτέρω | καταμέρος δηλωθέντα, ἀναφαιρέτως, ἀναποσπάστως (καὶ) ἀνενο|χλήτως ὡς γονικά, καθὼς κατέχει ταῦτα καὶ μέχρι τοῦ νῦν· καὶ ποιεῖν | ἐπ᾽ αὐτοῖς κ(α)τ(ὰ) τὸ εἰκὸς ὅπερ ἂν καὶ βούληται καὶ ἔνι εἰς θέλησ(ιν) |

11. *Καρβωνάρι.* 17. *τῷ ... λιβαδίῳ* 21. *ἐν ᾧ* 22. *τῇ* 23. *εὑρισκομένῃ χερσαίᾳ γῇ.* 27. *Σέλιανην* 31. *αὐτῷ* 33. *τῇ βασιλείᾳ* 34. *κατὰ μέρος* 35. *μέχρι*

αὐτοῦ· ὅθεν καὶ τῇ ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσο|βούλλου **λόγου** τῆς βασιλείας μου, καθέξει καὶ νεμεθή|σεται ταῦτα ἀνώτερα πάσης (καὶ) παντοίας δημοσιακῆς ἐπηρεί(ας) (καὶ) ἑτέρ(ας) | ἁπάσης διενοχλήσεως (καὶ) οὐχ εὑρήσει ἐπὶ τούτοις οὔτε παρὰ τῶν | κατὰ καιροὺς ἀπογραφομένων ἐκεῖσε, οὔτε ἀφ' ἑτέρου τινὸς διενό|χλησ(ιν) ὅλως ἢ διασεισμὸν τὸν τυχόντα, ἐπειδὴ βούλεται ἡ βασιλεία μου | καὶ ἔχει θέλημα κατέχεσθαι τὰ εἰρημ(έν)α πάντα παρ' αὐτοῦ, ὡς γονικὰ | αὐτοῦ, ἐν παντελεῖ ἀνενοχλησία· μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ ἀποβίωσ(ιν) | κατέχεσθαι ταῦτα κ(α)τ(ὰ) τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ παρὰ τῶν ἐξ ὀσφύος | γνησίων παίδων καὶ κληρονόμων αὐτοῦ καὶ παρ' ἑτέρων πρὸς οὓς μέλλει | καταλεῖψαι τινὰ ἐξ αὐτῶν· τούτου γὰρ χάριν ἐγένετο αὐτ(ῷ) καὶ ὁ | παρὼν χρυσόβουλλος **λόγος** τῆς βασιλεί(ας) μου | ἀπολυθεὶς κ(α)τ(ὰ) μῆνα **Αὔγουστ(ον)** τῆς ἐνισταμένης **ἕκτης** | ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ | ὀκτακοσιοστοῦ **τριακοστοῦ πρώτου** ἔτους. | ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον | εὐσεβὲς καὶ θεοπρό|βλητον ὑπεσημήνατο | κράτος. **Ἀνδρόνικος ἐν Χ(ριστ)ῷ τῷ Θ(ε)ῷ | πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ | Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος.** ✝

12.

Χρυσόβουλλος λόγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου ΣΤ' τοῦ Παλαιολόγου.

Αὔγουστος τοῦ ἔτους (6852) 1344, ἰνδ. ιβ'

Ἐπὶ μεμβράνης διαστάσεων 0,60×0,25 καταγεγραμμένης ὑπ' ἀριθ. 1 ἐν τῷ χειρογράφῳ καταλόγῳ τοῦ γραμματοφυλακείου τῆς μονῆς, φέρει ἔτι ἀνηρτημένην τὴν χρυσῆν τοῦ ἀπολύσαντος αὐτοκράτορος βοῦλλαν. Ἀφορᾷ εἰς ἀναγνώρισιν δικαίων τῆς μονῆς ἐπὶ τοῦ μετοχίου Προσφορίου καὶ τῶν παρ' αὐτὸ κτημάτων.

† Ἐπεὶ οἱ μοναχοὶ τῆς κατὰ τὸ ἅγιον Ὄρος διακειμένης σεβασμί(ας) μονῆς τ(ῆς) βασιλείας μου | τῆς εἰς ὄνομα τιμωμ(ένης) τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης καὶ θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημέ(νης) | τοῦ

37. *τῇ.* 44. *ἀνενοχλησίᾳ.* 48. *αὐτ(ῷ)* 52. *ἐν ᾧ* 55. *Χ(ριστ)ῷ τῷ Θ(ε)ῷ.*

Βατοπεδίου, ἀνέφερον εἰς τὴν βασιλείαν μου καὶ παρεκάλεσαν, ἵνα πορίσωνται χρυσό|βουλλον αὐτῆς, καὶ κατέχωσιν εἰς τὸ ἑξῆς ἀνενοχλήτως καὶ ἀδιασείστως, ἔτι τε ἀναφαιρέ|τως καὶ ἀναποσπάστως, μετόχιον τὸ καλούμενον Προσφόριον, ὅπερ ἔχουσι (καὶ) μέχρι του | νῦν, μετὰ πάσης τῆς νομῆς καὶ περιοχῆς αὐτοῦ καὶ των ἐκεῖσε προσκαθημένων, ἔτι τὲ (καὶ) τοῦ | ἀνεγερθέντος ἐκεῖσε παρ' αὐτ(ῶν) πύργου, τῆς δεήσεως αὐτῶν ἡ βασιλεία μου εὐμενῶς ἐπακού|σασα, τὸν παρόντα χρυσόβουλλον **λόγον** ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐπιβραβεύει αὐτοῖς, | δι' οὗ προστάσσει θεσπίζει καὶ διορίζεται, ἵνα κατέχωσιν οὗτοι καὶ εἰς τὸ ἑξῆς, τὸ εἰρημένον μετόχιον | τοῦ Προσφορίου μετὰ πάσης τῆς περιοχῆς (καὶ) νομῆς καὶ παλαιγενῶν προσταγμάτων (καὶ) λοιπῶν | διαφόρων δικαιωμάτων, ἃ καὶ οὕτως ἐξ ὀνόματος ἔχουσιν· τὸ ὅλον πλάγην μετὰ τῆς μ(άν)|δρας τῶν ἀγελαδῶν· ἔτι δὲ καὶ τὰ καλὰ δένδρα ἔχοντα γῆν μοδίων ρ'· πλησίον αὐτοῦ τὸ ἐπι|κεκλημένον Μακηδονίσει μετὰ τοῦ καταρρέοντος ὕδατος ἀπὸ τῆς μεγάλης Βίγλης μέχρι | τῶν δύο ἀκροτιρίων τῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ· πλησίον τοῦ πάλε κάστρου, ἑτέρα γῆ τῆς ἐπιλεγο|μένης Συκαμιναίας ἔχοντα μοδίων ρ'· ἕως τὸ χωράφιον πλησίον τὸ ἐπικεκλημένον | Κακὸ διάβα, ἔχοντες ἐπ' ἀδείας συνιστᾶν καὶ βελτιοῦν αὐτά, καὶ ἐπι το κρεῖττον προάγειν, | κατὰ τὸν ἐγχωροῦντα καὶ δυνατὸν αὐτοῖς τρόπον, καὶ ὡς βούλονταί τε (καὶ) δύνανται, μηδαμῆ | μηδόλως εὑρίσκοντες παρά τινος τῶν ἁπάντων χάριν τούτου τὴν οἱανδήτινα διενόχλησ(ιν)· | τῇ γοῦν ἰσχύϊ (καὶ) δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου **λόγου** τῆς βασι|λείας μου καθέξουσι (καὶ) νεμηθήσονται οἱ εἰρημένοι μοναχοὶ τῆς δηλωθείσης σεβασμί(ας) | μονῆς τοῦ Βατοπεδίου τὸ δηλωθὲν μετόχιον τοῦ Προσφορίου, μετὰ πάσης τῆς νομῆς (καὶ) περι|οχῆς καὶ τῶν δικαίων αὐτοῦ, ὅπερ ἔχουσιν ἀρτίως μετὰ (καὶ) τοῦ ἀνεγερθέντος παρ' αὐτῶν ἐκεῖσε | πύργου, ἀνενοχλήτως παντάπασι καὶ ἀδιασείστως, ἔτι τὲ ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως· | καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ κατὰ διαδοχὴν ἐν τῇ τοιαύτη σεβασμία μονῆ ἀσκούμενοι μοναχοί· καθέξουσι | δὲ ὡσαύτως οὗτοι κατὰ τὸν ἴσον (καὶ)

6. *τοῦ νῦν ... ἔτι τε.* 11. *πλάγιν* 12. *ἀγελάδων* 13. *Μακεδονῆσι* 14. *ἀκρωτηρίων... τῇ θαλάσσῃ... πάλαι* 15. *Συκαμινέας ἔχουσα* 17. *ἐπὶ τὸ ... μηδαμῇ.* 19. *τῇ* 23. *ἔτι τε* 24. *τῇ τοιαύτῃ σεβασμίᾳ μονῇ*

ὅμοιον τρόπον μὴ δὲ εἰς αὐτοὺς εὑρίσκοντες παρά τινος ἐπὶ τού|τοις τὴν οἱανδήτινα καταδυναστείαν ἢ διενόχλησιν· ἐπεὶ τούτου ἕνεκεν ἐγένε|το αὐτοῖς καὶ ὁ παρῶν χρυσόβουλλος **λόγος** τῆς βασιλείας μου, ἀπολυθεὶς | κατὰ μῆνα **Αὔγουστον** τῆς ἐνισταμένης **δωδεκάτης** ἰνδικτιῶνος τοῦ | ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ **πεντηκοστοῦ δευτέρου** ἔτους | ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς | καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος. |

† ***Ἰω(άν)ν(ης) ἐν Χ(ριστ)ῷ τῷ Θ(ε)ῷ πιστὸς βασι|λεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαί(ων) ὁ | Παλαιολόγος.***

13.

Χρυσόβουλλος λόγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ ΣΤ΄ τοῦ Παλαιολόγου

Αὔγουστος τοῦ ἔτους (6852) 1344, ἰνδ. ιβ΄.

Ἐπὶ μεμβράνης διαστάσεων 0,70×0,32 καταγεγραμμένης ὑπ᾿ ἀριθ. 8ω ἐν τῷ χειρογράφῳ καταλόγῳ τοῦ γραμματοφυλακείου τῆς μονῆς. Φέρει ἔτι ἀνηρτημένην τὴν χρυσῆν τοῦ ἀπολύσαντος αὐτοκράτορος βούλλαν. Ἀφορᾷ τὸ μὲν εἰς ἀναγνώρισιν τῶν δικαίων τῆς μονῆς ἐπὶ τοῦ μετοχίου Προσφορίου καὶ τῶν περὶ αὐτὸ κτημάτων, τὸ δὲ εἰς καθορισμὸν τῶν ὁρίων τῆς διανομῆς τοῦ χωρίου Μιχαὴλ μεταξὺ τῶν μονῶν Βατοπεδίου καὶ Ἐσφιγμένου. Ὅθεν εἶναι σχετικὸς ὡς πρὸς τοῦτο πρὸς τὸν ὑπ᾿ ἀριθ. 10 τῆς παρούσης ἐκδόσεως χρυσόβουλλον λόγον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β΄ τοῦ Παλαιολόγου (1292). Ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ τούτῳ λόγῳ ἡ εἴδησις περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α΄. τοῦ Κομνηνοῦ διαταχθείσης μετοικήσεως τῶν λαϊκῶν κατοίκων τοῦ ἁγίου Ὄρους εἰς Πελοπόννησον.

† Ἐκ ψυχῆς αὐτεξουσίου (καὶ) νοερᾶς (καὶ) σώματος ὑπεξουσίου (καὶ) αἰσθητικοῦ καταρχὰς ἐπλάστη ὁ ἄνθρωπος παρὰ τοῦ πάντων Θεοῦ | (καὶ) δημιουργοῦ δεσπότου τοῦ παντός· (καὶ) βασιλεὺς τῶν ἐπὶ γῆς γεγονὼς ὑπὸ μόνου τοῦ Θεοῦ βασιλεύεσθαι· τὴν θείαν δὲ | παραβὰς ἐντολήν, τοῦ ὑπεξουσίου ἐπαναστάντος τῷ αὐτεξουσίῳ,

25. *μηδὲ* 27. *παρών.* 30. *ἐν ᾧ* 32. *Χ(ριστ)ῷ τῷ Θ(ε)ῷ.*
1. *κατ᾿ ἀρχὰς ἐπλάσθη*

(καὶ) Θεὸς ἐπιθυμήσας οὐ γέγονεν· ἀλλὰ τῇ | λιχνεύσει τῆς θεώσεως ὑπετάγη τὸ αὐτεξούσιον τῷ ὑπεξουσίῳ παρὰ φύσιν· διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Θεοῦ | ἐξόριστον τὸ ἀνθρώπινον γίνεται γένος· (καὶ) τῆς ἁμαρτίας πληθυνομένης αὐτῷ, ἵνα μὴ δίκην ἰχθύων οἱ ἰσχυ|ρότεροι τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀσθενεστέρους καταπίνωσιν, ὁ Θεὸς τοὺς ἀνθρώπους ἄρχειν τῶν ἀνθρώπων | ὡς φιλάνθρωπος ὢν ᾠκονόμησεν· ἐπεὶ δὲ, ὡς ἔφημεν, ἐκ ψυχῆς νοερᾶς (καὶ) σώματος αἰσθητικοῦ τὸ ἀν|θρώπινον ἅπαν συνέστηκε γένος, (καὶ) δύο ἀρχηγοὺς ἐπεβράβευσεν αὐτῷ, ἤγουν ἱεροσύνην (καὶ) βασιλείαν, ἵνα | τῇ μὲν ἱεροσύνῃ τὸ αὐτεξούσιον ποδηγεῖται (καὶ) διακυβερνᾶται πρὸς τὰ θεῖα κτήματα, τῇ δὲ βασι|λείᾳ τὸ ὑπεξούσιον ῥαύδῳ (καὶ) μαχαίρᾳ, φόβων ὄντων ἄκον ὑποκλίνηται τῷ φύσει δεσπόζοντι· διὸ κατ᾿ ἄμ|φω τὴν δεσποτείαν ὅ,τε ἀρχιερεὺς (καὶ) ὁ βασιλεὺς ἐπικέκληνται, μόνοι λαχόντες ἐκ θεοῦ βασιλεύεσθαι. |

Ἐπεὶ τοίνυν οἱ μοναχοὶ τῆς κατὰ τὸ ἅγιον Ὄρος διακειμένης μονῆς σεβασμίας τῆς βασιλείας μου τῆς εἰς | ὄνομα τιμωμένης τῆς πανυπεράγνου δεποίνης (καὶ) θεομήτορος, ἐπικεκλημένης τοῦ Βατοπεδίου, ἀνέφερον | πρὸς τὴν βασιλείαν μου πῶς ἐνοχλοῦσιν αὐτοὺς τὰ περικύκλω αὐτῶν μονήδρια (καὶ) παρεκάλεσαν, ἵνα πορί|σωνται χρυσόβουλον αὐτῆς (καὶ) κατέχωσιν εἰς τοεξῆς ἀνενοχλήτως (καὶ) ἀδιασείστως, ἔτι τε ἀναφαιρέτως (καὶ) | ἀναποσπάστως· ἡ γοῦν βασιλεία μου τὴν αὐτῶν εὐμενῶς ταύτην προσηκαμένη αἴτησιν (καὶ) παρά|κλησιν ἐπιχορηγεῖ αὐτοῖς τὸν παρόντα χρυσόβουλλον **λόγον** αὐτῆς, δι᾿ οὗ προστάσσει (καὶ) ὁρίζε|ται κατέχειν (καὶ) εἰς τοεξῆς τὴν κατ᾿ αὐτοὺς τοιαύτην σεβασμίαν μονὴν πάντα τὰ ἀνέκαθεν (καὶ) μέ|χρι τοῦ παρόντας ἀδιαστίκτως κατεχόμενα (καὶ) δεσποζόμενα παρ᾿ αὐτῆς κτήματά τε καὶ λοιπὰ δίκαια· | μετόχιον τὸ καλούμενον Προσφόριον μετὰ πάσης τῆς περιοχῆς (καὶ) νομῆς (καὶ) παλαιγενῶν προσταγ|μάτων (καὶ) λοιπῶν διαφόρων δικαιωμάτων, ἃ (καὶ) οὕτως ἐξ ὀνόματος ἔχουσιν· ὅλον τὸ πλάγιον μετὰ τῆς | μάνδρας τῶν ἀγελαδῶν· ἔτι δὲ καὶ τὰ καλὰ δένδρα ἔχοντα γῆν μοδίων ρ΄· πλη-

8. *ἱερωσύνην* 9. *ἱερωσύνῃ . . . ποδηγῆται.* 10. *ῥάβδῳ . . . ἄκον*
14. *περικύκλῳ . . . μονύδρια* 15. *χρυσόβουλλον . . . τὸ ἑξῆς.* 18. *τὸ ἑξῆς*
22. *ἀγελάδων*

σίον αὐτῶν τὸ ἐπικεκλη|μένον Μακηδονίσει μετὰ τοῦ καταῤῥέοντος ὕδατος ἀπὸ τῆς μεγάλης βίγλης μέχρι τῶν δύο ἀκροτηρίων τῶν | ἐν τῇ θαλάσσῃ ἀντικρὺ τοῦ παλαιοῦ κάστρου· ἑτέραν γῆν τὴν ἐπιλεγομένην τῆς Συκαμιναίας ἔχουσ(αν) | μοδίων ρ΄ ἕως τοῦ χωραφίου πλησίον τοῦ ἐπικεκλημένου Κακοδιάβα· ὁμοίως ἐπειδὴ (καὶ) οἱ πρώην βασιλεῖς τῶν | Ῥωμαίων δέδωκαν τὸ χωρίον τοῦ Μιχαὴλ τὸ νῦν λεγόμενον Παλαιοχωρίον τὸ διακείμενον εἰς τὸ ἅγιον Ὄρος, ἵνα | ὑπηρετήσῃ τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τῆς βασιλείας μου τοῦ Βατοπεδίου (καὶ) ὁ πρὸ ἡμῶν βασιλεύσας κύριος Ἀλέξιος | ὁ Κομνηνὸς ἐμετοίκησε τὰ χωρία ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ὄρους εἰς τὴν Πελοπόνησον, ἔμεινεν ἡ χῶρα τοῦ Μιχαὴλ ἡ νῦν λε|γομένη Παλαιαχωρίον, ἔμειναν (καὶ) οἱ τόποι τοῦ Παλαιοχωρίου τοῦ Μιχαὴλ ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῆς μονῆς τῆς | βασιλείας μου τοῦ Βατοπεδίου· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ πολλὰ ἔχουσι ζῶα ἐνοχλοῦντα τὴν μονὴν τοῦ Ἐσφιγμένου, ἐλθὼν | πρὸς τὴν βασιλείαν μου ὁ καθηγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Ἐσφιγμένου (κῦρ) Γερμανὸς (καὶ) οἱ ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ ἀσ|χολούμενοι μοναχοὶ παρικέτευσαν τὴν βασιλείαν μου περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Μιχαὴλ τοῦ νῦν λεγομένου Πα|λαιοχωρίου· ἡ βασιλεία μου τὴν τούτων δέησιν προσηκαμένη εὐδοκεῖ τὰ περὶ τούτου προστάσει ἡ βα|σιλεία μου (καὶ) διαχωρίζει τὰ ὅρια τοῦ Παλαιοχωρίου τοιούτως· ἄρχεται ἐκ τῆς θαλάσσης ἐκ τῆς ῥά|χιος τῆς οὔσης ἀντικρὺ τοῦ χωρίου τοῦ Μιχαὴλ τοῦ λεγομένου Παλαιοχωρίου, ἐκ πέτρας ἱσταμένης ὀρθῆς | (καὶ) πλατείας τῆς βλεπούσης πρὸς ἄρκτον (καὶ) ἔρχεται ἄνωθεν εἰς μικρὰν πεδιάδα, κᾀκεῖθεν ἔχων τὴν αὐτὴν | ῥάχιν ἀνέρχεται εἰς τὴν τούμβαν πλησίον τῆς ὁδοῦ τῆς ἐρχομένης ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Ἐσφιγμένου, καὶ κρα|τῶν δεξιᾷ λαμβάνει τὰ καταῤῥέοντα ὕδατα, (καὶ) ἔρχεται ἄνωθεν εἰς τὴν τρανὴν ῥάχιν, εὑρίσεται τὰ καταῤ|ῥέοντα ὕδατα (καὶ) τὸ χωρίον τοῦ Μιχαὴλ τὸ Παλαιοχωρίου σὺν τοῖς καταῤῥέουσιν ὕδασι· ταῦτα δέδωκα τῇ μονῇ | τοῦ Ἐσφιγμένου (καὶ) ἐκ τῶν ὁρίων αὐτῶν μηδαμῶς ἐχέτω μηδὲν ποιεῖν τι κατ᾽ αὐτῶν ἡ σεβασμία μονὴ τῆς βα|σιλείας μου τοῦ Βατοπεδίου, μήτε τὰ ζῶα αὐτῶν ἐνόχλησιν μήτε αὐτοὶ οἱ μοναχοὶ σκάνδαλα μεταξὺ αὐτ(ῶν) | παρεχέτωσαν αὐτοῖς· ἔτι κᾀκ τῆς αὐτῆς τρανῆς ῥάχιος ἔρχεται εἰς

23. Μακεδονῆσι... ἀκρωτηρίων. 25. Συκαμινέας 26. πρώην 28. ἐμετοίκησε: δημώδης τύπος ἀντὶ τοῦ μετῴκισε ... Πελοπόννησον ... χώρα 30. ζῷα. 34. προστάσσει 37. κᾀκεῖθεν... τοῦμβαν 39. εὑρίσκεται 41. ζῷα 42. κᾀκ ..,

τὴν ὑψηλοτέραν Τούμβαν τὴν πε|τρωτὴν ἀποβλέπουσαν κάτω εἰς τοῦ Σπανουβαρνάβα· κᾀκεῖθεν διαπερᾷ τὰς τρεῖς τούμβας (καὶ) ἔρ|χεται εἰς τὴν σελάδα εἰς τὴν ῥιζημαίαν πέτραν τὴν σχιστὴν πλησίον τῆς ὁδοῦ τῆς ἐρχομένης εἰς τὰς | Καρύας· ἔχων τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἔρχεται εἰς τὸν στ(αυ)ρὸν τοῦ Μακριγένους πλησίον τοῦ κρύου ὕδατος καὶ | περικυκλοῖ τὸ Κρυόβουνον, κατέρχεται εἰς τὴν σελάδα εἰς τὸ σύνορον τὸ Προτατινόν· κρατῶν ἀριστερᾷ τὸν | κατερχόμενον ῥύακα πλησίον τοῦ κρύου ὕδατος μένων ἀριστερᾷ πλησίον τῆς πέτρας τῆς βλεπούσ(ης) | κατὰ ἀνατολὰς τῆς ἐχούσης σχῆμά τι μήτης, κατέρχεται τὸν αὐτὸν ῥύακα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ | ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Στούμπου, κρατῶν τὴν αὐτὴν περιοχὴν ἔρχεται τὸ κάταντες εἰς τὴν | περιοχὴν τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Στούμπου μέχρι τοῦ βαθέως ῥύακος, αὖθις ἔρχεται ἄνωθεν | τὸν ῥύακα μέχρι τῶν Δικροῶν, (καὶ) σχίζων τὴν ῥάχιν δισσῶς ἔρχεται εἰς τὴν ὁδὸν τὴν βλέπουσαν κ(α)τ(ὰ) | ἀνατολὰς δι᾽ ἧς ὁδοῦ ἔρχεται εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Φαλακροῦ, κᾀκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς κατέρχεται | εἰς τὴν θάλασσαν ἀντικρὺ τῶν νησίων· ταῦτα πάντα καθέξει (καὶ) νεμηθήσεται ἡ τοιαύτη σεβασμία | μονὴ τοῦ Βατοπεδίου ἀναφαιρέτως (καὶ) ἀναποσπάστως (καὶ) ἀνενοχλήτως τῇ ἐμφανείᾳ τοῦ παρόντος | χρυσοβούλλου ***λόγου*** τῆς βασιλείας μου (καὶ) οὐδεὶς τῶν ἁπάντων ἐπάξει αὐτοῖς ἐπήρει(αν) | ἢ κατὰ δυναστείαν (καὶ) διενόχλησιν· τούτου χάριν καὶ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος ***λόγος*** τῆς | βασιλείας μου γεγονὼς ἐπεχορηγήθη (καὶ) ἐπεβραβεύθη τῇ τοιαύτῃ σεβασμίᾳ τοῦ Βατοπεδίου μο|νῇ, ἀπολυθεὶς κ(α)τ(ὰ) μῆνα ***Αὔγουστον*** τῆς ἐνισταμ(έν)ης ***δωδεκάτ(ης)*** ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξάκις χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ | ***δευτέρου*** ἔτους· ἐν ᾧ (καὶ) τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος |

† ***Ἰω(άνν)ης ἐν Χ(ριστ)ῷ τῷ Θ(ε)ῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ | Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος.***

τοῦμβαν 43. κᾀκεῖθεν 44. σελλάδα ... ριζιμαίαν 45. Μακρυγένους (ὡς καὶ ἀλλαχοῦ κεῖται) 46. σελλάδα... Πρωτατηνὸν (;) 48. μύτης 50. βαθέος 51. Δικροῶν: (ἀλλαχοῦ ἐν γράμμασι δημοσιευομένοις ἐνταῦθα Δικρύου) 52. κᾀκ. 56. καταδυναστείαν 58. ἑξακισχιλιοστοῦ 59. ὑπεσημήνατο.

14.

Χρυσόβουλλος λόγος τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας Στεφάνου Δουσάν.

Ἀπρίλιος τοῦ ἔτους (6856) 1348, ἰνδ. α'

Ἐπὶ χάρτου διαστάσεων 0,40Χ0,30, ὑπ' ἀριθ. 2 ἐν τῷ χειρογράφῳ καταλόγῳ τοῦ γραμματοφυλακείου τῆς μονῆς. Αἱ ἐν στίχῳ 26 στιγμαὶ ἀντὶ λέξεως τελείως ἐξιτήλου καὶ μὴ ἀναγινωσκομένης, ἧς τὴν πιθανὴν συμπλήρωσιν προτείνομεν κατ' ἀναλογίαν ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16 γράμματος. Ὑπὸ τὸ γράμμα κεῖται σλαβωνιστὶ ἡ ὑπογραφὴ τοῦ ἀπολύσαντος αὐτὸ Σέρβου βασιλέως, ἧς τήν τε ἀνάγνωσιν καὶ μεταγλώττισιν ὀφείλομεν εἰς τὸν Μακαριώτατον Μητροπολίτην Ἀθηνῶν κύριον Χρυσόστομον Παπαδόπουλον. Ἡ ὑπογραφὴ ἐν μεταφράσει ἔχει οὕτω: «Στέφανος δοῦλος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ πιστὸς βασιλεύς».

† Πολλῶν καὶ μεγάλων δωρεῶν ἀπολαύσας παρὰ τῆς πανυπεράγνου μου δεσποίνης καὶ θεομήτορος, ἐπεὶ καὶ πάντα τὰ κ(α)τ' ἐμαυτὸν εἰς τὴν προστασίαν (καὶ) βοήθειαν | αὐτῆς ἀνεθέμην καὶ διὰ τοῦτο πολλ(ὰς) ὀφείλων αὐτῇ τὰς ἀμοιβὰς (καὶ) δι' ἔργων εὐχαριστί(ας) ἐπειδήπερ καὶ νῦν βοηθεία καὶ ἀντιλήψει αὐτῆς ἠξιώθην καὶ τῆς ἐκ πολλῶν τῶν χρόν(ων) ἐνούσης μοι | θερμοτάτης εφέσεως καὶ ἦλθον εἰς τόδε τὸ ἅγιον καὶ ἱερὸν Ὄρος καὶ προσεκύνησα αὐτὴν ἐν τῇ σεβασμία μονῇ τῇ εἰς ὄνομα ταύτης καὶ ἐπικεκλημ(έν)η τοῦ Βατοπεδίου διά τε | τὰς εἰς ἐμὲ ῥηθείσας εὐεργεσί(ας) αὐτῆς, ἅμα δὲ (καὶ) διὰ τὸν πόθον ὃν ἐξ ἀρχῆς ἔσχον καὶ κατεβάλλοντο εἰς τὴν τοιαύτην σεβασμίαν μονὴν οἱ ἀοίδιμοι καὶ μακαρῖται πρόγονοι τ(ῆς) βασι|λεί(ας) μου, ἀλλὰ δὴ (καὶ) διὰ την θερμὴν ἀγάπην ἣν ἰδίως τρέφει ἡ βασιλεία μου εἰς τὴν τοιαύτην μονήν, τὸν παρόντα χρυσόβουλλον ***λόγον*** ἐπιχορηγοῖ καὶ ἐπιβραβεύει ἡ βασιλεία μου | πρὸς αὐτήν, δι' οὗ προστάσσει (καὶ) διορίζεται κ(α)τέχειν καὶ νέμεσθαι τὴν τοιαύτην σεβασμίαν μονὴν πάντα ὅσα κέκτηται μετόχια ἀρτίως διά τε παλαιγενῶν χρυσοβούλλων κ(αὶ) | τῆς βασι-

2. *αὐτῇ ... βοηθείᾳ* 3. *ἐφέσεως ... τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τῇ ... ἐπικελημ(έν)ῃ* 4. *κατεβάλοντο(;)* 5. *τὴν ... ἐπιχορηγεῖ.*

λεί(ας) μου καὶ δι' ἑτέρων δικαιωμ(ά)τ(ων), ἤγουν κτήματα, πύργους, μετόχια ἐν τῇ Καλαμαρία διακείμενα καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ ἐπιχορηγηθὲν ἀρτίως τῇ τοιαύτη | σεβασμία μονῇ χωρίον τὸν ἅγιον Μάμαντα διὰ χρυσοβούλλου τῆς βασιλεί(ας) μου μετὰ πάσης τῆς νομῆς καὶ περιοχῆς αὐτ(οῦ), καθὼς προκατεῖχον αὐτὸ καὶ οἱ Βαρβαρηνοὶ στρατιῶται, ἐφ' ᾧ δὴ | χωρίω προωκοδόμησε καὶ πῦργον ἡ τοιαύτη σεβασμία μονὴ εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ἐκεῖσε μετόχιον, τὸ εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου· ὡσαύτως (καὶ) τὴν σκάλαν τῶν | Λεονταρίων καὶ τὸ παρασκάλιον τῆς μικρᾶς θαλάττης, ἃ καὶ αὐτὰ ἐκέκτηντο οἱ δηλωθέντες Βαρβαρηνοί· καὶ τὴν γῆν τοῦ Μουζάκη, τὴν ἐκεῖ πλησιάζουσαν, τ(ῶν) τριακοσί(ων) μοδί(ων)· καὶ τὴν διὰ προσ|τάματος τ(ῆς) βασιλεί(ας) μου δωρηθεῖσαν γῆν τῇ τοιαύτῃ μονῇ, τῆς τε Τζακωνίσσης ἐκείνης τοῦ Ἀμνοῦ ὁμοί(ως) καὶ ἑτέρ(ων) ἐποίκ(ων) Θεσσαλονίκης ἀμπ(έ)λ(ια) καὶ χωράφια ὅσα ἐκέκτηντο οὗτοι ἐν τῷ περιορισμῷ τούτω | καὶ τοὺς ἐκεῖσε καθημ(έν)ους Κασανδρηνούς, μετὰ τῶν ἐν τῇ νήσω Κασανδρία γονικῶν αὐτῶν στάσεων καὶ τοὺς νομαδιαίους τόπους τοὺς ἐν αὐτῇ, οὓς ἄνωθ(εν) ἐκ μακρ(ῶν) χρόν(ων) κ(α)τέχει ἡ τοιαύτη σεβασμία μονῆ, ἀλλὰ καὶ ὅσον ἐδί|δου αὐτη χάριν νομῆς τῶν ταύτης ζώων, ἐκκόπτει ἀρτίως καὶ τοῦτο ἡ βασιλεία μου· ἐπιβραβεύει ἀρτίως ἡ βασιλεία μου τῇ τοιαύτῃ μονῇ (καὶ) τοὺς ἐν τῷ μετοχίω αὐτῆς περὶ τὴν Ἑρμίλειαν εὑρισκομ(έν)ους παροίκ(ους) τινῶν | ἐποίκων Θεσσαλονίκης, οὓς κ(α)τεῖχ(εν) ὁ οἰκεῖος τῇ βασιλεία μου ἔπαρχος ὁ Ἴσαρις μετὰ τῶν ὑποστάσεων αὐτ(ῶν) καὶ τὰ πλησίον τοῦ ἐκεῖ ποταμοῦ ἐκλειωματ(ικ)ὰ χωράφια· ὁμοίως καὶ τὸ εἰς τὰ Σιδηροκαύσια μετό|χιον αὐτῆς τὴν Σπηλαιώτισσαν καὶ τ(οὺς) ἀφιερωθέντας ἐν αὐτῇ παροίκ(ους) παρὰ τοῦ Καβάσιλα, καὶ ὅσα ἄλλα δίκαια αὐτοῦ ἀφιέρωσ(εν) ὁ τοιοῦτος· ὁμοίως περὶ τὰς Σέρρας οσα ἀφιέρωσ(εν) ὁ Φωκό|πουλος γονικὰ αὐτ(οῦ), ἀμπ(έ)λ(ια) καὶ χωράφια καὶ μύλω-

7. *τῇ Καλαμαρίᾳ ... τῇ τοιαύτῃ* 8. *σεβασμίᾳ μονῇ ... στρατιῶται ... ἐφ' ᾧ* 9. *χωρίῳ προῳκοδόμησε ... πύργον.* 11. *τῇ τοιαύτῃ μονῇ ... τῷ περιορισμῷ τούτῳ* 12. *τῇ νήσῳ Κασανδρείᾳ ... αὐτῇ ... μονὴ* 13. *ζῴων ... τῇ τοιαύτῃ μονῇ ,.. τῷ μετοχίῳ.* 13. *Ἑρμύλειαν* 14. *τῇ βασιλείᾳ* 15. *αὐτῇ ... ὅσα ...*

ν(ας) τ(οὺς) πλησίον τοῦ παραπορτίου· καὶ τὰ ἐντὸς τοῦ κάστρου ὀσπήτια αὐτοῦ μετ(ὰ) τ(ῆς) νομῆς καὶ περιοχῆς αὐτ(ῶν) καὶ γῆν τὸν Θολὸν γονικ(ὴν) αὐτ(οῦ) μοδίων | πεντακοσίων· ὁμοί(ως) περὶ τὸ κάστρον Ζιχνῶν ὅσα ἀφιέρωσ(εν) ὁ Δρυΐνος ἐκεῖνος καὶ ὁ οἰκεῖος τῇ βασιλεία μου κῦρ Μάρκος ὁ Ἄγγελος εὐκτήρια, ὀσπήτια, χωράφια καὶ ἀμπ(έ)λ(ια) ἐκ γονικῆς αὐτῶν | ὑποστάσε(ως), ὅσα (καὶ) οἷα εἰσίν· ὡσαύτως καὶ ὅσα ἀφιέρωσ(εν) ὁ οἰκεῖος τῇ βασιλεία μου μέγ(ας) ἑταιρειάρχης κῦρ Ἰωάννης ὁ Μαργαρίτης δι' ὁρισμοῦ τῆς βασιλεί(ας) μου, ὅσον ἐκέκτητο περὶ τὴν Δράτζοβαν τὸ | χωρίον καὶ γῆν εἰς τὴν μικρὰν Νεβόλιαν(ην), καὶ ὅσον εἶχεν εἰς τὴν Καισσαρόπολιν, ἅτινα προκατεῖχε διὰ χρυσοβούλλου τοῦ βασιλέ(ως) τῶν Ῥωμαίων (καὶ) λοιπῶν δικαιωμ(ά)τ(ων) ὁμοί(ως) (καὶ) διὰ χρυσοβούλλου | τῆς βασιλείας μου· ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν εἰς τὴν Χρυσούπολιν γῆν αὐτοῦ, καὶ ἐντὸς τοῦ κάστρου ἐκκλησίαν (καὶ) ὀσπήτιν· ὁμοί(ως) καὶ ὅσα ἀφιέρωσ(εν) ὁ οἰκεῖος τῇ βασιλεία μου κριτὴς τοῦ φοσσάτου ὁ Μαυροφόρος | ἀπό τε προικὸς αὐτ(οῦ) καὶ γονικότητος καὶ ἐξ ἀγορασί(ας), τά τε ἐντὸς κάστρου ὀσπήτια (καὶ) ἐκτὸς ἀμπέλια καὶ χωράφια, μετὰ παντὸς τοῦ εἰς τὸ Γραδίστιν καθίσματος, τοῦ περιβολίου (καὶ) τ(ῶν) οἰκημ(ά)τ(ων) | (καὶ) πάσης τῆς νομῆς καὶ περιοχῆς αὐτοῦ· καὶ τὰ χωράφια ἅπερ εἶχε διὰ χρυσοβούλλου· ἔτι ἐπιχορηγοῖ ἡ βασιλεία μου τῇ τοιαύτῃ μονῇ τὸ κ(α)ταρρέον ἀπὸ τ(ῆς) Σανιανῆς ὕδωρ, ὡσὰν νέμηται | ἀκωλύτως καὶ χρῆται αὐτῷ ὁπότε βούλοιτο ἀνεμποδίστως πάντη καὶ χωρὶς τινὸς βάρους καὶ (ἐπιθ)έσεως· ὡσαύτως (καὶ) τὸ εἰς τὴν Δράμαν μετόχιον τῶν ἁγίων (καὶ) θαυματουργ(ῶν) Ἀναργύρων μετὰ πάσης | τῆς νομῆς (καὶ) περιοχῆς αὐτοῦ καθὼς προευηργέτησε τοῦτο ἡ βασιλεία μου πρὸς αὐτήν· ὡσαύτως καὶ τὴν εἰς τὴν Χρυσούπολ(ιν) γῆν τὴν ἀπὸ τοῦ Λάσκαρι τοῦ ἐπὶ τ(ῆς) τραπέζης τ(ὴν) ὀνομαζομ(έν)ην Ἀλευροῦν | μοδί(ων) οὖσαν πεντακοσίων, καὶ ἑτέραν πλησίον τοῦ κάστρου μοδί(ων) ἑκατὸν πεντήκοντα, καὶ ἐντὸς τοῦ κάστρου τόπον, ὃν ἐκράτησ(εν) ὡς

ὀσπήτια. 17. *τῇ βασιλείᾳ... ὀσπήτια* 18. *τῇ βασιλείᾳ* 20. *ὀσπήτιν... τῇ βασιλείᾳ.* 21. *ὀσπήτια* 22. *ἐπιχορηγεῖ ... τῇ τοιαύτῃ μονῇ* 23. *αὐτῷ... πάντη ... (ἐπιθ)έσεως: τὴν ἡμιεξίτηλον ταύτην λέξιν συμπληροῦμεν ἐξ ἀναλογίας πρὸς ἕτερον δημοσιευθησόμενον γράμμα.*

οἰκεῖον ὁ μέγας παπί(ας) ὁ Τζαμπλάκ(ων) ἐπικυροῖ ἡ βασιλεία μου καὶ ἐπι|κυροῖ καὶ τὸ παρὰ τοῦ πρώτου δοθὲν αὐτῇ κελλίον ἐντὸς τοῦ Ὄρους τὸ ἐπονομαζόμενον τοῦ ...... (ὅθεν) τῇ ἰσχύει (καὶ) δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου ***λόγου*** | τῆς βασιλεί(ας) μου καθέξει καὶ νεμηθήσεται ἡ τοιαύτη σεβασμία μονὴ τοῦ Βατοπεδίου ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως ἔτι τὲ ἀνενοχλήτως καὶ ἀδιασείστως καὶ οὔτε οἱ νῦν κεφαλαττικεύοντες ζουπάνοι | οὔτε οἱ διαδεξόμενοι τούτους, οὔτε μὴν οἱ τὰ τοῦ δημοσίου ἢ τὰ τῆς ἀπογραφῆς διεργοῦντες ἕξουσι ποτὲ ἄδειαν διενοχλῆσαι ἢ ὅλως πόδα βαλεῖν ἐν τοιούτοις μετοχίοις (τῆς) μονῆς λέγω δὲ τοῖς ἐν τω | Στρυμμόνι, τῇ Ζαβαρνικεία, τῇ Χοτολίβον, ἐν τῇ Δράμα, τὰ Ζίχνα, ταῖς Σέρραις, τῇ Θεσσαλονίκη, τῶ Ῥαφαλίω, τῶ Κρυμωτᾶ, τῇ Κριτζίστη, τῇ Βερροία, τῶ ἁγίω Μάμαντι | τῇ Ἑρμιλεία, τοῖς πλησίον τοῦ ἁγίου Ὄρους, τοῖς ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ἀλλαχοῦ ἔνθα κέκτητ(αι)· ἀποκόπτει γὰρ ὁ βασιλεία μου ἀπὸ τῶν τοιούτων πάντ(ων) κτημ(ά)τ(ων) αὐτῆς ζευγαρατίκιον, μιτάτον, βιγλιατικόν, δια|βατόν, ἐννόμιον, ἀγκαρείαν, ψωμοζημίαν, σιταρκείαν, καστροκτισίαν, ξυλάχυρον καὶ ἄλλο πᾶν δημοσιακὸν ἢ βασιλικὸν ζήτημα, νῦν τε ἐνεργούμ(εν)ον καὶ ὕστερον ἐπινοηθησό|μ(εν)ον· τούτου χάριν (καὶ) ὁ παρὼν χρυσόβουλλος ***λόγος*** τῆς βασιλείας μου γεγονὼς ἐπεχορηγήθη τῇ τοιαύτῃ σεβασμία μονῇ τοῦ Βατοπεδίου, εἰς παντοίαν (καὶ) διηνεκῆ αὐτῆς ἀσφά-|λειαν, ἀπολυθεὶς κ(α)τ(ὰ) μῆνα ***Ἀπριλλίω*** τῆς νῦν τρεχούσης ***πρώτης*** ἰνδικτιῶνος τοῦ ͵ϛ^{ου} ω^{ου} ***πεντηκοστοῦ ἕκτου*** ἔτους | ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος†

26. *αὐτῇ ...... (ἐξίτηλος λέξις· πιθανῶς πρόκειται περί τινος τῶν κελλίων τοῦ Κολετζῆ ἢ τοῦ Δομέτη· πρβλ. γράμμα 15 στ. 17, 18) ... τῇ ἰσχύι* 27. *ἔτι τε... κεφαλατικεύοντες* 28. *ἕξουσί ποτε ἄδειαν.* 29. *τοῖς ἐν τῷ* 30. *Στρυμόνι, τῇ Ζαβαρνικείᾳ, τῇ Χοτολίβον ... τῇ Δράμᾳ ... τῇ Θεσσαλονίκῃ, τῷ Ῥαφαλίῳ, τῷ Κρυμωτᾷ (ἀλλαχοῦ κεῖται Κριμωτᾶ), τῇ Κριτζίστῃ, τῇ Βερροίᾳ, τῷ ἁγίῳ* 31. *τῇ Ἑρμυλείᾳ ... μιτᾶτον.* 32. *διαβατὸν (ἀλλαχοῦ διαβατικὸν)... ἀγγαρείαν... σιτάρκειαν* 33. *τῇ τοιαύτῃ σεβασμίᾳ μονῇ.* 34. *Ἀπρίλιον* 35. *ἐν ᾧ.*

15.

Χρυσόβουλλος λόγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου ΣΤ΄ τοῦ Παλαιολόγου.

Σεπτέμβριος τοῦ ἔτους (6865) 1356, ἰνδ. ι΄.

Ἐπὶ μεμβράνης διαστάσεων 0,98×0,53 καταγεγραμμένης ὑπ᾽ ἀριθ. 9ω ἐν τῷ χειρογράφῳ καταλόγῳ τοῦ γραμματοφυλακείου τῆς μονῆς. Δὲν φέρει νῦν τὴν χρυσῆν τοῦ ἀπολύσαντος αὐτοκράτορος βούλλαν.

Μεταξὺ τῶν στίχων 45, 46 καὶ 46, 47 διὰ μεταγενεστέρας χειρὸς καὶ ἄλλης μελάνης ἔχουσι γραφῇ αἱ λέξεις: «π ρ ὸ ς τ ο ύ τ ο ι ς τ ὸ Ῥ α φ α|λ ί ο υ ὅ λ ο ν κ α ὶ τ ο ῦ Κ ρ ι μ ω τ ᾶ κ α ὶ τ ὸ . . . .» (διὰ τῶν στιγμῶν δηλοῦνται τρεῖς ἢ τέσσαρες λέξεις τῆς προσθέτου ταύτης γραφῆς δυσανάγνωστοι).

† Ἐπεὶ οἱ μοναχοὶ τῆς κατὰ τὸ ἅγιον ὄρος τοῦ Ἄθω διακειμένης σε(βασμίας) μονῆς τῆς βασιλεί(ας) μου τῆς εἰς | ὄνομα τιμωμένης τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης καὶ θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένης τὸ · Βαταπέδιον | ἐζήτησαν καὶ παρεκάλεσαν τὴν βασιλείαν μου πορίσασθαι χρυσόβουλλον ταύτης στέργον καὶ ἐπιβε|βαιοῦν τὰ προσόντα αὐτοῖς παλαιγενῆ χρυσόβουλλα καὶ προστάγματα, ἔτι τὲ ἀπογραφικὰς παραδόσεις | καὶ λοιπὰ δικαιώματα, ἐν οἷς διαλαμβάνονται κατὰ μέρος τὰ τῆς τοιαύτης σεβασμί(ας) μονῆς ἐν διαφόροις | τόποις διακείμενα κτήματα· τὴν τοιαύτην δέησιν εὐμενῶς προσδεξαμένη ἡ βασιλεία μου, τὸν παρόντα | χρυσόβουλλον ***λόγον*** ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐπιβραβεύει αὐτοῖς, δι᾽ οὗ προστάσσει καὶ εὐδοκεῖ καὶ | διορίζεται, ὥσ ἂν κατέχη καὶ εἰς τοεξῆς ἡ ῥηθεῖσα σεβασμία μονὴ τῆς βασιλ(είας) μου τὸ Βατοπέδιν, τὰ | προσόντα αὐτῇ κτήματα διά τε τῶν παλαιγενῶν χσυσοβούλλων, προσταγμάτων, ἀπογραφικῶν παραδόσ(εων) | καὶ λοιπῶν δικαιωμάτων, ἀνενοχλήτως, ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως, ἅτινα καὶ κ(α)τ(ὰ) μέρος ἔχουσιν | οὕτως: τὸ ἐν τῆ θεοσώστω πόλει Θεσσαλονίκη μετόχιον τὸ εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς ὑπεραγί(ας) Θ(εοτό)κου μετὰ τοῦ | οἰκολογίου καὶ τοῦ ἀμπελο-

4. ἔτι τε 8. κατέχῃ . . . τὸ ἑξῆς. 9. αὐτῇ 11. τῇ θεοσώστῳ . . . Θεσ-

πάκτου καὶ τῶν προσόντων ἑτέρων αὐτῶ· τὸ ἐν τη θεοσώστ(ω) πόλ(ει) Βερροία μετόχιον, | ὅπερ ἔχει διὰ προσενέξεως τοῦ Σαραντηνοῦ ἐκείνου, μετὰ τῶν προσόντων αὐτῶ πάντων κτημάτων· εἰς | τὴν Καλαμαρείαν τὸν ἅγιον Μάμαντα μετὰ τοῦ πύργου καὶ τῶν ἐκεῖσε Κασανδρηνῶν καὶ τῆς δοθείσης παρὰ | τοῦ Μουζάκη γῆς τῶν τριακοσίων μοδίων +: τὸ εἰς τὴν Ἑρμίλειαν μετόχιον μετὰ τοῦ πύργου καὶ τῶν προνομί(ων) | αὐτοῦ: μετόχιον τὸ Ἐλαδιάβα καλούμενον με(τὰ) τοῦ πύργου καὶ τῆς περιοχῆς αὐτοῦ: τὸ Προσφόριον λεγόμενον | μετὰ τοῦ πύργου καὶ τοῦ νησίου τῆς Ἀμουλιανῆς λεγομένου: τὰ ἐντὸς τοῦ ἁγίου Ὄρους κελλία δ΄: τοῦ Κο|λετζῆ καὶ τοῦ Δομέτη καλούμενα ἅτινα προσετέθησαν παρὰ τοῦ πρώτου ἐκείνου κῦρ Ἰσαάκ: τὴν Ζαβερνίκει(αν) | μετὰ τοῦ πύργου καὶ τῶν προνομίων αὐτῆς: τὸ εἰς τοῦ Τζάνου ζευγηλατεῖον: τὸ Σέλματον μετὰ τοῦ | πύργου καὶ τῶν ἐκεῖσε παροίκων καὶ τῆς νομῆς αὐτοῦ: τοῦ Χοτολίβου μετὰ τοῦ πύργου καὶ τῆς περιοχῆς | αὐτοῦ καὶ τοῦ καταρρέοντος ἀπὸ τῆς Σανιανῆς ὕδατος: τὴν εἰς τὸ Πρινάρι γῆν, ἥτις ἀφιερώθη παρὰ τοῦ ἐν | μοναχοῖς Τζαμπλάκωνος κῦρ Ἀρσενίου καὶ τοῦ αὐταδέλφου αὐτ(οῦ) τοῦ μεγ(ά)λ(ου) δουκός: τὸ ἐντὸς τῶν Σερρῶν μετόχιον | τὸ εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς ὑπεραγίας Θ(εοτό)κου τῆς ὁδηγητρίας καὶ τὸ ἐκτὸς τοῦ αὐτοῦ κάστρου, τὸ τοῦ ἁγ(ίου) | Δημητρίου τιμώμενον μετὰ τῶν προσόντων πάντων αὐτοῖς: τὸ ζευγηλατεῖον τοῦ Τζαγκαροϊωάννου | λεγόμενον, ὅπερ προσεκυρώθη παρὰ τοῦ Καλοθέτου: τὸ εἰς τὸ Περιθεώριον μετόχιον τὸ εἰς ὄνομα τι|μώμενον τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος καὶ τροπαιοφόρου Γεωργίου, καὶ ἐπικεκλημένον τὸ | Καλαμίτζιν, μετὰ τῶν προσόντων αὐτῶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ αὐτοῦ κάστρου: τὸ ἐν τῆ νήσω Λήμνω | μετόχιον: τὴν εἰς τοῦ Ζίχνα γῆν τοῦ Φουκοπούλου, τὴν πλησίον οὖσαν χωρίου τοῦ Θολοῦ: περὶ τὰς | Σέρρας ἡ Δραγοβουτζίστα, ὅπερ προσεκύρωσεν ὁ Δερμοκαΐτης: ἡ εἰς τὴν Ἐλσιανὴν πλησίον τῆς Πε|τριτζῶ γῆ, ὅση καὶ οἵα ἐστί: τὸ εἰς τοῦ Στούμπου μετόχιον τὸ εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ ἐν ἱεράρχαις | παμμάκαρος

σαλονίκῃ 12. αὐτῷ . . . τῇ θεοσώστ(ῳ) . . . Βερροίᾳ. 13. αὐτῷ 14. Καλαμαρείαν (ἀλλαχοῦ κεῖται Καλαμαρία) 15. Ἑρμύλειαν. 27. αὐτῷ . . . τῇ νήσῳ Λήμνῳ.

ἁγίου Νικολάου τοῦ θαυματουργοῦ, ὅπερ δέδωκεν ὁ Μαυροφόρος, μεθ' ὧν κέ|κτηται: χωρίον τὸ Τραδέστιν ὁ σ(ωτ)ὴρ Χ(ριστὸ)ς καλούμενον μετὰ τῆς περιοχῆς καὶ νομῆς αὐτοῦ καὶ | τοῦ ἐντὸς τοῦ Ζίχνα ἀνωγαιοκατώγου οἰκήματος: εἰς (τὸ) Γαλικὸν ὅπερ ἀφιέρωσεν ὁ μοναχὸς | κῦρ Ἀρσένιος ὁ Τζαμπλάκων καὶ ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ ὁ μέγας δοὺξ: αἱ εἰς τοῦ Ζίχνα ἀφιερω|θεῖσαι ὑποστάσεις παρὰ τοῦ Δρίηνου ἐκείνου: τὸ ἐκεῖσε ζευγηλατεῖον τὸ ἀφιερωθὲν παρὰ τοῦ | Μαυροφόρου καὶ καλούμενον Μιχαΐλου: ἡ ἐν τῇ θεομεγαλύντω, θεοδοξάστω καὶ θεοφυλάκτω Κων|σταντινουπόλει σεβασμία μονή, ἡ εἰς ὄνομα τιμωμένη τῆς ὑπεραγίας θ(εοτό)κου κοιμήσεως Μαυρο|μόλου μεθῶν ἐντός τε καὶ ἐκτὸς τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχει: ἔτι εἰς τὴν Ἡράκλειαν | καὶ εἰς τὴν Χαριούπολιν: τὸ περὶ τὴν Χρυσῆν πύλην διακείμενον κηπουρεῖον, ὅπερ προσε|κύρωσε προολίγου ἐν τῇ τοιαύτη σεβασμία μονῇ τοῦ Βατοπεδίου, ὁ μοναχὸς κῦρ Νίφων ὁ | Καταμεσίτης: τὴν παρὰ τὴν πύλην τῶν Κυνηγῶν τετάρτην μερίδα καμάραν τὴν δοθεῖσαν | παρὰ τοῦ Ῥαοὺλ κῦρ Ἰσαακίου καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἣν ἔχει αὕτη ἐκ προικός: τὸ εἰς τὰ Σι|δηροκαυσεῖα εὑρισκόμενον μετόχιον ἡ Σπηλαιώτισα λεγόμενον μετὰ τῶν ἐκεῖσε παροί|κων τῶν δοθέντων παρὰ τοῦ Καβάσιλα: καὶ ἡ εἰς τὴν Χρυσόπολιν γῆ, ἡ ἐπονομαζο|μένη Ἀλευροῦ μετὰ τῆς πλησίον τοῦ αὐτοῦ κάστρου ἑτέρας γῆς· ἅτινα δὴ ἅπαντα | ὀφείλονται κατέχεσθαι εἰς τοὺς ἑξῆς καὶ διηνεκεῖς χρόνους παρὰ τῆς τοιαύτης | σεβασμίας μονῆς τῆς βασιλείας μου τοῦ Βατοπεδίου, ἀνενοχλήτως, ἀναφαι|ρέτως καὶ ἀναποσπάστως κατὰ τὰς περιλήψεις τῶν προσόντων αὐτῇ ἐπὶ τούτοις | χρυσοβούλλων, προσταγμάτων, ἀπογραφικῶν παραδόσεων καὶ λοιπῶν | δικαιωμάτων· ἔτι τὲ ἀνώτερα

33. *Γαλλικὸν* 35. *Δρυΐνου (ὡς ἐν ἑτέρῳ γράμματι)* 36. *Μιχαήλου (ἡ λέξις διὰ μεταγενεστέρας χειρὸς καὶ ἄλλης μελάνης ἐπὶ τῆς προϋπαρχούσης γραφῆς) . . . τῇ θεομεγαλύντῳ, θεοδοξάστῳ . . . θεοφυλάκτῳ* 37. *κοιμήσεως Μαυρομόλου (ἀμφότεραι αἱ λέξεις διὰ μεταγενεστέρας χειρὸς καὶ ἄλλης μελάνης ἐπὶ τῆς προϋπαρχούσης γραφῆς)* 38. *μεθ' ὧν.* 38. *Κωνσταντινουπόλεως ἔχει (τὰ τρία τελευταῖα γράμματα τῆς λέξεως Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ λέξις: ἔχει: διὰ μεταγενεστέρας χειρὸς καὶ ἄλλης μελάνης ἐπὶ προϋπαρχούσης γραφῆς)* 40. *πρὸ ὀλίγου . . . τῇ τοιαύτῃ σεβασμίᾳ μονῇ . . . Νήφων* 41. *Καταμεσίτης (;) (ἡμιεξίτηλος ἡ λέξις καὶ ἀβεβαία ἡ ἀνάγνωσις)* 43. *Σπηλαιώτισσα.* 48. *αὐτῇ* 50. *ἔτι τε*

καὶ ἀκαταζήτητα τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ ζευ|γαρατικίου, καὶ τοῦ ἐννομίου τῶν πάντων ζώων καθὼς διετηροῦντο καὶ πρό|τερον καὶ μέχρι τοῦ νῦν: ὅθεν τῇ ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυ|σοβούλλου **λόγου** τῆς βασιλείας μου, καθέξουσι καὶ νε|μηθήσονται οἱ διαληφθέντες μοναχοὶ τῆς κατὰ τὸ ἅγιον ὄρος τοῦ Ἄθω δια|κειμένης σεβασμίας μονῆς τῆς βασιλείας μου τοῦ Βατοπεδίου, εἰς τοὺς | ἑξῆς καὶ διηνεκεῖς χρόνους τὰ ἀνωτέρω κατὰ μέρος διαληφθέντα ἐν διαφό|ροις τόποις μετόχια αὐτων μετὰ τῶν ἐν αὐτοῖς βελτιώσεων, ἀνενοχλή|τως ἀδιασείστως, ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως, καὶ κατὰ τὰς περι|λήψεις τῶν προσόντων αὐτοῖς, ὡς εἴρηται, ἐπὶ τοῖς τοιούτοις κτήμασι | χρυσοβούλλων, ἔτι τὲ προσταγμάτων, ἀπογραφικῶν παραδόσεων, καὶ λοι|πῶν δικαιωμάτων, διατηρούμενα τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ ζευγαρατικίου | καὶ τοῦ ἐννομίου τῶν ζώων πάντων, ἀνώτερά τε πάσης κατατριβῆς | καὶ ἐπηρείας καὶ ἀπαιτήσεως, ἀπολαύοντα πάσης ἐξκουσείας καὶ ἀ|νενοχλησίας καὶ δεφενδεύσεως· ἐπεὶ τοῦτο βούλεται καὶ εὐδοκεῖ κ(αὶ) | προστάσσει ἡ βασιλεία μου εἰς μόνιμον καὶ διηνεκῆ τὴν κατοχὴν | καὶ κυριότητα κατέχειν καὶ νέμεσθαι τὰ δηλωθέντα κατὰ | μέρος ἐν διαφόροις τόποις κτήματα τοὺς διαληφθέντας μοναχ(οὺς) | τῆς σεβασμίας μονῆς τ(ῆς) βασιλείας μου τοῦ Βατοπεδίου ἀνε|νοχλήτως παντάπασι καὶ ἀδιασείστως, μηδεμίαν παρὰ μηδενὸς | εὑρίσκοντες τὴν οἱανδήτινα ἐπήρειαν ἢ διενόχλησιν· εἰς γὰρ | τὴν περὶ τούτου βεβαίαν ἀσφάλειαν, ἐπεχορηγήθη καὶ ἐπεβραβεύ|θη τῇ διαλειφθείσῃ σεβασμία μονῇ τῆς βασιλείας μου τῇ εἰς | ὄνομα τιμωμένη τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης καὶ θεομή|τορος καὶ ἐπιλεκλημένη τοῦ Βατοπεδίου καὶ ὁ παρὼν | τῆς βασιλείας μου χρυσόβουλλος **λόγος** | ἀπολυθεὶς κ(α)τ(ὰ) μῆνα ***Σεπτέμβριον*** τῆς ἐνισταμένης | ***δεκάτης*** ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχι|λιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ***ἑξηκοστοῦ πέμπτου*** | ἔτους· ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐ|σεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο | κράτος. † ***Ἰω(άν)νης ἐν Χ(ριστ)ῷ τῷ Θ(ε)ῷ πιστὸς | βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ | Ῥωμαί(ων) ὁ Παλαιολόγος.***

51. *ζώων* 52. *τῇ ἰσχύει.* 60. *ἔτι τε* 62. *ζώων* 63. *ἐξκουσσείας.* 72. *τῇ διαληφθείσῃ σεβασμίᾳ μονη . . . τῇ* 73. *τιμωμένῃ* 74. *ἐπικεκλημένῃ* 79. *ἐν ᾧ* 81. *Χ(ριστ)ῷ τῷ Θ(ε)ῷ.*

16.

Χρυσόβουλλος λόγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου ΣΤ' τοῦ Παλαιολόγου.

4 Ἰουλίου τοῦ ἔτους (6870) 1362, ἰνδ. ιε'.

Ἐπὶ χάρτου διαστάσεων 0,43×0,27, ὑπ' ἀριθ. 12 ἐν τῷ χειρογράφῳ καταλόγῳ τοῦ γραμματοφυλακείου τῆς μονῆς. Δὲν φέρει νῦν τὴν χρυσῆν τοῦ ἀπολύσαντος αὐτοκράτορος βούλλαν. Ἀφορᾷ εἰς ἐπικύρωσιν δωρεᾶς πρὸς τὴν μονὴν δισχιλίων μοδίων γῆς μετὰ πύργου ἐν Μούδρῳ τῆς Λήμνου γενομένην ὑπὸ τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου Γεωργίου τοῦ Ἀστρᾶ.

† Ἐπεὶ ὁ περιπόθητος συμπένθ(ε)ρ(ος) τ(ῆς) βασιλ(είας) μου μέγας στρατοπεδάρχης κῦρ Γεώργ(ιος) ὁ Ἀστρᾶς ἀνέφερ(εν) | ὅτι ἔκτισε πῦργον ἐξ οἰκείων κόπων (καὶ) ἀναλωμ(ά)τ(ων) περὶ τ(ὴν) νῆσον Λῆμνον, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τ(οῦ) Μούδρου | ὅντινα δὴ πῦργον μετὰ (καὶ) γῆς δισχιλί(ων) μοδί(ων) πλησί(ον) τούτου διακειμ(ένης), ἀποκατέστησ(εν) εἰς μετόχιον προσκυρώσ(ας) | καὶ δοὺς τοῦτο τῇ κ(α)τ(ὰ) τὸ ἅ(γιον) ὄρος τοῦ Ἄθω διακειμένη σε(βασμία) μονῆ τ(ῆς) βασιλ(είας) μου, τῇ εἰς ὄνομα τιμωμένη | τ(ῆς) πανυπεράγνου δεσποίν(ης) (καὶ) θεομήτ(ο)ρ(ος) (καὶ) ἐπικεκλημ(έν)η τοῦ Βατοπεδί(ου), (καὶ) ἀνέφερεν ἀρτίως οὗτος (καὶ) ἐδεήθη τ(ῆς) | βασιλ(είας) μου ἵνα γίνηται τῇ τοιαύτῃ σ(εβασμία) μον(ῆ) ἐπὶ τούτω (καὶ) χρυσόβουλλον αὐτ(ῆς), τὴν τούτου δέησ(ιν) (καὶ) παράκλησ(ιν) εὐμεν(ῶς) | προσδεξαμένη ἡ βασιλ(εία) μου τὸν παρόντα χρυσόβουλλον ***λόγον*** ἐπιχορηγεῖ (καὶ) ἐπιβρα|βεύει αὐτῆ, δι' οὗ (καὶ) εὐδοκεῖ (καὶ) προστάσσει (καὶ) διορίζεται, κατέχειν εἰς τοεξῆς καὶ διαληφθεῖσαν | σεβασμίαν μονὴν τοῦ Βατοπεδίου, τὸν δηλωθέντα πῦργον τοῦ Μούδρου μετὰ τ(ῆς) ἐκεῖσε γῆς, τ(ῆς) ὡσεὶ μο(δίων) | δισχιλίων ὡς εἴρηται οὔσης, ἀνενοχλήτως πάντη (καὶ) ἀδιασείστως (καὶ) κ(α)τ(ὰ) λόγον γονικότητος, καθὼς | δηλονότι παρεδόθη πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς τοιαύτ(ης) σεβασμί(ας) μονῆς, παρὰ τοῦ διαληφθέντος | μεγάλου

2. *πύργον ... τῇ τοποθεσίᾳ* 3. *πύργον* 4. *τῇ ... διακειμένῃ σε(βασμίᾳ) μονῇ ... τῇ ... τιμωμένῃ* 5. *ἐπικεκλημ(έν)ῃ* 6. *τῇ τοιαύτῃ σ(εβασμίᾳ) μον(ῇ) ... τούτῳ.* 8. *αὐτῇ ... τὸ ἑξῆς* 9. *πύργον* 10. *πάντῃ*

στρατοπεδάρχου τοῦ Ἀστρᾶ, εἰς μετόχιον αὐτῶν, ἔχοντας ἐπ' ἀδείας ποιεῖν (καὶ) ἐπὶ τούτω | ὥσπερ (καὶ) ἐπὶ τοῖς λοιποῖς κτήμασι τοῖς ὑποκειμενοις τῇ τοιαύτη σ(εβασμία) μονῆ διὰ χρυσοβούλλ(ων) | καὶ λοιπῶν εὐλόγων δικαιωμάτων, μηδεμίαν ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἁπάντων, εὑρίσκοντας τὴν | διενόχλησιν ἢ καταδυναστείαν (καὶ) ἀδικίαν τινά· τῆ γοῦν ἰσχύει (καὶ) δυνάμει τοῦ παρόντος | χρυσοβούλλου ***λόγου*** τ(ῆς) βασιλεί(ας) μου καθέξουσιν οἱ μοναχοὶ τ(ῆς) εἰρημ(ένης) σ(εβασμίας) μον(ῆς) τοῦ Βατο|πεδίου καὶ νεμηθήσονται τὸν τοιοῦτον πῦργον μετὰ (καὶ) τῆς τῶν δισχιλί(ων) μο(δίων) γῆς, ὡς μετόχι(ον) αὐτ(ῶν) |· ἀνενοχλήτως πάντη καὶ ἀδιασείστως (καὶ) κ(α)τ(ὰ) λόγον γονικότ(η)τος, καθὼς παρεδόθη πρὸς αὐτοὺς παρὰ τοῦ | δηλωθέντος περιποθήτου συμπενθέρου τ(ῆς) βασιλ(είας) μου τοῦ με(γάλου) στρατοπεδάρχου κῦρ Γε(ω)ρ(γίου) τοῦ Ἀστρᾶ, | ἔχοντες ἐπ' ἀδείας οὗτοι συνιστᾶν (καὶ) βελτιοῦν αὐτὸ (καὶ) ἐπὶ τὸ κρεῖττον προάγειν, κ(α)τ(ὰ) τ(ὸν) ἐγχωροῦντα (καὶ) | δυνατὸν αὐτοῖς τρόπον, (καὶ) ὡς βούλοιντό τε (καὶ) δύναιντο, (καὶ) ποιεῖν (καὶ) ἐπὶ τούτω, ὥσπερ (καὶ) ἐπὶ τοῖς λοιπ(οῖς) | κτήμασι τοῖς ὑποκειμένοις τῆ κατ' αὐτοὺς τοιαύτη σ(εβασμία) μονῆ διὰ χρυσοβούλλων ὡς εἴρητ(αι) (καὶ) λοιπῶν εὐλόγων | δικαιωμ(ά)τ(ων), μηδεμί(αν) παρὰ μηδενὸς τ(ῶν) ἁπάντων εὑρίσκοντες εἰς αὐτὸ τ(ὴν) διενόχλησιν ἢ περιφρό|νησιν (καὶ) ἀδικί(αν). ἐπεὶ εἰς περὶ τούτου μόνιμον (καὶ) διηνεκῆ τ(ὴν) ἀσφάλ(ειαν) ἐγένετο (καὶ) ὁ παρὼν χρυσόβουλλ(ος) ***λόγος*** | τ(ῆς) βασιλ(είας) μου (καὶ) ἐπεχορηγήθη (καὶ) ἐπεβραβεύθη τῆ τοιαύτ(η) σ(εβασμία) μον(ῆ) τοῦ Βατοπεδ(ίου), ἀπολυθεὶς κ(α)τ(ὰ) τ(ὴν) τετάρτ(ην) τοῦ παρόντ(ος) | ***Ἰουλ(ίου)*** μηνὸς τ(ῆς) νῦν τρεχούσ(ης) ***πεντεκαιδεκ(ά)τ(ης)*** ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ***ἑβδομηκοστοῦ*** | ἔτους· ἐν ᾧ (καὶ) τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο | κράτος. † ***Ἰω(άνν)ης ἐν Χ(ριστ)ῶ τῶ Θ(ε)ῶ πίστὸς βασι|λεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαί(ων)*** | ὁ ***Παλαιολόγος.***

12. *τούτῳ* 13. *τῇ τοιαύτῃ σ(εβασμίᾳ) μονῇ.* 15. *τῇ* 17. *πύργον* 18. *πάντῃ* 21. *τούτῳ* 22. *τῇ ... τοιαύτῃ σ(εβασμίᾳ) μονῇ.* 25. *τῇ τοιαύτ(ῃ) σ(εβασμίᾳ) μον(ῇ)* 27. *ἐν ᾧ* 28. *Χ(ριστ)ῷ τῷ Θ(ε)ῷ.*

17.

Χρυσόβουλλος λόγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου ΣΤ' τοῦ Παλαιολόγου.

27η Αὐγούστου τοῦ ἔτους (6872) 1364, ἰνδ. β'.

Ἐπὶ μεμβράνης διαστάσεων 0,54×0,30 καταγεγραμμένης ὑπ' ἀριθ. 14 ἐν τῷ χειρογράφῳ καταλόγῳ τοῦ γραμματοφυλακείου τῆς μονῆς. Δὲν φέρει νῦν τὴν χρυσῆν βούλλαν τοῦ ἀπολύσαντος αὐτοκράτορος.

Ἀφορᾷ εἰς τὰ δίκαια τοῦ μοναχοῦ Μανασσῆ Ταρχανειώτου τοῦ πρωτοστράτορος ἐπὶ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ μονυδρίου τοῦ Σωτῆρος τοῦ ἐπικεκλημένου τοῦ Κυρκύρη καὶ εἰς τὴν παράπεμψιν τῶν δικαίων τούτων εἰς τὴν μονὴν τοῦ Βατοπεδίου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μανασσῆ Ταρχανειώτου.

† Ἐπεὶ διωρίσατο ἡ βασιλεία μου προολίγου διὰ προστάγματος, ὡς ἂν ὁ περι|πόθητος θεῖος αὐτῆς ὁ τιμιώτατος ἐν μοναχοῖς, πρωτοστράτωρ κῦρ Μανασσῆς ὁ Ταρχα|νειώτης, κρατῆ καὶ ἐφορεύη διὰ πάσης αὐτοῦ τῆς ζωῆς τὸ κατὰ τὴν θεόσωστον πόλιν τὴν Θε|σσαλονίκην διακείμενον μονύδριον τὸ εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ Κ(υρίο)υ καὶ Θ(εο)ῦ καὶ Σ(ωτῆ)ρος ἡμῶν Ἰ(ησο)ῦ | Χ(ριστο)ῦ, καὶ ἐπικεκλημένον τοῦ Κυρκύρου, μετὰ τῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ λοιπῶν δικαί(ων) | αὐτ(οῦ), καὶ ἀρτίως ἀνέφερεν οὗτος καὶ ἐδεήθη τῆς βασιλείας μου ὥστε ἐπιχορηγηθῆναι τούτω | χρυσόβουλλον αὐτῆς, διοριζόμενον, ἔχειν μὲν αὐτὸν καὶ εἰς τοεξῆς τὴν κατοχὴν καὶ ἐφορείαν | καὶ ἐπίσκεψιν τοῦ τοιούτου μονυδρίου, ἐν δὲ τῶ καιρῶ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ ἔχειν ἄδειαν | παραπέμψαι τὸ τοιοῦτον μονύδριον μετὰ καὶ τῶν προσόντων ὡς εἴρηται αὐτῶ πρὸς τὸ μέρος | τῆς εἰς τὸ ἅγιον ὄρος τὸν Ἄθω διακειμένης σεβσμί(ας) μονῆς τῆς βασειλεί(ας) μου, τῆς εἰς ὄνομα τιμω|μένης τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης καὶ θεομήτ)ο)ρ(ος) καὶ ἐπικεκλημένης τοῦ Βατοπεδίου, τὴν | παράκλησιν αὐτοῦ προσδεξαμένη ἡ βασιλεία μου, τὸν παρόντα χρυσό|βουλλον ***λόγον*** ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐπιβραβεύει αὐτῶ, δι' οὗ εὐδοκεῖ | καὶ προστάσσει καὶ διορίζεται, κατέχειν μὲν καὶ εἰς τοεξῆς τοῦτον, τὸ δηλωθὲν μονύδρ(ιον) | ἀνενοχλήτως καὶ ἀδιασείστως, διὰ πάσης αὐτοῦ τῆς ζωῆς, ἐπίμελούμενον τῆς πν(ευματ)ικῆς | πολιτείας καὶ διαγωγῆς τῶν ἐν αὐτ(ῶ) ἀσκουμένων μοναχῶν, ἔτι γε μήν, τῆς συστάσεως καὶ | βελτιώσεως καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐπιδόσεως τῶν προσόντων αὐτ(ῶ) κτημάτ(ων) καὶ πραγμάτων καὶ | λοιπῶν δικαίων, μετὰ δὲ θάνατον αὐτ(οῦ), παραπέμπειν αὐτὸ πρὸς τὴν διαληφθεῖσαν σεβασμίαν | μονὴν τοῦ Βατοπεδίου, ὥστε κατέχεσθαι καὶ παρ' αὐτῆς, τὸν ὅμοιον τρόπον, ἀνενοχλήτως | καὶ ἀδιασείστως· τῆ γοῦν ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλ(ου) ***λόγου*** τ(ῆς) | βασιλεί(ας) μου, καθέξει μὲν καὶ ἐφορεύσει οὗτος τὸ τοιοῦτον μονύδριον, ἐφ' ὅρω τῆς ζωῆς | αὐτοῦ κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ προσόντος αὐτῶ ὡς δεδήλωται προστάγματος τῆς βασιλείας μου, | ἀνενοχλήτως καὶ ἀδιασείστως, μηδεμίαν εὑρίσκων εἰς τοῦτο παρά τινος καταδυναστείαν | ἢ διενόχλησιν, παραπέμψει δὲ τοῦτο ἐν τῶ καιρῶ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ, καὶ πρὸς τὴν σεβασμί(αν) | μονὴν τοῦ Βατοπεδίου, ἐπὶ τῶ κατέχεσθαι καὶ παρ' αὐτῆς ἀνενοχλήτως, μετὰ καὶ τῶν | δικαίων τῶν ὑποκειμένων μέχρι τουνῦν τῶ τοιούτω μονυδρίω, δι' εὐλόγων δικαιωμάτων· | ἐπεὶ εἰς τὴν περὶ τούτ(ου) ἀσφάλειαν, ἐγένετο καὶ ὁ παρὼν χρυσόβουλλ(ος) ***λόγος*** | τῆς βασιλείας μου, καὶ ἐπεχορηγήθη καὶ ἐπεβραβεύθη αὐτῶ δὴ τῶ διαληφθέντι | περιποθήτω θείω τῆς βασιλείας μου, τιμιωτάτω ἐν μοναχοῖς πρωτοστράτορι κυρῶ | Μανασσῆ τῶ Ταρχανειώτη, ἀπολυθεὶς κατὰ τὴν εἰκοστὴν ***ἑβδόμην*** τοῦ | παρόντος ***Αὐγούστου*** μηνός, τῆς νῦν τρεχούσης ***δευτέρας*** ἰνδικτιῶνος | τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ***ἑβδομηκοστ(οῦ) δευτέρου*** ἔτους· | ἐν ὧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο | κράτος. † ***Ἰω(άνν)ης ἐν Χ(ρι-στ)ῶ τῶ Θ(ε)ῶ πιστὸς βα|σιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαί(ων) ὁ Παλαιολόγος.***†

1. *πρὸ ὀλίγου* 3. *κρατῇ... ἐφορεύῃ* 6. *τούτῳ* 7. *τὸ ἐξῆς* 8. *τῷ καιρῷ.* 9. *αὐτῷ* 13. *αὐτῷ*

14. *τὸ ἐξῆς* 16. *αὐτ(ῷ).* 17. *αὐτ(ῷ)* 20. *τῇ* 21. *ἐφ' ὅρῳ* 22. *αὐτῷ* 24. *τῷ καιρῷ* 25. *τῷ.* 26. *τοῦ νῦν τῷ τοιούτῳ μονυδρίῳ* 28. *αὐτῷ δὴ τῷ* 29. *περιποθήτῳ θείῳ... τιμιωτάτῳ... κυρῷ* 30. *Μανασσῇ τῷ Ταρχανειώτῃ* 33. *ἐν ᾧ* 34. *Χ(ριστ)ῷ τῷ Θ(ε)ῷ.*

18.

Ἀποδοτικόν, προσκυρωτικὸν καὶ ἀποκαταστατικὸν ταβουλαρικὸν γράμμα Μιχαὴλ Ἀστρᾶ τοῦ Συναδηνοῦ, ἐπὶ τῶν ἐν Μούδρῳ τῆς Λήμνου κτημάτων τῆς μονῆς.

Ὀκτώβριος τοῦ ἔτους (6875) 1366, ἰνδ. ε΄.

Ἐπὶ μεμβράνης διαστάσεων 0,45×0,24 καταγεγραμμένης ὑπ᾽ ἀριθ. 17 ἐν τῷ χειρογράφῳ καταλόγῳ τοῦ γραμματοφυλακείου τῆς μονῆς. Ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως τῆς μεμβράνης, ἧς τὸ περιεχόμενον δημοσιεύεται ὑπὸ στοιχεῖον Α, κεῖται τῷ ἀνωτέρω γράμμα Μιχαὴλ Ἀστρᾶ τοῦ Συναδηνοῦ, ὑπογράφοντος μόνον διὰ τῆς λέξεως †ὁ Συναδηνὸς†. Ὑπὸ τὴν ὑπογραφὴν ταύτην κεῖται ἐπικύρωσις τοῦ γράμματος ὑπὸ τοῦ συντάξαντος αὐτὸ «πρωτοταβουλλαρίου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ διακόνου τοῦ εὐαγοῦς βασιλικοῦ κλήρου» Θεοδώρου τοῦ Πεπαγωμένου. Ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῆς μεμβράνης ὄψεως, ἧς τὸ περιεχόμενον δημοσιεύεται ὑπὸ στοιχεῖον Β, κεῖται ἡ ἐπικύρωσις τοῦ αὐτοῦ γράμματος ὑπὸ τῶν μητροπολιτῶν Θεοδωρήτου τοῦ Ἐφέσου, Θεοφάνους τοῦ Νικαίας καὶ Θεοδωρήτου τοῦ Βρύσεως.

Α

† Ἐγὼ ὁ δοῦλος τοῦ κρατ(αιοῦ) καὶ ἁ(γίου) ἡμῶν αὐθ(έν)τ(ου) καὶ βασιλ(έως) Μιχαὴλ Ἀστρᾶς ὁ Συναδ(η)ν(ὸς), ὁ ἐνταῦθα οἰκειοχ(εί)ρ(οις) μου γράμμασ(ιν) ὑπογράψας πρὸς τ(ὴν) τῶν γεγραμμ(έν)ων | πίστωσιν (καὶ) ἀσφάλειαν, τὴν παροῦσαν ἔγγραφον καὶ ἐνυπόγραφον ἐντελῆ καὶ κατησφαλισμ(έν)ην ἀποκατάστασιν, τίθεμαι καὶ ποιῶ | ἑκουσίως καὶ αὐτοπροαιρέτ(ως) πρὸς τοὺς ἐνασκουμέν(ους) τιμιωτ(ά)τ(ους) μοναχοὺς τῆ(ς) κ(α)τ(ὰ) τὸ ἅ(γιον) κ(αὶ) περιώνυμον ὄρος τ(οῦ) Ἄθω διακειμ(έν)ης σ(εβασμίας) καὶ ἱερᾶς μονῆς | τῆ(ς) ἐπ᾽ ὀνόματι τιμωμ(έν)η(ς) τ(ῆς) ὑπεραγν(ου) δεσποίν(ης) ἡμῶν θ(εοτό)κου καὶ ἐπικεκλημ(έν)η(ς) τοῦ Βατοπεδ(ίου), ἥτις καὶ ἔχει οὕτως· ἐπεὶ γὰρ ὁ ἅ(γιός) μου αὐθ(εν)τ(ης) καὶ π(ατ)ήρ, | ὁ μακαρίτης μέγας στρατοπεδάρχ(ης) ὁ Ἀστρᾶς ἐκεῖνος, φθάσ(ας) ἐκράτησ(εν) ἃ ἐκέκτητο ἡ τοιαύτη σ(εβασμία) μονὴ κ(α)τ(ὰ) τὴν

4. *ὑπεράγν(ου)... αὐθ(έν)τ(ης).*

νῆσον Λῆμνον ἐν διαφό|ροις τόποις καὶ κάστροις διά τε παλαιγεν(ῶν) θείων καὶ προσκυνητῶν προσταγμ(ά)τ(ων) καὶ πρακτικῶν (καὶ) ἀφιερωτ(η)ρί(ων) ἑτέρ(ων) δικαιωμάτων | γῆν καὶ παροίκους, ἃ ἐκ πολλοῦ ἐνέμετο ἡ μονὴ αὕτη, δέδωκε δὲ ἔτι ζῶν περὶ τὸ χωρί(ον) τοῦ Μούδρου γῆν μοδίων δισχιλίων εἰς τὴν τοιαύτ(ην) | μον(ήν), προσκυρώσας αὐτὴν ἐξ ἀναφορᾶς (καὶ) διὰ σεπτοῦ χρυσοβούλλου τοῦ κρατ(αιοῦ) (καὶ) ἁ(γίου) ἡμῶν αὐθ(έν)τ(ου) καὶ βασιλέ(ως), συνδραμὼν (καὶ) | συγκροτήσας (καὶ) οἴκοθ(εν) καὶ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ εἰς τ(ὴν) ἀνάκτισιν τοῦ ἐκεῖσε εὑρισκομ(έν)ου πύργου· ἐκράτει δὲ καὶ τὴν γῆν τοῦ Χρυ|σοβέργη μοδ(ίων) ἑπτακοσίων ἣν ἀφιέρωσε τῇ τοιαύτη ἱερᾶ μονῆ ἡ ἁ(γία) μου κυρία ἡ μ(ήτ)ηρ τοῦ κρατ(αιοῦ) (καὶ) ἁ(γίου) ἡμῶν αὐθ(έν)τ(ου) (καὶ) βασιλέως τοῦ Καν|τακουζηνοῦ, καὶ τὴν εἰς τοῦ Χαούλη ἑτέραν γῆν, ἐκράτει δὲ ὡσαύτως (καὶ) τὸ νησίον τὴν Πατρικίαν, ἃ δὴ καὶ ἐνώπιον τῆς | κρατ(αιᾶς) (καὶ) ἁ(γίας) βασιλεί(ας) αὐτοῦ καὶ τῶν ἐνασκουμ(έν)ων) τῆ μον(ῇ) ταύτη μοναχῶν, ἔτι τὲ (καὶ) τοῦ τιμιωτ(ά)τ(ου) ἐν ἱερομονάχοις (καὶ) πν(ευματ)ικοῦ π(ατ)ρ(ὸ)ς κυροῦ | Γρηγορ(ίου) τοῦ ἐπονομαζομένου Στυλίτου ὑπέσχετο ἀπολύσειν κ(αὶ) ἐπανασώσειν τῆ σ(εβασμία) ταύτη μονῆ, (καὶ) ἔμελλεν οὕτω ποιήσειν | εἰ μὴ φθάσας ὁ θάνατος ἐκώλυσε τοῦτό, ἤδη ἐγὼ ὁ υἱὸς ἐκείνου, διάδοχος ὢν τῶν αὐτοῦ, διάδοχος γίνομαι καὶ τοῦ | ἔργου αὐτοῦ κ(α)τ(ὰ) τὴν ἐκείνου ἐπαγγελίαν· (καὶ) ἀπολύω ταῦτα πάντα τὰ εἰρημ(έν)α (καὶ) ἀποδίδωμι διὰ τοῦ παρόντος μου | γράμματος πρὸς τὴν σ(εβασμίαν) καὶ ἱερὰν ταύτην τοῦ Βατοπεδ(ίου) μον(ήν), ὥστε ἔχειν (καὶ) νέμεσθαι ταῦτα ἀκωλύτως κ(α)τ(ὰ) λόγ(ον) κληρονομίας κ(αὶ) | γονικότητος, εἰς ἀναφαίρετον πάντη καὶ ἀναπόσπαστον κυριότητα, κ(α)τ(ὰ) τὰς περιλήψεις τῶν προσόντων αὐτοῖς εἰρημένων | δικαιωμάτων· ὡσαύτως ἵνα ἔχωσιν οἱ εἰρημένοι μοναχοί, (καὶ) ἣν ἐγὼ προσεκύρωσα ἑτέραν γῆν ἰδιοπεριόριστον διὰ | γράμματός μου περὶ τ(ὸν) αὐτ(ὸν) τόπον τοῦ Μούδρου, (καὶ) τοὺς καταγεγραμμ(έν)ους ἐν τῶ γράμματί μου παροίκους ὀνομαστί· καὶ λέγω | καὶ διαβεβαιοῦμαι κατασφαλιζόμ(εν)ος δ(ιὰ) τοῦ παρόντος μου ταβουλλαρικοῦ γράμματος ὅτι οὐ

10. *τῇ τοιαύτῃ ἱερᾷ μονῇ.* 12. *τῇ μον(ῇ) ταύτῃ ... ἔτι τε* 13. *τῇ σ(εβασμίᾳ) ταύτῃ μονῇ.* 17. *πάντῃ* 19. *τῷ.*

μὴ ἀναζητήσω ποτὲ τῶν καιρῶν | ἢ ἐγὼ ἢ τὸ μέρος μου κατά τινα τρόπον τῶν πάντ(ων) ἀποσπάσαι ταῦτα ἢ ὅλα ἢ μέρος τὸ τυχὸν ἀπὸ τῆς τοιαύτ(ης) μον(ῆς), κἂν ἴσως καί τινα πρό|φασιν δοκοῦσαν εὔλογον προβάλωμαι· ἀλλ' ἵνα ὦσι προσκεκυρωμ(έν)α καὶ ἀφιερωμένα τῇ μονῇ εἰς τὸ μόνιμον καὶ διηνεκὲς καὶ | κατεχόμ(εν)α παρὰ τῶν εὑρισκομ(έν)ων ἐν αὐτῇ κ(α)τ(ὰ) διαφόρους καιροὺς μοναχῶν, μέχρις ἂν σὺν Θ(ε)ῷ συνισταμ(έν)η διατελῇ ἡ τοιαύτη | ἱερὰ κ(αὶ) σ(εβασμία) μονή· τούτου γὰρ χάριν ἐγένετό μοι κ(αὶ) ἐπεδόθη κ(αὶ) τὸ παρὸν γράμμα ἐπὶ τῷ προσεῖναι αὐτῇ εἰς μόνιμον καὶ διηνεκῆ | τὴν ἀσφάλειαν κ(α)τ(ὰ) μῆνα Ὀκτώβριον τῆς νῦν τρεχούσης πέμπτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ οε´ ἔτους. |

† Ὁ δοῦλος τοῦ κρατ(αιοῦ) καὶ ἁ(γίου) ἡμῶν αὐθ(έν)τ(ου) καὶ βασιλέως Μιχαὴλ Ἀστρᾶς † ***ὁ Συναδηνὸς*** † |

† Τὸ παρὸν ἀποδοτικὸν καὶ προσκυρωτικὸν καὶ ἀποκαταστατικὸν γράμμα προτροπῇ τοῦ ἀποδόντος καὶ | ὑπογράψαντος γράψας, ἐπικυρῶν ὑπέγραψα δι' ἀσφάλειαν καὶ βεβαίωσιν | † ***Ὁ πρωτοταβουλλάριος τῆς ἁγιωτ(ά)τ(ης) τοῦ Θ(εο)ῦ μεγάλης ἐκκλησί(ας) διάκονος τοῦ εὐαγοῦς βασιλικοῦ | κλήρου Θεόδ(ω)ρος ὁ Πεπαγωμένος*** | †

B

† Τὸ παρ(ὸν) γράμμα ἐμφανισθ(ὲν) ἡμ(ῖν) κ(αὶ) ὁμολογηθ(ὲν) εἶναι τοῦ Ἀστρᾶ τοῦ Συναδηνοῦ, διὰ τὸ ἀδιάβλητ(ον) ὑπεγράψαμ(εν) κ(αὶ) ἡμεῖς βεβαιοῦντες: |

† Ὁ ταπεινὸς μ(ητ)ροπολίτ(ης) Ἐφέσου Θεοδώρητος † |

† Ὁ ταπεινὸς μ(ητ)ροπολίτ(ης) Νικαί(ας) Θεοφάνης † |

† Ὁ ταπεινὸς μ(ητ)ροπολίτ(ης) Βρύσεως Θεοδώρητος † |

ΜΙΧΑΗΛ ΓΟΥΔΑΣ

22. *τῇ μονῇ* 23. *αὐτῇ ... Θ(ε)ῷ ... διατελῇ* 24. *τῷ ... αὐτῇ* 27. *προτροπῇ.*

ΑΚΑΠΝΙΣΤΟΝ ΜΕΛΙ

Παρὰ Στράβωνι (400 A) ἀναγινώσκεται: «τοῦ δὲ μέλιτος ἀρίστου τῶν πάντων ὄντος τοῦ Ἀττικοῦ πολὺ βέλτιστόν φασι τὸ ἐν τοῖς ἀργυρείοις, ὃ καὶ ἀκάπνιστον καλοῦσιν ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς σκευασίας». Ὁ Στράβων εἴτε γνωστὸν θεωρῶν τὸν τρόπον τῆς σκευασίας τοῦ ἀκαπνίστου μέλιτος καὶ ἀνάξιον περιγραφῆς εἴτε ὅλως μὴ πολυπραγμονῶν περὶ αὐτοῦ, οὐδὲν ἐπὶ πλέον λέγει. Ἀλλ' ὁ Πλίνιος, ὅστις καλεῖ τὸ τοιοῦτον μέλι ἄκαπνον, παρέχει εἰς ἡμᾶς τὸν λόγον τῆς προκειμένης προσηγορίας λέγων τὰ ἑξῆς· «... rursus nimio fumo inficiuntur; quarum injuriam celerrime sentiunt mella, vel minimo contactu roris acescentia. Et ob id inter genera servatur, quod acapnon vocant». Ἤτοι κατὰ τὸν Πλίνιον τὸ μέλι, τὸ ὁποῖον συλλέγεται διὰ τοῦ καπνίσματος τῶν μελισσῶν ἐπηρεάζεται ὑπ' αὐτοῦ καὶ μὲ τὴν ἐλαχίστην ἐπαφὴν τῆς δρόσου ξινίζει· διὰ τοῦτο τὸ καλύτερον μέλι εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὀνομάζουν ἄκαπνον. Ἡ ἑρμηνεία αὕτη τοῦ Πλινίου παρελήφθη ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου «mel quod fumo non adhibito exemtum est» καὶ παρὰ τούτου μετεβιβάσθη ἀνεξελέγκτως εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Λεξικά, μὴ ἐξαιρουμένου μηδ' αὐτοῦ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Λεξικοῦ τοῦ Daremberg-Saglio, τὸ ὁποῖον μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας συνετάχθη. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἐξετάσεως τοῦ πράγματος, ὡς νῦν ἔχει, ἡ ἀνωτέρω ἑρμηνεία ἐλέγχεται ἄντικρυς ἐσφαλμένη.

Καὶ δή, σήμερον τὸ μέλι συλλέγεται πάντοτε διὰ καπνίσματος, πλὴν σπανιωτάτων ἐξαιρέσεων, ὁπότε μελισσουργοὶ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἀσχολούμενοι μὲ τὰς μελίσσας κατέστησαν ὅλως ἀπαθεῖς εἰς τοὺς κεντρισμοὺς τῶν μελισσῶν καὶ ἕνεκα τούτου συλλέγουσι τὰς κηρήθρας ἀπὸ τῶν κυψελῶν ἄνευ καπνίσματος· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπὸ τῶν οὕτω συλλεχθεισῶν κηρηθρῶν μέλι θεωρεῖται ὁμοιότατον πρὸς τὸ ἄλλο καὶ εἰς οὐδένα μελισσουργὸν ἐπῆλθέ ποτε νὰ ἀποθέσῃ τοῦτο χωριστὰ ὡς ἐξαίρετον. Ὁσάκις ὅμως ὁ μελισσουργὸς θέλει νὰ παρασκευάσῃ μέλι ὄντως ἐξαίρετον, χάριν ἰδίας χρήσεως ἢ καλοῦ τινος φίλου, τότε τινὰς τῶν συλλεχθεισῶν κηρηθρῶν τοποθετεῖ ἐντὸς κοφινίου ἐπ' ἀλλήλας, θέτει μεταξὺ αὐτῶν καλάμους, ἵνα οὕτω μὴ ἐφάπτωνται ἀλλήλων, ὑπὸ τὸ κοφίνιον δὲ προσαρμόζει κατάλληλον δοχεῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ῥέει τὸ μέλι τὸ οὕτως αὐτομάτως ἐκχυνόμενον ἀπὸ τῶν κηρηθρῶν· εἶναι δὲ τὸ μέλι τοῦτο διαυγέστατον καὶ καλεῖται ἐνιαχοῦ ἄκαον (ἐν Εὐβοίᾳ) καὶ ἀθέρμιστον (ἐν Τριπόλει). Τὸ δὲ πολὺ μέλι, τὸ προωρισμένον διὰ τὸν ἔμπορον, ἀποχωρίζεται τῶν κηρηθρῶν διὰ θλίψεως αὐτῶν μεταξὺ τῶν χειρῶν· ἐπειδὴ δὲ αἱ κηρῆθραι συνήθως περιέχουσι γόνον, μικροὺς σκώληκας καὶ τεθνηκυίας μελίσσας, τὸ τοιοῦτον διὰ τῆς ἐκθλίψεως μέλι δὲν εἶναι διαυ-

γές, δι' ὃ τὸ περιέχον αὐτὸ δοχεῖον εἴτε ἐκτίθεται εἰς θερμὸν ἥλιον εἴτε τίθεται ἐπὶ ἐλαφρᾶς πυρᾶς, ὁπότε τὸ μέλι θερμανθὲν χάνει τὴν συνεκτικότητά του, καθίσταται λεπτὸν ὡς ὕδωρ καὶ αἱ περιεχόμεναι ἀκαθαρσίαι κατασταλάζουν εἰς τὸν πυθμένα τοῦ δοχείου. Τούτου λοιπὸν τοῦ μέλιτος διακρίνεται τὸ ἀκάπνιστον τοῦ Στράβωνος, τοῦ ὁποίου ἡ σκευασία πιθανώτατα ἦτο παραπλησία πρὸς τὴν σήμερον ἐφαρμοζομένην ὑπὸ αὐτοδιδάκτων μελισσουργῶν.

Τὸ ἀκάπνιστον μέλι τοῦ Στράβωνος ἢ τὸ ἄκαπνον τοῦ Πλινίου φαίνεται ὅτι ἐλέγετο δι' ὅλης τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ μέσου αἰῶνος, διότι ἀναγινώσκεται καὶ ἐν βιβλίῳ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος μ. Χ.: «κεράμια μικρά.., ἅπερ ἐπεγέγραπτο τινὰ μὲν μέλι πρωτεῖον, τινὰ δὲ μέλι ἀκάπνιστον»[1]. Καὶ παρὰ Πτωχοπροδρόμῳ ἀναγινώσκεται μέλι ἀκάπνιν: «ἀμανιτάρια, ὄξος τε καὶ μέλιν ἐκ τὸ ἀκάπνιν, | καὶ ἀπέσω κεῖται κόκκινη μεγάλη φιλομήλα», ὅπερ ἑρμηνεύεται ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν αὐτοῦ miel qu'on a retiré de la ruche avant d'avoir enfumé les abeilles»[2].

Καὶ σήμερον δὲ λέγεται ἐν Δαρδανελίοις καὶ Μαδύτῳ ἄκαπνον μέλι τὸ μὴ θερμανθὲν διὰ τῆς πυρᾶς. Καὶ οἱ μὲν συλλογεῖς δὲν λέγουσι πλείονα, εἶναι ὅμως πιθανώτατον ὅτι καὶ ἐνταῦθα δηλοῦται τὸ μέλι, ὅπερ ἀλλαχοῦ καλεῖται ἄκαον ἢ ἀθέρμιστον.

Τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ἀκάπνιστον μέλι εἶναι τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐπίσης μαρτυρούμενον ἄπυρον μέλι· οὕτω παρὰ Λουκιανῷ (Πλοίῳ, 23) λέγεται «εἶτα δεῖπνα ἐπὶ χρυσοῦ... τάριχος μὲν ἐξ Ἰβηρίας, οἶνον δὲ ἐξ Ἰταλίας, ἔλαιον ἐξ Ἰβηρίας καὶ τοῦτο, μέλι δὲ ἡμέτερον τὸ ἄπυρον...», ἑρμηνεύεται δὲ ἐν τῷ Θησαυρῷ ἐτυμολογικῶς καὶ οὐχὶ ἀπὸ γνώσεως τοῦ πράγματος: mel non coctum, s. crudum, δηλ. οὐχὶ βρασμένον, ἀλλὰ ὠμόν· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα προφανῶς νοεῖται μέλι οὐχὶ πυριασμένον, ἤτοι οὐχὶ θερμανθὲν καθὰ καὶ ἀκάπνιστον[3].

Τὸ παράδειγμα τοῦτο δεικνύει πόσον ἐπισφαλὲς πρᾶγμα εἶναι νὰ ἀποδίδη τις σημασίαν εἰς λέξιν ὁρμώμενος ἐκ μόνης τῆς ἐτυμολογικῆς αὐτῆς σχέσεως, μὴ προσέχων δὲ εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα. Ἡ γλῶσσα δὲν ἀποτελεῖται ἐκ μαθηματικῶν ἐξισώσεων, ὥστε ἐξ ὡρισμένων δεδομένων νὰ συνάγῃ τις πάντοτε ὡρισμένα συμπεράσματα· τὴν χρῆσιν καὶ σημασίαν τῆς λέξεως κανονίζει ἡ ψυχολογικὴ ἀνάγκη τῶν λαλούντων.

ΒΑΣ. ΦΑΒΗΣ

[1] Ἐν βίῳ Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, ὑπὸ Λεοντίου Νεαπόλεως Κύπρου, δημοσιευθέντι ἐν Analecta Bollandiana τόμ. 45 (σελ. 85, 7).

[2] Hesseling-Pernot, Poèmes Prodromiques 3,151. ἴ. κ. Κοραῆ, Ἄτακτ. 1,253.

[3] Τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν μέλι πρωτεῖον πιστοῦται ὑπὸ τοῦ κ. Πεζοπούλου καὶ ἄλλοθεν (ἴ. Ἀθηνᾶς 23, 118). Φαίνεται δ' ὅτι διὰ τῆς προσηγορίας πρωτεῖον δὲν ἐδηλοῦτο μέλι διάφορον τοῦ ἀκαπνίστου, ἀλλὰ γενικώτερον ἐχαρακτηρίζετο οὕτω. Ἔχει δὲ τὸ πρωτεῖον μέλι πρὸς τὸ ἀκάπνιστον μέλι ὡς τὸ πρωτεῖον ἔλαιον πρὸς τὸ ὀμφάκινον ἔλαιον.

ΚΑΙΡΟΣ

Εἰς τὴν αὐλικὴν ἐθιμοτυπίαν τῶν Βυζαντηνῶν βασιλέων κατὰ τὴν λεγομένην προέλευσιν, ὅτε ὁ βασιλεὺς μετὰ πομπώδους λαϊκῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς παρατάξεως μετέβαινεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν εἰς ὡρισμένας μεγάλας τῆς ἐκκλησίας ἑορτάς, ὑπῆρχε καὶ ἡ ἑξῆς διάταξις. Ὁ βασιλεὺς ἐξερχόμενος ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων δωματίων του τὴν καθιερωμένην ὥραν τῆς πρωίας ἀκολουθοῦσε ὡρισμένην κατεύθυνσιν διὰ μέσου τῶν πολυδαιδάλων ἀνακτόρων, τὰ ὁποῖα μὲ τὸν κεντρικὸν ναὸν καὶ τὰ πολλὰ παρεκκλήσια καὶ τὰς ἑκασταχοῦ ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν διαδρόμων ἁγιογραφίας ἐπαρουσίαζαν μορφὴν μοναστηριακήν. Εἰσήρχετο πρῶτον εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῆς Θεοτόκου, κατόπιν εἰς τὸ εὐκτήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἔπειτα δὲ εἰς τὸν βαπτιστῆρα διὰ νὰ προσκυνήσῃ ἐδαφιαίως καὶ νὰ ἀνάψῃ κεριά. Ἐκ τοῦ βαπτιστῆρος μετέβαινεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου διὰ νὰ προσκυνήσῃ τὸν πολύτιμον τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου σταυρόν, ἐξερχόμενος δὲ ἐντεῦθεν εἰσήρχετο εἰς τὸ λεγόμενον παλάτιον τῆς Δάφνης, ἰδιαίτερον διαμέρισμα τῶν ἀνακτόρων, καὶ ἐπερίμενε, καθὼς λέγει Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἐν τῇ Ἐκθέσει τῆς βασιλείου τάξεως, «τὸν καιρόν, ἤγουν τὸν ρεφερενδάριον φέροντα τὸ μανδᾶτον ἀπὸ τοῦ πατριάρχου περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως[1]». Μετὰ δὲ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ ἐξήρχετο εἰς τὸ λεγόμενον ὀκτάγωνον κουβούκλιον, ὅπου ἐνεδύετο τὴν ἐπίσημον στολήν, ἐκεῖθεν δὲ προχωρῶν μὲ τὴν συνηθισμένην ἐθιμοτυπίαν ἐξήρχετο τῶν ἀνακτόρων καὶ κατηυθύνετο εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν.

Ἡ λέξις, ἡ ὁποία θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἐνταῦθα, εἶναι ἡ ἐν τῷ ἀνωτέρω χωρίῳ τοῦ Πορφυρογεννήτου καιρός. Καὶ ποῖον μὲν ἦτο τὸ ἔργον τοῦ καιροῦ μᾶς τὸ λέγει ὁ ἴδιος ἐπεξηγῶν διὰ τοῦ ρεφερενδάριος, ὅπερ ἦτο τὸ ἐπίσημον ὄνομά του. Ἡ ὑπηρεσία τοῦ ρεφερενδαρίου ἦτο ἀξίωμα ἐκκλησιαστικόν[2]. Ὁ ρεφερενδάριος, ἤτοι ἀναφορεύς, ἐκ τοῦ λατινικοῦ referendum τοῦ refero, ἀπεστέλλετο ὑπὸ τοῦ πατριάρχου εἰς τὰ ἀνάκτορα διὰ νὰ διαβιβάσῃ εἰς τὸν βασιλέα εἰδήσεις καὶ νὰ φέρῃ παρ' αὐτοῦ ἀποκρίσεις. Πρὸς τούτοις καὶ «ἐκ τοῦ διαπορθμεύειν τοῖς βασιλεῦσι τὰ βουλητέα καὶ τὰς ἀποκρίσεις αὖθις ἐκεῖθεν μεταφέρειν παλατῖνος ὠνόμασται»[3]. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα παλατῖνος γεννηθὲν ἐκ τῶν σχέσεών του πρὸς τὸ παλάτιον δὲν ἦτο

[1] Σελ. 9, 3 (Βόνν.) Πβλ. καὶ 72, 13 - 14, 109, 24 καὶ 110, 2.

[2] Κωδιν. Κουροπαλάτου, Περὶ ὀφφικίων σ. 4, 17 (Βόνν.)

[3] Νικ. Χωνιάτης σ. 312, 20 (Βόνν.)

ἐπίσημον. Γενικώτερον δὲ ὁ ρεφερενδάριος ὄχι μόνον εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς μητροπόλεις ἦτο ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ ἀρχιερέως ἀποστελλόμενος εἰς μεγάλα πρόσωπα καὶ ἄρχοντας τῆς κοινωνίας καὶ πολιτείας διὰ νὰ μεταβιβάσῃ εἰς αὐτοὺς μηνύματα. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τῆς ἑρμηνείας τῶν ὀφφικίων τῆς ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων κατὰ κανόνα δημοσιεύεται κατάλογος εἰς τὸ τέλος τοῦ Εὐχολογίου.

Πῶς δὲ ὁ ρεφερενδάριος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας εἰς τὴν ἀνωτέρω περίστασιν ὠνομάσθη καιρός; Ἡ πρώτη σκέψις, ἡ ὁποία φυσικὰ ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν μας ἐκ τῶν λεγομένων τοῦ Πορφυρογεννήτου, εἶναι ὅτι ὁ ρεφερενδάριος ἐρχόμενος εἰς τὰ ἀνάκτορα ἔφερεν εἰς τὸν περιμένοντα ἐν τῇ Δάφνῃ βασιλέα τὴν εἴδησιν, ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις εἶναι ὁμαλὴ καὶ κανονικὴ καὶ ὅτι ἑπομένως εἶναι καιρὸς νὰ γίνῃ ἡ προέλευσις. Μᾶς εἶναι ἄγνωστον ἀπὸ πότε καὶ διὰ ποῖον λόγον ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια, ἡ κατόπιν ἁπλῶς τυπικὸν χαρακτῆρα προσλαβοῦσα, νὰ περιμένῃ ὁ βασιλεὺς εἴδησιν ἐκ μέρους τοῦ πατριάρχου, ἂν τὰ τῆς ἐκκλησίας πράγματα καὶ εἰδικώτερον τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ὑποδοχήν του εὑρίσκωνται εἰς καλὴν κατάστασιν, καὶ μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτῆς νὰ προχωρῇ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ἄλλως τε καὶ δὲν μᾶς εἶναι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπαραίτητος ἡ γνῶσις τοῦ πράγματος. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶμεν, εἶναι ὅτι ὁ ρεφερενδάριος ὠνομάσθη καιρὸς ἢ ὅτι ἡ ἄφιξίς του ἁπλῶς εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐσήμαινε τὸν κατάλληλον χρόνον νὰ προχωρήσῃ ἡ προέλευσις ἢ ἀπὸ κάποιαν τυπικὴν φράσιν, τὴν ὁποίαν παρουσιαζόμενος ἔλεγε καὶ ἡ ὁποία περιεῖχε τὴν λέξιν καιρός. Ἡ πρώτη ὑπόθεσις δὲν ἠμπορεῖ νὰ στηριχθῇ εὔκολα, διότι δὲν ὑπάρχει κανὲν ἄλλο ἀνάλογον παράδειγμα. Ὑπολείπεται λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν τὴν δευτέραν ἑρμηνείαν. Καὶ ποία μὲν ἦτο ἡ φράσις, τὴν ὁποίαν ἔλεγε, δυστυχῶς δὲν μαρτυρεῖται, τὴν ἔλλειψιν ὅμως αὐτὴν ἠμποροῦμεν ν' ἀναπληρώσωμεν ἀπὸ ἄλλην τυπικὴν διάταξιν τῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία καὶ σήμερον ἰσχύει. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἡ βασίλειος τάξις τῆς προελεύσεως εἶχεν εἰς τὰ περισσότερα σημεῖά της χαρακτῆρα ἐκκλησιαστικῆς διατάξεως.

Σήμερον εἰς τὴν ἐκκλησίαν γίνεται τὸ ἑξῆς. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας, ὅτε ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν πλησιάζει εἰς τὸ τέλος τῆς δοξολογίας, γίνεται ἡ ἑπομένη στιχομυθία μεταξὺ διακόνου καὶ ἱερέως παρὰ τὴν ἁγίαν τράπεζαν ἢ διακόνου καὶ ἀρχιερέως ἐπὶ τοῦ θρόνου ἱσταμένου καὶ ὑπὸ τοῦ κλήρου περιστοιχιζομένου.

Διάκονος — *Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ, εὐλόγησον, δέσποτα ἅγιε.*

Ἱερεύς — *Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

Διάκονος — *Εὖξαι ὑπὲρ ἐμοῦ, δέσποτα ἅγιε.*

Ἱερεύς — *Κατευθύναι Κύριος τὰ διαβήματά σου εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν*

Διάκονος — *Μνήσθητί μου, δέσποτα ἅγιε.*

Ἱερεύς — *Τῆς διακονίας σου μνησθείη Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

Μετὰ ταῦτα ὁ διάκονος ἀσπαζόμενος τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ τὴν χεῖρα τοῦ ἱερέως ἐξέρχεται πρὸ τῆς ὡραίας πύλης καὶ ἐκφωνεῖ «εὐλόγησον Δέσποτα», ὁ δὲ ἱερεὺς ἔσωθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ παρὰ τὴν ἁγίαν τράπεζαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας σχηματίζει τὸ σχῆμα σταυροῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου, ἐκφωνεῖ «εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κτλ.», τοιουτοτρόπως δὲ ἀρχίζει ἡ λειτουργία. Ἡ φράσις «καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ» εἶναι ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ[1], ἡ δὲ σημασία της ἐννοουμένου τοῦ ἐστὶ καθὼς πιστοῦται ἐκ τῶν ἀκολούθως λεγομένων καὶ γινομένων εἶναι ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ ἐκτελέσωμεν ἢ μᾶλλον νὰ ἐκτελέσῃς τὰ πρὸς τὸν Κύριον καθήκοντά σου, δηλαδὴ εἶναι καιρὸς νὰ ἀρχίσῃς τὴν θείαν λειτουργίαν.

Δύναται λοιπὸν νὰ νομισθῇ πιθανώτατον ὅτι ὁ ρεφερενδάριος παρουσιαζόμενος εἰς τὸν ἐν τῇ Δάφνῃ περιμένοντα βασιλέα ἀντὶ ἄλλης ἀναφορᾶς ἔλεγε τὴν φράσιν «καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ», διὰ τῆς ὁποίας ἐδήλωνεν ὅτι τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως ἔχουν καλῶς καὶ ὅτι δύναται νὰ προχωρήσῃ ὁ βασιλεὺς διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὰ πρὸς τὸν Κύριον καθήκοντά του. Ὅπως δὲ καὶ σήμερα, ὅταν κάποιος συνηθίζῃ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ συχνὰ μίαν λέξιν, αὐτὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον καθίσταται χαρακτηριστικὸν γνώρισμά του καὶ μεταβάλλεται εἰς ἐπώνυμον κατ' ἀρχὰς μὲν σκωπτικόν, ἔπειτα δὲ καὶ σταθερὸν πολλάκις[2], τὸ ἴδιον συνέβη καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν. Ὁ ρεφερενδάριος ὠνομάσθη καιρὸς διὰ τὴν σταθερῶς λεγομένην τυπικὴν φράσιν «καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ», ἀποβαλοῦσα δὲ κατὰ μικρὸν ἡ λέξις τὸν σκωπτικὸν χαρακτῆρα ἐπεκράτησεν ὡς δημώδης ὀνομασία του, ὅπως ὠνομάσθη καὶ παλατῖνος, διότι συχνὰ μετέβαινεν εἰς τὸ παλάτι. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὑπάρχει διαφορὰ εἰς τὴν σημασιολογικὴν χρῆσιν τῶν δύο λέξεων, ὅτι τὸ μὲν παλατῖνος εἶχε σημασίαν γενικωτέραν, ἐνῷ τὸ καιρὸς ἐλέγετο εἰδικῶς μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τῆς προελεύσεως. Ὅτι τὴν ἀναφέρει ὁ Πορφυρογέννητος ἄνευ σκωπτικῆς πλέον ἐννοίας, τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι εἶχεν ἐπικρατήσει κοινῶς ἡ λέξις, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦτο καὶ τὸ ἐπίσημον ὄνομα τοῦ ὀφφικιαλίου τούτου, σπεύδει ἀμέσως ὁ συγγραφεὺς νὰ ἐπιφέρῃ καὶ τοῦτο ὡς ἐπεξήγησιν «ἤγουν τὸν ρεφερενδάριον».

Ἂν ἡ ἑρμηνεία αὐτὴ εἶναι ἡ πιθανωτέρα καὶ φυσικωτέρα, καθὼς ἡμεῖς νομίζομεν, εὐκόλως ἐξηγεῖται καὶ τὸ κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα ἀπαντῶν σταθερὸν ἐπώνυμον Καιρὸς ἀνδρὸς καταγομένου ἐξ Εὐβοίας καὶ φίλου ἐπιστηθίου τοῦ

---

[1] 118, 126.

[2] Γ. Χατζιδάκι, Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικὰ 2, 61.

μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται μία τῶν σωζομένων ἐπιστολῶν του[1].

Ἡ λέξις *καιρὸς* ἔλαβεν ἔπειτα καὶ σημασιολογικὴν ἐξέλιξιν ἀρκετὰ περίεργον. Ὑπάρχει εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν ἡ φράσις *παίρνω καιρὸ* λεγομένη ἐπὶ τῶν ἱερατικῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα προκειμένου νὰ ἱερουργήσουν ὀφείλουν ἀπαραιτήτως νὰ κάμουν τὸ ἑξῆς. Ὁ μὲν ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος μαζὶ πρέπει νὰ λάβουν τρόπον τινὰ τὴν ἄδειαν τοῦ προϊσταμένου ἀρχιερέως κάμνοντες πρὸ αὐτοῦ γονυκλισίαν καὶ ἀσπαζόμενοι τὴν δεξιάν του, ὅστις τοὺς εὐλογεῖ, καὶ κατόπιν ἀπαγγέλλοντες σιγανῇ τῇ φωνῇ πρὸ τῆς ὡραίας πύλης ὡρισμένας εὐχὰς καὶ τροπάρια ἀσπάζονται κατὰ σειρὰν τὰς λεγομένας δεσποτικὰς εἰκόνας τοῦ εἰκονοστασίου, εἶτα δὲ εἰσερχόμενοι εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα καὶ ἀσπαζόμενοι τὴν ἁγίαν τράπεζαν ἐνδύονται τὰς ἱερατικὰς στολὰς καὶ ἀρχίζουν ἔπειτα τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν. Ἐὰν δὲν προΐσταται τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας ἀρχιερεύς, κάμνουν γονυκλισίαν πρὸ τοῦ λεγομένου δεσποτικοῦ θρόνου, ὅπου ὑπάρχει ἡ εἰκὼν τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ ἐν περιβολῇ ἀρχιερατικῇ, καὶ ἀκολουθοῦν κατόπιν τὴν ἀνωτέρω τάξιν. Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς κατερχόμενος ἀπὸ τὸν θρόνον, εἰς τὸν ὁποῖον στέκεται χοροστατῶν, μεταβαίνει πρὸ τῆς ὡραίας πύλης καὶ ἀκολουθεῖ τὴν ἰδίαν τάξιν. Γενικῶς δὲ εἰς κάθε περίστασιν ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς εἴτε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἴτε ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος παρόντος ἀρχιερέως ὀφείλουν νὰ κάμουν γονυκλισίαν καὶ νὰ ἀσπασθοῦν τὴν δεξιάν του καὶ κατόπιν νὰ ἐνδυθοῦν τὰς ἱερατικάς των στολάς. Ὁμοίως καὶ ἐνταῦθα λέγεται ἡ φράσις *παίρνω καιρό*. Ὅτι εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιστάσεις τὸ *παίρνω καιρὸ* σημαίνει λαμβάνω τὴν ἄδειαν τοῦ προϊσταμένου τῆς ἐκκλησίας, δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία. Εἶναι δὲ προϊστάμενος τῆς ἐκκλησίας ὁ Χριστὸς ὁ εἰκονιζόμενος εἰς τὸν δεσποτικὸν θρόνον ἢ ὁ ἐπὶ τῆς γῆς διάδοχός του ἐπίσκοπος.

Καὶ τώρα γεννᾶται τὸ ἐρώτημα, πῶς κατήντησεν ἡ λέξις *καιρὸς* εἰς τὴν σημασίαν τῆς ἀδείας; Κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν τὸ πρᾶγμα συνέβη ὡς ἑξῆς. Ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀνωτέρω στιχομυθίαν μεταξὺ διακόνου καὶ ἱερέως ἢ διακόνου καὶ ἀρχιερέως ἢ μὴ ὑπάρχοντος διακόνου ἱερέως καὶ ἀρχιερέως τὴν φράσιν «καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ» καὶ τὰς ἑπομένας ἀκολουθεῖ ἀμέσως τὸ χειροφίλημα τοῦ ἱερέως ἢ ἀρχιερέως, μετὰ τοῦτο δὲ ὁ διάκονος ἀπέρχεται εἰς τὴν ὡρισμένην θέσιν του διὰ τὰ περαιτέρω, ἦτο φυσικὸν καὶ εὔλογον νὰ γεννηθῇ κατὰ μικρὸν ἡ ἐντύπωσις ὅτι ὁλόκληρος αὐτὴ ἡ τυπικὴ διάταξις ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἄδειαν, τὴν ὁποίαν ἀναγκαίως ὀφείλει νὰ ζητήσῃ ὁ διάκονος παρὰ τοῦ προϊσταμένου πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν λειτουργικῶν καθηκόντων του. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς διαμειβομένας φράσεις πρώτη ἀκούεται ἡ λέξις *καιρὸς* καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐξαίρεται περισσότερον ἀπὸ τὰς λοιπάς, δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι εἰς

[1] *Εὐσταθ.* Opuscula σελ. 339 ἐκδ. Tafel.

αὐτὴν εἰδικῶς περιωρίσθη ἡ ἔννοια τῆς ἀδείας, ἡ ὁποία προηγουμένως ἐδηλώνετο γενικῶς διὰ τῆς ὅλης στιχομυθίας καὶ τῆς ἐπακολουθούσης πράξεως τοῦ χειροφιλήματος. Τὴν ἑρμηνείαν αὐτὴν ἐνισχύει καὶ ἡ καθόλου εἰς τὰ μοναστήρια ἐπικρατοῦσα συνήθεια, καθ' ἣν ὁ μοναχὸς ὁ μέλλων νὰ κάμῃ τι, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀνάγκην ἀδείας τοῦ προϊσταμένου, μετὰ τὴν σχετικὴν ἀναφορὰν ἀσπάζεται τὴν χεῖρά του, ὁ δὲ προτείνων εἰς ἀσπασμὸν αὐτὴν δηλώνει διὰ τῆς πράξεως ὅτι παρέχει τὴν ζητουμένην ἄδειαν. Οὕτω εἰς μεσαιωνικὰ κείμενα εἰς τὴν φράσιν *αἰτῶ εὐχὴν* ὑπονοουμένου ἀναγκαίως καὶ τοῦ χειροφιλήματος ἡ λέξις *εὐχὴ* κατήντησε νὰ σημαίνῃ ἄδεια[1]. Σήμερα δὲ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου εὑρίσκει τις ἀμετάβλητον τὸ ἀπὸ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων κατὰ παράδοσιν κληροδοτηθὲν τυπικὸν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ μοναχικοῦ ἐν γένει βίου, ἡ φράσις *βάζω μετάνοια* λεγομένη ἐπὶ τοῦ κανονάρχου, ἀναγνώστου καὶ καμπανάρι[2] τῆς ἐκκλησίας σημαίνει κάμνων γονυκλισίαν πρὸ τοῦ ἡγουμένου καὶ ἀσπαζόμενος τὴν χεῖρά του ἢ κάμνων γονυκλισίαν πρὸ τοῦ δεσποτικοῦ θρόνου ζητῶ τρόπον τινὰ νὰ λάβω τὴν ἄδειαν μέλλων νὰ ἐκτελέσω τὴν ὡρισμένην ὑπηρεσίαν μου. Ὁμοίως ἐκ τῆς πράξεως τοῦ χειροφιλήματος ὁρμώμενοι δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν καὶ τὴν λέξιν *εὐλογία* ἐπίσης εἰς τὴν σημασίαν τῆς ἀδείας. Ἤδη εἰς κείμενον μεσαιωνικὸν λέγεται «εἴ τις ἐξέλθοι τοῦ μοναστηρίου μὴ λαβὼν εὐλογίαν ἢ ἀπολυθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου μετ' εὐχῆς ἀκοινώνητος ἔστω»[3]. Τόσον δὲ πολὺ ἐπέδωκεν ἡ σημασία αὕτη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὥστε σήμερα ἡ λέξις *ἄδεια* εἶναι ἄγνωστος ἐκεῖ εἰς τὸν κοινὸν λόγον, ἀντ' αὐτῆς δὲ εὐχρηστεῖ ἡ *εὐλογία*. Τοῦτο παρετήρησα καὶ ἐγώ, ὅτε πρό τινων ἐτῶν μετέβην ἐκεῖ πρὸς μελέτην καὶ συναγωγὴν τῶν ὅρων τοῦ μοναχικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ βίου, μοῦ γράφει δὲ τελευταῖα ἐκεῖθεν καὶ ὁ πολύτιμος φίλος Ἀρχιμανδρίτης Ἀθανάσιος Παντοκρατορινός. Λέγεται λοιπὸν *ζητῶ-παίρνω-δίδω τὴν εὐλογίαν* = τὴν ἄδειαν, ἡ παροχὴ δὲ τῆς ἀδείας γίνεται διὰ τῆς συνηθισμένης μετανοίας τοῦ αἰτοῦντος καὶ τοῦ χειροφιλήματος τοῦ προϊσταμένου, παρὰ τοῦ ὁποίου ζητεῖται. Καὶ περαιτέρω *τὸ κάμνω μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ γέροντος-τῆς μονῆς, ἄνευ εὐλογίας ἀπαγορεύεται, δὲν ἔχει εὐλογία, πήγαινε ἀπεδῶ!* κττ. Μόνον εἰς τὸν γραπτὸν λόγον, ἤτοι εἰς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τῶν μονῶν, γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως *ἄδεια*, ἀλλὰ καὶ τότε, ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι τρόπον τινὰ νεκρά, κατ' ἀπαίτησιν τοῦ ἰσχυροῦ γλωσσικοῦ συναισθήματος παρατάσσεται καὶ ἡ ἄλλη καὶ τοιουτοτρόπως λέγεται «ἀδείᾳ καὶ *εὐλογίᾳ* τῆς ἱερᾶς μονῆς κτλ.», ἥτις στερεότυπος φράσις τίθεται εἰς ἔγγραφα, διὰ τῶν ὁποίων παρέχεται γραπτῶς

[1] *Δουκάγκιος* ἐν λέξει *εὐχή*.

[2] *Καμπανάρις* λέγεται ὁ μοναχός, ὅστις ἔχει καθῆκον νὰ κτυπᾷ τὰς καμπάνας καὶ τὰ σήμαντρα τῆς ἐκκλησίας, ἐπίσης δὲ καὶ ὁ κανδηλανάπτης τοῦ ναοῦ.

[3] *Δουκάγκιος* ἐν λέξει *εὐλογία*.

ἡ ἄδεια ἐπὶ σπουδαίων ἐπιχειρήσεων. Τὰ παραδείγματα αὐτὰ ἀποδεικνύουν ἐπαρκῶς πῶς ἐκ τῆς πράξεως πρὸ παντὸς τοῦ χειροφιλήματος κατήντησεν ἡ λέξις καιρὸς εἰς τὴν σημασίαν τῆς ἀδείας.

Ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης ἡ φράσις παίρνω καιρὸ εἰσήχθη καὶ εἰς τὸν κοινὸν λόγον, ὑπέστη ὅμως σημασιολογικὴν ἀλλοίωσιν πάλιν κατ᾽ ἐπίδρασιν τῆς ἐκκλησίας. Λέγεται λ. χ. ἐν Σέρραις πῆρι κιρὸ νὰ ξ᾽λώνιτι τοὺ φόριμα (πῆρε καιρὸ νὰ ξηλώνεται τὸ φόρεμα) ὄχι ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ πῆρε ἄδεια, ἥτις εἶναι τελείως ἀπροσάρμοστος ἐνταῦθα, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ προσήκοντος χρόνου. Κατὰ ταῦτα ἡ φράσις ἑρμηνεύεται ὧδε, πῆρε τὸν καιρὸ νὰ ξηλώνεται τὸ φόρεμα, δηλαδὴ ἐκ τῆς πολλῆς χρήσεως ἦλθε πλέον ὁ ἁρμόζων καιρὸς νὰ ξηλωθῇ. Ἐνταῦθα ὁ προσδώσας εἰς τὴν φράσιν τοιαύτην σημασίαν δὲν ἔλαβε καθόλου ὑπ᾽ ὄψιν τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ σημασιολογικὴν χρῆσιν της, ἀλλὰ συνεδύασεν αὐτὴν ἁπλῶς πρὸς τὴν ἑτέραν φράσιν «καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ», ἡ ὁποία πλὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς χρήσεως ἀκούεται ἐνίοτε καὶ εἰς τὸν κοινὸν λόγιον λόγον καὶ σημαίνει «ἦλθεν ὁ προσήκων χρόνος νὰ κάμωμεν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο κττ.».

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΠΕΡΙΑΠΤΟΝ

Ἐν τῷ Ἐπιτροπικῷ τοῦ ἐν Βερροίᾳ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου ἀπόκειται ἀξιολογώτατον χάλκινον περίαπτον, τοῦ ὁποίου τὴν ὕπαρξιν ἔμαθον χάρις εἰς τὴν εὐγενῆ καλωσύνην τοῦ ἐκεῖ Ἐπιτρόπου καὶ πολυτίμου φίλου κ. Α. Αὐξεντίου.



Εἰκ. 1. Χάλκινον περίαπτον ἐν τῷ ναῷ Ἁγ. Ἀντωνίου Βερροίας.

Τὸ περίαπτον τοῦτο εἶναι πλὰξ χαλκῆ τετράγωνος (0,09 × 0,09 παχ. 0,006) (Εἰκ. 1)[1]. Ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως ἐντὸς ἐλαφρῶς προεξέχοντος πλαισίου εἰκονίζονται ἀνάγλυφοι τρεῖς ἅγιοι ὄρθιοι κατὰ σειρὰν οἱ ἑξῆς δηλούμενοι διὰ τῶν ἑκατέρωθεν αὐτῶν ἐπιγραφῶν.

[1] Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν ἐγένετο ἐκ γυψίνου ἐκμαγείου, καθ᾽ ὅσον ἡ φωτογράφησις τῆς πλακὸς ἦτο λίαν δυσχερὴς ὡς ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῆς κατιώσεως.

Ο Α(γιος) ΒΑCΙ‖ΛΕΙΟϹ. Παρίσταται ἐντελῶς κατ᾿ ἐνώπιον κάμπτων ἐλαφρῶς τὸν δεξιὸν πόδα. Φέρει τὴν ἀρχιερατικὴν αὐτοῦ στολὴν καὶ κρατεῖ διὰ τῆς ὑπὸ τὸ φελόνιον εὑρισκομένης ἀριστερᾶς χειρὸς τὸ εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον στηρίζει καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς.

Ο ΑΓΙΟϹ‖ΔΗΜΗΤΟΙΟϹ [1]. Ἵσταται κατ᾿ ἐνώπιον κάμπτων ὁμοίως ὀλίγον τὸν δεξιὸν πόδα. Εἶναι ἐνδεδυμένος χιτῶνα μετὰ διακεκοσμημένης εἰς τὸ κάτω μέρος παρυφῆς καὶ χλαμύδα μετὰ ταβλίου. Εἰς τὴν δεξιὰν φέρει σταυρόν, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἐξερχομένης ἐκ τῆς ἀνασυρομένης χλαμύδος, κρατεῖ ξίφος εὑρισκόμενον ἐντὸς τῆς θήκης αὐτοῦ.

Ο Α(γιος) ΓΡΗΓΟΡΙΟ(ς)‖Ο ΘΕΟΛΟ(γος). Εἰς στάσιν σχεδὸν ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ Ἁγ. Βασιλείου καὶ μὲ μικρὰς μόνον διαφορὰς ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ εὐαγγελίου, ἐνταῦθα εἰκονιζομένου ἐντελῶς ὀρθίου, καὶ ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τοῦ ὠμοφορίου περιβάλλοντος τὸν λαιμὸν τοῦ Ἁγίου.

Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τῆς πλακὸς (Εἰκ. 2) ὑπάρχει κατὰ μὲν τὴν ἀριστερὰν ὀρθὴν πλευρὰν κόσμημα ἀποτελούμενον ἐκ δύο σειρῶν στρογγύλων ὀπῶν περικλειουσῶν ταινίαν ἐκ ῥόμβων συνδεομένων, κατὰ δὲ τὴν δεξιὰν ὀρθὴν πλευρὰν ἁπλῆ σειρὰ στρογγύλων ὀπῶν καὶ τέλος εἰς τὸ κάτω ὡς καὶ τὸ ἀριστερὸν μέρος πριονωτὰ κοσμήματα, εἰς τὸ ἓν τῶν ὁποίων τὰ κενὰ τρίγωνα πληροῦσι ἄλλα μικρὰ κοσμήματα ἐν σχήματι Τ.

Πλὴν τῶν κοσμημάτων ὑπάρχουσι καὶ πέντε ἐπιγραφαὶ διαφωτίζουσαι ἡμᾶς περὶ τοῦ προορισμοῦ καὶ τοῦ κτίτορος τῆς πλακός.

Τούτων αἱ ὑπ᾿ ἀριθ. 1, 2 καὶ 4 περικλείονται ἐντὸς ἐλλειψοειδοῦς γραμμῆς πᾶσαι δέ, πλὴν τῆς ὑπ᾿ ἀριθ. 3 καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ὑπ᾿ ἀριθ. 2, ἀναγινώσκονται ἐκ δεξιῶν πρὸς τ᾿ ἀριστερὰ καὶ φαίνονται πᾶσαι γενόμεναι διὰ σφραγῖδος, ὅταν ἀκόμη τὸ μέταλλον ἦτο θερμόν.

Αἱ ἐπιγραφαὶ ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

1) † Κ(ύρι)Ε ΒΟ-
ΗΘΗ ΤΟΝ
ϕΟΡΟΝ(τα)

2) † Κ(ύρι)Ε ΒΟΙΘ
Η ΤΟΝ ϕΟΡ(οντα)

3) † Κ(ύρι)Ε ΒΟ(ήθει . . . .)

4) † ΓΕΟΡ
ΓΙΟϹ ΔΟΥΛ(ος)
Χ(ριστο)Υ Η ΤΟΝ [2]

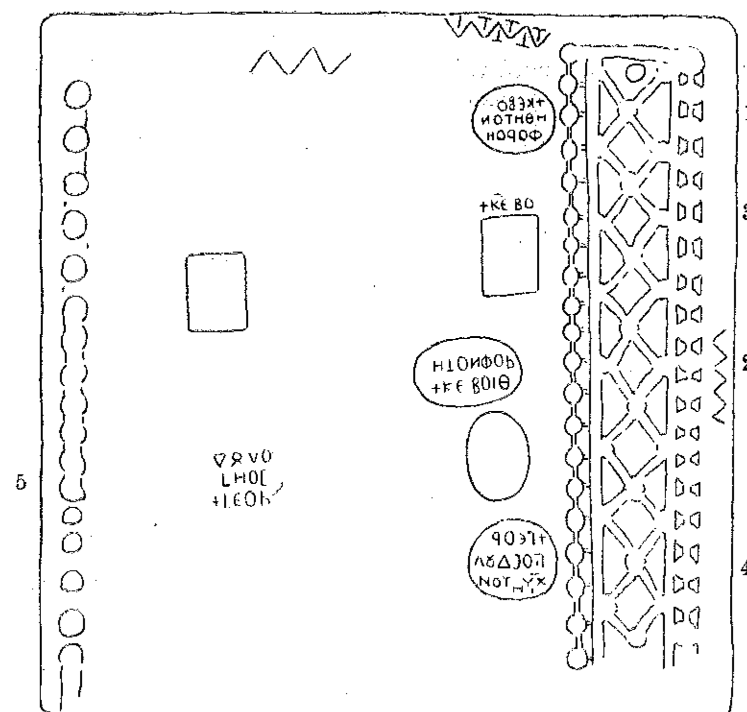
[1] Οὕτως ἀντὶ ΔΗΜΗΤΡΙΟϹ

[2] Ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι ἔχουσι τυπωθῆ δύο ἐπάλληλοι σφραγῖδες. Τὰ γράμματα μετὰ τὸ Χ(ριστο)Υ ἀνήκουσι πιθανώτατα εἰς ἄλλην σφραγῖδα ἀνάλογον πρὸς τὰς ὑπ᾿ἀριθ. 1 καὶ 2 καὶ εἶναι λείψανα τῶν λέξεων (Κύριε βοήθ)Η ΤΟΝ (φορόντα).

5) † ΓΕΟΡ
ΓΗΟϹ
ΔΟΥΛΟ(ς Χριστοῦ . . . .)

Οὕτως ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν μανθάνομεν, ὅτι ἡ πλὰξ ἐχρησίμευεν ὡς περίαπτον, οὗτινος ὁ κτίτωρ ὠνομάζετο Γεώργιος.

Ἡ πλὰξ ἄρα ἀνήκει εἰς τὴν σειρὰν ἐκείνην τῶν μικρῶν ἀναγλύφων τῶν χρησιμευόντων ὡς περιάπτων, ἧς ἄλλος ἀντιπρόσωπος λίαν συγγενὴς εἶναι ἡ



Εἰκ. 2. Ὀπισθία ὄψις τοῦ περιάπτου.

ἐκ Φιλαδελφείας προερχομένη καὶ εὑρισκομένη ἄλλοτε εἰς τὴν Συλλογὴν τῆς Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας, ἀποκειμένη δὲ νῦν εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν. Ἐπὶ τῆς πλακὸς ἐκείνης εἰκονίζεται ὁ Ἅγ. Γεώργιος μετ᾿ ἐπιγραφῆς λίαν συγγενοῦς πρὸς τὰς ὑπ᾿ ἀριθ. 1 - 3 τῆς ἡμετέρας: Κ(ύριε)Ε ΒΟ|ΗΘΗ ΤΟ(ν) | ΕΧΟΝΤΑ | ΜΕ ΑΜΗ(ν) [1].

[1] Ἀπεικόνισις ἐν Λαμπάκη, Οἱ ἑπτὰ ἀστέρες τῆς Ἀποκαλύψεως, Ἀθῆναι 1909 σ. 412, εἰκ. 229.

Λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἰς ἀμφοτέρας τὰς πλάκας εἰκονίζονται ἅγιοι στρατιωτικοί, δὲν θὰ ἦτο ἴσως πολὺ ἀπίθανον νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι τὰ περίαπτα ταῦτα ἔφερον ἴσως στρατιῶται, ὧν προστάται ἐθεωροῦντο οἱ πολεμισταὶ ἅγιοι.

Καθορισθέντος οὕτω τοῦ προορισμοῦ τῆς ἡμετέρας πλακός, ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν τὴν εἰκονογραφικὴν θέσιν τῶν ἐπ' αὐτῆς παριστανομένων ἁγίων καί, βοηθούμενοι ἐκ τῶν πορισμάτων τῆς ἐξετάσεως ταύτης, νὰ ὁρίσωμεν καὶ τὴν χρονολογίαν τοῦ μνημείου.

Ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν ἰδιαιτέραν σημασίαν τοῦ ἡμετέρου περιάπτου εἶναι ὁ λίαν ἀσυνήθης τρόπος, καθ' ὃν εἰκονίζεται ὁ Ἅγ. Δημήτριος.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι κατὰ τοὺς κυρίως βυζαντινοὺς χρόνους τοὺς ἀρχομένους μετὰ τὸ τέλος τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων, παραλλήλως πρὸς τὸν νέον τύπον τὸν δημιουργηθέντα διὰ τοὺς στρατιωτικοὺς ἁγίους, ἤτοι τὴν παράστασιν αὐτῶν μὲ τὸ στρατιωτικὸν ἔνδυμα καὶ τὴν πανοπλίαν, ἣν ἔφερον καὶ οἱ στρατιῶται τῶν χρόνων ἐκείνων, ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπιζῇ καὶ ὁ παλαιοχριστιανικὸς τύπος, καθ' ὃν οἱ στρατιωτικοὶ ἅγιοι εἰκονίζονται ἐνδεδυμένοι χειριδωτὸν ἐζωσμένον χιτῶνα καὶ ἐπ' αὐτοῦ χλαμύδα μετὰ ταβλίου πορπουμένην παρὰ τὸν δεξιὸν ὦμον. Πλὴν δὲ τοῦ παλαιοχριστιανικοῦ τούτου ἐνδύματος, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν Millet, ὑποδηλοῖ, ὅτι οἱ μάρτυρες εἰκονίζονται «ὄχι ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἐν τῇ δόξῃ»[1] ἐξακολουθοῦσι νὰ διατηροῦνται κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους καὶ τυπικαὶ ἀκόμη στάσεις δημιουργηθεῖσαι κατὰ τοὺς παλαιοχριστιανικοὺς χρόνους, ἐν αἷς καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ τοῦ Ἁγίου ἐν στάσει δεήσεως[2].

Ὁ βυζαντινὸς οὗτος τύπος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου μὲ τὸ παλαιοχριστιανικὸν ἔνδυμα ὁ ἐνδιαφέρων ἡμᾶς ἰδιαιτέρως ἐνταῦθα εἶναι ἀρκούντως διαδεδομένος, ἀνευρίσκεται δὲ κυρίως εἰς δύο παραλλαγάς, ἐξ ὧν, ὡς θὰ ἴδωμεν, προῆλθεν ὁ μετὰ σπάθης, ὁ ἀπαντῶν ἐπὶ τοῦ ὑπὸ μελέτην περιάπτου.

Κατὰ τὴν μίαν παραλλαγήν, ἧς ἀντιπρόσωπον παραθέτομεν ἐνταῦθα τὸν ἐπὶ τῆς ἐκ στεατίτου ἀναγλύφου πλακὸς τῆς Συλλογῆς Bearn (εἰκ. 3_1)[3]

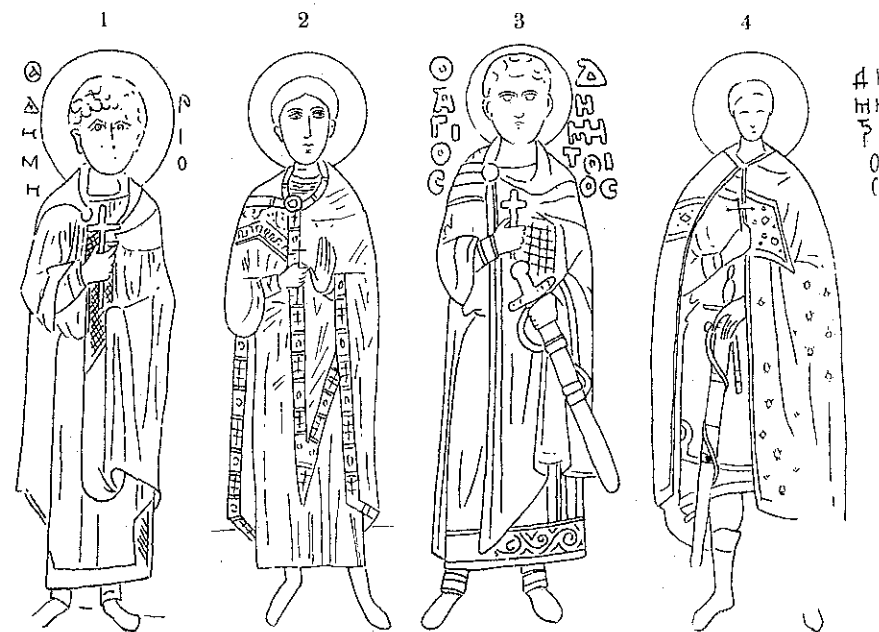
[1] Ἐν ἐπιστολῇ πρὸς G. Schlumberger, ἐν Monuments Piot IX 1902, 234 σημ. 1.

[2] Κιβωτίδιον ἐν Halberstadt παρὰ Schlumberger, L'Epopée byzantine II 505. Κιβωτίδια Βατοπεδίου καὶ Λαύρας ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, περὶ ὧν θέλομεν ἀσχοληθῇ ἐν ἰδίᾳ μελέτῃ.

[3] Schlumberger ἐν Monuments Piot IX 1902, Πιν. XX. Ὅμοιαι παραστάσεις: Ἐσμαλτωμένον τρίπτυχον Συλλογῆς Morgan παρὰ Dalton, Byzantine art and archaeology Oxford 1911 521 εἰκ. 310. Τρίπτυχον Βατικανοῦ παρὰ Munoz, L'art byzantin à l'Exposition de Grotta - Ferrata Rome 1906 104 εἰκ. 70. Τρίπτυχον βιβλιοθήκης Casanatense ἐν Ρώμῃ παρὰ Munoz, Ἔνθ' ἀν. 106 εἰκ. 72. Ἀνάγλυφον Μονῆς Ξηροποτάμου ἐν Ἁγ. Ὄρει παρὰ Brockhaus, Die Kunst in den Athosklöstern Leipzig 1891 Πιν. 9.

ὁ Ἅγιος φορεῖ χιτῶνα καὶ χλαμύδα μετὰ ταβλίου καὶ κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς σταυρόν, ἐνῷ ἡ ἀριστερὰ εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν χλαμύδα.

Κατὰ τὴν ἑτέραν παραλλαγήν, ἧς παράδειγμα δύναται νὰ ληφθῇ ἡ τοιχογραφία τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἁγ. Παύλου ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Στύλου ἐν Λάτμῳ (εἰκ. 3_2)[1], ὁ Ἅγ. Δημήτριος εἶναι ὁμοίως ἐνδεδυμένος καὶ κρατεῖ ἐπίσης διὰ τῆς δεξιᾶς σταυρόν[2], ἀλλὰ ἡ ἀριστερὰ ἐξέρχεται ἐκ τῆς ἀνεσυρμένης χλαμύδος καὶ παρίσταται μὲ τὴν παλάμην πρὸς τὰ ἔξω.



Εἰκ. 3. Εἰκονογραφικοὶ τύποι τοῦ Ἁγ. Δημητρίου.
1 Στεατίτης Bearn. 2 Τοιχογραφία Λάτμου. 3 Περίαπτον Βερροίας.
4 Τοιχογραφία Ἁγ. Ἀποστόλων Θεσσαλονίκης.

Τοῦ τελευταίου τούτου τύπου ἐξέλιξις δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ παράστασις τοῦ Ἁγ. Δημητρίου ἐπὶ τοῦ ὑπὸ μελέτην περιάπτου. Κατὰ ταύτην ὁ Ἅγιος,

[1] Milet, III 1: Wiegand, Der Latmos, Berlin 1913 Πιν. V_2. Ὅμοιαι παραστάσεις: Σμάλτον ἐν Halberstadt παρὰ Dalton, Ἔνθ' ἀν. 500 εἰκ. 299. Τρίπτυχον Harbaville ἐν Παρισίοις προχείρως παρὰ Diehl, Manuel d'art byzantin[2] Paris 1925 - 6 II 662 εἰκ. 323.

[2] Εἰς τὴν ἔγχρωμον ἀπεικόνισιν τοῦ ἀνωτέρω βιβλίου τοῦ Wiegand, ἐξ ἧς τὸ ἡμέτερον σχέδιον, ἔχει παραλειφθῇ ὁ διὰ λευκοῦ χρώματος ἐξωγραφημένος σταυρός, ὃν κρατεῖ ὁ Ἅγιος. Ὑπάρχει ὅμως εἰς τὸ πρωτότυπον, ὡς βεβαιοῖ ὁ Wulff παρὰ Wiegand, Ἔνθ' ἀν. 206 σημ. 3.

ἀντὶ νὰ ἔχῃ τὴν ἀριστερὰν εἰς τὸ τυπικὸν σχῆμα μὲ τὴν παλάμην πρὸς τὰ ἔξω, κρατεῖ τὴν σπάθην.

Οὕτω δημιουργεῖται ὁ σπαθοφόρος τύπος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Τοῦ τύπου τούτου ἔτι περαιτέρω ἐξέλιξις εἶναι ἡ ἀπεικόνισις αὐτοῦ μεταξὺ τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Ναοῦ τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων ἐν Θεσσαλονίκῃ. (εἰκ. 3_4) Ἀλλὰ εἰς τὴν τοιχογραφίαν αὐτὴν πλὴν τῆς ἐξελίξεως τοῦ σπαθοφόρου τύπου, βλέπομεν καθαρὰ καὶ τὴν προϊοῦσαν παρανόησιν τοῦ παλαιοχριστιανικοῦ ἐνδύματος τοῦ Ἁγίου, ἥτις ἀργότερον κατὰ τὸν $16^{ον}$ αἰῶνα εἶναι ἔτι ἐμφανεστέρα εἰς τὰς ἁγιορειτικὰς τοιχογραφίας [1]. Ἡ παρανόησις δὲ αὕτη κύριον ἴσως λόγον ἔχει τὴν ὁλονὲν μεγαλυτέραν ἐπικράτησιν τοῦ ἑτέρου τύπου τῶν στρατιωτικῶν ἁγίων μὲ τὴν πανοπλίαν, τὸν ὁποῖον προετίμων οἱ ζωγράφοι ὡς πλησιέστερον πρὸς αὐτούς, ἐνῷ ὁ ἄλλος, ὁ παλαιοχριστιανικός, ἦτο πλέον ἐντελῶς ξένος καὶ συνεπῶς ἀκατανόητος.

Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐν τῇ εἰκόνι 3 παραδειγμάτων δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ τὴν γένεσιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ σπαθοφόρου τύπου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, συγχρόνως ὅμως δύναται νὰ ἴδῃ, ὅτι ὁ τύπος τοῦ Ἁγίου, οἷον τὸν εὑρίσκομεν ἐπὶ τοῦ ὑπὸ μελέτην περιάπτου, πλησιάζει πολὺ περισσότερον πρὸς τὰς παλαιοτέρας παραστάσεις ἢ πρὸς τὴν τοιχογραφίαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Τοῦτο δύναται, ἴσως, νὰ χρησιμεύσῃ καὶ διὰ τὸν χρονολογικὸν προσδιορισμὸν τοῦ περιάπτου, περὶ οὗ εὐθὺς κατωτέρω.

Ὡς πρὸς τὰς παραστάσεις τῶν δύο ἑκατέρωθεν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Ἱεραρχῶν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου περιάπτου, τοῦ Ἁγ. Βασιλείου καὶ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, δὲν θὰ εἶχέ τις πολλὰ νὰ παρατηρήσῃ, δεδομένου ὅτι εἰκονογραφικῶς οἱ τύποι οὗτοι ἐλάχιστα ἐξειλίχθησαν. Κατὰ τὴν μορφὴν οἱ Ἱεράρχαι εἶναι πάντοτε οἵους πολὺ ἀργότερον περιγράφει ἡ Ἑρμηνεία τῶν ζωγράφων, ὁ μὲν Ἅγ. Βασίλειος «μακρὰν ἔχων τὴν γενειάδα, ὀφρύδια καμαρωτά», ὁ δὲ Ἅγ. Γρηγόριος «γέρων φαρακλὸς πλατυγένης... καὶ τὰ ὀφρύδια ἴσα» [2]. Ἀπὸ τοῦ $14^{ου}$ ὅμως αἰῶνος, ἂν μὴ καὶ ὀλίγον ἐνωρίτερον, βλέπομεν ὡς πρὸς τὸ ἔνδυμα νεωτερισμούς τινας, ὧν κυριώτερος δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ σχῆμα τοῦ ἐπιγονατίου. Ἐνῷ δηλαδὴ εἰς τὰ παλαιότερα μνημεῖα τοῦτο κρέμαται ὑπὸ μορφὴν μανδηλίου [3], ἀπὸ τοῦ $14^{ου}$ κυρίως αἰῶνος λαμβάνει τὸ σχῆμα τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἀκόμη ἔχει [4]. Οἱ Ἱεράρχαι ἐπὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς περιάπτου ὡς πρὸς τὴν μορφὴν τοῦ ἐπιγονατίου σχετίζονται στενῶς πρὸς τὰ παλαιότερα μνημεῖα.

[1] Τοιχογραφίαι Ναΐσκου Ἁγίου Γεωργίου ἐν τῇ Μονῇ Ἁγίου Παύλου, Καθολικῶν Μ. Ξενοφῶντος καὶ Μ. Διονυσίου παρὰ Millet, Monuments de l'Athos I Les Peintures Paris 1927 Πιν. 171, 192_1, 203_2. Πρβλ. προχείρως καὶ Diehl, Ἔνθ' ἀν. II 842 εἰκ. 417.

[2] Ἱερομ. Διονυσίου, Ἑρμηνεία τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, Ἔκδ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Πετρούπολις 1909 154 § 16.

[3] Βλ. προχείρως παραδείγματα παρὰ Diehl, Ἔνθ' ἀν. II 687 εἰκ. 309. 692 εἰκ. 342.

[4] Πρβ. Millet, Monuments byzantins de Mistra, Paris 1910 Πιν. 103 3,6.

Ἐξ ἄλλου ὅμως οὗτοι παρουσιάζουσι λίαν αἰσθητὴν ἀναλογίαν πρὸς τοὺς εὑρισκομένους ἐπὶ ἑνὸς ἀργυροῦ κιβωτιδίου ἀποκειμένου ἐν τῷ θησαυροφυλακείῳ Sancta Sanctorum τοῦ Λατερανοῦ ἐν Ρώμῃ (εἰκ. 4) [1]. Ἁπλῆ παραβολὴ τῆς πλευρᾶς τοῦ κιβωτιδίου, ἐφ' ἧς οἱ δύο Ἱεράρχαι πρὸς τὴν ὑπὸ μελέτην πλάκα, δεικνύει σαφῶς τὰς ὑφισταμένας ἀναλογίας. Ἡ τοιαύτη σχέσις τῶν δύο μνημείων εἶναι λίαν χρήσιμος, διότι δύναται ὁμοῦ μὲ τὰς ἄλλας ἐνδείξεις νὰ ὁδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς τὸν χρονολογικὸν προσδιορισμὸν τοῦ περιάπτου τῆς Βερροίας. Πράγματι τὸ ἐν Sancta Sanctorum κιβωτίδιον φέρει σφραγῖδα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα Νικολάου Γ΄ (1277 - 1280) [2].



Εἰκ. 4. Ἀργυροῦν κιβωτίδιον ἐν Sancta Sanctorum Λατερανοῦ Ρώμης.

Ἡ σφραγὶς βεβαίως ἐτέθη, ὅταν τὸ κιβωτίδιον μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἁγίωνλειψάνων μετεφέρθη ἐξ Ἀνατολῆς, πιθανώτατα ἐξ αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἶναι ἄρα τοῦτο παλαιότερον τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ $13^{ου}$ αἰῶνος. Ὁ Lauer (ἔνθ' ἀν. 78) ἀνάγει αὐτὸ εἰς τὸν $11^{ον}$ αἰῶνα.

Θὰ ἠδυνάμεθα καὶ ἡμεῖς ν' ἀναγάγωμεν τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς περίαπτον εἰς τοὺς ἰδίους χρόνους; Τόσον ἡ ἐκ στεατίτου πλὰξ τῆς Συλλογῆς Bearn ὅσον καὶ αἱ τοιχογραφίαι τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἁγ. Παύλου ἐν Λάτμῳ χρονολογοῦνται γενικῶς ἀπὸ τοῦ $11^{ου}$ αἰῶνος. Ἐξ ἄλλου αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Ναοῦ τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων Θεσσαλονίκης, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀνεύρομεν καὶ τὸν σπαθοφόρον τύπον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, εἶναι ἔργα τοῦ $14^{ου}$ αἰῶνος, ὡς ἀποδεικνύουσι πρόσφατοι ἡμέτεραι ἔρευναι. Ὥστε μεταξὺ τῶν δύο τούτων χρονολογιῶν, τοῦ $11^{ου}$ δηλαδὴ καὶ τοῦ $14^{ου}$ αἰῶνος πρέπει νὰ τοποθετήσωμεν τὸ περίαπτον τῆς Βερροίας. Ἀλλὰ ὁ ἐπὶ τοῦ περιάπτου τούτου τύπος τοῦ Ἁγ. Δημητρίου σχετίζεται, ὡς εἴδομεν, περισσότερον πρὸς τὰς παλαιοτέρας παραστάσεις ἢ πρὸς τὴν τοιχογραφίαν τῶν Ἁγ. Ἀπο-

[1] Lauer, ἐν Monuments Piot XV 1906 Πιν. X_2 καὶ προχείρως παρὰ Diehl, Ἔνθ' ἀν. II 707 εἰκ. 353.

[2] Lauer, Ἔνθ' ἀν. 78 πρβ. καὶ Πιν. XI 7.

στόλων· παρουσιάζει ὅμως μορφὴν περισσότερον ἐξειλιγμένην ἢ τὰ ἐκ τοῦ 11ου αἰῶνος παραδείγματα, πείθουσαν ὅτι οὗτος εἶναι κατά τι μεταγενέστερος.

Ἐπίσης οἱ Ἱεράρχαι εἴδομεν ὅτι εἰκονογραφικῶς εἶναι παλαιότεροι τοῦ 14ου αἰῶνος.

Ἔχων τις πρὸ ὀφθαλμῶν πάσας ταύτας τὰς παρατηρήσεις νομίζω, ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἴσως πολὺ μακρὰν τῆς ἀληθείας χρονολογῶν τὸ περίαπτον τῆς Βερροίας ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος. Διὰ τὴν ἐποχὴν ἄλλως ταύτην συνηγοροῦσι καὶ αἱ ἐπιμήκεις ἀναλογίαι τῶν μορφῶν καὶ ἡ κομψότης αὐτῶν, ἥτις ὁμοῦ μετὰ τῆς εἰκονογραφικῆς σημασίας καθιστᾷ τὸ μνημεῖον τοῦτο τῆς μικροτεχνίας ἄξιον πλείστης προσοχῆς.

Α. ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΠΡΟΣ
Ἤ
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΠΡΩ;

Ἐν Παρισίοις ἐξεδόθη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὑπὸ τοῦ διδάκτορος τῆς φιλολογίας R. Guilland ἡ ἀλληλογραφία Νικηφόρου τοῦ Γρηγορᾶ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως, προλεγομένων καὶ ἐπιτασσομένων σημειώσεων. Δὲν θ' ἀσχοληθῶμεν ἐν γένει περὶ τὴν ἔκδοσιν ταύτην, ἀλλὰ θὰ σημειώσωμεν μόνον παραδρομήν τινα τοῦ ἐκδότου. Ἐν σελίδι 189 κεῖται ἐπιστολὴ τοῦ Γρηγορᾶ, φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν «τῷ μητροπολίτῃ Ἄπρῳ περὶ τῶν τὴν ἀστρονομίαν ὑβριζόντων». Πάντες οἱ ὑπὸ τοῦ ἐκδότου ἐν ὑποσημειώσει ἀναφερόμενοι κώδικες, ἐφ' ὧν οὗτος ἐστηρίχθη, ἤτοι Monacensis gr. 529, Parisinus gr. 3040, Vaticanus gr. 1086 καὶ Quirinianus gr. E. III 5 (de Brescia), ἔχουσι γραφὴν Ἄπρῳ, ἤτοι δοτικήν, δηλοῦσαν φυσικὰ τὸ ὄνομα τοῦ μητροπολίτου, ὁ δ' ἐκδότης ἐν ταῖς ἐπακολουθούσαις σημειώσεσιν ἔγραψεν «Apros. Ce personnage d'après la suscription de la lettre était metropolite. Nous ne le connaissons pas autrement» (σελ. 301). Ἀλλὰ προφανῶς ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶναι Ἄπρω, ἤτοι γενικὴ πτῶσις, δηλοῦσα τὸ ὄνομα τῆς μητροπόλεως. Ὁ Ἄπρως ἦτο πόλις τῆς Θρᾴκης, ἡ δ' ὀνομασία αὐτῆς ἀπαντᾷ κατὰ τρεῖς διαφόρους τύπους Ἄπρος, Ἄπρως καὶ Ἄπροι (Hieroclis, Synecdemus κτλ. ἔκδ. G. Parthey, 1866, σελ. 4, De Boor, Nachträge zu den Notitiae, 1891, σελ. 523 κ. ἑξ., Migne, τόμ. 89, 787 κ.ἑξ. Gelzer, Ungedruckte und ungen. veröffentl. Texte 1903, σελ. 535 κ.ἑξ.), ἐνῷ ὁ ἐν καταλόγῳ τινὶ ἀπαντῶν τύπος Ἄσπρος (Hieroclis, Synecdemus κτλ. σελ. 165) εἶναι ὅλως ἐσφαλμένος. Κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους ἡ πόλις αὕτη ἦτο ῥωμαϊκὴ κολωνία, κατὰ δὲ τοὺς βυζαντινοὺς ὁ Κεδρηνὸς παρέχει ἡμῖν τὰς ἑπομένας περὶ αὐτῆς πληροφορίας· «κτίζει δὲ (ὁ Μέγας Θεοδόσιος) πόλιν ἐν Θρᾴκῃ Θεοδοσιόπολιν ὀνομάσας, τὸν πρὶν λεγόμενον Ἄπρων ἀπὸ τοῦ κτίσαντος αὐτὴν κατ' ἀρχὴν Ἄπρου, ὃς ἦν πενθερὸς Καρίνου, ὃς καὶ ἀνεῖλεν αὐτόν» (τόμ. Α' σελ. 568, ἔκδ. Βόννης). Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἄπρω κατ' ἀρχὰς ἦτο ἡ πρώτη ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἡρακλείας ἐπισκοπὴ (Lequien, Oriens Christ. Α'. 1125 κ.ἑξ.), ἀλλ' ἤδη ἐν τῇ Διατυπώσει Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (806 - 911) ἀναφέρεται ὡς ἀρχιεπισκοπὴ (Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν Κανόνων, τόμ. Ε'. σελ. 475) καὶ πρὸ τοῦ 1171 προήχθη εἰς μητρόπολιν (Lequien, αὐτ. Ράλλη καὶ Ποτλῆ, αὐτ. σελ. 493). Ὁ αὐτο-

κράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ Β΄ τῷ 1318 ἐτίμησε τὸν μητροπολίτην Ἄπρω ὁρίσας αὐτὸν «ἐπέχειν τὸν τόπον τοῦ Εὐχαΐτων καὶ ἀπολαύειν τῆς ἀνηκούσης τῷ τοιούτῳ θρόνῳ τιμῆς» (Miklosich καὶ Müller, Acta Patriarchatus Constantinopolit., τόμ. Α΄. σελ. 9), δι᾽ ὃ ἔκτοτε ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς ἐγγράφοις ὑπεγράφετο ἢ ἀνεφέρετο ὡς ἐπέχων τὸν τόπον τοῦ μητροπολίτου Εὐχαΐτων (αὐτ. σελ. 135, 146, 149, 300 καὶ ἄλλ.). Τίς ὁ μητροπολίτης Ἄπρω, εἰς ὃν ἀπευθύνεται ἡ τῷ 1335 γραφεῖσα ἐπιστολὴ τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ, δὲν εἶναι γνωστόν, ἀλλ᾽ ἐν πατριαρχικῷ ἐγγράφῳ τοῦ 1329 (αὐτ. σελ. 149) ἀναφέρεται ὁ Ἄπρω Νικόλαος καὶ εἶναι πιθανὸν αὐτός, πρὸς ὃν ἀπευθύνεται ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστολή, ἀφ᾽ ἧς χωρίζουσιν αὐτὸν μόνον ἓξ ἔτη.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Ο ΟΥΝΥΑΔΗΣ
ΚΑΙ Η ΥΠΟ ΜΩΑΜΕΘ Β΄ ΤΟΥ ΠΟΡΘΗΤΟΥ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ ΤΩ 1456.

Α΄.

Οἱ γιγάντιοι ἀγῶνες, οὓς ἡ Ἑλληνικὴ ἐν Βυζαντίῳ Αὐτοκρατορία κατέβαλεν ἐν τοῖς ὑστάτοις αὐτῆς χρόνοις, ὅπως, περισῴζουσα καὶ ὑπερασπίζουσα τὸ προπύργιον τῆς Χριστιανοσύνης, τὴν Βασιλεύουσαν αὐτῆς «Πόλιν», περισώσῃ συγχρόνως καὶ τοὺς ἐν διαμορφώσει εὑρισκομένους λαοὺς τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς ἐκβαρβαρώσεως, ἔχουσιν ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωάννου Οὐνυάδου. Ὡς ἀναφέρει ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος,[1] τοὺς ἀγῶνας τούτους διεξήγαγον, περικαλύψαντες τὰς τελευταίας τοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς στιγμὰς διὰ κλέους ἀθανάτου, τρεῖς συγχρόνως ἥρωες Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, Γεώργιος Καστριώτης, ὁ καὶ Σκενδέρβεης, καὶ ὁ Ἰωάννης Οὐνυάδης.

Τὸ ὄνομα τοῦ Οὐνυάδου εἶναι συμπαθὲς μὲν τοῖς Ἕλλησι, πολύκροτον δὲ κατὰ πᾶσαν τὴν Ἀνατολήν. Δημώδης ἔμμετρος Διήγησις τὸν ὀνομάζει Ἰάγκον τὸν πανθαύμαστον καὶ μέγαν στρατιώτην. Πολλοὶ ἔχουσι γράψει περὶ αὐτοῦ καὶ τῆς καταγωγῆς του, ἥτις εἶναι σκοτεινή. Φαίνεται ὅτι κατάγεται ἐξ εὐγενοῦς οἴκου τῆς Τρανσυλβανίας καὶ ὅτι ἐγεννήθη μᾶλλον περὶ τὸ 1387. Ἀρχίσας τὸ στρατιωτικόν του στάδιον ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Κροατίας, ὑπηρέτησεν εἶτα, κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην, ἐν τῷ τουρκικῷ στρατῷ, ὑπὸ τὸν Ἀλῆν, τὸν υἱὸν τοῦ Εὐρενός. Ὕστερον εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Σιγισμόνδου, μεταβὰς δὲ μετ᾽ αὐτοῦ εἰς Ἰταλίαν ὑπηρέτησεν ἐπὶ δύο ἔτη ὑπὸ Φίλιππον τὸν ἡγεμόνα τοῦ Μεδιολάνου, καὶ ἐπιστρέψας ἐκεῖθεν καὶ πάλιν εἰς Οὐγγαρίαν, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σιγισμόνδου, ἤρχισε τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνάς του. Βασιλεύοντος ἤδη τοῦ Ἀλβέρτου, γαμβροῦ καὶ διαδόχου τοῦ Σιγισμόνδου, κατεδίωξε μὲ μικρὸν στρατὸν μισθοφόρων τοὺς εἰς Τρανσυλβανίαν εἰσελάσαντας Τούρκους, εὑρὼν δὲ μόνον τὴν ὀπισθοφυλακὴν αὐτῶν κατασυνέτριψεν αὐτήν.

Ὁ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπισυμβὰς θάνατος τοῦ Ἀλβέρτου ἐπέφερεν ἐμφυλίους διαμάχας ἐν Οὐγγαρίᾳ· ἡ μὲν πλειονότης τῶν Οὔγγρων ἐκάλεσεν εἰς τὸν θρόνον τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας Βλαδίσλαον, ἡ δὲ μειονότης ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς

[1] Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. Ἔθνους, τόμ. Ε΄ (1874), σελ. 357, 358, 362 κ. ἑφ.

χήρας βασιλίσσης, ἥτις μετ' οὐ πολὺ ἔτεκεν υἱόν, κληθέντα Λαδίσλαον. Ὁ Οὐνυάδης ἐτάχθη πρὸς τὴν μερίδα τοῦ ὡς βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας στεφθέντος Βλαδισλάου.

Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἤδη εἶχον καταλάβει τὸ ἐν Σερβίᾳ φρούριον Σένδρε, ὁ φρούραρχος τοῦ ὁποίου, καλούμενος Ἰσὰκ πασσᾶς, ὅπως εὐαρεστήσῃ τῷ Σουλτάνῳ Μουρὰτ τῷ Β΄, ἐπετέθη κατὰ τοῦ Βελιγραδίου, μὴ ἐπιτυχὼν δ' εἰς τὴν ἅλωσιν αὐτοῦ ἐδῄωσε τὴν Σερβίαν. Ὁ Οὐνυάδης συναθροίσας τὸν μικρὸν στρατόν του, καταστρέφει τὸν τουρκικόν, καίτοι δεκάκις ἰσχυρότερον, ὁ δὲ Σουλτάνος φρυάττων πέμπει 80,000 ἄνδρας ὑπὸ τὸν Μεδζὶτ βέην κατὰ τῆς Τρανσυλβανίας. Ταύτην προασπίζει ὁ Γεώργιος Λέπης, ἐπίσκοπος τῆς Ἄλβας Ἰουλίας. Κρατερὰ μάχη συνάπτεται παρὰ τὸν Ἅγιον Ἐμέριχον, ὁ Λέπης φονεύεται, ὁ δὲ Μεδζὶτ ἀγγέλλει τῷ Σουλτάνῳ τὴν «μεγάλην» νίκην αὐτοῦ, νομίζων ὅτι ἐξεμηδένισε τὸν Οὐνυάδην. Ὁ Οὐνυάδης ὅμως συναθροίσας τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ἐλαύνει ἐπὶ τὴν Ἑρμανστάτην (Ἑρμανούπολιν), ἐμφανισθεὶς ἀντιμέτωπος τῶν Τούρκων. Ὁ Μεδζὶτ ἐκμανεὶς προκηρύττει χρηματικὴν ἀμοιβὴν εἰς τὸν κομίσοντα τὴν κεφαλὴν τοῦ Οὐνυάδου. Οὔγγρος ἱππότης, ὁ Σίμων Κέμενυ, περιβληθεὶς τὴν στολὴν καὶ τὸν θώρακα τοῦ Οὐνυάδου, ἕλκει καθ' ἑαυτοῦ 10,000 Τούρκους· καὶ πίπτει μὲν αὐτὸς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν 500 Οὔγγροι γενναῖοι, ἀλλὰ συγχρόνως πίπτουσι καὶ 20,000 Τοῦρκοι καὶ αὐτὸς ὁ Μεδζὶτ βέης, τοῦ Οὐνυάδου λεηλατήσαντος ἅπαν τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον καὶ διώξαντος τοὺς Τούρκους μέχρι Βλαχίας. Νέος τουρκικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν βεηλέρβεην Σεχαμπεττὶν εἰσβάλλει εἰς Τρανσυλβανίαν. Ὁ Οὐνυάδης μετὰ 15,000 ἀνδρῶν καταλαμβάνει τὸ στενὸν τῶν Σιδηρῶν Πυλῶν καὶ ἐπιτηδείως διατάξας τὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ νικᾷ κατὰ κράτος τοὺς Τούρκους· ὅλον τὸ στρατόπεδόν των καὶ 200 σημαῖαι πίπτουν εἰς χεῖρας τῶν Οὔγγρων, 500 αἰχμαλωτίζονται, οἱ δὲ λοιποί, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Σεχαμπεττίν, πολλοὶ βέηδες καὶ οἱ ἄριστοι τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κατασφάζονται. Εἶναι ἡ λαμπροτάτη περίοδος τοῦ Οὐνυάδου· οἱ Τοῦρκοι εἶχον ταπεινωθῆ, ἐπανειλημμένως δ' ἔκτοτε ὁ Οὐνυάδης εἰσέβαλεν εἰς τὰς τουρκικὰς χώρας.

Ὁ πρὸς τοὺς Τούρκους ὅμως πόλεμος συνεχίζεται· ὁ Οὐνυάδης ἐκστρατεύει, ἀποφασισμένος νὰ διώξῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τῆς Εὐρώπης. Μὲ 12,000 ἐφορμᾷ καὶ καταστρέφει 20,000 Τούρκους παρὰ τὴν Ναϊσὸν (Νύσσαν), κυριεύσας καὶ τὸ φρούριον αὐτῆς. Τρεῖς ὅμως νέαι τουρκικαὶ στρατιαὶ εἶναι καθ' ὁδόν. Αὐθωρεὶ ὁ Οὐνυάδης προπορευθεὶς νικᾷ αὐτάς, τὴν μὲν μετὰ τὴν δὲ καὶ ἐλαύνει μέχρι Σόφιας, ἣν ἐπίσης κυριεύει. Ἐκεῖ ὅμως μανθάνει ὅτι εὑρίσκεται ἀπέναντι τοῦ Σουλτάνου ἄγοντος μέγαν στρατὸν καὶ ὅτι ὁ βεηλέρβεης τῆς Ἀνατολῆς εὑρίσκεται εἰς τὰ νῶτά του ἀποκόψας τὴν πρὸς τὸ κύριον σῶμα τοῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ ἐπικοινωνίαν. Στρέφει τότε ὀπίσω, ἐπιτίθεται τὴν νύκτα κατὰ τοῦ βεηλέρβεη, νικήσας δ' αὐτόν, ἑνώνεται μετὰ τοῦ κυρίως στρατοῦ. Ἐκεῖθεν ὁδηγεῖ τὸν στρατόν του εἰς τὰ ὄρη, τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ



Ο ΗΡΩΣ ΟΥΝΥΑΔΗΣ

όντος ἐστρατοπεδευμένου ὄπισθεν τοῦ Αἵμου. Τῶν Τούρκων ἐπιτεθέντων ἐν τῷ στενῷ κατὰ τῶν Οὔγγρων, ὁ Οὐνυάδης δίδει τὸ σύνθημα τῆς ὑποχωρήσεως καί, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι κατεδίωκον μέχρι τῆς ἐξόδου τοῦ στενοῦ, οἱ Οὔγγροι σταματοῦν καὶ τῇ βοηθείᾳ ἐφεδρείας φυλαττούσης ἐκεῖ, νικῶσι κατὰ κράτος τοὺς Τούρκους. Ὁ Σουλτάνος πλήρης θλίψεως ἔτιλλε τὸν πώγωνα, κεκμηκὼς δ' ἔκ τε τοῦ συνεχοῦς πολέμου καὶ τῶν ἡττῶν, ἃς ὑπέστη ἔν τε Ἀνατολῇ ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς Καραμανίας καὶ ἐν Ἠπείρῳ ἀπὸ τὸν Γεώργιον Καστριώτην, συνάπτει δεκαετῆ εἰρήνην πρὸς τοὺς Οὔγγρους.

Αὕτη ὅμως δὲν διήρκεσεν οὔτε ἓξ ἑβδομάδας. Ὁ Οὐνυάδης ἐκστρατεύει ἐκ νέου, πιεζόμενος ὑπὸ τῶν περιστάσεων, τῇ δὲ 10η Νοεμβρίου 1444 συνάπτεται ἡ παρὰ τὴν Βάρναν μάχη, καθ' ἣν ὁ Σουλτάνος κατάγει τελειωτικὴν νίκην κατὰ τῶν Οὔγγρων, πεσόντος καὶ τοῦ βασιλέως Βλαδισλάου. Ὁ Οὐνυάδης συνελήφθη προδοτικῶς ὑπὸ τοῦ Δρακούλου, ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, καὶ προσεφέρθη εἰς τὸν Σουλτάνον, οὗτος ὅμως μεγαλοψύχως ἀπέκρουσε τὴν προσφοράν, καὶ ὁ Οὐνυάδης ἀφέθη ἐλεύθερος.

Τῷ 1448 ὁ Σουλτάνος Μουρὰτ ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Καστριώτου ἐν Κρόϊᾳ· ὁ Οὐνυάδης σπεύδει πρὸς βοήθειαν τοῦ συμμάχου του, ἀλλ' ὁ Σουλτάνος μαθὼν τοῦτο, ἀφίνει τὴν Κρόϊαν καὶ βαδίζει κατὰ τοῦ Οὐνυάδου, ὃν νικᾷ εἰς μάχην συναφθεῖσαν παρὰ τὸ Κοσσυφοπέδιον, σωθέντος μόνον τοῦ Οὐνυάδου, ὅστις ὅμως, αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας Βράγκοβιτς, προσφέρεται εἰς τὸν Σουλτάνον· οὗτος καὶ τὴν φορὰν ταύτην μεγαλοψύχως ἀπορρίπτει τὴν προσφορὰν καὶ οὕτω πάλιν ὁ Οὐνυάδης ἀφέθη ἐλεύθερος.

Ἐν τῷ μεταξὺ τῷ 1446 ὁ Λαδίσλαος ἀνηγορεύθη βασιλεύς, κατόπιν δὲ πολλῶν σκευωριῶν καὶ δολοπλοκιῶν τῆς αὐλῆς, καὶ ἐνεδρῶν ἔτι κατὰ τοῦ Οὐνυάδου, ὁ Λαδίσλαος ἐπείσθη εἰς τὰς συμβουλὰς κλήρου καὶ μεγιστάνων καὶ εἰς ἔνδειξιν χάριτος δέχεται τὸν νεώτερον υἱὸν τοῦ Οὐνυάδου, τὸν μετέπειτα βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Ματθίαν Κορβῖνον, εἰς τὴν αὐλήν.

Τοῦτο συνέβη τῷ 1453, ὁπότε συνετελεῖτο καὶ τὸ μέγα δρᾶμα τῆς Χριστιανωσύνης, ἡ ἅλωσις τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ Ἑλληνικὸν μεσαιωνικὸν Κράτος κατελύθη, κατόπιν ἐνδόξου ἐποποιΐας τοῦ τε Ἑλληνικοῦ λαοῦ τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ ἥρωος αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου. Ἔπεσεν οὕτως ὁ εἷς τῶν τριῶν στύλων, τῶν σῳζόντων τὴν Χριστιανωσύνην ἀπὸ τῆς βαρβάρου ἀσιατικῆς λαίλαπος...

Τὸ ἑπόμενον ἔτος 1454 Μωάμεθ ὁ Πορθητὴς εἰσβάλλει εἰς τὴν Σερβίαν. Ὁ Οὐνυάδης δραμὼν καταστρέφει τὸν ἐκ 30,000 ἀνδρῶν στρατὸν τοῦ Φιροὺζ βέη καὶ προελαύνει νικηφόρος μέχρι Σόφιας, τοῦ Σουλτάνου ὑποχωροῦντος ὄπισθεν τῶν στενῶν τοῦ Αἵμου. Ἐπιστρέψας δὲ θριαμβευτὴς εἰς Βελιγράδιον ὁ Οὐνυάδης, ἀπεγοητεύθη ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν ἐρίδων καὶ τῷ 1455 παραιτεῖται ἐν τῇ ἐν Ἰουρίνῳ (Γκιὸρ ἢ Ράαβ) ἐθνοσυνελεύσει. Τοῦτο μαθὼν ὁ Σουλτάνος ἀποφασίζει νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ Βελιγραδίου.

Β'.

Τὸ Α' μέρος τῆς παρούσης μελέτης ἐγράφη προεισαγωγικῶς, ὅπως γνωσθῶσιν οἱ μέχρι τοῦδε ἀγῶνες τοῦ Οὐνυάδου κατὰ τῶν Τούρκων. Τὰ συμβάντα τοῦ 1456, τὰ περιστρεφόμενα περὶ τὴν πολιορκίαν τοῦ Βελιγραδίου, ἀναγράφονται ἐνταῦθα λεπτομερέστερον, ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίᾳ δύο ἀγνώστων εἰς τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον Οὐγγρικῶν πηγῶν [1], προπάντων ἕνεκα τῶν ἱστορικῶν πορισμάτων, ἅτινα παρέχουν ταῦτα.

Τῇ 7η Ἀπριλίου 1456 ταχυδρόμος τις ἔφερε τὴν εἴδησιν ὅτι ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ ἄγων μέγαν στρατόν, εἰσήλασεν εἰς Βουλγαρίαν, σκοπῶν νὰ πολιορκήσῃ τὸ Βελιγράδιον, καὶ περάσῃ τὸν Δούναβιν. Ὄντως ὁ Μωάμεθ ἐκκινήσας ἐξ Ἀδριανουπόλεως κατέστησε τὴν Σόφιαν βάσιν τῶν πολεμικῶν κατὰ τοῦ Βελιγραδίου ἐνεργειῶν του. Πρὸς πλείονα μάλιστα ἐξασφάλισιν ἔπεμψε δύο σώματα στρατοῦ εἰς τὸν Δούναβιν· τὸ μὲν εἰς τὴν Βιδίνην, τὸ δὲ εἰς Νεγοδῖνον διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Τιμόκ.

Ὁ οὐγγρικὸς στρατός, μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1454, εἶχε διαχειμάσει ἐν Βιδίνῃ, ἀπολυθεὶς τῷ 1454, ἅτε ἐκστρατείας ἑτέρας μὴ οὔσης, μικρὸν δὲ μόνον μέρος αὐτοῦ, 3000 ἄνδρες, ἔμενεν ὑπὸ τὰ ὅπλα δαπάναις τοῦ Οὐνυάδου. Ἐνῷ δὲ οἱ προσωπικοὶ ἐχθροὶ τοῦ Οὐνυάδου, ὁ Τσίλλεϊ καὶ ὁ Γάρα, ἔφυγαν ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς προελάσεως τοῦ Σουλτάνου, αἱ διοικητικαὶ ἀρχαὶ τῆς Οὐγγαρίας ἐκλιπαροῦσι τὸν Οὐνυάδην, ὅπως ἀναδεχθῇ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς χώρας. Ὁ μικρὸς αὐτοῦ στρατὸς εἶχεν ἤδη συγκεντρωθῆ εἰς τὸ Βελιγράδιον, κατὰ τοῦ ὁποίου μετὰ πείσματος διηυθύνετο ὁ Σουλτάνος, καίτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν στόλος τῆς Νεαπόλεως ἠπείλει τοὺς Τούρκους ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἀφ' ἑτέρου δ' ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἐβάδιζε καὶ οὗτος κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Πρὸ τῆς σοβαρότητος τῶν περιστάσεων, ἐλλείψει χρόνου μακρῶν συνδιασκέψεων, ὁ Οὐνυάδης διωρίσθη πολέμαρχος. Σπεύδει τῇ 12η Ἰουνίου 1456 ἐκ Σεγεδίνου εἰς Βελιγράδιον, ὅπερ ἐφωδίασεν ἰδίοις ἀναλώμασι διὰ τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων καὶ φρουρᾶς ὑπὸ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Λαδίσλαον, τὸν γυναικάδελφόν του Μιχαὴλ Σίλαγκυι, τὸν Μιχαὴλ Γούϊθι Ὄρσαγ καὶ τὸν Ἰωάννην Βαστίδα, ἐνῷ ὁ ἴδιος συνεπλήρου τὸν στρατὸν αὐτοῦ διὰ στρατολογίας.

Ἰδίως εὗρεν ἰσχυρὰν ὑποστήριξιν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰωάννου Καπιστράνου. Εἰς τὸν ἔνθουν τοῦτον ἱερέα, ὅστις ἐγνώριζε μάλιστα νὰ ἐνθουσιάζῃ τὰ πλήθη, ἀξίζει ν' ἀφιερώσωμεν βραχεῖαν βιογραφίαν. Τὸ ἀληθές του ὄνομα

[1] Gróf Teleky József, Hunyadiak Kora 1852. Kiss K., Hunyadi János utolsó hadjárata. Πρβ. καὶ Ἰ. Χάμμερ, Ἱστορία Ὀθωμ. Αὐτοκρατορίας, Τόμ. Β', σελ. 115 καὶ ἑφ. Κ. Παπαρρηγοπούλου, Ἐνθ' ἀν. Σ. Ι. Βουτυρᾶ καὶ Γ. Καρύδου, Λεξικὸν Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας Τόμ. Δ', ἐν λέξει Οὐνυάδης.

ἦτο Κιόλη. Ἐγεννήθη ἐν Καπιστράνῳ τῇ 24ῃ Ἰουνίου 1387 ἐκ γονέων εὐγενῶν. Διατελῶν δικαστὴς ἐν Νεαπόλει ἠρνήθη νὰ ἐκδώσῃ ἀπόφασιν παρὰ συνείδησιν, κατὰ προσταγὴν δὲ τοῦ προϊσταμένου δικαστηρίου, καὶ παραιτηθεὶς ἐκάρη μοναχός. Τῷ 1450 ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πάπα Ρώμης Νικολάου Ε΄ εἰς Γερμανίαν, Οὐγγαρίαν καὶ Πολωνίαν, μετὰ τοῦ Ἰακώβου Πικίνου, ὅπως στέψῃ τὸν Φρειδερῖκον καὶ διεξαγάγῃ τὴν κατὰ τῶν Τούρκων προπαγάνδαν. Διεκρίνετο ἐπὶ εὐσεβείᾳ, ζήλῳ καὶ ἁγνότητι. Τὸν ἐθεώρουν ἅγιον καὶ τῷ ἀπέδιδον πολλὰ θαύματα. Αἱ διδαχαί του, καίτοι μεταφραζόμεναι ὑπὸ ἑρμηνέων, ἐξεφανάτιζον τοὺς ἀκροατάς του. Ὥδευε συνήθως ἄνευ ἀκολουθίας, ἐνδεδυμένος ὡς ἁπλοῦς μοναχὸς καὶ γυμνόπους. Μετὰ λαμπρὰν ὑποδοχὴν ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπῆλθεν ἐκ Νόϊστατ διὰ Βιέννην. Πρὸ τῆς πύλης τῆς Βιέννης τὸν ὑπεδέχθησαν πανηγυρικῶς ὁ δήμαρχος καὶ αἱ σχολαί. Πρῶτον ἐκήρυξεν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Στεφάνου, λαβὼν ὡς θέμα τοὺς λόγους τοῦ Ἱερεμίου (Α΄, ϛ΄) «ὁ ὢν δέσποτα Κύριε, ἰδοὺ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι». Καίτοι ὡμίλει λατινιστί, αἱ λέξεις του ἐνέπνεον περισσότερον ἢ ἡ γερμανικὴ μετάφρασις καὶ ἔκαμε πολλοὺς προσηλύτους.

Ὁ Οὑνυάδης ἀναχωρήσας εἰς Βιέννην, ὅπως προσκυνήσῃ τὸν βασιλέα Λαδίσλαον, συνήντησε τὸν Καπιστράνον καὶ τὸν ἔφερεν εἰς Οὐγγαρίαν. Ἔκτοτε ἐχρονολογοῦντο αἱ σχέσεις των· ἦτο φίλος καὶ συνεργάτης τοῦ Οὑνυάδου μέχρι θανάτου. Ἡ πολιτική του δρᾶσις ἦτο μεγάλη. Εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν ἡ ἑλκυστικὴ εὐγλωττία του ἀπεσόβησε πάσας τὰς δυσχερείας καὶ συχνάκις ἀποκαθίστα τὴν ὁμόνοιαν. Πιστὸς φίλος τοῦ Οὑνυάδου, τὸν παρηγόρησε κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ βίου του. Ἐν ταῖς ἀγκάλαις του ἀπέθανεν ὁ ἥρως.

Παρὰ πᾶσαν προσπάθειαν τοῦ Οὑνυάδου, ὁ Σουλτάνος τὸν προέλαβεν. Εἶχεν ὁρκισθῆ ὅτι θὰ καταλάβῃ τὸ Βελιγράδιον ἐντὸς δεκαπενθημέρου. Πρὸς τοῦτο εἶχε κάμει μεγάλας προετοιμασίας. Ὁ στρατός του συνεκεντρώθη εἰς Ἀδριανούπολιν, ὁ δὲ στόλος τοῦ Δουνάβεως πλησίον τῆς Βιδίνης. Τὰ τηλεβόλα ἐχύθησαν ἐν Κρουσοβάτς ἐκ τῶν κωδώνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ὁ στρατός του περιελάμβανεν 150,000 στρατιώτας τῆς ξηρᾶς, 200 πλοῖα καὶ 300 τηλεβόλα, ὧν εἰκοσιδύο ἦσαν 27 ποδῶν μήκους καὶ 2 ποδῶν διαμετρήματος. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ 7 καταπέλτας. Ὁ παμμέγιστος οὗτος στρατὸς ἀφίκετο πρὸ τοῦ Βελιγραδίου ἀρχὰς Ἰουνίου 1456.

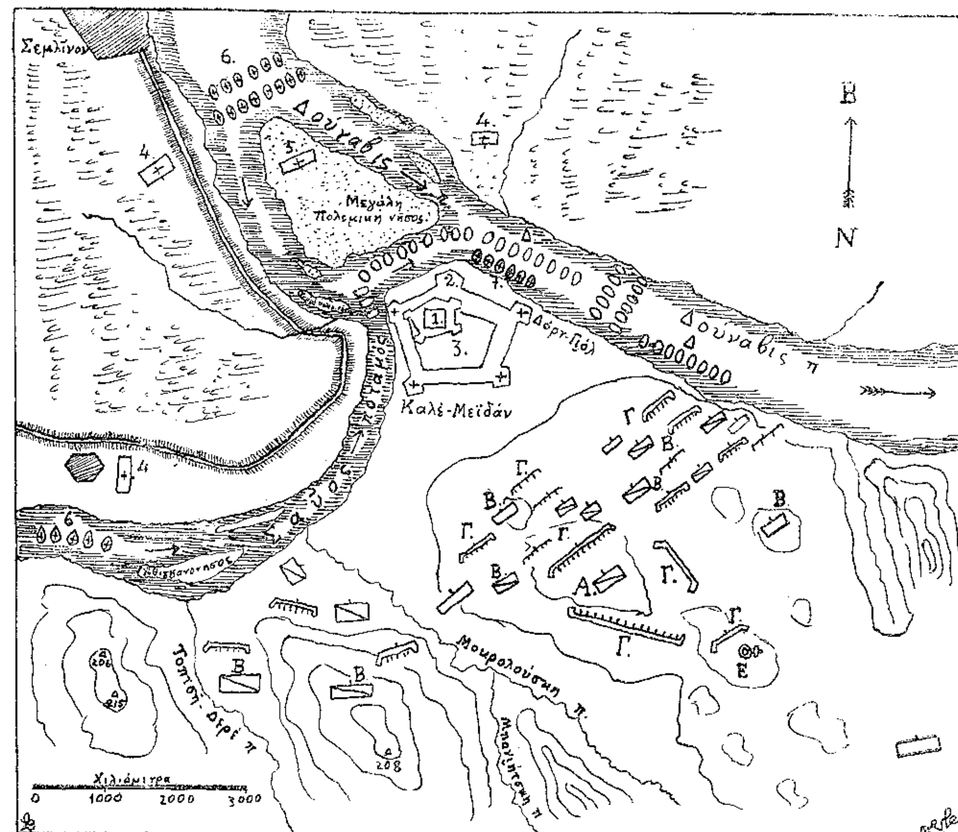
Τὸ Βελιγράδιον κεῖται ἐπὶ πετρώδους λόφου, ἐν προεξοχῇ γλώσσης γῆς, σχηματιζομένης ὑπὸ τοῦ Σαύου, ἐκβάλλοντος εἰς τὸν Δούναβιν. Τὸ φρούριον εἶναι ἐπὶ τοῦ ὑψίστου σημείου τοῦ βράχου ἐπὶ τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Σαύου, ὠχυρωμένον ὑπό τε τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης, δεσπόζον ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν. Ἡ πόλις κεῖται ἐπὶ τῶν δύο κλιτύων τοῦ λόφου, ἀσφαλιζομένη πρὸς μὲν τὸ μέρος τοῦ ὕδατος διὰ τῶν δύο μεγάλων ποταμῶν καὶ διὰ τείχους, πρὸς δὲ τὸ τῆς στερεᾶς διὰ διπλῆς τάφρου, δύο περιτειχισμάτων καὶ ἄλλων. Ἀπέναντι

τοῦ Βελιγραδίου, ἐπὶ νήσου κειμένης μεταξὺ τοῦ Σαύου καὶ τοῦ Δουνάβεως, κεῖται τὸ Σεμλῖνον, ἐπὶ ῥίζης λόφου. Τὸ φρούριον εἶχε κατοικηθῆ ὑπὸ τοῦ Οὑνυάδου ἐν καιρῷ εἰρήνης· αἱ δύο πόλεις συγκοινωνοῦσι διὰ γεφύρας. Πέντε μίλια κατὰ μῆκος τοῦ ῥεύματος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως κεῖται ἡ Σλαγκαμένη, μέχρι τῆς ὁποίας ἐξετείνοντο τὰ τουρκικὰ πλοῖα, ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν εἰς τὴν πόλιν προσέγγισιν. Πάντα τὰ πέριξ ἦσαν πεπληρωμένα ἀπὸ τουρκικὰς σκηνάς. Ἡ τοῦ Σουλτάνου εἶχε στηθῆ ἐπὶ λόφου δεσπόζοντος πάσης τῆς χώρας. Πέριξ αὐτῆς ἦσαν οἱ γενίτσαροι, ἐν δὲ τῇ κοιλάδι τὸ ὑπόλοιπον τοῦ στρατοῦ. Πολλαχοῦ οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἐγκαταστήσει ἀποθήκας, καὶ δὴ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἁγίας Μαγδαληνῆς, ἓν μίλιον μακρὰν τοῦ στρατοπέδου, ἥτις ἦτο πλήρης πυρίτιδος καὶ πολιορκητικῶν μηχανῶν. Καὶ μετὰ τὴν πρώτην ἐγκατάστασιν τῶν Τούρκων ἔφθανον διαρκῶς ἐκ Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας βόες, κάμηλοι, βούβαλοι κλπ., φορτωμένοι μὲ μηχανάς, πολεμεφόδια, μύλους, καμίνους, ὡραίας σκλάβας πρὸς ἀποπλάνησιν τῶν Χριστιανῶν, καὶ πολλοὺς κύνας πρὸς ἀνάλωσιν τῶν ἀπορριμμάτων.

Ὁ Σουλτάνος, μόλις ἀφιχθείς, ἤρχισε δῃῶν πᾶσαν τὴν χώραν καὶ βομβαρδίζων ἐπὶ 10 ἡμέρας τήν τε πόλιν καὶ τὸ φρούριον. Ὁ κρότος ἠκούετο μέχρι τοῦ Σεγεδίνου, εἰς ἀπόστασιν 24 μιλίων. Οἱ πολιορκούμενοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐμποδίσωσι πάντα ταῦτα. Ἐντὸς ὀλίγου τὰ τείχη ἦσαν ἐρείπια. Ἡ πόλις ὡμοίαζε πρὸς ἐπίπεδον μᾶλλον ἢ πρὸς ὀχυρὰν θέσιν. Ἡ φρουρὰ ἦτο τόσον κατάκοπος, ὥστε ἔνδοξος θάνατος ἐφαίνετο ἀνακούφισις. Ὁ μικρὸς στρατὸς τοῦ Οὑνυάδου ἦτο ἐπίσης παραπολὺ ἀσθενής, ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐνόει ὅμως ὅτι ἡ τύχη τῆς πατρίδος ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς σωτηρίας τοῦ Βελιγραδίου, ἐφ᾽ ᾧ καὶ ἐπέστησεν εἰς τοῦτο ὅλην του τὴν προσοχήν. Ἀλλὰ καὶ ἡμέρας τινὰς ἦτο ἀπαραίτητον νὰ περιμείνῃ καὶ διατελῇ θεατὴς τῶν συμβαινόντων. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασαν ἐπικουρίαι τινές. Ὁ Καπιστράνος ἔφερε μεθ᾽ ἑαυτοῦ χιλιάδας τινὰς ἀνδρῶν προθύμων εἰς θυσίαν. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἦτο πεντηκοντάκις ἰσχυρότερος τοῦ οὐγγρικοῦ. Οἱ τοῦ Καπιστράνου σταυροφόροι συνέκειντο ἐκ πτωχῶν ἀνθρώπων, ἱερέων, μοναχῶν, ἀναχωρητῶν, μαθητῶν ὡπλισμένων μὲ ῥάβδους, δρέπανα, δίκρανα, ὀλίγων δὲ μόνον μὲ τουφέκια καὶ σπάθας. Ὁ Οὑνυάδης ἦτο πεπεισμένος ὅτι ἡ σωτηρία τοῦ Βελιγραδίου ἀπῄτει μεγίστην σπουδήν. Ἤδη ὁ Σίλαγκυι, ὁ τῆς πόλεως διοικητής, ἐδήλωσεν ὅτι ἡ πόλις ἠδύνατει νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀντίστασιν καὶ ἐζήτησεν ἐπικουρίας. Τοῦτο ἦτο σχεδὸν ἀδύνατον, διότι ὁ Σουλτάνος περιεκύκλωνε τὴν πόλιν μὲ τὸν στόλον καὶ τὸ στρατόπεδόν του. Ὁ Οὑνυάδης, ὅστις ἐδυσκολεύθη νὰ συναθροίσῃ στρατὸν εἰς τὰ πέριξ τῆς Τεμεσβάρης, συνεκέντρωσε πάντα τὰ πλοῖα τοῦ Δουνάβεως, ἅτινα εὗρε, καὶ ἐμήνυσεν εἰς τὸν Σίλαγκυι νὰ ἑτοιμάσῃ ἐπίσης τὰ πλοῖα τῆς πόλεως, καθότι μέλλει νὰ προσβάλῃ τοὺς Τούρκους τῇ 14ῃ Ἰουλίου, μόλις δὲ συγκρουσθῶσιν οἱ στόλοι, νὰ προσβάλῃ καὶ ὁ Σίλαγκυι τοὺς Τούρκους κατὰ νώτων. Ἐντὸς

ὀλίγου 200 μικρὰ πλοῖα συνεκεντρώθησαν πλησίον τῆς Σλαγκαμέντης· ὁ Οὐνυάδης τὰ μετέτρεψεν ἐσπευσμένως εἰς πολεμικά, ἐφοδιάζων αὐτὰ μὲ παντοειδῆ πολεμεφόδια καὶ στρατιώτας. Εἰς τὸ μεγαλείτερον ἐξ αὐτῶν, τὸ ὁποῖον προωρίσθη νὰ ὁδηγήσῃ τὰ ἄλλα, ἐπεβιβάσθησαν οἱ στρατιῶται καὶ ἐφορτώθησαν περισσότερα πολεμεφόδια. Ὁ μικρὸς οὗτος στόλος ἀπῆρε τὴν 14 Ἰουλίου. Ὅπως ἐνθαρρύνῃ αὐτὸν ὁ Οὐνυάδης, ἔστησεν ὅλον τὸν στρατόν του ἐν θέσει μάχης παρὰ τὸν ποταμόν, καὶ ὁ ἴδιος μὲν ἦτο ἀρχηγὸς τῆς μιᾶς πτέρυγος, ὁ δὲ Καπιστράνος τῆς ἑτέρας. Οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες τὴν προσέγγισιν τῶν μικρῶν οὐγγρικῶν πλοίων, εἰρωνικῶς ὑπεδέχθησαν αὐτά, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ οἱ Οὔγγροι δὲν ἠστειεύοντο, ἤρχισαν ἀμυνόμενοι. Τῶν Οὔγγρων τοποθετημένων ὄντων παρὰ τὸν ποταμόν, οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πέμψουν ἐπικουρίαν καὶ οὕτω κατώρθωσαν οἱ Οὔγγροι νὰ διασπάσωσι τὴν ἅλυσιν τὴν ἑνώνουσαν τὰ τουρκικὰ πλοῖα. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Σίλαγκυι διευθύνει 40 πλοῖα εἰς τὰ νῶτα τοῦ ἐχθροῦ, τοῦθ᾽ ὅπερ διέσεισε τὴν τουρκικὴν παράταξιν, τεταραγμένην ἤδη ἐκ τῆς πρώτης ἐφόδου. Ἡ ναυμαχία διήρκεσε πέντε ὥρας. Ἐν τέλει ἡ εὐτολμία τῶν Οὔγγρων, ἡ εὐκινησία τῶν πλοίων των καὶ ἡ δυσκινησία τῶν τουρκικῶν ἐπέφεραν τὴν ἧτταν τῶν Τούρκων. Τρία τουρκικὰ πλοῖα κατεποντίσθησαν καὶ τέσσαρα ᾐχμαλωτίσθησαν. Ὁ Χαλκοκονδύλης γράφει: (418 - 8) «καὶ οἱ Παίονες διαχρησάμενοι τοὺς ἄνδρας καὶ εἰς τὰς ναῦς κενὰς οὔσας τὰ σώματα καταθέμενοι τῶν φαρμακῶν, φορμηδὸν αὐτὰ ταξάμενοι, ἐνῆκαν φέρεσθαι ὑπὸ τοῦ ῥοῦ εἰς τὸ βασιλέως στρατόπεδον». Τὰ ἄλλα πλοῖα εἶχον πάθει τόσην φθοράν, ὥστε ὁ Σουλτάνος προετίμησε νὰ τὰ ἐμπρήσῃ, ὅπως μὴ πέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν Οὔγγρων. Οἱ Οὔγγροι ἔχασαν μόνον τὴν ναυαρχίδα, ὁ καταποντισμὸς τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὀλεθριώτερος τοῖς Τούρκοις ἢ τοῖς Οὔγγροις, διότι ἐξερράγη αὕτη ἐν μέσῳ τοῦ τουρκικοῦ στόλου· οἱ Τοῦρκοι ἔσχον 500 νεκρούς, ὀλίγοι δ᾽ ἦσαν οἱ μὴ τραυματισθέντες. Ἡ νίκη ἦτο τελεία· ὁ σκοπὸς τῶν Οὔγγρων, ἤτοι ἡ διὰ τοῦ Δουνάβεως συγκοινωνία μετὰ τῆς πόλεως, ἐπέτυχε πλήρως καὶ ἐξησφαλίσθη. Ὁ Οὐνυάδης ἔσπευσεν εὐθὺς νὰ ἐνισχύσῃ τὸ Βελιγράδιον μὲ στρατιώτας καὶ πολεμεφόδια, ἐνῷ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ στρατοῦ του ἐστρατοπέδευσεν ἐν Σεμλίνῳ. Ὁ ἄμεσος κίνδυνος εἶχεν ἀποσοβηθῆ. Ὁ Οὐνυάδης κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως ἀποκαταστήσῃ τὴν πειθαρχίαν καὶ διοργανώσῃ τὴν ἄμυναν. Ἡ φρουρὰ τῆς πόλεως συνέκειτο ἐκ στρατιωτῶν προγυμνασθέντων καὶ ἐθνοφυλακῆς, πρὸς τούτοις δὲ ἐκ σταυροφόρων τινῶν ἐθελοντῶν κακῶς ὡπλισμένων καὶ μὴ ἠσκημένων. Ὁ Οὐνυάδης κατέταξε τούτους εἰς ἰδιαίτερα ἀποσπάσματα, ἐν οἷς ἡ στρατιωτική των γύμνασις ἐτελειοποιήθη. Οἱ Τοῦρκοι βλέποντες τὰς ἀσκήσεις ταύτας κατεγέλων τοὺς σταυροφόρους, ἀλλ᾽ ἐντὸς ὀλίγου ἐθαύμασαν αὐτούς. Ὁ Σουλτάνος ὅμως δὲν ἐπτοήθη. Ἤθελε νὰ ἐπιτύχῃ παντὶ σθένει. Ἦτο δὲ τόσον ἠρεθισμένος ἕνεκα τῆς ἐν τῷ Δουνάβει ἥττης τοῦ στόλου του, ὥστε ὡρκίσθη ὅτι ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἢ θὰ καταλάβῃ τὸ Βελιγράδιον ἢ θὰ ἀποθάνῃ ὑπὸ τὰ τείχη του. Ἤρχισε λοιπὸν

βομβαρδίζων τὴν πόλιν μὲ μεγαλειτέραν ἔντασιν, ὅπως παρασκευάσῃ τὴν ἔφοδον. Ἑτέρωθεν ἡ φρουρὰ τοῦ φρουρίου εἶχεν ἐφοδιασθῆ πλήρως καὶ εἰργάζετο δραστηρίως, ὅπως συμπληρώσῃ τὴν ἄμυναν. Ὁσάκις τὰ τηλεβόλα



Αἱ περὶ τὸ Βελιγράδιον θέσεις Τούρκων καὶ Οὔγγρων κατὰ μῆνα Ἰούλιον 1456.

Οὐγγρικὸς στρατός.	Τουρκικὸς στρατός.
1. Φρούριον Βελιγραδίου	Α. Στρατόπεδον τοῦ Σουλτάνου. Ἐφεδρεῖαι.
2. Τείχη »	Β. Τουρκικὸν πεζικὸν καὶ ἱππικὸν
3. Πόλις »	Γ. Τουρκικαὶ πυροβολαρχίαι
4. Οὐγγρικὸν στρατόπεδον	Δ. Τουρκικὸς στόλος
5. Στρατόπεδον σταυροφόρων	Ε. Ἐκκλησία Ἁγίας Μαγδαληνῆς.
6. Οὐγγρικὸς στόλος	
7. Στόλος πόλεως Βελιγραδίου.	

κατέστρεφον τὰ τείχη καὶ τὰ προτειχίσματα, οἱ πολιορκούμενοι ἐπεδιώρθωνον αὐτὰ ἀμέσως. Εἰς ἐπίμετρον οἱ κανονιοβολισμοὶ ἐπροξένησαν βλάβας καὶ ἐν τῷ τουρκικῷ στρατοπέδῳ· σφαῖρα τηλεβόλου π. χ. ἐφόνευσε τὸν Καραδζᾶν,

βεηλέρβεην τῆς Ρούμελης, καὶ ἄλλους στρατηγούς. Ὁ Σουλτάνος ἐμαίνετο, ἡ δὲ λύσσα του ἔβαινε μεγεθυνομένη. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔμαθεν ὅτι ὁ ρωμαϊκὸς στόλος ἀφικόμενος εἰς Ἑλλήσποντον στενοχωρεῖ τὰς παραλίους χώρας· ἀπεφάσισεν ὅθεν νὰ ἐπισπεύσῃ τὰ πράγματα. Ἐμέρισε τὸν στρατόν του εἰς τμήματα ὡρισμένα νὰ διαδέχωνται ἄλληλα καὶ ὥρισε τὴν 23ην Ἰουλίου ὡς ἡμέραν γενικῆς ἐφόδου. Ἡ ἀσυνήθης κίνησις τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου ἐνέβαλεν ὑποψίαν εἰς τοὺς Οὔγγρους, οἵτινες προσευχηθέντες ἡτοιμάσθησαν. Τῆς νυκτὸς ἐπελθούσης, οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν ἐπιτιθέμενοι. Τὸ τεῖχος ἦτο κατεστραμμένον, ἡ τάφρος κεχωσμένη· ἀλλ' ὁ Οὐνυάδης καὶ ὁ Καπιστράνος, ἀντὶ νὰ ἀναμένουν τὸν ἐχθρόν, ἐπετέθησαν μὲ τὸν στρατόν, τὸν σχεδὸν ἀγύμναστον, κακῶς ὡπλισμένον, ἀλλ' ἔνθουν καὶ ἀφοσιωμένον. Τὸ σύνθημα τῶν Οὔγγρων ἦτο «Ἰησοῦς Χριστός!», τῶν δὲ Τούρκων «Μωχαμέτ». Οἱ Οὔγγροι ἐμάχοντο νικῶντες καὶ νικώμενοι ἐκ περιτροπῆς. Οἱ Τοῦρκοι δὶς εἰσδύσαντες εἰς τὴν πόλιν ἀπεκρούσθησαν· οἱ ἐξ αὐτῶν κουρασμένοι ἀντικαθίσταντο διὰ νέων ἀποσπασμάτων, ἐνῷ οἱ Οὔγγροι ἔμενον διαρκῶς τειχομαχοῦντες. Ὁ Οὐνυάδης παρῆν ὁπουδήποτε ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας, μαχόμενος καὶ ἐνθαρρύνων. Ὁ Καπιστράνος ἵστατο ἐπὶ ὑψηλοῦ πύργου, ἐκτεθειμένος εἰς τὸ πῦρ τῶν Τούρκων, καταφανὴς ἀκαταπαύστως εἰς τοὺς Χριστιανοὺς μαχητάς, προσευχόμενος, ἐνθαρρύνων καὶ παρηγορῶν μεγαλοφώνως. Κατόπιν ὅμως μακρᾶς μάχης οἱ Οὔγγροι ἐξηντλημένοι, καὶ πρὸ τῶν νέων τουρκικῶν δυνάμεων, ἤρχισαν ὑποχωροῦντες εἰς τὸν ὄπισθεν προμαχῶνα καὶ εἰς τὸ φρούριον. Οἱ Τοῦρκοι μεθύοντες ἐκ τῆς νίκης, κυριεύσαντες δὲ τὰ ἐξωτερικὰ φρουρίδια, εἰσδύουσιν εἰς τὴν πόλιν. Διεξάγεται τότε ἀγὼν ἀπεγνωσμένος ἀνὰ τὰς ὁδούς, ἀλλ' ἡ ἀντίστασις τῶν Χριστιανῶν εἶναι ματαία. Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουσι τὴν πόλιν καὶ ἀπωθοῦσι τοὺς Οὔγγρους εἰς τὸ φρούριον. Τολμηροί τινες Τοῦρκοι ἀναρριχῶνται ἤδη εἰς τὸ τεῖχος αὐτοῦ. Τουρκός τις ἑτοιμάζεται νὰ στήσῃ τουρκικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ προτειχίσματος, ἀλλ' Οὔγγρος στρατιώτης, ὁ Τίτος Δούγοβιτς, τὸν ἐμποδίζει· τοῦ Τούρκου ἰσχυροτέρου ὄντος, ὁ Δούγοβιτς τὸν ἐναγκαλίζεται, ρίπτεται μετ' αὐτοῦ κάτω τοῦ τείχους καὶ ἀμφότεροι συντριβέντες, εὑρίσκουσιν ἔνδοξον θάνατον.

Ὁ ἀγὼν ἤδη διεξάγεται ὑπὲρ τῆς γεφύρας, τῆς συνδεούσης τὴν πόλιν μετὰ τοῦ φρουρίου. Οἱ Οὔγγροι εἶναι πεπεισμένοι ὅτι ἡ ἀπώλεια αὐτῆς θὰ ἐσήμαινε τὴν γενικὴν καταστροφήν. Ὁ ἀγὼν ἐμαίνετο πεισματωδῶς μέχρι τοῦ ὄρθρου. Ὁ ἀνατέλλων ἥλιος ἔδειξεν εἰκόνα θλιβερωτάτην. Ἡ πόλις εἶχε κυριευθῆ, εἰς δὲ τὴν γέφυραν διεξήγετο ἀγὼν ἄνισος μὲ ὑπερέχουσαν τὴν τουρκικὴν δύναμιν. Οἱ Οὔγγροι ἤρχισαν ἤδη ὑποχωροῦντες εἰς τὴν βίαν, οἱ δὲ Τοῦρκοι κατέχοντες τὰς τάφρους τοῦ φρουρίου ἀναβαίνουσιν ἐπὶ τὰ τείχη, μὴ εὑρίσκοντες σχεδὸν ἀντίστασιν· ἡ τελεία καταστροφὴ σχεδὸν ἐπέκειτο. Οἱ Χριστιανοὶ ἐθεώρουν περιττὴν πᾶσαν ἐξακολούθησιν τῆς μάχης. Μόνοι ὁ Οὐνυάδης καὶ ὁ Καπιστράνος μένουσιν ἀκλόνητοι. Κατὰ διαταγήν των οἱ Οὔγγροι

ρίπτουν κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων φρύγανα φλεγόμενα, βεβρεγμένα εἰς πίσσαν καὶ θεῖον· ταῦτα ριπτόμενα εἰς τὰς πυκνοτάτας τάξεις τῶν Τούρκων μεταδίδουν εἰς τὰς πλατείας ἀναξυρίδας των τὸ πῦρ, ὅπερ διαδίδεται ταχέως ζωογονούμενον ὑπὸ τῆς ταχείας τῶν στρατιωτῶν κινήσεως. Τὴν ταραχὴν τῶν Τούρκων αὐξάνει αἰφνιδία ἐπίθεσις τῆς φρουρᾶς τοῦ φρουρίου ὑπὸ τὴν προσωπικὴν ὁδηγίαν τοῦ Οὐνυάδου, τοῦ Μιχαὴλ Σίλαγκυι, τοῦ Λαδισλάου Κάνιζαη καὶ τοῦ Σεβαστιανοῦ Ρόζωνυι. Ὁ ἐχθρὸς παύεται ἀνθιστάμενος καὶ φεύγει προτροπάδην πανικόβλητος· ἐν βραχεῖ ἡ πόλις ἐκενώθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φονευθέντων ἦτο μέγιστος. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Οὔγγρων ἦσαν μικρότεραι, ὁ Οὐνυάδης ὅμως δὲν παρεσύρθη ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας. Γνωρίζων τὸν ἐχθρὸν ἀρκετὰ ἰσχυρόν, ἀπηγόρευσε τὴν ἐκ τῆς πόλεως καὶ τοῦ φρουρίου ἔξοδον, στήσας δὲ φρουρὰς εἰς τὰς πύλας ἔλαβε πάντα τὰ μέτρα διὰ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως κατὰ νέας ἐφόδου. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ ἐμποδίσῃ ἀριθμόν τινα ἀνδρείων νὰ διώξωσι τοὺς Τούρκους καὶ νὰ τοὺς σφάζωσιν. Οἱ ἐν τῷ στρατοπέδῳ μένοντες Τοῦρκοι ἐξῆλθον εἰς βοήθειαν τῶν ὁμοθρήσκων των. Τοῦτο ἰδόντες οἱ ἐν τῇ πόλει μείναντες χριστιανοὶ ἐξῆλθον, παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν. Ἤρχισε τότε νέα μάχη αἱματηροτέρα τῆς πρώτης ἄνευ προδιαγεγραμμένου σχεδίου. Ὁ Καπιστράνος μείνας ἕως τότε ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως συγκρατήσῃ τοὺς σταυροφόρους, οἵτινες ἀπέδωκαν πάντα ταῦτα τὰ συμβάντα εἰς τὴν θείαν ἔμπνευσιν, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε. Τότε ὁ Καπιστράνος κρατῶν τὴν ράβδον του, ὁ σημαιοφόρος του Πέτρος τὴν σημαίαν, καὶ δύο ἱερεῖς, ὁ Ἀμβρόσιος καὶ ὁ Ταγλιακότιος, διέρχονται τὸν Δούναβιν διὰ μικρᾶς λέμβου. Ἀφικόμενος εἰς τὸ φρούριον ὁ Καπιστράνος ἀναλαμβάνει τὴν διεύθυνσιν τοῦ στρατοῦ του. Οἱ φρουροὶ ματαίως προσπαθοῦν νὰ τὸν συγκρατήσουν. Τρέχει μετὰ δύο χιλιάδων σταυροφόρων εἰς τὸ πεδίον, ἀναφωνήσας· «Ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων βοηθήσας ἡμῖν ἄχρι τοῦ νῦν, οὐ καταλείψει ἡμᾶς τοὐντεῦθεν. Ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου Αὐτοῦ ἐκχέει ἐφ' ἡμῶν ἀόρατον δύναμιν».

Οἱ σταυροφόροι ἐνθουσιασθέντες ὑπῆρξαν ἀκαταμάχητοι, συντρίβοντες τὰ ἄριστα τουρκικὰ σώματα φθάνουσι μέχρι τοῦ στρατοπέδου τοῦ Σουλτάνου. Οὗτος βλέπων τὴν τόλμην των συγκεντρώνει πάσας τὰς διαθεσίμους δυνάμεις του, ὅπως ἀποκόψῃ τὴν ὀπισθοχώρησιν τῶν σταυροφόρων. Ὁ Οὐνυάδης ὅμως, παρατηρήσας ὅτι ὁ Σουλτάνος εἶχεν ἀμελήσει τὴν φύλαξιν τῶν χαρακωμάτων του ἐπωφελήθη ἀμέσως τοῦ σφάλματος τούτου. Ὡς ἀστραπὴ ἐξέρχεται τῆς πόλεως μὲ τὰ διαθέσιμα ἀποσπάσματά του, κατασφάζει τὰς ὀλίγας τουρκικὰς φρουρὰς καὶ κυριεύει τὰ χαρακώματα. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Σουλτάνος μὲ τὸ ἱππικόν του εἶχεν ἀπωθήσει πρὸς τὰ ὀπίσω τὸ μικρὸν σῶμα τῶν σταυροφόρων, εἰσδυσάντων μέχρι τῶν σκηνῶν καὶ καταρριψάντων ταύτας, ἐπιστρέψας δ' εἰς τὰ χαρακώματα, εὗρε ταῦτα εἰς χεῖρας τῶν Οὔγγρων κανονοβολούντων αὐτὸν διὰ τῶν ἰδίων του τηλεβόλων. Ἐδέησε τότε νὰ ἀπο-

συρθῇ εἰς τὸ στρατόπεδόν του καὶ διέταξε τοὺς γενιτσάρους νὰ ἀνακαταλάβωσι τὰ χαρακώματα, ἀλλ' οὗτοι διεσκορπίσθησαν ἐν τῇ γενικῇ συγχύσει. Ὁ ἀγᾶς τῶν γενιτσάρων, Χασάν, ἰδὼν τὴν παραφορὰν τοῦ Σουλτάνου ρίπτεται εἰς τὸ μέσον τῶν Χριστιανῶν μετά τινων πιστῶν του καὶ εὑρίσκει τὸν θάνατον. Ὁ ἀγὼν διήρκεσεν ἀκόμη χρόνον τινὰ ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου. Οἱ Τοῦρκοι ἀπωθήθησαν πανταχοῦ, ὁπότε κατέφθασαν 6,000 σπαχῆδες τοποθετημένοι ἐν ἐφεδρείᾳ. Μετ' ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα οὗτοι κατώρθωσαν νὰ ἀπωθήσουν τοὺς Χριστιανοὺς ἐκ τοῦ στρατοπέδου. Ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς ὁ ἀγὼν διεκόπη καὶ οἱ Οὔγγροι ἀπεσύρθησαν ἀπὸ τὰ χαρακώματα, καταληφθέντα ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ Οὑνυάδης ἀγνοῶν τὴν κακὴν κατάστασιν τῶν Τούρκων, διέταξε νὰ πληρώσωσι τὰς τάφρους καὶ καταστρέψωσι τὰ χαρακώματα. Τούτων γενομένων, ἀπέσυρε πάντα τὰ σώματα εἰς τὸ φρούριον μὲ τὰ κυριευθέντα τηλεβόλα. Τὰ μέτρα ὅμως ταῦτα ἀπεδείχθησαν περιττά. Τὴν νύκτα ὁ ἐχθρὸς πανικόβλητος ὑπό τε τῆς ἥττης, τοῦ θανάτου στρατηγῶν, οἷος ὁ Χασάν, ὁ Τουραχάν κλπ., ἀλλὰ πρὸ παντὸς τοῦ τραυματισμοῦ τοῦ Σουλτάνου, εἶχε τραπῆ εἰς φυγήν. Τὸ εἶδος τοῦ τραύματος τοῦ Σουλτάνου δὲν εἶναι γνωστόν· ἐλέχθη ὅτι οὗτος ἀπωλέσας τὰς αἰσθήσεις του μετεφέρθη ὑπὸ τῶν περὶ αὐτόν. Ὁ πανικὸς τῶν Τούρκων ἦτο τοσοῦτος, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ σταματήσωσι καὶ αὐτὸς δ' ὁ Σουλτάνος πανικόβλητος ἔφευγε προτροπάδην. Ἀπὸ τότε δὲν ἤθελε νὰ ἀκούῃ τὸ ὄνομα τοῦ Βελιγραδίου. Ἡ μάχη διήρκεσεν 24 ὥρας. Ὁ Οὑνυάδης κατέσφαξεν ἰδιοχείρως δώδεκα Τούρκους· 40,000 Τοῦρκοι ἐκάλυψαν τὸ πεδίον τῆς μάχης. Μέγας ἀριθμὸς αὐτῶν ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ σερβικοῦ πλήθους. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Οὔγγρων ἦσαν μικρότεραι. Κατὰ τὸ ἡμερολόγιον τῶν Τσίλλεϊ ἐχάθησαν 3,048 Οὔγγροι, κατὰ τὸν Οὔνρεστ ὅμως 15,000. Ἐκυριεύθησαν 300 τηλεβόλα, 23 πλοῖα κλπ.

Ὁ Οὑνυάδης ἀνήγγειλε τὴν νίκην εἰς ἐπίσκοπόν τινα ὡς ἑξῆς: «Nuncius refert quod duodecim bombardae viginti palmorum ab hostibus receptae sunt, octo verum quae sursum lapides jactant, 150 instrumenta ad lapides jaciendos. Vice imperator turcorum occisus est.» Πρὸς δὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Διονύσιον ἔγραφεν: «Ὅλα τὰ τηλεβόλα τῶν Τούρκων ἐκυριεύθησαν· ὁ ἀριθμὸς τῶν κυριευθέντων πλοίων εἶναι 23, ὁ δὲ τῶν τουφεκίων ἄπειρος. Ἡ ἄλλη λεία ἦτο σχετικῶς ἐλάττων, ἐπειδὴ τὰ πλεῖστα πολεμεφόδια κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ πυρός.»

Οὕτως ἐσώθη τότε τὸ Βελιγράδιον, λυθείσης τῆς πολιορκίας αὐτοῦ. Δυστυχῶς ἕνα μῆνα βραδύτερον, ὁ Οὑνυάδης ὑπερκοπωθεὶς κατὰ τὰς πολεμικὰς ταύτας ἐπιχειρήσεις, καὶ τραυματισθείς, προσβληθεὶς δὲ προσέτι ἐκ κακοήθους ἐπιδημίας ἀπέθανε τῇ 17η Αὐγούστου 1456, ἄγων τὸ 68ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, κοινωνήσας ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Σεμλίνου τῶν ἀχράντων μυστηρίων διὰ χειρὸς τοῦ γενναίου φίλου του Ἰωάννου Καπιστράνου, ἀφοῦ ηὐλόγησε τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ Λαδίσλαον καὶ Ματθίαν, τὸν μετέπειτα

ὑπὸ τὸ ὄνομα Ματθία Κορβίνου βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας. Κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἄλβας Ἰουλίας.

Λέγεται ὅτι ὁ σουλτάνος Μωάμεθ Β' μαθὼν τὸν θάνατόν του ἀνεφώνησεν: «Ἦτο ὄντως ἐχθρός μου ὁ ἀνὴρ οὗτος, ἀλλ' ὀφείλω νὰ λυπηθῶ διὰ τὸν θάνατόν του. Μέγαν ἄνδρα ἔχασεν ὁ κόσμος ἐν τῷ προσώπῳ του».

Οὕτως ἐξέλιπε καὶ ὁ δεύτερος ἐκ τῶν τριῶν ἡρώων, τῶν στύλων τῆς χριστιανοσύνης, σώσας τὸ πρὸς βορρᾶν προπύργιον αὐτῆς, καὶ ἀφοῦ ἤδη εἶχε πέσει ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ Βυζαντίου ὁ ἥρως Ἕλλην αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος. Διηνεκῶς πολεμῶν ὁ Οὑνυάδης πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ πολλάκις κατατροπώσας αὐτούς, εἶχε καταρρίψει τελείως τὸ πολεμικὸν μένος των. Οὐδέποτε, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἰωάννου Οὑνυάδου, οἱ Τοῦρκοι εἶχον ὑποστῇ τοιαύτην ἧτταν οἵαν πρὸ τοῦ Βελιγραδίου. Τὸ πεζικόν των ἦτο ἐξουδενωμένον, τὸ ἄριστον μέρος τοῦ στρατοῦ των κατεστραμμένον. Μικρὸς στρατὸς θὰ ἤρκει τότε ὅπως ἀποδιωχθοῦν οἱ Τοῦρκοι ἐξ Εὐρώπης. 10,000 ἄνδρας ἐζήτησεν ὁ Οὑνυάδης παρὰ τῆς Εὐρώπης, πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου, καθότι ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἦτο ἐξηντλημένος. Δυστυχῶς τὰ εὐτελῆ τοπικὰ συμφέροντα τῶν τότε εὐρωπαϊκῶν χωρῶν πόρρω ἀπεῖχον ὅπως ἐπιτρέψουν αὐταῖς ὑψηλοτέραν πολιτικὴν συνείδησιν. Μύωπες καὶ ἀπαθεῖς ἐκώφευσαν εἰς τὴν ἔκκλησιν τοῦ Οὑνυάδου καὶ ἔμεινεν οὕτω τὸ ἄγος τοῦ Ἀσιάτου, τὸ «βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, ἑστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ». (Ματθ. κδ.' 15).

Συνταγματάρχης ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΜΟΥΡΑΤΥ

Ἐν Σεγεδίνῳ τῆς Οὐγγαρίας
κατ' Αὔγουστον τοῦ 1927.

ΕΠΙΤΙΜΙΟΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΠΟΙΙΑΣ

Δημοσιεύομεν κατωτέρω πατριαρχικὸν ἐπιτίμιον κατὰ τῆς ἀδελφοποιίας καὶ ἐπιτάσσομεν ὀλίγας σχετικὰς παρατηρήσεις. Τὸ δημοσιευόμενον ἐπιτίμιον εὑρίσκεται εἰς τοὺς Σιναϊτικοὺς κώδικας 1651 φ. 20 καὶ 1605 φ. 181. Καὶ τὰ δύο ἀντίγραφα εἶναι ὅμοια καὶ ἔχουν τὰ αὐτὰ λάθη· π.χ. στ. 11 φαντάσεσι (ἀντί: φαντασίες;) καὶ στ 22 ἀδελφοπιστοὶ ἀντὶ ἀδελφοποιτοί. Εἰς τρεῖς περιπτώσεις μόνον διαφέρει ὁ ἀκριβέστερος κῶδιξ 1605: στ. 29 ἔχει χρεία, ἐνῷ ὁ κῶδ. 1651 χρείας, στ. 41 ἔχει ἐν ἀργίᾳ, ἐνῷ ὁ κῶδ. 1651 ἀεργείᾳ! στ. 38 ὁ κῶδ. 1605 ἔχει τὸ παραλειπόμενον ὑπὸ τοῦ κώδ. 1651: «ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν». Τὸ ἔγγραφον δὲν εἶναι πιθανῶς πιστὸν ἀντίγραφον τοῦ πατριαρχικοῦ συνοδικοῦ γράμματος, τὸ ὁποῖον θὰ μετεχειρίσθη γλῶσσαν ἀρχαϊκωτέραν καὶ μᾶλλον ὁμοιόμορφον. Ὁ ἀντιγραφεὺς ἠθέλησεν ἐξ ὡρισμένου ἐγγράφου νὰ δημιουργήσῃ γενικὸν τύπον ἐπιτιμίου κατὰ τῆς ἀδελφοποιίας καὶ τοῦτο δεικνύει ὅτι ἡ ἀδελφοποιία ἦτο συνήθης, δι᾿ αὐτὸ ὑπέγραψεν αὐτὸ γενικῶς «ἐπιτίμιον κατὰ τῶν παρανόμως ἀδελφοποιούντων», δι᾿ αὐτὸ ἀφήρεσε τὴν χρονολογίαν καὶ τὰς ὑπογραφὰς τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν συνοδικῶν καὶ μόνον ἐλησμόνησε νὰ ἀφαιρέσῃ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Καρπενησίου, ὅπου εὑρίσκοντο οἱ ἐπιτιμώμενοι ἀδελφοποιητοί. Εἶναι πιθανὸν ὅτι καὶ τὴν γλῶσσαν μετέβαλεν ὁ ἀντιγραφεὺς καὶ διασκευαστὴς συγχρόνως — διότι τινὲς ἀνωμαλίαι (π. χ. στ. 25 ἦτον χριστιανικὸν κυρίως καὶ ἀληθῶς καὶ πρώτως ἀδελφοποιία ἀναφύεται . . . ., στ. 48 συμφορούμενος, ἴσως ἀντὶ τοῦ συγχωρούμενος κλπ.), δὲν φαίνονται ὅτι θὰ ὑπῆρχον εἰς τὸ πρωτότυπον. Δι᾿ αὐτὸν τὸν λόγον δὲν ἐτήρησα τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ ἀντιγράφου, ἀφοῦ δὲν πρόκειται πλέον περὶ γνησίου ἐπισήμου ἐγγράφου.

Πότε συνετάχθη τὸ ἔγγραφον; Βεβαίως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, πιθανῶς τὸν 18ον αἰῶνα, ὅτε ἐνισχύθη ἡ ἀδελφοποιία πάλιν δι᾿ οὓς λόγους ἀναφέρομεν κατωτέρω. Τὸ ἔγγραφον καὶ ὑπὸ τὴν δημοσιευομένην διασκευὴν καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχικήν του μορφὴν εἶναι ἀνέκδοτον, καθ᾿ ὅσον γνωρίζω. Ἡ εὕρεσις τοῦ πρωτοτύπου δὲν θὰ εἶναι διασαφητικὴ μόνον τῶν λόγων, δι᾿ οὓς ἐξεδόθη τὸ ἐπιτίμιον κατὰ τῶν ἀδελφοποιητῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς διασκευῆς.

Κῶδ. Σιν. 1651 φ. 20β (καὶ 1605 φ. 181β).

Ἐπιτίμιον κατὰ τῶν παρανόμως ἀδελφοποιούντων.

† *Γινώσκετε ὅτι ἡ καθ᾿ ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Ἁγία καὶ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἔχει ἔθος ἴδιον, σταθερόν τε καὶ μονιμώτατον τοιοῦτον παραλαβοῦσα ἐκ τῶν*

ἀρχαίων πατέρων, τῶν διαδόχων καὶ ἰσαποστόλων, τὸ τὰς μὲν νομίμους, εὐλόγους τε καὶ κανονικὰς διατάξεις καὶ παραδόσεις ὁποῦ ἐξ ἀρχῆς ἐπεκράτησαν, ἐπινοίᾳ τοῦ ἁγίου πν(εύματο)ς, νὰ ἐνεργοῦνται εἰς ὅλον τὸ χριστιανικὸν σύστημα καὶ πλήρωμα, νὰ τὰς παραφυλάττῃ καὶ νὰ τὰς συντηρῇ ἀκαινοτομήτους καὶ ἀπαραλλάκτους, ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ ἀείποτε, τὰ δ᾿ ἔκφυλα, ἀσυνήθη τε καὶ ἀπρόσφορα νεωτερίσματα τῶν ἀτοπημάτων, ὅσα μάλιστα ἡ ἀναισθησία καὶ χυδαιότης τῶν πολλῶν ἐφευρίσκει μὲ σφαλερὲς φαντασίες· καὶ μὲ λογισμοὺς ἀνοήτους, ἐκεῖνα ἀπὸ πρώτης ἀρχῆς ὡς ξένα καὶ ἀνωφελῆ καὶ ἀλλότρια τῆς χριστιανικῆς πολιτείας, παρευθὺς νά τα ἀποκρούῃ καὶ νά τα καιαργῇ διὰ νὰ μὴν προχωρῇ εὐκόλως κανένα βλαβερὸν καὶ ἄτοπον, ὅτι ἐκ τούτων ἀκολουθοῦσι πολλάκις τὰ πλέον χειρότερα· καὶ τοῦτο ἐπενοήθη διὰ πολλὰς αἰτίας, τὸ νὰ ἀναιροῦνται δηλονότι τὰ ἀλλόκοτα. Ἐπειδὴ λοιπὸν παραστάντες τινὲς Χριστιανοὶ ἐγχώριοι τοῦ Καρπενησίου ἀνήγγειλαν ἡμῖν ὅτι κάποιοι ἀνόητοι ἄνθρωποι ἐξ αὐτῶν ἐφαντάσθησαν μὲ στοχασμὸν μωρὸν καὶ ἄγνωστον νὰ συστήσουν ἀδελφοποιίαν τινὰ ἀσύστατον καὶ ἔξω τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνηθείας καὶ παραδόσεως, τὴν ὁποίαν μὲ αὐτονομίαν ἐδικήν τους ἐνεργοῦντες την δἰ ἐπῳδῶν τινων ἀνοικείων, τάχα καθ᾿ ὁμοίωσιν τῆς κανονικῶς νομοθετηθείσης υἱοθεσίας, ἐκείνης τῆς ἱερολογίας, ὀνομάζονται εἷς ὑπὲρ τοῦ ἄλλου ἀδελφοπιστοὶ πρᾶγμα ποιοῦντες παράνομον, ἀνωφελὲς μετεώρισμα καὶ ἄχρηστον τελείως καὶ μάταιον. Καὶ δὲν αἰσθάνονται οἱ ἀνόητοι νὰ γνωρίσουν ὅτι ἦτον χριστιανικὸν κυρίως καὶ ἀληθῶς καὶ πρώτως ἀδελφοποιία ἀναφύεται καὶ προέρχεται ἀπὸ τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας, ἐξ ἧς μὲ τὴν ἐπιφοίτησιν καὶ χάριν τοῦ ἁγίου πν(εύματο)ς ἀναγεννώμενοι καὶ εἰς τὰς τρεῖς καταδύσεις βαπτιζόμενοι υἱοὶ θεοῦ κατὰ θ(εὸ)ν ἐξερχόμεθα καὶ ἀδελφοὶ τελειούμεθα. Τίς λοιπὸν ἔτι χρεία τῆς ἄλλης καὶ πεπλανημένης ἀδελφοποιίας; ἆρα οἱ τοιοῦτοι δὲν ἀντίκεινται ἀληθῶς τολμηρῶς εἰς τὴν ἀληθῆ πν(ευματ)ικήν τε καὶ σωτήριον ἐκείνην ἀδελφοποιίαν, ἢ κἂν δὲν ἀκούουσι τοῦ ἱεροῦ Ἀποστόλου γράφοντος εἰς τὰ ἔθνη, νὰ μάθωσι τί τὸ αἴτιον ὅτι ἀδελφοὺς καλεῖ πάντας; Φανερὸν ἐκ τούτων ὅτι ἔκτοπον εἶναι, διεστραμμένον τε καὶ παράνομον αὐτὸ τὸ ἐπινόημα, ὁποῦ μετέρχονται χωρὶς τὴν εἴδησιν καὶ προτροπὴν καὶ τὴν ἄδειαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας. Τούτου χάριν ἡ μετριότης ἡμῶν κατὰ τὴν ἀπαραίτητον περιέργειαν καὶ φροντίδα ὁποῦ ἔχει περὶ τὰ τοιαῦτα καὶ κοινῶς συνδιασκεψαμένη καὶ διαγνοῦσα τὸ βλαβερὸν καὶ ἀπαίσιον τοῦ πράγματος γράφει καὶ ἀποφαίνεται συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἁγίῳ πν(εύματ)ι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν ἵνα ἡ ἀσυνήθιστος αὕτη καινοτομία ὁποῦ ἄρχισε νὰ ἐνεργῆται εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ὡς ἄχρηστος καὶ παράλογος εἴη ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἐν ἀργίᾳ παντελεῖ καὶ ἀπραξίᾳ, ὡς ψευδολογία τις καὶ ἀποβεβλημένη βλάβη καὶ μηκέτι τολμήσῃ τις διελθεῖν τὴν τοιαύτην ἀδελφοποιίαν ὡς ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, ἱερεῖς τε ὁμοῦ καὶ λαϊκοί, πάντες γὰρ ἀδελφοί ἐσμεν ἐν Χ(ριστ)ῷ Ἰησοῦ. Ὅστις δ᾿ ἂν τῶν ἱερέων

τολμήση εἰσέτι ἐπῳδάς τινας ἢ εὐχὰς ἀνοικείους ἐκφωνῆσαι περὶ τὴν τοιαύτην μυθώδη καὶ ἀσύστατον ἀδελφοποιίαν καὶ τερατολογίαν, τό γε νῦν ἔχον ἀργὸς μενέτω πάσης ἱερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως καὶ ἐστερημένος παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ εἰσοδήματος, παρ' οὐδενὸς συμφορούμενος ἢ συλλειτουργούμενος ἢ εἰσόδημα ἐκκλησιαστικὸν παρεχόμενος ἐν ἀργίᾳ καὶ ἀφορισμῷ ἀλύτῳ. Οἱ δὲ λαϊκοὶ Χριστιανοί, ὅσοι αὐθαδῶς μὴ ὑποταχθέντες τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ συνοδικῇ ταύτῃ ἀποφάσει, ἀπειθεῖς φανῶσι, καὶ πάλιν μείναντες ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ πλάνῃ ἐνεργεῖν θελήσωσι τὴν αὐτὴν ληρώδη ἀδελφοποιίαν, ἣν ἡ ἐκκλησία ἀποστρέφεται ὡς ἐβδελυγμένην, ἀλλ' ἐμμείνωσιν ἐπὶ τῇ αὐτῇ πονηρᾷ καὶ κακῇ συνηθείᾳ, ἀφωρισμένοι εἴησαν.

Αἱ κυριώταται μελέται παρ' ἡμῖν περὶ ἀδελφοποιίας εἶναι ἡ τοῦ καθηγητοῦ κ. Κ. Ράλλη, «Περὶ ἀδελφοποιίας» εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν Ἐπετηρίδα τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τ. 3 (1906 - 7) σ. 293 κἑξ. καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ καθηγητοῦ κ. Σ. Κυριακίδου «Ἀδελφοποιία» εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν. Αὐτόθι σημειοῦται καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Συντομώτερα εἶναι τὰ ἄρθρα ἀδελφοποιία, ἀδελφοποιητός, ἀδερφοχτὸς τοῦ Ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ τοῦ Ἐλευθερουδάκη. Εἰς τὰ ἀνωτέρω γεγραμμένα ὀλίγας παρατηρήσεις καὶ μαρτυρίας προσθέτω ἐνταῦθα [1].

Τὸ ἔθιμον τῆς ἀδελφοποιίας ἐγεννήθη εἰς ἀρχαίους χρόνους καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται μέχρι σήμερον. Ἀνεξαρτήτως τῶν λόγων τῆς γενέσεώς του πάντως καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀλληλοβοηθείας ἐνίσχυσεν αὐτὸ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ὅπως π.χ. εἰς τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας παρ' ἡμῖν, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ μεγάλου τελευταίου πολέμου παρὰ τοῖς Σέρβοις. Εἰς τοὺς νομάδας ἦτο διὰ τὸν αὐτὸν λόγον συνηθεστέρα ἡ ἀδελφοποιία, ἐνδιαφέρον δὲ χωρίον εἶναι τὸ περὶ τῶν Σκυθῶν τοῦ Λουκιανοῦ (Τόξαρις 37), τὸ ὁποῖον συγχρόνως μᾶς ὁμιλεῖ καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς δι' αἵματος ἀδελφοποιίας: «*Ἐπειδὰν προκριθείς τις ἤδη φίλος ᾖ, συνθῆκαι τὸ ἀπὸ τούτου καὶ ὅρκος ὁ μέγιστος, ἦ μὴν καὶ βιώσεσθαι μετ' ἀλλήλων καὶ ἀποθανεῖσθαι, ἢν δέῃ, ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου τὸν ἕτερον. Καὶ οὕτω ποιοῦμεν· ἀφ' οὗ γὰρ ἐντεμόντες ἅπαξ τοὺς δακτύλους ἐνσταλάξωμεν τὸ αἷμα εἰς κύλικα καὶ τὰ ξίφη ἄκρα βάψαντες ἅμα ἀμφότεροι ἐπισχόμενοι πίωμεν, οὐκ ἔστιν ὅ,τι τὸ μετὰ τοῦτο ἡμᾶς διαλύσειεν ἄν*».

Εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τὸ ἔθιμον τῆς ἀδελφοποιίας ἔγινε σύνηθες κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους, ὅτε ἐπλάσθησαν καὶ αἱ λέξεις ἀδελφοποιῶ, ἀδελφοποιία, ἀδελφοποίησις, ἀδελφοποιητός. Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων ἂς σημειωθοῦν ἐνταῦθα ὀλίγαι

[1] Ἰδὲ καὶ τὰς σκέψεις περὶ ἀδελφοποιίας (Blutbrüderschaft) τοῦ W. Wundt, Kultur und Geschichte 1920 σ. 83 κἑξ.

μαρτυρίαι ἀθησαύριστοι ἢ σπανιώτεραι: Ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ὁσίου Θεοδοσίου τοῦ Συκεώτου [1]: «πεῖσαι αὐτὸν ἀδελφοποίησιν ποιῆσαι μετ' αὐτοῦ». Ἐν τῷ Στρατηγικῷ τοῦ Κεκαυμένου σ. 49,11: «ἀδελφοποιήσεις καὶ συντεκνίας ἐπιτηδεύονται». Εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Τζέτζου (Pressel) σ. 16: «ἀδελφοποιητῷ δικαίῳ θαρροῦσαι τὸν παλαμναῖον ἐκεῖνον γεραίρουσι πανταχοῦ». Διὰ τὴν εὐλογίαν τῆς ἀδελφοποιίας ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας συνετάχθησαν καὶ εὐχαὶ καὶ πολλὰς ἐδημοσίευσε, πλὴν τοῦ Goar, καὶ ὁ Ρῶσσος Δημητριέφσκη εἰς τὰ Εὐχολόγια τὰ δημοσιευθέντα τὸ 1910 εἰς τὸ Κίεβον. Οὕτω π. χ. σ. 215 δημοσιεύεται «ἀκολουθία καὶ τάξις εἰς ἀδελφοποίησιν· ὁ πρῶτος ἀδελφὸς τίθησι τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπάνω τοῦ εὐαγγελίου καὶ ὁ δεύτερος ἐπάνω τῆς χειρὸς τοῦ πρώτου ἀδελφοῦ» [2].

Ἀδελφοποιία ἐτελεῖτο καὶ μεταξὺ νέων διαφόρων φύλων, ὅπως δεικνύει καὶ ὁ στίχος τοῦ Σαχλίκη (Συναξ. γυναικῶν ἐκδ. Krumbacher στ. 1201):

ἄλλη δι' ἀδελφοποιητὸν
ἔχει τὸν ἀγαπητικό.

Ὁ αὐτὸς ὅμως στίχος δεικνύει ὅτι ἡ ἀδελφοποιία αὐτὴ ἔχασε τὴν ἁγνότητά της καὶ δι' αὐτὸ ἡ ἐκκλησία ἀπηγόρευσε τὴν ἀδελφοποιίαν μάλιστα μεταξὺ μοναχῶν [3]. Εἰς τὸ τυπικὸν τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου [4] λέγεται: «οὐ σχοίης μετὰ κοσμικῶν ἀδελφοποιίας ἢ συντεκνίας ὁ φυγὰς τοῦ κόσμου καὶ τοῦ γάμου».

Αἱ ἀπαγορεύσεις αὗται εἰς τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἔχασαν τὴν δύναμίν των, διότι ἡ ἀδελφοποιία ἐνίσχυε τὴν ἀλληλοβοήθειαν καὶ ἀλληλεγγύην κατὰ τῶν Τούρκων καὶ δι' αὐτὸ τὸ ἔθιμον ἔλαβε πάλιν νέαν ἐπίδοσιν. Ὁ ἑξῆς ἐκ Κρήτης στίχος εἶναι χαρακτηριστικός:

βοήθα μου σκύλ' ἀδερφοχτὲ καὶ ὁ Τοῦρκος θά με φάῃ.

Οἱ συνδεόμενοι δι' ἀδελφοποιίας ἐβοήθουν ἀλλήλους εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων, διὰ τοῦτο δ' εὐλόγως καὶ κατὰ τὴν συγκρότησιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας βαθμὸς τῶν μυουμένων ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοποιητοῦ [5]. Ὁ δι'

[1] Θεοφ. Ἰωάννου, Μνημεῖα Ἁγιολογικὰ 1884 σ. 481.

[2] Ἰδὲ τὸν πίνακα παρὰ τῷ Δημητριέφσκη, Εὐχολόγια σ. 20 - 21, ὅπου εἰς τὰς λέξεις ἀδελφοποιία, ἀδελφοποίησις γίνεται παραπομπὴ εἰς τὰς δημοσιευομένας εὐχάς.

[3] Βλ. Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων τ. 5, 400 καὶ τ. 6, 126. Migne, Patrologia Graeca τ. 100 στ. 1064.

[4] Ph. Meyer, Die Haupturkunden für die geschichte der Athosklöster σ. 113, 12.

[5] Ὡς χαρακτηριστικὸν ὅτι ἡ ἀδελφοποιία ἐπεδίωκε τὴν ἀλληλοβοήθειαν εἶναι καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐν Ἠπείρῳ σήμερον ἀδιρφουπτοὶ λέγονται οἱ συγγενεῖς οἱ βοηθοῦντες, ὑπηρετοῦντες κατὰ τὸν γάμον τοὺς προσκεκλημένους, οἱ προσφέροντες ποτά, φαγητά. Βλ. Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου, Λαογραφικὰ ἐξ Ἠπείρου ἐν τῇ Λαογραφίᾳ τ. 5 (1915) σ. 25 κἑξ.

ἀδελφοποιίας σύνδεσμος κατὰ τῶν Τούρκων ἴσχυσε μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων εἰς τὴν Κρήτην (ὅπου οἱ ἀδελφοποιητοὶ ὀνομάζονται ἀδερφοχτοὶ) καὶ ἔχομεν γράμμα τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακεὶμ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 10 Μαρτίου 1877 [1], τὸ ὁποῖον ἐπιτιμᾷ τοὺς ἀδερφοχτοὺς καὶ τοὺς βοηθοῦντας τὸν σύνδεσμον αὐτῶν. Τὸ γράμμα πλὴν ἄλλων λέγει: «*πληροφορούμεθα ἐπισήμως ὅτι ἱερεῖς τινες αὐτόθι διὰ προτροπῶν ἐκνόμων καὶ διαφόρων ἀπατηλῶν μέσων σχηματίζουσι μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ἀδελφοποιίας ἐνισχύοντες μάλιστα αὐτὰς καὶ δι᾽ ὅρκων· ἐκ δὲ τῶν οὕτω σχηματισθεισῶν ἀδελφοτήτων ὅτι ἐξεδηλώθησαν ἐπ᾽ ἐσχάτων καὶ συμπτώματά τινα διαγωγῆς ἄντικρυς ἀντικειμένης εἰς τὸ πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Κυβέρνησιν ὀφειλόμενον καθῆκον τῆς ὑποταγῆς καὶ ὑπηκοότητος*».

Ἡ τροπὴ λοιπὸν τῆς ἀδελφοποιίας κατὰ τῶν Τούρκων μᾶς ἑρμηνεύει τὸ γεγονὸς ὅτι παρὰ τὰς ἀπαγορεύσεις τῆς Ἐκκλησίας τὸ ἔθιμον ἐνισχύθη, δὲν διελύθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Καὶ τὸ ἀνωτέρω δημοσιευόμενον ἐπιτίμιον κατὰ τῶν ἱδρυτῶν ἀδελφοποιίας ἐν Καρπενησίῳ ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐσκόπουν καὶ οἱ ἐπιτιμώμενοι ἀδελφοποιητοὶ ἀντίδρασιν κατὰ τῶν Τούρκων, ἂν καὶ τοῦτο δὲν εἶναι σαφὲς ἐκ τοῦ κειμένου.

Κ. ΑΜΑΝΤΟΣ

[1] Τὸ γράμμα σῴζεται ἐν ἀντιγράφῳ καὶ εἰς τὸν Κώδ. Σιν. 2265 σ. 197.

ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΟΙ ΛΟΓΟΙ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΩ ΙΕΡΑΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΤΑΥΡΟΠΗΓΙΑΚΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας τὰ ἀρχεῖα τῶν Μονῶν τοῦ Ἄθω ἦσαν ἀπρόσιτα εἰς ξένους καὶ ἡμετέρους ἐκ φόβου μὴ πάθωσι καὶ ταῦτα τὰς συλήσεις, ἃς ὑπέστησαν καὶ αἱ βιβλιοθῆκαι κατὰ διαφόρους ἐποχάς.

Ἐπετρέπετο δὲ μόνον οὐχὶ ἡ ἀναδίφησις, ἀλλ᾽ ἡ παράδοσις καὶ ἀντιγραφὴ ὡρισμένων ἐγγράφων εἰς ἐπισήμους λογίους, ἔχοντας εἰδικὰ πατριαρχικὰ συστατήρια γράμματα πρὸς τὴν Κοινότητα ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ.

Καί ποτε μάλιστα ἡ Ἐκκλησία συστήσασα τῇ ἱερᾷ μονῇ τοῦ Ἐσφιγμένου κατ᾽ εὐθεῖαν καὶ διὰ τῆς Κοινότητος, ὅπως ἀποστείλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὴν Γερμανικὴν Πρεσβείαν παλίμψηστον κώδικα ἵνα ἀναγνώσωσιν αὐτὸν ἐκεῖ, δι᾽ ὧν εἶχον μέσων, ἅπερ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει δὲν ὑπῆρχον, κατὰ τὴν γνώμην τῶν σοφῶν Γερμανῶν, δὲν εἰσηκούσθη ἐκ φόβου τῆς ὑπεξαιρέσεως ἢ ἀντικαταστάσεως. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὅμως καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐκ τῆς τουρκικῆς δουλείας, ἡ ὁποία κυρίως ἐγέννα τοὺς φόβους, ἐπετράπη ἡ εἴσοδος καὶ τῶν ξένων αὐτῶν οὐ μόνον εἰς τὰ ἀρχεῖα, ὧν καὶ τὰ ἐλάχιστα τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς ἔγγραφα ἐφωτογράφησεν ὁ κ. Γαβριὴλ Μιλλέ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σκευοφυλάκια τῶν μονῶν, τὰ ὁποῖα πρότερον ἦσαν πάντῃ ἄγνωστα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς νεωτέρους προϊσταμένους αὐτῶν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς ἐλευθερίας ἐπετράπη καὶ εἰς ἐμὲ ἡ ἀντιγραφὴ τῶν ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς μονῆς τοῦ Δοχειαρίου ἐγγράφων [1] καὶ ἡ ταξιθέτησις τοῦ ὅλου αὐτῆς ἀρχείου. Ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων παραδίδωμι εἰς τὴν δημοσιότητα ἄνευ ὑπομνηματίσεως, ἐλλείψει ἐνταῦθα τῶν ἀναγκαιούντων βοηθημάτων, τό γε νῦν, τοὺς χρυσοβούλλους λόγους, οὓς κατέχει ἡ μονὴ αὕτη, βραδύτερον δὲ θὰ δημοσιεύσω τὰ κρισιμόγραφα ἔγγραφα τῶν διαφόρων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἀπογραφέων καί τινα πατριαρχικά.

[1] Ἐν τῇ ἀριθμήσει τῶν ἐγγράφων μετεχειρίσθην τὰ στοιχεῖα τῆς ἀλφαβήτου πρὸς ἀποφυγὴν συγχίσεως πρὸς τοὺς ἐπί τινων ἐξ αὐτῶν ὑπάρχοντας ἀραβικοὺς ἀριθμούς.

1.

Χρυσόβουλλος λόγος Ἀνδρονίκου τοῦ Γ'. περὶ κατοχῆς τοῦ μετοχίου τοῦ Ῥωσαίου[1].

(ἔτ. 6839=1331)

Ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λόγος ὑπ' ἀριθμὸν ἐν ἀρχείῳ τῆς Μονῆς ΙΑ' γέγραπται ἐπὶ χάρτου διαστάσεων 0,35×0,29 καὶ εἶτα ἐπικεκόλληται ἐπὶ λίαν λεπτῆς μεμβράνης.

† Ἐπεὶ οἱ μοναχοὶ τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς βασιλείας μου τῆς κατὰ τὸ Ἅγιον ὄρος τοῦ Ἄθω διακειμένης καὶ εἰς ὄνομα τιμωμένης τῶν τιμίων ἀρχιστρατήγων τῶν ἄνω δυνάμεων καὶ ἐπικεκλημένης τοῦ Δοχειαρίου, ἀνέφερον ὅτι μεθ' ὧν κέκτηνται ἑτέρων κτημάτων διὰ χρυσοβούλλου τοῦ ἁγίου μου αὐθέντου καὶ βασιλέως, τοῦ πάππου τῆς βασιλείας μου[2], καὶ ἑτέρων εὐλόγων δικαιωμάτων κατέχουσι καὶ τὸ μετόχιον αὐτῶν τὸ λεγόμενον τοῦ Ῥωσαίου τὸ διακείμενον περὶ τὸν Διαβολόκαμπον καὶ παρεκάλεσαν ἵνα πορίσωνται ἐπὶ τούτῳ καὶ χρυσόβουλλον τῆς βασιλείας μου, τὴν παράκλησιν αὐτῶν προσδεξαμένη τὸν παρόντα χρυσόβουλλον[3] ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐπιβραβεύει αὐτοῖς δι' οὗ προστάσσει καὶ διορίζεται κατέχειν αὐτοὺς τὸ τοιοῦτον μετόχιον καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἀνενοχλήτως καὶ ἀδιασείστως, ἔτι τε ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως μετὰ τῆς νομῆς καὶ περιοχῆς αὐτοῦ. Ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν ἀποσπασθεῖσαν γῆν τῶν (χιλίων πεντακοσί)ων[4] μοδίων τοῦ Ῥωσαίου ἐκείνου καὶ δοθεῖσαν πρὸς (τοὺς βαρβαρηνοὺς) κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ εἰρημένου χρυσοβούλλου καὶ τῶν ἑτέρων εὐλόγων δικαιωμάτων καὶ οὐδὲν εὑρίσκουσιν ἐπὶ τῇ κατοχῇ καὶ νομῇ τούτου καὶ τῆς εἰρημένης γῆς

[1] Τὸ μετόχιον τοῦτο ἔκειτο ἐν Καλαμαρίᾳ, ἀπωλέσθη δὲ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων.

[2] Τὸ ἀναφερόμενον ὧδε χρυσόβουλλον δὲν ὑπάρχει.

[3] Ἐνταῦθα καὶ κατωτέρω ἐλλείπει ἡ λέξις λόγος· ἀφέθη χῶρος καὶ δὲν ἐγράφη.

[4] Αἱ ἐντὸς τῶν παρενθέσεων προστεθεῖσαι λέξεις ὡς ἐξίτηλοι κατασταθεῖσαι συνεπληρώθησαν ἐκ τοῦ ἀμέσως κατόπιν δημοσιευομένου χρυσοβούλλου.

παρά τινος τῶν ἁπάντων τὴν τυχοῦσαν καταδυναστείαν ἢ διενόχλησιν. Τούτου γὰρ χάριν ἐπεχορηγήθη τοῖς διαληφθεῖσι μοναχοῖς καὶ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λόγος τῆς βασιλείας μου καὶ ἐπεδόθη κατὰ μῆνα[1] τῆς τρεχούσης Ἰνδικτιῶνος... τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τριακοστοῦ ἐνάτου ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος.

† ***Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος.***

2.

Χρυσόβουλλος λόγος Ἰωάννου Ε'. τοῦ Παλαιολόγου περὶ τοῦ μετοχίου τοῦ Ῥωσαίου καὶ τοῦ τῆς Ἑρμηλείας.

(Μάϊος τοῦ ἔτους 6851 (= 1343) ἰνδ. ια').

Ὁ κατωτέρω χρυσόβουλλος λόγος ἐξεδόθη ὅτε ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Γ.' Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἦγε τὸ ἑνδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Ἐγράφη δὲ ἐπὶ μεμβράνης διαστάσεων 0,47×0,31 καλῶς διατηρουμένης καὶ φέρει ἀριθμ. ΙΒ'. ἐν τῷ ἀρχείῳ. Ὑπάρχει καὶ ἕτερον ἀπόγραφον ἐφθαρμένον ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἐπὶ χάρτου διαστάσεων 0,27×0,29. Κάτωθι τούτου ὑπάρχουσι γεγραμμένα τὰ ἑξῆς· «εἶχε καὶ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς καὶ θείας χειρὸς τό: Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος. Τὸ παρὸν ἴσον ἀντιβληθὲν καὶ εὑρεθὲν κατὰ πάντα ἐξισάζον τῷ πρωτοτύπῳ ὑπεγράφη.»

† Ὁ εὐτελὴς Ἐπίσκοπος Σωζουπόλεως Ἰάκωβος.

† Ἐπεὶ οἱ μοναχοὶ τῆς ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει τοῦ Ἄθω διακειμένης σεβασμίας Μονῆς τῆς εἰς ὄνομα τιμωμένης τῶν τιμίων ἀρχιστρατήγων τῶν ἄνω Δυνάμεων καὶ ἐπικεκλημένης τοῦ Δοχειαρίου ἀνέφερον ὅτι πρὸ χρόνων ἀπεσπάσθη ἀπὸ τοῦ περὶ τὴν Καλαμαρίαν κτήματος αὐτῆς τοῦ λεγομένου Ῥωσαίου καὶ Διαβολοκάμπου γῆ μοδίων χιλίων πεντακοσίων καὶ ἡ μὲν ἀπὸ ταύτης ἐδόθη πρὸς τοὺς βαρβαρηνοὺς ἡ δὲ πρὸς τὸν Νεοκαστρίτην, ὡσαύτως ἀπεσπάσθη

[1] Ὁ μὴν καὶ ἡ Ἰνδικτιὼν ἥτις εἶναι ἡ ΙΔ' δὲν γράφονται. Ἀφέθη χῶρος, ὅπως γραφῶσιν, ἀλλὰ τίς οἶδε τίνων ἕνεκα λόγων δὲν ἐγράφησαν.

καὶ ἀπὸ τοῦ ζευγηλατείου αὐτῶν τῆς Ἑρμηλείας γῆ μοδίων τριακοσίων πεντήκοντα καὶ ἐδόθη πρὸς τὸν Κομνηνούτζικον ἐκεῖνον,[1] εἶτα ὁρισμῷ τοῦ ἁγίου μου αὐθέντου καὶ βασιλέως, τοῦ πατρὸς τῆς βασιλείας μου, τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου, ἀφῃρέθη ἐξ αὐτῶν ἡ τοιαύτη γῆ καὶ ἐδόθη πρὸς τὸν κύριον Μανουὴλ τὸν Βεστιάριον ἐκεῖνον κατὰ λόγον γονικότητος, εἶτα δι' ἑτέρου προστάγματος διωρίσατο ὁ ἅγιός μου αὐθέντης καὶ βασιλεύς, ὁ πατὴρ τῆς βασιλείας μου, ὁ ἀοίδιμος καὶ μακαρίτης, ὡσὰν κατέχηται ἡ τοιαύτη γῆ παρὰ τῶν ῥηθέντων μοναχῶν τοῦ Δοχειαρίου καὶ κατέχεται παρ' αὐτῶν αὕτη μέχρι τοῦ νῦν καὶ παρεκάλεσαν οἱ δηλωθέντες μοναχοὶ ἵνα πορίσωνται χρυσόβουλλον τῆς βασιλείας μου ἐπὶ τοῖς ῥηθεῖσι δύο κτήμασιν αὐτῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐπὶ τῇ διαληφθείσῃ γῇ τῇ κατὰ λόγον εὐεργεσίας τοῦ ἁγίου μου αὐθέντου καὶ βασιλέως, τοῦ πατρὸς τῆς βασιλείας μου, τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου, δοθείσῃ πρὸς τοὺς διαληφθέντας μοναχούς. Ἐφ' ᾧ δὴ κτήματι αὐτῶν τῷ καλουμένῳ τοῦ Ῥωσαίου καὶ τοῦ Διαβολοκάμπου ἐδείμαντο ἀρτίως ἐκ νέου καὶ Πύργον οἱ τοιοῦτοι μοναχοί. Τὴν παράκλησιν αὐτῶν εὐμενῶς προσδεξαμένη ἡ βασιλεία μου ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐπιβραβεύει τούτοις τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον αὐτῆς. Δι' οὗ προστάσσει καὶ διορίζεται κατέχειν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς τοὺς δηλωθέντας μοναχοὺς τὰ ῥηθέντα δύο κτήματα αὐτῶν, τό τε λεγόμενον τοῦ Ῥωσαίου καὶ τῆς Ἑρμηλείας μετὰ τῆς διαληφθείσης γῆς τῶν χιλίων ὀκτακοσίων πεντήκοντα μοδίων τῆς κατὰ λόγον εὐεργεσίας τοῦ ἁγίου μου αὐθέντου καὶ βασιλέως, τοῦ πατρὸς τῆς βασιλείας μου, τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου, τῆς δοθείσης πρὸς τοὺς δηλωθέντας μοναχοὺς ἀνενοχλήτως παντάπασι καὶ ἀδιασείστως μετὰ πάσης τῆς περιοχῆς καὶ νομῆς καὶ τῶν δικαίων αὐτῶν, ἔτι τε ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως καὶ ἔχειν ἐπ' ἀδείας συνιστᾶν καὶ βελτιοῦν αὐτὰ καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον καὶ βέλτιον προάγειν κατὰ τὸν ἐγχωροῦντα καὶ δυνατὸν αὐτοῖς τρόπον καὶ ὡς βούλονταί τε καὶ δύνανται καὶ κατέχειν καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς γενησομένας βελτιώσεις μετὰ τῶν εἰς ταῦτα προσκαθημένων ἀδιασείστως. Τῇ γοῦν ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ

[1] Δηλαδὴ τὸν ἀποιχόμενον, τὸν τεθνεῶτα.

παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου καθέξουσι μὲν οἱ δηλωθέντες μοναχοὶ τῆς σεβασμίας Μονῆς τοῦ Δοχειαρίου τὰ δηλωθέντα κτήματα αὐτῶν καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς Πύργον μετὰ καὶ τῆς διαληφθείσης γῆς τῆς κατὰ λόγον εὐεργεσίας δοθείσης πρὸς αὐτοὺς παρὰ τοῦ ἁγίου μου αὐθέντου καὶ βασιλέως, τοῦ πατρὸς τῆς βασιλείας μου, τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου, ἀναφαιρέτως πάντῃ καὶ ἀναποσπάστως καὶ ἀδιασείστως καὶ οὐδόλως εὑρήσουσι παρά τινος εἴς τι ἐξ αὐτῶν καταδυναστείαν καὶ ἀδικίαν τινά.

Τούτου γὰρ χάριν ἐγένετο αὐτοῖς καὶ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λόγος τῆς βασιλείας μου ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα Μάϊον τῆς νῦν τρεχούσης ἑνδεκάτης Ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ πρώτου ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος.

† ***Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος.***

† ***Διὰ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ Ἰωάννου τοῦ Ῥαούλ.***

3.

Χρυσόβουλλος λόγος Στεφάνου αὐτοκράτορος Σερβίας καὶ Ῥωμανίας περὶ τῶν χωρίων Καστελίου καὶ Ῥαβενικαίας.

(Μάρτιος τοῦ ἔτους 6857 (=1349) ἰνδ. β').

Ὁ χρυσόβουλλος οὗτος λόγος ἐγράφη ἐπὶ μεμβράνης διαστάσεων 0,29×0,29, ὁ δὲ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενος ἕτερος χρυσόβουλλος δὲν ὑπάρχει. Ὁ ὑπογράφων αὐτὸν Στέφανος εἶναι ὁ φιλόδοξος Δουσσὰν (1331 - 1355), ὅστις τῷ 1352 ἀφωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Καλλίστου, διότι, παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ἥνωσεν ἑλληνικάς τινας μητροπόλεις ἐν Μακεδονίᾳ μετὰ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πεκίου, καὶ διότι ὑπῆρχεν ἡ ὑπόνοια, ὅτι ἀπέκλινεν εἰς τὸν Παπισμόν, τῷ δὲ 1376 συνεχωρήθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Φιλοθέου, ἀφ' οὗ διεκανονίσθη τὸ ζήτημα τὸ προκαλέσαν τὸν ἀφορισμὸν καὶ ἡ Σερβικὴ Ἐκκλησία καὶ ὁ λαὸς μετὰ τοῦ ἡγεμόνος Λαζάρου διὰ πρεσβείας, ἐχούσης ἐπὶ κεφαλῆς ζηλωτήν τινα ἁγιορείτην μοναχὸν Ἡσαΐαν ἐξῃτήσαντο συγγνώμην. Μετὰ τὴν φυγὴν τῶν Σέρβων ἐκ Μακεδονίας ἔπαυσε τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ ἐν τῇ μονῇ, ἅτε μὴ θεωρουμένου εὐεργέτου αὐτῆς, ὡς δείκνυται ἐκ τῶν εἰλη-

τῶν. Τὰ δὲ χωρία ἀποκατέστησεν αὕτη ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ. Τὸ χρυσόβουλλον ἐν τῷ ἀρχείῳ φέρει ἀριθ. ΙΓ΄.

† Ἐπεὶ πρὶν εὐηργέτησεν ἡ βασιλεία μου τῇ σεβασμίᾳ βασιλικῇ Μονῇ τῶν τιμίων Ἀσωμάτων ἀΰλων ἐπουρανίων ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ καὶ ἐπικεκλημένου τοῦ Δοχειαρίου διὰ προγενεστέρου χρυσοβούλλου τῆς βασιλείας μου τὸ χωρίον τοῦ Βερνάρου περὶ τὰς Σέρρας καὶ περὶ τὴν Σλάνιτζαν χωρίον τὴν Σφέστιανην. Διὰ γοῦν ἀναγγέως τινὰς δουλείας τῆς βασιλείας μου ἀφιρέθησαν ἐξ αὐτῆς τῆς σεβασμίας τὰ τοιαῦτα χωρία ἀρτίως καὶ ἀντ᾽ αὐτὰ δωρεῖται καὶ εὐεργετεῖ ἡ βασιλεία μου τὴν ῥηθεῖσαν σεβασμίαν Μονὴν τοῦ Δοχειαρίου τὸ καστέλιον, τὴν Ῥαβενίκαιαν σὺν τοῦ ἐκεῖσαι πύργου καὶ τῶν εὑρισκομένων παροίκων καὶ ἐλευθέρων ἀμπελίων καὶ χωραφίων καὶ μεθ᾽ ὃν ἔχει δικαίων καὶ προνομίων καὶ πάσης τῆς νομῆς καὶ περιοχῆς αὐτοῦ καὶ ἀπολύει τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον τῆς βασιλείας μου· ὅθεν καὶ τῇ ἰσχΰϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου καθέξει μὲν καὶ νεμηθήσεται ἡ τοιαύτη σεβασμία τῶν τιμίων ἀρχαγγέλων ἐπουρανίων καὶ νοερῶν δυνάμεων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ καὶ ἐπικεκλημένου τοῦ Δοχειαρίου, τὸ ῥηθὲν καστέλιον, τὴν Ἀραβενίκαιαν μετὰ τοῦ ἐκεῖσε πύργου καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ πάσης τῆς νομῆς καὶ περιοχῆς αὐτοῦ ἀνενοχλήτως, ἀναποσπάστως καὶ ἀναφαιρέτως καὶ ἐκτὸς βάρους τινὸς καὶ πάσης ἐπειρείας δημοσιακῆς καὶ συζητίας (;) καὶ οὔτε ζευγαρατείας ἢ δημοδέων (;) ἢ μετα... ἀπετηθήσεται ποτὲ ἐξ αὐτῆς δὴ τῆς Ἀραβενίκαιας οὔτε μὴν καστροκτησίας ἢ ἀγκαρίας ἢ ἄλοι τις ἐπείριά τε καὶ δόσις ἄλλως τῷ θεῷ ἀφιερωμένα διατηρόνται ἀνέπαφα ἀπάτιτα καὶ ἀκαταδούλοτα τούτου καὶ χάριν ἐγένετο καὶ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λόγος τῆς βασιλείας μου καὶ ἀπελύθι τῇ διαληφθείσι σεβασμίᾳ μου μονῇ ἐν μηνὶ Μάρτιον τῆς νῦν τρεχούσης ἰνδίκτου β΄. τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ εὐδόμου ἔτους ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβέστατον καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος.

† ***Στέφανος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Σερβίας καὶ Ρωμανίας.***

3 ἐπικεκλημένη 6 ἀναγκαίας 7 ἀφῃρέθησαν 10 ἐκεῖσε 11 μεθ᾽ ὧν 17 ἐπικεκλημένη 20 ἐπηρείας 22 ἀπαιτηθήσεται 23 καστροκτισίας ἀγγαρείας ἄλλη τις ἐπήρεια 24 διατηρῶνται 25 ἀπάτητα 25 ἀκαταδούλωτα 26 ἀπελύθη 26-27 διαληφθείσῃ 28-29 ἑβδόμου.

4.

Χρυσόβουλλος λόγος Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ περὶ ἱκανοποιήσεως τοῦ Δημητρίου Δεβλιτζηνοῦ[1] *ἐκ τοῦ χωρίου Ἑρμηλείας.*

(Ὀκτώβριος τοῦ ἔτους 6858 (=1350) ἰνδ. γ΄.)

Ὁ χρυσόβουλλος οὗτος λόγος γεγραμμένος ἐπὶ χάρτου διαστάσεων 0,35×0,28, φέρει ἀριθμὸν ΙΔ΄ καὶ ἐπεδόθη τῇ Μονῇ μετὰ τοῦ ἐν Ἑρμηλείᾳ γονικοῦ κτήματος τοῦ Δεβλιτζηνοῦ «πρὸς τῷ μνημονεύεσθαι αὐτόν τε καὶ τοὺς γονεῖς αὐτοῦ, (καὶ παρέχειν) πρός τε ἐκεῖνον ζῶντα ἀδελφάτα τρία καὶ μετὰ θάνατον ἐκείνου πρὸς ἕτερον καὶ μόνον δεύτερον πρόσωπον ὅ, ὁ πατὴρ αὖ ἐν τῇ τελευτῇ αὐτοῦ διακρίνῃ καὶ παρέχωσι πρὸς ἔτι περιὸν πρόσωπον ἐντὸς τῆς Θεσσαλονίκης ὅσα δηλονότι (;) καὶ ὑπόσχονται ἐν τῷ τοιούτῳ τῆς συμφωνίας γράμματι, ἤγουν σίτου ταγάρια ἀδελφαταρικὰ εἴκοσι τέσσαρα ἀρκοῦντα ἀνελλιπῶς τρισὶν ἀδελφάτοις, ἤτοι κάρτας τρεῖς καὶ ὀσπρίων ταγάρια τέσσαρα τοιαῦτα, χάριν δὲ κρασίου τῶν τριῶν ἀδελφάτων σίτου ταγάρια τοιαῦτα δεκαέξ, ἤτοι κάρτας δύο, ἔκ τε ἐλαίου τετάρτια δύο καὶ τυροῦ λίτρας πεντήκοντα, μετὰ δὲ καὶ τὴν τοῦ δευτέρου προσώπου τελευτὴν παύονται καὶ τὰ ἀδελφάτα.» Ἐδόθη δὲ τὸ κτῆμα τοῦτο εἰς τὴν Μονὴν πρὸ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Τούρκων, ὁπότε ὁ υἱὸς τοῦ Δεβλιτζηνοῦ Μανουὴλ «ἀνελθὼν ἐν τῇ μάχῃ τῶν Τούρκων εἰς τὸν Χορταΐτην ἐκ βασιλικῆς προστάξεως ἐτελεύτησεν ἐκεῖ.» Ἔγγραφον ἐν ἀρχείῳ Μονῆς ὑπὸ στοιχ. ΚΗ.

† Ἐπεὶ διωρίσατο ἡ βασιλεία μου διὰ προστάγματος ὡσὰν ἔχῃ ὁ οἰκεῖος αὐτῇ κύριος Δημήτριος ὁ Δεβλιτζηνὸς ἀπὸ τῆς δι᾽ οἰκονομίας ποσότητος τῶν τετρακοσίων ὑπερπύρων κατὰ λόγον γονικότητος, ποσότητα ὑπερπύρων ἑκατόν, ἀνέφερε δὲ καὶ παρεκά-

[1] Ὁ Δεβλιτζηνὸς ἐν ἑτέροις ἐγγράφοις Δοβλιτζηνὸς ἀναφέρεται. Βλέπε καὶ Regel-Kurtz-Korablev, Actes de l'Athos IV Actes de Zographou Παράρτ. ΙΓ΄. τόμ. Βυζαντ. Χρονικ. XXIV, 7, 17 XXVII, 30, 51 XXXIII 40.

λεσεν εἰς τὴν βασιλείαν μου ὡσὰν πορίσηται ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ γονικῇ ποσότητι τῶν ἑκατὸν ὑπερπύρων καὶ χρυσόβουλλον αὐτῆς καὶ ἱκανοποιηθῇ ταύτην ἀπό τε τῆς εἰς τὸ χωρίον, τὴν Ἑρμήλειαν, ποσότητος, ἥντινα προκατεῖχεν εἰς ὅσην ἂν αὕτη περιστῇ, ἀπογραφικὴν ποσότητα καὶ τὸ λοιπαζόμενον ἀπὸ τῆς λοιπῆς δι' οἰκονομίας ποσότητος αὐτοῦ, τὴν παράκλησιν αὐτοῦ προσδεξαμένη ἡ βασιλεία μου τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐπιβραβεύει αὐτῷ, δι' οὗ προστάσσει καὶ διορίζεται ἱκανοποιηθῆναι μὲν αὐτὸν τὴν τοιαύτην ποσότητα τῶν ἑκατὸν ὑπερπύρων ἀπό τε τῆς εἰς τὸ χωρίον, τὴν Ἑρμήλειαν, ποσότητος, ἣν προκατεῖχεν, ὡς εἴρηται, καὶ ἀπὸ τῆς ἑτέρας αὐτοῦ οἰκονομίας, κατέχειν δὲ εἰς τὸ ἑξῆς ταύτην ἀνενοχλήτως, ἀδιασείστως, ἔτι τε ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως καὶ συνιστᾶν καὶ βελτιοῦν ταύτην, καθὼς ἂν βούλοιτό τε καὶ δύναιτο, καὶ παραπέμπειν ταύτην πρὸς τοὺς ἐξ ὀσφύος παῖδας τοὺς οἰκείους κληρονόμους καὶ διαδόχους αὐτοῦ ἐπὶ τῷ κατέχεσθαι καὶ παρ' αὐτῶν, τὸν ἴσον καὶ ὅμοιον τρόπον ἀναφαιρέτως καὶ κατὰ λόγον, ὡς εἴρηται, γονικότητος· ὅθεν καὶ τῇ ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου καθέξει μὲν οὗτος ὁ ῥηθεὶς Δεβλιτζηνὸς καὶ νέμεται τὴν τοιαύτην ποσότητα τῶν ἑκατὸν ὑπερπύρων καθὼς μέλλει παραδοθῆναι πρὸς αὐτὸν ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται ἀνενοχλήτως καὶ ἀδιασείστως, ἔτι τε ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως καὶ κατὰ λόγον γονικότητος, παραπέμψει δὲ ταύτην καὶ πρὸς τοὺς ἐξ ὀσφύος παῖδας τοὺς γνησίους κληρονόμους καὶ διαδόχους αὐτοῦ ἐπὶ τῷ κατέχεσθαι καὶ παρ' αὐτῶν τὸν ἴσον καὶ ὅμοιον τρόπον ἀνενοχλήτως καὶ ἀναφαιρέτως καὶ κατὰ λόγον, ὡς εἴρηται, γονικότητος. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐγεγόνει καὶ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λόγος τῆς βασιλείας μου καὶ ἐπεχορηγήθη καὶ ἐπεβραβεύθη αὐτῷ δὴ τῷ εἰρημένῳ οἰκείῳ τῇ βασιλείᾳ μου κυρίῳ Δημητρίῳ τῷ Δεβλιτζηνῷ εἰς τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τῆς ἐνισταμένης τρίτης Ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ ὀγδόου ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος.

† ***Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Καντακουζηνός.***

5.

Χρυσόβουλλος λόγος Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, δι' οὗ ἐξασφαλίζονται εἰς τὸν ἀδνομιαστὴν Γεώργιον τὸν Κατζαρᾶν 2400 μόδιοι γῆς ἐν Καλαμαρίᾳ ἐκ τοῦ Πατρικωνᾶ, ἀνήκοντος τῇ Μονῇ τοῦ Δοχειαρίου.

(Ἰανουάριος τοῦ ἔτους 6859 (= 1351) Ἰνδ. δ'.)

Ὁ χρυσόβουλλος οὗτος λόγος ἐστὶν ἐφθαρμένος ἐν τοῖς μέρεσιν, ἔνθα εἰσὶ τὰ ἀποσιωπητικὰ καὶ ἔνθα ἐλλείπουσι μία ἢ δύο λέξεις. Ἐγράφη δὲ ἐπὶ μεμβράνης διαστάσεων 0,70×0,31 καὶ φέρει ἀριθμὸν ΙΕ'.

Ὁ ἀδνομιαστὴς Γ. Κατζαρᾶς ἀπατήσας τὸν αὐτοκράτορα ἔλαβε τὸν κατωτέρω χρυσόβουλλον λόγον, καὶ διὰ τοῦτο, ἐν ὅσῳ ἔζη, δὲν ἐτόλμα, ἵνα ποιήσηται λόγον εἰς τὴν Μονὴν καὶ ἐκστῇ ἐκ τοῦ κτήματος ἐκείνου τοῦ Πατρικωνᾶ, ὅπερ διὰ παλαιγενῶν ἐγγράφων κατεῖχε καὶ ἀνενοχλήτως ἐνέμετο. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως αὐτοῦ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης ἐνεκάλεσε τὴν Μονὴν ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος ζητῶν τὸ κτῆμα ἐκεῖνο. Ὁ αὐτοκράτωρ λαβὼν γνῶσιν τοῦ πράγματος συνέστησε δικαστήριον ἐκ τοῦ Γεωργίου Δούκα τοῦ Τζυκανδυλήνου, τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος, οὗ τὸ ὄνομα κατέστη ἐξίτηλον, καὶ Λασκάρεως τοῦ Κεφαλᾶ, ὅπως δικάσῃ κανονικῶς τὴν ὑπόθεσιν. Τὸ δικαστήριον τοῦτο ἐδικαίωσε τὴν Μονήν, προσαγαγοῦσαν ἅπαντα αὐτῆς τὰ παλαιγενῆ ἔγγραφά τε καὶ δικαιώματα καὶ οὐχὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδνομιαστοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ἠδυνήθη νὰ προσαγάγῃ οὐδὲ ἓν ἔγγραφον ἀποδεικνύον τὴν κυριότητα καὶ κατοχήν, οὐδὲ διὰ μαρτύρων ἠδυνήθη νὰ ἀποδείξῃ ταύτην, ἀλλ' οὐδὲ ἐπιστασίαν τινὰ ἠθέλησε γενέσθαι. (Ὅρα Ἱστορ. Μ. Δοχειαρίου ὑπὸ Ἀρχ. Χριστ. Κτενᾶ σ. 25 - 26).

† Ἐπειδὴ ὁ οἰκεῖος τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν μέγας ἀδνομιαστὴς κύριος Γεώ(ργιος) (Κατζαρᾶς) ἐφάνη εὔνους καὶ πιστὸς εἰς τὴν βασιλείαν ἡμῶν καὶ ἐπιμελὴς... τὰς δουλείας αὐτῆς, ἀνέφερε δὲ οὗτος ὅτι κέκτηται χρόνους.. εἰκοσιτέσσαρας δι' ἀπογραφικῶν παραδόσεων ἐν τῇ Καλαμαρίᾳ πλησίον τῶν πύργων τοῦ τε Ὀξύνου καὶ τοῦ Δοχειαρίου, ἔτι δὲ καὶ τῶν συνόρων τῆς ἐκεῖ γῆς τῶν Ἰβήρων μοναχῶν εἰς τὸ ποσὸν τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ γῆν καλουμένην τοῦ Πατρικωνᾶ μετὰ τῆς ἐν αὐτῇ καθέδρας μοδίων οὖσαν δισχιλίων τετρακοσίων, εἰς (ὑπέρπυρα) τεσσαράκοντα ὀκτὼ καὶ κατέχει καὶ νέμεται ταύτην ἀνενοχλήτως μέχρι τοῦ νῦν καὶ παρεκά-

λεσεν ὅπως πορίσηται χρυσόβουλλον τῆς βασιλείας ἡμῶν καὶ κατέχῃ ταύτην εἰς τὸ ἑξῆς κατὰ λόγον γονικότητος, τὴν παράκλησιν αὐτοῦ προσδεξαμένη αὕτη ἐπιχορηγεῖ αὐτῷ τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον αὐτῆς. δι᾿ οὗ προστάσσει καὶ διορίζεται κατέχειν εἰς τὸ ἑξῆς τὸν δηλωθέντα μέγαν ἀδνομιαστὴν τὸν Κατζαρᾶν τὴν διαληφθεῖσαν γῆν τοῦ Πατρικωνᾶ μετὰ τῆς ἐν αὐτῇ καθέδρας καὶ ὡς κατέχει καὶ νέμεται ταύτην μέχρι τοῦ νῦν ἀνενοχλήτως πάντῃ καὶ ἀδιασείστως, ἔτι τε ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως καὶ κατὰ λόγον γονικότητος καὶ συνιστᾶν καὶ βελτιοῦν αὐτὴν καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον καὶ βέλτιον προάγειν κατὰ τὸν ἐγχωροῦντα καὶ δυνατὸν αὐτῷ τρόπον καὶ ὡς βούλεταί τε καὶ δύναται καὶ ἔχειν ἐπ᾿ ἀδείας παραπέμπειν ταύτην μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ γενησομένων βελτιώσεων καὶ πρὸς τοὺς ἐξ ὀσφύος γνησίους παῖδας καὶ κληρονόμους αὐτοῦ ἐπὶ τὸ κατέχεσθαι καὶ παρ᾿ αὐτῶν κατὰ τὸν ἴσον καὶ ὅμοιον τρόπον καὶ ἀποδιδόναι τὴν ἀνήκουσαν καὶ ὀφειλομένην ὑπ᾿ αὐτῶν δουλείαν. Τῇ γοῦν ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας ἡμῶν καθέξει μὲν ὁ ῥηθεὶς μέγας ἀδνομιαστὴς ὁ Κατζαρᾶς τὴν ῥηθεῖσαν γῆν τοῦ Πατρικωνᾶ μετὰ τῆς ἐν αὐτῇ καθέδρας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ γενησομένων βελτιώσεων ἀναφαιρέτως παντάπασι καὶ ἀναποσπάστως, ἔτι (τε ἀνενοχλήτως καὶ ἀδιασείστως) διὰ πάσης τῆς αὐτοῦ ζωῆς, μετὰ δὲ τὴν τούτου ἀποβίωσιν καθέξουσι ταῦτα καὶ νεμηθήσονται καὶ οἱ τούτου γνήσιοι παῖδες καὶ κληρονόμοι ἀνεπαυξήτως καὶ κατὰ λόγον γονικότητος καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ ἴσον καὶ ὅμοιον τρόπον ἀποδιδόντες καὶ αὐτοὶ τὴν ἀνήκουσαν καὶ ὀφειλομένην ὑπὲρ αὐτῶν δουλείαν. Τούτου γὰρ χάριν ἐγένετο καὶ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λόγος τῆς βασιλείας ἡμῶν ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα Ἰανουάριον τῆς νῦν τρεχούσης τετάρτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ ἐνάτου ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος.

† ***Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος.***

6.

Χρυσόβουλλον Ἰωάννου Ε΄ τοῦ Παλαιολόγου, δι᾿ οὗ ἐξασφαλίζονται τὰ ὅρια τῆς ἐν Ἄθῳ ἱερᾶς μονῆς τοῦ Δοχειαρίου.

Μέγεθος μεμβράνης, καλῶς διατηρουμένης, 0,55×0,30 καὶ διάμετρος χρυσῆς σφραγῖδος 0,035. Ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς μονῆς εὑρίσκεται ὑπὸ τὰ στοιχεῖα ΙΣΤ΄.

Οὐδὲν οὕτως ἴδιον πέφυκεν εἶναι τοῦ τὴν Αὐτοκρατορικὴν ἀρχὴν περιεζωσμένου παρὰ Θεοῦ, ὡς καὶ μετὰ φιλανθρωπίας καὶ γαληνότητος, τὰς τῶν ὑπηκόων δεήσεις προσίεσθαι, καὶ τούτοις ὀρέγειν χεῖρα τὴν δυνατὴν καὶ τὰ κατ᾿ αἴτησιν ἐκπληροῦν. Πολλῷ δὲ πλέον ἰδιαίτατον ἂν εἴη καὶ προσῆκον τῷ βασιλεῖ εὐμενῶς προσδέχεσθαι τὰς ἱκεσίας τῶν ἐπανῃρημένων τὸν κατὰ θεὸν βίον, καὶ ἀρετῇ καὶ ἀγαθοῖς τρόποις σεμνυνομένων, καὶ νύκτωρ καὶ μεθ᾿ ἡμέραν ὑπερευχομένων ὀφειλομένως αὐτοῦ. Οὕτω γὰρ ἂν ἀμφοτέρωθεν ὁ τοῦ δικαίου διασώζοιτο λόγος· ὁμοῦ τε γὰρ οἱ σπουδαῖοι καὶ θεοφιλεῖς ἄνδρες οὗτοι, καλῶς ταῖς εὐχαῖς διὰ τὸ ἀπερίσπαστον ἐπεκτείνεσθαι μέλλουσι τοῖς ἔμπροσθεν ὑπὲρ βασιλέως, καὶ αὐτὸς τὰ οἰκεῖα καὶ προσήκοντα τῇ βασιλικῇ περιωπῇ ἔχοι ἂν φιλοτίμως ἀποπληροῦν· καὶ ταύτῃ τὰς ἀμοιβὰς εὖ μάλα κατὰ τὴν πρόσθεν ἀποδιδόναι τῷ προορίσαντι τοῦτον εἰς βασιλείαν.

Ἐπεὶ τοίνυν οἱ ἐνασκούμενοι τῇ κατὰ τὸ Ἅγιον ὄρος τοῦ Ἄθω Σεβασμίᾳ Μονῇ τῇ εἰς ὄνομα τιμωμένῃ τῶν Τιμίων Ἀσωμάτων Δυνάμεων, καὶ ἐπικεκλημένῃ τοῦ Δοχειαρίου, ἀναδραμόντες εἰς τὴν βασιλείαν μου, ἀνέφερον ὅτι πρόσεστι τῇ κατ᾿ αὐτοὺς ταύτῃ Μονῇ, ἄνωθεν καὶ ἐκ μακρῶν τῶν χρόνων περὶ τῶν αὐτῶν ὁροθεσίων διὰ παλαιγενῶν ἐγγράφων δικαιωμάτων γῆ γονικὴ ἡ οὕτω πως ἐπονομαζομένη Δάφνη[1] κέκτηται ἡ τοιαύτη διὰ προσηλώματος. Ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν τοῦ Καλλιγράφου Μονὴν ἐξ ἀγορασίας περιελθοῦσαν αὐτῇ, καὶ πρακτικῶς κέκτηται ἡ τοιαύτη Μονὴ ὁμοίως καὶ ἕτερα ὁροθέσια καθὼς καὶ εἰς πλάτος διασαφοῦσι τὰ

[1] Ἐνταῦθα φαίνεταί μοι, ὅτι παρελείφθη ἡ ἀντωνυμία ἥν, δηλαδὴ γῆν γονικήν.

ἐπιγράμματα[1] τῆς τοιαύτης Μονῆς. Ἔνθεν τοι καὶ ἐδέησαν οἱ δηλωθέντες μοναχοί, κατὰ τὸ προσὸν τῇ Μονῇ ἄνωθεν δίκαιον, ἐπιβραβευθῆναι αὐτῇ χρυσόβουλλον τῆς βασιλείας μου, ἐπὶ τῷ προσεῖναι τὰ εἰρημένα ταύτῃ καὶ ἀφιερωμένα, διὰ τῶν παλαιγενῶν δικαιωμάτων αὐτῆς. Τὴν τούτων δέησιν εὐμενῶς προσδεξαμένη ἡ βασιλεία μου, τὸν παρόντα λόγον χρυσόβουλλον ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐπιβραβεύει αὐτοῖς, δι' οὗ θεσπίζει, προστάσσει καὶ διορίζεται, ὡς ἂν κατὰ τὰς περιλήψεις τῶν προσόντων δικαιωμάτων ταύτῃ δὴ τῇ σεβασμίᾳ Μονῇ τοῦ Δοχειαρίου, κατέχῃ αὐτὴ ὡς τὸ πρότερον ἄνωθεν καὶ ἐκ μακρῶν τῶν χρόνων, κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον, προσκεκυρωμένα καὶ ἀφιερωμένα αὐτῇ, ἤτοι τὴν γονικὴν γῆν τὴν ἐπιλεγομένην Ἀρχοντίτζαν, μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ὁμοίως καὶ τὰ ὁροθέσια, τὰ εἰς πλάτος διασαφοῦντα ἐπιγράμματα τῆς τοιαύτης. Ἄρχεται οὖν ἐκ τῆς πρακτικῆς Μονῆς τοῦ Καλλιγράφου ἀπὸ τὸν αἰγιαλόν, ἔνθα βράχος τετρυπημένος[2] καὶ ἀνέρχεται εἰς πέτραν στεφανέαν, καὶ ἀπ' αὐτῆς κρατεῖ τὸ πλάγιον πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἔρχεται, ἔνθα ἔνι τὸ γεράνεον χῶμα, καὶ ἀνέρχεται τὸν αὐχένα· διερχόμεθα ἐπάνω τῶν ἄσπρων πετρῶν, καὶ ἀκουμβίζει ἕως τοῦ χωραφίου τοῦ Κασταμονίτου· εἶτα διέρχεται τὴν ἐρχομένην ὁδὸν ἐκ τοῦ Κασταμονίτου εἰς τοῦ Καλλιγράφου καὶ ἀνέρχεται εἰς τὴν τούμβαν, ἔνθα εἰσὶ καὶ τεθραυσμέναι πέτραι, καὶ κρατεῖ τὸν μέγαν ῥάχωνα καθὼς τὰ ὕδατα ῥέουσι, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὴν τρυπημένην πέτραν, δεξιὰ περιοριζόμεθα, ἀριστερὰ δὲ τὰ δίκαια τοῦ ἁγίου Στεφάνου, καὶ ἀπὸ τὴν τρυπημένην πέτραν κρατῶν τὸν αὐτὸν ῥάχωνα, τὴν σουσούραν, ἕως εἰς τὴν σελλάδα, καὶ ἀνερχόμεθα εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ, καὶ κλίνει εἰς τὴν μεγάλην ὁδόν, ἔνθα καὶ σταυρὸς ἵσταται, καὶ εἰς τὴν στρογγυλόρραχιν, κρατῶν τὴν μεγάλην ὁδόν, καὶ εἰς τὸν σταυρὸν καὶ πάλιν ἀνέρχεται κρατῶν

[1] Ἤτοι ἔγγραφα ἐν γένει, εἴτε ἀφιερωτήρια, εἴτε ἀγοραστήρια.

[2] Ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ τούτῳ περιελήφθησαν τά τε ὅρια τοῦ Καλλιγράφου ἐκ τοῦ πωλητηρίου ἐγγράφου τῆς μεγάλης μέσης, τοῦ ἐκδοθέντος κατὰ μῆνα Ἰούνιον τῆς ιγ΄. ἰνδικτιῶνος τοῦ ἔτους 1345 καὶ τὰ πέριξ τῆς μονῆς μέχρι τοῦ πρὸς μεσημβρίαν ἐν τῇ θαλάσσῃ ὑπάρχοντος ἐπὶ βράχου σιδηροῦ σταυροῦ. Ἔγγραφον ἐν ἀρχείῳ Μονῆς ὑπὸ στοιχ. 1 ΝΑ΄.

τὸν αὐτὸν ῥάχωνα, ἔνθα πέτραι ῥιζιμαῖαι εἰσὶ καὶ σταυρὸς καὶ ἀνέρχεται ἄνωθεν τοῦ Σκαμανδρηνοῦ καὶ ἀνέρχεται εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ μεγάλου βουνοῦ, τοῦ ἐπάνω τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ κλίνει πρὸς μεσημβρίαν, καὶ κρατῶν τὸν ῥάχωνα ἄνωθεν τῆς λούστρας, ἕως εἰς τὸν ποταμὸν κάτωθεν τῆς βρύσης· καὶ ἀνέρχεται διὰ τοῦ πέραν μέρους τὸν μέγαν ῥάχωνα, καὶ κρατῶν τὸν ζυγὸν κατέρχεται εἰς τὰς τρεῖς μπάρας, καὶ εἰς τὸ γυμνὸν ταῖς σουσούραις· καὶ κρατῶν τὸν ῥάχωνα καὶ εἰς τοῦ Ματζούκη τὸ ἁλῶνι, καὶ τὸν αὐτὸν ῥάχωνα, ἕως εἰς τὸν μέγαν ποταμὸν τὸν Νευροκόπον· καὶ πέρα εἰς τὸν κόκκινον βράχον, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὴν ῥάχιν κάτωθεν τὸ Πλακαρεῖον, καὶ κρατῶν τὸν ῥάχωνα ἕως τῆς θαλάσσης· τὰ μὲν ἀριστερὰ ὕδατα ῥέοντα, τὰ δίκαια τοῦ Ξενοφῶντος· καὶ δεξιὰ περιοριζόμενον· καὶ σώνει, ἔνθα σταυρὸς ἵσταται εἰς τὴν θάλασσαν τὴν μεγίστην πέτραν.

Οὕτως ἀνενοχλήτως μηδενὸς τῶν ἁπάντων, κἂν ὅστις ἄρα καὶ ᾖ, πειραθησόμενον ἐπενεγκεῖν αὐτῇ ἐπήρειαν, καὶ καταδυναστείαν τινά, ἢ τὸν τυχόντα διασείσῃ. Τῇ γοῦν ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου, καθέξει καὶ νεμηθήσεται τὸ μέρος τῆς αὐτῆς Μονῆς, τὰ ἀνωτέρω κατὰ μέρος εἰρημένα, καθὼς κατεῖχε ταῦτα καὶ πρότερον, κατὰ τὰς περιλήψεις τῶν προσόντων Αὐτῇ ἐπὶ τούτοις εὐλόγων δικαιωμάτων. Ἐξαιρέτως ἀρτίως διορίζεται ἡ βασιλεία μου διὰ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου ὁρισμοῦ αὐτῆς ἐπανισωθῆναι ταύτῃ καὶ τοιαύτῃ Μονῇ καὶ κατέχεσθαι παρ' αὐτῆς ὡς καὶ πρότερον. Ἐπεὶ εἰς τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λόγος τῆς βασιλείας μου, καὶ ἐπεχορηγήθη καὶ ἐπεβραβεύθη τῇ διαληφθείσῃ σεβασμίᾳ Μονῇ τοῦ Δοχειαρίου, ἀπολυθεὶς κατὰ τὴν εἰκοστὴν δευτέραν τοῦ παρόντος Σεπτεμβρίου μηνός, τῆς ἐνισταμένης ἐνάτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑξηκοστοῦ δ΄. ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος.

Ἰω(άννης) ἐν Χ(ριστ)ῷ τῷ Θ(ε)ῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαί(ων) ὁ Παλαιολόγος.

7.

Ἕτερος χρυσόβουλλος λόγος τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου.

Ὁ ὑπ᾿ ἀριθ. 1 ΙΖ΄. χρυσόβουλλος οὗτος λόγος ἐγράφη τῇ 22 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 6864 (μ. Χ. 1356) ἰνδ. θ΄.) ἐπὶ μεμβράνης διαστάσεων 0,60×0,33. Διατηρεῖται δὲ ἄριστα καὶ ἡ γραφή ἐστι καθαρωτάτη· ὑπάρχει καὶ ἀντίγραφον ἐπὶ μεμβράνης λεπτῆς, διαστάσεων 0,69×0,24 ὑπὸ στοιχ. ΙΖ΄·

† Οὐδὲν οὕτως ἴδιον πέφυκεν εἶναι τοῦ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀρχὴν περιεζωσμένου παρὰ Θεοῦ ὡς τὸ μετὰ φιλανθρωπίας καὶ γαληνότητος τὰς τῶν ὑπηκόων δεήσεις προσίεσθαι καὶ τούτοις ὀρέγειν χεῖρα τὴν δυνατὴν καὶ τὰ κατ᾿ αἴτησιν ἐκπληροῦν, πολλῷ δὲ πλέον ἰδιαίτατον ἂν εἴη καὶ προσῆκον τῷ βασιλεῖ, εὐμενῶς προσδέχεσθαι τὰς ἱκεσίας τῶν ἐπανῃρημένων τὸν κατὰ Θεὸν βίον, καὶ ἀρετῇ καὶ ἀγαθοῖς τρόποις σεμνυνομένων καὶ νύκτωρ καὶ μεθ᾿ ἡμέραν ὑπερευχομένων ὀφειλομένως αὐτοῦ. Οὕτω γὰρ ἂν ἀμφοτέρωθεν ὁ τοῦ δικαίου διασῴζοιτο λόγος· ὁμοῦ τε γὰρ οἱ σπουδαῖοι καὶ θεοφιλεῖς ἄνδρες οὗτοι, καλῶς ταῖς εὐχαῖς διὰ τὸ ἀπερίσπαστον ἐπεκτείνεσθαι μέλλουσι τοῖς ἔμπροσθεν ὑπὲρ βασιλέως, καὶ αὐτὸς τὰ οἰκεῖα καὶ προσήκοντα τῇ βασιλικῇ περιωπῇ ἔχοι ἂν φιλοτίμως ἀποπληροῦν καὶ ταύτῃ τὰς ἀμοιβὰς εὖ μάλα κατὰ τὴν πρόθεσιν ἀποδιδόναι τῷ προορίσαντι τοῦτον εἰς βασιλέα.

Ἐπεὶ τοίνυν οἱ ἐνασκούμενοι τῇ κατὰ τὸ ἅγιον ὄρος τοῦ Ἄθω σεβασμίᾳ μονῇ τῇ εἰς ὄνομα τιμωμένῃ τῶν Τιμίων Ἀσωμάτων Δυνάμεων, καὶ ἐπικεκλημένῃ τοῦ Δοχειαρίου, ἀναδραμόντες εἰς τὴν βασιλείαν μου ἀνέφερον ὅτι πρόσεστι τῇ κατ᾿ αὐτοὺς ταύτῃ μονῇ ἄνωθεν καὶ ἐκ μακρῶν τῶν χρόνων περὶ τὴν Καλαμαρίαν διὰ παλαιγενῶν ἐγγράφων δικαιωμάτων γῆ γονική, ἡ οὕτω πως ὀνομαζομένη Διαβολόκαμπος, ἐν ᾗ κέκτηται καὶ σκάλαν, τὴν ἐπιλεγομένην Κόνιζαν, λαμβάνουσα ἐντεῦθεν καὶ τὰ ἀνήκοντα αὐτῇ δίκαια, κέκτηται ὁμοίως καὶ εἰς τὰ Μαριανὰ [1] τὴν ὅλην αὐτὴν χώραν μετὰ πάσης τῆς περιοχῆς αὐτῆς, παροίκων, ἀμπελώνων, περιβόλων,

[1] Ἐν ἄλλοις ἐγγράφοις γράφεται «Ἀμαριανά», ὡς καὶ κατωτέρω.

ὑδρομύλωνας, μυλοστάσια δώδεκα κρατοῦντα τὸν ἐκεῖσε ποταμὸν μέχρι τῆς τούμβης τῆς μεγίστης τοῦ Ἁγίου Μάμαντος· ὁμοίως καὶ εἰς τὴν Ἑρμήλειαν γῆν γονικήν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐξ ἀγορασίας περιελθοῦσαν αὐτῇ ἀπὸ τοῦ Συρμουρίνου, ὡσαύτως καὶ εἰς τὰς ἀμυγδαλέας ἑτέραν γῆν γονικὴν ἔνθεν τοι καὶ παρεκάλεσαν οἱ δηλωθέντες μοναχοὶ κατὰ τὸ προσὸν τῇ Μονῇ ἄνωθεν δίκαιον ἐπιβραβευθῆναι αὐτῇ χρυσόβουλλον τῆς βασιλείας μου ἐπὶ τῷ προσεῖναι τὰ εἰρημένα ταύτῃ ὡς ἀφιερωμένα διὰ τῶν παλαιγενῶν δικαιωμάτων αὐτῶν.

Τὴν τούτων παράκλησιν εὐμενῶς προσδεξαμένη ἡ βασιλεία μου τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐπιβραβεύει αὐτοῖς, δι᾿ οὗ θεσπίζει, προστάσσει καὶ διορίζεται ὡσὰν κατὰ τὰς περιλήψεις τῶν προσόντων δικαιωμάτων ταύτῃ δὴ τῇ σεβασμίᾳ Μονῇ τοῦ Δοχειαρίου κατέχῃ αὐτὴ καὶ τὰ πρότερον ἄνωθεν καὶ ἐκ μακρῶν τῶν χρόνων κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον προσκεκυρωμένα καὶ ἀφιερωμένα αὐτῇ, ἤτοι τὴν γονικὴν γῆν τὴν ἐπιλεγομένην Διαβολόκαμπον καὶ τὴν ἐκεῖσε σκάλαν, τὴν Κόνιζαν, ἀπολαμβάνουσα καὶ τὰ ἐντεῦθεν διαφέροντα δίκαια, ὁμοίως καὶ εἰς τὴν Ἑρμήλειαν γονικὴν γῆν, ἔτι τε καὶ τὴν ἐξ ἀγορασίας περιελθοῦσαν αὐτῇ ἀπὸ τοῦ Συρμουρίνου, ἔτι δὲ καὶ τὴν χώραν τῶν Ἀμαριανῶν μετὰ τῆς προνομεί(α)ς αὐτῆς δικαιωμάτων, ἀμπελώνων, περιβόλων, μύλωνα, γῆν τε χερσαίαν καὶ ἀροτριουντ. ἀνενοχλήτως πάντῃ καὶ ἀδιασείστως μηδενὸς τῶν ἁπάντων, κἂν καί τις ἄρα καὶ εἶ πειραθησομένων ἐπενεγκεῖν αὐτῇ ἐπήρ(ε)ιαν καὶ καταδυναστείαν τινὰ ἢ τὸν τυχόντα διασείσειν. Τῇ γοῦν ἰσχΰϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου καθέξει καὶ νεμηθήσεται τὸ μέρος τῆς τοιαύτης Μονῆς τὰ ἀνωτέρω κατὰ μέρος εἰρημένα, καθὼς κατεῖχε ταῦτα καὶ πρότερον κατὰ τὰς περιλήψεις τῶν προσόντων αὐτῇ ἐπὶ τούτοις εὐλόγων δικαιωμάτων, ἀρτίως διορίζεται ἡ βασιλεία μου διὰ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου ὁρισμοῦ αὐτῆς ἐπανασωθῆναι ταῦτα τῇ τοιαύτῃ Μονῇ, καὶ κατέχεσθαι παρ᾿ αὐτῆς ὡς καὶ τὸ πρότερον ἐπ(ε)ὶ εἰς τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος τῆς βασιλείας μου καὶ ἐπεχορηγήθη, ἐπεβραβεύθη τῇ διαληφθείσῃ σεβασμίᾳ Μονῇ τοῦ Δοχειαρίου ἀπολυθεὶς κατὰ τὴν εἰκοστὴν δευτέραν τοῦ παρόντος

Σεπτεμβρίου μηνὸς τῆς ἐνισταμένης ἐνάτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑξηκοστοῦ δ΄. ἔτους ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος.

† ***᾿Ιωάννης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος.***

8.

Πρατήριον ἔγγραφον τῆς μεγάλης Δομεστικίσσης Ἄννης Καντακουζηνῆς τῆς Παλαιολογίνας.

(Αὔγουστος τοῦ ἔτους ‚ϛωπα΄ (=1373) ἰνδ. ια΄.)

Τὸ ὑπ᾿ ἀριθ. ΙΗ΄. τοῦτο ἔγγραφον γέγραπται ἐπὶ χάρτου διαστάσεων 0,90×0,28. ᾿Εν πολλοῖς ἐστὶν ἐφθαρμένη ἀτυχῶς ἡ γραφή, ὡς καὶ ἡ ἐν τέλει ὑπογραφή. Τὸ περὶ οὗ πρόκειται κτῆμα ἐν τοῖς Μαριανοῖς ἢ ᾿Αμαριανοῖς ἐστι διάφορον τοῦ ἐξασφαλισθέντος ἐν τῇ αὐτῇ τοποθεσίᾳ διὰ τοῦ προειρημένου χρυσοβούλλου τοῦ ᾿Ιωάννου τοῦ Παλαιολόγου.

.... πρᾶσιν στέργων καὶ συναινῶν αὐτῇ κατὰ πάντα, προέταξα ἐνταῦθα ὁ δοῦλος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου.... ὁ μέγας Δομέστικος.

Ἡ μεγάλη Δομεστήκησα Ἄνα Καντακουζηνὴ ἡ Παλαιολογίνα †

᾿Εν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Ἄννα Καντακουζηνὴ Παλαιολογίνα ἡ μεγάλη Δομεστίκισσα ἡ ἄνωθεν ὡς ὁρᾶται οἰκειοχείροις προτάξασα γράμμασι καὶ κάτω ὁμοίως ὑποτάξαι ὀφείλουσα, τὸ παρὸν τῆς καθαρᾶς καὶ ἁπλῆς καὶ ἀρραδιουργήτου πράσεως τοῦ δηλωθησομένου κτήματος ἐνυπόγραφον ἔγγραφον τίθεμαι καὶ ποιῶ ἑκουσίᾳ βουλῇ καὶ αὐτοπροαιρέτῳ γνώμῃ μετὰ καθολικοῦ Δεφενσίωνος πάσης τε ἄλλης... καὶ ἐπερωτήσεως πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἐν τῇ Σεβασμίᾳ Βασιλικῇ καὶ ἁγιορειτικῇ Μονῇ τῇ εἰς ὄνομα τιμωμένῃ τῶν Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν, καὶ ἐπικεκλημένῃ τοῦ Δοχειαρίου ἐνασκουμένους τιμιωτάτους καὶ ἁγίους πατέρας καὶ δι᾿ ὑμῶν πρὸς ἅπαν τὸ τῆς τοιαύτης Μονῆς πρόσωπόν τε καὶ μέρος, ὡς δηλωθήσεται ἤδη. Τὸ περὶ τὴν Καλαμαρίαν διακείμενον κτῆμα, τὸ ὀνομαζόμενον Μαριανά, ἣν μὲν ἄνωθεν καὶ ἐκ προγόνων διαφέρον ἐμ(ο)ὶ καὶ εἰς προῖκα δοθὲν καὶ ἀποκληρωθέν, ὥσπερ δὴ τοῖς ἄλλοις μου ἀδελφοῖς ἄλλα ἐκ τῶν γονικῶν ἡμῶν κτημάτων ἀπεκληρώθησαν, πολλοῖς δὲ καὶ διαφόροις κομῶν.... κατείχετο παρ᾿ ἡμῶν, ἕως καὶ πρὶν εἰρήνην ἦγε τὰ πράγματα, καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ διετηρεῖτο ἀπὸ θεοῦ ἀνεπηρέαστός τε καὶ ἀστασίαστος· ἀφ᾿ οὗ δὲ παραχωρήσει Θεοῦ, ἡ μὲν ἀρχὴ τῶν Ῥωμαίων εἰς γόνυ.... πολλοῖς χρόνοις οὐκ ἴσχυσεν ἀνανεῦσαι, γέγονε δὲ τὰ πάντα σχεδὸν ὑπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δυναστείαν τῶν Σέρβων, ὑποκύπτει μὲν καὶ τὸ τοιοῦτον κτῆμα τῇ δυναστείᾳ καὶ τοῖς ἀδίκοις χερσίν . . . . ἀφανισμοῦ γίνεται. ᾿Επανέρχεται δὲ μόλις μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο ὑπὸ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν καὶ ἀποκαθίσταται πρὸς ἡμᾶς ἡ τούτου δεσποτεία καὶ κυριότης, γυμνή τε καὶ ἔρημος τῶν ἐν αὐτῇ παρακαθημένων ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων ἐσόδων ἅσπερ εἶχεν ἐκσυνάγειν καὶ ἧς εἶχε (πρότερον) κυριότητος καὶ δικαίας.... ὠφελῇ(;)... ἐκ τούτου μὴ δ...... τὸ ἀρχαῖον ἀποκαταστῆσαι, ἐζητοῦμεν ὅπως ἂν ἀποκαταστήσωμεν αὐτὸ εἴς τι μοναστήριον, δυνάμενον σὺν Θεῷ βοηθῆσαι αὐτῷ, καὶ ἔχῃ τοῦτο τοῦ λοιποῦ κατὰ Δεσποτείαν ἀνθ᾿ ἡμῶν αὐτῶν, καὶ λαβεῖν μὲν καὶ ἀπὸ τοῦ τιμήματος, ὅσον ἂν τάξωμεν καὶ συμβιβασθῶμεν, ἀφεῖναι δὲ καὶ τὸ πλέον ὅσον περ ἐστὶν ἄξιον μνημοσύνου χάριν τῶν ψυχῶν τῶν ἁγίων μου αὐθεντῶν καὶ γονέων μου. ᾿Επεὶ δὲ ὁ ἅγιός μου αὐθέντης, ὁ Μέγας Δομέστικος, διάθεσιν καὶ πληροφορίαν πνευματικὴν ἔχων μεθ᾿ ὑμῶν τῶν Δοχειαριτῶν ἐκοινώσατο τὰ περὶ τούτου, καὶ μετὰ πολλοὺς λόγους, τελευταῖον συνεβιβάσθη καὶ ἔταξεν, ἵνα, χάριν τοῦ τοιούτου κτήματος καὶ πάντων τῶν δικαίων αὐτοῦ, δοθῶσι πρὸς ἡμᾶς μόνα ἑξακόσια ὑπέρπυρα, τὸ δὲ πλέον καταλογισθῇ, ὡς εἴρηται, (ὑπὲρ) τῶν ψυχῶν τῶν ἁγίων μου αὐθεντῶν τῶν γονέων μου, καὶ ἡμῶν αὐτῶν, ἰδοὺ περὶ τούτων ἁπάντων ἀναμαθοῦσα, στέρξασά τε καὶ καταδεξαμένη τὴν τοιαύτην συμβίβασιν καὶ κατάστασιν ὡς κατ᾿ ἀμφότερα λυσιτελοῦσαν, τῷ τε βίῳ δηλαδὴ καὶ ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, καὶ διὰ τοῦτο ἑκουσιοθελῶς ἀποταξαμένη πάσῃ νομικῇ βοηθείᾳ, πιπράσκω καὶ σωματικῶς ὑμῖν παραδίδωμι τὸ δια-

ληφθὲν κτῆμα τῶν Μαριανῶν μεθ᾽ ἧς ἔχει πάσης γῆς, τῶν ἐν αὐτῇ παντοίων δένδρων, τῶν ἀγριαμπέλων, τῶν συνισταμένων ὑδρομυλώνων, τῶν μυλοτοπίων, τοῦ ἐπὶ τῷ ὕδατι δικαίου, τῶν παροίκων τε καὶ προσκαθημένων, καὶ ὧν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς εἶχε παλαιῶν καὶ νέων προνομίων, δικαιωμάτων τε καὶ ἑτέρων παντοίων συνηθειῶν, τῆς νομῆς τε τῶν ζῴων, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν πάντων τῶν προσόντων ἡμῖν δικαίων, μηδὲ βῆμα ποδὸς ἐμαυτῇ ἤ τινι τῶν τοῦ μέρους μου ἐξ αὐτοῦ παρυποκρατήσασα ἀλλὰ πάντων τὴν δεσποτείαν καὶ κυριότητα παραδοῦσα πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἔλαβον ἀφ᾽ ὑμῶν τὰ εἰρημένα ἑξακόσια ὑπέρπυρα, διὰ Βενετικῶν Δουκάτων πραττομένων καὶ ἀψόγων, ἱστώντων οὐγγίας ἑξακοσίας. Ἐπεὶ δὲ ἐντὸς τοῦ τοιούτου κτήματος ἦν μύλων παροικικός, οὗτινος ἡ δεσποτεία διέφερεν ἡμῖν, πρὸ ὀλίγου δέ, ἐλθόντες οἱ Βατοπεδινοί, ἠξίωσαν καὶ παρεκάλεσαν τὸν ἅγιόν μου αὐθέντην τὸν μέγαν Δομέστικον, καὶ ἐγένετο πρὸς αὐτοὺς γράμμα, βεβαιοῦν αὐτοῖς τὴν τοῦ μύλωνος δεσποτείαν, λέγω περὶ τούτου ἐγὼ ἡ ἀληθὴς κυρία τοῦ πράγματος ὡς εἰ μὲν στέρξουσιν οἱ Βατοπεδινοὶ τὴν παροῦσαν πρᾶξιν καὶ κατάστασιν, ἣν ἀρτίως ἐγὼ ποιοῦμαι πρὸς τοὺς Δοχειαρίτας, καὶ διατηρήσουσιν αὐτοὺς ἀνενοχλήτους καὶ ἀδιασείστους περί τε πλησιασμοῦ καὶ ἑτέρου παντός, ὧν ἂν ἔχει· τοῦτο γὰρ ἡμῖν ἡ σπουδὴ καὶ ἅπαν τὸ ζητούμενον, ἵνα ἔχῃ ἡ μονὴ τοῦ Δοχειαρίου τὸ διαπιπρασκόμενον πρὸς αὐτὴν παρ᾽ ἡμῶν κτῆμα ὃν εἴρηται τρόπον· εἰ δὲ πειραθῶσιν ἐπηρεάσαι αὐτοὺς καὶ ἀνακαλεῖσθαι πλησιασμόν, ἤ τι ἕτερον ἐξ αὐτῶν, ἵνα καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς δὴ τοὺς Βατοπεδινοὺς γενομένη πρᾶξις τοῦ μύλωνος ἀκυρωθῇ καὶ λάβωσι καὶ τὴν τούτου δεσποτείαν οἱ Δοχειαρῖται τὸ ἡμέτερον ἔχοντες δίκαιον, καὶ δώσωσι πρὸς αὐτοὺς ὅσον ὑπὲρ τοῦ τοιούτου μύλωνος κατεβάλοντο, εἰ γὰρ καὶ ὑπέγραψα ἐν τῷ γράμματι, ἀλλὰ ἀπατηθεῖσα καὶ συναρπαγεῖσα τοῦτο ἐποίησα, οὐ διδαχθεῖσα παρά τινος οὐδὲ ἀναμαθοῦσα ὥσπερ νῦν ἐδιδάχθην περὶ τῆς πράσεως, ἣν ἑκουσιοθελῶς ἀρτίως ποιοῦσα καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης διδαχῆς, ἄνω καὶ κάτω ταύτην ἐσημειωσάμην οἰκειοχείρως, συναινούντων μοι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ πράξει καὶ συνευδοκούντων καὶ συμπραττόντων τοῦ τε ἁγίου μου αὐθέντου μεγάλου Δομεστίκου καὶ τῶν γνησίων παίδων

καὶ περιποθήτων ἡμῖν, τοῦ τε μεγάλου Πριμικηρίου κυρίου Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου καὶ τῆς Καντακουζηνῆς κυρίας Εὐδοκίας, ὥστε δὲ διὰ πάντων τὸ ἀσφαλὲς εἶναι καὶ βέβαιον.... καὶ τοῦ πανιερωτάτου[1] Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Θετταλίας κυρίου Δωροθέου, τὴν τοιαύτην ἐξεθέμην διάπρασιν πρὸς ὑμᾶς καὶ τὴν καθ᾽ ἡμᾶς Μονήν, ἥτις καὶ ὀφείλει κατέχειν τὸ διαληφθὲν κτῆμα μετὰ τῶν ἀνωτέρω κατὰ μέρος διειλημμένων δικαίων καὶ προνομίων αὐτοῦ, κατὰ τελείαν δεσποτείαν καὶ ἀναφαίρετον κυριότητα ἔχουσα ἐξουσίαν πωλεῖν αὐτό, δωρεῖσθαι, ἀνταλλάττειν, προικοδοτεῖν καὶ τἆλλα πάντα ποιεῖν ὅσα τε αὐτῇ ἐστὶ βουλητὰ καὶ ὅσα ἐκ τῶν θείων καὶ φιλευσεβῶν νόμων ἐφεῖται αὐτῇ ὡς τελείᾳ καὶ ἀναμφιλέκτῳ αὐτῇ Δεσπότιδι, ἐμοῦ τῆς διαπιπρασκούσης μεταμέλεσθαι ἀπ᾽ ἄρτι ὅλως μὴ ἰσχυούσης ἐπὶ τῇ παρούσῃ καθαρᾷ καὶ ἀπεριέργῳ διαπράσει, ἀλλ᾽ ὀφειλούσης μᾶλλον στοιχεῖν διόλου πάσῃ τῇ περιλήψει αὐτῆς καὶ τῶν καθολικῶν[2] αὐτῇ ποιεῖν δεφενσίωνα καὶ διατηρεῖν αὐτὴν ἀζήμιον καὶ ἀνενόχλητον ἀπὸ παντὸς τοῦ ἴσως εἰς ἐκνίκησιν τούτου χωρήσοντος.... αὐτοῦ τῇ Μονῇ ἐνοχλήσοντος καὶ πάσης ἄλλης ἀναφυησομένης ἀγωγῆς καὶ ζητήσεως· ὅθεν καὶ ἀποτασσομένη ἑκουσιοθελῶς σὺν τῷ μεταμέλῳ, τῇ πλάνῃ, τῇ βίᾳ, τῇ ἀνάγκῃ, τῇ συναρπαγῇ καὶ ἀπάτῃ, τῇ περιγραφῇ καὶ παραγραφῇ, τῇ ἐγγράφῳ καὶ ἀγράφῳ ὑποσχέσει, τῇ τοῦ νόμου καὶ φάκτου ἀγνοίᾳ, τῇ χλεύῃ, τῷ δελεασμῷ, τῇ ἰδιωτίδι, καὶ ἀγροικίᾳ, τῇ ῥᾳδιουργίᾳ, τῷ ὑπερθεματισμῷ... καὶ ὑπερδιπλασιασμῷ τοῦ τιμήματος.... τῇ ἀνδρώδει ὑπεξουσιότητι καὶ τῷ βελλιδυνείῳ δόγματι καὶ πάσῃ καὶ παντὸς[3] δικαιολογίᾳ τε καὶ προφάσει, ὑπερωτῶμαι τῇ διαληφθείσῃ σεβασμίᾳ μονῇ καὶ παντὶ τῷ μέρει αὐτῆς, ὡς ἐὰν ἀπὸ τῆς ἄρτι, εἴτε ὡς ἐκ μεταμέλου τυχόν, εἴτε καὶ ἀπὸ ἄλλης τινὸς νομικῆς ἰσχύος καὶ βοηθείας, πειραθῶ ἀνατρέψαι τὸ παρὸν πρατήριον ἔγγραφον καὶ οὐ μᾶλλον

---

[1] Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην Πανιερώτατος ἐλέγετο ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης καὶ οὐχὶ Παναγιώτατος, ὡς ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου δηλοῦται.

[2] Ἀντὶ τῆς γενικῆς πληθυντικῆς ἔδει γραφῆναι αἰτιατικὴν ἑνικήν, ὡς καὶ κατωτέρω γράφεται.

[3] Ἴσως παντοίᾳ δικαιολογίᾳ.

ποιῶ τῇ εἰρημένῃ Σεβασμίᾳ Μονῇ καὶ τῷ μέρει αὐτῆς καὶ τὸν καθολικὸν δεφενσίωνα νομίμως καὶ διατηρῶ.... ἀζήμιον..... τοῦ ἴσως εἰς ἐκνίκησιν τούτου χωρήσοντος καὶ πάσης ἄλλης ἀναφυησομένης αὐτῇ παρ' αὐτοῦ κατά τε ἀγωγῆς καὶ ζητήσεως, οὐ μόνον ἵνα μὴ εἰσακούωμαι ἐφ' οἷς ἂν ἴσως ἔχω λέγειν, ἀλλὰ σὺν τῇ διπλασίωνι ἀντιστροφῇ τοῦ τιμήματος τῇ δόσει τε τῶν ἐπὶ βελτιώσει καὶ συστάσει τοῦ τοιούτου κτήματος καταβληθησομένων ἁπασῶν ἐξόδων, ζημιῶμαι καὶ χάριν προστίμου πρὸς αὐτήν:...... καὶ αὖ.... ἐρρῶσθαι τὸ παρὸν πρατήριον ἐνυπόγραφον ἔγγραφον ἰσχύειν ὀφεῖλον καὶ ὡς πρακτικὸν σωματικῆς καὶ τοπικῆς παραδόσεως, ὅπερ καὶ ἐγράφη διὰ χειρὸς Ἰωάννου κληρ.... τοῦ Σγουροπούλου, ἐκ προτροπῆς τοῦ οἰκείου τῷ κραταιῷ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν αὐθέντῃ καὶ Βασιλεῖ Πρωτονοταρίου κυρίου ν.... τοῦ Σωτηριώτου μηνὶ Αὐγούστῳ ἰνδικτίωνος ια'. ἔτους ,ϛωπα^ου [1]

Ἐπὶ τοῦ ὄπισθεν μέρους τοῦ ἐγγράφου τούτου εἰσὶ γεγραμμένα τὰ ἑξῆς:

Ἐπειδὴ ἐν τῷ ἐμπεριειλημμένῳ κτήματι τῶν Ἀμαριανῶν, ὅπερ διεπράθη πρὸς τὴν σεβασμίαν μονὴν τοῦ Δοχειαρίου ἔχει καὶ ἡ σεβασμία μονὴ τοῦ Βατοπεδίου ὑδρομύλωνα δωρηθέντα αὐτῇ πρὸ ὀλίγου παρὰ τοῦ μεγάλου Δομεστίκου, δι' ὃν δὴ μύλωνα εἶχε λογισμὸν ἡ μονὴ τοῦ Δοχειαρίου μήποτε εὕρῃ ὄχλησιν παρὰ τοῦ Βατοπεδίου, καὶ διὰ τοῦτο ἐδηλώθη παρ' αὐτῆς δὴ τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου διὰ γραφῆς μετὰ τὰ ἄλλα, ὅτι ἐπεὶ οὖν οὐκ ἔχομεν δίκαιον οὐδὲ ἐπὶ τῷ τυχόντι πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοιούτῳ ἄρχοντι καὶ εὐγενεῖ, γράφομεν τῇ ἀντιλήψει σου ὅτι καλὸν μὲν ἦν νὰ ἠδυνάμεθα καὶ νὰ ἠγοράζαμεν τὸ τοιοῦτον ἀξιόλογον κτῆμα..... ἰδοὺ παρέχομεν ἑκουσίως καὶ μετὰ χαρᾶς μεγάλης τὴν καταδοχὴν καὶ συναίνεσιν ἡμῶν ἵνα πραθῇ παρὰ τῆς ἀντιλήψεώς σου, ἔνθα ἐστὶ αὐτῇ βουλητὸν καὶ ὅπως μὴ ἐχόντων τινῶν τοῦ μέρους ἡμῶν ἄδειαν ἐνοχλῆσαι ἢ διασεῖσαί τινί ποτε περὶ τούτου τῇ ἐμφα-

[1] Ἐν τῷ κτήματι τούτῳ ἡ Μονὴ ἀνήγειρε πύργον σῳζόμενον μέχρι τοῦ νῦν καὶ ἔχοντα τὴν ἐπιγραφὴν ΑΡ|Χ. Μ|Δ. ἤτοι μονὴ Δοχειαρίου. Βραδύτερον ἡρπάγη ὑπὸ Τούρκων, ὑπὸ τῶν διαδόχων τῶν ὁποίων καὶ κατέχεται.

νείᾳ τοῦ παρόντος ἡμῖν γράμματος μηνὶ Αὐγούστῳ ἰνδικτιῶνος ἑνδεκάτης ἐπεὶ τοίνυν οὕτω διελάμβανεν ἡ γραφή.

Εἶχε δὲ ἐν τῷ τέλει καὶ ὑπογραφάς...... Ἰωσὴφ τοῦ δικαίων κυρίου Γεροντίου, τοῦ Σκευοφύλακος κυρίου Ἰσαάκ, τῶν Ἱερομονάχων, καὶ τοῦ κυρίου Κασσιανοῦ· ἐνεφανίσθη δὲ τῇ ἡμῶν μετριότητι αὐτή τε ἡ γραφὴ καὶ ἡ ἐμπεριειλημμένη πρᾶσις καὶ ἐδεήθησαν ἀμφότερα τὰ μέρη, ἤγουν...... καὶ τῆς Μονῆς τοῦ Δοχειαρίου καὶ ἐπὶ γραφῆς τῆς ἡμῶν Μετριότητος εἰς ἐπιστηριγμὸν καὶ ἀσφάλειαν τῶν γεγραμμένων. Ἡ Μετριότης ἡμῶν τῇ τούτων ὑπείξασα ἀξιώσει, ἀνεγράφη εἰς βεβαίωσιν μὲν τῶν ἐμπεριειλημμένων ἁπάντων, ἀνενοχλησίαν δὲ καὶ ἀσφάλειαν τῆς τοῦ Δοχειαρίου μονῆς μηνὶ Αὐγούστῳ ἰνδικτιῶνος ἑνδεκάτης. ***Ταπεινὸς Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (Δωρόθεος) ὁ δοῦλος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντος καὶ Βασιλέως Λάσκαρις Μετοχίτης μαρτυρῶν ὑπέγραψα ὁ μέγας χαρτουλάριος.***

9

Βασιλικὸν πρόσταγμα ἀνυπόγραφον καὶ ἀχρονολόγητον περὶ κατοχῆς τοῦ κτήματος, τοῦ ὀνομαζομένου τὰ Ἀμαριανά, ὑπὸ τῆς Μονῆς τοῦ Δοχειαρίου καὶ οὐχὶ τῆς τοῦ Ἀκαπνίου.

(Ἔτους ἀδήλου, μηνὸς Φεβρουαρίου (;) ἰνδ. γ'.)

Τὸ κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. ΚΖ'. πρόσταγμα γραφὲν ἐπὶ χάρτου διαστάσεων 0,30×0,30, καὶ ἀναφέρον, ὅτι καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης «συνδιασκεψάμενος συνοδικῶς διέγνω καὶ ἀπεφήνατο κατέχεσθαι τὸ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενον κτῆμα παρὰ τῆς Μονῆς τοῦ Δοχειαρίου», ἀπελύθη ὑπὸ Ἰωάννου Ε'. τοῦ Παλαιολόγου, διότι ὁ Πατριάρχης Φιλόθεος κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ πατριαρχεῖαν (1364—1376) ἐποιήσατο τὴν εἰρημένην διάγνωσιν κατὰ μῆνα Ἰανουάριον ἰνδικτιῶνα ΙΓ'. τοῦ ἔτους 1375, ἐπειδὴ τῷ 1373 ἐπράθη αὐτὸ καὶ μετὰ δύο ἔτη «διεγερθέντες οἱ μοναχοὶ τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ Ἀκαπνίου, δι' ὄχλου ἐγένοντο αὐτοῖς (τοῖς Δοχειαρίταις) ἀπαιτοῦντες τὸ εἰρημένον κτῆμα καὶ προβαλλόμενοι πλησιασμοῦ ἔχειν ἐπ' αὐτῷ δίκαιον.»

† Ἐπεὶ ἀνηνέχθη τῇ βασιλείᾳ μου ὡς ὁ περιπόθητος θεῖος αὐτοῦ μέγας Δομέστικος κύριος Δημήτριος ὁ Παλαιολόγος βουλη-

θεὶς ἐκποιήσασθαι τὸ κτῆμα αὐτοῦ τὸ καλούμενον 'Αμαριανά, καὶ εἰπὼν τοῦτο καὶ προσαναφωνησάμενος πρὸς πάντας τοὺς ἐπ' αὐτῷ πλησιασμοῦ δίκαιον ἔχοντας, οὐδεὶς προῃρέθη ἐξωνήσασθαι τοῦ τοιούτου κτήματος αὐτοῦ ποσουμένου εἰς δισχίλια ὑπέρπυρα καὶ ἐπέκεινα, καὶ δέδωκεν αὐτὸ κατὰ λόγον προσενέξεως καὶ προσκυρώσεως πρὸς τὴν σεβασμίαν Μονὴν τοῦ Δοχειαρίου, καὶ ἔλαβε μὲν ἐξ αὐτῆς ὑπέρπυρα μόνα ἑξακόσια, τὰ δὲ πλείονα ἀφῆκε τοῖς μοναχοῖς τῆς αὐτῆς μονῆς ψυχικῆς ἕνεκεν σωτηρίας αὐτοῦ, ὃ δὴ κτῆμα καὶ παραλαβόντες οἱ τοῦ Δοχειαρίου μοναχοί, ἐπὶ τὸ κρεῖττον αὐτὸ κατεσκεύασαν, πύργον τε ἐν αὐτῷ ἀνακτίσαντες καὶ ἄλλα ὅσα πρὸς ἀσφάλειαν ἐφορῶσιν αὐτοῦ κατὰ τὴν αὐτῶν δύναμιν σπουδάσαντες καὶ ποιήσαντες κατέχουσιν αὐτὸ ἤδη χρόνους δύο, ἀρτίως δὲ διεγερθέντες οἱ μοναχοὶ τῆς σεβασμίας Μονῆς τοῦ 'Ακαπνίου, δι' ὄχλου ἐγένοντο αὐτοῖς, ἀπαιτοῦντες τὸ εἰρημένον κτῆμα, καὶ προβαλλόμενοι πλησιασμοῦ ἔχειν ἐπ' αὐτῷ δίκαιον, παρεπέμφθη δὲ ἤδη ἡ περὶ τούτου ψῆφός τε καὶ διάγνωσις πρὸς τὸν παναγιώτατόν μου Δεσπότην τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ὃς δὴ καὶ συνδιασκεψάμενος τὰ περὶ τούτου συνοδικῶς διέγνω καὶ ἀπεφήνατο κατέχεσθαι τὸ κτῆμα παρὰ τῶν τῆς μονῆς τοῦ Δοχειαρίου μοναχῶν, πρὸς οὓς καὶ παρέδωκεν αὐτὸ ὁ δηλωθεὶς περιπόθητος θεῖος τῆς βασιλείας μου μέγας Δομέστικος ὁ Παλαιολόγος κατὰ τὸν ἀνωτέρω δηλωθέντα τρόπον, καὶ ἐγεγόνει καὶ τιμία γραφὴ αὐτοῦ, ἧτινι τὰ τῆς ὑποθέσεως κατὰ μέρος ὡς ἐγένετο καὶ τὴν ἀρχὴν ἔχειν ἐμπεριείληπται, ἐδέησε δὲ ἀπολυθῆναι καὶ πρόσταγμα τῆς βασιλείας μου ἀσφαλείας ἕνεκα τῆς ἐντεῦθεν, ἡ βασιλεία μου τὸ παρὸν ἀπολύουσα πρόσταγμα, ἔχει θέλημα καὶ διορίζεται, ὡς εἴπερ ἔχοι τὸ πρᾶγμα οὕτως, κατέχωσιν οἱ μοναχοὶ τῆς τοῦ Δοχειαρίου σεβασμίας μονῆς τὸ διαληφθὲν κτῆμα τὰ 'Αμαριανά, καθὼς ἐξεδόθη καὶ παρεδόθη αὐτοῖς παρὰ τοῦ μεγάλου Δομεστίκου τοῦ Παλαιολόγου, καὶ νέμονται αὐτὸ ἀνενοχλήτως καὶ ἀδιασείστως, μήτε παρὰ τῶν μοναχῶν τῆς τοῦ 'Ακαπνίου σεβασμίας Μονῆς μήτε μὴν παρ' ἑτέρου τινὸς τῶν ἁπάντων . . . .

. . . .

διαληφθείσης τιμίας πατριαρχικῆς ἐγγράφου διαγνώσεως καὶ ὡς.

δικαιοῦνται εὐλόγως ἐπ' αὐτῷ. 'Επειδὴ τούτου χάριν ἐγένετο αὐτοῖς καὶ τὸ παρὸν τῆς βασιλείας μου πρόσταγμα.

Μηνὶ Φεβρουαρίῳ (;) ἰνδικτιῶνος Γ'. [1]

10

Χρυσόβουλλος λόγος Μανουὴλ Β'. τοῦ Παλαιολόγου περὶ τῶν 'Αμαριανῶν καὶ τῆς 'Ερμηλείας.

("Ετους 6923 (=1415) ἀδήλου μηνὸς καὶ ἰνδικτιῶνος).

Τὸ ὑπ' ἀριθ. ΙΘ'. χρυσόβουλλον τοῦτο γραφὲν ἐπὶ χάρτου διαστάσεων 0,34×0,29 $^1/_2$ καὶ ἔχον δυσανάγνωστον ὑπογραφήν, ἐπαλείψασαν καὶ τέσσαρας ἢ πέντε λέξεις, ἃς καὶ κατέστησε δυσαναγνώστους, ἀπελύθη ἀναντιρρήτως ὑπὸ Μανουὴλ Β'. τοῦ Παλαιολόγου, ὡς ἐξάγεται ἔκ τε τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ καὶ τῆς χρονολογίας.

† Οἱ ἐνασκούμενοι τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τοῦ Δοχειαρίου παραγενόμενοι πρὸς τὴν βασιλείαν μου ἐν τῇ περιφανεῖ πόλει Θεσσαλονίκῃ ἐνεφάνισαν πρόσταγμα γεγονὸς παρὰ τῆς βασιλείας μου πρὸ χρόνων ἓξ κατὰ τὸν 'Ιανουάριον τῆς β'. ἰνδίκτου, ὃ δὴ πρόσταγμα, εἶχεν ἐπὶ λέξεως οὕτως· οἱ ἐνασκούμενοι τῇ Μονῇ Δοχειαρίου ἀνέφεραν τῇ βασιλείᾳ μου ὅπως εἶχον τὰ Μαριανὰ ἐξωνησάμενοι αὐτὰ ἀπὸ τῆς μεγάλης Δομεστικίσσης Παλαιολογίνας ἐκείνης ὡς διαλαμβάνει τὸ περὶ τούτου παρ' αὐτῆς γενόμενον γράμμα, ὅπερ καὶ ἐνεφανίσθη παρ' αὐτῶν τῇ βασιλείᾳ μου, ἐνεφάνισαν δὲ οἱ αὐτοὶ καὶ πρόσταγμα τῆς βασιλείας μου, ὅπερ ἐπορίσαντο παρ' αὐτῆς ἐπὶ τῇ κατοχῇ τῶν τοιούτων 'Αμαριανῶν καὶ ταῦτα ἐμφανίσαντες δικαιώματα ἀνέφερον ὅπως κατέχοντες τὸ εἰρημένον χωρίον τὰ 'Αμαριανὰ ὑπὸ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίας ἀφῃρέθησαν αὐτὰ καὶ παρεκάλεσαν ἵνα ἀναδυνηθῶσι καὶ πάλιν ἔχωσιν αὐτά. 'Η βασιλεία μου γοῦν εὐμενῶς προσδεξαμένη τὴν αὐτῶν παράκλησιν ἔχει θέλημα καὶ διορίζεται διὰ (τοῦ) παρόντος αὐτῆς προστάγματος, ἵνα ἡ εἰρημένη μονὴ τοῦ

[1] Εἶναι γνήσιον ἆρα γε; 'Αλλ' ἂν ᾖ γνήσιον, διατί δὲν φέρει ὑπογραφὴν καὶ χρονολογίαν;

Δοχειαρίου ἔχῃ καὶ πάλιν ὥσπερ καὶ πρὶν ὅλον τὸ χωρίον τὰ εἰρημένα Ἀμαριανά· ἔχει ὁ λόγος οὕτως: οὐκ ἔστι περὶ τοῦ τέλους, ὃ ἔδιδον εἰς τοὺς Τούρκους ὀνομαζόμενον παρ' ἐκείνοις χαράτζιν, ἀλλὰ διὰ τὴν παροικικὴν κτῆσιν, ὥσπερ εἶχον αὐτὴν καὶ πρὸ τῆς ἡμέρας τῶν Τούρκων. Τοῦτο μὲν οὖν διοριζόμεθα περὶ τῶν Ἀμαριανῶν. Τῆς δὲ Ἑρμηλείας ἵνα ἔχωσι τὸ ἥμισυ μέρος, τὸ δὲ ἥμισυ ἵνα ἔνι τοῦ δημοσίου, ὡς καὶ τὰ ἄλλα κτήματα τῶν Μοναστηρίων. Τούτου γὰρ χάριν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν πρόσταγμα τῆς βασιλείας μου, ἐν ἔτει ἑξακισχιλιοστῷ ἐννεακοσιοστῷ ἑπτακαιδεκάτῳ.

Οὕτω μὲν διαλαμβάνει τὸ εἰρημένον πρόσταγμα τῆς βασιλείας μου, ἐπεὶ δὲ ἦν ἔν τισι μέρεσι διερρωγὸς καὶ διαβεβρωμένον ὡς μόλις ἀναγινώσκεσθαι, παρεκάλεσαν οἱ εἰρημένοι μοναχοὶ ἵνα πορίσωνται ἕτερον ἀντ' ἐκείνου ἴσον· ὅθεν καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν παράκλησιν προσδεχθεῖσαν τὸ παρὸν ἴσον ἡ βασιλεία μου αὐτοῖς ἀπέλυσεν, ἵνα ἔχωσιν αὐτὸ εἰς τὰ ἑξῆς...... γεγονὸς ἐν ἔτει ἑξακισχιλιοστῷ ἐνναχοσιοστῷ εἰκοστῷ τρίτῳ.

11

Χρυσόβουλλος λόγος, δι' οὗ ἐξασφαλίζονται εἰς τὸν πανσέβαστον σεβαστὸν Δημήτριον τὸν Μουρῖνον τὸ ἐν Παφλαγονίᾳ χωρίον τοῦ Γογγύλη, τὸ περὶ τὸ θέμα Ὀπτιμάτων χωρίον Δέρκον, τὰ περὶ τὴν Θεσσαλονίκην χωρία ἡ Ἑρμήλεια, τοῦ Κραββατᾶ καὶ ἡ Ἀντιγόνεια, ὁ περὶ τὴν Σθλάνιτζαν τόπος μετὰ τῶν πλανητῶν καὶ νομῶν αὐτοῦ καὶ τὸ ἐν τῇ νήσῳ Κασσανδρείᾳ χειμάδιον μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ Παλαιοχωρίου.

(Ἀδήλου βασιλέως, μηνός, ἔτους καὶ ἰνδικτιῶνος).

Τὸ ὑπὸ στοιχεῖον Κ'. χρυσόβουλλον τοῦτο γραφὲν ἐπὶ χάρτου διαστάσεων 0,42×0,31 καὶ ὀλίγον ἐφθαρμένον ὃν ἀγνοοῦμεν ὑπὸ τίνος βασιλέως ἀπελύθη, ἐπειδὴ καὶ ἡ ὑπογραφὴ καὶ ἡ χρονολογία κατέστησαν ἐξίτηλοι, καὶ ἑπτὰ σειραὶ ἐν τέλει καὶ ἀλλαχοῦ, ἔνθα τὰ ἀποσιωπητικά. Τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο παρεδόθη τῇ μονῇ, ὅτε παρεδόθη αὐτῇ καὶ τὸ ἐν Κασσανδρείᾳ χειμάδιον μετὰ τοῦ Παλαιοχωρίου, καὶ τοῦ ἐν Ἑρμηλείᾳ χωρίου τοῦ Μουρίνου. Ὁ χρυσόβουλλος οὗτος λόγος φαίνεταί μοι χασματώδης καὶ δυσνόητος ἐν ἀρχῇ, ἀλλ' ἐγὼ οὕτως εὗρον καὶ ἀντέγραψα αὐτὸν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου. Ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς Μονῆς ὑπάρχει καὶ τὸ ὑπὸ στοιχεῖον ΚΑ'. χρυσόβουλλον,

γραφὲν ἐπὶ χάρτου διαστάσεων 0,44×0,28, ἀλλὰ λίαν ἐφθαρμένον, καὶ ἀντίγραφον τούτου χαρτῷον διαστάσεων 0,29×0,30 ἐπίσης ἐφθαρμένον, ὥστε μὴ ἀναγινώσκεσθαι τὴν ὑπογραφὴν καὶ τὴν χρονολογίαν. Τὸ περιεχόμενον ἀναφέρεται εἰς τὴν κατοχὴν καὶ νομὴν ὅλων γενικῶς τῶν κτημάτων τῆς Μονῆς ὁθενδήποτε καὶ ὁπωσδήποτε προελθόντων αὐτῇ, ἄνευ ὅμως καὶ τῶν ὀνομάτων καὶ τοποθεσιῶν αὐτῶν. Ὁ χρυσόβουλλος οὗτος λόγος φαίνεταί μοι χασματώδης καὶ δυσνόητος ἐν ἀρχῇ, ἀλλ' ἐγὼ οὕτως εὗρον καὶ ἀντέγραψα αὐτὸν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, μὴ πειραθεὶς διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις.

† Οὐδὲν ἄρα οὕτω βασιλέως οἶδε ψυχὴν εἰς εὐποιίαν διανιστᾶν καὶ πρὸς φιλοτίμους παρακαλεῖν δωρεὰς ὡς ἡ πρὸς αὐτὸν τοὺς αἰτοῦντας ἀσφαλεστάτη γνώμη καὶ εὐθυτάτη προαίρεσις. Πέφυκε γὰρ καὶ ἄλλως ὁ τὸ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἀποσώζειν καὶ τοῖς πράγμασιν αἱρούμενος ὄνομα, ἐξ ἑαυτοῦ καὶ ὀφείλει (;) ἀφ' ἑστίας πρὸς τὸ εὐεργετεῖν διανίστασθαι σκοπούμενος ὡς ἐξὸν ἐκμιμίσασθαι τὸν τούτῳ διέπειν τὴν τοῦ κράτους ἀρχὴν ἐπιτρέψαντα· ὁπόταν δὲ καὶ ὁ τὰ τῆς δεήσεως προβαλλόμενος ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων τὸ τῆς ἱκετίας προτείνεται εὔλογον, πλέον δὲ κἀκ τῆς ἧς καθ' ἑκάστην ἐκτρέφει πρὸς τὸν βασιλέα καρδιακῆς σχέσεως, ὁρμᾷ νικᾶν αὐτὸς ἑαυτὸν καὶ φιλοτιμότερος τῆς οἰκείας ἀναφαίνεσθαι ...... τὸ δίκαιον αὐτὸ ὃ τὸ τῆς παρακλήσεως ἐμφαίνει εὔλογον δυσωπούμενος· ὅτι δὲ καὶ ἡ βασιλεία μου τοῦ ταύτην θεοῦ τῇ χάριτι βασιλεύσαντος καὶ πρὸς ἅπαν μὲν τὸ ὑπήκοον προνοεῖται συχνὴν τὴν προμήθειαν ξύμπαντα ὡς οἷον ἐθέλουσα εὐποιεῖν καὶ πρὸς τὴν ἑκάστου εὔνοιαν ἀντιμετρεῖν τὴν ἀντάμειψιν οἱ πειραθέντες λεγέτωσαν, πλὴν καὶ τῷ δικαίῳ νέμειν οἶδε συχνὴν τὴν ῥοπὴν καὶ τὸν πλάστην προτεινόμενον εὔνοιαν δαψιλεστέρᾳ τῇ εὐμενείᾳ σπουδάζει κρατεῖν καὶ πίστεις τῶν εἰρημένων ἄλλοι τε πολλοί, οἷς ἡ τῆς ψυχῆς εἰλικρίνεια καὶ τὸ τοῦ τρόπου ἀρέμβαστον τὴν ἔγγιστα χώραν τοῦ τῆς βασιλείας ὕψους ἀπένειμε, πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ καὶ ὁ τῆς παρούσης ὑποθέσεως αἴτιος, ὁ πανσέβαστος σεβαστὸς οἰκεῖος τῇ βασιλείᾳ μου πρωτοβεστιαρίτης κύριος Δημήτριος ὁ Μουρῖνος, ἀνὴρ γὰρ οὗτος ἔκ τε τοῦ ζήλου, ὃν ἐν ταῖς ἐγκεχειρημέναις αὐτῷ διαφόροις παρὰ τῆς βασιλείας μου πολιτικαῖς ἀρχαῖς ἐν-

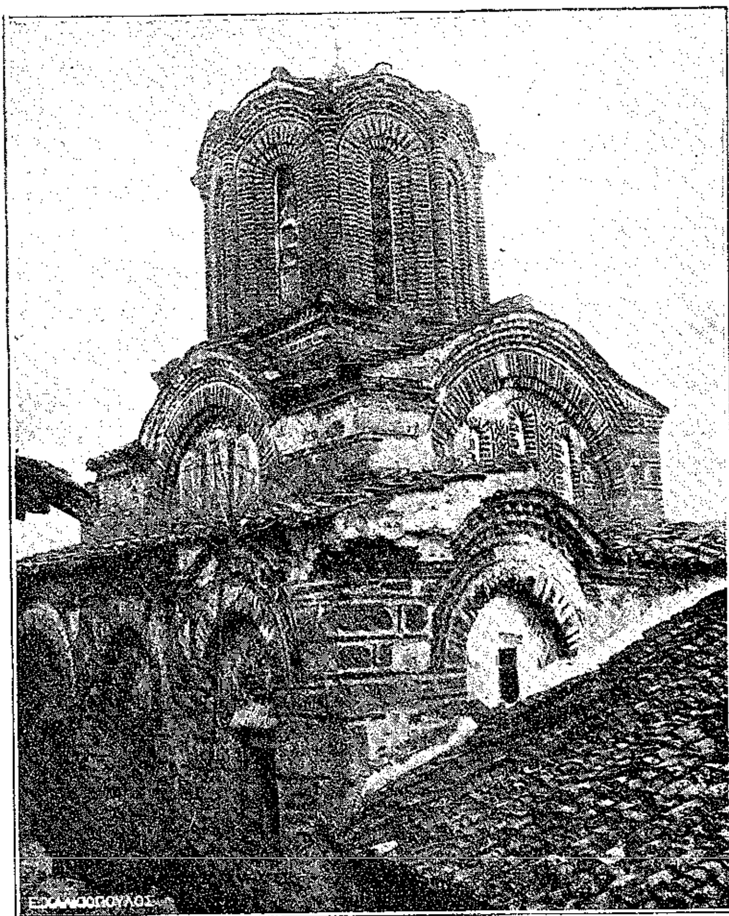
3. τὸν αἰτοῦντα 7. τούτῳ 12. Λέξις δυσανάγνωστος.

ἐδείξατο, κἀκ τῆς καθ᾽ ἑκάστην ἐπιδιδούσης αὐτῷ εὐνοίας καὶ διαθέσεως ἁπανταχοῦ παριστῶν τὸ πρὸς τὴν βασιλείαν μου εὔνουν εἰλικρινέστατον, ὡς καὶ μηδὲν ἕτερον λογίζεσθαί τε καὶ πράττειν ἀποσκοπούμενος ὅτι μὴ ὃ τῇ βασιλείᾳ μου ὑπηρετοῦν καὶ θεραπεῦον καθέστηκε, τὰ μὲν εἰς ἑαυτὸν δευτέρου καὶ τοῦ τυχόντος λόγου τιθέμενος, ὅσα δὲ πρὸς τὴν τῆς ἀρχῆς ἀνατρέχειν οἶδε περιωπὴν ἐξιχνιάζων ταῦτα καὶ πρὸς τὴν τούτων συντήρησιν καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν προϊέμενος. Τοίνυν καὶ διὰ ταῦτα τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς τῶν τρόπων εὐθύτητος ἀνταμειβομένη τοῦτον ἡ βασιλεία μου καὶ ἐν ἄλλῳ τὰ τῆς αἰτήσεως αὐτῷ κατὰ γνώμην προήνεγκεν, οὐχ᾽ ἧττον δὲ καὶ εἰς ἣν ἀρτίως προὔτεινεν αἴτησιν εὗρον ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐφεπομένην καὶ τὴν τελείωσιν. Ἐπεὶ τοίνυν ὁ τοιοῦτος πανσέβαστος σεβαστὸς οἰκεῖος τῇ βασιλείᾳ μου πρωτοβεστιαρίτης κύριος Δημήτριος ὁ Μουρῖνος παρεκλήτευσε τὴν βασιλείαν μου χρυσοβούλλου λόγου ταύτης τυχεῖν εἰς ἅπερ κέκτηται ἀπὸ δωρεᾶς τῆς βασιλείας μου, ἤτοι τὸ εἰς τὴν Παφλαγονίαν χωρίον τὸ λεγόμενον τοῦ Γογγύλη, ὅπερ παρεδόθη αὐτῷ παρὰ τοῦ προκαθημένου ἐκείνου τοῦ Παναρέτου εἰς ποσότητα ὑπερπύρων διακοσίων, τὸ περὶ τὸ θέμα Ὀπτιμάτων χωρίον τὸ λεγόμενον Δέρκον, ὅπερ ἔχει διὰ προστάγματος τῆς βασιλείας μου ὃ δὴ καὶ περιΐσταται εἰς ὑπέρπυρα διακόσια δύο, τὸ περὶ τὴν Θεσσαλονίκην χωρίον τὸ λεγόμενον Ἑρμήλειαν, τὸ παραδοθὲν αὐτῷ παρὰ τοῦ Φραγγοπούλου εἰς ὑπέρπυρα διακόσια δεκαπέντε, τὸ ἕτερον χωρίον αὐτοῦ περὶ τὴν Θεσσαλονίκην διακείμενον, τὸ καὶ καλούμενον τοῦ Κραββατᾶ, ὅπερ καὶ αὐτὸ παρεδόθη αὐτῷ παρὰ τοῦ τοιούτου Φραγγοπούλου εἰς ὑπέρπυρα ἑκατὸν ἐννέα, τὸ ἕτερον χωρίον αὐτοῦ τὸ περὶ τὴν Θεσσαλονίκην διακείμενον καὶ ὀνομαζόμενον ἡ Ἀντιγόνεια, ὅπερ παρεδόθη αὐτῷ παρὰ τοῦ Κεραμέως εἰς ποσότητα ὑπερπύρων ἑκατὸν τεσσάρων, καὶ τὸν περὶ τὴν Σθλάνιτζαν τόπον μετὰ τῶν διαφερόντων αὐτῷ ἐκεῖθεν πλανητῶν καὶ νομῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ ἐν τῇ νήσῳ Κασανδρείᾳ χειμαδίον μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ παλαιοχωρίου, ὅπερ κατέχει δι᾽ ὁρισμοῦ τῆς βασιλείας μου εἰς τὸ κατέχειν ταῦτα ἀνενόχλητά τε καὶ ἀδιάσειστα καὶ βελ(τιοῦν καὶ συνιστᾶν), εἴτι ἄρα καὶ βούλεται ἀφορῶν εἰς σύστασιν καὶ βελτίωσιν αὐτῶν, ἡ βασιλεία

μου..... ἐπιβραβεύει αὐτῷ τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον αὐτῆς, δι᾽ οὗ προστάσσει καὶ διορίζεται (κατέχειν) τὸν πανσέβαστον σεβαστὸν οἰκεῖον τῇ βασιλείᾳ μου πρωτοβεστιαρίτην κύριον Δημήτριον τὸν Μουρῖνον, τὰ εἰρημένα· ἤτοι τὸ περὶ τὴν Παφλαγονίαν χωρίον τὸ ἐπιλεγόμενον τοῦ Γογγύλη, ὅπερ παρεδόθη αὐτῷ παρὰ τοῦ προκαθημένου ἐκείνου τοῦ Παναρέτου εἰς ὑπέρπυρα διακόσια, τὸ περὶ τὸ θέμα τῶν Ὀπτιμάτων χωρίον τὸ λεγόμενον Δέρκον, ὅπερ ἔχει διὰ προστάγματος τῆς βασιλείας μου, ὃ δὴ καὶ περιΐσταται εἰς ὑπέρπυρα διακόσια δύο, τὸ περὶ τὴν Θεσσαλονίκην χωρίον, τὸ λεγόμενον Ἑρμήλειαν, τὸ παραδοθὲν αὐτῷ παρὰ τοῦ Φραγγοπούλου εἰς ὑπέρπυρα διακόσια δεκαπέντε, τὸ ἕτερον χωρίον αὐτοῦ τὸ περὶ τὴν Θεσσαλονίκην διακείμενον τὸ καὶ καλούμενον τοῦ Κραββατᾶ, ὅπερ καὶ αὐτὸ παρεδόθη πρὸς αὐτὸν παρὰ τοῦ τοιούτου Φραγγοπούλου εἰς ὑπέρπυρα ἑκατὸν ἐννέα, τὸ περὶ τὴν Θεσσαλονίκην ἕτερον χωρίον αὐτοῦ τὸ ἐπιλεγόμενον ἡ Ἀντιγόνεια, ὅπερ παρεδόθη αὐτῷ παρὰ τοῦ Κεραμέως εἰς ὑπέρπυρα ἑκατὸν τέσσαρα, καὶ τὸν περὶ τὴν Σθλάνιτζαν τόπον μετὰ τῶν διαφερόντων αὐτῷ ἐκεῖσε πλανητῶν καὶ νομῶν· ἔτι τε καὶ τὸ ἐν τῇ νήσῳ Κασσανδρείᾳ χειμαδίον μετὰ τοῦ ἐν αὐτῇ παλαιοχωρίου, ὅπερ ἔχει δι᾽ ὁρισμοῦ τῆς βασιλείας μου, καὶ κεκτῆσθαι ταῦτα, καθὼς εὑρίσκεται μέχρι τῆς σήμερον κατέχων τε καὶ νεμόμενος καὶ νέμεσθαι αὐτὰ ἀναφαιρέτως, ἀδιασείστως καὶ ἔξω πάσης καὶ παντοίας δημοσιακῆς ἐπηρείας καὶ συζητήσεως, ἄνευ μέντοιγε μόνης τῆς καστροκτισίας καὶ τῆς κατεργοκτισίας ὡς ταῦτα μόνα ὀφειλόντων τῶν κτημάτων ἐπιδιδόναι πρὸς τὸ μέρος τοῦ δημοσίου, καθὼς καὶ τὰ ἕτερα προσωπικὰ κτήματα συνιστᾶν τε καὶ βελτιοῦν αὐτὰ καὶ ποιεῖν ἐπ᾽ αὐτοῖς εἴτι ἄρα καὶ βούλεται ἀφορῶν εἰς σύστασιν καὶ βελτίωσιν αὐτῶν, ὡς κατέχων ταῦτα διὰ χρυσοβούλλου τῆς βασιλείας μου, καὶ ὡς ἔχων ἐπ᾽ ἀδείας παραπέμπειν αὐτὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐξ ὀσφύος γνησίους παῖδας καὶ κληρονόμους αὐτοῦ καὶ θείοις καὶ ἱεροῖς οἴκοις ἀφιεροῦν καὶ πιπράσκειν ταῦτα, εἴπερ δεήσειε.

Τοίνυν καὶ καθέξει τὰ δηλωθέντα κτήματα ὁ δηλωθεὶς πανσέβαστος σεβαστὸς..... πρωτοβεστιαρίτης κύριος Δημήτριος ὁ Μουρῖνος, καθὼς εὑρίσκεται.....

Ἀρχ. ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΚΤΕΝΑΣ



Εἰκ. 1. Ἄποψις τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς Ὀλυμπιωτίσσης Ἐλασσῶνος.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΙΓʹ ΚΑΙ ΙΔʹ ΑΙΩΝΟΣ.

(Συμβολὴ εἰς τὴν βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῆς τελευταίας περιόδου).

1. ΜΟΝΗ ΟΛΥΜΠΙΩΤΙΣΣΗΣ ΕΛΑΣΣΩΝΟΣ
2. ΜΟΝΗ ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΖΑΓΕΖΙ (Κομνημεῖον ἢ Οἰκονομεῖον).
3. ΜΟΝΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΠΥΛΩΝ (Πόρτα Παναγιά, παρὰ τὰ Τρίκκαλα).
4. ΝΑΟΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΕΝ ΚΑΛΑΜΠΑΚΑι.
5. ΜΟΝΑΙ ΜΕΤΕΩΡΩΝ.

Προτιθέμενοι εἰς τὴν σειρὰν τῆς Ἐπετηρίδος ταύτης νὰ ἐξετάσωμεν λεπτομερῶς ἕκαστον τῶν ἀνωτέρω μνημείων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν τοὺς κυριωτέρους τύπους τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ εἶναι συγχρόνως ἄριστοι ἀντιπρόσωποι τῶν σπουδαιοτέρων καλλιτεχνικῶν κέντρων τῆς τελευταίας περιόδου τῆς βυζαντινῆς τέχνης, θὰ προσπαθήσωμεν πρὸ πάντων νὰ συνδέσωμεν αὐτὰ μὲ τὸ κέντρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἕκαστον αὐτῶν ἀνήκει καὶ νὰ καθορίσωμεν τοὺς κυρίους χαρακτῆρας ἑκάστου κέντρου καὶ τοῦ κύκλου τῆς ἐπιδράσεώς του, συμβάλλοντες οὕτω κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἥτις πολλὰ τὰ κενὰ παρουσιάζει ἀκόμη, μεθ' ὅλας τὰς γενομένας ἐπ' αὐτῆς ἐργασίας.

Τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ἑλληνικῶν ἰδίᾳ χωρῶν δὲν χαρακτηρίζει τὸ σταθερὸν καὶ σχεδὸν ὁμοιόμορφον τῆς προγενεστέρας τέχνης, ἀλλὰ μεγαλυτέρα ποικιλία καὶ ἀναζήτησις νέων ἐντυπώσεων. Ἡ κατάκτησις τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Φράγκων, ἡ ἀνεξαρτησία ὀλίγων χωρῶν, ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ γοργὴ ὁρμὴ πρὸς ἀναγέννησιν, ὅπως καὶ ἡ ἔλλειψις ἑνότητος καὶ ἡ ἐλάττωσις ἀφθόνων πόρων, πάντα ταῦτα κατοπτρίζονται εἰς τὴν τέχνην τῆς δραματικῆς καὶ ἀνησύχου ταύτης ἐποχῆς καὶ ἀποτελοῦν τὰ βαθύτερα αἴτια τῆς διαμορφώσεως αὐτῆς.

Ἡ Φραγκοκρατία δὲν ἀνέκοψεν οὔτε ἐπηρέασε σημαντικῶς τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τῆς τέχνης ἐν Ἑλλάδι. Εἶναι ἀληθές, ὅτι τὰ κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα ἀνεγερθέντα κτίρια εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Φράγκων κατεχομένας χώρας (ἐπαρχίας τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ τὰς νήσους) εἶναι μικρὰ καὶ ἀσήμαντα ἀρχιτεκτονικῶς, ἁπλᾶ μονόκλιτα θολωτὰ ἢ σταυρεπίστεγα οἰκοδομήματα (Ὄμορφη Ἐκκλησιὰ Αἰγίνης, Ἁγία Τριὰς Κρανιδίου, ναΰδρια Εὐβοίας καὶ ἄλλα) — εἰς τὸ Δεσποτᾶτον ὅμως τῆς Ἠπείρου, ὅπου συνεκεντρώθη μέγα μέρος τῶν

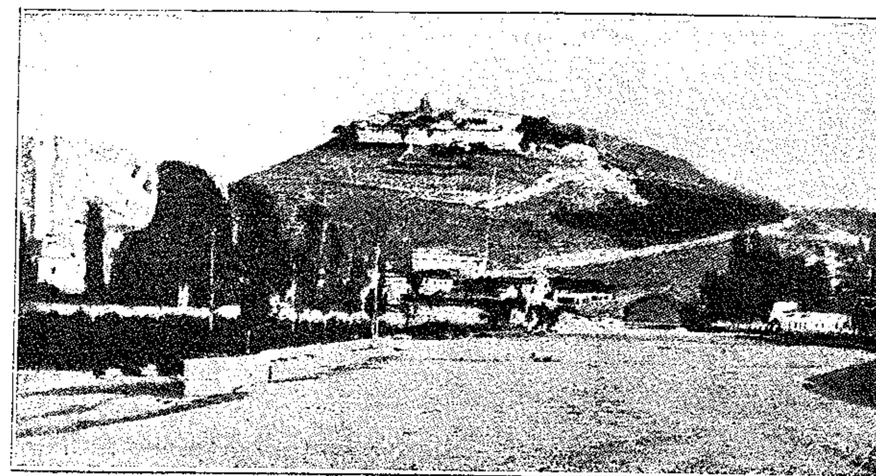
πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ Κράτους, ἐγείρεται τὸν 13ον αἰῶνα λαμπρὸν ἔργον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἡ Παρηγορίτισσα τῆς Ἄρτης, προδίδουσα τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς Φράγκους, μετ' ὀλίγον δ' ἀναφαίνεται πλῆθος ναϋδρίων εἰς τὴν Ἄρταν καὶ τὴν περιοχὴν αὐτῆς μὲ ἴδιον κατὰ τὸ πλεῖστον χαρακτῆρα καὶ μὲ ἀκτῖνα διαδόσεως καὶ εἰς ἄλλας χώρας.

Ἄλλο κέντρον ἀποτελεῖ κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα ἡ Θεσσαλονίκη μὲ ἐνδόχωραν τὴν Μακεδονίαν. Ἡ ἀναγέννησις εἰς τὸ μεγαλύτερον τοῦτο πνευματικὸν κέντρον μετὰ τὴν πρωτεύουσαν, ἔχει νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὴν μεγαλυτέραν καὶ καθαρῶς ἐπιτόπιον ἄνθησίν της, ἥτις ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ παρελθὸν καὶ ἐξελίσσεται ἀπὸ τὰς ἰδίας δυνάμεις της· οὕτως εἰς τὴν Μακεδονίαν, μὲ κέντρον τὴν Θεσσαλονίκην, διαμορφοῦται καὶ πάλιν σχολή τις ἀρχιτεκτονικὴ μὲ ἰδιάζοντας χαρακτῆρας.

Τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀκολουθοῦν ἐπίσης τὰς ἰδίας αὐτοῦ παραδόσεις, δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἔχει ἴδιον τύπον ἀρχιτεκτονικῆς, ὅστις εἰσδύει εἰς τὰς πέριξ χώρας καὶ εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ ἴδωμεν μέχρι τίνος σημείου φθάνουν αἱ ἐπιδράσεις του.

Παραλλήλως ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα τοῦ Κράτους, ἡ Κωνσταντινούπολις, ἐξακολουθεῖ νὰ ἀκμάζῃ, ἀναδεικνύει δὲ καὶ ἄλλο κέντρον, τὸν Μυστρᾶν, ὅπου βλέπομεν καὶ ἀρχιτεκτονικοὺς τύπους ἀπορρέοντας ἀπὸ τὴν ἐγχωρίαν τέχνην τῆς κυρίας Ἑλλάδος μὲ ἱκανὰ ὅμως νέα στοιχεῖα, καὶ μὲ μεγαλυτέραν λεπτότητα ἐκτελούμενα καὶ ἀναδεικνύοντα τὰ μνημεῖα τοῦ Δεσποτάτου τούτου ἀληθινὰ κομψοτεχνήματα.

Ἡ Θεσσαλία καὶ ἕνεκα τῆς θέσεώς της καὶ ἕνεκα ἱστορικῶν λόγων ἦλθεν εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὰ κέντρα ταῦτα, μάρτυρες δὲ ἵστανται ἀκόμη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καλῶς διατηρούμενα τὰ μνημεῖα τὰ ὁποῖα θὰ ἐξετάσωμεν.



Εἰκ. 2. Γενικὴ ἄποψις τῆς Ἐλασσῶνος καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ λόφου Μονῆς Ὀλυμπιωτίσσης.

1. *Μονὴ Ὀλυμπιωτίσσης.*

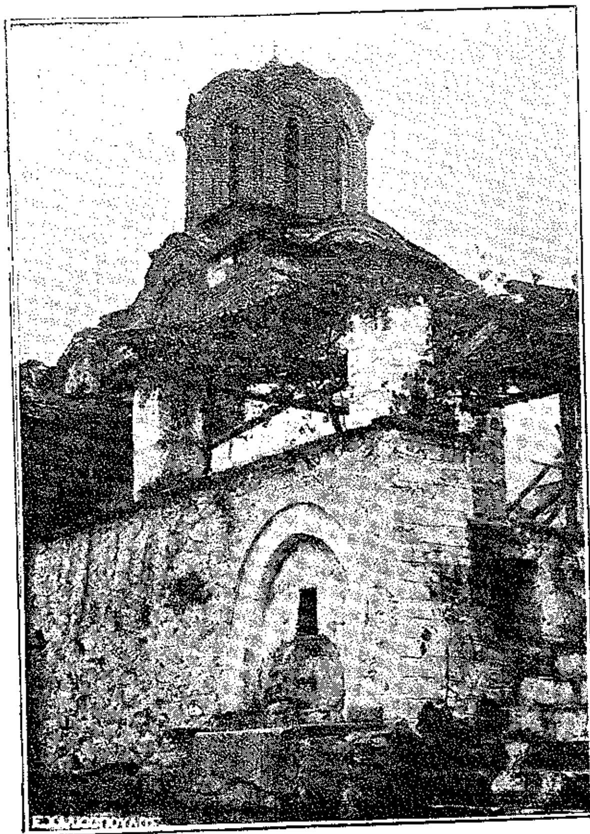
Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς μόλις τετάρτου τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς σημερινῆς Ἐλασσῶνος, ἐπὶ χωματώδους βουνοῦ ἱκανῶς ὑψηλοῦ καὶ ἐπιμήκους, ἔνθα εὑρίσκετο ἄλλοτε ἡ ἀκρόπολις τῆς ἀρχαίας Ὀλοσσῶνος, ὀλίγον ἔξωθεν τῆς νοτίας αὐτῆς πλευρᾶς, ἀνηγέρθη κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας Μονή, τῆς ὁποίας σῴζεται σήμερον μόνον ὁ ναὸς ἢ τὸ Καθολικὸν ἐν μέσῳ νεωτέρων προσκτισμάτων. (Εἰκ. 1).

Εἰς τὴν περίοπτον ταύτην θέσιν εὑρισκομένη ἡ Μονὴ αὕτη δὲν διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ ἀρχαιολογίαν τῆς Θεσσαλίας [1].

Προικισμένη ἄλλοτε μὲ πλουσίαν βιβλιοθήκην καὶ πολύτιμον θησαυροφυλάκιον διασῴζει νῦν ἐλάχιστα. Μὴ ἐπιθυμῶν νὰ συζητήσω ἐνταῦθα τὰς ὀλίγας ἄλλως καὶ ἀμφισβητουμένας περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν τυχῶν τῆς Μονῆς γραπτὰς μαρτυρίας, ἀρκοῦμαι ν' ἀναφέρω τὴν μεγάλως διαδεδομένην παράδοσιν περὶ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου

[1] Βλέπε τὸ νεώτερον ἔργον περὶ Θεσσαλίας τοῦ Fr. Stählin, Das hellenische Thessalien, Stuttgart, 1924, σελ. 23 κ. ἑ. ἔνθα πάρέχεται πλήρης ἡ προγενεστέρα βιβλιογραφία τῶν ἐπισκεφθέντων ἢ μνημονευόντων τὴν Μονήν: Ussing, Weigand, Γεωργιάδου καὶ ἄλλων.

Ἀνδρονίκου Β΄ τοῦ Παλαιολόγου (1282 - 1328), ἥτις καὶ ἀληθεύει, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν ὑπάρχουσαν χρονολογίαν ἐπὶ τῆς σῳζομένης εἰσέτι ἀρχαίας ξυλογλύπτου θύρας τῆς κυρίας δυσμικῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ (1305 βλ. κατωτ.) καὶ τὴν ὅλην ἀρχιτεκτονικὴν καὶ διακόσμησιν τοῦ μνημείου, ἥτις συμβιβάζεται, ὡς θὰ ἴδωμεν, πρὸς τὴν ἐποχὴν ταύτην [1].

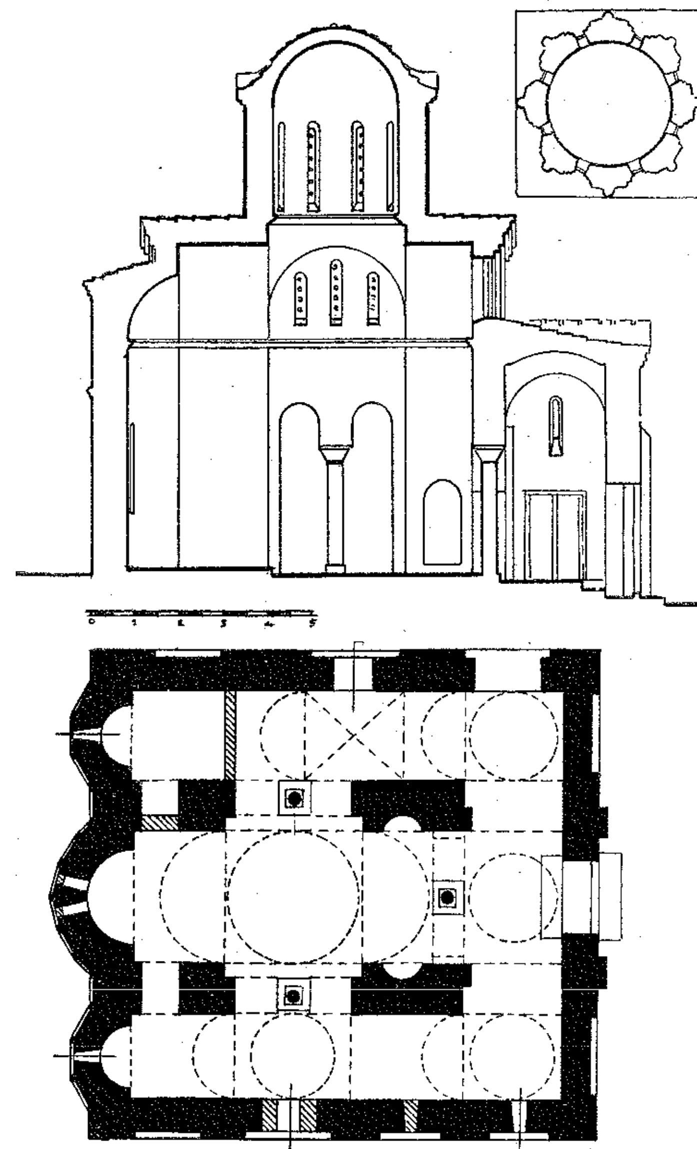


Εἰκ. 3. Ἄποψις τῆς Μονῆς Ὀλυμπιωτίσσης μετὰ τοῦ Καθολικοῦ.

Α΄. Ἀρχιτεκτονική.

Ὁ βλέπων τὸ πρῶτον ἐξωτερικῶς τὸ Καθολικὸν τῆς Μονῆς Ὀλυμπιωτίσσης (εἰκ. 1 - 3) [2] νομίζει ὅτι ἔχει ἐνώπιόν του ναὸν ὁμοίου ἀρχιτεκτονικοῦ τύπου πρὸς ναοὺς τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ 14ου αἰῶνος (λ.χ. τὸν ναὸν τῆς Ἁγ. Αἰκατερίνης)· ὅταν ὅμως εἰσέλθῃ ἐντὸς αὐτοῦ ἐκπλήσσεται, διότι δὲν εὑρίσκεται πρὸ τοῦ συνήθους σταυροειδοῦς κτίσματος τοῦ περιβαλλομένου ἐκ τῶν τριῶν μερῶν μὲ στοάν, ἀλλὰ πρὸ ἑνὸς ἰδιάζοντος ἀρχιτεκτονικοῦ τύπου.

Ὡς βλέπει τις εἰς τὴν κάτοψιν καὶ τὰς δύο τομὰς (εἰκ. 4 - 6), τέσσαρες ὀγκώδεις πεσσοί, ἐξ ὧν οἱ δύο δυτικοὶ εἶναι ἐπιμήκεις, στηρίζουν καμάρας ἐκτεινομένας πρὸς ἀνατο-



Εἰκ. 4 - 5. Κάτοψις καὶ τομὴ κατὰ μῆκος τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς Ὀλυμπιωτίσσης.

[1] Ἐν Πρακτ. Ἀρχ. Ἑτ. 1915, σ. 151 παρέχεται ἡ πληροφορία, ὅτι τὰ ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου τῆς Μονῆς στρογγύλου ὑψώματος ὑπάρχοντα ἐρείπια ἀσβεστοκτίστου οἰκοδομήματος δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ὡς παλαιοτέρα Μονή· τοῦτο ὅμως μόνον διὰ σκαφικῆς ἐρεύνης δύναται νὰ προσδιορισθῇ.

[2] Αἱ εἰκόνες 1, 3, 10 καὶ 11 παρεχωρήθησαν εὐγενῶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος καὶ καλλιτέχνου κ. Α. Ζάχου, τοῦ πρώτου μελετήσαντος τὴν τέχνην τῆς Ὀλυμπιωτίσσης καὶ ἐπιστήσαντος τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς παλαιᾶς ξυλογλύπτου θύρας τοῦ Νάρθηκος τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς.

λὰς καὶ δυσμάς, ἐν ᾧ πρὸς βορρᾶν καὶ νότον στηρίζουν ἁπλᾶ μεγάλα τόξα ἐν εἴδει ἀψιδωμάτων. Τὰ διάμεσα τῶν πεσσῶν τούτων — πλὴν τοῦ ἀνατολικοῦ — διαχωρίζονται ὑπὸ ἑνὸς κίονος, ὑποβαστάζοντος ἑκατέρωθεν δύο μικρὰ τόξα. Ἄνωθεν τοῦ μεταξὺ τῶν τεσσάρων πεσσῶν σχηματιζομένου τετραγώνου ὑψοῦται ἐπὶ ὑψηλῶν σφαιρικῶν τριγώνων ὁ ὑψηλὸς καὶ κομψὸς τροῦλλος. Τὸ κύριον τοῦτο σῶμα τοῦ Ναοῦ περιθέει καὶ εἰς τὰς τρεῖς πλευρὰς χαμηλὴ στοὰ ἐν εἴδει Νάρθηκος, τῆς ὁποίας ἡ στέγη φθάνει μέχρι τῶν βάσεων τῶν τριπλῶν παραθύρων, ἅτινα ἀνοίγονται ἐπὶ τῶν τυμπάνων, τῶν φρασσόντων τὰς καμάρας καὶ τὰ ἀψιδώματα.

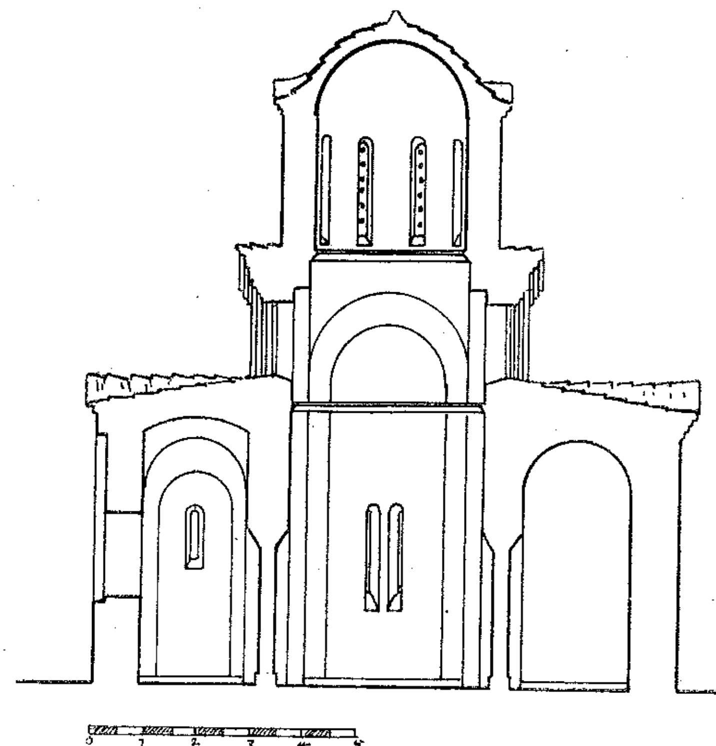
Τὸ ἀρχιτεκτονικὸν τοῦτο σχῆμα ἐν τῇ κατόψει του παρουσιάζει ἱκανὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν ἰδιάζοντα ἐκεῖνον τύπον τριῶν παλαιῶν ναῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἵτινες ὅμως ὑπέστησαν πολλὰς μεταβολὰς εἰς μεταγενεστέρους χρόνους καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Millingen (Byzantine churches in Con/pel, London, 1912) ἔδωκε τὸ ὄνομα «ampulatory» (παρὰ Millingen: Παμμακάριστος ἐν εἰκ. 47, Πανάχραντος εἰκ. 43 καὶ 46, καὶ Ἅγ. Ἀνδρέας ἐν τῇ Κρίσει εἰκ. 36). Καὶ εἰς τοὺς ναοὺς τούτους τῆς Βασιλευούσης δὲν ἔχομεν εἰς τὸ κεντρικὸν σῶμα τὴν σταυροειδῆ διαμόρφωσιν μὲ τὰς τέσσαρας καμάρας, ἀλλὰ ὀρθογώνιον ἀποκλειόμενον μὲ ἀψιδώματα ἀπὸ τὰς τρεῖς πλευρὰς (ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ πρὸς δυσμὰς ἀψίδωμα, ἐν ᾧ εἰς τὴν Ὀλυμπιώτισσαν ὑπάρχει καμάρα). Ἡ αὐτὴ στοὰ ἀπὸ τὰ τρία μέρη καὶ ἡ αὐτὴ κιονοστοιχία (ἀνὰ δύο κίονες ἐκεῖ διότι ὑπάρχει χῶρος) μεταξὺ τῶν πεσσῶν παρατηρεῖται.

Παρὰ τὴν ὁμοιότητα ὅμως ταύτην νομίζομεν ὅτι εἶναι δύσκολον νὰ σχετίσωμεν τὸν ναὸν τῆς Ὀλυμπιωτίσσης πρὸς ναοὺς τοσοῦτον ἀπέχοντας χρονικῶς καὶ μάλιστα ἀρχιτεκτονικοῦ τύπου, ὅστις δὲν φαίνεται ἐξ ἄλλων μνημείων ὅτι ἐπέζησε. Προσέτι παρὰ τὴν ὁμοιότητα εἰς τὴν κάτοψιν ἀπομακρύνεται ἱκανῶς ὁ ἡμέτερος ναὸς ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα ταῦτα κτίσματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἀναλογίας, τὰς διαστάσεις καὶ τὴν κατασκευήν, ἅτινα τὸν προσεγγίζουν, ὡς θὰ ἴδωμεν, πρὸς τοὺς ναοὺς τῆς Μακεδονίας τοῦ 14^{ου} αἰῶνος.

Εἶναι προτιμότερον ἑπομένως νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἰς τὸν τύπον τοῦ ναοῦ τῆς Ὀλυμπιωτίσσης ἔχομεν μίαν παραλλαγὴν τῶν ναῶν τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ 14^{ου} αἰῶνος (Ἁγ. Αἰκατερίνης καὶ Ἁγ. Ἀποστόλων). Ἡ κυρία διαφορὰ εἶναι ὅτι εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Θεσσαλονίκης τὸ κεντρικὸν σῶμα, τὸ ἰσχυρῶς ὑψούμενον ὑπεράνω τῆς στοᾶς, ἥτις τὸ περιτρέχει, εἶναι ὁ συνήθης σταυροειδὴς τύπος μὲ συνεπτυγμένας μόνον εἰς τὸ ἐλάχιστον τὰς πλαγίας καμάρας· ἐν ᾧ ὁ ἡμέτερος, μὲ τὴν ἀντικατάστασιν τῶν πλαγίων πρὸς Β καὶ Ν καμαρῶν δι' ἁπλῶν τόξων, παρουσιάζει ἀρχιτεκτονικῶς συγγένειαν μὲ τοὺς μονοκλίτους μετὰ τρούλλου ναοὺς (Kuppelhallen), οἵτινες ἔχουν, ὅπως καὶ ὁ ναὸς Ὀλυμπιωτίσσης, καμάραν πρὸς Α καὶ Δ, ἁπλᾶ δὲ τόξα πρὸς Β καὶ Ν. Ὁ ἁπλοῦς καὶ θεμελιώδης οὗτος τύπος, ἀρχαιότατος εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς βυζαντινῆς

Ἀρχιτεκτονικῆς, εἶναι λίαν συνήθης κατὰ τὴν δευτέραν χιλιετηρίδα καὶ μάλιστα κατὰ τὸν 14^{ον} αἰῶνα, πανταχοῦ διαδεδομένος, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐν Μακεδονίᾳ[1].

Ἐνταῦθα περιέβαλεν ὁ ἀρχιτέκτων, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ναῶν τῆς Θεσσαλονίκης, διὰ στοῶν τὸ Καθολικὸν καὶ διέλυσε τοὺς πλαγίους τοίχους εἰς πεσσούς, διὰ νὰ συγκοινωνῇ ὁ κυρίως ναὸς μὲ τὰς στοὰς ταύτας· ἡ παρεμβολὴ μόνον τῶν κιόνων εἶναι ξένη καὶ πρὸς τὸν μονόκλιτον καὶ πρὸς τὸν σταυροειδῆ τύπον, χωρὶς μάλιστα νὰ δικαιολογῆται, καθόσον αἱ διαστάσεις



Εἰκ. 6. Τομὴ καὶ πλάτος τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μ. Ὀλυμπιωτίσσης.

εἶναι τόσον μικραί, ὥστε οἱ κίονες οὗτοι οἱ εὑρισκόμενοι μεταξὺ τῶν πεσσῶν παρενοχλοῦν μᾶλλον παρὰ ἐξυπηρετοῦν τὸν χῶρον.

Ἂν δὲ ὁ ἀρχιτεκτονικὸς τύπος ἀφίνῃ ἀμφιβολίαν τινὰ διὰ τὴν σχέσιν τοῦ

[1] Πρβλ. ναὸν ἐν Στενημάχῳ τοῦ 13^{ου} αἰῶνος (Filow, Die altbulg. Kunst, Bern, 1919, εἰκ. 21 καὶ Πιν. IV), ναὸν Ἁγ. Νικολάου ἐν Kursunlijia, (Millet, L'ancien art serbe, Paris, 1919, εἰκ. 39-40), ναὸν εἰς Treskavec σερβικῆς Μακεδονίας, κτίσμα τῶν Παλαιολόγων (Millet, Ἔ. ἀ. εἰκ. 143-144), ναὸν Μεσοσπορίτισσας εἰς Καλύβια Κουβαρᾶ Ἀττικῆς (Ὀρλάνδου, ἐν «Ἀθηνᾶς» τόμ. ΛΕ', 1924, σελ. 176 κ. ἑ. ἔνθα ὅμως προβάλλεται ὁ ναὸς οὗτος τῶν Καλυβίων ὡς μοναδικὸν κτίσμα) καὶ ἀλλαχοῦ.

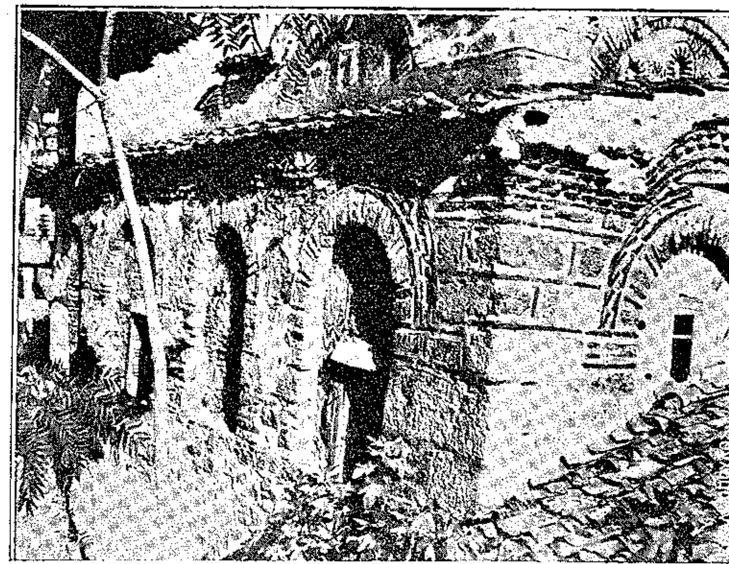
ναοῦ τῆς Ὀλυμπιωτίσσης μὲ τοὺς ναοὺς τῆς Μακεδονίας καὶ ἰδίᾳ τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ $14^{ου}$ αἰῶνος, αἱ διαστάσεις, αἱ ἀναλογίαι καὶ ὅλοι οἱ χαρακτῆρες τῆς κατασκευῆς τοῦ διακόσμου καὶ τῆς μορφῆς: τρούλλων, ἁψίδων, παραθύρων, προσόψεων κλπ. φανερώνουν ὅτι ὁ ναὸς τῆς Ὀλυμπιωτίσσης ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν Μακεδονικῶν ναῶν τοῦ $13^{ου}$ - $14^{ου}$ αἰῶνος.

Τὸ πρῶτον, ὅπερ ἐμποιεῖ ἐντύπωσιν εἶναι ἡ — ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς μικρὰς καὶ στενὰς διαστάσεις τοῦ ὅλου ναοῦ — ὑπερβολικὴ εἰς ὕψος ἀνάτασις τοῦ σώματος τοῦ ναοῦ, ἥτις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς κατασκευῆς τῶν καμαρῶν καὶ τόξων τῶν ἀνεχόντων τὸν τροῦλλον ὑψηλῶν, αἵτινες κατὰ πολὺ ὑπερβαίνουν τὸ ἡμικύκλιον· τὴν αὐτὴν ὑπερύψωσιν ἔχουν καὶ τὰ σφαιρικὰ τρίγωνα ὡς καὶ τὸ τύμπανον τοῦ τρούλλου. Αἱ ἐξωτερικῶς ὑψηλαὶ αὗται ἀναλογίαι προσδίδουν εἰς τὸ κτίριον κομψότητα, εὐλυγισίαν καὶ χάριν, ἡ ἐντύπωσις δὲ αὕτη ἐπαυξάνεται μὲ τὴν πλουσίαν ἐναλλαγὴν τῶν καμπυλῶν, τῶν ἐπιπέδων καὶ τοῦ κεραμοπλαστικοῦ διακόσμου· εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως θυσιάζεται μὲ τὰς ὑψηλὰς καὶ στενὰς αὐτὰς ἀναλογίας ἡ εὐρύτης καὶ ὁ καλὸς φωτισμὸς τοῦ χώρου. Ὁ ὑπολογισμὸς αὐτὸς ἐπὶ τῆς ὡραίας ἐντυπώσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ εἶναι τὸ κύριον γενικὸν χαρακτηριστικὸν ὅλων τῶν βυζαντινῶν ναῶν τῆς τελευταίας περιόδου, οἵτινες παρουσιάζονται οὕτω πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεατοῦ ἀληθῆ κομψοτεχνήματα, ὡς εἶναι πρὸ πάντων οἱ ναοὶ τοῦ Δεσποτάτου τοῦ Μυστρᾶ· πολλοὶ ἀφ᾽ ἑτέρου ναοὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου μὲ τὸν κύκλον τῆς ἐπιδράσεώς των, ὅπως καί τινες ναοὶ τῆς Μακεδονίας (ὡς τῆς Βερροίας), τῆς Μεσημβρίας καὶ τῆς Βουλγαρίας προδίδουν ἐπαρχιακόν τινα τόνον μὲ τὸν φόρτον τοῦ κεραμίνου διακόσμου. Ἐν ᾧ ὁ ἐξωτερικὸς διάκοσμος εἶναι γενικώτερος χαρακτὴρ τῶν ναῶν τοῦ $14^{ου}$ αἰῶνος, ἡ ὑπερβολικὴ εἰς ὕψος ἀνάτασις εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν ναῶν τῆς Μακεδονίας (Κουμπελίδικη Καστορίας), ὅπου ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ $11^{ου}$ αἰῶνος σποραδικῶς καὶ δὲν περιορίζεται εἰς τοὺς τρουλλωτοὺς μόνον ναούς· καὶ αἱ μικραὶ Βασιλικαὶ ἰδίᾳ τῆς Καστορίας παρουσιάζουν ὑπερβολικὴν ὕψωσιν τοῦ κεντρικοῦ σώματος τοῦ ναοῦ (Ἅγ. Ἀνάργυροι, Ταξιάρχαι, Ἅγιος Στέφανος· βλέπε εἰκόνας ἐν Millet, École grecque, εἰκ. 6 - 13).

Τὴν ὡραιοτέραν ἐφαρμογήν, χωρὶς μεγάλας ὑπερβολάς, εὗρον αἱ ὑψηλαὶ διαστάσεις εἰς τοὺς τρεῖς ναοὺς τῆς Θεσσαλονίκης (Ἁγ. Ἀποστόλους, Ἁγ. Αἰκατερίνην καὶ Ἅγιον Παντελεήμονα). Ἐκ τῆς Μακεδονίας παρέλαβον τὰς ὑψηλὰς ἀναλογίας οἱ Σέρβοι κατὰ τὸν $14^{ον}$ αἰῶνα, ὅταν ἐπεξέτειναν τὸ Κράτος αὐτῶν εἰς Μακεδονικὸν ἔδαφος καὶ κατεκάλυψαν αὐτὸ μὲ πλῆθος ναῶν (πρβλ. ἐν Millet, L'ancien art serbe, τὸ κεφ. L'école de la Serbie byzantine, σ. 89 κ.ἑ., εἶναι δὲ ἄπορον πῶς ὁ Millet, ἂν καὶ λαμβάνει ὑπ᾽ὄψιν τὸν ναὸν τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων Θεσσαλονίκης, ἀποδίδει εἰς τοὺς Σέρβους τὴν ἐκ τῶν ὑψηλῶν ἀναλογιῶν διαφορὰν πνεύματος).

Ἓν ἄλλο ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν τῶν ναῶν τῆς Μακεδονίας εἶναι ὁ

χαμηλὸς Νάρθηξ, ὁ περιβάλλων καὶ ἐκ τῶν τριῶν μερῶν τὸν ναόν, ὅστις ἔξωθεν μὲν ὁρώμενος φαίνεται ὡς προσθήκη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Ναοῦ, ἐν ᾧ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν συνδέεται στενῶς μετ᾽ αὐτοῦ, ἰδίως εἰς τὰ ἀνατολικὰ αὐτοῦ ἄκρα, ὅπου εἴς τινας ναοὺς εὑρίσκονται αἱ κόγχαι τῆς Προθέσεως καὶ τοῦ Διακονικοῦ τοῦ ἱεροῦ Βήματος, ὅπως καὶ εἰς τὸν ἡμέτερον ναόν. Τοιούτους Νάρθηκας βλέπομεν εἰς τοὺς προαναφερθέντας ναοὺς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Νερέτς πλησίον τῶν Σκοπίων τοῦ $12^{ου}$ αἰῶνος (βλ. εἰκόνα ἐν Millet, École grecque, εἰκ. 102, σ. 207). Αἱ στοαὶ αὗται στεγάζονται συχνότερον μὲ τρούλλους (εἰς ναοὺς Θεσσαλονίκης, Νερέτς), ἐν ᾧ ὁ ναὸς τῆς



Εἰκ. 7. Ἡ νοτία πλευρὰ τοῦ Καθολικοῦ μετὰ τῶν ἁψιδωμάτων.

Ὀλυμπιωτίσσης φέρει ἐναλλὰξ καμάρας, θολίσκους καὶ ἓν σταυροθόλιον, ὅπως οἱ ἀρχαιότεροι ὀκταγωνικοὶ ναοὶ τῆς Ἑλλάδος. [1]

Ἐξωτερικῶς ἡ τριπλῆ στοὰ τοῦ Καθολικοῦ τῆς Ὀλυμπιωτίσσης ἔχει πλουσίαν τὴν διάρθρωσιν καὶ διακόσμησιν· φέρει κατὰ μῆκος τῶν τριῶν τοίχων συνεχῆ σχεδὸν ἁψιδώματα, τέσσαρα εἰς τὸν βόρειον τοῖχον καὶ ἀνὰ

[1] Καὶ εἰς τὰς μικρὰς Βασιλικὰς τῆς Καστορίας καὶ Βερροίας δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι τὰ πλάγια κλίτη μὲ τὸν πρὸς δυσμὰς Νάρθηκα, καθὼς εἶναι τόσον χαμηλὰ ἐστεγασμένα, δεικνύουν σχέσιν πρὸς τοὺς τριμερεῖς Νάρθηκας τῶν σταυροειδῶν. Ἀρχαιότεροι τοιοῦτοι Νάρθηκες ἐν εἴδει στοῶν ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰς τοὺς ὀκταγωνικοὺς ναοὺς (Δαφνί, Ἁγ. Σοφίαν Μονεμβασίας, Χριστιάνου, Παρηγορίτισσαν, βλ. εἰκ. ἐν Millet, École grecque, εἰκ. 56, 59, 60 κ. ἀλλ.).

τρία εἰς τὸν δυτικὸν καὶ τὸν νότιον, ἀνταποκρινόμενα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον
πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν κατασκευὴν τῶν θόλων (εἰκ. 7). Δὲν ἐκτείνονται δὲ
καθ' ὅλον τὸ ὕψος τῶν τοίχων μέχρι τῆς βάσεως αὐτῶν, ὅπως παρατηρεῖται
τοῦτο εἰς τοὺς πλείστους ναοὺς τῶν χωρῶν, ἔνθα οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι κοσμοῦν-
ται μὲ ἀψιδώματα (Κωνσταντινουπόλεως[1], Θεσσαλονίκης[2], Σερβίας[3], Μεσημ-
βρίας[4]), ἀλλὰ τίθενται ὡς πλαίσια οὕτως εἰπεῖν παραθύρων εἰς ἱκανὸν ὕψος
(1.50 μ.) ἀπὸ τῆς βάσεως, ὅπως περίπου καὶ εἰς ναὸν τῆς Στενημάχου καὶ τὸν
ναὸν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου Μεσημβρίας (βλ. εἰκ. ἐν Filow, Die altbulgarische
Kunst Πιν. IV, καὶ εἰκ. 19, 20).

Τὰ τύμπανα τῶν ἀψιδωμάτων, ὅπου ἀνοίγονται τὰ παράθυρα διαφόρου
μεγέθους — ἱκανῶς κατεστραμμένα σήμερον — πληροῦνται μὲ γεωμετρικὰς δια-
κοσμήσεις ἐκ κεράμων· τὰ τόξα εἶναι κατεσκευασμένα ἐξ ἐναλλαγῆς λαξευτῶν
λίθων καὶ δύο πλίνθων· ἀκολουθοῦνται ὑπὸ δύο τόξων μὲ ζητοειδὲς κόσμημα
ἐκ πλίνθων καὶ καταλήγουν ἄνω εἰς ἐλαφρὰς καμπύλας ἐκ διπλῆς σειρᾶς ὀδον-
τωτῶν, ἐφ' ὧν ἐπικάθηνται οἱ μεγάλοι κέραμοι τῆς στέγης, ἥτις διατρέχει
οὕτως εἰς σχεδὸν συνεχεῖς ἐλαφροὺς κυματισμοὺς ἀπὸ τὰ τρία μέρη ὁλό-
κληρον τὸν ναόν.

Τὴν ἐντύπωσιν ἐκ τῆς κυματοειδοῦς γραμμῆς τῆς στέγης τῆς στοᾶς δὲν
ἔχομεν σήμερον ἀκριβῆ, διότι κατὰ μέγα μέρος ἀντικατεστάθη δι' εὐθείας
μεταγενεστέρας. Ὁ συνδυασμός της μὲ τὰ ὑπερκείμενα τέσσαρα μεγάλα ἀψι-
δώματα τοῦ σώματος τοῦ ναοῦ, τὰ ὁποῖα ἐπίσης στεγάζονται μὲ καμπύλας
στέγας, καὶ κατόπιν μὲ τοὺς ἐλαφροὺς κυματισμοὺς τῆς στέγης τοῦ τρούλλου
θὰ παρεῖχεν ἀρχικῶς εἰς τὴν ὅλην μορφὴν τοῦ ναοῦ ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν
ἁρμονικῆς κινήσεως. Αἱ καμπύλαι στέγαι εἶναι, ὡς γνωστόν, χαρακτηριστικὸν
τῶν ναῶν τοῦ κύκλου τῆς Μακεδονίας καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ἀντιθέσει
πρὸς τὰς γωνιώδεις ἐν εἴδει ἀετωμάτων στέγας τῶν ναῶν τῆς Ἑλλάδος. Εἰς
ὀλίγους ὅμως ναοὺς εὑρίσκομεν τόσον πλουσίαν καὶ ὑπολογισμένην ἐφαρμο-
γὴν ὅσον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὀλυμπιωτίσσης· λεπτὸς ὑπολογισμὸς ὑπάρχει
ἀκόμη καὶ εἰς τὴν βαθμιαίως αὐξάνουσαν κίνησιν τῶν τόξων· εἰς τοὺς Νάρ-
θηκας εἶναι ἁπλᾶ, εἰς τὸ σῶμα τοῦ ναοῦ διπλᾶ καὶ εἰς τὸν τροῦλλον τριπλᾶ,
ἐν ᾧ ἡ διπλῆ συστοιχία τῶν ὀδοντωτῶν, εἰς ἣν καταλήγουν ὁμοιομόρφως καὶ

[1] Ναοί: Παντεπόπτου, Παντοκράτορος, Ἁγ. Θεοδώρου (Κιλισσέ), Μονῆς τῆς Χώρας (Καχριέ). βλ. Millingen, Byzantine churches in Konstantinople, σελ. 212, 219, 243, 288.

[2] Ἅγ. Ἀπόστολοι, ἐν Diehl, Le Tourneau κλπ. Πιν. LXIII, Ἅγ. Παντελεήμων αὐτόθι, Πιν. LVI.

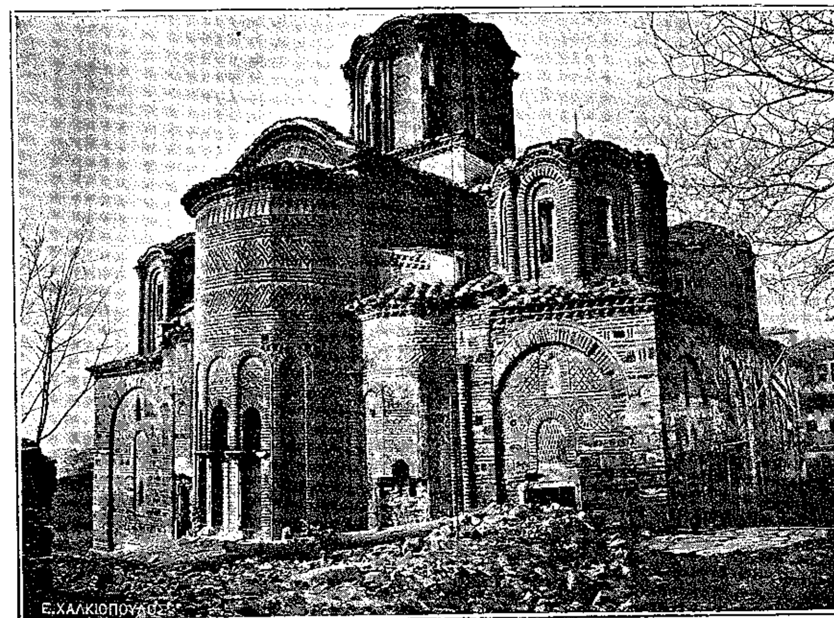
[3] Ναοὶ Ἰστίπ, Λεσνόβου κλπ. βλ. Millet, ἔνθ' ἀν. εἰκ. 113-124.

[4] Ναοὶ Ἁγ. Παρασκευῆς, Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ βλ. Gurlitt, Alte Bauten in Bulgarien, Πίν. 6-9.

αἱ τρεῖς ἐπάλληλοι αὗται σειραὶ τῶν στεγῶν τοῦ ναοῦ, προσδίδει ἑνότητα εἰς τὸ σύνολον.

Ὁ πλουσίως διαμορφωμένος ὑψηλὸς τροῦλλος εἶναι ὁλόκληρος ἐκ πλίνθων κατεσκευασμένος, πανομοιότυπος μὲ τοὺς τρούλλους τῶν ναῶν τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ 14ου αἰῶνος καὶ ἰδίᾳ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων (εἰκ. 8), ὅπως καὶ μὲ πολλοὺς τῶν ναῶν τῆς Σερβίας (πρβλ. ἄρθρον μου ἐν Ἡμερ. Μ. Ἑλλάδος, 1928, σελ. 90 κ.ἑ. εἰκ. 1 καὶ 4).

Τὴν αὐτὴν ὁμοιότητα πρὸς τοὺς ναοὺς τῆς Θεσσαλονίκης ἔχουν καὶ αἱ τρεῖς Ἁψῖδες τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς καὶ ὡς πρὸς τὴν μορφὴν καὶ ὡς πρὸς



Εἰκ. 8. Ναὸς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Θεσσαλονίκης.

τὸν διάκοσμον. Εἶναι δηλ. τρίπλευροι αἱ μικραὶ καὶ ἑξάπλευρος ἡ μεσαία μὲ μικρὰν τὴν ἐξοχήν, ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἁγ. Αἰκατερίνην καὶ τὸν Ἅγ. Παντελεήμονα Θεσσαλονίκης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς Ἁψῖδας τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων καὶ τῶν σερβικῶν ναῶν, τὰς ὁποίας χαρακτηρίζει ἡ μεγάλη προεξέχουσα μεσαία Ἁψὶς (εἰκ. 8).

Σειρὰ ἀψιδωμάτων εἰς ἑκάστην τῶν ἓξ πλευρῶν κοσμεῖ τὸ κατώτερον μέρος τῆς Ἁψῖδος, ὅπως εἰς τοὺς πλείστους ναοὺς τῆς Θεσσαλονίκης, Μακεδονίας καὶ τοῦ κύκλου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀκολουθοῦν δὲ ἄνω μέχρι τῆς στέγης σειραὶ γεωμετρικῶν κεραμοπλαστικῶν ἐκ ζητοειδῶν καὶ καθέτως διπλῶν τεθλασμένων διακοσμήσεων, ὅπως εἰς τὰς Ἁψῖδας τῶν Ἁγ. Ἀποστό-

λων Θεσσαλονίκης (εἰκ. 8). Ἀτυχῶς μικρὸν παρεκκλήσιον προστεθὲν μεταγενεστέρως κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἀποκρύπτει μέγα μέρος τῆς ἀνατολικῆς ταύτης πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, ὅπως καὶ νεώτερος κακότεχνος ἐξωνάρθηξ ἀπέκρυψε τὴν δυτικὴν πρόσοψιν αὐτοῦ (εἰκ. 1 καὶ 3).

Τέλος ἡ τετράγωνος κάτοψις τοῦ ναοῦ συνδέει καὶ πάλιν τὴν Ὀλυμπιώτισσαν πρὸς τοὺς ναοὺς τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπως καὶ ὁ τρόπος τῆς τοιχοδομίας ἐκ λαξευτῶν ἀνίσων πωρίνων λίθων — χωριζομένων ὁριζοντίως καὶ καθέτως ὑπὸ πλίνθων εἰς μίαν ἢ δύο σειρὰς ἀλλ' οὕτως, ὥστε νὰ ὑπερισχύῃ ἡ εἰς ὁριζοντίας ζώνας ἐντύπωσις — καὶ βυθισμένων ὅλων εἰς παχὺ κονίαμα· τοῦτο εἶναι τὸ χαρακτηρίζον τὴν σχολὴν τῆς Μακεδονίας καὶ μάλιστα κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα.



Εἰκ. 13. Διακοσμήσεις καὶ ἐπιγραφὴ τῆς πύλης τοῦ Νάρθηκος.

Β'. *Ἡ ἐσωτερικὴ διακόσμησις — Ξυλόγλυπτα — Κειμήλια.*

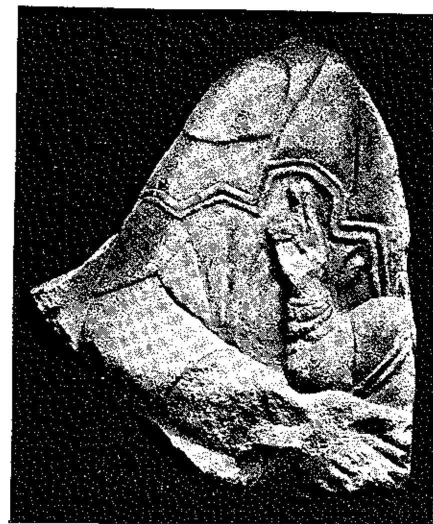
1. Τοιχογραφίαι. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ καλύπτεται ὑπὸ τοιχογραφιῶν συγχρόνων πρὸς τὸν ναόν, πολλαὶ τῶν ὁποίων ἔχουν ἐπισκευασθῆ μεταγενεστέρως — τῷ 1634 — ὡς δηλοῦται ἐξ ἐπιγραφῆς, ὅλαι ὅμως ἔχουν τοσοῦτον ἀμαυρωθῆ, ὥστε μετὰ δυσκολίας διακρίνονται. Καλύτερον σχετικῶς διατηροῦνται αἱ τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ, σειρὰ δηλ. ὁλοσώμων ἁγίων μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν ἐλευθερίαν καὶ εὐρεῖαν τεχνοτροπίαν τοῦ 14ου αἰῶνος ἐξωγραφισμένων. Μεταξὺ αὐτῶν δεικνύεται ἐκ παραδόσεως μία παράστασις ὡς ἡ προσωπογραφία τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου, δὲν ἠδυνήθημεν ὅμως νὰ διαπιστώσωμεν τὴν ἀλήθειαν τῆς παραδόσεως ταύτης.

2. Γλυπτικὸς διάκοσμος. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν γλυπτικὸν διάκοσμον τοῦ ναοῦ, οὗτος εἶναι λίαν περιωρισμένος.

α' Μαρμάρινα γλυπτά. — Οἱ κίονες φέρουν κιονόκρανα χαμηλά, εἰς σχῆμα κυβοειδὲς μὲ ἐλαφρὰν καμπύλην, ὁ διάκοσμός των δὲ εἶναι ἁπλοῦς: τέσσαρα μεγάλα ὑδρόβια φύλλα εἰς τὰς γωνίας· τὸ δεξιὸν κιονόκρανον φέρει ἐν τῷ μέσῳ ἕλικας χιαστὶ μὲ καρπὸν πεύκης, τὸ ἀριστερὸν περιστεράν, τὸ δὲ μεσαῖον φοινικοειδὲς κόσμημα εἰς σχῆμα Μ. Ἡ ἐργασία των εἶναι ἀβαθής, χωρὶς δύναμιν. Τὰ κιονόκρανα ταῦτα εἶναι σύγχρονα πρὸς τὸν ναὸν καὶ δηλωτικὰ τῆς παραμελήσεως τοῦ διακοσμητικοῦ ἐπὶ μαρμάρου ἀναγλύφου κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα, ὁπότε γίνεται συνήθως χρῆσις παλαιοτέρου ὑλικοῦ.

Ἐκ τοῦ λοιποῦ γλυπτικοῦ διακόσμου τοῦ ναοῦ διεσώθησαν ὀλίγα λείψανα ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ μαρμαρίνου Τέμπλου, εἰς τὸ σημερινὸν δάπεδον τοῦ ναοῦ τοποθετημένα, ἐσχάτως δ' ἀνευρέθη κατά τινα ἐπισκευὴν πέριξ τοῦ ναοῦ καὶ μικρὸν τμῆμα ἀναγλύφου εἰκόνος τῆς Θεοτόκου.

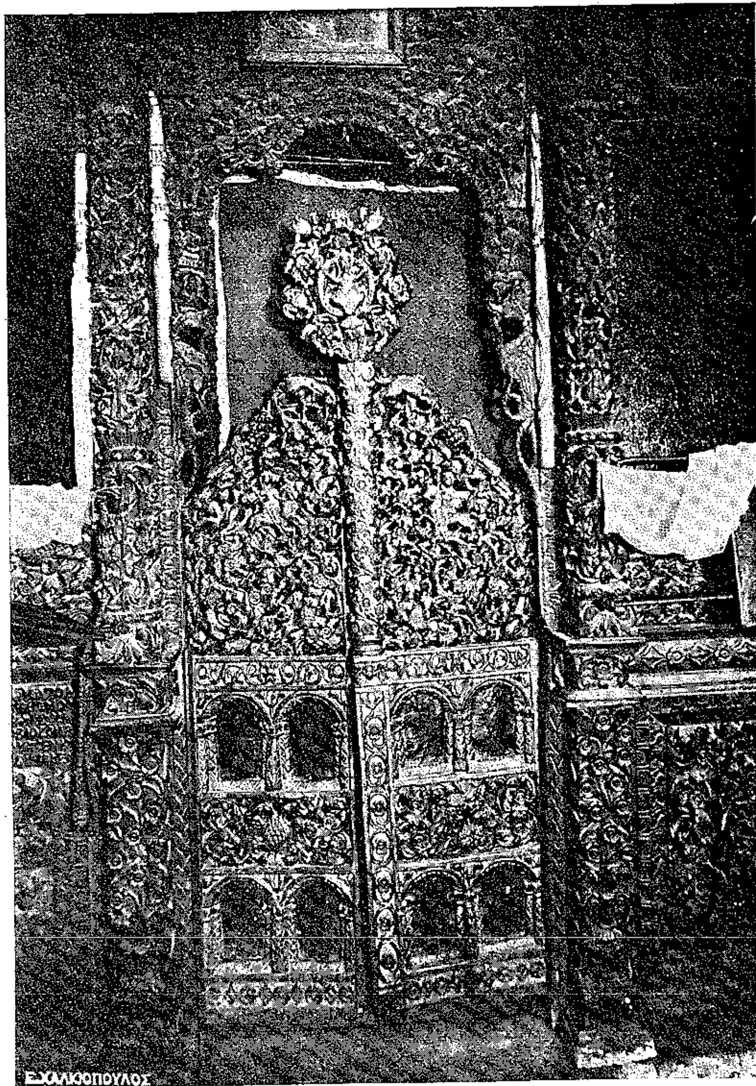
Τὸ τμῆμα τοῦτο (εἰκ. 9) τεθραυσμένον πανταχόθεν, ἔχει μέγιστον μῆκος 0,28 καὶ πλάτος 0,25μ. (πάχ. μαρμ. 0,6 μ.) καὶ φέρει ἴχνη ἐρυθροῦ χρώματος. Παριστᾷ τὸ δεξιὸν ἥμισυ τοῦ στήθους τῆς Θεοτόκου μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα βαστάζουσαν ἐν τῷ μέσῳ τὸν Χριστόν, τοῦ ὁποίου διασῴζεται μόνον ἡ δεξιὰ χεὶρ εὐλογοῦσα. Εἶχεν ἄρα ἡ Θεοτόκος τὸν τύπον τῆς Βλαχερνιωτίσσης. Τὸ ἀνάγλυφον εἶναι ἱκανῶς ἔξέχον, ἀλλ' ἡ πτύχωσις εἶναι ἀβαθής, σχεδὸν γραμμική, αἱ δὲ μικραὶ πτυχώσεις δηλοῦνται μὲ χαραγάς. Ὁ τύπος τῆς Θεοτόκου καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας ἔχουν μεγάλην σχέσιν πρὸς σύγχρονον σχεδὸν ἀνάγλυφον τῆς Παναγίας Μακρυνιτίσσης (βλ. Σωτηρίου, Ἀνάγλυφοι εἰκόνες, ἐν Recueil Kontakov, Α'. σ. 133).



Εἰκ. 9. Ἀνευρεθὲν τμῆμα ἀναγλύφου μαρμαρίνης εἰκόνος τῆς Θεοτόκου.

Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ γενικώτερον εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὸ διακοσμητικὸν ἐπὶ μαρμάρου ἀνάγλυφον γίνεται σπανιώτερον ἢ εἰς τὰ λοιπὰ κέντρα κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

β' Ξυλόγλυπτα. — Ἐκ τῶν ξυλογλυπτικῶν διακοσμήσεων τοῦ ναοῦ, τὸ σημερινὸν Τέμπλον εἶναι νεώτερον, τοῦ ἔτους 1840, ἐκλεκτὸν ἐν τούτοις δεῖγμα ξυλογλύπτου ἔργου, ἔχοντος ὅλους τοὺς χαρακτῆρας τῶν καλῶν ξυλογλύπτων τῆς τελευταίας ἐποχῆς, βαθέως εἰργασμένον, σχεδὸν διάτρητον καὶ πλαστικῶς ἔξέχον· ὁ πολύπλοκος αὐτοῦ φυτικὸς διάκοσμος εἶναι ἀξιόλογος μὲ τὰ τυπικὰ ἁπλᾶ τριαντάφυλλα, τοὺς δικεφάλους ἀετούς, τὰ ζῷα καὶ τὰς ἀνθρωπίνους παραστάσεις. Ἀριστερὰ φέρει ἐπιγραφὴν ὁμοίως ἀνάγλυφον, ἐξ ἧς



Εἰκ. 10. Τὸ κεντρικὸν τμῆμα τοῦ Τέμπλου τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς Ὀλυμπιωτίσσης.

μανθάνομεν τὴν χρονολογίαν, τὸ ὄνομα, καὶ τὴν πατρίδα τοῦ τεχνίτου [1]. (εἰκ. 10).

Εἰς τὸ Τέμπλον τοῦτο τῆς Ὀλυμπιωτίσσης ἔχομεν λαμπρὸν δεῖγμα τῆς Ἠπειρωτικῆς ξυλογλυπτικῆς τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὡς εἶναι γνωστόν, εἰς τὸ Μέτσοβον καὶ ἄλλας κωμοπόλεις τῆς Ἠπείρου, ἀκμάζει μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων ἡ ξυλογλυπτικὴ καὶ χρυσοχοϊκή [2]. Τῆς αὐτῆς ἐποχῆς εἶναι καὶ ἡ πλουσίως ξυλόγλυπτος θύρα τοῦ βορείου τοίχου τοῦ ναοῦ, φέρουσα τὴν ἐπιγραφήν: «*Διὰ ἐξόδου Θεοφίλου ἱερομονάχου Τυρναβίτου 1840*».

Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ ἀποτελεῖ ἀληθὲς βυζαντινὸν κειμήλιον εἶναι ἡ παλαιὰ ξυλόγλυπτος θύρα εἰς τὴν δυτικήν, τὴν κυρίαν ἄλλοτε, εἴσοδον τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς (εἰκ. 11). Τὸ πολύτιμον τοῦτο ξυλόγλυπτον ἔχει ὑποστῆ ἀτυχῶς ἱκανὴν φθορὰν ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῶν χονδροειδῶν ἐπισκευῶν.

Ἀποτελεῖται ἐκ δύο βαρέων θυροφύλλων ἐκ μέλανος ξύλου, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἁπλοῦνται διάφορα «πλέγματα» λαμπρῶς εἰργασμένα εἰς ἔξεχον ἀνάγλυφον καὶ διάτρητον τεχνικήν, στερεούμενα διὰ μεγάλων ἥλων καὶ διαστιζόμενα μὲ σειρὰς ἐξ ἐνθέτου ἐλεφαντοστοῦ.

Ἕκαστον θυρόφυλλον χωρίζεται εἰς τρία ὀρθογώνια, πλαισιούμενα ὑπὸ ἁλυσιδωτοῦ πλέγματος ἐξ ἐνθέτου ἐλεφαντοστοῦ. Τὰ ἓξ ὀρθογώνια πληροῦνται ἀνὰ δύο μὲ τρία διάφορα γεωμετρικὰ πλέγματα, περιβάλλονται δὲ μὲ ἰδιαίτερον πλαίσιον, φέρον διάφορον καὶ πάλιν διάκοσμον μὲ ὡραίαν ἔνθετον ἐργασίαν. (εἰκ. 12). Οὕτω τὰ ἄνω ὀρθογώνια φέρουν πλαίσιον ἐκ διπλῶν τεθλασμένων διακοσμήσεων (εἰκ. 13α) καὶ πληροῦνται μὲ πλέγμα ἐκ διασταυρουμένων τετραγωνικῶν κύκλων οὕτως, ὥστε νὰ σχηματίζωνται σταυροί. Τὰ κεντρικὰ τετράγωνα μὲ πλαίσιον ἐκ τετραγωνιδίων καὶ στίγματα ἔνθετα (εἰκ. 13β) κοσμοῦνται διὰ κύκλων συμπλεκομένων οὕτως, ὥστε καὶ πάλιν νὰ σχηματίζωνται σταυροί· οἱ κύκλοι, ὅπως καὶ τὰ κενά, πληροῦνται μὲ σταυρούς, ρόδακας, φοινικοειδῆ κλπ. Τέλος τὰ κάτω ὀρθογώνια ἔχουν ἁπλοῦν πλαίσιον ἐκ στενῶν πλακιδίων ἐλεφαντοστοῦ καὶ φέρουν σύνηθες πλέγμα ἐκ χιαστὶ διασταυρουμένων λογχοειδῶν διακοσμήσεων οὕτως, ὥστε νὰ σχηματίζεται λίαν πολύπλοκον ἐκ κύκλων σύμπλεγμα.

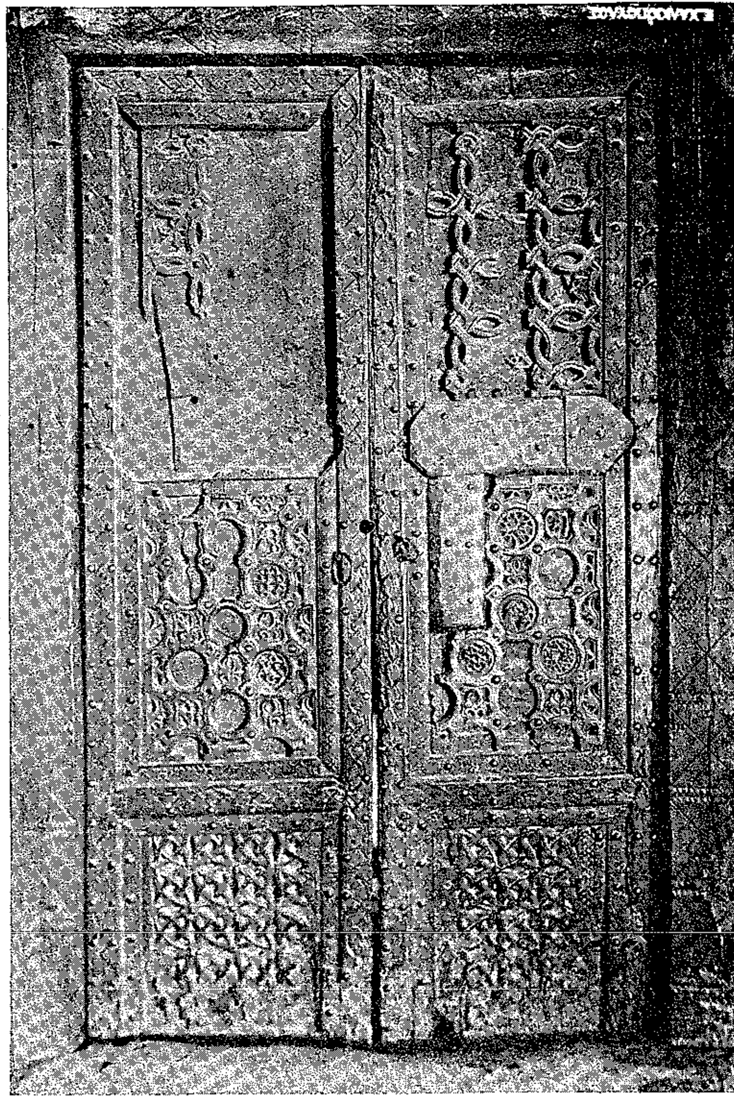
Εἰς τὰς δύο ἄνω καὶ πρὸς τὰ ἔξω γωνίας τῆς θύρας, ἐντὸς δὲ τοῦ

---

[1] Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, τῆς ὁποίας ὅμως δὲν εἶχον δυστυχῶς τὸν καιρὸν νὰ λάβω πανομοιότυπον καὶ νὰ ἐξακριβώσω λέξεις τινάς, ἔχει ὡς ἑξῆς, τηρουμένης τῆς ὀρθογραφίας της:

«ἐτελειωποιήθη τὸ παρὸν τέμπλον δι᾿ ἀναλωμάτων δὲ
τοῦ τε σινήκα (=συνοίκου;) *τῆς ἱερᾶς ταύτης Μονῆς*
Ἠακόβου μοναχοῦ Κοκκινοπλήκτου, ὧν Κύριος κατα
γράψαι τὰ ὀνόματα αὐτὸν ἐν βίβλο ζόντον
μετὰ τὸν λιπὸν συνδρομητὸν καὶ τοῦ ἡγουμένου Ἀρσενίου ἱερο
μονάχου ἔτος 1840· διὰ χειρὸς Διμίτρι Μετσοβίτι(ς)».

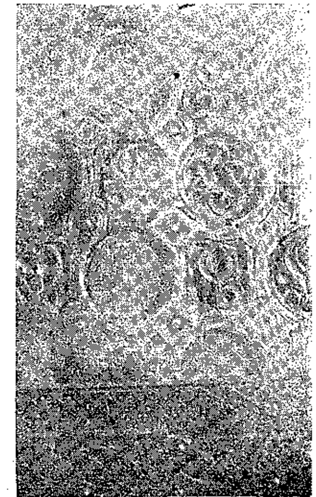
[2] Βλέπε Γ. Σωτηρίου, Ὁδηγὸν Βυζαντινοῦ Μουσείου, Ἀθῆναι, 1924, σ. 121 κ. ἑ.



Εἰκ. 11. Ξυλόγλυπτα θυρόφυλλα τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς Ὀλυμπιωτίσσης.

πλέγματος εὑρίσκεται κεχαραγμένη ἐπὶ πινακίδων ἡ ἐπιγραφή: ἀριστερά: ΑΝΕΚΑΙΝΙϹΘΙϹΑΝ ΑΙ ΠΙΛΕ, καὶ δεξιά: ΕΤΟΥϹ ,ϛωΔΙ ΕΝ (ἢ Υ) Ν Γ. (βλέπε πανομοιότυπον (εἰκ. 13γ ἐν σελ. 324).

Καὶ τὸ μὲν ἀριστερὸν τμῆμα δὲν παρέχει δυσκολίαν τινά· ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι μόνον, ὅτι τὸ ε γράφεται ὡς c ἄνευ τῆς κεραίας ἐν τῷ μέσῳ. Εἰς τὸ δεξιὸν παρατηροῦμεν ὅτι τὸ «ἔτους» γράφεται ὁλόκληρον καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν συνήθη βραχυγραφίαν, προφανῶς διὰ νὰ πληρωθῇ κανονικῶς ὁ διατεθειμένος διὰ τὴν ἐπιγραφὴν χῶρος. Δυσκολίαν παρέχει ἡ χρονολογία, ἥτις ὑπὸ πολλῶν ἡρμηνεύθη: *6804 = 1296, Ἰουν(ίου) γ'*, ἂν καὶ νομίζω ὅτι τὰ γράμματα τῆς τελευταίας σειρᾶς ὀρθώτερον θὰ ἦτο ν' ἀναγνωσθῶσιν: ΕΝ Ν (= ἰνδ.) Γ', ὁπότε ἡ χρονολογία ἄλλως ἀποδίδεται, μὲ τὴν ὑπόθεσιν ἀβλεψίας τινὸς τοῦ ξυλογλύπτου. Τὴν δοθεῖσαν δηλ. πρὸς χάραξιν χρονολογίαν ,ϛωΙΓ'. ἰνδ. Δ'. μετέτρεψεν ὁ τεχνίτης, ἀφ' οὗ ἐξ ἀρχῆς ἔθεσε πρὸ τοῦ Ι τὸ μικρότερον γράμμα, ὅπερ μάλιστα ἐσύγχισε πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῆς ἰνδικτιῶνος. Οὕτω τὸ ἔτος τῆς ἐπιγραφῆς πιθανώτατα εἶναι 6813 = 1305, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς γ' ἰνδικτιῶνα. Τὸ «ἀνεκαινίσθη» κεῖται βεβαίως, ὡς συνήθως παρατηρεῖται εἰς ἐπιγραφὰς μεσαιωνικῶν ναῶν, ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀνιδρύθη, οὐχὶ δὲ τοῦ ἀνενεώθη· ἑπομένως ἡ ὡραία ξυλόγλυπτος θύρα τῆς Ὀλυμπιωτίσσης εἶναι ἔργον εἴτε τοῦ ἔτους 1296 εἴτε τοῦ ἔτους 1305. Ἡ ἐπιγραφὴ δὲ αὐτὴ δύναται νὰ μαρτυρήσῃ καὶ τὸ ἔτος τῆς ἱδρύσεως τῆς Μονῆς.



Εἰκ. 12. Τμῆμα τῆς εἰκ. 11.

Ἐπειδὴ τὸ ξυλογλυπτικὸν τοῦτο ἔργον εἶναι ἐκ τῶν σπανιωτάτων, παρέχομεν κατωτέρω δι' ὀλίγων τὴν πορείαν τῆς ἐξελίξεως τῶν βυζαντινῶν ξυλογλύπτων, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ διασωθέντα μνημεῖα. Τὸ ξυλόγλυπτον εἶχε καταλάβει τοσοῦτον σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν βυζαντινὴν διακοσμητικήν, ὥστε πολλαχῶς ἐπηρέασε τὸ ἐπὶ μαρμάρου ἀνάγλυφον. Ἐν τούτοις πολὺ ἀτελῶς γνωρίζομεν τὴν ἐξέλιξίν του ἕνεκα τῆς σπανιότητος τῶν σῳζομένων μνημείων. Ἐκ τοῦ κύκλου τῆς περιφήμου Συριακῆς ξυλογλυπτικῆς διεσώθησαν μόνον δύο θύραι: Ἡ τοῦ Ἁγίου Ἀμβροσίου τοῦ Μιλάνου (4ου αἰῶνος) καὶ τῆς Ἁγίας Σαβίνης ἐν Ρώμῃ (5ου αἰῶνος) κοσμούμεναι ὑπὸ παραστάσεων (βλ. περὶ τούτων ἐν Wulff, Altchr. und byz. Kunst, σ. 137).

Ἐκ τοῦ κύκλου τῆς Κοπτικῆς ξυλογλυπτικῆς τοῦ 6ου - 9ου αἰῶνος διεσώθησαν πολλὰ τεμάχια θυρῶν ἐξ Αἰγύπτου εἰς τὰ Μουσεῖα: Καΐρου, Βερολίνου, Βιέννης, Λούβρου κλπ. μὲ σπειροειδῆ κοσμήματα καὶ ἐγχάρακτον τεχνικὴν

(περὶ τούτων βλ. τὰς ἐργασίας τοῦ Strzygowski, Koptische Kunst καὶ Altai-Iran, σελ. 38-95).

Τοῦ 10ου-11ου αἰῶνος σῴζεται Γεωργιανὴ θύρα εἰς τὸ Μουσεῖον Τυφλίδος μὲ γεωμετρικὰ πλέγματα (Altai-Iran, εἰκ. 132 κ. ἑ. ἔνθα ἐκτενῶς ἐξετάζεται ὁ διάκοσμος καὶ ἡ καταγωγὴ τοῦ πλέγματος). Ἑτέρα ὀλίγον μεταγενεστέρα Γεωργιανὴ θύρα εὑρίσκεται εἰς τὸ χωρίον Mghwime (Strzygowski, Baukunst der Armenier, σελ. 352, ἔνθα ἀναφέρονται καὶ δύο ἀρμενικαὶ θύραι εἰς Ταρὶν καὶ Ἀλισάν), εἰς τὸ Βρεττανικὸν δὲ Μουσεῖον φυλάσσεται ξυλόγλυπτος θύρα ἐκ Καΐρου τοῦ 13ου αἰῶνος μετὰ παραστάσεων (βλέπε εἰκόνα ἐν Dalton, Byz. archeol. εἰκ. 95).

Πλὴν αὐτῶν διεσώθησαν ξυλόγλυπτα θυρόφυλλα ἐν Ἄρτῃ εἰς τὸν ἐν Βουργαρελίῳ ναὸν τῆς Παναγίας Βελλᾶς (1281 — βλ. Ὀρλάνδου, Μνημεῖα Ἠπείρου, ἐν Ἠπειρ. Χρον. Β΄. σ. 158, ἔνθα ὅμως ὁ σ. δὲν εὑρίσκει ἀρχαιότερα τοῦ ἔτους 1200 ξυλόγλυπτα), εἰς τὸν Ἅγ. Νικόλαον Ἀχρίδος (12ου αἰῶνος), εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ρίλας (14ου αἰῶν.) καὶ τέλος ἕτεραι τρεῖς θύραι εἰς τὰς Μονάς: Σλέπτσια, Τυρνόβου— μὲ γεωμετρικὰ πλέγματα καὶ παραστάσεις ζῴων — καὶ ἐν ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ Βουκουρεστίου μετ' εἰκονογραφικῶν συνθέσεων καὶ παραστάσεων ὁλοσώμων ἁγίων ἐκ τῆς Μονῆς Snagov τοῦ 1453 (ἐν Filow, Altbulgar. Kunst, Πίν. 34-36, Bull. arch. bulgare, 1910, πίν. 4 καὶ Ceganeanu, Museul nat. de antichitati (obicecte bisericesti) Bucarecti, 1911, σελ. 63, εἰκ. 30).

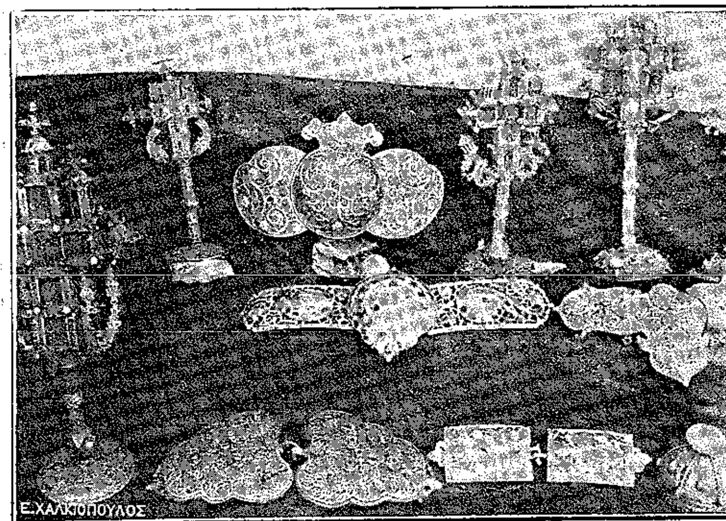
Τὸ κυριώτερον ὅμως ξυλόγλυπτον, μὲ μυθώδη πλοῦτον διακόσμου, εἶναι τὸ περίφημον Μιμπὰρ τοῦ Καΐρουὰν τοῦ 9ου αἰῶνος, ἀποτελούμενον ἐκ μικρῶν ἐν εἴδει θωρακίων ὀρθογωνίων, κοσμουμένων μὲ γεωμετρικὰ πλέγματα (πρβλ. εἰκόνας καὶ ἀνάλυσιν ἐν Altai-Iran, σ. 198 κ. ἑ.) καὶ τὸ ὁποῖον ὁ μὲν Strzygowski θεωρεῖ ὡς δεῖγμα Ἰρανικῆς (σασανιδικῆς) τέχνης, οἱ δὲ Wulff καὶ Saladin βυζαντινῆς· εὑρίσκεται πάντως πλησιέστερον πρὸς τὰ παλαιοχριστιανικὰ διάτρητα μαρμάρινα θωράκια τῶν παραθύρων, τῶν Τέμπλων καὶ τῶν Ἀμβώνων, τὰ προδίδοντα σαφῶς τὴν μίμησιν ξυλογλύπτων.

Τὰ ἐκ ξύλου ταῦτα θωράκια οὐ μόνον προϋπῆρχον, ἀλλ' ἀναμφιβόλως ἐξηκολούθουν ὑφιστάμενα ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ μαρμάρινα, θὰ ἦσαν δὲ βεβαίως ἕνεκα τῆς ὕλης των ἐν μεγαλυτέρᾳ χρήσει—καὶ ἂν δὲν διεσώθησαν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ εὐκόλως καταστρεφόμενον ὑλικόν των. Διὰ τοῦτο τὰ ὀλίγα σῳζόμενα ξυλόγλυπτα εἶναι σπουδαιότατα διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς βυζαντινῆς ἐπὶ ξύλου διακοσμητικῆς. Μέρος αὐτῶν ἀκολουθεῖ τὸ μαρμάρινον ἀνάγλυφον, ὡς δεικνύουν αἱ θύραι αἱ κοσμούμεναι μὲ παραστάσεις ἀνθρωπίνων μορφῶν καὶ ζῴων, θὰ ὑπῆρχεν ὅμως καὶ σπουδαῖος κλάδος τῶν ξυλογλύπτων, ὅστις ἐξηκολούθει ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας τὴν εἰς τὸ ξύλον ἰδιάζουσαν διάτρητον τέχνην μὲ τὰ παλαιὰ γεωμετρικὰ πλέγματα, ἰδέαν τῶν ὁποίων λαμβάνομεν ἐκ τοῦ Μιμπὰρ τοῦ Καΐρουάν.

Τὰ θυρόφυλλα τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μ. Ὀλυμπιωτίσσης εἶναι τὸ μόνον διασωθὲν ξυλογλυπτικὸν ἔργον, ὅπερ καλύτερον ἐξ ὅλων τῶν διασωθέντων δειγμάτων, ἅτινα ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, διετήρησε τὴν παράδοσιν ταύτην μὲ τὴν διάτρητον τεχνικήν της, τὴν διακόσμησιν δι' ἐλεφαντοστοῦ καὶ τὸν ἀρχαϊκώτερον καὶ αὐστηρότερον χαρακτῆρα τοῦ διακόσμου της, ἐνθυμίζει δὲ ἀμεσώτερον τὰ ξυλόγλυπτα τοῦ Μιμπὰρ τοῦ Καΐρουὰν καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ τελευταῖον δεῖγμα μακρᾶς παλαιοτέρας τέχνης.

3. Κειμήλια. Εἰς τὸ πλουσιώτατον εἰς παλαιοτέρους χρόνους Σκευοφυλάκιον τῆς Μονῆς διασῴζονται σήμερον ἐλάχιστα ἀλλ' ἀξιολογώτατα ἱερὰ σκεύη καὶ ἄμφια, ταξινομηθέντα ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ νῦν δραστηρίου ἡγουμένου τῆς Μονῆς Θεοφάνους. Εἰς τὴν παρατιθεμένην εἰκ. 14 διακρίνονται πέντε ξυλόγλυπτοι σταυροὶ μετὰ βάσεως καὶ λαβῆς, περικλειόμενοι εἰς συρματείνους ἐπενδύσεις, τινὲς τῶν ὁποίων κοσμοῦνται καὶ διὰ σμάλτων, ἀργυροῦν ἐσμαλτωμένον κύπελλον, καὶ τέσσαρες πολύτιμοι πόρπαι ἀπὸ ζώνας ἱερατικῶν ἀμφίων μετ' ἀξιολόγων διακοσμήσεων· δύο ἐκ τῶν πορπῶν τούτων — καὶ ἰδίως ἡ ἐν τῷ μέσῳ εἰκονιζομένη — εἶναι βαρύτιμοι μετὰ πολυτίμων λίθων συγκρατουμένων διὰ χρυσῆς στεφάνης κατὰ τρόπον ἐνθυμίζοντα πολύτιμα βυζαντινὰ κειμήλια ἐκ τῶν σῳζομένων ἐν Βενετίᾳ.

Γ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ



Εἰκ. 14. Ἐκ τῶν κειμηλίων τῆς Μονῆς Ὀλυμπιωτίσσης.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

I

Τοπικὰ Τήνου καὶ Κεφαλληνίας.

Τοπικὰ σπανιώτερον, καὶ *ἐθνικὰ* συνηθέστερον, ὠνόμαζαν οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ τὰ ἐξ ὀνομάτων χωρῶν, πόλεων ἢ κωμῶν παραγόμενα ἐπίθετα τῶν κατοίκων, π. χ. *Ἀθηναῖος*, *Ἐθνικὰ* δ' ἐπεγράφετο, ὡς γνωστόν, καὶ τὸ πολύτιμον ἔργον Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου, τοῦ ὁποίου σῴζεται ἐπιτομή. (Ἔκδοσις Meinekii, Berolini, 1849).

Ἡμεῖς προετιμήσαμεν τὸν α' ὅρον, ὡς πλέον εὔληπτον, ἀφ' οὗ τὸ *ἐθνικὸς* ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εἶναι καθιερωμένον ὡς ἀντίστοιχον τοῦ γαλλικοῦ *national*, οἱ δὲ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τὸ εἶχαν μεταχειρισθῆ ὡς ἰσοδύναμον τοῦ *εἰδωλολάτρης*. Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι *τοπικὰ* συνήθως ἐλέγοντο τὰ ἐπιρρήματα, π.χ. *Ἀγνουντόθεν* (Στεφάνου σ. 19, 17), *Ἀραφηνόθεν* (σ. 110, 2), ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὰ τῶν κατοίκων (βλ. σ. 17, 5 καὶ 105 18 «*Ἀπόκοπα* οὐδετέρως,.. τὸ τοπικὸν *Ἀποκοπίτης* ἢ Ἀποκοπηνός»). Ὅταν δὲ εἰς τὸ *τοπικὸν* προστεθῇ καὶ ἡ λέξις ἐπίθετον ἢ ἐπίρρημα, οὐδεμία βεβαίως ἀσάφεια δύναται νὰ προκύψῃ.

Περὶ τῶν τοπικῶν, ὅσα μεταχειριζόμεθα σήμερον οἱ Ἕλληνες, δὲν κατηρτίσθη μέχρι τοῦδε συστηματικὴ ἐργασία. Δηλαδὴ πολλοὶ λόγιοι ἐδημοσίευσαν τοιαῦτα καὶ παρατηρήσεις τινὰς περὶ αὐτῶν, ἀλλ' οὐδεμιᾶς ἑλληνικῆς χώρας κατεγράφησαν πάντα τὰ τοπικὰ πλὴν τῆς Νάξου [1].

[1] Περὶ ἐθνικῶν ἔγραψαν:

Γ. Ν. Χατζιδάκις, Μεσαιωνικὰ καὶ νέα Ἑλληνικὰ τόμ. Β' (1907) σ. 72 σημ. (περὶ τῆς καταλήξεως -ούσις) καὶ σ. 437 (περὶ τῆς -αῖος).

Κ. Ι. Ἄμαντος ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 23 (1911) σ. 485 (περὶ τῶν ἐν Χίῳ καταλήξεων -ίτης -ούσις -ιανός).

Π. Γ. Ζερλέντης ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 28 (1916) σ. 297 (Ναξίων Ἐθνικά).

Ἄνθιμος Α. Παπαδόπουλος ἐν Λεξικογραφικῷ Ἀρχείῳ τόμ. Ε (1918) σ. 206. (Τοπωνύμια καὶ Ἐθνικὰ ἐν Πόντῳ).

Ν. Γ. Πολίτης, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα τόμ. α' (1920) σ. 146 (περὶ τῆς καταλήξεως ιανός).

Φ. Κουκουλὲς ἐν Λεξικογραφικῷ Ἀρχείῳ τόμ. ς' (1923) σ. 266 (περὶ τῆς καταλήξεως -αῖος).

Καὶ ὅμως καὶ ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι χρήσιμος ὄχι μόνον εἰς τὰς γραμματικὰς μελέτας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς τοπωνυμικὰς καὶ τὰς ἱστορικάς. Διότι πρῶτον καταλήξεις τινές, ἀληθῶς ὀλίγισται, κατερχόμεναι ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων, μαρτυροῦν καὶ αὐταὶ τὴν συνέχειαν τῆς παραδόσεως· π. χ. *Αὐλῶνα -νίτης*, *Σμυρναῖος - Σμυρνιός*, (ἡ μεταβολὴ τοῦ *-ναῖος* εἰς *-νιὸς* εἶναι ἁπλῶς φωνητική) *Πραιτώριν - Πρωτώριν* (ἐν Κύπρῳ) *Πραιτωριανὸς - Πρωτωρκανός*· ἄλλαι δὲ «περιτελλομένων ἐνιαυτῶν» μετεβλήθησαν δὶς καὶ τρίς, π. χ. *Πάφος - Πάφιος* (καὶ τοῦτο μόνον ἐγίνωσκεν ὁ Στέφανος)· ἔπειτα *Παφηνὸς* καὶ σήμερον *Παφίτης* καὶ εἰρωνικῶς *Πάφιτος*· (πρβ. Κουκουλὲν σ. 267) ἄλλαι τέλος, προερχόμεναι ἀπὸ μεσαιωνικῶν κυρίων ὀνομάτων διδάσκουν περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἢ φραγκικῶν οἰκογενειῶν, ὅσαι ἐγκατεστάθησαν ὡς κυρίαρχοι τῶν ἡμετέρων.

Ταῦτα συνορῶντες ἀπὸ πολλοῦ, ἐμελετήσαμεν ἐπὶ τόπου, πλὴν τῶν τοπωνυμίων, καὶ τὰ τοπικὰ τριῶν νήσων, κειμένων μακρὰν ἀλλήλων, τῆς Κύπρου, τῆς Τήνου καὶ τῆς Κεφαλληνίας, δημοσιεύομεν δὲ σήμερον τὰ τῶν δύο μικροτέρων, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ δημοσιεύσωμεν ἄλλοτε τὰ τῆς Κύπρου, καί, ἂν ὁ Θεὸς θέλῃ, καὶ ἄλλων νήσων, μετὰ παρατηρήσεων περὶ πάντων τῶν εἰς ἡμᾶς γνωστῶν.

Τὸ πρῶτον συναγόμενον πόρισμα τῆς ἐρεύνης εἶναι τοῦτο, ὅτι ἐνῷ πλειστάκις ἐσώθησαν τἀρχαῖα ὀνόματα τῶν τόπων, σπανιώτατα τὰ τοπικὰ διετήρησαν τὰς ἀρχαίας καταλήξεις, ἀνεσχηματίσθησαν δὲ κατὰ τρόπους διαφόρους· οὕτως ἀντὶ ἑνὸς μόνου εἰς *-ιος* ἀρχαίου τύπου ἡμεῖς λέγομεν τοὺς ἑξῆς: *Κύπρος (Κύπριος) Κυπριώτης*, *Μύκονος (Μυκόνιος) Μυκονιάτης*, *Πάρος (Πάριος) Παριανός*, *Ρόδος (Ρόδιος) Ροδίτης*, *Σίφνος (Σίφνιος) Σιφνιός*, *Τῆνος-Τήνιος - Dηνιακός*.

Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἄλλαι ἀλλαχοῦ ἐπέδωσαν καταλήξεις. Εἶναι δὲ αὐται εἴτε ἀρχαῖαι, εἴτε μεταγενέστεραι, εἴτε φραγκικαί, εἴτε καὶ τουρκικαί. Ὡς παράδειγμα φέρομεν τὸ *Πύργος*, τοῦ ὁποίου ὡς ἐθνικὸν ἀναφέρει ὁ Στέφανος (σ. 541,6) τὸ *Πυργίτης*· ἀλλ' ἐν Ἠλείᾳ λέγεται *Πυργιώτης*, ἐν Κύπρῳ *Πυρκώτης*, ἐν Τήνῳ συνηθέστερον *Πυργιανός*, ἐν Χίῳ *Πυργὶ - Πυργούσις* καὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ *Πυργισιᾶνος*, προσέλαβε δηλ. τὰς ἐν ἑκάστῃ νήσῳ συνηθεστέρας καταλήξεις. Ἀλλ' ἐνίοτε καὶ τὸ τοπικὸν τῆς αὐτῆς κώμης δὲν σχηματίζεται ὁμοίως καθ' ὅλην τὴν αὐτὴν χώραν. Π.χ. ἐν τῇ μικρᾷ Τήνῳ ὁ *Πυργιανὸς* λέγεται καὶ *Πυργιώτης*. Ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῶν Ἰονίων νήσων ἐσώθη, καθὼς θὰ ἴδωμεν, καὶ ἡ βενετικὴ κατάληξις *-ιᾶνος*, ἀλλ' ἐνιαχοῦ σαλεύει καὶ ἐν Μακεδονίᾳ ἐλέγετο *Βιτώλια - λιᾶνος*.

Τέλος ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τῇ Θράκῃ ἐλέγετο καὶ ἡ τουρκικὴ κατάληξις *-λῆς (-ly)* ἄλλοτε γνωστὴ καὶ ἐν τῇ Β. Ἑλλάδι π.χ. *Βελεστινλῆς*. Οὕτως ἐλέγετο *Ἀϊδινλῆς*, *Σαμψονλῆς*, *Τραπεζονλῆς*, *Καϊσερλῆς*, *Σπάρταλης*, ἀλλὰ πολλαχοῦ ἐλέγοντο καὶ ἑλληνικὰ *Ἀττάλεια*, *-λειώτης*, *Ταρσός*, *-ώτης*, ἰδίως ἐν τῷ Πόντῳ (βλ. Παπαδόπουλον σ. 207).

Οὕτω κανὼν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τοπικῶν ἐπιθέτων εἶναι ἀδύνατον νὰ τεθῇ. Ὡς παράδειγμα δὲ τῆς ποικιλίας τῶν σχηματισμῶν τούτων καὶ ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ φέρομεν τοπικά τινα τῆς Κύπρου, παραγόμενα ἐκ κωμῶν ἀρσενικοῦ, θηλυκοῦ καὶ οὐδετέρου γένους καὶ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ.

Ἀθρακὸς - ***κιώτης***, ἀλλὰ *Δωρὸς* - *ρίτης* καὶ *Μαζωτὸς* - *ζουδκιανός*· *Ὕψωνας* - *νιάτης*, ἀλλὰ *Κάθικας* - *Καθικιώτης*· *Ὁρὰ* - *ράτης*, ἀλλὰ *Δευτερὰ* - *ρκώτης*· *Βάβλα* - *λίτης*, ἀλλὰ *Πύλα* - *λιώτης* καὶ *Λεμώνα* - *νιάτης*· *Ζώδκια* - *Ζωδκιάτης*, ἀλλὰ *Λάνια* - *Λανίτης*, *Λάγεια* - *γειώτης* καὶ *Νικόκλεια* - *ειανός*· ***Κυπεροῦντα*** - *γκιώτης*, ἀλλὰ *Μακοῦντα* - *γκιανός*· *Ἀλέκτορα* - *ρκάτης*, ἀλλὰ *Τρόζαινα* - *νίτης*· *Πη(γ)ὴ* - *Πηώτης*, ἀλλὰ *Ζωπκὴ* (*Ζωοπηγὴ*) - *πκιάτης*· *Τόχνη* - *Τοχνίτης*, ἀλλὰ *Βώνη* - *νιάτης*· *Καλαβασὸ* - *σιώτης*, ἀλλὰ *Πλατανισσὸ* - *σίτης* καὶ *Λεμεσὸ* - *σιανός*· *Ποταμιοῦ* - *μίτης*, ἀλλὰ *Ἀπ(αι)***σιοῦ*** - *Ἀψιώτης*· *Ἀγρωτήριν* - *ρκάτης*, ἀλλὰ *Πισσούριν* - *ρκώτης* καὶ *Τραχώνιν* - *νίτης*· *Λευκόνοικον* - ***κιάτης***, ἀλλὰ *Μένοικον* - ***κιώτης*** καὶ *Πέρκαμον* - *μίτης*· *Στρο****γγ****υλὸν* - *λιώτης*, ἀλλὰ *Πρασκειὸν* - *στίτης*· *Φλαμούδιν* - *δκιώτης*, ἀλλὰ *Φτερικούδιν* - *δκιάτης*· οἱ (αἱ) *Πλάτρες* - *Πλατρίτης*, ἀλλὰ *Δῦμες* - *Δυμιώτης*· *Γερα****κ****ὲς* - ***κ****ίτης*, ἀλλὰ *Ἀμμαδκιὲς* - *δκιώτης*· τὰ *Μαμώνια* - *νίτης*, ἀλλὰ *Βρο(δ)ίσια* - ***σ****ιάτης* καὶ *Λιβάδκια* - *δκιώτης*.

Ἀλλ᾽ οὐχὶ διάφορα ἦσαν τὰ πράγματα κατὰ τοὺς ἐνδόξους χρόνους, δηλαδὴ ἐξ ὁμοίων τύπων παρήγοντο διαφόρων καταλήξεων τοπικά, πολλάκις δὲ ὁ κάτοικος τῆς αὐτῆς πόλεως ὠνομάζετο διττῶς καὶ τριττῶς· τὴν ποικιλίαν δὲ ταύτην ἐθεώρει ὁ Στέφανος ὡς ἕνα ἐπὶ πλέον λόγον τῆς σπουδῆς τῶν ἐπιθέτων τούτων· «μηδεὶς δὲ (λέγει σ. 1, 7) περιττολογίαν ἡγείσθω τὴν παράθεσιν τῶν ἐθνικῶν, διὰ τὸ ἀνόμοιον. Δέρβη.. τὸ δὲ ἐθνικὸν Δερβήτης καὶ Δερβαῖος, ὡς Σιδήτης καὶ Πυλήτης..καὶ Ἄλβη τὸ ἐθνικὸν Ἀλβανός· καὶ Ἀλύβη, τὸ δὲ ἐθνικὸν Ἀλυβαῖος καὶ Ἀλυβεύς... ἀλλὰ καὶ Ἄλυβες· καὶ Ἀρτάκη Ἀρτακηνὸς ⟨καὶ⟩ Ἀρτάκιος, οὐκ Ἀρτακαῖος».

Διὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν λόγον ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς νὰ μιμηθῶμεν τὸ παράδειγμα τοῦ Στεφάνου, δηλ. νὰ σωρεύσωμεν πάντα, εἰ δυνατόν, τὰ τοπικὰ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ αὐτῶν τῶν συνοικιῶν, διότι οὐδ᾽ αὐτά, καθὼς θὰ ἴδωμεν, εἶναι «περιττολογία».

Α´. Τοπικὰ Τήνου.

Οὐδὲν ἄπορον ὅτι ἐν τῇ μικρᾷ Τήνῳ ἐλαχίστην εὑρίσκομεν ποικιλίαν καταλήξεων· καὶ πρότερον, ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1809), ὅτε ἀνεφέροντο πλὴν τῶν δύο πόλεων (Τήνου καὶ Πύργου) 66 χωρία τῆς νήσου (βλ. Zallony-Μαυρομαρᾶ σ. 35) καὶ νῦν, ὅτε περιωρίσθησαν μόλις εἰς 40, τὰ πλεῖστα τοπικὰ λήγουν εἰς -*ιανός*, θηλυκὸν -*ιανὴ* (πληθ. -ιανές). Ἀναγράφοντες κατωτέρω πάντα τὰ σημερινὰ καί τινων συνοικιῶν (ὡς εἶναι π.χ. τὸ *Καμάρι* τῆς Στενῆς, ὁ *Κουμνιάδος* τῆς *Καρυᾶς*, ὁ Σbιράδος τοῦ Τριποτάμου) παρενείρομεν ἐντὸς παρενθέσεως τὰ ὑπὸ τῶν Τηνίων μὴ προφερόμενα, ὁσάκις δὲν

τονίζονται φωνήεντα *ι* καὶ *ου*· τὸ προφερόμενον *ου* ἀντικαθιστᾷ τὸν φθόγγον *ο*, ὅστις ἀκούεται ἀσθενῶς μόνον ἐπὶ τῶν καταλήξεων, τὸ δὲ *ί* τὸ ἄτονον ε, ὅπερ ἀκούεται μόνον πρὸ τοῦ ρ.

τ᾽ Ἀγάπ(ι) — Ἀγαπιανὸς	*ἡ Μέσ(η) — Μίσιανὸς*
ἡ Ἀϊτουφουλιὰ — Ἀϊτουφουλιανὸς	*ὁ Μ(ου)dάδος — Mdαδιανὸς*
ὁ Ἀπίργάδος — Ἀπίργαδιανὸς	*ἡ Μολοῦ — Μολιανὸς*
ὁ Ἀρνάδος — Ἀρναδιανὸς	*ὁ Βερδίμιάδος — Βερδίμιανὸς καὶ*
ὁ Βλασάδος — Βλασαδιανὸς	*Βερδίμιάρος -ρίτης*
ἡ Βουλάξ(η) — Βουλαξιανὸς	*ὁ Βίναρδάδος — Βίναρδιανὸς*
τὰ Δυὸ χουριὰ — Δυουχουριανὸς	*ὁ Dαραbάδος — Dαραbαδιανὸς*
τὸ Καμάρ(ι) — Καμαριανὸς	*ἡ Ξνάρα — Ξναριανὸς*
ὁ Κάμπος — Καμπιανὸς	*ἡ Περάστρα — Περαστιανὸς*
ὁ Καρκάδος — Καρκαδιανὸς	*ἡ Πλατειὰ — Πλατειανὸς*
ἡ Καρυὰ — Καρυανὸς	*ὁ Πύργος — Πργιανὸς καὶ Πργιώτης*
τὰ Κίλλιὰ — Κίλλιανὸς	*ὁ Σκαλάδος — Σκαλαδιανὸς*
ὁ Κέχρος — Κίχριανὸς	*τὸ Σκλαβουχώρ(ι) - Σκλαβουχουριανὸς*
ὁ Κ(ου)μάρος — Κμαριανὸς	*τὸ Σμαρδάκ(ι)το — Σμαρδακιανὸς*
ὁ Κουμνιάδος — Κουμνιαδιανὸς	*ὁ Σbιράδος — Σbιραδιανὸς*
ὁ Κτ(ι)κάδος — Κτκαδιανὸς	*ἡ Στινὴ — Στίνιανὸς*
ὁ Κρόκος - Κροκιανὸς ἢ ἀπ᾽ τὸν Κρόκο	*ὁ Τρ(ι)πόταμος — Τρ(ι)ποταμιανὸς*
ἡ Κώμ(η) — Κουμτιανὸς	*ὁ Τζάδος — Τζαδιανὸς*
τὰ Λ(ου)τρὰ — Λτριανὸς	*ὁ Φαλαττάδος — Φαλατταδιανὸς*
ὁ Μαμμάδος — Μαμμαδιανὸς	*ὁ Χατζ(ι)ράδος — Χατζραδιανός.*
τὸ Μαρ(ου)λᾶ — Μαρλιανὸς	

Διαφόρως σχηματίζονται πλὴν τοῦ *Dηνιακὸς Dηνιακιὰ* μόνον τὰ ἑξῆς:

τὰ Ἰστέρνια — Ἰστερνιώτης -ώτσα	*Τριαdάρος - ρίτης - ρίτσα καὶ*
Καρδιανὴ — Καρδανιώτης - ώτσα	*Καθλικάρος - ἀπ᾽ τὸν Κ.*

Περὶ τῆς καταλήξεως -*ιανός*, ἥτις ἐπικρατεῖ ἀνὰ τὰς Κυκλάδας καὶ τὰς Σποράδας (*Συριανός*, *Ἀμουργιανός*, *Σκυριανὸς*) ὁ Στέφανος (σ. 16, 12) παρατηρεῖ ὅτι αὕτη προῆλθεν ἐκ τῶν ἐχόντων *ι* ἐν τῇ ῥίζῃ, *Ἀσιανός*, *Καρδιανός*, ἐξ ὧν ἔπειτα καὶ «*Ταυριανὸς* καὶ *Σκορπιανὸς* καὶ *Ζυγιανός*, ἅπερ ἀπὸ τῶν Σκόρπων καὶ Ταύρων καὶ Ζυγῶν παράγεσθαι δοκοῦσι, δυνάμενα καὶ αὐτὰ ἀπὸ τῶν πρότερον παράγεσθαι τοπικῶν, Ζυγίων, Σκορπίων, Ταυρίων».

Καὶ περὶ τῆς -*ιακὸς* (π.χ. *Συμιακός*, *Τηνιακός*, *Τηλιακὸς*) φρονεῖ ὁ Στέφανος (σ. 16, 15), ὅτι προῆλθεν ἀπὸ τοῦ πρότερον ἐθνικοῦ· «ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν ἐθνικά, ὡς τοῦ Ῥοδίου τὸ Ῥοδιακὸς κτητικὸν καὶ Σαμίου τὸ Σαμιακός», εἶναι δὲ φυσικὸν ὅτι κατὰ τὸ *Τηνιακὸν πλοῖον* ἐλέχθη καὶ *Τηνιακὸς ναύτης*· ὅτι δὲ τὸ τοπικὸν -*ιακὸς* ἐνωρὶς ἐλέγετο καὶ περὶ ἀνθρώπων μαρτυρεῖ τὸ *πεδιακός*, δι᾽ οὗ κατὰ τὸν 6ον π. Χ. αἰῶνα ἐκαλοῦντο ἐν Ἀθήναις οἱ ὀλιγαρχικοί.

(Ἀριστοτέλους «Ἀθηναίων πολιτεία, 13). Ὁμοίως ἐλέγετο καὶ τὸ -*ικός*· ὁ Ἀριστοφάνης (Ἀχαρνέων 180) λέγει «πρεσβῦταί τινες *Ἀχαρνικοὶ*» ἀντὶ Ἀχαρνεῖς (πρβ. καὶ Στέφανον σ. 151, 12), οὕτω δ' ἐλέχθησαν κατόπιν καὶ *Κρητικοὶ* οἱ Κρῆτες, οὓς ὁ Πολύβιος (6, 45-47) λέγει *Κρηταιεῖς*. Ὁ γράψας τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἱππολύτου τοῦ Εὐριπίδου λέγει τὴν Φαίδραν «*Κρητικὴν γυναῖκα*».

Ἐπέκτασιν τῆς καταλήξεως παρατηροῦμεν εἰς τὸ *Κώμ(η)-Κουμ(η)τιανὸς* (ἐκ τοῦ *Κωμήτης*), συγκοπὴν δὲ εἰς τὸ *Σμαρδάκ(ι)το-Σμαρδακιανός*. Ὅμοια παραδείγματα θὰ εὕρωμεν περισσότερα ἀλλαχοῦ.

Β'. Τοπικὰ Κεφαλληνίας.

Τὰ τοπικὰ ἐπίθετα τῆς Κεφαλληνίας γίνονται πολὺ πλέον ἄξια μελέτης ἕνεκα τῆς στενωτάτης σχέσεως τῶν πλείστων πρὸς τὰ οἰκογενειακά. Ἡ Κεφαλληνία παρουσιάζει τοῦτο τὸ ἐξαιρετικὸν φαινόμενον, ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν δύο τρίτων τῶν σημερινῶν αὐτῆς κωμῶν λήγουν εἰς *ᾶτα*, σῴζοντα τὰ οἰκογενειακὰ ἐπώνυμα τῶν πρώτων οἰκιστῶν, καθὼς ἐν Παξοῖς πλεῖστα λήγουν εἰς -*άτικα* καὶ ἐν Κυθήροις εἰς -*άνικα*. Ὅθεν διεκρίναμεν τὰ τοπικὰ τῶν εἰς -*ᾶτα* ληγόντων χωρίων ἀπὸ τῶν λοιπῶν [1].

Ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν χωρίων πολλὰ ὀνόματα εἶναι προφανῶς οἰκογενειακά, τινὰ δὲ λέγονται εἰσέτι κατὰ γενικήν· τοιαῦτα εἶναι τ' *Ἀμπελᾶ*, τοῦ *Βαλεριάνου*, τοῦ *Αιγαλέτου*, τοῦ *Καπαντρίτη*, ὁ *Καραβάδος*, τοῦ *Κολαΐτη*, τοῦ *Κουτροκόη*, τοῦ *Κρεμμύδη*, τοῦ *Μαρκόπουλου*, τοῦ *Ξενόπουλου*, τοῦ *Πάστρα*, τοῦ *Πεντόγαλου* τοῦ *Πετρουλῆ*, τοῦ *Σπαθῆ*, τὸ *Στάβερι* τὸ *Φισκάρδο*, τοῦ *Χαράκτη*. Τινῶν τούτων δὲν ἐκόπησαν οὐδ' ἐπίθετα τοπικά, ἀλλ' ὁ κάτοικος λέγεται ἁπλῶς *ὀχ τοῦ Κουτροκόη*, *ὀχ τοῦ Ξενόπουλου*, δηλ. διὰ τῆς *ὀχ* (ἤτοι τῆς *ἐκ*) ἢ διὰ τῆς *ἀπό*.

Ἀλλ' ὁ σχηματισμὸς τῶν τοπικῶν ἐπιθέτων δὲν εἶναι πανταχοῦ ὅμοιος. Τῶν εἰς -*ᾶτα* πολλὰ συμπίπτουν πρὸς τὰ οἰκογενειακά, διότι σῴζονται καὶ αἱ οἰκογένειαι π.χ. *Ἀννινᾶτα-Ἄννινος*, *Βλαχᾶτα - Βλάχος*, *Προκοπᾶτα - Προκόπις*· τινὲς ὅμως οἰκογένειαι δὲν ἐτήρησαν τὸ ἀρχικὸν ὄνομα, ἀλλὰ προσέλαβαν καὶ τὴν κατάληξιν -*ᾶτος*, π. χ. *Δρακᾶτα - Δρακᾶτος* καὶ *Θωμᾶτα - Θωμᾶτος*, ἐνῷ πληθυντικῶς λέγονται *Θωμαῖοι*. Εἰς τὴν κώμην (τὰ) *Δομᾶτα* διακρίνονται οἱ φέροντες τὸ ἐπώνυμον *Δόμος Δομαῖοι* ἀπὸ τῶν *Δομάδων*, τῶν φερόντων ἄλλο ἐπώνυμον κατοίκων· καὶ εἰς τὰ *Σαρλᾶτα* οἱ *Σαρλαῖοι* (ὁ οἶκος τῶν *Σάρλων*) ἀπὸ τῶν *Σαρλάδων*, τῶν λοιπῶν, καὶ εἰς τὰ *Σβορωνᾶτα* οἱ *Σβορωναῖοι* ἀπὸ τῶν *Σβορωνάδων* κτλ. Τέλος ἄλλα σχηματίζουν τοπικὰ καὶ κατὰ τὸν ἑνικὸν διάφορα τῶν οἰκογενειῶν. Π.χ. *Ἀντριτσᾶτα Ἀντρίτσος* ἐπώνυμον καὶ *Ἀντριτσιᾶνος* ὁ κάτοικος. Ὅθεν διακρίνομεν, ἰδίως τοὺς πληθυντικούς, διὰ τοῦ *οἰκ.* (οἰκογενειακὸν) ἀπὸ τοῦ *κατ.* (τῶν λοιπῶν κατοίκων).

---
[1] Περὶ τούτων ὁ Ἀ. Μηλιαράκης (Γεωγραφία πολιτικὴ ... τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, Ἀθήνησι 1890 σ. 94) λέγει τὰ ἑξῆς: «Ὁ ἰδιάζων λεκτικὸς σχηματισμὸς τοῦ ἡμίσεος καὶ πλέον ἀριθμοῦ τῶν 226 χωρίων τῆς νήσου εἰς ᾶτα ὑποθέτομεν ὅτι ἔχει ἰταλικὴν τὴν καταγωγὴν κατὰ τὸ Basilicata, Capitanata». Περὶ τῆς καταλήψεως - ᾶτα θὰ γράψωμεν ἄλλοτε.

Καὶ τὰ θηλυκὰ τῶν τοιούτων τοπικῶν ἅμα καὶ οἰκογενειακῶν σχηματίζονται διαφοροτρόπως, ποικίλλοντα ἰδίως κατὰ τὸν πληθυντικόν· εἶναι δηλ. εἴτε ἁπλῶς συζυγικὰ εἰς -*αινα* π. χ. *Ἀντυπᾶτα Ἀντύπας -ύπαινα*, *Δρακοπουλλᾶτα Δρακόπουλλος -πούλλαινα*· εἴτε ὑποκοριστικὰ εἰς -*οῦ* περιλαμβάνοντα συζύγους καὶ κόρας, π.χ. *Καλλιγᾶτα Καλλιγᾶς-γοῦ*, *Σιμοτᾶτα Σιμοτᾶς -τοῦ*· τούτων ἐνίοτε ὁ πληθυντικὸς λήγει κατὰ συμφυρμὸν εἰς -*ούδισσες* ἢ *ούδαινες* π. χ. *Μαγουλᾶτα Μαγουλᾶς -λοῦ -ούδισσες*, *Μουσᾶτα Μουσῆς (Μωυσῆς) -σοῦ -ούδισσες*· *Δαυγᾶτα Δαυῆς (Δαυίδ)*, *Δαύγαινα -γούδισσες* καὶ *Δαυγούδαινες*· *Κονιδαρᾶτα Κονιδάρις -άραινα -νες* καὶ *-ρούδισσες*· καὶ κατ' ἄλλον συμφυρμὸν *Ζερβὸς -αινα*, *-νες* καὶ *-αινούδισσες*· κατόπιν δὲ καὶ ἑνικός. *Καλᾶτα Καλᾶς -λούδισσα*· *Δομᾶτα Δόμος -μούδισσα*. Προκειμένου δὲ περὶ κορῶν, ὑπάρχει καὶ ἡ -*πούλλα*, ὅπως καὶ ἐν Νάξῳ (βλ. Ζερλέντη σ. 306)· οὕτω λέγεται *Λογαρᾶτα Λογαρᾶς -ροῦ* καὶ *-ροπούλλα*, *Μαθᾶτα Μαθιὸς -θιοῦ* (ἡ γυναῖκα) καὶ -*οπούλλα* (ἡ κόρη) *Δοριζᾶτα Δόριζας -ζοπούλλα*. «Ἔρχουνται τρεῖς *Δοριζοποῦλλες*» σημαίνει κόραι τῆς κώμης τῶν Δοριζάτων. Τοσαῦτα περὶ τῶν ἰδιαζόντων τούτων ἐπιθέτων τῆς νήσου.

Ἀλλὰ πλήρης ἀναγραφὴ τῶν ἐκ τῶν εἰς -*ᾶτα* τοπικῶν ἐπιθέτων εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος, διότι τινὰ τούτων εἶναι συνοικίαι, καὶ τοὐλάχιστον οἱ ἀπώτεροι ἀγνοοῦτες τὰς οἰκογενείας, λέγουν *ὀχ τὰ* ἢ *ἀπὸ τά*, τοῦτο δὲ εἶναι σύνηθες ἰδίως μεταξὺ τῆς νεωτέρας γενεᾶς. Παραλείπομεν λοιπὸν τοιαῦτα.

Καθαρῶς δὲ τοπικαὶ καταλήξεις εὔχρηστοι εἶναι αἱ ἀρχαῖαι -*ιάτης* (π. χ. *Ἀγκῶνας Ἀγκωνιάτης*) -*ίτης* (π. χ. *Κοριάνα Κοριανίτης*) -*ώτης* (π. χ. *Βληχώτης*) ἢ -*ιώτης* (π. χ. *Ῥίζα Ῥιζιώτης*) ἔχουσαι θηλυκὸν εἰς -*τισσα* καὶ ἡ -*ηνὸς* (π. χ. *Λιβαθὸ Λιβαθηνὸς*) ἔχουσα θηλυκὸν εἰς -*νιά*, δηλαδὴ -*ναία*. Τέλος ἡ ἰταλικὴ -*ιᾶνος*, (*Πεσσάδα Πεσσαδιᾶνος*) ἐπεκτεινομένη καὶ εἰς -*ισιᾶνος*, (π. χ. *Σκάλα Σκαλισιᾶνος*) μετὰ θηλυκῶν εἰς -*ιάνα*.

Καὶ περὶ μὲν τῶν Ἑλληνικῶν θὰ διαλάβωμεν πραγματευόμενοι περὶ τῶν τοπικῶν ἐπιθέτων τῆς Κύπρου, περὶ δὲ τῆς ἰταλικῆς -*ιᾶνος* παρατηροῦμεν ὅτι πρότυπον αὐτῆς ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις ἦτο τὸ *Βενετσιᾶνος*. Ἡ δ' ἐπέκτασις αὐτῆς εἰς -*ισιᾶνος* ἔγινεν, ὡς συνέβη καὶ ἐπὶ ἄλλων καταλήξεων, δηλαδὴ κατὰ τὸ πρότυπον ἄλλων τοπικῶν ἐχόντων τὸ *ισ* ἐν τῇ ῥίζῃ π. χ. *Ἔρισσο - (Ἐ)ρισσιᾶνος*.

Καταλέγομεν ἤδη τὰς κώμας καὶ τὰ τοπικά.

Κατὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ Μηλιαράκη ἡ νῆσος διαιρεῖται εἰς 21 περιοχάς.

τὰς ἑξῆς, παρενείρομεν δ᾽ εἰς ἕκαστον ὄνομα βραχυγραφίαν τῆς οἰκείας περιοχῆς.

᾽Αθέρας (᾽Αθ.), ᾽Ανωῆ (᾽Αν.), ᾽Αργοστόλι (᾽Αρ.), Εἰκοσιμία (Εἰ.), ᾽Ελιὸς (᾽Ελ.), ῎Ερισσος (῎Ερ.), Θηνιὰ (Θν), Κατωῆ (Κγ.), Κορωνοὶ (Κν.), Κρανιὰ (Κρ.), Λιβαθὼ (Λβ.), Μαλὰ (Μλ.), Μεσοχώρια (Μσ.), Μπάλταις (Μπ.), Ποταμιάνα (Πτ.), Πύλαρο (Πλ.), Πυργὶ (Πρ.), (῾Α)ρακλὶ (Ρκ.), Σάμη (Σμ.), Σκάλα (Σκ.), Ταλαμιὲς (Τλ.).

α΄. Τοπικὰ χωρίων, ληγόντων εἰς -ᾶτα

᾽Αλειδινᾶτα (Πτ.), ᾽Αλειδίνης καὶ Λειδίνης καὶ Δειλίνης-ίναινα (Μηλιαρ. 62). ᾽Αλευρᾶτα (Σμ.) κάτ. ᾽Αλευρᾶς - άδες. ᾽Αννινᾶτα (Πτ.), οἰκ. ῎Αννινος - ναῖοι, ᾽Adριολᾶτα (Ρα,), ὀχ. τ᾽ ᾽Α. ᾽Adριτσᾶτα (Πλ.), οἰκ. ᾽Adρίτσος - ίτσαινα. κάτ. ᾽Adριτσιᾶνος -άνα -ανοπούλλα καὶ ᾽Adριτσιώτης -ώτισσα. ᾽Adυπᾶτα (Πλ.). οἰκ. ᾽Adύπας - ύπαινα. ᾽Αστερᾶτα (Θν.), οἰκ. ᾽Αστέρης - έραινα.

Βαρτσαμᾶτα (Μλ.), Βάρτσαμος - μάδες - τσάμαινα. Βασιλοπουλλᾶτα (Πλ.) Βασιλόπουλλος - ούλλαινα. Βλαχᾶτα (Εἰ.), Βλάχος - χοι καὶ χάδες, Βλάχαινα. Βλαχουλᾶτα (Ρη), - χούλης - λάδες -χούλαινα, - νες καὶ χούδισσες. Βληχᾶτα (Σμ.) Βληχώτης -ώταινα.

Γερμενᾶτα (῎Ερ.), Γερμενῆς, οἰκ. - νῆδες, κατ. - νᾶδες θηλ. - νιώτισσα. Gραιgουσᾶτα (συνοικία ῎Αν.), Gραιgούσης - ούσαινα. Γριζᾶτα (Σμ.) οἰκ. Γρέ- ζης -έζαινα, κάτ. Γριζιώτης -ώτισσα.

Δαμουλιανᾶτα (῎Αν), Δαμουλιᾶνος - άναινα. Δαυγᾶτα (Πτ), Δαυῆς (Δαυὶδ) - γάδες - Δαύγαινα - νες καὶ γούδισσες. Δαφνᾶτα (συνοικία, Ρη) ὀχ τὰ Δ. Δελλαπορτᾶτα (῎Αν.) οἰκ. Δελλαπόρτας - όρταινα - ταίικο. Δεμουτσαdᾶτα (Τλ.), Δεμουτσᾶdος -άdαινα - dαίικο. Δεdρινᾶτα (Πλ.), Δεdρινὸς - νάδες - νιά. Δημι- σιανᾶτα (Ρη), Δημησιᾶνος. Δεβαρᾶτα (Πλ.), Διβάρης οἰκ. - άρηδες, κάτ. - ράδες - βάραινα. Δεφαναρᾶτα (῎Ερ.) Δεφανάρης -άρηδες -άραινα. Δρακᾶτα (Πλ.) οἰκ. Δρακᾶτος - άταινα. Δρακοπουλλᾶτα (Πλ.) Δρακόπουλλος - ούλλαινα - λιώτισσα.

Ζερβᾶτα (Σμ.), οἰκ. Ζερβὸς Ζέρβαινα -νες καὶ -νούδισσες. Ζόλα (Θν.) ὀχ τὰ Ζ. ἢ Ζολιάτης.

Θωμᾶτα (Πλ.) Θωμᾶτος - ματοπούλλα, πληθ. Θωμαῖοι (πρβ. Μηλιαρ. 51).

Καλᾶτα (᾽Αν.), Καλᾶς - Καλούδισσα. Καλλιγᾶτα (Λβ·), Καλλιγᾶς - γοῦ. Καμιναρᾶτα (Κγ.), Καμινάρις - άραινα. Καbανᾶτα (Κγ.), Καbανᾶς. Καbι- τσᾶτα (Ρκ.), Καbίτσης - ίτσαινα. Καραdινᾶτα (Λβ.), Καραdινὸς - νάδες - νιὰ - νιὲς καὶ - νούδισσες. Καρδακᾶτα (Θν.). Καρδάκις - κάδες - δάκαινα. Καρουσᾶτα (Πλ.), οἰκ. Καροῦσος - σάδες - ρούσαινα. Καταποδᾶτα (Σμ.), Καταπόδης (οἰκ. Λευκάδος). Καταρελλᾶτα (῎Αν.), Καταρέλλος -έλλαινα. Καψαλᾶτα (῎Ερ.), Καψά- λης - άλαινα. Κοκκολᾶτα (῎Ερ.), οἰκ. Κοκκόλης - όληδες, κάτ. - λάδες - κόλαινα, Κοκκολᾶτα (Κρ.), Κοκκόλης - κόλαινα. Κομιτᾶτα (῎Ερ.), Κόμιτας - μίταινα.

Κομποθεκρᾶτα (Λβ.), Κομποθέκρας (ἢ έκλας) - έκραινα. Κονιδαρᾶτα (῎Ερ.), Κονιδάρις -αινα -ρούδισσες. Κοντογουρᾶτα (Θν.), Κοντογούρης -ούραινα. Κουβαλᾶτα (῎Αν.), Κουβαλιᾶς - λιάδες - βάλαινα καὶ - λιῶσα. Κουλουρᾶτα (Σμ.), Κουλούρης - ράδες - λούραινα. Κουντουρᾶτα (Λβ.), Κουντούρης - ούρηδες, κάτ. - ράδες - ούραινα - ραίικο. Κουρκουμελᾶτα (Λβ.), Κουρκουμέλης - λάδες - έλαινα καὶ - λούδισσα. Κουρουκλᾶτα (Πτ.), Κουρούκλης - λάδες - ρούκλαινα.

Λαταβινᾶτα (Σμ.), Λαταβῖνος - ίναινα - ιναιλοπούλλα. Λεκατσᾶτα (Πλ.), οἰκ. Λεκατσᾶς - κάτσαινα. Λογαρᾶτα (Πλ.), Λογαρᾶς - άδες - αροῦ - ρούδισσες - ροπούλλα. Λουκᾶτα (Πλ.) οἰκ. καὶ κάτ. Λούκας - κάδες - κοῦ - οῦδες. Λουκερᾶτα (῎Αν.), Λουκέρης - έραινα. Λουπᾶτα οἰκ. Λοῦπος. Λουρδᾶτα (Εἰ.), Λουρδᾶς - άδες - ρδοῦ - δούδισσες.

Μαγουλᾶτα (Λβ.), Μαγουλᾶς -λοῦ -λούδισσες. Μαζαρακᾶτα (Λβ.), Μαζαράκης (2 - 3 οἰκίαι). Μαθᾶτα (Ληξούρι), Μαθιὸς - Μαθιοῦ - θιούδισσες - θιοπούλλα. Ματζαβινᾶτα (Κγ.), Ματζαβῖνος - βίναινα. Μαdουκᾶτα (Κγ.), Μάdουκας - ούκαινα. Μαρκαdωνᾶτα (῎Ερ.), Μαρκαdώνης, οἰκ. - dώνηδες, κάτ. - dωνάδες, θηλ. - dώναινα. Ματαραgᾶτα (Πρ.), Ματαράgας - gαινα. Ματσουκᾶτα (῎Ερ.), Ματσούκης - ούκηδες οἱ κατ. - κάδες - ούκαινα. Μαυρικᾶτα (Ρκ.), οἰκ. Μαυρίκις. Μενεγᾶτα (Λβ.), Μενάγιας καὶ Μένεγος - γάδες. Μεταξᾶτα (Λβ.), Μεταξᾶς - άδες - ξοῦ - ξούδισσες. Μινετᾶτα (συνοικία ᾽Απανωχωριοῦ Μλ.), οἰκ. Μινέτης. Μιτακᾶτα (Τλ.) Μιτάκης - άκαινα. Μιχαλιτσᾶτα (Μσ.), Μιχαλίτσης - ίτσαινα. Μορφετᾶτα (Ληξούρι), Μορφέτας - τάδες - φέταινα. Μονοπολᾶτα (῎Αν.), Μονόπολις - πόλαινα. Μοντεσαντᾶτα (Τλ.) οἰκ. καὶ κάτ. Μοντεσάντος. Μουζακᾶτα (Σμ.), οἰκ. Μουζάκης - άκαινα. Μουσᾶτα (Εἰ.), Μουσῆς - σάδες - σοῦ - σούδισσες. Βονικᾶτα (᾽Ερ), Βονίκας - καῖοι, - νίκαινα. Βεκατωρᾶτα (Πλ.), Βεκατῶρος - ώραινα - ραινοπούλλα. [τὸ Β ἀναγνωστέον ὡς λατινικόν].

Dομᾶτα (Λβ.), Dόμος κάτ. - μάδες - μούδισσα - μαίικο. Dοριζᾶτα (Λβ.), Dόριζας - ζάδες - ρίζαινα - ζοπούλλα (κόρη) - ζαίικο.

Παρισᾶτα (῎Αν.), οἰκ. Παρίσης - ίσαινα. Πετρικᾶτα (Θν.), Πετρικὸς - ρίκαινα. Περατᾶτα (Λβ.), Περάτης - άταινα. Πολυκαλᾶτα (συνοικ. Λξ.), Πολυκαλᾶς. Πολυμερᾶτα (Τλ.) Πολυμέρης - μέραινα. Ποριαρᾶτα (Εἰ.),Ποριάρις - άριδες - άραινα - νες ἢ - ρούδισσες. Ποταμιανᾶτα (Πλ.) Ποταμιᾶνος - άναινα. Προκοπᾶτα (Πλ.) Προκόπις (πρβ. Μηλιαρ. 62). Πουλᾶτα (Σμ.), οἰκ. Ποῦλος - Πούλαινα - νες.

῾Ραζᾶτα (Πτ.) ῾Ραζῆς - ζάδες, ῾Ράζαινα - νες - ζαίϊκο. ῾Ραφτοπουλᾶτα (Πλ.), ῾Ραφτόπουλος - ούλαινα.

Σαρλᾶτα (Λβ.), Σάρλος κάτ. - λάδες. Σάρλαινα - νες καὶ - λούδισσες (κόραι). Σβορωνᾶτα (Λβ.), Σβορῶνος οἰκ. - ναῖοι, κάτ. - νάδες - ρώναινα - ναίϊκος. Σιμοτᾶτα (Εἰ.), Σιμοτᾶς - άδες - τοῦ - τούδισσες - τοποῦλλα. Σολωμᾶτα (Ρκ.), οἰκ. Σολωμός. Στελιᾶτα (Ληξούρι) Στελιώτης.

Ταρκασᾶτα (Πλ.), Ταρκάσης - άσαινα. Τζαμαρελλᾶτα, Τζαμαρέλλος οἰκ. -λαῖοι κατ. -λάδες -ρέλλαινα. Τζανᾶτα (Ρκ.), οἰκ. Τζανῆς -νάδες. Τουλιᾶτα (Ἔρ.), οἰκ. Τούλιος, κάτ. - Τουλιᾶτος - άταινα. Τραυλιᾶτα (Λϐ.), Τραυλὸς κάτ. - λιάδες, Τραυλοῦ - λούδισσες. Τρουγιανᾶτα (Τλ.), Τρουγιᾶνος - νάδες - γιάναινα. Τσελεντᾶτα (Ἔρ.), οἰκ. Τσελέντης -λέντηδες. κάτ. -λεντιάδες, θηλ. -λένταινα. Τυπαλδᾶτα (Τλ.) Τυπάλδος.

Φαβατᾶτα (Κγ.), Φαβατᾶς - ϐάταινα. Φαρακλᾶτα (Πτ.), Φαρακλὸς (πρϐ. Μηλιαρ. 62) - ράκλαινα - νες καὶ - λούδισσες. Φερεdινᾶτα (Πλ.), Φερεdῖνος -ίναινα. Φουκᾶτα (Λϐ.), Φουκᾶς - άδες, Φούκαινα - κούδισσες. Φραgᾶτα (Μλ.), οἰκ. Φραgᾶτος, κάτ. - άτης πληθ. - gάδες.

Χαλιωτᾶτα (Σμ.), οἰκ. Χαλιώτης - ώταινα. Χαυδᾶτα (Κγ.) κάτ. Χαυδάδες. Χαυριᾶτα (Κγ.) κάτ. Χαυριάδες. Χερμᾶτα (Κρ.), Χέρμης -μάδες, Χέρμαινα - νες ἢ μούδισσες. Χιονᾶτα (Ἐλ.), Χιόνης - όναινα καὶ - ονοῦ - ούδισσες.

β.′ Τὰ τῶν λοιπῶν χωρίων.

Ἁγιὰ Θέκλη κάτ. ἀπ τὴν Ἁγιὰ Θέκλη. Ἁγιὰ Θημιὰ (Εὐφημία, Τλ.) ἀπὸ τὴν Ἁγιὰ Θημιά. (ὁ) Ἀgῶνας (Θν.), Ἀgωνιάτης - άτισσα. Ἀθέρας (Θν.), Ἀθεριᾶνος - άνα καὶ - άναινα. Ἀϐελᾶ (Πρόννοι), ὀχ τοῦ Ἀϐελᾶ ἢ Ἀϐελιώτης. Ἀπανωχώρι (Μλ.), Ἀπανωχωρίτης - ίτισσα. Τὸ Ἁράκλι (περιοχὴ 4 κωμῶν. Μηλιαρ. 43) Ἁρακλησιᾶνος. Ἀργίνια (τὰ Ἐλ.), Ἀργινιώτης - ώτισσα. Ἀργοστόλι - λιώτης. Ἄσσο (Ἔρ.) Ἀσσιώτης. (στοὺς) Ἀτσουπάδες (Ἐλ.), Ἀτσουπαδιώτης - ώτισσα καὶ -παδιανός. Στ' Ἀφραγᾶ συνήθως ὀχ τ' Ἀφραγᾶ.

(τοῦ) Βαλεριάνου (Ἐλ.), Βαλεριᾶνος - άνα καὶ -ιάναινα. (ἡ) Βάλτα (Μηλιαρ. 39 Μπάλτα ἢ Μπάλταις, ἀλβανικὸν) Βαλτισιᾶνος. Βαρὺ (Ἔρ.), Βαρυώτης - ώτισσα. (τοῦ) Βιgλῆ, Βιgλῆς - ῆδες - gλήτισσα. Βουνὶ (Κγ.), Βουνησιᾶνος -άναινα - νοπούλλα.

τὸ Διγαλέτο (Πρ.), ἀπὸ τὸ Διγαλέτο.

Ἐλιὸς (περιοχὴ) Λετισιᾶνος.

τὰ Ζόλα (Θν.), Ἀζολιάτης - άτισσα - άτικο.

(τὰ) Θεράμονα (Ἐλ.) ὀχ τὰ Θ. (ἡ) Θηνιὰ (περιοχή), Θηνιάτης - άτισσα καὶ - άταινα.

(τὸ) Καπαdρίτη (Ρκ.), Καπαdρίτης - ίταινα. (ὁ) Καραϐάδος (Λϐ.), Καραϐισιᾶνος - άνα - νοποῦλλα. Κάστρο (Λϐ.), Καστρηνὸς -νιά. Κατάρραχο (Πρ.) ἀπὸ τὸ Κ. Κατελιὸς (Ἐλ.) Κατελισιᾶνος. Κεραμιὲς (Λϐ.), Κεραμισιᾶνος - άνα. (τὰ) Κλείσματα (Λβ.), Κλειματσιᾶνος (ἄνευ σ) - άνα. (ὁ) Κοθριᾶς (Ἔρ.), Κοθριώτης -ώτισσα καὶ Κοθριανός -νοῦ. (τοῦ) Κολαΐτη (Ἐλ.), Κολαΐτης -ίταινα - τοποῦλλα. (τὰ) Κοριάνα (Λϐ.), Κοριανίτης - ίτισσα - ίτικο. οἱ Κορωνοὶ (Ἐλ), Κορωνισιᾶνος - άνα - άνικο. (τοῦ) Κουτροκόη (Σκ.), ὀχ τοῦ Κ (καὶ οἰκ. ὁ Κουτροκόης). Κρεμμύδι (Μπ.), οἰκ. Κρεμμύδης, κάτ. Κρεμμυδιώτης - ώταινα.

Λακήθρα (Λβ.), Λακηθρηνὸς - νιὰ - νὲς - νοπούλλα. Λιβαθὼ (τσῆ Λιϐαθοῦς καὶ - θῶς) Λιϐαθηνός.

(τὰ) Μακριώτικα (Πλ.) οἰκ. Μακρὺς - Μάκραινα· κάτ. Μακριώτης -ώτισσα· (τὰ) Μαλὰ (περιοχὴ) Μαλισιᾶνος. (τοῦ) Μαρκόπουλλου (Ἐλ.), ὀχ τοῦ Μ. (τὰ) Μεσοβούνια (Ἔρ.), Μεσοϐουνιώτης - ώτισσα, (οἱ) Μηνιὲς (Λβ.), Μηνισιᾶνος - άνα.

(τὸ) Νύφι (Θν.), Νυφιώτης.

τοῦ Ξενόπουλου (Ρκ.), ὀχ τοῦ Ξ. ἢ Ξενόπουλος.

(τοῦ) Πάστρα (Μπ.), ὀχ τοῦ Π. (τοῦ) Πεdόγαλου (Κν.), ὀχ τοῦ Π. (καὶ οἰκογ. Πεdόγαλος). (ἡ) Πεσσάδα (Λϐ.), Πεσσαδιᾶνος - ιάνα - ιάνικος (δρόμος). Πετρουλῆ (μικρὸς συνοικισμὸς παρὰ τὸ Κρεμμύδι) ὀχ τοῦ Π., (οἱ) Πλατειὲς (ἐλ.), Πλατισιᾶνος - άνα. (ἡ) Πύλαρο (Πλ.), Πλαρηνὸς - νιά. Πυργὶ (Πρ.), Πυργισιᾶνος - άνα (Μηλιαρ. 46 - γιώτης).

(ἡ) Ῥίζα (Θν.), Ῥιζιώτης - ώτισσα. Ῥίφι (Ἀν.), Ριφιώτης ἢ Ρουφιώτης - ώτισσα -τοπούλλα.

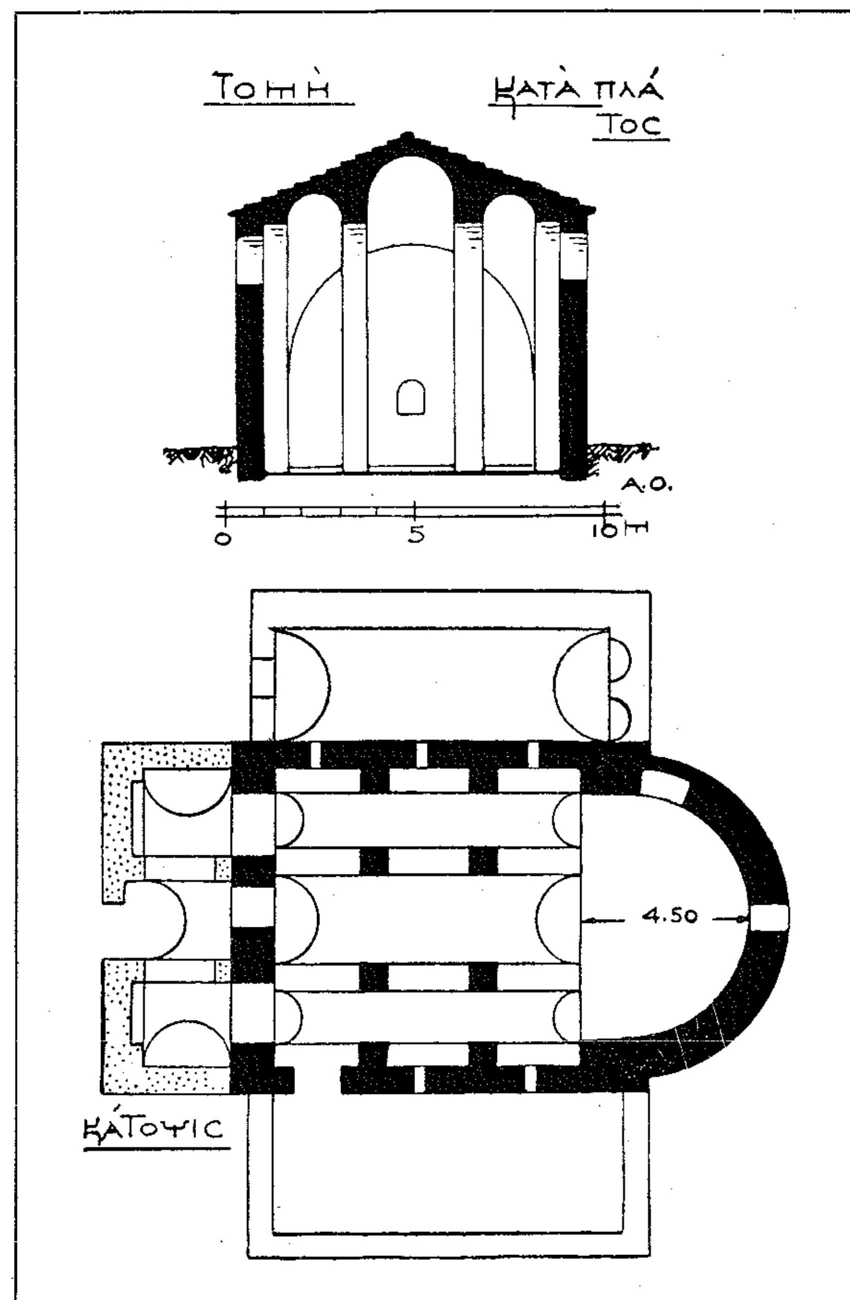
ἡ Σάμο (Σμ.), Σαμικὸς - κιὰ - κές. Σκάλα (Σκ.), Σκαλισιάνος. Σουλάροι (Κγ.) Σουλαριώτης - ώτισσα. (τοῦ) Σπαθῆ (Σκ.), ὀχ τοῦ Σπαθῆ. (τὰ) Σπαρτιὰ (Λϐ.), Σπαρτηνὸς - νιὰ - ναΐκος (δρόμος). (τὰ) Σπήλια (Κρ.), Σπηλισιᾶνος - άνα - άνικος. τὸ Στάϐερι (Πρ.), ὀχ τὸ Στάβερι, οἰκ. Στάβερις (Μηλιαρ. 124)·

τὰ Φάρσα (Πτ.), Φαρσηνὸς - νιὰ - ναίικος. τὸ Φισκάδρο ἢ Πισκάρδο (Ἐρ.), Φισκαδριώτης - ώτισσα.

ἡ Χαλικερὴ (Ληξούρι), Χαλικεριώτης, Χαμώλακκος (Πλ.) ὀχ τὸ Χ., τὸ Χαράχτη (συνοικία τοῦ Στάβερι Πρ.), ὀχ τὸ Χ., οἰκ. Χαράκτης - άκταινα.

Ψυλληθριᾶς (Ἐρ.) ὀχ τὸ Ψ.

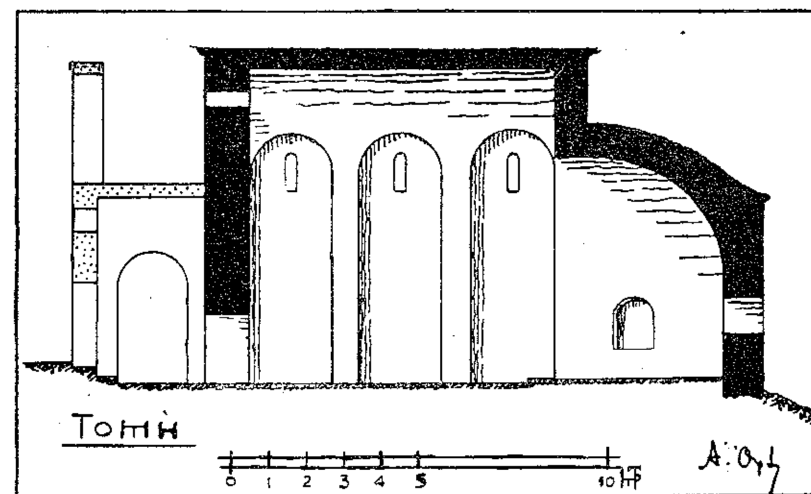
ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ



Εἰκ. 1 καὶ 2. Τομὴ καὶ κάτοψις τοῦ ναοῦ τῆς Ζαραφώνας.

ΑΝΑΤΟΛΙΖΟΥΣΑΙ ΒΑΣΙΛΙΚΑΙ ΤΗΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Εἰς τρία πλησίον ἀλλήλων καὶ παρὰ τὸν Λακωνικὸν κόλπον κείμενα χωρία τῆς Λακωνίας, τὴν Ζαραφώναν, τὴν Ἀπιδιὰν καὶ τὸ Γεράκι, διετηρήθησαν, λειτουργούμεναι μέχρι σήμερον, τρεῖς παλαιόταται βασιλικαί, ἀξιόλογοι διὰ τὸν ἀσυνήθιστον ἐν Ἑλλάδι ἀρχιτεκτονικὸν τύπον, ὃν παρουσιάζουσιν. Ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν, ἡ τῆς Ζαραφώνας [1], τιμωμένη εἰς μνήμην τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (εἰκ. 1, 2, 3, 4 καὶ 5) ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς τετραγώνου κυρίως

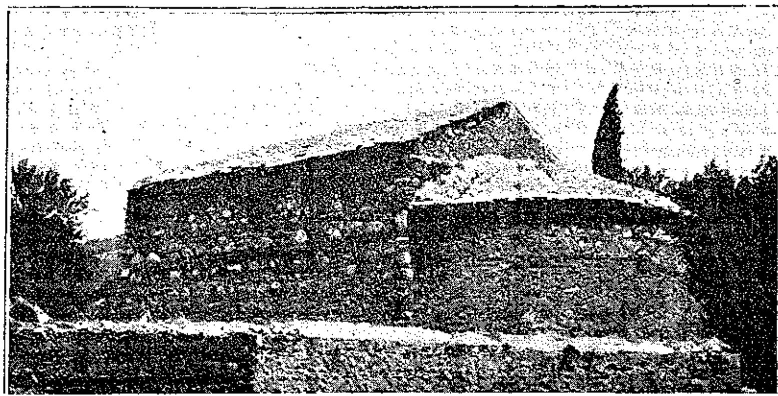


Εἰκ. 3. Τομὴ κατὰ μῆκος τοῦ ναοῦ τῆς Ζαραφώνας.

ναοῦ διαιρουμένου διὰ δύο πεσσοστοιχιῶν εἰς τρία κλίτη καὶ μιᾶς πελωρίας κυκλοτεροῦς ἀψῖδος ἱεροῦ, ἐχούσης πλάτος ἴσον πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν πλατῶν τῶν τριῶν δρόμων τοῦ ναοῦ. Κατὰ τὴν δυτικὴν πλευράν του φέρει ὁ ναὸς προσκεκολλημένον χαμηλὸν νάρθηκα (εἰκ. 5) ὅστις, ὡς ἐκ τοῦ διαφόρου ὑλικοῦ καὶ τοῦ διαφόρου τρόπου τῆς κατασκευῆς του ἐμφαίνεται, προσετέθη προφανῶς βραδύτερον, ὅπως πολὺ βραδύτερον προσετέθησαν καὶ τὰ δύο

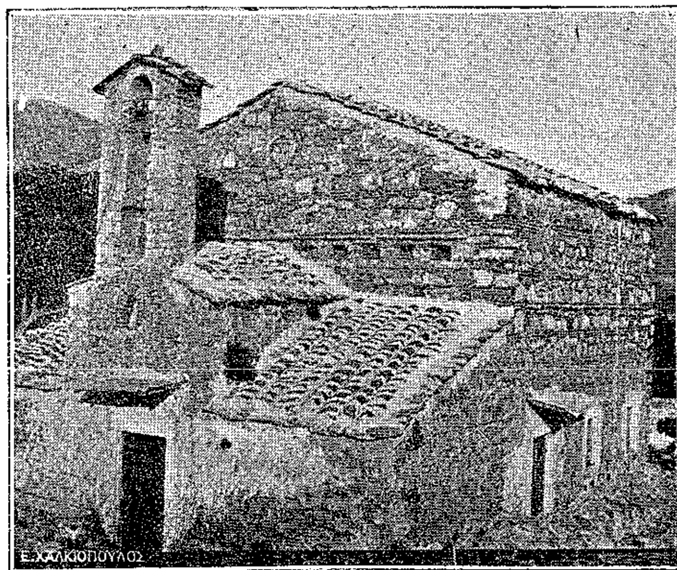
[1] Τὸ χωρίον τοῦτο, ἐν ᾧ καὶ ἄλλαι μεσαιωνικαὶ ἀρχαιότητες (ναοί, κάστρον κλπ.) διατηροῦνται, μνημονεύεται ἐν χρυσοβούλλῳ τοῦ ἔτους 1301 Ἀνδρονίκου II τοῦ Παλαιολόγου, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τῆς μονῆς «τοῦ τιμίου Προδρόμου τῆς τοῦ Σαραφῶνος» (Miklosich-Müller, Acta et Diplomata 5, 165, Zachariae von Lingenthal, Jus Graecoromanum τ. 3 (1857) σελ. 620).

ἑκατέρωθεν τοῦ ναοῦ κατὰ τὴν νοτίαν καὶ τὴν βόρειον πλευρὰν προσκεκολλημένα παρεκκλήσια (ὅρα κάτοψιν εἰκ. 2).



Εἰκ. 4. Ἄποψις τοῦ ναοῦ τῆς Ζαραφώνας ἀπὸ ΝΑ.

Ἀντιστοίχως πρὸς τοὺς ἐντὸς τοῦ ναοῦ πεσσοὺς φέρει ὁ ναὸς ἐπὶ τοῦ βορείου καὶ τοῦ νοτίου τοίχου ζωηρῶς (0.65) ἐξεχούσας παραστάδας, αἵτινες

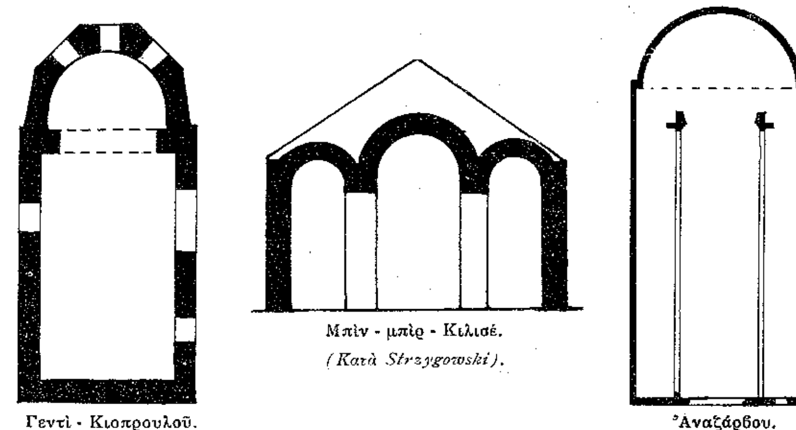


Εἰκ. 5. Ἄποψις τοῦ ναοῦ τῆς Ζαραφώνας ἀπὸ ΝΔ.

συνενοῦνται ἄνω διὰ τόξων, ἀποτελοῦσαι οὕτω τυφλὰς ἀψῖδας, εὑρισκομένας εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος πρὸς τὰ τόξα τὰ γεφυροῦντα τὰ μεταξὺ τῶν πεσσῶν διαστήματα.

Καὶ οἱ τρεῖς δρόμοι τοῦ ναοῦ καλύπτονται διὰ κυλινδρικῶν θόλων βαινόντων ἀπ᾽ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, ἐχόντων δὲ τὰς κλεῖδας λίαν ὑψηλά, ὥστε νὰ καταλήγωσι πάντες εἰς τὸν ὑπεράνω τῆς ἀψῖδος τοῦ ἱεροῦ ἀνατολικὸν τοῖχον. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι ὅτι καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι κυλινδρικοὶ θόλοι στεγάζονται ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν δικλινῆ στέγην (εἰκ. 1). Ἑτέρα δὲ ἰδιορρυθμία τοῦ ναοῦ τούτου εἶναι ὅτι τὰ φωτίζοντα αὐτὸν στενὰ τοξωτὰ παράθυρα εἶναι τοποθετημένα ἐντὸς τῶν τυφλῶν ἀψίδων καὶ εἰς μέγα ὕψος (5.05) ἀπὸ τοῦ δαπέδου τοῦ ναοῦ (εἰκ. 3), μόνον δὲ τὸ παράθυρον τοῦ ἱεροῦ εἶναι χαμηλὰ τοποθετημένον.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα χαρακτηριστικὰ ἤτοι 1) μεγάλη, κυκλοτερὴς ἀψὶς τοῦ ἱεροῦ, 2) πεσσοὶ ἀντὶ κιόνων, 3) ὑψηλοὶ τυφλοὶ κυλινδρικοὶ θόλοι ὑπὸ μίαν στεγαζόμενοι στέγην, 4) τυφλαὶ ἀψῖδες ἐπὶ τῶν τοίχων



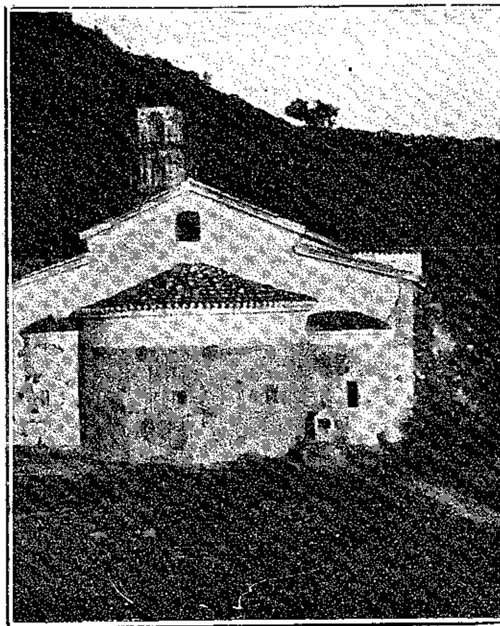
Εἰκ. 6, 7, 8. Ναοὶ τῆς Ἀνατολῆς.

καὶ 5) ὀλίγα, στενὰ καὶ ὑψηλὰ τοποθετημένα παράθυρα εἶναι λίαν μὲν ἀσυνήθη ἐν Ἑλλάδι, κοινότατα ὅμως εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Ἀνατολῆς (ὀροπέδιον Ἀνατολίας, Μεσοποταμίαν κλπ.), ὡς δύναταί τις νὰ πεισθῇ καὶ ἐξ ὀλίγων ἐνταῦθα προχείρως παρατιθεμένων χαρακτηριστικῶν παραδειγμάτων (εἰκ. 6, 7 καὶ 8).

Διερευνῶν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ἐν Ἑλλάδι βασιλικῶν ὁ κ. Millet[1] κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἀπὸ Μακεδονίας μέχρι Πελοποννήσου ἐφηρμόσθη κυρίως ἡ μετὰ κτιστῆς μέσης καμάρας βασιλικὴ οὐχὶ ὅμως τυφλή, ὡς ἐν Ἀνατολῇ, ἀλλὰ μεθ᾽ ὑψηλοῦ φωταγωγοῦ, φέροντος πολλὰ παράθυρα, ὅπως δηλαδὴ συνηθίζοντο τοιοῦτοι φωταγωγοὶ εἰς τὰς ἑλληνιστικοῦ τύπου βασιλικάς. (Σέρραι, Καστοριά, Ἄρτα, Βλαχέρναι Ἠλείας κλπ.).

[1] L'École Grecque dans l'architecture byzantine Paris 1916 σελ. 36.

Πλὴν ὅμως τοῦ γενικῶς ἐπικρατοῦντος μικτοῦ τούτου τύπου ἀναφέρει ὁ κ. Millet [1] καὶ ἓν παράδειγμα ἀγνῶς ἀνατολικῆς βασιλικῆς ἤτοι μετὰ τυφλῆς κτιστῆς καμάρας, τὴν ἐν Ἀχρίδι τῆς Μακεδονίας Ἁγ. Σοφίαν (2ον τέταρτον τοῦ 11ου αἰῶνος). Εἰς τὸ μοναδικὸν τοῦτο παράδειγμα προστίθεται καὶ ἤδη καὶ δεύτερον, τὸ τῆς Ζαραφώνας, καὶ μάλιστα ἐν Λακωνίᾳ, ἐκεῖ δηλαδὴ ἔνθα κυρίως καὶ ἀνεμένετο, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Millet ἐξενεχθεῖσαν γνώμην [2], καθ' ἣν ὁ ἀνατολικὸς τύπος ἐκκινήσας ἐκ τῆς Ἀνατολίας ἐστάθμευσεν εἰς Κρήτην, ἐκεῖθεν δ' ἀφ' ἑνὸς μὲν ἦλθεν εἰς Ἑλλάδα, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐπορεύθη εἰς τὴν Δύσιν. Ὁ Λακωνικὸς κόλπος παρέχει τὸν πλησιέστατον πρὸς τὴν Κρήτην λιμένα τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι λοιπὸν φυσικώτατον παρ' αὐτὸν κυρίως νὰ εὕρωμεν αὐθεντικὰ δείγματα ἀνατολιζουσῶν βασιλικῶν. Τοιαῦτα δὲ πράγματι δείγματα παρουσιάζονται οὐ μόνον ἐν Ζαραφώνᾳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ γειτονικῷ χωρίῳ Ἀπιδιᾷ, ἔνθα διεσώθη μεγάλη παλαιὰ βασιλική, τιμωμένη καὶ αὐτὴ εἰς μνήμην τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. (εἰκ. 9).



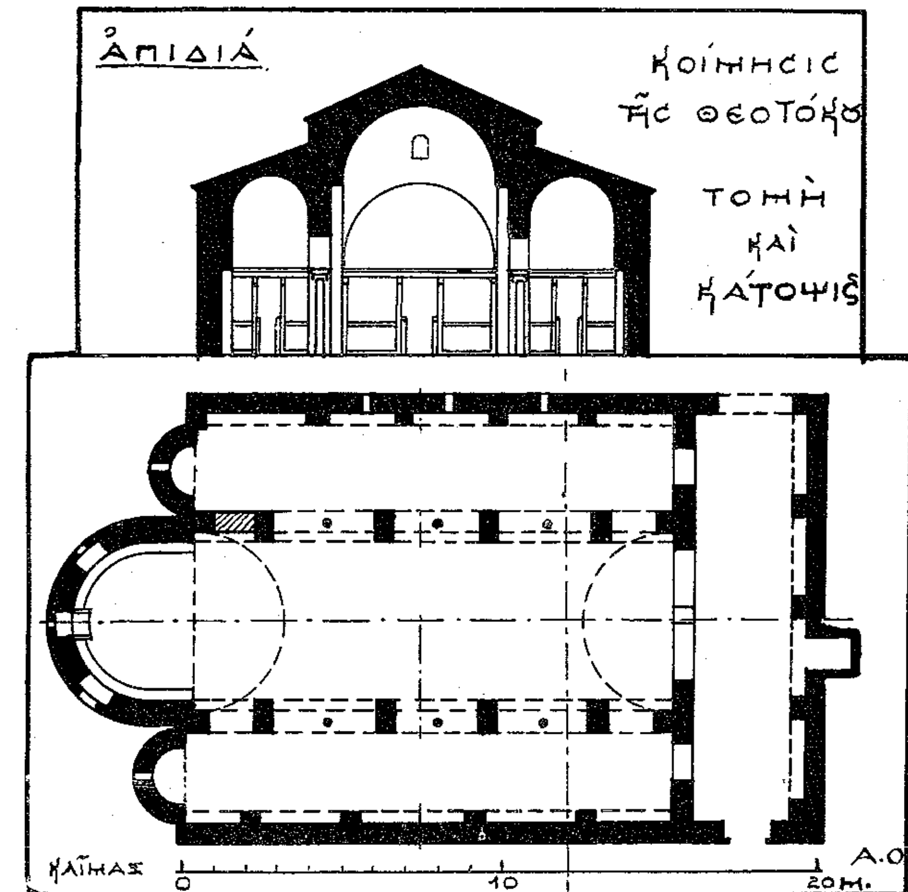
Εἰκ. 9. Ἄποψις τοῦ ἱεροῦ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπιδιᾶς.

Ὡς ἐκ τῶν παρατιθεμένων σχεδίων παρατηρεῖ ὁ ἀναγνώστης (εἰκ. 10) ἔχομεν καὶ ἐνταῦθα πάντα σχεδὸν τὰ ἀνατολικὰ χαρακτηριστικά, ἅτινα διεκρίναμεν καὶ ἐν Ζαραφώνᾳ ἤτοι: 1) μεγάλην κυκλοτερῆ ἀψῖδα, συνοδευομένην ὅμως ἐνταῦθα καὶ ὑπὸ δύο μικροτέρων 2) τυφλὰς ἀψῖδας κατὰ τὸν βόρειον καὶ τὸν νότιον τοῖχον 3) Κυλινδρικοὺς θόλους ὑπεράνω τῶν τριῶν κλιτῶν 4) τυφλὴν καμάραν ὑπεράνω τοῦ μέσου κλίτους ἐλάχιστα ἐξέχουσαν ὑπεράνω τῶν πλαγίων καὶ 5) πεσσούς. Μεταξὺ δ' ὅμως τῶν πεσσῶν τούτων ὑπάρχουσιν ἐν Ἀπιδιᾷ (ὅρα εἰκ. 10) καὶ μικροὶ κίονες οὐχὶ ἀξονικῶς πρὸς τοὺς πεσσοὺς τοποθετημένοι. Οἱ κίονες οὗτοι προέρχονται

[1] G. Milet, L'École Grecque dans l'architecture byzantine σελ. 41.

[2] G. Millet, Ἔνθ. ἀν. σελ. 40.

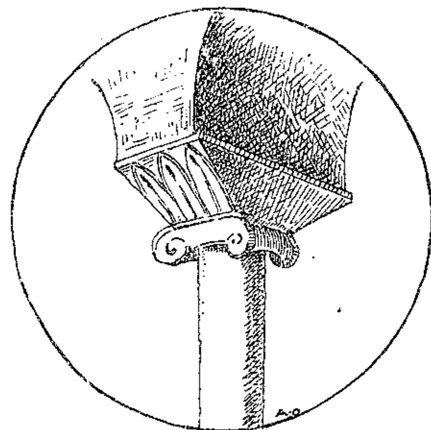
ἐκ προγενεστέρας τοῦ ναοῦ περιόδου καθ' ἣν ἀντὶ πεσσοστοιχιῶν ὑπῆρχον τοξοστοιχίαι καὶ ἀντὶ θολωτῆς ὀροφῆς ξυλίνη. Πράγματι, ὡς βλέπει τις ἐν τῇ κατόψει τοῦ ναοῦ, (εἰκ. 10) ἑκατέρωθεν ἑκάστου κίονος ἔχομεν ἀνὰ δύο μικρὰ τόξα, ἅτινα προϋποθέτουσι τὴν ἐντὸς τῶν πεσσῶν ὕπαρξιν καὶ ἄλλων κιόνων, ἤτοι ἐν ὅλῳ ἑπτὰ δι' ἑκατέραν τῶν κιονοστοιχιῶν.



Εἰκ. 10. Τομὴ καὶ κάτοψις τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπιδιᾶς.

Ἐξετάζοντες τοὺς μικροὺς τούτους μαρμαρίνους κίονας, οὓς διετήρησε καὶ ἡ μεταγενεστέρα μετασκευή, παρατηροῦμεν ὅτι φέρουσιν ὡραῖα ἰωνικὰ κιονόκρανα καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐπιθήματα (εἰκ. 11.) ἐκ τοῦ αὐτοῦ μὲ τὸ κιονόκρανον λίθου εἰργασμένα, κοσμούμενα δὲ διὰ φύλλων ὑδροβίων φυτῶν. Εἶναι λοιπὸν πιθανώτατα τὰ κιονόκρανα ταῦτα τῶν μεταξὺ τοῦ 5ου καὶ τοῦ 9ου μ. Χ. αἰῶνος χρόνων, εἰς οὓς πρέπει νὰ ἀναχθῇ καὶ ἡ ἵδρυσις τῆς ὅλης βασιλικῆς, ἥτις

λόγῳ τῆς ἰσχνότητος τῶν κιονοστοιχιῶν της θὰ ἦτο βεβαίως ἀρχικῶς ξυλόστεγος. 'Αργότερον, ὅταν πλέον ἡ βασιλικὴ τῆς Ζαραφώνας εἶχε κατασκευασθῆ, κατὰ μίμησιν πιθανῶς αὐτῆς, οἱ ἀρχιτέκτονες τῆς 'Απιδιᾶς ἠθέλησαν νὰ στεγάσωσι καὶ τὴν βασιλικὴν τοῦ χωρίου των διὰ θόλου. 'Επειδὴ δὲ οὗτος θὰ ἐπέφερε μεγάλην πίεσιν καὶ ὤθησιν οἱ δὲ ἰσχνοὶ (διάμ. 0,22 - 0,30) κιονίσκοι τῶν παλαιῶν κιονοστοιχιῶν ἦσαν ἀνεπαρκεῖς ἵνα ἀντίσχωσιν εἰς αὐτὰς κατεσκεύασαν ἀνὰ τέσσαρας ἰσχυροὺς καὶ ὑψηλοὺς πεσσοὺς τοποθετήσαντες αὐτοὺς εἰς διπλασίαν ἢ οἱ κίονες ἀπόστασιν, διετήρησαν ὅμως, ἴσως διὰ διακοσμητικοὺς λόγους, καὶ τοὺς φαινομένους ἐν τῷ μεταξὺ παλαιοὺς κιονίσκους. 'Οπωσδήποτε τὸ γεγονὸς εἶναι, ὅτι ὡς ἔχει ὁ ναὸς τῆς δευτέρας περιόδου παρουσιάζει καὶ αὐτὸς καθαρῶς ἀνατολικὸν χαρακτῆρα.



Εἰκ. 11. Κίων ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς κιονοστοιχίας τοῦ ναοῦ τῆς 'Απιδιᾶς.

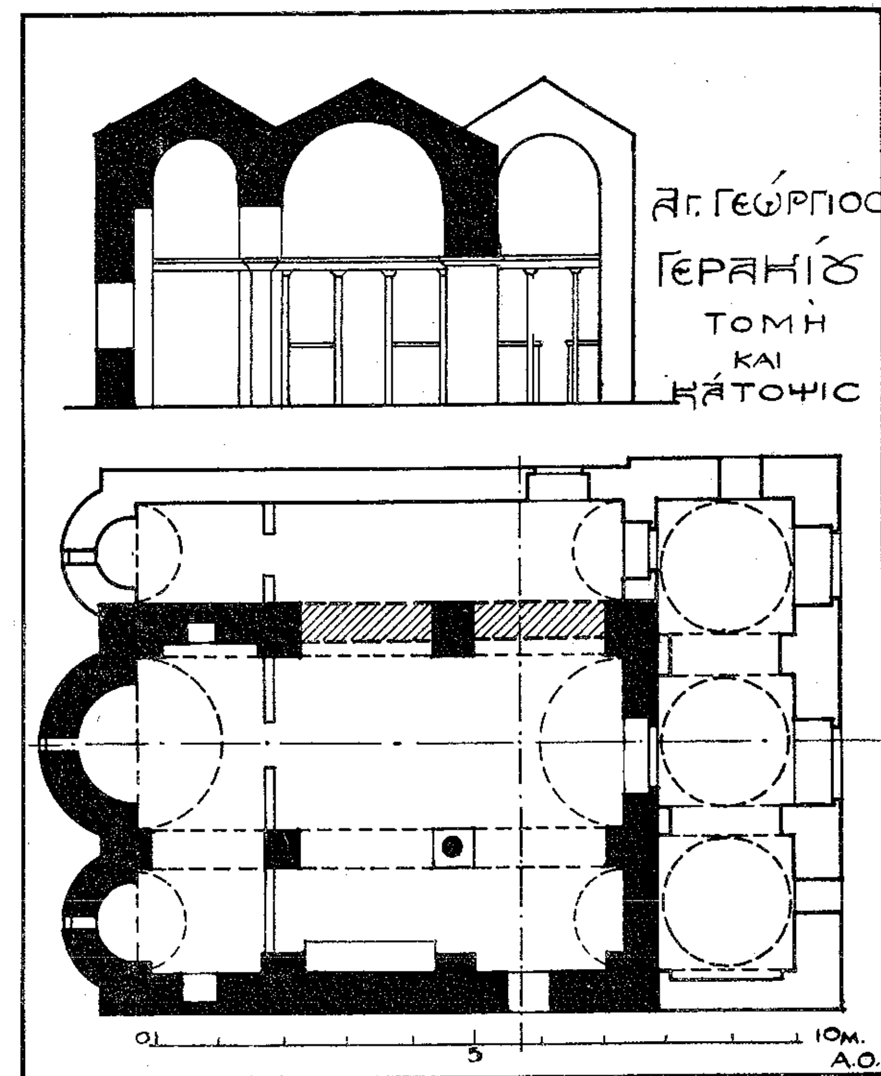
Ἡ τρίτη βασιλική, ἣν θὰ ἐξετάσωμεν εἶναι ἡ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Γερακίου ἀρκετὰ γνωστὴ ἤδη[1] τοῦ 'Αγ. Γεωργίου. Τοῦ ναοῦ τούτου περιέργως οὔτε ἡ κάτοψις οὔτε ἡ τομὴ ἔχουσι δημοσιευθῆ μέχρι τοῦδε, μόνον δὲ παρεμπιπτόντως ἔχει γίνει περὶ αὐτῶν λόγος.

Ὁ ναὸς τοῦ Γερακίου εἶναι σήμερον καὶ αὐτὸς τρίκλιτος (εἰκ. 12) μὲ τρεῖς ἡμικυκλικὰς ἀψῖδας ἱεροῦ καὶ τριμερῆ πρὸς δυσμὰς νάρθηκα. 'Αρχικῶς ὁ ναὸς οὗτος φαίνεται ὅτι ἦτο δίκλιτος, τοῦ νοτίου αὐτοῦ σκέλους προστεθέντος πιθανώτατα ἐπὶ Φραγκοκρατίας ὁμοῦ μετὰ τοῦ τριμεροῦς καὶ δι' ἀσπίδων καλυπτομένου νάρθηκος. Τοῦτο ἀποδεικνύεται 1ον ἐκ τῆς ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ νοτίου τοίχου ἐλλείψεως τῶν τυφλῶν ἀψίδων, ἃς ἔχει ὁ βόρειος, καὶ 2ον ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ σημερινὸν νότιον κλῖτος ἀντὶ κίονος, ὃν ἔχει τὸ βόρειον, φέρει ὀρθογώνιον καὶ δὴ κατὰ πλάτος τοποθετημένον πεσσόν. 'Επειδὴ δὲ τὸ πάχος τοῦ ἐν λόγῳ πεσσοῦ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν παχῶν τοῦ βορείου τοίχου (0.65) καὶ τῶν παραστάδων τῶν τυφλῶν ἀψίδων (0.25) ἤτοι εἶναι κατὰ 30 ὅλα ἑκατοστὰ μεγαλύτερον τοῦ ἐπὶ τοῦ κίονος τόξου (0.60), συνάγομεν ὅτι ὁ πεσσὸς οὗτος, ὡς εἶναι μάλιστα κατὰ πλάτος τοποθετημένος, εἶναι ἁπλῶς τμῆμα τοῦ ἀρχικοῦ νοτίου τοίχου τοῦ δικλίτου ναοῦ, ὅστις κατηδαφίσθη ὅτε ἀργότερον προσεκολλήθη τὸ νότιον παρεκκλήσιον. Τοῦ τοίχου

[1] Traquair, Annual of the British School 1905 - 6 σελ. 264 Millet: Ecole Grecque σελίς 44.

δὲ μάλιστα τούτου διετηρήθη παρὰ τὴν κόγχην καὶ ἱκανὸν τμῆμα δεικνῦον καὶ τυφλὴν ἀψῖδα (εἰκ. 12).

Ὡς δὲ αἱ δύο ἐξετασθεῖσαι ἀνωτέρω βασιλικαί, οὕτω καὶ ἡ τοῦ Γερα-

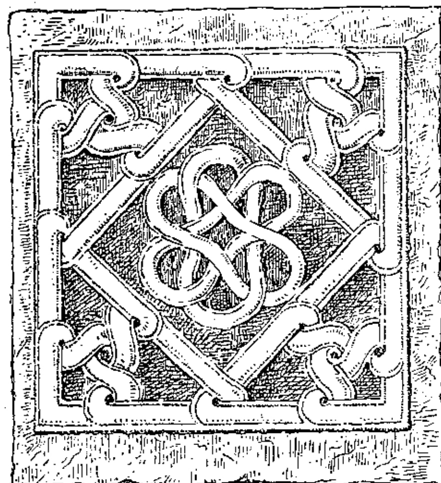


Εἰκ. 12. Τομὴ καὶ κάτοψις τοῦ ναοῦ 'Αγ. Γεωργίου ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως Γερακίου.

κίου, παρέχει καὶ αὐτὴ ἱκανὰ ἀνατολικὰ στοιχεῖα ἤτοι: Καμάρας ἐπιμήκεις καὶ τυφλὰς εἰς ἀμφότερα τὰ κλίτη, τυφλὰς ἀψῖδας κατὰ τὰς μακρὰς πλευρὰς κτλ. Καὶ αὐτὸ δ' ἔτι τὸ δίκλιτον αὐτῆς ἀνατολικὴν ἔχει τὴν προέλευσιν· διότι

συχνὰ ἀπαντῶσιν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ναοὶ δίκλιτοι σπανιώτατα δ' ἐν Ἑλλάδι[1].

Ἀποδειχθέντος ἀρκούντως τοῦ ἀνατολίζοντος χαρακτῆρος τῶν ἐξετασθεισῶν βασιλικῶν, ὑπολείπεται μόνον τὸ ζήτημα τῆς ἐξακριβώσεως τῆς χρονολογίας τῆς κατασκευῆς των. Εἰς τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς βοηθήσῃ ἡ ἐξέτασις τοῦ συστήματος τῆς τοιχοποιίας των[2] (ἥτις εἶναι κατεσκευασμένη δι' εὐμεγέθων ὁπωσδήποτε ἀλλ' ἀκανονίστων λίθων παραμεμιγμένων μετὰ πλίνθων), ἐὰν δὲν συνέβαινε νὰ εἶναι τὸ τοιοῦτον σύστημα ἐν γενικῇ σχεδὸν ἐφαρμογῇ ἐν Λακωνίᾳ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Ἀσφαλέστερον λοιπὸν πρὸς χρονολόγησιν κριτήριον θὰ εὕρωμεν εἰς τὰ γλυπτὰ τὰ κοσμοῦντα τὰ τέμπλα τῶν ἐξετασθέντων ναῶν. Ἐκ τούτων ἐν μὲν τῷ ναῷ τῆς Ζαραφώνας διετηρήθη μόνον ἡ ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι 13 παριστaμένη πλὰξ θωρακίου, ἐφ' ἧς εἶναι γεγλυμμένον πλέγμα δυνάμενον νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸν 11ον ἢ τὸν 12ον αἰῶνα. Ἐν δὲ τῷ ναῷ τῆς Ἀπιδιᾶς διετηρήθη ὡς ἐκ θαύματος ἀκέραιον καὶ ἀβλαβὲς ὁλόκληρον τὸ ἀρχαῖον μαρμάρινον τέμπλον[3] μετὰ τοῦ πλουσιωτάτου διακόσμου του, ὅστις καὶ λόγῳ τῶν θεμάτων του, ὧν δεῖγμα μικρὸν παρέχει ἡ εἰκὼν 14 καὶ λόγῳ τῆς λίαν ἐπιμελοῦς ἐργασίας του ἀνήκει ἀσφαλῶς εἰς τὸν 11ον αἰῶνα. Τὸ ἐπιστύλιόν του ἄλλως τε ὁμοιάζει καταπληκτικῶς πρὸς τὸ τοῦ εἰκονοστασίου τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ τῆς Φωκίδος. Τὸ τέμπλον τοῦτο τῆς Ἀπιδιᾶς δὲν δύναται λόγῳ τῆς μορφῆς του (ὅρα εἰκ. 20) ἀνήκει εἰς τὴν πρώτην τοῦ ναοῦ περίοδον ἀλλὰ θὰ κατεσκευάσθη ἀναμφιβόλως κατὰ τὴν μετασκευὴν τοῦ ναοῦ ἀπὸ ξυλοστέγου εἰς θολοσκεπῆ. Ἀφ' οὗ δέ, ὡς εἴπομεν, ἡ μετασκευὴ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπιδιᾶς θὰ ἐγένετο κατὰ μίμησιν τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τύπου τῆς Ζαραφώνας, ἕπεται ὅτι καὶ ὁ ναὸς τῆς Ζαραφώνας εἶναι τὸ πολὺ τοῦ 11ου αἰῶνος ἢ προγενέστερος ἤτοι σύγχρονος περίπου πρὸς τὸν ὁμοίου τύπου ναὸν τῆς Ἁγ. Σοφίας τῆς Ἀχρίδος.



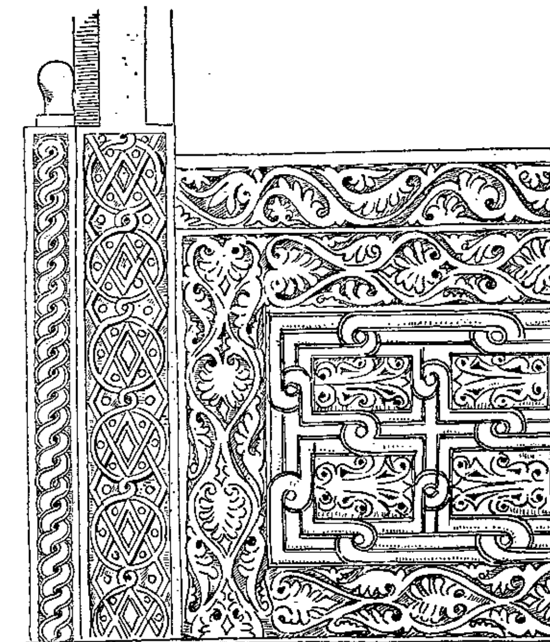
Εἰκ. 13. Θωράκιον ἐκ τοῦ τέμπλου τοῦ ναοῦ τῆς Ζαραφώνας.

[1] Τὸ μόνον παράδειγμα δικλίτου ναοῦ ὅπερ γνωρίζω παρέχει ὁ ἐν Ἀθήναις ναὸς τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, οὗτινος κάτοψιν ὅρα ἐν τῷ περὶ τῶν καμαροσκεπάστων βασιλικῶν τῶν Ἀθηνῶν ἄρθρῳ μου (Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδῶν τόμ. Β' σελ. 302).

[2] Ὁρατὴ σήμερον εἶναι μόνον ἡ τοιχοποιία τοῦ ναοῦ τῆς Ζαραφώνας (εἰκ. 4 καὶ 5), τῆς τῶν δύο ἄλλων κρυπτομένης ὑπὸ παχὺ στρῶμα κονιάματος.

[3] Λεπτομερῆ μετὰ σχεδίων περιγραφὴν τοῦ τέμπλου τῆς Ἀπιδιᾶς θέλω δημοσιεύσει ἀλλαχοῦ.

Εἰς τοὺς αὐτοὺς δὲ περίπου χρόνους δύναται νὰ ἀναχθῇ καὶ ὁ ἐν Γερακίῳ ναὸς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, οὗτινος τὸ φραγκικὸν προσκυνητάριον ἀνάγεται κατὰ τὸν δημοσιεύσαντα αὐτὸ κ. R. Traquair εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 14ου αἰῶνος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ προσκυνητάριον τοῦτο προσετέθη εἰς τὸν ναὸν ὑστερώτερον συνάγομεν ὅτι ὁ ναὸς εἶναι ἀρχαιότερος τοῦ 14ου αἰῶνος, κατασκευασθεὶς πιθανώτατα ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν πρὸ τῆς Φραγκικῆς κατακτήσεως.



Εἰκ. 14. Τμῆμα ἐκ τοῦ μαρμαρίνου τέμπλου τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπιδιᾶς.

Ἡ ἀνεύρεσις νέων, ἀνατολικοῦ τύπου βασιλικῶν ἐν Λακωνίᾳ, δι' ὧν, προστιθεμένων εἰς τὰ ἤδη γνωστὰ ἐκ Μακεδονίας καὶ Ἀττικῆς[1] παραδείγματα αὐξάνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνατολιζόντων μνημείων τῆς Ἑλλάδος ἐνισχύει κατὰ πολὺ τὴν γνώμην περὶ τῆς μεγάλης ἐπιδράσεως, ἣν ἔσχεν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ναοδομίας κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

[1] Α. Ὀρλάνδου, Αἱ καμαροσκέπαστοι βασιλικαὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐν Ἐπετηρίδι τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν τόμ. Β' σελ. 288 - 305.

ΤΑ ΦΡΑΓΚΙΚΑ ΟΙΚΟΣΗΜΑ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΟΣ

'Ολίγα εἶναι τὰ λείψανα τὰ ὁποῖα περιεσώθησαν ἐκ τῆς μεσαιωνικῆς κυριαρχίας τῶν ξένων ἐν Ἑλλάδι. Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν τὰ διάφορα κάστρα, τὰ ἐν Ἑπτανήσῳ, Αἰγαίῳ πελάγει, Πελοποννήσῳ, Στερεᾷ Ἑλλάδι, Εὐβοίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς χώρας μας κατεσπαρμένα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται, δυστυχῶς, εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν — πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἔχουσι μεταβληθῆ εἰς λιβάδια — καὶ τὰ ὁποῖα, ἐὰν ἐγκαίρως περιεσῴζοντο ἐκ τῆς τελείας καταστροφῆς καὶ ἐπιμελῶς ὑπὸ εἰδημόνων ἐξητάζοντο καὶ ἐμελετῶντο, σπουδαίως θὰ συνέβαλλον εἰς τὴν ἀρτιωτέραν ἐξερεύνησιν τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν ἱστορίας.

Τινὰ τῶν φρουρίων τούτων ἐπεσκέφθη ὁ Γάλλος ἱστοριοδίφης Buchon, ὅστις εἰς τὰ διάφορα γνωστὰ αὐτοῦ ἔργα[1] ἀμυδρὰς περὶ αὐτῶν μᾶς ἔδωσε περιγραφάς. Αἱ ἐν λόγῳ περιγραφαὶ ὡς καὶ τὰ διάφορα σχεδιαγραφήματα τὰ δημοσιευθέντα, ἐν εἴδει παραρτήματος τῶν ἔργων του, εἰς τὸν γνωστὸν «Ἄτλαντά» του, πολύτιμα ἐν τῷ συνόλῳ των, ἔχουσιν ἐν ταῖς λεπτομερείαις των τρωτά τινα, ὀφειλόμενα ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν ὀλιγοχρόνιον ἐν Ἑλλάδι διαμονήν του, ἐν μέρει δὲ εἰς τὴν προκατάληψίν του νὰ βλέπῃ, κατὰ προτίμησιν, Γαλλικὰ λείψανα εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐρευνώμενα μνημεῖα.

Θῦμα τῆς τοιαύτης του προκαταλήψεως ἔπεσεν ὁ Γάλλος ἱστοριοδίφης καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1840 ἀνευρεθέντων ἐν Χαλκίδι κρανῶν καὶ διαφόρων ἄλλων τεμαχίων πολεμικῶν ἐξαρτημάτων — ἅτινα εὑρίσκονται νῦν τοποθετημένα ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος — θεωρήσας αὐτὰ ὡς ἀνήκοντα, κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς τοὺς κατὰ τὸ ἔτος 1331 πεσόντας Γάλλους, ἐν τῇ ἱστορικῇ μάχῃ τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισσοῦ, ἐν ᾧ, ὡς ἀπέδειξεν ὁ κ. Κ. Ν. Ῥάδος δι' ἀναλυτικῆς αὐτοῦ μελέτης[2], τά τε κράνη ὡς καὶ τὰ διάφορα ἐξαρτήματα, προήρχοντο ἀπὸ τὸ ἐν Χαλκίδι Ἑνετικὸν ὁπλοστάσιον χρησιμεύσαντα εἰς ὁπλοφόρους τῆς Βασιλίσσης τοῦ Ἀδρία.

Εἰς τὸν ῥηθέντα «Ἄτλαντά» του ὁ Buchon, ἐκτὸς τῶν εἰκόνων — ἐξωτερικῆς κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπόψεως — τῶν διαφόρων μεσαιωνικῶν κάστρων, κτισθέντων κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ Λατίνων σταυροφόρων τῆς 4ης σταυροφορίας, οἵτινες κατακτήσαντες τῷ 1204 τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἵδρυσαν ἐν Ἑλλάδι τὰς διαφόρους ξένας δυναστείας, ἐδημοσίευσε καὶ ἀρκετὰ οἰκόσημα

[1] Recherches — Nouvelles Recherches — Grèce Continentale, Voyage dans l'Eubée κ.λ.π.

[2] Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας: τόμος 8ος σελ. 606 κέ.

τὰ ὁποῖα ἐσῴζοντο εἰς τὰ κάστρα ταῦτα, ἐπὶ τῶν τοίχων ἢ τῶν πυλῶν των, ἐπὶ τῶν ἐντὸς τῶν κάστρων ἐκκλησιῶν, ἢ καὶ ἐν ἐκκλησίαις ἐντὸς πόλεων, ἢ καὶ ἐν παλαιαῖς ἀκόμη οἰκίαις εὐγενῶν.

Μεταξὺ τῶν οἰκοσήμων τῶν δημοσιευθέντων ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἱστοριοδίφου, καὶ δὴ εἰς τοὺς ὑπ' ἀρ. 40 καὶ 41 πίνακας τοῦ Ἄτλαντος, συμπεριλαμβάνονται καὶ οἰκόσημα εὑρισκόμενα ἐν Χαλκίδι, εἰς ποίας ὅμως οἰκογενείας ἀνῆκον ταῦτα ὁ Buchon δὲν ἀνέφερε.

Πλὴν τοῦ Buchon, καὶ ὁ γνωστὸς Γερμανὸς Βυζαντινολόγος Ἰωσὴφ Στρυγκόφσκη ἐδημοσίευσε δύο ἐκ τῶν οἰκοσήμων τῆς Χαλκίδος[1] εἰς τὴν γνωστὴν περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς μελέτην του, χωρὶς καὶ οὗτος νὰ κάμῃ οἱανδήποτε μνείαν περὶ οἰκογενειῶν ἢ ἀτόμων σχέσιν ἐχόντων μὲ τὰ οἰκόσημα.

Καὶ ὁ ἀείμνηστος Σ. Λάμπρος εἰς τὸ μοναδικὸν περὶ «Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι» ἔργον τοῦ κ. Οὐΐλλιαμ Miller — εἰς τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθησαν καὶ εἰκόνες κάστρων μὴ ὑπὸ τοῦ Buchon δημοσιευθεῖσαι — παρενέθεσεν ἀρκετὰ οἰκόσημα, παραλαβὼν αὐτὰ ἐκ τοῦ «Ἄτλαντος» τοῦ Buchon, ἐκ τῆς ὡς ἄνω μελέτης τοῦ Στρυγκόσφκη καὶ ἐκ φωτογραφιῶν τινων ληφθεισῶν ἐκ τῶν καὶ σήμερον ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Χαλκίδος σῳζομένων μαρμάρων. Καὶ ὁ Λάμπρος τὴν αὐτὴν ἐτήρησε σιγὴν σχετικῶς μὲ τὴν προέλευσιν τῶν οἰκοσήμων.

Ἔχων τὴν γνώμην ὅτι ἅπαντα τὰ ἐν Χαλκίδι εὑρισκόμενα οἰκόσημα ὡς καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Buchon δημοσιευθέντα, — τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον κατὰ τὸ πλεῖστον σῴζονται — Ἑνετικὴν εἶχον τὴν προέλευσιν, ἐξηρεύνησα ἐπισταμένως ὅλα γενικῶς τὰ οἰκόσημα τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν τῆς Βενετίας, μέλη τῶν ὁποίων εἶχον διατελέσει ὑπάλληλοί της ἐν Εὐβοίᾳ, βοηθούμενος δὲ ἀπὸ τοὺς καταλόγους τοὺς ἄχρις ἡμῶν περισωθέντας καὶ διαλαμβάνοντας τοὺς ὡς ἄνω ὑπαλλήλους, ἐξηκρίβωσα ὅτι πράγματι ἅπαντα τὰ ἐν Χαλκίδι καὶ σήμερον ὑπάρχοντα καὶ ἄλλοτε ἐκεῖ εὑρισκόμενα οἰκόσημα εἶναι Ἑνετικά, καθώρισα δὲ τὰς οἰκογενείας — κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ ἄτομα — εἰς τὰς ὁποίας τὰ οἰκόσημα ἀνεφέροντο. Τὸ ἐγχείρημα δὲν ἦτο εὔκολον, διότι καὶ ἐκ τῆς παρελεύσεως τόσων αἰώνων ὁ φθοροποιὸς χρόνος ἔχει καταστρέψει μέρη ἐκ τοῦ μαρμάρου, ἐφ' οὗ τὰ οἰκόσημα εἶναι ἐν ἀναγλύφῳ κεχαραγμένα, τὰ διακριτικὰ δὲ καὶ αἱ γραμμαὶ διὰ τῶν ὁποίων τὰ διάφορα μέταλλα καὶ χρώματα ἐσημειοῦντο — γραμμαὶ ἄλλως τε αἱ ὁποῖαι σπανίως ἐπὶ μαρμάρων ἐτίθεντο — ἔχουσι σχεδὸν ἐξαλειφθῆ.

Ἡ Γαληνοτάτη ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν φρουρίων τὰ ὁποῖα περιήρχοντο εἰς τὴν κατοχήν της, ἐφρόντιζε συνήθως, ὅπως ἐντοιχισθῇ ὁ Λέων τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ ἀφαιρεθῇ πᾶν ἄλλο ἔμβλημα ἢ οἰκόσημον μαρτυροῦν περὶ προτέρας κατοχῆς.

[1] Ἔνθ' ἀν. τόμ. 2ος σ. 711. Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ.

Οὕτω καὶ εἰς τὴν Χαλκίδα οὐδὲν οἰκόσημον διεσώθη τῶν Dalle Carceri καὶ Peccoraro τῶν τριτημόρων (terciers), εἰς τοὺς ὁποίους παρεχώρησε τὴν Εὔβοιαν ὁ Βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικός, ὅπως καὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ οὐδὲν οἰκόσημον περιεσώθη τῶν πρὸ τῶν Ἑνετῶν κυρίων της Ὀρσίνη καὶ Τόκκων, ἢ τῶν ἐν ὀνόματι τούτων διοικησάντων τὴν Νῆσον κομήτων Ariano, Rossi, Santa Colomba, Μηλιαρέσση κ.λ.π.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ μεγάλοι τιτλοῦχοι τῆς Γαληνοτάτης, Γενικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς Θαλάσσης (provveditori generali del Mar) Βάϊλοι κ.λ.π. ἐνετοίχιζον τὰ οἰκόσημά των ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν φρουρίων, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τῶν ὑπερθύρων τῶν πυλῶν αὐτῶν, παραπλεύρως δέ, ἢ καὶ ἄνωθεν αὐτῶν, τὸν πτερωτὸν λέοντα. Οἱ δευτέρας τάξεως ὀφφικιοῦχοι, ὡς οἱ Προβλεπταί, Φρούραρχοι, Σύμβουλοι κ.ἄ. ἐνετοίχιζον καὶ οὗτοι τὰ οἰκόσημά των ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν φρουρίων καὶ ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν οἰκιῶν των, ἢ καὶ τῶν ἐξαρτημάτων ἀκόμη τῶν οἰκοδομῶν των ὡς π.χ. ἀποθηκῶν, περιτειχισμάτων στομίων φρεάτων κ.ἄ., ἄνευ ὅμως τοῦ Λέοντος.

Ὁ Buchon εἰς τοιαύτας εὑρὼν θέσεις ἐδημοσίευσεν εἰς τοὺς προαναφερθέντας πίνακάς του ἐν ὅλῳ ἕνδεκα οἰκόσημα. Τὰ οἰκόσημα ταῦτα, πλὴν δύο ἢ τριῶν, σῴζονται καὶ σήμερον ἐν Χαλκίδι.

Δι᾿ οὓς τεχνικοὺς λόγους ἐξέθηκα ἀνωτέρω, ἡ ἀκριβὴς ἀναπαράστασις τῶν πεδίων, τῶν χρωμάτων καὶ τῶν μετάλλων τῶν οἰκοσήμων δὲν ἦτο εὔκολος καὶ συνεπῶς ὁ Γάλλος ἱστοριοδίφης, ὁ μὴ ὢν καὶ τελείως κάτοχος τῆς Ἑραλδικῆς, πλημμελῶς ἐδημοσίευσε τὰ οἰκόσημα, ἡ περιγραφὴ τῶν ὁποίων κατ᾿ αὐτὸν ἔχει ὡς ἑξῆς: (Βλέπε πίνακα Α΄ [1]).

Πίναξ XL ἀριθ. 6. «Ἐντετοιχισμένον ἄνωθεν πύλης τινὸς τοῦ φρουρίου μὲ ὑπερκείμενον τὸν Λέοντα τοῦ Ἁγίου Μάρκου» [2].

Τὸ οἰκόσημον εἶναι, κατὰ τὸν πίνακα, τετραγωνισμένον. «$1^{ον}$ καὶ $4^{ον}$ τετράγωνον ἀργυροῦν· $2^{ον}$ καὶ $3^{ον}$ κυανοῦν. Ἐπὶ τοῦ ὅλου ἀργυροῦς τελαμών».

Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται τὸ λάθος τῆς ἀποδόσεως· ὁ Buchon δηλ. ἔθηκεν ἀργυροῦν τελαμῶνα ἐπὶ δύο ἀργυρῶν τετραγώνων, ἐν ᾧ εἶναι γνωστὸν ὅτι οὐδέποτε δύναται νὰ τεθῇ μέταλλον ἢ χρῶμα ἐπὶ τοῦ ἰδίου μετάλλου ἢ χρώματος. Αἱ ὁριζόντιοι γραμμαὶ αἱ ἐπὶ τῶν $2^{ου}$ καὶ $3^{ου}$ τετραγώνου, αἱ συμβολίζουσαι τὸ κυανοῦν χρῶμα, κατὰ συμπερασμὸν θὰ ἐτέθησαν ὑπὸ τοῦ Buchon, οὐδόλως διακρινόμεναι ἐπὶ τοῦ μαρμάρου.

Ἐξ ὅλων τῶν Ἑνετικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες εἶχον συγγενεῖς ὑπηρετήσαντας εἰς ἀνώτερα ἀξιώματα ἐν Χαλκίδι ἡ μόνη ἡ ἔχουσα οἰκόσημον ὁμοιάζον πρὸς τὸ ἀνωτέρω εἶναι ἡ τῶν Bondumier. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αἱ ὁρι-

[1] Ἐν τῷ ἄνω μέρει τοῦ πίνακος παριστάνονται τὰ ὑπὸ τοῦ Buchon δημοσιευθέντα οἰκόσημα. Τὰ ἐν τῷ κάτωθεν τμήματι εἶναι τὰ ὑπ᾿ ἐμοῦ ἀποκατασταθέντα ὀρθά.

[2] Τὰ ἐντὸς εἰσαγωγικῶν, κατὰ περιγραφὴν πάντοτε τοῦ Buchon.

ζόντιοι γραμμαὶ τοῦ δευτέρου τετραγώνου δέον νὰ ἐπεκταθῶσι καὶ ἐπὶ τοῦ πρώτου, ἐν ᾧ τὰ δύο κάτω τετράγωνα πρέπει νὰ ὦσιν ἐντελῶς λευκά. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ τελαμῶνος τὸ ἐπὶ τῶν ὁριζοντίων γραμμῶν πρέπει νὰ εἶναι λευκόν, ἀντιθέτως δὲ τὸ κάτω, τὸ ἐπὶ τῶν λευκῶν τετραγώνων πρέπει νὰ εἶναι κυανοῦν. Ἤτοι τὸ οἰκόσημον ἦτο «***Διχοτομημένον ὁριζοντίως· ἄνω κυανοῦν· κάτω ἀργυροῦν. Ἐπὶ τοῦ ὅλου τελαμὼν ἐναλλασσόμενος.*** Τὸ οἰκόσημον δὲν σῴζεται σήμερον ἐν Χαλκίδι (Βλέπε πίνακα Α΄).

Ἀριθ. 8. «Ἐπὶ μιᾶς θύρας τοῦ φρουρίου, Ἐπὶ πεδίου....[1] Πελαργός....»

Ὁ Γάλλος ἱστοριοδίφης ὀρθῶς τὴν παράστασιν θεωρεῖ ὡς οἰκόσημον καὶ ὡς τοιαύτην δημοσιεύει εἰς τὸν Ἄτλαντά του. Εἰς τὸ κείμενον ὅμως τοῦ βιβλίου του ὑπομιμνήσκων ὅτι ὁ Πελαργὸς θεωρεῖται ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἱερὸν πτηνόν, φαίνεται μᾶλλον πιστεύων ὅτι ἡ παράστασις ὀθωμανικὴν ἔχει τὴν προέλευσιν.

Τὸ οἰκόσημον τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν «λαλούντων ἢ φανερῶν» οἰκοσήμων (Armes parlantes)· ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν Cicogna (Πελαργός), ἥτις καὶ Δόγην ἔδωσεν εἰς τὴν Γαληνοτάτην. Ἡ περιγραφὴ τοῦ οἰκοσήμου ἔχει ὡς ἑξῆς: «***Κυανοῦν μὲ ἀργυροῦν Πελαργόν***». Τὸ οἰκόσημον δὲν συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Χαλκίδος εὑρισκομένων.

Ἀριθ. 9. «Ἄνωθεν τῆς μεγάλης πύλης ἐπὶ τοῦ Εὐρίπου «Ἐπὶ πεδίου.... ζώνη....».

Πρόκειται περὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Sagredo, τῆς ὁποίας μέλος ἦτο καὶ ὁ κατὰ τὸ 1676 ἀποθανὼν Δόγης τῆς Βενετίας. Ἡ περιγραφὴ τοῦ οἰκοσήμου τούτου εἶναι ἡ ἀκόλουθος: «***Χρυσοῦν μὲ ἐρυθρὰν ζώνην***». Ἐδημοσιεύθη καὶ ὑπὸ τοῦ Λάμπρου ἐκ σελ. 203 τοῦ Β΄ τόμου τῆς Φραγκοκρατίας, εὑρίσκεται δὲ καὶ σήμερον ἐν τῷ Μουσείῳ Χαλκίδος.

Ἀριθ. 12. «Ἄνωθεν θύρας τινὸς τοῦ φρουρίου μὲ ὑπερκείμενον τὸν Λέοντα. «Ἐπὶ πεδίου...... τρία κρίνα χρώματος......»

Τὸ οἰκόσημον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸν Λαυρέντιον Onorati, Βάϊλον ἐν Χαλκίδι κατὰ τὸ ἔτος 1451. Εἶναι «***Ἀργυροῦν μὲ 3 ἐρυθρᾶ κρίνα τοποθετημένα 2 καὶ 1***». Τὸ οἰκόσημον δὲν εὑρίσκεται ἐν Χαλκίδι.

Ἀριθ. 13. «Ἄνωθεν πύλης μὲ ὑπερκείμενον τὸν Λέοντα. Ἐπὶ πεδίου.... στεφάνη χρώματος.... Ἐπὶ τοῦ ὅλου κογχύλη χρώματος....».

Τὸ οἰκόσημον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν Barbaro [2]. Ἄγνωστον διατὶ ἐντὸς τοῦ κύκλου (ἐπὶ τοῦ ὅλου) ἐτέθη ἡ κογχύλη· πιθανὸν διὰ νὰ συμβολήσῃ συγγένειαν μὲ οἰκογένειαν ἔχουσαν τὸ ὄστρακον τοῦτο ὡς σύμβολον. (Πιθανὸν τὴν οἰκογένειαν Bonzi). Τὸ οἰκόσημον τῶν Barbaro ἔχει ὡς ἑξῆς:

[1] Αἱ στίξεις τίθενται ὑπ᾿ ἐμοῦ, δηλοῦν δὲ τὸ ἄγνωστον.

[2] Καὶ εἰς οἰκόσημον τῶν Barbaro περιλαμβανόμενον εἰς τὸν κώδικα τῆς Ζακύνθου σημειοῦται ἐντὸς τοῦ κύκλου ἀντικείμενόν τι ὁμοιάζον μὲ κογχύλην.

«*Ἀργυροῦν μὲ ἐρυθρὰν στεφάνην*». Ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς τὸν Β' τόμον τῆς Φραγκοκρατίας σελ. 48 καὶ εὑρίσκεται ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Χαλκίδος.

Ἀριθ. 15. «Ἄνωθεν τῆς πύλης τοῦ φρουρίου μὲ ὑπερκείμενον τὸν Λέοντα». Ἐπὶ πεδίου.... ζώνη ἀβακοφόρος τριῶν σειρῶν μὲ τετραγωνίδια ἐρυθρὰ καὶ χρυσᾶ ἐναλλάξ».

Καὶ εἰς τὸ οἰκόσημον τοῦτο παρατηροῦνται αἱ ἐλλείψεις τῶν διακριτικῶν τοῦ θυρεοῦ, ἐν ᾧ πάλιν τὰ διακριτικὰ τῶν ἀβακίων τῆς ζώνης εἶναι ἐσφαλμένα. Ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν Gabrieli, μέλος τῆς ὁποίας—ὁ Ἀνδρέας—ἦτο Βάϊλος Χαλκίδος τὸ ἔτος 1431. Ἡ περιγραφὴ τοῦ οἰκοσήμου εἶναι ἡ ἀκόλουθος: «***Θυρεὸς χρυσοῦς, ἐφ' οὗ τρίσειρος ἀβακοφόρος ζώνη τῶν τετραγωνιδίων κυανῶν καὶ χρυσῶν ἐναλλασσομένων***». Δὲν εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Χαλκίδος.

Ἀριθ. 18. «Ἐπὶ μιᾶς θύρας τοῦ φρουρίου». Ἐπὶ πεδίου.... ρομβοειδὴς τελαμὼν χρώματος....».

Καὶ ἐπὶ τοῦ οἰκοσήμου τούτου παντελὴς ἔλλειψις διακριτικῶν σημείων. Ἀνήκει εἰς τὴν Δογικὴν οἰκογένειαν Foscarini, τῆς ὁποίας τὸ οἰκόσημον εἶναι τὸ ἑξῆς: «***Ἐπὶ χρυσοῦ πεδίου κυανοῦς ρομβοειδὴς τελαμών***». Εὑρίσκεται καὶ σήμερον ἐν τῷ Μουσείῳ, δύναμαι δὲ νὰ προσθέσω ὅτι ἀνῆκε προσωπικῶς εἰς τὸ μόνον ἐκ τῆς Δογικῆς ταύτης οἰκογενείας μέλος, τὸ ὁποῖον ὑπηρέτησεν ὡς Βάϊλος ἐν Χαλκίδι, κατὰ τὰ ἔτος 1403, τ. ἔ. εἰς τὸν Βερνάρδον. Τοῦτο ἐξάγω ἐκ τοῦ ὅτι ἐπὶ τεμαχίου πλακός — τῆς ὁποίας ἐλλείπει τὸ ἄνω μέρος — ὑπάρχει εὐκρινῶς κεχαραγμένον τὸ ὡς ἄνω οἰκόσημον τῶν Foscarini, κάτωθι τοῦ ὁποίου ἀναγινώσκεται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή, τῆς ὁποίας προφανῶς ἡ ἀρχὴ εὑρίσκετο εἰς τὸ μὴ ὑπάρχον τεμάχιον τῆς πλακός: ut Praeclarus | dominus Bern— | ardus hu. Δυστυχῶς ὄχι μόνον τὸ ἄνω μέρος τῆς ἐπιγραφῆς, ἡ ἀρχή της δῆλα δή, ἀλλὰ καὶ τὸ τέλος αὐτῆς ἐλλείπει οὐδενὸς δὲ διαφωτιστικοῦ σημείου ὑπάρχοντος, δὲν δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ, ἂν πρόκειται περὶ ἀναμνηστικῆς ἢ ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς [1].

Ἀριθ. 19. «Ἐπὶ τοῦ τοίχου παρεκκλησίου τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Ἐπὶ πεδίου χρώματος.... τελαμὼν χρώματος.... ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου ἀνὰ εἷς πύργος χρώματος....».

Ἀνήκει εἰς τὸν Πέτρον Lippomano, σύμβουλον τῆς Ἑνετίας ἐν Χαλκίδι ἀποβιώσαντα τὸ ἔτος 1398 καὶ ταφέντα εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ βορείου τοίχου τοῦ ἐκκλησιδίου σῳζομένης καὶ σήμερον ἐπιγραφῆς. Ὁ Γάλλος ἱστοριοδίφης ἐξέλαβε τὰς ἑκατέρωθεν τοῦ τελαμῶνος λεοντοκεφαλὰς ὡς

[1] Ὅμοιον οἰκόσημον — ἔχον ὅμως ἑκατέρωθεν τοῦ «τελαμῶνος» ἀνὰ ἕνα ἀστέρα — ἀνεῦρεν ὁ κ. Ἀ. Ὀρλάνδος εἰς τὴν παλαιὰν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Βλασίου ἐν Ὠρωπῷ. (Βλ. Δελτίον Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας Δ' τεῦχος σελ. 31).

πύργους. Τὸ ὀρθὸν οἰκόσημον τῶν Lippomano εἶναι τὸ ἀκόλουθον: «***Ἐρυθρὸν μὲ τελαμῶνα ἀργυροῦν, ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου ἀνὰ μία ἀργυρᾶ λεοντοκεφαλή***». Ἐδημοσιεύθη καὶ ὑπὸ τοῦ Λάμπρου ἐν σελ. 367 τοῦ Β' τόμου τῆς Φραγκοκρατίας. (Βλέπε καὶ κατωτέρω ἐν σελ. 361).

Ἀριθ. 24. «Ἐν Χαλκίδι παρὰ τῷ κ. Thiesse». Τετραγωνισμένον 1ον καὶ 4ον κυανᾶ, 2ον καὶ 3ον ἀργυρᾶ. Ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἀργυροῦς σταυρός».

Αἱ διακριτικαὶ γραμμαὶ κακῶς ἐτέθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Buchon, ὡς καὶ ὁ ἀργυροῦς σταυρὸς ἐπὶ ἀργυροῦ ἐδάφους. Εἶναι τῆς οἰκογενείας Calbo, τὸ ὀρθὸν οἰκόσημον τῆς ὁποίας ἔχει ὡς ἑξῆς: «***Τετραγωνισμένον 1ον καὶ 4ον χρυσοῦν, 2ον καὶ 3ον ἐρυθρόν. Ἐπὶ τοῦ 2ον χρυσοῦς σταυρός.***» Ἐδημοσιεύθη καὶ ἐν σελ. 48 τοῦ Β' τόμου τῆς Φραγκοκρατίας καὶ εὑρίσκεται ἐν τῷ Μουσείῳ Χαλκίδος.

Ἀριθ, 32. «Ἄνωθεν τῆς μεγάλης πύλης ἐπὶ τοῦ Εὐρίπου.» Καὶ τὸ οἰκόσημον τοῦτο ἄνευ διακριτικῶν γραμμῶν, ἔχον δηλονότι ὡς ἑξῆς: «Χρῶμα θυρεοῦ .... ἐφ' οὗ ζώνη χρώματος .... συνοδευομένη ὑπὸ 6 κρίνων χρώματος .... »

Ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Dandolo, ἥτις ἔσχε τέσσαρας Δόγας, ἐν οἷς καὶ ὁ περίφημος Ἐρρῖκος ὁ πρωτεργάτης τῆς καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, ὁ ἐπικληθεὶς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του «ὁ Ὀδυσσεὺς τῆς Βενετίας». Καίτοι κατὰ τὸ διάστημα τῶν δύο καὶ ἥμισυ αἰώνων, κατὰ τὸ ὁποῖον διήρκεσεν ἡ ἐπὶ τῆς Εὐβοίας δυναστεία τῆς Γαληνοτάτης, δώδεκα Δάνδολοι ὑπηρέτησαν ὡς Βάϊλοι κλπ. δύναμαι νὰ ὁρίσω καὶ τὸ πρόσωπον, εἰς ὃ τὸ οἰκόσημον ἀναφέρεται. Εἶναι οὗτος ὁ Ἰωάννης, Βάϊλος κατὰ τὸ ἔτος 1462. Τὸ ὀρθὸν οἰκόσημον εἶναι τὸ ἀκόλουθον: «***Ὁριζοντίως τετμημένον. Ἄνω ἀργυροῦν, κάτω κυανοῦν. Ἓξ κρίνα ἐναλλασσόμενα.***» Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν Β' τόμον τῆς Φραγκοκρατίας, σελ. 48 καὶ εὑρίσκεται ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Χαλκίδος. (Βλέπε καὶ σελ. 361).

Buchon. Atlas. Pl. XLI. *Ἀριθ. 9.* «Ἄνωθεν θύρας οἰκίας κτισθείσης τὸ ἔτος 1752. Οἰκόσημον παλαιοτάτης ἐποχῆς».

Τὸ οἰκόσημον οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν, κατὰ τὸν Buchon, μὲ τὴν οἰκίαν ἡ ὁποία ἐκτίσθη τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας ἀπὸ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν Ἑνετῶν ἐξ Εὐβοίας. Ἐδημοσιεύθη καὶ τοῦτο, ὡς καὶ ἅπαντα τὰ ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἱστοριοδίφου ἐκδοθέντα, ἄνευ διακριτικῶν σημείων. Ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν «φανερῶν», εἶναι δὲ τοῦ κλάδου τῶν Delfini μὲ τὸν ἕνα μόνον δελφῖνα, ἐν ἀντιθέσει ἑτέρου κλάδου, τῶν Dolfin, τοῦ καὶ γνωστοτέρου, φέροντος τρεῖς τοιούτους. Τὸ οἰκόσημον, ὅπερ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Buchon ἐκδίδω, εὑρίσκεται καὶ σήμερον ἐν Χαλκίδι, ἀπὸ τὰ ἑκατέρωθεν δὲ τοῦ δελφῖνος κεφαλαῖα γράμματα L D φαίνεται ὅτι ἀνῆκεν εἰς Λέοντα, Λαυρέντιον, Λουδοβῖκον κλπ. ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης, συγγενεύοντα μὲ οἰκογένειαν ἔχουσαν μεταξὺ τῶν ἐμβλημάτων της καὶ τοὺς τρεῖς ἀστέρας, ὅπως οἱ Querini, Boldù κ. ἄ. Τὸ

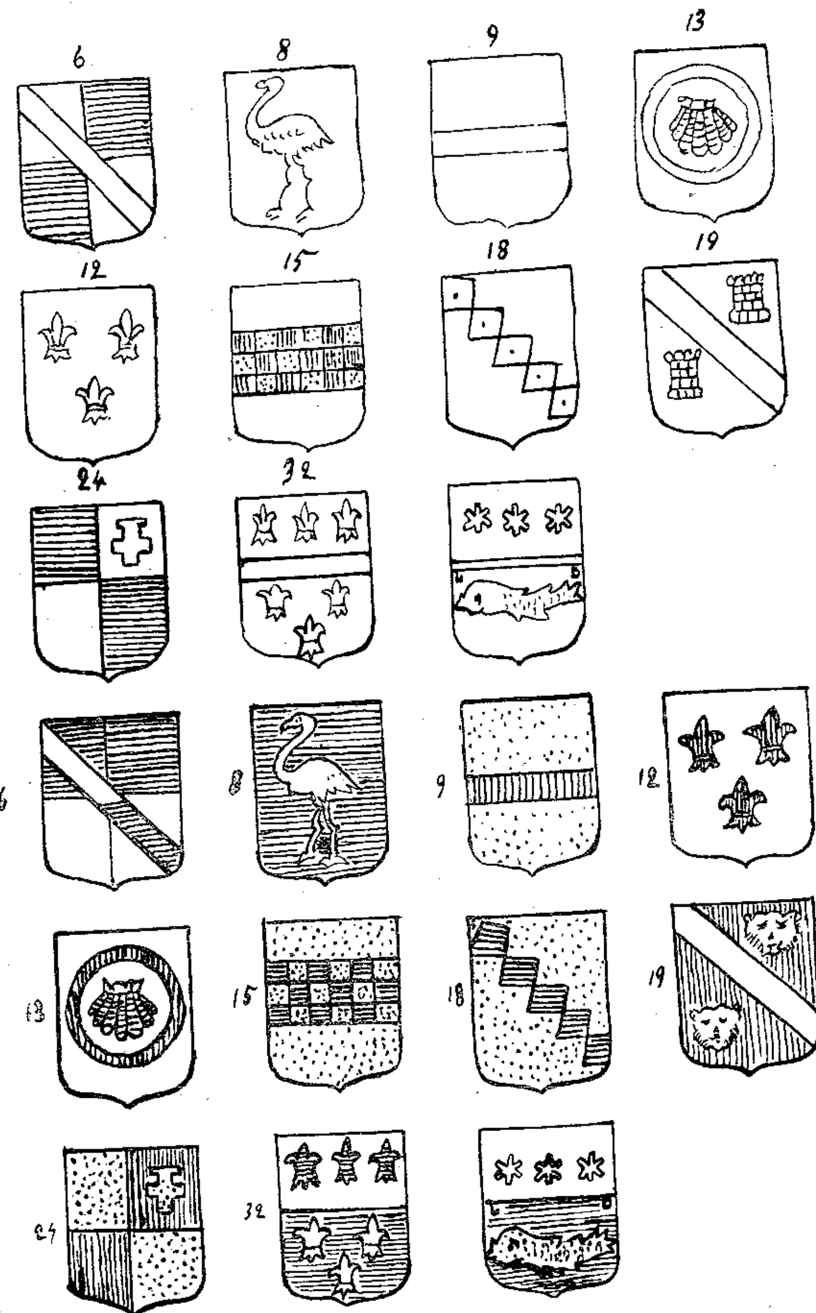
γνωστότερον οἰκόσημον τῶν Dolfin, οἵτινες καὶ Δόγην ἔδωσαν εἰς τὴν Βενετίαν, ἔχει ὡς ἑξῆς: «***Κυανοῦν μὲ τρεῖς χρυσοῦς δελφῖνας, τὸν ἕνα ἐπὶ τοῦ ἄλλου.***»

Μὲ τὸ τελευταῖον τοῦτο οἰκόσημον τῶν Delfini ἢ Dolfin τελειώνω τὴν περιγραφὴν τῶν ἀτελῶν οἰκοσήμων τῶν δημοσιευθέντων εἰς τοὺς δύο πίνακας τοῦ «Ἄτλαντος» τοῦ Buchon, ὑπ᾿ ἐμοῦ δὲ ἐξακριβωθέντων (Βλ. τὸν ἔναντι τῆς παρούσης Πίνακα Α΄ I καὶ II).

Ὁ Γάλλος ἱστοριοδίφης γράφει, ὡς ἀνωτέρω σημειοῦται, ὅτι τὸ οἰκό-σημον ἦτο κεχαραγμένον ἐπὶ λίθου, ἐντετοιχισμένον δὲ ἄνωθεν θύρας οἰκίας κτισθείσης τὸ ἔτος 1752, καὶ ὅτι ἡ χάραξις τοῦ οἰκοσήμου ἦτο πολὺ ἀρχαιο-τέρα τῆς ἐποχῆς, καθ᾿ ἣν ἐκτίσθη ἡ οἰκία, ἐννοῶν δηλαδὴ ὅτι ἡ χρονολογία ἐτέθη μεταγενεστέρως ἐπὶ τοῦ οἰκοσήμου. Ἀκριβῶς ἡ πληροφορία αὕτη τοῦ Buchon μ᾿ ἔκαμε νὰ παραδεχθῶ ὅτι τὸ οἰκόσημον ἀνεφέρετο εἰς παλαιο-τέραν ἐποχὴν καὶ συνεπῶς δὲν ἠδύνατο ἢ ν᾿ ἀνήκῃ εἰς τοὺς Ἑνετοὺς πατρι-κίους, εἰς οὓς τὸ ἀπέδωσα. Πληροφορίαι ἐν τούτοις νεώτεραι — ληφθεῖσαι κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῆς παρούσης μελέτης — δύνανται νὰ ἀγάγωσι καὶ εἰς ἄλλας σκέψεις. Κατὰ τὰς πληροφορίας ταύτας τὸ οἰκόσημον εὑρίσκεται καὶ σήμερον ἐν Χαλκίδι ἐν τῇ οἰκίᾳ παλαιᾶς ἀρχοντικῆς οἰκογενείας — τῶν Θεο-δοσίου — εὑρισκομένῃ ἀπέναντι τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Ἡ οἰκία αὕτη εἶναι ὁπωσοῦν νεωτέρας ἐποχῆς, τὸ δὲ οἰκόσημον παρελήφθη ὑπὸ τῆς οἰκογενείας Θεοδοσίου — ἀνθρώπων ἐγγραμμάτων, εἰς οὓς οἱ Χαλκιδεῖς ὡς ἐκ τῆς ἰδιότητός των ταύτης ἔδιδον καὶ τὸ παρωνύμιον «Μουλᾶδες» — ἐκ τῆς παλαιοτέρας των οἰκίας, τῆς ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἱστοριοδίφου ἀναφερομένης, καὶ μετεφέρθη εἰς τὴν νέαν οἰκίαν των ὅπου καὶ σήμερον εὑρίσκεται.

Κατὰ τὰς αὐτάς, πάντοτε βασίμους, πληροφορίας ἡ ἡμερομηνία 1752, ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ πορώδους λίθου, τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἐποχὴν μὲ τὸ οἰκό-σημον, τὸ ὁποῖον ὅμως — κατὰ τὸ ἀποσταλέν μοι ἀκριβὲς σχεδιογράφημα — ἔχει τὸν Δελφῖνα τοποθετημένον ἐν τῷ θυρεῷ «κατὰ πάλον» δηλ. κατακορύ-φως, καὶ οὐχὶ «κατὰ ζώνην», ὁριζοντίως τ. ἔ., ὡς ὁ Buchon ἐν τῷ «Ἀτλαντί» του τὸ ἐδημοσίευσε καὶ ἐγὼ συνεπῶς ἀνεδημοσίευσα, ἐν τῇ σχετικῇ ἐπεξηγήσει. Λαμβανομένου ὅθεν ὑπ᾿ ὄψιν ὅτι τὸ ἔτος 1752 ἡ Γαληνοτάτη δὲν εἶχε πλέον ὑπαλλήλους της ἐν Χαλκίδι, θὰ ἠδυνάμεθα, ἴσως, νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ μὲ τὸν «κατὰ πάλον» Δελφῖνα οἰκόσημον ἠδύνατο ν᾿ ἀνήκῃ εἰς πρόξενόν τινα τῆς Γαλλίας ἐκ τῶν διαφόρων κλάδων τῶν Γαλλικῶν οἰκογενειῶν τῶν Dauphins, τοσοῦτο μᾶλλον καθ᾿ ὅσον εἷς ἐκ τῶν κλάδων τούτων, ἔχει ὡς «χαρακτηριστικὸν» ἐν τῷ οἰκοσήμῳ του τὸν «κατὰ πάλον» Δελφῖνα, ἀκριβῶς δηλαδὴ ὅπως καὶ τὸ οἰκόσημον τῆς Χαλκίδος.

Ἀτυχῶς οἱ σήμερον ἐπιζῶντες ἐκ τῶν Θεοδοσίου εἰς τὴν Εὐβοϊκὴν πρω-τεύουσαν δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ δώσουν σαφεστέρας πληροφορίας, ἂν δηλαδὴ εἰς τὴν παλαιὰν οἰκίαν τῶν προπατόρων των ἐκάθησέ ποτε ξένος τις ἤ, ἂν οἱ προπάτορές των ἠγόρασαν τὴν οἰκίαν ἀνήκουσαν εἰς ξένους.



Πίναξ Α΄.

Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἀνέφερον, καὶ ὁ Στρυγκόφσκη ἐδημοσίευσε δύο οἰκόσημα (τὰ ὑπ᾿ ἀριθ. 1 καὶ 2 τοῦ Β΄ πίνακος τῆς παρούσης μελέτης) ἄνευ οὐδεμιᾶς μνείας τῶν οἰκογενειῶν εἰς τὰς ὁποίας ταῦτα ἀνῆκον. Τὰ οἰκόσημα ταῦτα ἐφ᾿ ἑνὸς τεμαχίου μαρμάρου ὁμοῦ κεχαραγμένα καὶ ἔχοντα ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τὸν πτερωτὸν λέοντα τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἀνήκουν προσωπικῶς τὸ μὲν πρῶτον (ἀρ. 1) εἰς τὸν Ἱερώνυμον Bembo, τὸ δὲ δεύτερον (ἀρ. 2) εἰς τὸν Φραγκίσκον Loredano συνυπηρετήσαντας ἐν Χαλκίδι τὸ ἔτος 1456. Ἡ περιγραφὴ τῶν οἰκοσήμων ἔχει ὡς ἑξῆς: Bembo. «***Κυανοῦν μὲ ἀμείβοντα χρυσοῦν συνοδευόμενον ὑπὸ τριῶν, χρυσῶν ἐπίσης, ῥόδων.***» Loredano. «***Ὁριζοντίως τετμημένον. Ἄνω χρυσοῦν μὲ 3 κυανᾶ ῥόδα κατὰ ζώνην τοποθετημένα. Κάτω. Κυανοῦν μὲ 3 χρυσᾶ ῥόδα, δύο ἐπὶ ἕν.***

Ὁ Λάμπρος ἐδημοσίευσεν ἕνδεκα ἐν ὅλῳ οἰκόσημα[1]. Ἓν εἰς τὸν Α΄ τόμον τῆς Φραγκοκρατίας (σελ. 308) καὶ δέκα — ἢ μᾶλλον ἐννέα καὶ ἥμισυ — εἰς τὸν Β΄ τόμον (σελ. 48, 203, 212, 367). Ἐκ τῶν οἰκοσήμων τούτων τέσσαρα εἶχον ἤδη δημοσιευθῆ ὑπὸ τοῦ Buchon (βλέπε Α΄ πίνακα 1 ἀρ. 9, 13, 24, 32) καὶ δύο — τὰ ἀνωτέρω περιγραφόμενα — ὑπὸ τοῦ Στρυγκόφσκη. Τὰ ὑπόλοιπα ἐδημοσίευσεν ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς ἀπὸ φωτογραφίας ληφθείσας ἀπ᾿ εὐθείας ἐκ τῶν μαρμάρων παρὰ τοῦ κ. Χρ. Α. Οἰκονόμου.

Τὰ οἰκόσημα τὰ ὑπὸ τοῦ Λάμπρου ὡς ἄνω δημοσιευθέντα καὶ χρῄζοντα περιγραφῆς εἶναι τὰ ἑξῆς.

Τόμος Α΄ σελ. 308, μεμονωμένον. Ἤτοι «***Ὁριζοντίως τετμημένον. Ἄνω. Τρεῖς ἀστέρες ἀργυροῖ κατὰ ζώνην τοποθετημένοι ἐπὶ κυανοῦ πεδίου. Κάτω. πεδίον ἐρυθρόν, ἐφ᾿ οὗ ἓν Β ἀργυροῦν***». Ἀνήκει εἰς τὸν 4ον κλάδον τῆς οἰκογενείας Quirini, τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη ὑπηρέτησαν ὡς Βάϊλοι καὶ Καπετάνοι εἰς τὴν Εὔβοιαν. (Βλ. πίνακα Β΄ ἀρ. 3).

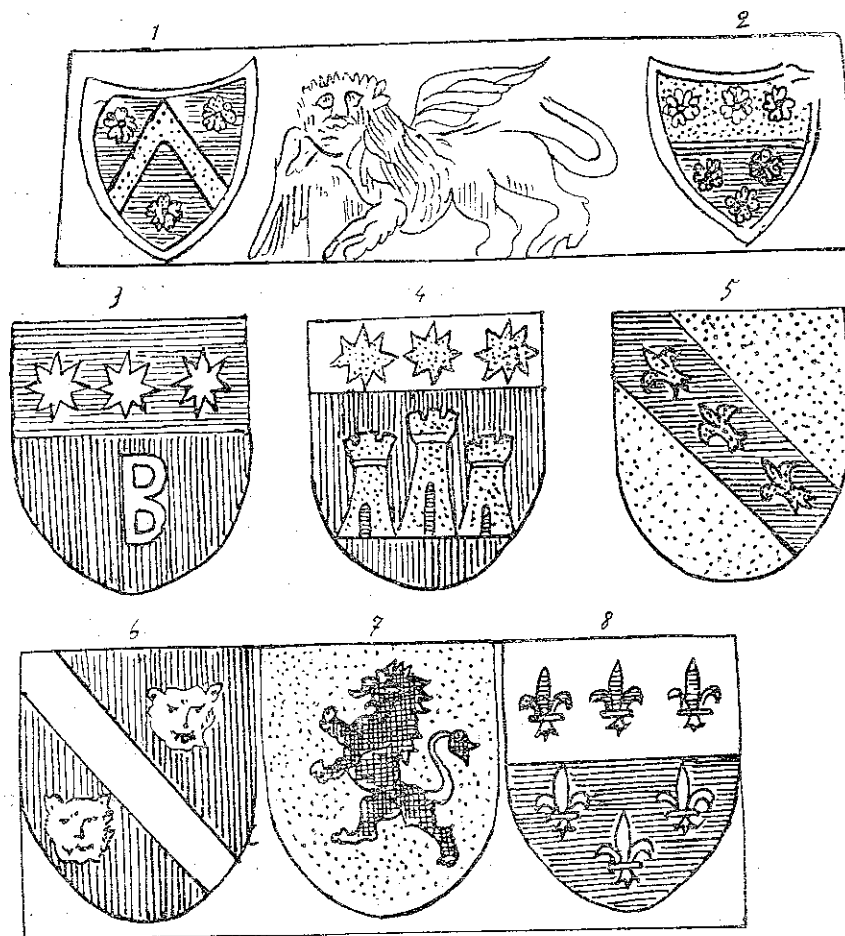
Τόμος Β΄ σελ. 203. Σύμπλεγμα ἐκ τριῶν οἰκοσήμων, ἐξ ὧν τὸ ἓν ἀνήκει εἰς τοὺς Sagredo καὶ περιεγράφη ἤδη εἰς τὸ ὑπ᾿ ἀριθ. 9 οἰκόσημον πίνακος Buchon. Τὸ δεύτερον ἀνήκει εἰς τὸν 3ον κλάδον τῆς ὡς ἄνω οἰκογενείας τῶν Quirini, τῶν συγγενευσάντων μὲ ἀπογόνους τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Καστίλλης, καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς: «***Ἐπὶ ἐρυθροῦ πεδίου τὰ ἐμβλήματα τῆς Καστίλλης***[2] ***καὶ κορυφὴν κυανῆν, ἐφ᾿ ἧς τρεῖς χρυσοῖ ἀστέρες***». (Βλ. πίνακα Β΄ ἀρ. 4). Τὰ τρίτον ἀνήκει εἰς ἕνα ἐκ τῶν κλάδων τῆς ἱστορικωτάτης οἰκογενείας Morosini, ἥτις ἔδωσε τέσσαρας Δόγας εἰς τὴν Βασίλισσαν τοῦ Ἀδρία, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν περίφημον Φραγκίσκον τὸν «Πελοποννησιακὸν» τὸν τόσον στενῶς συνδεθέντα μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας μας. Τὸ οἰκόσημον περιγράφεται ὡς ἑξῆς: «***Χρυσοῦν μὲ κυανοῦν τελαμῶνα, ἐφ᾿ οὗ τρία κρίνα χρυσᾶ.*** (Βλ. πίνακα Β΄ ἀρ. 5).

[1] Τὸ ἐν σελ. 207 τοῦ Β΄ τόμου δὲν εἶναι οἰκόσημον, ἀλλὰ ἁπλοῦν διακοσμητικὸν θρησκευτικὸν ἀνάγλυφον.

[2] Δηλαδὴ φρούριον ἔχον τρεῖς πύργους χρυσοῦς.

Τόμος Β΄ σελ. 367. Σύμπλεγμα τριῶν οἰκοσήμων μὲ μάρμαρα τεθραυσμένα καὶ ἀσυναρμολόγητα. Αἱ ἐπὶ τῶν μαρμάρων ἀπεικονίσεις πολὺ ἐφθαρμέναι καὶ συνεπῶς ἐν τῷ βιβλίῳ ἀκατανόητοι.

Τὸ σύμπλεγμα τοῦτο εὑρέθη πρὸ 17ετίας περίπου εἰς ἕνα χάνδακα περὶ τὴν βάσιν τοῦ βορειοανατολικοῦ πύργου τῶν Φύλλων ἐν Εὐβοίᾳ — κοινῶς



Πίναξ Β΄.

ὀνομαζομένου «τὸ Καστέλλι». Κυρίως εἰπεῖν δὲν εὑρέθη σύμπλεγμα, ἀλλὰ διάφορα τεμάχια μαρμάρου μὲ ἀπεικονίσεις οἰκοσήμων. Οἱ εὑρόντες ταῦτα[1] τὰ μετέφερον εἰς Χαλκίδα, ὅπου κατόπιν ἐπιμελῶς ἐκαθαρίσθησαν καὶ συναρ-

[1] Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας, ὁ ὑποπλοίαρχος — καὶ νῦν ὑποναύαρχος — κ. Τιπάλδος καὶ οἱ ἀδελφοὶ Ἰω. καὶ Χρ. Α. Οἰκονόμου.

μολογηθέντα ὡς οἷόν τε ἐπιμελέστερον, ἀπετέλεσαν τὸ σύμπλεγμα τῶν τριῶν οἰκοσήμων τὸ δημοσιευόμενον εἰς τὸν ἀνωτέρω πίνακα[1]. Τὸ πρῶτον (ἀρ. 6) εἶναι τὸ τῶν Lippomano τὸ συμπεριλαμβανόμενον εἰς τὸν πίνακα Buchon (ἀρ. 19), περιγραφὲν συνεπῶς. Τὸ δεύτερον (ἀρ. 7) παριστᾷ ὄρθιον Λέοντα. Οἰκογένειαι Ἑνετικαὶ ἔχουσαι τὸν βασιλέα τῶν θηρίων ὡς ἔμβλημα εἶναι οὐκ ὀλίγαι. Μεταξὺ τῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες εἶχον μέλη ὑπηρετήσαντα τὴν Γαληνοτάτην εἰς τὴν Εὔβοιαν (Alberto, Barbo, Barozzi, Giorgio ἢ Zorzi κλπ.) ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν δύναται ν'ἀποδοθῇ τὸ μὲ τὸν Λέοντα οἰκόσημον εἶναι ἡ τῶν Giorgio ἢ Zorzi. Τὸ οἰκόσημον ἀποδοτέον εἰς τὸν Φαντῖνον Giorgio. Τοῦτο φρονῶ ὅτι προκύπτει ἐκ τοῦ ὅτι μὲ τὸ παραπλεύρως οἰκόσημον τῶν Dandolo, ἀποτελεῖ, ὡς εἶπον, μέρος συμπλέγματος, ἐξηκριβωμένου δὲ ὄντος ὅτι ὁ Φαντῖνος Giorgio διεδέχθη ὡς Βάϊλος τὸ 1463 τὸν πρὸ ἔτους (1462) ἀποχωρήσαντα συνάδελφόν του Ἰωάννην Dandolo, πιθανὸν εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ λεοντοφόρον οἰκόσημον ἀνήκει εἰς ἐκεῖνον. Ἡ περιγραφὴ τοῦ οἰκοσήμου Giorgio ἔχει ὡς ἑξῆς: «***Θυρεὸς χρυσοῦς, ἐφ᾽ οὗ μέλας λέων***». Τὸ τρίτον οἰκόσημον τοῦ συμπλέγματος ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν Dandolo — καὶ δὴ κατὰ συμπερασμὸν εἰς τὸν Ἰωάννην — καὶ περιεγράφη ἤδη ὡς συμπεριλαμβανόμενον εἰς τὸν πίνακα Buchon (ἀρ. 32).

Ἀπομένουν ἤδη νὰ περιγραφῶσι τὰ οἰκόσημα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα — ἐφ᾽ ὅσον τοὐλάχιστον ἐγὼ γνωρίζω — εὑρισκόμενα ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Χαλκίδος, παρ᾽ οὐδενὸς μέχρι τοῦδε ἐδημοσιεύθησαν. Ταῦτα εἶναι ἐν συνόλῳ ἕξ. Ἤτοι:

Α^{ον}. Ἐπὶ ἐπιτυμβίου πλακὸς φερούσης τὴν ἑξῆς μὲ κεφαλαῖα λατινικὰ γράμματα ἐπιγραφήν: «Hic jacet providus h. Turinus Contarino, qui obiit MCCCXLVI die XV Marcii»[2] ἀπεικονίζεται τὸ ἐν τῷ Γ´ πίνακί μου ὑπ᾽ ἀριθ. 1 οἰκόσημον τὸ ὁποῖον, καλῶς διατηρούμενον, θὰ ἠδυνάμεθα, καὶ ἄνευ τῆς ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς, ν᾽ ἀποδώσωμεν εἰς κλάδον τῆς Δογικῆς οἰκογενείας τῶν Contarini. Ἡ περιγραφὴ τοῦ οἰκοσήμου εἶναι ἡ ἀκόλουθος: «***Χρυσοῦν μὲ τρεῖς ἀργυροῦς τελαμῶνας***».

Ὁ ἐπὶ τῆς ἐπιτυμβίου πλακὸς ἀναγραφόμενος «Συνετὸς ἀνὴρ» Turinus δὲν ἀναφέρεται εἰς τοὺς καταλόγους τῶν μεγάλων ὀφφικιούχων τῶν ὑπηρετησάντων τὴν Γαληνοτάτην εἰς τὴν Εὔβοιαν· ὡς ἐκ τούτου πρέπει νὰ εἰκάσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ κατωτέρου ὑπαλλήλου ἐκεῖ ὑπηρετήσαντος ἢ ὑπηρετοῦν-

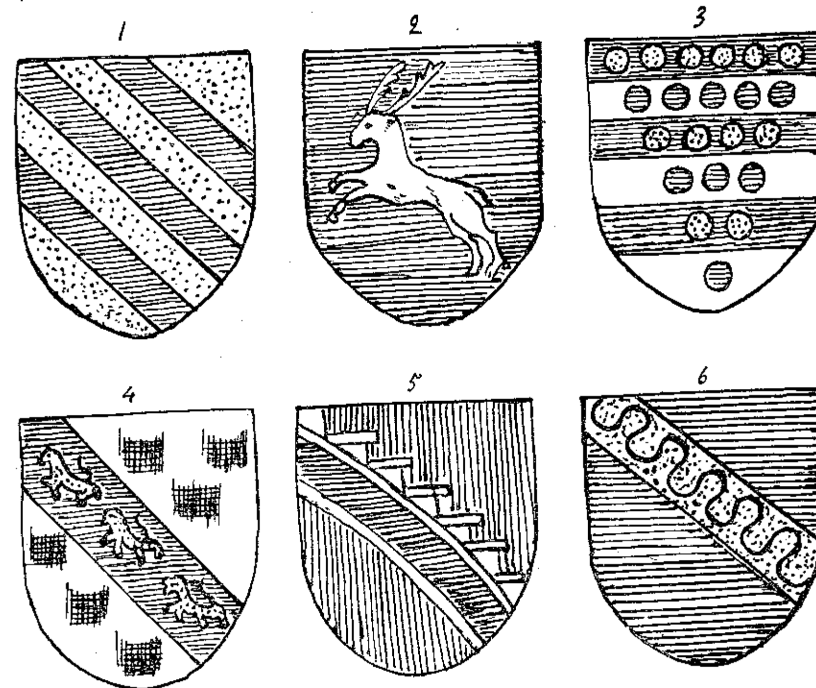
[1] Τὸ σύμπλεγμα καὶ μετὰ τὴν συναρμολόγησιν τῶν τεμαχίων τῶν μαρμάρων δὲν παρουσιάζει πλήρεις τὰς ἀπεικονίσεις τῶν οἰκοσήμων, ἰδίᾳ δὲ τοῦ οἰκοσήμου μὲ τὸν Λέοντα, τοῦ ὁποίου μόνον τρεῖς ἐκ τῶν ποδῶν διαφαίνονται. Ἐπ᾽ἴσης κολοβὸν εἶναι τὸ μὲ τὰ κρίνα, ἐκ τῶν ὁποίων καθαρῶς φαίνεται τὸ πρῶτον ἐκ τῶν τριῶν τοῦ ἄνω μέρους καὶ τὸ 1^{ον} καὶ 3^{ον} ἐκ τοῦ κάτω μέρους. Τὰ οὕτω πως ἀτελῶς διαγραφόμενα χαρακτηριστικὰ (attributs) εἶναι πλέον ἢ ἀρκετὰ ὅπως διευκολύνουν πλήρως τὴν περιγραφὴν τῶν οἰκοσήμων.

[2] Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἀντεγράψαμεν μετὰ τοῦ κ. Ἀνδ. Ξυγγοπούλου ἐπὶ τόπου, πρὸ ἐτῶν συνεκδραμόντες εἰς Χαλκίδα, καθὼς καὶ τὰ εἰς τὸν Γ´ πίνακα δημοσιευόμενα, καὶ ὧδε περιγραφόμενα οἰκόσημα.

τος ἀλλαχοῦ καὶ ἀποβιώσαντος ἐν Χαλκίδι κατὰ τὴν ἐκεῖσε διέλευσίν του.

Β^{ον}. «Ἐπὶ πεδίου .... ἔλαφος .... διαβαίνουσα». Ὡς τὸ ὑπ᾽ ἀρ. 2 τοῦ κάτωθι πίνακός μου δεικνύει. Πρόκειται περὶ οἰκοσήμου «***Κυανοῦ μὲ μίαν ἔλαφον διαβαίνουσαν, ἀργυρᾶν, μὲ κέρατα πράσινα***». Εἶναι καὶ τοῦτο ἐκ τῶν φανερῶν οἰκοσήμων καὶ ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν Civran (Cervo = ἔλαφος).

Γ^{ον}. Οἰκόσημον μὲ ἓξ ζώνας, ἐφ᾽ ἑκάστης τῶν ὁποίων — τοὐλάχιστον μέχρι τῆς 5^{ης} — διακρίνονται ὁπωσδήποτε καθαρῶς τέσσαρες κύκλοι. Ἐκ τῶν οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον μέλη ὑπηρετήσαντα τὴν Βασίλισσαν τοῦ Ἀδρία



Πίναξ Γ´.

ἐν Εὐβοίᾳ, ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν δύναται ν᾽ ἀποδοθῇ τὸ οἰκόσημον εἶναι ἡ τῶν Michieli, ἥτις ἔδωσε τρεῖς Δόγας εἰς τὴν Βενετίαν καὶ ἀρκετοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους ὑπηρετήσαντας ἐν Εὐβοίᾳ. Τὸ οἰκόσημον δὲν συμφωνεῖ πλήρως μὲ τὸ κοινῶς γνωστὸν τῶν Michieli, τὸ ὁποῖον περιγράφεται ὡς ἀκολούθως: «***Ἓξ ζῶναι κυαναῖ καὶ ἀργυραῖ ἐναλλασσόμεναι μὲ 12 βυζαντινὰ χρυσᾶ νομίσματα ἐπὶ τῶν κυανῶν ζωνῶν 6, 4, 2 καὶ 9 κυανᾶ δισκία (ἢ πλακοῦντες) ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν ζωνῶν 5. 3. 1.*** (Βλ. ἀρ. 3 τοῦ ἄνωθεν πίνακος)[1].

[1] Καὶ ὁ κ. Ἀλέξ. Μερκάτης, τοῦ ὁποίου ἐζήτησα τὴν πολύτιμον γνώμην, συμφωνεῖ ὅτι τὸ μὲ τὰς 6 ζώνας καὶ τοὺς ἐπ᾽ αὐτῶν κύκλους ἀντιπροσωπεύει ἐν προκειμένῳ τὸ οἰκόσημον τῶν Michieli.

Δ^{ον}. «*Ἐπὶ ἐδάφους.... τελαμὼν.... ἐφ᾿ οὗ τρεῖς λέοντες.... συνοδευόμενοι ἑκατέρωθεν ἀπὸ 3....*»

Ἡ ἀκριβὴς περιγραφὴ τοῦ οἰκοσήμου τούτου — τοῦ ὁποίου μερικὰ «χαρακτηριστικὰ» πολὺ ἐφθαρμένα—ὡς καὶ εἰς τὸν ἐν τῇ προηγουμένῃ σελίδι πίνακά μου (ἀριθ. 6), ἐμφαίνεται, εἶναι ἡ ἑξῆς: «***Ἀργυροῦν μὲ κυανοῦν τελαμῶνα φέροντα τρεῖς χρυσοῦς λέοντας, συνοδευομένους ἑκατέρωθεν ἀπὸ τρεῖς μαύρας γενειάδας***». Εἶναι τῆς Δογικῆς οἰκογενείας τῶν Barbarigo, ἐκ τῆς ὁποίας πλεῖστα μέλη ὑπηρέτησαν εἰς ἀνωτέρας θέσεις εἰς Χαλκίδα. Ὡς ἐκ τῶν μαύρων γενειάδων ἐμφαίνεται, εἶναι καὶ τοῦτο ἐκ τῶν «φανερῶν ἢ λαλούντων» οἰκοσήμων (Barba = γενειάς).

Ε^{ον}. Τὸ οἰκόσημον τοῦτο εἶναι πολὺ ἐφθαρμένον καὶ μετὰ δυσκολίας διακρίνονται ἐν αὐτῷ γραμμαί τινες ἀκαθόριστοι. Δύναται ἐν τούτοις μετὰ μεγάλης πιθανότητος — ἂν μὴ καὶ βεβαιότητος σχεδὸν — ν᾿ ἀποφανθῇ τις ὅτι πρόκειται περὶ γραμμῶν, αἵτινες σχηματίζουσι κλίμακα, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρόκειται περὶ «φανεροῦ» πλέον οἰκοσήμου, δηλαδὴ τῆς οἰκογενείας τῆς Δογικῆς τῶν Gradenigo, (Gradino = βαθμίς), ἥτις ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ιγ´ αἰῶνος ἔδωσεν εἰς τὴν Εὔβοιαν πλέον τῆς ἡμισείας δωδεκάδος, ἀνωτάτων λειτουργῶν.

Ἡ ἀκριβὴς περιγραφὴ τοῦ οἰκοσήμου, ὡς ἀναπαρίσταται καὶ εἰς τὸν εὐθὺς ἀνωτέρω πίνακά μου — ὑπ᾿ ἀρ. 5 — ἔχει ὡς ἀκολούθως: «***Ἐρυθρὸν μὲ μίαν κλίμακα ἀργυρᾶν τοποθετημένην κατὰ τελαμῶνα. Αἱ πλευραὶ τῆς κλίμακος κυαναῖ***».

ΣΤ´. Καὶ αἱ γραμμαὶ τοῦ οἰκοσήμου τούτου, ὡς καὶ αἱ τοῦ προηγουμένου, ἐξαιρετικῶς ἐφθαρμέναι καὶ ἑπομένως δυσδιάκριτοι, ὁμοιάζουσαι πρὸς κυματοειδῆ τελαμῶνα. Ἐκ τοῦ ὅτι τὸ «χαρακτηριστικὸν» τοῦτο μετεχειρίζετο ἡ Δογικὴ οἰκογένεια Marcello, προσέτι δέ—κατὰ περίεργον καὶ σπανιωτάτην σύμπτωσιν—καὶ κλάδος τῆς οἰκογενείας Pascaligo, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ οἰκόσημον ἀνῆκεν εἰς μίαν ἐκ τῶν δύο τούτων οἰκογενειῶν, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἡ περιγραφή του εἶναι ἡ ἑξῆς: «***Κυανοῦν μὲ χρυσοῦν κυματοειδῆ τελαμῶνα***».

Γ. Ε. ΤΙΠΑΛΔΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

R. Guilland, *Essai sur Nicéphore Grégoras. L'homme et l'oeuvre. Paris 1926 Librairie orientaliste P. Geuthner 8^{ov} σ. XL καὶ 308.*

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐθεμελίωσε πρὸ δύο αἰώνων καὶ πλέον τὰς βυζαντινὰς μελέτας ὁ πρῶτος καὶ μέγιστος συγχρόνως τῶν Βυζαντινολόγων, ὁ Κάρολος Du Cange (1610-1688) διὰ τοῦ περιφήμου Glossarium mediae et infimae graecitatis καὶ διὰ τῆς Historia Byzantina, ἥτις ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μονογραφίας, τὴν γενεαλογικὴν ἱστορίαν καὶ τοπογραφίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ ἔργον τοῦ Lebeau περὶ τοῦ Bas-Empire εἶναι λόγου ἄξιον, ἀλλ᾿ ἔχει καὶ πολλὰ ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα ὑποβιβάζουν πολὺ τὴν ἀξίαν του σήμερον, ὁ δὲ Buchon ἠσχολήθη μᾶλλον περὶ τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἀνατολῇ. Πρέπει νὰ κατέλθωμεν δύο αἰῶνας μετὰ τὸν Du Cange διὰ νὰ εὕρωμεν ἐν Γαλλίᾳ ἐπιστημονικὰ ἔργα ἀντάξια τοῦ πρώτου ἱδρυτοῦ τῶν Βυζαντινῶν μελετῶν. Τὸ 1870 ἐξέδωκεν ὁ Ἀλφρέδος Rambaud τὴν περίφημον μονογραφίαν του L'empire grec au dixième siècle ὅπου μὲ ἀκρίβειαν καὶ ἀπροκαταληψίαν, μὲ ἐθνολογικὰς καὶ γεωγραφικὰς ἀπόψεις ἔδειξε νέον δρόμον ἐρεύνης. Κατενοήθη ἔκτοτε ὅτι πρὸς σύνταξιν συνθετικῆς πλήρους ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου, ὅπως εἶχεν ἐπιχειρήσει τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα ὁ Gibbon, πρέπει νὰ προηγηθῇ ἡ συγγραφὴ λεπτομερῶν μονογραφιῶν, διότι μόνον δι᾿ αὐτῶν ἐξακριβοῦνται τὰ καθ᾿ ἕκαστα καὶ ἀποφεύγονται αἱ ἀοριστίαι καὶ αἱ ἀσάφειαι. Μετὰ τὴν ὑποδειγματικὴν μονογραφίαν τοῦ Rambaud — ὅστις δυστυχῶς διέκοψε τὰς βυζαντινὰς μελέτας του, διότι ἠσχολήθη ἔπειτα μὲ τὴν ρωσσικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν ἱστορίαν — ἄλλος Γάλλος, ὁ μέγιστος τῶν συγχρόνων Βυζαντινολόγων, ὁ Schlumberger, ἐπεβεβαίωσε τὴν ἀνωτέρω ἀλήθειαν διὰ σειρᾶς λαμπρῶν μονογραφιῶν, περὶ τῶν αὐτοκρατόρων Νικηφόρου Φωκᾶ, Ἰωάννου Τσιμισκῆ καὶ Βασιλείου Βουλγαροκτόνου, περὶ τῆς βυζαντινῆς σφραγιστικῆς (Sigillographie Byzantine), κλπ., ἐβοήθησε δὲ καὶ τὴν ἐκλαΐκευσιν τῶν βυζαντινῶν μελετῶν διὰ σειρᾶς ἄλλης μικροτέρων πραγματειῶν (Récits de Byzance, et de Croisades κλπ.). Τρίτος Γάλλος Βυζαντινολόγος ὁ Charles Diehl ἠκολούθησε τὸν αὐτὸν δρόμον, συνέγραψε δηλ. καὶ ἐκτενεῖς μονογραφίας, περὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, περὶ τῆς τέχνης κλπ., καὶ κατέστησε δι᾿ ἐκλαϊκεύσεως εἰς τὸ πολὺ κοινὸν γνωστὰ θέματα καὶ πρόσωπα Βυζαντινὰ (Figures byzantines, choses et gens de Byzance κλπ.). Εἰς τὸν Diehl ὀφείλουν αἱ βυζαντιναὶ μελέται καὶ ἄλλο τι σπουδαιότατον· ὑπεστήριξε καὶ καθωδήγησε

πολλοὺς μαθητάς του εἰς τὴν σύνταξιν μονογραφιῶν κατὰ τὰς ἀνωτέρω ἀντιλήψεις, οὕτω δὲ προῆλθον ἐκ τῆς σχολῆς αὐτοῦ πλεῖσται εἰδικαὶ Βυζαντιναὶ μονογραφίαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουν αἱ τοῦ Chalandon περὶ τῶν Κομνηνῶν καὶ περὶ τῶν Νορμανδῶν.

Ἐκ τῆς αὐτῆς σχολῆς τοῦ Diehl προῆλθε καὶ ἡ ἀνωτέρω μονογραφία τοῦ κ. Guilland περὶ τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ. Μονογραφίας περὶ λογίων Βυζαντινῶν ἔχομεν μέχρι τοῦδε τινὰς οἷον τοῦ Θεοδώρου Σταδίτου, περὶ τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ κλπ., ἀλλ' οὐδεμία ἐστηρίχθη ἐπὶ τόσον κριτικῆς βάσεως ὅσον ἡ τοῦ Guilland. Ἡ νέα μονογραφία περὶ τοῦ Γρηγορᾶ μὲ τὸν ὑποδειγματικόν της τρόπον δεικνύει πόσον θὰ φωτισθῇ ἡ βυζαντινὴ γραμματολογία, ἐὰν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξετασθοῦν καὶ οἱ λοιποὶ συγγραφεῖς. Μόνον οὕτω θὰ ἐκλείψουν διάφοροι παρεξηγήσεις καὶ ἀνακρίβειαι, μόνον οὕτω θὰ φωτισθῇ καὶ ἡ βιογραφία καὶ ἡ προσωπογραφία ἡ Βυζαντινή. Ἔχει λοιπὸν ἰδιάζουσαν σημασίαν διὰ τὰς Βυζαντινὰς μελέτας, πρὸ πάντων τὴν βιογραφίαν καὶ τὴν γραμματολογίαν, ἡ μελέτη τοῦ κ. Guilland καὶ ἂς ἴδωμεν εἰς ὀλίγας γενικὰς γραμμὰς πῶς ἐπροχώρησεν εἰς τὸ ἔργον του.

Ὁ κ. Guilland ἐζήτησε κατὰ πρῶτον νὰ γνωρίσῃ ὅλον τὸ ἔργον τοῦ Γρηγορᾶ εἰς τὰ χειρόγραφα, καὶ τὸ ἐκδεδομένον καὶ τὸ ἀνέκδοτον καὶ περὶ τούτου παρέχει εἰδήσεις εἰς τὰς σ. XVI — XXV ὅπου καταχωρίζει κατὰ Βιβλιοθήκας τὰ χειρόγραφα τοῦ Γρηγορᾶ, τὰ ἐκδεδομένα καὶ ἀνέκδοτα ἔργα αὐτοῦ, καθὼς καὶ τὰ κακῶς εἰς τὸν Γρηγορᾶν ἀποδοθέντα. Εἰς τὴν διάκρισιν τῶν τελευταίων ἐβοήθησε τὸν συγγραφέα ἡ πεῖρά του ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τόσων ἔργων τοῦ Γρηγορᾶ, ἡ ἐμβάθυνσις εἰς τὸ ὕφος του. Πολλὰ χειρόγραφα τοῦ Γρηγορᾶ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ ὁ κ. Guilland διὰ τὸ δυσπρόσιτον αὐτῶν, ὅπως τὰ ἐν Ρωσσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ βαθεῖα γνῶσις τοῦ χειρογράφου ὑλικοῦ ἦτο βεβαίως ἀπαραίτητος διὰ σοβαρὰν ἐπιστημονικὴν μονογραφίαν, δι' αὐτῆς δὲ κατέστη ὁ κ. Guilland σήμερον ἱκανὸς καὶ νὰ ἐκδώσῃ ἀκριβῶς τὸ κυριώτατον ἔργον τοῦ Γρηγορᾶ, τό τε κακῶς ἐκδεδομένον μέχρι τοῦδε, καθὼς καὶ τὸ πολὺ ἀνέκδοτον. Πράγματι ὁ κ. Guilland ἐξέδωκε καὶ μετέφρασεν ἐφέτος εἰς τὴν σειρὰν collection Byzantine publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Budé τὰς ἐπιστολὰς (correspondance de Nicéphore Grégoras) τοῦ Γρηγορᾶ, ἐλπίζομεν δ' ὅτι ταχέως θὰ ἴδωμεν καὶ τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ Γρηγορᾶ καὶ δὴ νέαν κριτικὴν ἔκδοσιν τῆς ἱστορίας του.

Πλὴν τῶν χειρογράφων τοῦ Γρηγορᾶ ἐμελέτησεν ὁ κ. Guilland τοὺς συγγραφεῖς τοῦ 14ου αἰῶνος καὶ τὸ περιβάλλον καθόλου τοῦ Βυζαντίου κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Περὶ τούτων μᾶς δίδει εἰδήσεις ἡ ἐν σ. XXXVI — XL κυριωτάτη βιβλιογραφία περὶ Γρηγορᾶ καὶ τῆς ἐποχῆς του. Περὶ πολλῶν συγχρόνων του, μὲ τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀλληλογραφίαν ὁ Γρηγορᾶς, παρέχει εἰδήσεις ὁ κ. G. εἰς τὴν Correspondance τοῦ Γρηγορᾶ σ. 293 κἑξ. Ὡς πρὸς τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἡσυχαστὰς δὲν εἶναι περιττὴ καὶ ἡ μελέτη

τοῦ κ. Παπαμιχαὴλ περὶ Γρηγορίου Παλαμᾶ εἰς τὸν Ἐκκλησιαστικὸν Φάρον Ἀλεξανδρείας τ. 5 καὶ 6.

Μετὰ τὰς εἰδήσεις περὶ τῶν χειρογράφων καὶ τὴν βιβλιογραφίαν ἔρχεται ἡ κυρία μελέτη τοῦ κ. G., ἥτις ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη ἀπὸ τὸ βιογραφικὸν καὶ τὸ γραμματολογικόν. Εἰς τὸ βιογραφικὸν μέρος συγκεντρώνονται αἱ εἰδήσεις περὶ τοῦ βίου τοῦ Γρηγορᾶ, (1295 - 1360) περὶ τῶν σπουδῶν του καὶ τοῦ χαρακτῆρος. Ἐξαίρεται δικαίως ἡ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπὶ τὸν Γρηγορᾶν πρὸ πάντων ὁ περίφημος Θεόδωρος Μετοχίτης[1] καὶ τονίζεται ἡ τιμιότης τοῦ Γρηγορᾶ καὶ ἡ σταθερότης εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις του. Ὁ Γρηγορᾶς δὲν ἐδίστασε νὰ ἀρνηθῇ τὸ προσενεχθὲν εἰς αὐτὸν πατριαρχικὸν ἀξίωμα, ἀφοῦ ἡ παραδοχή του ἔπρεπε νὰ ἐπιφέρῃ ὑποχώρησιν αὐτοῦ εἰς ἰδέας, τὰς ὁποίας δὲν ἐδέχετο, εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἡσυχαστῶν. Αἱ ἰδέαι του εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἔλαβε καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα, κατέστησαν ἐχθρικὸν τὸν φίλον του Ἰωάννην Καντακουζηνὸν καὶ ἐπέφερον καὶ τὴν καταδίκην του ὑπὸ μικρᾶς Συνόδου τοῦ 1351 καὶ τὸν περιορισμόν του ἔπειτα, τὴν φυλάκισίν του σχεδόν. Τίποτε ἐξ ὅλων τούτων τῶν δεινῶν δὲν ἐκλόνισε τὰς πεποιθήσεις τοῦ Γρηγορᾶ. Ὑπέμεινε τοὺς διωγμοὺς ἠρέμα, οἱ ὁποῖοι ἐν τούτοις τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὴν τελειοποίησιν καὶ συμπλήρωσιν τῶν μελετῶν του.

Εἰς διακοσίας περίπου σελίδας (σ. 110 - 292) ἐξετάζεται ἀκολούθως τὸ πνευματικὸν ἔργον τοῦ Γρηγορᾶ· ὑποβάλλονται εἰς αὐστηρὸν ἔλεγχον τὰ ἀποδοθέντα εἰς αὐτὸν μέχρι τοῦδε γραμματικὰ πονήματα καὶ εὑρίσκεται ὅτι μόνον ἓν ἔργον γραμματικῆς δύναται νὰ εἶναι τοῦ Γρηγορᾶ. Τὸ γραμματικὸν λοιπὸν ἔργον τοῦ Γρηγορᾶ δὲν ἔχει πολλὴν σημασίαν οὐδὲ δύναται οὗτος νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸν Δημήτριον Τρικλίνιον, τὸν Μοσχόπουλον ἢ ἄλλους ὀνομαστοὺς Βυζαντινοὺς γραμματικούς. Πολὺ σπουδαιότερον εἶναι τὸ ῥητορικὸν ἔργον τοῦ Γρηγορᾶ, τὸ ὁποῖον κατὰ μέγα μέρος εἶναι καὶ ἀνέκδοτον. Μετὰ τὸν ἔλεγχον τῶν ἀποδιδομένων εἰς τὸν Γρηγορᾶν ῥητορικῶν λόγων, μελετῶν κλπ. καὶ τὴν διάκρισιν τῶν γνησίων καταγράφει ὁ G. καὶ ἀναλύει λεπτομερῶς ταῦτα κατὰ τὴν ἀξίαν των. Εἰς τὰ ῥητορικά του ἔργα περιλαμβάνονται φυσικὰ καὶ αἱ μονῳδίαι εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον Δεύτερον καὶ Ἀνδρόνικον Τρίτον καὶ εἰς τὸν Θεόδωρον Μετοχίτην, καθὼς καὶ οἱ βίοι ἁγίων οἱ συνταχθέντες ὑπ' αὐτοῦ, ἐν μέρει ἀκόμη ἀνέκδοτοι. Ἐπίσης εἰς τὸ ῥητορικόν του ἔργον ὑπάγονται καὶ οἱ διάλογοί του οἱ πολεμικοί, ἐξ ὧν σπουδαιότατος ὁ ἐκδοθεὶς πρὸ πολλοῦ Φλωρέντιος, ἔνθα καταπολεμεῖται πλὴν τοῦ Βαρλαὰμ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὑπὸ τοῦ πλατωνικοῦ Γρηγορᾶ. Τὸ ῥητορικὸν ἔργον τοῦ Γρηγορᾶ διακρίνει τὸ Βυζαντινὸν ὕφος, τὸ πλατύ, ἀόριστον, ἀττικιστικόν. Παρ' ὅλα

[1] Ὁ Guilland ἔγραψε καὶ τὴν ἑξῆς μελέτην, περὶ τοῦ Μετοχίτου: Le palais de Théodore Métochite, Revue de Etudes Grecques 1922 σ. 82 ἑξ.

ταῦτα ἐπείγουσα ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐκδοθῇ ἢ ἐπανεκδοθῇ κατ' ἐκλογὴν τοὐλάχιστον τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Γρηγορᾶ.

Πνεῦμα γενικὸν ὅπως εἶναι τοῦ Γρηγορᾶ δὲν ἠδύνατο νὰ μὴν ἀσχοληθῇ καὶ μὲ ζητήματα φιλοσοφικά, ἔστω καὶ ἐν παρόδῳ. Βεβαίως δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ φιλοσοφίας, ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ δόγμα. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ νέου φιλοσοφικοῦ συστήματος. Εἰς μικρὸν κεφάλαιον ἀναπτύσσει ὁ κ. Guilland τὰς ὄχι πρωτοτύπους ψυχολογικάς, ἠθικὰς ἢ μεταφυσικὰς παρατηρήσεις τοῦ Γρηγορᾶ, καθὼς καὶ τὰς ἀντιρρήσεις αὐτοῦ ὡς πλατωνικοῦ κατὰ τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας.

Τὸ γνωστότερον μέχρι τοῦδε ἔργον τοῦ Γρηγορᾶ εἶναι τὸ ἱστορικόν, τὸ ὁποῖον ἀναλύεται πρώτην φορὰν ὑπὸ τοῦ κ. Guilland τόσον λεπτομερῶς. Ἡ ἀνάλυσις αὕτη δεικνύει τὴν ἐξάρτησιν εἰς τὰ πρῶτα ἑπτὰ βιβλία τῆς ἱστορίας τοῦ Γρηγορᾶ ἐκ τοῦ Παχυμέρους καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῶν ὑπολοίπων. Ἑρμηνεύεται ἡ ἔλλειψις ἑνότητος καὶ αἱ ἀνωμαλίαι τῆς συγγραφῆς ἐκ τοῦ εἴδους τῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία κυρίως ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀπομνημονεύματα γραφέντα κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ μὴ ἀναθεωρηθέντα τελικῶς. Παρ' ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀπομνημονευμάτων του, παρὰ τὸ ῥητορικόν του ὕφος, ὁ Γρηγορᾶς ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ τὴν κυριωτάτην ἱστορικὴν πηγὴν τῶν χρόνων του.

Τὸ τελευταῖον μέρος ἀφιερώνεται εἰς τὸ θεολογικὸν καὶ τὸ λοιπὸν ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Γρηγορᾶ. Ὡς θεολόγους ἔγραψε κατὰ τῶν Παλαμικῶν, ὑπέφερε δ' ὡς ἐκ τούτου τὰ πάνδεινα, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω: καὶ μετὰ θάνατον ἀκόμη ἀνεσκάφη ὁ τάφος τοῦ μισητοῦ ἀντιπάλου τῶν Ἡσυχαστῶν. Τὸ θεολογικὸν ἔργον τοῦ Γρηγορᾶ εἶναι ἐν μέρει ἀνέκδοτον. Ἀλλ' ὁ Γρηγορᾶς ὡς νοῦς γενικώτερος καὶ ὡς μαθητὴς τοῦ Μετοχίτου ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὰ μαθηματικὰ καὶ τὰ ἀξιολογώτερα μελετήματά του εἶναι τὰ περὶ τοῦ ἀστρολάβου καὶ περὶ τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ χρόνου τοῦ Πάσχα. Ἡ τελευταία μελέτη ἀνεπτύχθη τὸ 1324 ἐνώπιον τοῦ Ἀνδρονίκου Δευτέρου καὶ ἐπεδοκιμάσθη ἀλλὰ διὰ διαφόρους λόγους δὲν ἐτέθη εἰς ἐφαρμογήν. Ἀντὶ τοῦ Βυζαντίου ἐφήρμοσε τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Γρηγορᾶ ὁ πάπας Γρηγόριος XIII τὸ 1578 εἰς τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον.

Τὸ πολυμερὲς ἔργον τοῦ Γρηγορᾶ καθιστᾷ αὐτὸν ἂν ὄχι τὸν πρῶτον, πάντως ἕνα τῶν κυριωτέρων λογίων τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, ὅστις ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ μορφὰς σοφῶν, ὁποῖοι ὁ Δημήτριος Κυδώνης, ὁ Θεόδωρος Μετοχίτης, ὁ Δημήτριος Τρικλίνιος.

Ἀνελύσαμεν συντόμως τὴν λαμπρὰν μονογραφίαν τοῦ κ. Guilland, ὅστις διὰ τῆς μελέτης του ἔδωκε τὸ πρῶτον ἀκριβῆ εἰκόνα τοῦ Γρηγορᾶ καὶ τοῦ ἔργου του καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν καλυτέραν κατανόησιν τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος τοῦ Βυζαντίου. Εἶναι φυσικόν, ὅτι εἰς ἔργον τόσον λεπτομερὲς ὑπάρχουν καὶ παραλείψεις τινὲς ἢ παραδρομαὶ ἢ δύνανται νὰ ὑπάρχουν

ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τῶν λεπτομερειῶν διαφορετικαὶ γνῶμαι. Ἡμεῖς ἐπροτιμήσαμεν ἀνωτέρω νὰ δώσωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνον τὴν γενικὴν ἀνάλυσιν καὶ εὐχόμεθα ταχέως νὰ ἔχωμεν παρὰ τοῦ κ. Guilland καὶ τὴν κατ' ἐκλογὴν ἔκδοσιν τῶν ὑπολειπομένων μετὰ τὰς ἐπιστολὰς ἔργων τοῦ Γρηγορᾶ.

Κ. ΑΜΑΝΤΟΣ

Franz Dölger, *Beiträge zur Geschichte der byzantinischen Finanzverwaltung besonders des 10. und 11. Jahrhunderts. Leipzig-Berlin, B.G. Teubner 1927. [Byzantinisches Archiv. Heft 9] σελ. 160+1 πίν. Mk. 10.*

Εἰς τὴν προκειμένην ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ διατριβήν του ὁ Dölger προβαίνει εἰς τὴν ἐκ νέου [1] δημοσίευσιν κειμένου σχετικοῦ μὲ τὴν ὀργάνωσιν τῆς βυζαντινῆς φορολογίας. Τὸ κείμενον τοῦτο ἀπόκειται εἰς τὸν cod. Marc. gr. 173, εἰς τὰ φύλλα 276^{β} - 281^{α}, γεγραμμένον διὰ χειρὸς τοῦ 12ου αἰῶνος, συνδημοσιεύονται δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ δύο βραχέα κείμενα ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος (φ. 275^{β} - 276^{α} καὶ φ. 230), περιέχοντα τὸ μὲν πρῶτον ἀναγραφὴν τοῦ βυζαντινοῦ μ ε τ ρ ι κ ο ῦ σ υ σ τ ή μ α τ ο ς, τὸ δὲ δεύτερον πληροφορίας περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν πρέπει νὰ γίνεται ἡ κ α τ α μ έ τ ρ η σ ι ς τ ῶ ν γ α ι ῶ ν. Τὰ κείμενα ἐκδίδονται (σ. 113-123) μετὰ ἐκτενῶν σχολίων (σελ. 123-156), προτάσσεται δὲ αὐτῶν μακρὰ πραγματεία (σελ. 9-122), ὅπου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐκδιδομένου καὶ ἄλλων κειμένων, τῶν ὁποίων ὁ D. φαίνεται ἀκριβὴς καὶ ἐγκρατὴς γνώστης ἐξαντλῶν ὄχι μόνον τοὺς χρονογράφους, ἀλλὰ καὶ τὰ δημοσιευθέντα ἔγγραφα, ἐπιχειρεῖται λίαν ἐνδιαφέρουσα ἔκθεσις τῆς ὀργανώσεως τῆς βυζαντινῆς δημοσίας οἰκονομίας κυρίως κατὰ τὴν περίοδον τὴν διήκουσαν ἀπὸ τοῦ 10ου μέχρι τοῦ 11ου αἰῶνος, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνονται παρατηρήσεις καὶ πληροφορίαι ἀφορῶσαι εἰς ὅλην τὴν βυζαντινὴν περίοδον. Τὴν χρῆσιν τοῦ ὅλου, ἐπιμελῶς ἐκτυπωθέντος βιβλίου, διευκολύνει ὁ ἐν τέλει λεπτομερὴς ἀλφαβητικὸς πίναξ περιεχομένων.

Τὸ ἐκδιδόμενον κείμενον περιέχει ὁ δ η γ ί α ς διὰ τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐ γ γ ε ί ο υ φ ο ρ ο λ ο γ ί α ς, ὄχι ὅμως ἐπισήμους ὁδηγίας, ἀλλὰ συγγραφὴν ἰδιώτου θελήσαντος προφανῶς νὰ διευκολύνῃ ἑαυτὸν ἢ τὸ ἔργον τῶν ἁρμοδίων ὑπαλλήλων, ἴσως δὲ καὶ σημειώσεις ἐκ πανεπιστημιακῶν παραδόσεων μὲ σκοπὸν τὴν μόρφωσιν

[1] Τὸ ἐν λόγῳ κείμενον εἶχε δημοσιευθῆ κατὰ τὸ ἔτος 1915 ὑπὸ τοῦ W. Ashburner εἰς τὸ Journal of Hellenic Studies (τ. 35 σελ. 76-84, A Byzantine treatise on taxation), ἀλλ' ἀνεπαρκῶς καὶ δὴ ἄνευ σχολίων, οὕτως ὥστε τὸ ἄλλως δυσνόητον κείμενον ἀπέμενεν ἀπρόσιτον διὰ τοὺς μὴ εἰδικῶς μὲ τὴν βυζαντινὴν φιλολογίαν ἀσχολουμένους.

προσώπων προοριζομένων διὰ τὴν θέσιν τοῦ ἐπόπτου. Ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ κειμένου ὁ D. ἐξάγει τὸ συμπέρασμα ὅτι τοῦτο συνεγράφη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 913 καὶ 1139.

Κατωτέρω παρατίθεται ἐκτενὴς περίληψις τῆς πραγματείας τοῦ Dölger, ἡ ὁποία διαφωτίζει ἱκανῶς τὰ τόσον ἐπίμαχα καὶ ἀμφίβολα σημεῖα τῆς βυζαντινῆς δημοσίας οἰκονομίας καὶ συμπληρώνει τὰς εἰδικὰς πραγματείας τῶν J. B. Bury[1], Ἀ. Ἀνδρεάδου[2] καὶ E. Stein[3], παρουσιάζει δὲ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην.

Α. Ἡ ἐξέλιξις τῆς δημοσιονομικῆς διοικήσεως τῶν βυζαντινῶν (σ. 12 κ ἑ.).

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου μετὰ τὴν κατάτμησιν τοῦ παλαιοῦ aerarium δὲν ὑφίσταται ἑνότης εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν δημοσιον. διοίκησιν. Ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ὑφίστανται τρεῖς δημοσιονομικαὶ ἀρχαί: 1) ὁ praefectus praetorio μὲ τὴν arca, 2) ἡ comitiva sacrarum largitionum (κόμης τῶν θείων λαργιτιώνων), ποὺ ἀπετέλει τὸ καθαυτὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ 3) ἡ comitiva rerum privatarum, τὸ ταμεῖον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πατριμωνίου. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὑφίστανται: 1) ἡ γενικὴ καὶ ἰδικὴ τράπεζα (arca) τοῦ praef. praetorio in comitatu, 2) ἡ δημοσιονομικὴ δικαιοδοσία τοῦ praef. praetorio per Illyricum, 3) ὁ quaestor Justinianus exercitus, 4) ἡ com. sacr. larg., οἱ θεῖοι θησαυροί, 5) ἡ com. rer. priv., τὸ ἱερώτατον ταμιεῖον, 6) ἡ διαχείρισις τοῦ s. patrimonium per Italiam, τὸ θεῖον πατριμώνιον καὶ 7) ἡ κουρατωρία τῶν δημοσίων ἀκινήτων, τῶν θείων οἴκων. Τὴν ἐλλείπουσαν μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἀρχῶν ἀπαραίτητον ἑνότητα ἐπέφερεν ἡ αὐτοκρατορικὴ ἐπέμβασις. Μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς κατὰ θέματα διοικητικῆς τοῦ ὅλου κράτους διαιρέσεως, ἐφαρμοσθείσης ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 7ου αἰῶνος, δὲν ἐπῆλθε σπου-

---

[1] The Imperial Administrative System in the Ninth Century, Lond. 1911.

[2] Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας Ἀθ. 1918 σελ. 337 - 624. Εἰς τὸν μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντα α΄ ἡμίτομον περιλαμβάνεται μακρὸν εἰσαγωγικὸν κεφάλαιον (σελ. 393 - 416) περὶ τῶν πηγῶν καὶ τῆς βιβλιογραφίας (ποὺ ἐπειδὴ ἀφορᾷ ἐν γένει εἰς τὰς βυζαντινὰς ἐρεύνας θὰ ἦτο ἴσως λυσιτελὲς κατὰ τὴν νέαν ἔκδοσιν νὰ ἀποσπασθῇ τοῦ συστήματος καὶ συμπληρούμενον μὲ τὴν νέαν βιβλιογραφίαν νὰ ἀναδημοσιευθῇ αὐτοτελῶς, εἰς δὲ τὸ σύστημα νὰ παραμείνῃ σύντομον βιβλιογραφικὸν σημείωμα) καὶ τὸ τμῆμα Α΄ περὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν. Εἰδικῶς μὲ τὴν ὑπὸ κρίσιν πραγματείαν σχετικὸν εἶνε τὸ παράρτημα τοῦ α΄ κεφαλαίου (σελ. 445 - 459) ἔνθα περὶ τῆς δημοσιονομικῆς διοικήσεως. Τοῦ ἔργου του, εἰς τὸ ὁποῖον διατρανοῦται ἡ ἐξαιρετικὴ πολυμάθεια τοῦ συγγραφέως, ὁ κ. Ἀνδρεάδης ἑτοιμάζει νέαν ἔκδοσιν, εἰς ἣν πολλαὶ ἐπιφέρονται βελτιώσεις καὶ προσθῆκαι καὶ ἐξαντλητικὴ μὲ τὴν χαρακτηρίζουσαν τὸν συγγραφέα δεξιότητα τῶν νέων δημοσιευμάτων χρησιμοποίησις.

[3] Studien zur Geschichte des Byzantinischen Reiches, 1919. Πρβλ. πρὸς τούτοις καὶ τὴν χειρόγραφον ἐπὶ δικτατορίᾳ διατριβὴν τοῦ A. Müller, Ueber das Amt des Logotheten (Μόναχον 1914).

δαία μεταβολὴ εἰς τὴν κεντρικὴν δημοσιονομικὴν διοίκησιν. Τὴν στρατιωτικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ καταργηθέντος praefectus praetorio ἀνέλαβε τὸ λογοθέσιον τοῦ στρατιωτικοῦ, τὴν δὲ δημοσιονομικὴν αὐτοῦ δικαιοδοσίαν, τὴν γενικὴν τράπεζαν, ἀνέλαβε τὸ ἱδρυθὲν λογοθέσιον τοῦ γενικοῦ, ἐνῷ ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενον τὸ ἰδικὸν λογοθέσιον διαχειριζόμενον τὴν ἰδικὴν (ἀργότερα εἰδικὴν) τράπεζαν. Κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα ἱδρύονται εἰδικαὶ ἀρχαὶ ἔχουσαι ὡς ἔργον τὴν ἀποταμίευσιν τῶν δημοσίων χρημάτων ἡ σακέλλη καὶ τὸ βεστιάριον, ὁ δὲ σακελλάριος ἀποκαθίσταται ὁ γενικὸς ἐπόπτης τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν ἔχων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν του μεταξὺ ἄλλων τὸ λογοθέσιον τοῦ δρόμου, τὸ λογοθέσιον τῶν ἀγελῶν. Κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα δημιουργοῦνται αὐτοτελεῖς ἀρχαὶ διαχειρίσεως τῶν δημοσίων κτημάτων (ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν, κουράτωρ τῶν Μαγγάνων, οἰκονόμος τῶν εὐαγῶν, ἔφορος βασιλικῶν κουρατωριῶν, σέκρετον τῶν γηροτροφείων, ταμεῖον τοῦ φύλακος). Κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα τὸν σακελλάριον ἀντικαθιστᾷ ὁ μέγας λογαριαστής, ἔχων ὡς ἔργον περίπου τὴν σύνταξιν τοῦ προϋπολογισμοῦ. Κατ᾽ αὐτὴν τὴν ἐποχὴν τὸ μὲν βεστιάριον ἀπορροφᾷ τὴν σακέλλην καὶ τὸ εἰδικὸν λογοθέσιον, ὁ δὲ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν συγκεντρώνει τὰ καθήκοντα τοῦ λογοθεσίου τοῦ γενικοῦ ὡς καὶ τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως. Ὁ οἰκονόμος τῶν εὐαγῶν οἴκων μετονομάζεται ἤδη εἰς οἰκονόμον τῶν εὐαγῶν σεκρέτων. Περὶ τὸ τέλος τοῦ 12ου αἰῶνος ἐμφανίζεται ἐκ νέου ὁ μέγας σακελλάριος ὡς καὶ τὸ λογοθέσιον τοῦ γενικοῦ.

Ἐκ τῶν ὀλίγων πληροφοριῶν ποὺ ὑπάρχουν περὶ τοῦ 13ου καὶ 14ου αἰῶνος (ψευδο - Κωδινὸς) συνάγεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἔλαβε χώραν μεγαλυτέρα συγκέντρωσις τῶν δημοσιονομικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἡ δικαιοδοσία τοῦ βεστιαρίου, τοῦ ὁποίου προΐσταται ὁ προκαθήμενος τοῦ β., ὁ ἀνώτατος οἰκονομικὸς ὑπάλληλος, εὐρύνεται, εἰς τὸν δομέστικον τῶν θεμάτων ἀνήκει τὸ ἔργον τῆς καταμετρήσεως τῶν γαιῶν, τοὺς φόρους δὲ εἰσπράττει ὁ πράκτωρ. Οἱ τρεῖς λογοθέται (στρατ., δρόμου, εἰδικοῦ) ἀπέβησαν ἁπλοῖ τίτλοι. Κατὰ τὴν μετέπειτα ἐποχήν, ὁπότε ἔλαβε χώραν ἀποκέντρωσις τῆς διοικήσεως, φαίνεται ὅτι τὰ ἔργα τῆς κεντρικῆς δημοσιονομικῆς διοικήσεως περιωρίσθησαν.

Β. Αἱ διάφοροι δημοσιονομικαὶ ἀρχαὶ καθ᾽ ἕκαστον (σελ. 16 κ.ἑ.).

1. Ἀνωτέρα κεντρικὴ ἐποπτεία (σελ. 16 κ.ἑ.).

Ὁ σακελλάριος, (ἐπί τι διάστημα καὶ μέγας ἐπονομασθεὶς) ἔχων ὡς ἔργον τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐσόδων τοῦ κράτους ἐξήσκει τὴν ἐποπτείαν ἐφ᾽ ὅλων τῶν σεκρέτων (οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν) διὰ νοταρίων. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1094 ὁ σ. φέρει τὸ ὄνομα μέγας λογαριαστής, ἀργότερα δὲ (ἐπὶ Ἰσαακίου Ἀγγέλου) συνυπάρχουν καὶ τὰ δύο ὑπουργήματα.

2. Κεντρικαὶ ἀρχαὶ ἐπὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν ἐσόδων καὶ τῆς βεβαιώσεως τῶν φόρων (σ. 19 κ.ἑ.).

α) Ὁ λογοθέτης τοῦ γενικοῦ, (ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς), ἐνεργεῖ τὴν βεβαίωσιν τῶν φόρων καὶ ἰδίᾳ τὴν τήρησιν τῶν φορολογικῶν πινάκων τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας· διὰ τοῦ ὑφισταμένου αὐτῷ κόμητος τῶν ὑδάτων εἰσπράττει τὰς εἰσφορὰς διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ὑδραγωγείων, διὰ δὲ τοῦ κόμητος τῆς λαμίας τὰ εἰσοδήματα τῶν δημοσίων μεταλλείων.

β) Ὁ λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ διευθύνει τὴν ἐπιμελητείαν τοῦ στρατοῦ, τηρεῖ τοὺς στρατιωτικοὺς καταλόγους ὡς καὶ τοὺς πίνακας, ὅπου ἀνεγράφοντο αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ πληθυσμοῦ διὰ τὸν στρατόν.

γ) Ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου, ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τῆς συγκοινωνίας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, φροντίζει τὴν εἴσπραξιν τῶν ἀναγκαιούντων διὰ τὴν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν, τὰς ὁδοστρωσίας καὶ γεφύρας, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σχετικῶν ἀγγαρειῶν.

δ) Ὁ λογοθέτης τῶν ἀγελῶν, ἐφρόντιζε τὰς στρατιωτικὰς ἱππωνίας.

3. Τὰ ταμεῖα ἐξόδων (σ. 24 κ.ἑ.).

Ὑπῆρχον δύο ταμεῖα, σέκρετα, τὸ ἐπὶ τοῦ σακελλίου καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ βεστιαρίου. Εἰς τὴν σακέλλην (καὶ ταμεῖον ἢ θησαυροὶ ἢ κοιτών, κατὰ τὸ λατινικὸν camera, ὀνομασθεῖσαν), ἐναπεταμιεύοντο τὰ εἰς χρῆμα ἔσοδα τοῦ δημοσίου, προΐστατο δὲ αὐτῆς ὁ χαρτουλάριος τοῦ σακελλίου. Εἰς τὸ βεστιάριον, οὗτινος προΐστατο ὁ χαρτουλάριος τοῦ βεστιαρίου ἐναπεταμεύοντο τὰ εἰς εἶδος (εἰς πρώτας ὕλας ἢ προϊόντα βιοτεχνίας) ἔσοδα τοῦ δημοσίου. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 12ου αἰῶνος τὸ β. ἀπορροφᾷ καὶ τὴν σ. Βεστιαρῖται ἦσαν οἱ ὑπάλληλοι τοῦ β., ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν πρωτοβεστιαρίτην, (ὅστις εἶνε διάφορος τοῦ πρωτοβεστιαρίου, ποὺ ἦτο ὁ δεύτερος κατὰ τάξιν ἐκ τῶν εὐνούχων τοῦ παλατίου). Παρὰ τὸ βεστιάριον, ποὺ ἦτο δημοσία ὑπηρεσία, ὑπῆρχον τὸ οἰκειακὸν βασιλικὸν βεστιάριον, ὁ οἰκιακὸς βασιλικὸς κελλάριος, τὸ σκευοφυλάκιον, ὑπηρεσίαι τοῦ βασιλικοῦ παλατίου. Οἱ τίτλοι βέστης (πρωτοβέστης) καὶ βεστάρχης (πρωτοβεστάρχης) δὲν εἶχον πραγματικὴν σχέσιν μὲ τὸ βεστιάριον, ἀλλ' ἦσαν ἁπλοῖ τίτλοι, ὁ δὲ βεστήτωρ ἦτο κατώτερος ὑπάλληλος τοῦ παλατίου.

Ἐνῷ ἡ σακέλλη καὶ τὸ βεστιάριον ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὸν γενικὸν λόγον, τὸ γενικὸν λογοθέσιον, εἰς τὴν ἰδιωτικὴν τοῦ βασιλέως οἰκονομικὴν ὑπηρεσίαν, τὸν εἰδικὸν λόγον, ἀνταπεκρίνετο ὁ φύλαξ καὶ τὸ οἰκειακὸν βασιλικὸν βεστιάριον.

4. Ἀρχαὶ διαχειριζόμεναι τὰ δημόσια κτήματα (σ. 39 κ.ἑ.).

α) Ὁ μέγας κουράτωρ διεχειρίζετο τὰ κτήματα τοῦ δημοσίου καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας.

β) Ὁ κουράτωρ τῶν Μαγγάνων (ἀπὸ τοῦ 11ου αἰ. κ. τοῦ οἴκου τῶν Ἐλευθερίου καὶ τῶν Μ. ὀνομασθεὶς) εἶχε τὴν εἰδικωτέραν ἐπιμέλειαν τῶν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου.

γ) Ὁ ὀρφανοτρόφος εἶχε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν Κων/πόλει ὀρφανοτροφείου.

δ) Ὁ οἰκονόμος τῶν εὐαγῶν οἴκων διεδέχθη κατὰ τὸν 10ον αἰ. τὸν μ. κουράτωρα.

ε) Ὁ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν, ἀρχὴ ἐμφανιζομένη κατὰ τὸν 11ον αἰ., διεχειρίζετο τὸ βασιλικὸν πατριμώνιον.

ζ) Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐμφανίζεται καὶ ὁ ἔφορος τῶν βασιλικῶν κουρατωρίων.

η) Ὁ γηροτρόφος, ἐπίσης κατὰ τὸν 11ον αἰ. ἐμφανιζόμενος, εἶχε τὴν ἐποπτείαν τῆς περιθάλψεως τῶν γερόντων.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἄνω παρατεθέντα περὶ τῶν καθηκόντων τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν ὀφείλει νὰ τονισθῇ ὅτι αἱ περὶ αὐτῶν πληροφορίαι εἶνε συχνότατα ἀβέβαιοι, σχεδὸν δὲ πάντοτε ἀφοροῦν εἰς ὡρισμένην μόνον χρονικὴν περίοδον

Γ. Ἡ δικαιοδοσία τοῦ γενικοῦ λογοθέτου (σ. 47 κ.ἑ).

Ἐνῷ ἡ σακέλλη ἐμερίμνα περὶ τῆς ἐναποταμιεύσεως τῶν ἐσόδων καὶ ἐξετέλει καὶ τὰς δαπάνας, τὰ λογοθέσια ἐφρόντιζον διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἐσόδων, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἐξαιρετικὴν κατεῖχε θέσιν τὸ λογοθέσιον τοῦ γενικοῦ, τοῦ ὁποίου ἐκ τῶν κυριωτάτων καθηκόντων ἦτο ἡ εἴσπραξις τῶν φόρων.

1. Φόροι (σ. 48 κ.ἑ.).

Δύο ἦσαν οἱ κύριοι φόροι τοῦ Βυζαντίου, ὁ κεφαλικὸς καὶ ὁ ἔγγειος.

α) Κεφαλητίων ἢ κεφαλητιὼν (ὁ ὅρος κεφαλιτίκιον εἶνε ὅλως ἄσχετος μὲ τὸν κεφαλικὸν φόρον) ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν ὁ κεφαλικὸς φόρος, ἡ capitatio, ἐπίσης δὲ καὶ καπνικόν, διότι εἰσεπράττετο κατὰ καπνούς, δηλαδὴ κατὰ ἑστίας, νοικοκυριὰ ἢ οἰκογενείας. Ὁ καπνικὸς φόρος ἐκυμαίνετο μεταξὺ $^1/_6$ καὶ $^1/_2$ νομίσματος[1] (ὑπερπύρου). Οἱ ἐλεύθεροι χωρικοὶ δὲν ἐπλήρωνον καπνικόν.

β) Τὸ ζευγολόγιον ἢ ζευγαλατίκιον εἰσεπράττετο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀροτριώντων κτηνῶν ποὺ εἶχεν ἕκαστος, (διάκρισις εἰς διζευγαράτους, ζευγαράτους ἢ μονοζευγαράτους καὶ βοϊδάτους).

γ) Ἐννόμιον ἦτο φόρος πληρωνόμενος ὡς δικαίωμα βοσκῆς καὶ

---

[1] Νόμισμα ἢ χρυσοῦν ἢ ὑπέρπυρον 15 φράγκα περίπου, 12 μιλιαρέσια = 1 νόμισμα, 24 κεράτια = 1 νόμ., 144 φόλλεις = 1 νόμ., 1 λίτρα ἀργύρου = 5 νομ. = 75 φ., 1 λίτρα χρυσοῦ = 72 νομ, = 1082 φρ, 1 κεντηνάριον = 100 λίτρας χρ. (Ἀνδρεάδης, Ἔνθ' ἀνωτ. σ. 404 - 8).

εἰσπραττόμενος κατὰ κεφαλὴν βόσκοντος ζῴου (1 μιλιαρέσιον δι᾿ ἕκαστον μέγα ζῷον, 1 νόμισμα διὰ 100 πρόβατα).

δ) Ὁ ἔγγειος φόρος (δὲν ὑπάρχει ἑλληνικὸς ὅρος, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ῥωμαϊκὴν jugatio ἢ τὴν capitatio terrena) ἀπετέλει μετὰ τοῦ καπνικοῦ τὸ κύριον δημόσιον ἔσοδον. Ὁ φόρος οὗτος ἐποίκιλλεν ἀναλόγως τοῦ εἴδους καὶ τῆς ποιότητος τῆς γῆς (ἡ γῆ διεκρίνετο πολυτρόπως εἰς ὀρεινήν, πεδινήν, νομαδιαίαν, ἀρόσιμον, λιβαδιαίαν, ὑπάμπελον, κηπεύσιμον), κατεβάλλετο δὲ ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς γῆς, δι᾿ αὐτὸ δὲ καὶ συχνότατα οἱ χωρικοὶ πρὸς ἀποφυγὴν αὐτῆς τῆς φορολογίας καθίστων ἑαυτοὺς παροίκους.

ε) Ἡ συνωνὴ ἢ ἐμβολὴ (ἀργότερα σιταρκία ὀνομασθεῖσα), ἦτο ὑποχρέωσις τοῦ ἰδιοκτήτου γῆς νὰ παρέχῃ εἰς τὸ δημόσιον ὡρισμένα προϊόντα εἰς τιμὴν ὁριζομένην ὑπὸ τοῦ δημοσίου, συνίστατο δὲ εἰς τὴν καταβολὴν δύο μοδίων σιτηρῶν ἀνὰ ζευγάριον ἀροτριώντων κτηνῶν.

ζ) Πρόσθετοι φόροι ἦσαν τὸ δικέρατον (2 κεράτια = $^{1}/_{12}$ νομίσματος, προωρισμένον διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν τειχῶν τῆς Κων/πόλεως) καὶ τὸ ἑξάφολλον (6 φόλλεις = $^{1}/_{24}$ νομίσματος).

η) Ἡ συνήθεια ($^{1}/_{12}$ νομίσματος) ἦτο ἀποζημίωσις παρεχομένη εἰς τὸν διοικητὴν τὸν ἐπιβλέποντα τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων, τὸ δὲ ἐλατικὸν ($^{1}/_{24}$ νομίσματος) ἀποζημίωσις παρεχομένη εἰς τὸν πραγματοποιοῦντα τὴν εἴσπραξιν τοῦ φόρου κατώτερον ὑπάλληλον.

Πλὴν τῶν φόρων αὐτῶν ὁ πληθυσμὸς ὑπέκειτο καὶ εἰς καταβολὰς καὶ ἀγγαρείας πρὸς τὰ λογοθέσια τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ τοῦ δρόμου. Τέλος τὸ ἐμπόριον τῶν πόλεων ἐπλήρωνεν εἰδικὸν φόρον τὸ κομμέρκιον, εἰσπραττόμενον ὑπὸ τῶν κομμερκιαρίων, ποὺ ἀπετέλει τὸ κύριον ἔσοδον τοῦ δημοσίου ἐκ τῶν πόλεων. Οἱ βιοτέχναι δὲν ἐπλήρωνον φόρον, ἐπεβαρύνοντο ὅμως διὰ τῆς συντεχνιακῆς ὀργανώσεως καὶ τοῦ ἐκ μέρους τοῦ κράτους ἐξασκουμένου ἐλέγχου τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων των.

2. Τὰ εἰς τὴν ἔγγειον φορολογίαν ὑπόχρεα κτήματα.

Τὰ εἰς τὴν ἔγγειον φορολογίαν ὑπόχρεα κτήματα ἦσαν: α΄) τὰ πρόσωπα, δηλαδὴ τὰ προσωπικά, στρατιωτικά, ἀρχοντικά, βασιλικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα, β΄) τὰ μοναστηριακὰ καὶ γ΄) τὰ χωρία, δηλαδὴ ἡ ἀκίνητος ἰδιοκτησία κοινοτήτων ἐλευθέρων χωρικῶν· Ἐξῃροῦντο τὰ διὰ χρυσοβούλλου ἀπαλλαγέντα τῆς φορολογίας, χρυσοβουλλᾶτα ἢ ἐξκουσσᾶτα ἢ πανεξκουσσᾶτα ὀνομαζόμενα.

3. Ἡ εἰς τὰς ἐπαρχίας δημοσιονομικὴ διοίκησις καὶ εἴσπραξις τῶν φόρων.

Κατὰ τὸν 4^{ον} καὶ 5^{ον} αἰ. τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων ἐνήργουν εἰς τὰς ἐπαρχίας οἱ ἐπὶ κεφαλῆς τούτων ἀνώτατοι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι, τὴν δὲ πραγματικὴν εἴσπραξιν οἱ ἐπιμεληταὶ καὶ ὑποδέκται, καὶ οἱ εἰς τούτους ὑφιστάμενοι ἐξάκτωρες καὶ πράκτορες. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς κατὰ θέματα διοικήσεως ἐπὶ κεφαλῆς τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν ἑκάστου

θέματος ἦτο ὁ πρωτονοτάριος τοῦ θέματος, παρ᾿ αὐτῷ δὲ ὑπῆρχε καὶ ὁ χαρτουλάριος τῶν ἀρκλῶν. Τὰ θέματα ἀπετέλουν τὴν οἰκονομικὴν περιφέρειαν, ὀνομαζόμενα διοίκησις, τὸ δὲ προϊστάμενον τῆς εἰσπράξεως πρόσωπον, ἀδιάφορον ἐὰν ἦτο ὑπάλληλος ἢ ὄχι, ὠνομάζετο διοικητής. Ἀπὸ τοῦ 12^{ου} αἰ. τὸν διοικητὴν ἀντικαθιστᾷ ὁ πράκτωρ. Ὁ διοικητὴς καὶ ὁ πράκτωρ ἦσαν ἰδιῶται, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ δημόσιον ἀνέθετε δι᾿ ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα τὴν φροντίδα τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων ὡρισμένης περιοχῆς. Βασικὴ ἀρχὴ τῆς βυζαντινῆς δημοσιονομικῆς διοικήσεως ἦτο ἡ διάκρισις τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων ἀπὸ τῆς βεβαιώσεως τῶν φόρων, τὴν δὲ τελευταίαν ταύτην ἐνήργουν εἰς τὰς ἐπαρχίας οἱ ἐπόπται τῶν θεμάτων, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν ἐνεργούντων τὴν καταμέτρησιν τῶν γαιῶν ἐξισωτῶν. Ὀρθωτὴς ἦτο ὑπάλληλος ἔχων ὡς ἔργον νὰ ἐπιβάλῃ ἐκ νέου φόρον εἰς γαίας, ποὺ δι᾿ ἕνα οἱονδήποτε λόγον, ἀρθέντα ἤδη, εἶχον ἀπαλλαγῆ τούτου. Τέλος τὰ καθήκοντα τοῦ ἀναγραφέως (τὸν ὁποῖον μετὰ τὸν 13^{ον} αἰ. ἀντικατέστησεν ὁ ἀπογραφεύς), συνίσταντο εἰς τὴν καταμέτρησιν τῶν γαιῶν.

Ἡ καταμέτρησις τῶν κτημάτων, γεωμετρία, ἐγίνετο διὰ τοῦ ἐκ καννάβεως σχοίνου (σχοινίου, σωκαρίου), ἔχοντος μῆκος, ὅταν μὲν ἐπρόκειτο περὶ καταμετρήσεως κτημάτων δωρηθέντων ὑπὸ τοῦ βασιλέως 12 οὐργυιὰς (= 236 μέτρα), ὅταν δὲ περὶ ἰδιωτικῶν κτημάτων 10 οὐργυιὰς (= 197 μέτρα, ἑκάστη οὐργυιὰ = 11 σπιθαμαί). Ἡ καταμέτρησις ἀμπελώνων καὶ ἐλαιώνων διεξήγετο μὲ τὸ καλάμιον (κάλαμον), ἔχον μῆκος ἄλλοτε μὲν 18 σπιθαμὰς κοινὰς (4 μέτρα), ἄλλοτε δὲ 14 σπιθ. (3 μ.). Πρὸς εὕρεσιν δὲ τοῦ ἐμβαδοῦ ἐφηρμόζοντο δύο διάφοροι μέθοδοι ἢ κατὰ τὸ ὁλόγυρον καὶ ἡ ἐν κατατομαῖς, ὡς δὲ παρατηρεῖ ὁ D., ὁ ὁποῖος παρέχει λεπτομερῆ ἀνάλυσιν αὐτῶν, ἀμφότεραι αἱ μέθοδοι ἦσαν ἐπισφαλεῖς· οὕτω κατὰ μέτρησιν τοῦ ἔτους 1088 τὸ ἐμβαδὸν τῆς ὅλης νήσου Πάτμου ἀναφέρεται ὅτι ἀνέρχεται εἰς 3 τετρ. χιλιόμετρα, ἐνῷ τὸ πραγματικὸν ἐμβαδὸν τῆς νήσου ἀνέρχεται εἰς 39, 6 □ χιλ. Μὲ τὴν καταμέτρησιν συνδέεται καὶ ὁ περιορισμός, δηλαδὴ ἡ περιγραφὴ τῶν ὁρίων ἑκάστου κτήματος.

Πλὴν τῶν ἄνω ὑπαλλήλων τὸν λογοθέτην τοῦ γενικοῦ ἐβοήθουν ὁ κόμης τῶν ὑδάτων, ὁ κόμης τῆς λαμίας, ὁ κομεντιανὸς καὶ ὁ οἰκιστικός.

Δ. Τὸ κτηματολόγιον τῶν βυζαντινῶν.

Τὸ βυζαντινὸν κτηματολόγιον εἶνε συνέχεια τοῦ παλαιόθεν ὑφισταμένου εἰς τὴν Αἴγυπτον θεσμοῦ τῆς βιβλιοθήκης ἐγκτήσεων, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διοκλητιανοῦ τελειότερον ἀναπτυχθέντος, ἀπετέλεσε δὲ πάντοτε τὴν βάσιν τῆς βυζαντινῆς φορολογικῆς πολιτικῆς. Δι᾿ ἑκάστην περιοχὴν ἐτηρεῖτο εἰδικὸν κτηματολόγιον, εἰς δὲ τὴν πρωτεύουσαν ὑπῆρχε γενικὸν καὶ συνοπτικὸν κτηματολόγιον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐφαίνετο ἡ φορολογικὴ ἱκανότης ἑκάστης

περιοχῆς. Ἕκαστον λογοθέσιον (τὸ στρατιωτικόν, τοῦ δρόμου, τὸ οἰκιακὸν) ἐτήρει πίνακας τῶν ὑποκειμένων εἰς τὰς φορολογίας τῆς ἁρμοδιότητός του ὡς καὶ τῶν ἀντικειμένων ποὺ ὑπέκειντο εἰς τὴν διαχείρισίν του, τὸ δὲ λογοθ. τοῦ γενικοῦ ἐτήρει πίνακα τῶν ὑποκειμένων εἰς τὴν ἔγγειον φορολογίαν γαιῶν, δηλαδὴ κτηματολόγιον. Τὸ κτηματολόγιον εἶχεν εἰς τὸ Βυζάντιον διάφορα ὀνόματα· καὶ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ὠνομάζετο συνηθέστερον κῶδιξ (ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτοῦ μορφῆς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ εἰλητάριον, κατ᾽ ἀρχὰς δὲ ἦτο ἐκ παπύρου, ἀργότερον δὲ ἐκ περγαμηνῆς), ἔπειτα δὲ (μετὰ τὸν 13ον αἰ.) πρακτικά. Πλὴν τῶν κατὰ χώραν κτηματολογίων ὑπῆρχε πάντοτε καὶ τὸ κεντρικόν, ποὺ ἀπετέλει τὸ κάτοπτρον τῆς ἐγγείου φορολογικῆς ἱκανότητος τῆς χώρας, φυλαττόμενον ἐντὸς τοῦ παλατίου. Εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας παρείχοντο ἀντίγραφα ἐκ τοῦ κτηματολογίου, τὰ ἰσοκώδικα, χρησιμεύοντα πρὸς διαπίστωσιν τῶν δικαιωμάτων των.

Ἐκ τῶν προεκτεθέντων νομίζομεν ὅτι προκύπτει ὁποίαν σπουδαιότητα ἔχει ἡ ἐργασία τοῦ Dölger διὰ τὴν διαλεύκανσιν τῶν προβλημάτων, ποὺ παρουσιάζει ἡ δημοσία τῶν βυζαντινῶν οἰκονομία. Ἐξαίροντες τὴν μεθοδικότητα καὶ ἀκριβολογίαν, μεθ᾽ ἧς ὁ συγγραφεὺς ἐξέθηκε τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν του, ἐκφράζομεν τὴν εὐχὴν ὅπως οὗτος συνεχίσῃ τὰς ἐρεύνας του ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου ἐπεκτείνων αὐτὰς καὶ εἰς τὰ συναφῆ προβλήματα τῆς οἰκονομίας τῶν βυζαντινῶν, τὰ ὁποῖα παραμένουν σχεδὸν ἀνεξερεύνητα.

Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

Συνεδρία 30ή τῆς 26ης Ἰανουαρίου 1927.

Προεδρεία τοῦ τακτικοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας κ. Π. Καλογεροπούλλου.

Ὁ Ἑταῖρος κ. Γεώργιος Σωτηρίου ἀνέλυσε τὰ σπουδαιότερα τῶν ξένων ἔργων τῶν δύο τελευταίων ἐτῶν (1925 καὶ 1926) τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν Βυζαντινὴν τέχνην, ἤτοι τὸ ἔργον τοῦ Guil. de Jerphanion περὶ τῶν ὑπογείων ἐντὸς βράχων ἐκκλησιῶν τῆς Καππαδοκίας, τὸ τοῦ Or. Tafrali περὶ τῶν Βυζαντινῶν καὶ Ρουμουνικῶν κειμηλίων τοῦ ἐν Μολδαυΐᾳ μοναστηρίου τῆς Πούτνας, τὴν β´ ἔκδοσιν τοῦ περὶ Βυζαντινῆς τέχνης ἐγχειριδίου τοῦ Charl Diehl καὶ τὸ βιβλίον τὸ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ ἐν Πράγᾳ Σεμιναρίου τοῦ Κονταχώφ, τὸ περιέχον μελέτας Βυζαντινολογικὰς εἰς μνήμην τοῦ Νικοδήμου Κονταχῶφ ἀφιερωμένας.

Ἐν τῇ ἀνακοινώσει του ὁ κ. Σωτηρίου ἐτόνισε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ξένων σοφῶν διὰ τὴν Βυζαντινὴν τέχνην καὶ ἐξήγησε τοὺς λόγους τοὺς προκαλοῦντας τοῦτο, ἐχαρακτήρισε δ᾽ ἅμα δι᾽ ὀλίγων τοὺς ξένους Βυζαντινολόγους καὶ ἰδίᾳ τὸν ἀποθανόντα Κονταχώφ, οὗτινος ἀφηγήθη τὸν βίον καὶ τὴν δρᾶσιν. Ἐπ᾽ εὐκαιρίᾳ δὲ τῆς ἀναλύσεως τοῦ ἔργου τοῦ Guil. de Jerphanion ἐτόνισε τὴν σημασίαν, ἣν ἔχει ἡ Χριστιανικὴ τέχνη τῆς Ἀνατολῆς ὡς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν τέχνης καὶ ἰδιαίτατα τῆς Βυζαν. ζωγραφικῆς.

Συνεδρία 31η τῆς 20ῆς Φεβρουαρίου 1927.

Προεδρεία τοῦ τακτικοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας κ. Π. Καλογεροπούλλου.

Ὁ Ἑταῖρος κ. Παντελῆς Ζωγράφος ὡμίλησε περὶ τῆς τέχνης ἐν τῇ μέσῃ Εὐβοίᾳ κατὰ τὸν ΙΔ´ αἰῶνα.

Ὁ κ. Ζωγράφος, ἀφ᾽ οὗ ἐξέθηκεν ἐν συντόμῳ τὴν ἱστορίαν τῶν μεσαιωνικῶν συνοικισμῶν τῆς Εὐβοίας καὶ ἰδίᾳ τῆς κοιλάδος τοῦ Ὀξυλίθου τῆς κατεσπαρμένης ἀπὸ συντρίμματα καὶ ἐρείπια μεσαιωνικῶν ναῶν, καὶ τοῦ παρὰ τὸν Ὀξύλιθον λόφου τῆς Ποταμιᾶς, ὅπου ὑπάρχουσι Πελασγικὰ τείχη, θεμέλια ἀρχαίων οἰκιῶν καὶ θραύσματα ἀρχαίων ἀγγείων καὶ κιονοκράνων, ἐνδιέτριψεν ἰδιαιτέρως περὶ τὴν ἔρευναν τῶν τοιχογραφιῶν τῶν ἐν Ὀξυλίθῳ ναῶν τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ ἐν Σπηλιὲς ναοῦ Παναγίας

τῆς Ὁδηγητρίας, τοῦ ἐν τῷ Χωρίῳ Πυργὶ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τοῦ ἐν Μακρυχωρίῳ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Πάντες οἱ ναοὶ οὗτοι ἐτοιχογραφήθησαν, κατὰ τὸν ἀνακοινοῦντα, κατὰ τὸν ΙΔ´ αἰῶνα, καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1300 - 1370 ὑπὸ καλλιτεχνῶν, πιθανώτατα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μεταπεμφθέντων, οἵτινες εἰργάσθησαν κατὰ τρόπον ἐλεύθερον, μὴ ἀκολουθοῦντες δῆλα δὴ τὰ διδάγματα οἱασδήποτε ἑρμηνείας τῶν ζωγράφων.

Αἱ εἰκόνες τῶν ζωγράφων τούτων, οἵτινες εἶναι ἄξιοι τοῦ ὀνόματος τοῦ καλλιτέχνου, ἐζωγραφήθησαν δι᾽ ὀρυκτῶν χρωμάτων, κατὰ τὸν τρόπον τῆς πηκτογραφίας καὶ εἶναι οὐχὶ πτυχωταί, ἀλλὰ εἰς ἀνεπτυγμένας ἐπιφανείας, ὁμοιάζουσαι ἐν πολλοῖς πρὸς τὰς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Μυστρᾶ. Αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος τοιχογραφίαι, ὧν δείγματα πολλὰ ἐπέδειξεν ἀντιγράψας ὁ κύριος Ζωγράφος, εἶναι σπουδαῖαι καὶ διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἐνδυμασιολογίας κατὰ τὸν ΙΔ´ αἰῶνα ὡς καὶ διὰ τὴν ἔρευναν τῶν οἰκογενειακῶν Εὐβοϊκῶν ἐπιθέτων (Ἀμπελᾶς - Βουλινὸς - Ταμισᾶς - Παχυμέρης - Μελιδώνης κ.τ.λ.). Ἐν τέλει τῆς ἀνακοινώσεώς του ὁ κύριος Ζωγράφος ὡμίλησε καὶ περὶ τῶν ἐν τοῖς τοίχοις τῶν ναῶν ἀκιδογραφημάτων, ἅτινα ὄντα τοῦ ΙΗ´ καὶ ΙΘ´ αἰῶνος, δίδουσιν εἰκόνα τῶν πλοίων καὶ τοῦ πειρατικοῦ βίου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Συνεδρία 32α τῆς 12ης Νοεμβρίου 1927

Προεδρεία τοῦ τακτικοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας κ. Π. Καλογεροπούλλου.

Ὁ Ἑταῖρος κύριος Φαίδων Κουκουλὲς ἔκαμεν ἀνακοίνωσιν περὶ τῆς σημασίας καὶ ὀρθογραφίας Βυζαντινῶν καὶ Νεοελληνικῶν τινων ἐπιθέτων.

Ὁ ὁμιλητὴς εἰσηγούμενος ἀνέπτυξε πῶς οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐξέφερον τὰ σημερινὰ ἐπίθετα, ἐξήγησεν ὅτι ἐπίθετον τότε ἐσήμαινεν ὅ,τι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες λέγουσι παρατσούκλι ἢ παρανόμι καὶ ἔπειτα ἐνδιέτριψε περὶ τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ χρόνου, καθ᾽ ὃν ἐνεφανίσθησαν τὰ ἐπίθετα, ὑφ᾽ ἣν ἡμεῖς ἐννοοῦμεν ἔννοιαν.

Μετὰ ταῦτα εἰσερχόμενος εἰς τὸ κύριον θέμα του ἡρμήνευσε τὰ ἑξῆς ἐπίθετα· α´) Γαρᾶς ὁ κατασκευάζων ἢ πωλῶν γάρον (περὶ ἧς λέξεως ὡμίλησε διὰ μακρῶν), β´) Ἀδράλεστος ἢ Ἀνδράλεστος, ὁ ἄξεστος, ἐκ μεταφορᾶς τοῦ χονδραλεσμένου σίτου, γ´) Ἀστραγαλῖνος, σκωπτικῶς παρὰ τὸ πτηνὸν ἀστρογλήνος ἢ Ἀστραγαλῖνος, δ´) Βορραδιώκτης ὁ διὰ μαγικῶν μέσων ἀποδιώκων τὸν βορρᾶν, ἐπίθετον ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀρχαῖον κωλυσανέμας καὶ ἀνεμοκοίτης, ε´) Γριπονησιώτης Γριπαῖος, Γριπιώτης καὶ οὐχὶ Γρυπονησιώτης, Γρυπαῖος, Γρυπιώτης ὁ καταγόμενος ἐξ Ἐγρίπου ἢ Γριπονησίου (Εὐριπονησίου, Εὐβοίας), ς´) Κουκουμᾶς ὁ κατασκευάζων τὰ πήλινα ἢ μετάλλινα ἀγγεῖα, κουκούμια (λατ. cucuma), ζ´) Μαλλωταρᾶς, ὁ κατασκευαστὴς μαλλωταρίων, μαλλίνων σαγισμάτων χρησιμοποιουμένων ὡς στρωμάτων, η´) Μελιγαλᾶς ὁ πωλῶν μελίγαλα (μεῖγμα δροσιστικὸν καὶ τονωτικὸν μέλιτος καὶ γάλακτος), θ´) Μεσαλᾶς, ὁ κατασκευάζων καὶ πωλῶν μενσάλια, ἤτοι ἐπιτραπεζίους ὀθόνας, ι´) Παλαιολόγος ὁ ἀγοραστὴς καὶ μεταπωλητὴς παλαιῶν ἀντικειμένων, ὑφ᾽ ἣν σημασίαν καὶ σήμερον ἔτι φέρεται ἡ λέξις, ια´) Φωκᾶς, οὐχὶ παρὰ τὸ Φωκίων, ἀλλ᾽ ὁ κατασκευάζων πήλινα πύραυνα, φωκία κατὰ τὸν μεσαίωνα καλούμενα, ιβ´) Βουτσινᾶς οὐχὶ ὁ βουτσίων κατασκευαστής, ἀλλ᾽ ὁ κατασκευάζων βούτσινα (βούκινα, λατ. bucinos) ἤτοι σάλπιγγας καὶ ιγ´) Ἠπήτης, οὐχὶ Ἠπίτης παρὰ τὸ ἠπάω, ὁ ἀκεστὴς τουτέστι.

Συνεδρία 33η τῆς 8ης Δεκεμβρίου 1927.

Προεδρεία τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Ἑταιρείας κ. Κ. Δυοβουνιώτου.

Ὁ κ. Ν. Καλογερόπουλλος ἔκαμεν ἀνακοίνωσιν, ἧς τὸ θέμα «Νέαι ὅλως ἀπόψεις περὶ τῆς τέχνης τοῦ ἁγίου Ὄρους». Ὁ κ. Καλογερόπουλλος ἐν ἀρχῇ τῆς ἀνακοινώσεώς του εἶπεν ὅτι ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς Ἁγιορειτικῆς τέχνης ἐπεκράτησαν πλάναι ἐκ μέρους ἡμετέρων καὶ ξένων ἐρευνητῶν, ὧν τινα ὀνόματα ἀνέφερε, προελθοῦσαι αἱ μὲν σκοπίμως, αἱ δὲ καὶ ἐξ ἐλλείψεως καλλιτεχνικοῦ αἰσθητηρίου. Μεταξὺ ἄλλων ἐτόνισεν ὅτι μεταθέτουσι τὴν ἐν Ἄθῳ Ἑλληνικὴν καλλιτεχνικὴν ἀναγέννησιν καὶ πιστεύουσιν εἰς τὴν ὕπαρξιν ζωγράφου Πανσελήνου ἀκμάσαντος κατὰ τὸν ΙϚ´ αἰῶνα, προσώπου, κατ᾽ αὐτόν, ἀνυπάρκτου.

Κατὰ τὸν ἀνακοινοῦντα, οἱ ἐρευνηταὶ παρημέλησαν τὴν ἀκριβῆ μελέτην τῶν ἐν Ἁγιορειτικοῖς κώδιξιν εἰκόνων καὶ ἰδιαίτατα τῶν ὑπ᾽ ἀριθ. 92 Βατοπεδίου καὶ 111 καὶ 133 Λαύρας, οἵτινες ἔχουσι θεμελιώδη ἀξίαν διὰ τὴν καταγωγήν, ἐξέλιξιν καὶ τεχνικὴν τῶν εἰκονογραφιῶν, πρὸς ἃς καὶ ἀμεσώτατα συνδέονται.

Ἀπὸ τοῦ Θ´ αἰῶνος, ἐξηκολούθησε, δημιουργεῖται ἐν Ἄθῳ τέχνη διαρκῶς ἀναδημιουργουμένη, ἧς δείγματα ἔχομεν ἔν τε χειρογράφοις, μωσαϊκοῖς καὶ ταῖς φορηταῖς εἰκόσιν, ὧν δείγματά τινα ἐκ τοῦ ΙΔ´ αἰῶνος ἀνήκουσιν εἰς μεγαλοφυᾶ καλλιτέχνην. Κατὰ τὸν ΙΓ´ αἰῶνα ἔχομεν ἐν Ἄθῳ, καὶ δὴ ἐν τῷ Πρωτάτῳ, Βατοπεδίῳ καὶ Χελανδαρίῳ, τὴν μεγάλην τέχνην τῶν Παλαιολόγων, τῆς ὁποίας οἱ ὕστατοι ἀντιπρόσωποι τὴν μετέδωκαν εἰς Μακεδονίαν καὶ ἄλλας χώρας.

Ὡμίλησε κατόπιν περὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ΙΕ´ αἰῶνος δημιουργηθείσης μεγάλης τῶν Κρητῶν τέχνης, περὶ τριῶν ἀντιπροσώπων τῆς ὁποίας, Θεοφάνους,

Ζώρζη καὶ Ἀντωνίου διέλαβε, προσπαθήσας νὰ καθορίσῃ καὶ τὸν χρόνον τῆς ἀκμῆς τοῦ Ἀντωνίου, ὃν θεωρεῖ ἀρχηγὸν τῆς σχολῆς.

Ἐν τέλει ἐξέφρασε τὴν εὐχήν, ἵνα πάντες οἱ Ἕλληνες καλλιτέχναι καὶ εἰδικοὶ Βυζαντινολόγοι συνεργασθῶσι πρὸς δημοσίευσιν βιβλίου περιλαμβάνοντος τὰ ἀληθῆ περὶ τῆς τέχνης τοῦ Ἄθω.

Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἀνακοινώσεως, ὁ κ. Γ. Σωτηρίου παρατηρεῖ, ὅτι ὁ τίτλος αὐτῆς δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ λεχθέντα.

Αἱ πασίγνωστοι διὰ τῶν Σιμωνίδου καὶ Οὐσπένσκη διαδοθεῖσαι πλάναι εἶναι παλαιοτάτη ἱστορία ἐξαντληθεῖσα ἤδη (βλ. Πρόλογον «Ἑρμηνείας τῶν ζωγράφων» ἔκδ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως), καθὼς καὶ ἡ συζήτησις περὶ μυθικοῦ ἢ μὴ τοῦ προσώπου τοῦ Πανσελήνου (Didron, Brockhaus, Λαμπρος κλπ.).

Πρόβλημα ὑπῆρξεν ἐπὶ πολὺ ἡ ἐποχὴ τῆς δράσεως τοῦ Πανσελήνου καὶ ἐπομένως ἡ χρονολόγησις τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Πρωτάτου, κυμαινομένη ἀπὸ τοῦ 11ου μέχρι τοῦ 16ου αἰ. Κατόπιν ὅμως τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν ἐπὶ τῆς τεχνοτροπίας καὶ εἰκονογραφίας των, καθωρίσθη ἡ ἐποχὴ τῶν Παλαιολόγων (β΄ ἔκδ. Brockhaus, Millet, Σωτηρίου εἰς ἄρθρον περὶ τέχνης τοῦ Ἄθω ἐν Ἐγκυκλοπ. Λεξικῷ Ἐλευθερουδάκη).

Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς Βατοπεδίου, ἀπεδίδοντο ἀνέκαθεν εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν (ἐν τῇ α΄ ἔτι ἐκδ. τοῦ Manuel τοῦ Diehl), καθὼς καὶ τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μ. Χελανδαρίου, αἱ ἐλθοῦσαι τὸ πρῶτον ἐσχάτως εἰς φῶς (βλ. τὸ νέον ἔργον περὶ Ἁγ. Ὄρους τοῦ Millet, Πίν. 59 - 80).

Ἡ ἄποψις τῆς σχέσεως τῶν μικρογραφιῶν τοῦ 11ου αἰ. πρὸς τὴν τέχνην τοῦ 14ου εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ παλαιότερα (Κοντακὼφ) καὶ θεμελιώδη ζητήματα τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ὅπερ ἀπετέλεσεν ἤδη τὸ κύριον θέμα τοῦ ὀγκώδους ἔργου τοῦ Millet (Recherches sur l'iconographie de l'Évangile).

Ἀφ᾽ ἑτέρου τὸ νὰ δέχεται ὡς μόνον κέντρον κατὰ τὸν 14ον αἰ. τὸ ἅγιον Ὄρος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου «μετεδόθη ἡ τέχνη εἰς Μακεδονίαν καὶ τὰς ἄλλας χώρας», δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ οὐχὶ ὡς νέα ἄποψις, ἀλλ᾽ ὡς ἄγνοια τῶν καλλιτεχνικῶν κέντρων τῆς ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων· (Πρβλ. διὰ τὴν σημασίαν τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν 14ον αἰ. τὰ τοῦ Tafrali, τῆς Κων/πόλεως τὰ τῶν: Aïnalov, Ebersolt, Millet καὶ Diehl, Manuel β΄ ἔκδ. σελ. 791).

Ἡ διάκρισις τέλος Μακεδονικῆς καὶ Κρητικῆς σχολῆς ζωγραφικῆς ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ προσώπου πλημμελῶς ἐξετέθη, αὐθαίρετος δὲ εἶναι καὶ ἡ ἀνακήρυξις ἀρχηγοῦ τῆς Κρητικῆς σχολῆς, ὡσὰν αὕτη νὰ περιωρίζετο εἰς τὸν Ἄθω.

Εἰς τἀνωτέρω ἀντιπαρατηρεῖ ὁ κ. Καλογερόπουλλος ὅτι, ὁμιλῶν περὶ τῶν πλανῶν καὶ διαστροφῶν, ἠθέλησε νὰ τονίσῃ ὅτι αὗται σκοπίμως διεδόθησαν. Πανσέληνος εἶπεν ἔπειτα καὶ τοιχογραφίαι Πρωτάτου πρέπει νὰ

χωρισθῶσι. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραδεχθῶμεν τὸν αὐτὸν τεχνίτην ἔργων, τὰ ὁποῖα τεχνικῶς διαφέρουσιν ἀλλήλων ἐν πολλοῖς.

Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ καθολικοῦ τῆς Μονῆς Βατοπεδίου ἀπεδίδοντο εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων οὐχὶ ἀνεπιφυλάκτως, ἀλλὰ μετὰ δισταγμοῦ καὶ μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν ὅτι ἔχουσιν ἀνανεωθῆ σχεδὸν πᾶσαι. Αὐτὸς ὅμως εὗρεν ἀλωβήτους πλείστας παλαιάς, ὧν τὴν παλαιότητα δύναται εὐκολώτατα ν᾽ ἀποδείξῃ εἰς καλλιτέχνης.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς μικρογραφίας τοῦτο ἠθέλησε νὰ τονίσῃ ὅτι δύναται ἡ καταπληκτικὴ ὁμοιότης πολλῶν τοιχογραφιῶν πρὸς μικρογραφίας ἐν ὡρισμένοις κώδιξι ν᾽ ἀγάγῃ εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς ἀντιγραφῆς ἐκείνων ἐκ τούτων.

Τὸ Ἅγιον Ὄρος δὲν θεωρεῖ ὡς μοναδικὸν κέντρον τέχνης κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα, θαυμάζει ὅμως τὴν ἐν αὐτῷ καλλιτεχνικὴν ἀκμὴν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον.

Ὁμιλῶν περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν χρωμάτων διαφόρων εἰκόνων ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι τὰ εἰς τὸν Πανσέληνον ἀποδιδόμενα ἔργα διΐστανται ῥυθμικῶς τὰ μέγιστα, ἡ διαφορὰ δ᾽ αὕτη ὑποδεικνύει διαφόρους τεχνίτας, μαθητὰς τοῦ Ἀντωνίου, κατ᾽ αὐτόν.

Νομίζει τέλος ὅτι ὁ Ἀντώνιος ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς σχολῆς καὶ ἐπιφυλάσσεται ν᾽ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐν τῇ τέχνῃ θέσιν αὐτοῦ ὡς ἄλλοτε ἀποκατέστησε καὶ τὴν τοῦ Δαμασκηνοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ σημειοῦνται ὅσα ἐγράφησαν κατὰ τὸ 1927 ἑλληνιστὶ ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ σχετίζονται μὲ τὸν ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἐπιδιωκόμενον ἐπιστημονικὸν σκοπόν. Ταῦτα ἀναφέρονται οὐ μόνον εἰς τοὺς Βυζαντινούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνους. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ ἡ ἐκδίδουσα Ἐπιτροπὴ παρακαλεῖ πάντα Ἕλληνα δημοσιεύοντα σχετικὰς μελέτας, ὅπως ἀποστέλλῃ ἀντίτυπον αὐτῶν πρὸς τὸν Γεν. Γραμματέα τῆς Ἑταιρείας κ. Φ. Κουκουλὲν εἰς Ἀθήνας ὁδ. Μεθώνης 45.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΓΛΩΣΣΑ — ΙΣΤΟΡΙΑ — ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Ἀβούρη Ἀνδρ. Ζακυνθινὰ ἔθιμα. Τὸ ἤβρεμα. (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σ. 1135 καὶ 1136.)

Ἀθηναγόρα Μητροπ. Παραμυθίας. Αἱ ἱεραὶ μοναὶ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἑλλάδος ἐν γένει καὶ αἱ πρὸς τὸ Ἔθνος ἀνεκτίμητοι ὑπηρεσίαι αὐτῶν. Ἐν Ἀθήναις Σελ. 25.

Αἰγινήτου Δ. Ἡ μεταρρύθμισις τοῦ ἡμερολογίου εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν. (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Πρακτικὰ τοῦ ἔτους 1927 τεῦχος Β′ σ. 57 - 86.)

» » Τὸ Πασχάλιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. (Αὐτόθι σ. 86 - 94.)

Ἀκαίρου Ἀφελοῦς. Ἡ σμίκρυνσις τοῦ Σολωμοῦ. Ἀθῆναι 1927 Σελ. 43.

Ἀμάντου Κ. Νέα ἔγγραφα περὶ τοῦ Ῥήγα Βελεστινλῆ. (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Πρακτικὰ τοῦ ἔτους 1927 τεῦχ. Ε′. σ. 305 - 312.)

» » Ἡ Μονὴ τοῦ Σινᾶ ἐν Ἀραβίᾳ. (Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1927 σ. 145 - 167.)

» » Ἀπὸ τὸ Β′ Βυζαντινολογικὸν συνέδριον τοῦ Βελιγραδίου. (Ἐλεύθερον Βῆμα τῆς 28ης Ἀπριλίου 1927 ἀρ. φύλλ. 1817.)

Ἀμπελορράβδη Δ. Σπυρ. Ἰωσὴφ δὲ - Βιάζης. Ζάκυνθος 1927 Σελ. 10.

Ἀναγνωστοπούλου Γ. Σύντομος ἱστορία τῶν γλωσσικῶν μελετῶν — Ἐναρκτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς γλωσσολογίας. (Ἀθηνᾶ τόμ. 39 σ. 73 - 100.)

Ἀνδρεάδου Α. Ἡ στρατολογία τῶν ὑπαλλήλων καὶ τὰ Πανεπιστήμια εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. (Ἀρχεῖον οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐπιστημῶν τόμ. 7 σ. 337 - 358.)

» » Τὸ σύγχρονον Ἑλληνικὸν θέατρον. (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σ. 1067 - 1075).

Ἀντύπα Φαίδρου. Δύο ἀνέκδοτα παραμύθια. (Ἀνδριακὸν Ἡμερολ. 1927 σ. 119 - 120).

Ἀνωνύμου. Ἑκατονταετηρὶς Φαβιέρου. Ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 33.

» Γλωσσικὰ μνημεῖα τῆς νήσου Λέρου (Ραδάμανθυς ἔτ. 12 τεῦχ. 5 σ. 6.)

» Ἤθη καὶ ἔθιμα Καστελλορίζου (Μεγίστης). (Αὐτόθι σ. 14 καὶ 15.)

» Ἄνδριος ὁπλαρχηγὸς τοῦ ἀγῶνος 1821. (Ἀνδριακὸν ἡμερολόγιον 1927 σ. 30 καὶ 31.)

Βαμβάκου Σωκρ. Ἱστορία τοῦ χωρίου Ἅγιος Λαυρέντιος ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι σήμερον. Ἀθῆναι 1927 Σελ. 126.

Βατοπεδινοῦ Ἀρκαδίου. Ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναὸς τῆς ἁγίας Παρασκευῆς. (Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τόμ. 11 σ. 365 - 367.)

Βέη Ν. Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν Βιβλιογραφίαν. (Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ τόμ. 2 σ. 127 - 147.)

Βερβενιώτη Γ. Σ. Δύο Ἑλληνισταὶ τῆς Ἀναγεννήσεως: Ἄγγελος καὶ Νικόλαος Βεργίτσης. (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σελ. 270 - 272, 347 - 349.)

» » Ἑλληνισταὶ τῆς Ἀναγεννήσωες. Μᾶρκος Μουσοῦρος. (Αὐτόθι σ. 792-797.)

Βιζουκίδου Π. Κ. Ἠπειρωτικῶν θεσμίων ἔρευνα. (Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ τόμ. 2 σ. 5 - 53.)

» » Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν Βιβλιογραφίαν. (Αὐτόθι σ. 110 - 126.)

Βλαχογιάννη Γιάννη. Ἱστορικὴ ἀνθολογία — ἀνέκδοτα γνωμικά — περίεργα — ἀστεῖα ἐκ τοῦ βίου διασήμων Ἑλλήνων 1820 - 1864. Ἀθῆναι 1927 Σελ. 344 + δ′.

Βουτερίδη Ἠλ. Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἐν Ἀθήναις 1927 τόμ. 2 Σελ. 240.

» » Ἡ ξένη ἐπίδραση στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. (Ἑλλ. Γράμματα τόμ. 1 σ. 165 - 172.)

Γεδεὼν Μανουήλ. Ἡμίγνωστοι σελίδες τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων. (Θεολογία τόμ. 5 σ. 110 - 123.)

» » Εἴκοσιν ἐτῶν ἐθνικὴ ἱστορία κατόπιν θυέλλης (1791 - 1811). (Αὐτόθι σ. 185 - 201, 281 - 299.)

Γενναδίου Ἰωάννου. Τὰ «Ἰωαννητικὰ χειρόγραφα», ἡ διαρπαγὴ καὶ ἀπεμπόλησις αὐτῶν. (Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ τόμ. 2 σ. 229 - 244.)

Γεωργίτση Ν. Ἡ Καραμπεριά. (Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ τόμ. 2 σ. 304 - 306.)

Γιαννοπούλου Νικ. Τὰ Μετέωρα, μελέτη ἱστορικὴ καὶ τοπογραφικὴ μετὰ πολλῶν εἰκόνων. Ἐν Βόλῳ 1926 Σελ. 105.

Γνευτοῦ Π. Τὰ ᾄσματα τῆς Ῥόδου. (Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις ἔτ. 20 τεῦχ. 231 σ. 11 καὶ 12.)

Γουγούση Χρ. Ἀνδρῶν πάνθεον, Μανωλάκης ὁ ἐκ Καστορίας. (Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τόμ. 11 σ. 435 - 441.)

Γουζέλη Δ. Ὁ Χάσης. Ἔκδοσις νεωτάτη. Ἐν Ἀθήναις 1927. Σελ. 142.

Δαμβέργη Ι. Οἱ Κρῆτές μου — διηγήματα, ἔκδοσις νέα. Ἐν Ἀθήναις 1927. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀριθ. 48 Σελ. 256.)

Δασκαλάκη Ἀπ. Τὰ αἴτια καὶ οἱ παράγοντες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 Μετ' εἰκόνων καὶ ἐγγράφων. Ἐν Παρισίοις 1927 Σελ. 117.

Δεινάκη Στυλ. Παρατηρήσεις εἰς τὸ λεξικὸν τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου τὸ ὑπὸ τοῦ Μ. Δέφνερ ἐκδοθέν. (Ἀθηνᾶ τόμ. 39 σ. 192 - 205.)

Δραγάτση Ἰακ. Τὰ γιαννάκια καὶ οἱ Κομπογιαννίταις. (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σ. 1141 - 1142)

Δραγούμη Ἴωνος. Ὁ Ἑλληνισμός μου καὶ οἱ Ἕλληνες 1903 - 1909 — Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς 1913. Ἀθήνα 1927 Σελ. 235 + ιε′.

Δροσίνη Γ. Ἡ ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου ἐντύπωσις ἐν Κ/πόλει. (Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1927 σ. 37 - 44.)

Ἐγκυκλοπαίδεια Μεγάλη Ἑλληνική. Τόμ. Α′ Α—Ἀθανασία, τόμ. Β′ Ἀθανασία ψυχῆς —Ἀκαδημεικός, τόμ Γ′ Ἀκαδημία — Ἀλλοδαπή. Ἐν Ἀθήναις 1927.

Ἐλευθερουδάκη Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν τόμ. Α′ Α — Ἄμωσις, τόμ. Β′ Αν — Βαρω. Ἐν Ἀθήναις 1927.

Ἐξαρχοπούλου Ν. Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Παιδαγωγικήν. Ἔκδοσις 2α ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 351 + κδ′.

» » Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τοῦ Pestalozzi. Ἐν Ἀθήναις, 1927 Σελ. 44.

» » Τὸ σχολεῖον καὶ ἡ μητρικὴ γλῶσσα. (Ἑρμῆς ἔτ. Η′. φύλλ. 282 σ. 482 - 485, 283 σ. 498 - 500 καὶ 284 σ. 514 - 517.)

Ζ. Δ. Α. Οἱ Αἰνιᾶνες Γεώργιος καὶ Δημήτριος. (Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις ἔτ. 20 τεῦχ. 236 σ. 8 καὶ 9.)

Ζακυθηνοῦ Διον. Ἀνέκδοτον δημοτικὸν τραγούδι τῆς Κεφαλληνίας. (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σ. 227 - 228.)

» » Περὶ τοῦ ὅρου «ἐντοίχια». (Αὐτόθι σ. 1006.)

Ζωγράφου Ζ. Σελίδες ἀπὸ τὸ 21 μας (ἀνέκδοτος ἱστορικὸς θρύλλος τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως). Ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 14.

Ζώη Λεων. Ἡ πόλις Ζακύνθου. (Αἱ Μοῦσαι ἔτ. 35 ἀρ. 796 σ. 1, 797 σ. 1 - 2, 800 σ. 1, 801 σ. 1 - 2, 802 σ. 1, 804 σ. 1, 805 σ. 1, 806 σ. 1, 807 σ. 1, 808 σ. 1 - 2, 809 σ. 1, 810 - 11 σ. 7, 812 σ. 1.)

» » Ἡ μήτηρ τοῦ Φωσκόλου (Αὐτόθι ἀρ. 808 σ. 2, 809 σ. 2, 810 - 11 σ. 5 - 6.)

» » Ὁ Φώσκολος καὶ τὸ ἔργον του. (Αὐτόθι ἀρ. 810 - 11 σ. 1 - 4.)

» » Μία πειρατεία κατὰ τὸ 1827. (Ραδάμανθυς ἔτ. 12 τεῦχ. 6 σ. 13.)

» » Ὁ Τιτιανὸς (Αὐτόθι τεῦχ. 7 σ. 6 - 7.)

» » Τὸ παράσημον τῆς περικνημίδος (Αὐτόθι τεῦχ. 9 σ. 5 - 7.)

» » Ἀνέκδοτα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα (Αὐτόθι τεῦχ. 17 σ. 10 καὶ 11, τεῦχ. 18 σ. 7, τεῦχ. 19 σ. 4, τεῦχ. 20 σ. 5 καὶ 6.)

» » Σπυρίδων Δὲ - Βιάζης (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σ. 282 - 290.)

Ζωηροῦ Νοεμῆς. Σκυριανὰ ἔθιμα. (Ἑλληνὶς ἔτ. 7 σ. 10-16, 33-36, 62-65.)

Θεοφανίδου Ι. Ἡ ἐκστρατεία τῶν Δαρδανελλίων. (Μεγάλη στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ ἐπιθεώρησις τόμ. 1 σ. 6 - 10, 23 - 26, 37 καὶ 38, 53 - 57, 68, 76, 85 καὶ 86, 100, 117 καὶ 118, 132, 141, 148 καὶ 149, 157 καὶ 158, 172, 181, 196, 212, 220, 228, 235 - 243, 261 καὶ 262.)

» » Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν. (Αὐτόθι σ. 187, 195, 211, 219, 227, 251, 259.)

Καιροφύλα Κ. Σολωμοῦ ἀνέκδοτα ἔργα, Ἀθῆνα 1927. Σελ. 169.

» » Σολωμοῦ ἀνέκδοτα ἔργα, [Ἀθῆναι] 1927. Ἔκδοσις δευτέρα. Σελ. 311.

» » Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὸ 1817. (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σελ. 273 - 276.)

» » Ὁ Ζακύνθιος Φώσκολος. (Αὐτόθι σ. 649 - 662.)

» » Ὁ Θερβάντες εἰς τὴν Ἑλλάδα. (Ἡρεμολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, 1927 σ. 321 - 340.)

Κακριδῆ Ι. Θ. Τὸ πρόβλημα τῆς ὀρθογραφίας μας. (Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1927 σ. 193 - 215.)

Καλομενοπούλου Νικοστρ. Περὶ τῶν ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ Βυζαντινοῦ στρατοῦ. (Μεγάλη στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ ἐγκυκλοπαιδεία τόμ. 1 σ. 49 - 50, 65 - 66, 73 - 74, 81 - 82.)

» Ἀμυντικὸς καταρτισμὸς τῶν Μικρασιατικῶν μετώπων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. (Αὐτόθι σ. 97 - 98.)

» Διατί παρήκμασε καὶ ἐξηφανίσθη ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. (Αὐτόθι σ. 105 - 106, 113 καὶ 114.)

» Στρατιωτικὴ ὀργάνωσις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. (Αὐτόθι σ. 129 - 130, 137 καὶ 138, 145 καὶ 146, 153 καὶ 154, 169, 177 καὶ 178, 185 καὶ 186, 193, 209, 225, 233 καὶ 234, 249, 257.)

Καμπούρογλου Δ. Γρ. Ἡ ἀφιλοκέρδεια τοῦ Νικηταρᾶ. (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Πρακτικὰ τοῦ ἔτους 1927 τεῦχ. Δ΄. σ. 206 - 216.)

» » Ἡ Δούκισσα τῆς Πλακεντίας. (Ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 172.)

» » Μελέται καὶ ἔρευναι τόμ. 1 τεύχ. Δ΄- Ε΄ Σελ. 241 - 415.

Καμπούρογλου Δ. Γρ. Ἡ ἐν Ἀθήναις Σχολὴ τοῦ Μητροπολίτου Μονεμβασίας. (Χριστιανικὸν Ἡμερολόγιον 1927 σ. 156 — 158.)

» » Ὁ Πετράκης. (Αὐτόθι σ. 229 — 231.)

Καρατζῆ Ἠλ. Ἐπιτομὴ τῆς ὀδοντιατρικῆς ἱστορίας. (Ἑλληνικὴ ἰατρικὴ ἔτ. 1 τεῦχ. 1ον σ. 49 - 52, 119 - 122, 195 - 200.)

Κοντογιάννη Π. Ἱστορικὰ ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν (ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν.) Ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 252 + ιστ΄.

» » Ἡ ἀγγλικὴ προστασία καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ Δημ. Μιαούλη. (Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1927 σ. 281 - 290.)

» » Πῶς ἐπολέμουν οἱ Ρουμελιῶται καὶ οἱ Σουλιῶται. (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σ. 341 - 343.)

Κοντούλη Ἀλεξ. Ὁ στρατηγὸς Ζερβονικόλας. (Μεγάλη στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ ἐγκυκλοπαιδεία τόμ. 1 σ. 191, 194, 210, 218, 226.)

» » Τὰ δώδεκα ἀρχοντόπουλα τῆς Κρήτης καὶ ὁ Δασκαλογιάννης. (Αὐτόθι σ. 252.)

Κορδάτου Ι. Κ. Ἀρχαῖες θρησκεῖες καὶ χριστιανισμός, Ἀθῆναι 1927. Σελ. 336. (Φιλοσοφικὴ καὶ κοινωνιολογικὴ βιβλιοθήκη Γ. Ι. Βασιλείου.)

Κουκουλὲ Φ. Βυζαντινὸν παραμύθι. Ἐν Ἀθήναις 1927 (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀριθ. 50 Σελ. 105.)

» » Τὰ σχολεῖα τῆς Κυνουρίας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος. (Ἀθηνᾶ τόμ. 39 σ. 101 - 170.)

» » Τοῦ δωκε — τὸ κοψε λάσπη καὶ τὰ ὅμοια.— (Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, 1927 σ. 221 - 243.)

» » Τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σ. 39 - 41.)

» » Τὸ Βυζαντινολογικὸν συνέδριον τοῦ Βελιγραδίου. (Αὐτόθι σ. 162-165.)

Κουτουπίδου Γ. Ἡ φιλανθρωπία παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς. (Πυθαγόρας ἔτος 5 τεῦχ. 3 σ. 112 καὶ 113.)

Κυριαζῆ Ν. Κυπριακαὶ παροιμίαι. (Κυπριακὰ Χρονικὰ τόμ. 5 σ. 83 - 156.)

Κυριακίδη Στίλπ. Οἱ ἀντρειωμένοι καὶ ἡ οὐρά των. (Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1927, σ. 499 - 511.)

Κωνσταντοπούλου Κ. Μιχαὴλ Λαχανοδράκων στρατηγὸς τῶν Θρακησίων. (Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1927 σ. 71 - 87.)

Κωτσάλου Ἡράκλειος. (Γενικὴ στρατιωτικὴ Ἐπιθεώρησις τόμ. 1 τεῦχ. 28 σ. 18 - 66.)

Λάβδα Ν. Στροφὲς ἀπὸ τὸν Ἀνδριώτικον μπάλον. (Ἀνδριακὸν Ἡμερολόγιον 1927 σ. 113.)

† *Λάμπρου Σπυρίδωνος.* Ἐπισκόπησις τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 41.

Λάσκαρι Μιχ. Λόγος ἐναρκτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1927. Σελ. 19.

» » Σημειώσεις περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πάργας κατὰ τὸν ιζ΄ αἰῶνα. (Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ τόμ. 2 σ. 170 - 172.)

Λογοθέτου Κ. Ὁ Σπινόζας καὶ ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ. (Ἀθηνᾶ τόμ. 39 σ. 3 — 55.)

Λουκοπούλου Δημ. Πῶς ὑφαίνουν καὶ ντύνονται οἱ Αἰτωλοί— Μετὰ προλόγου Στίλπωνος Κυριακίδου. Ἐν Ἀθήναις 1927 (Ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ βιβλιοθήκη ἀριθ. 1 Σελ. 158 + η΄.)

Μακρυμιχάλου Στεφ. Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία ὡς Τεκτονικὴ ὀργάνωσις. (Πυθαγόρας ἔτ. 5, τεῦχ. 3 σ. 97 — 107.)

Μαλακατὲ Σ. Χλωρὶς Σερίφου. (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σ. 1089 καὶ 1090.)

Μαλτέζου Κ. Περὶ διατονικῶν κλιμάκων. Ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς γενέσεως τῶν διατονικῶν κλιμάκων. (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Πρακτικὰ τοῦ ἔτους 1926, τεῦχος Β', σ. 104 - 111, 145 - 148.)

Μάργαρη Δ. Μιὰ ζωὴ γιὰ τὸν Ἑλληνισμό: Ἀμβρόσιος Φιρμῖνος Διδότος. (Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1927 σ. 437 - 451.)

Μαρίνη Ν. Π. Τὸ χωριό. (Λαογραφικὴ μελέτη). (Ν. Ἑστία, τόμ. 1 σελ. 788 - 792, 852 - 860, 929 - 933, 992 - 995.)

Μαρούλη Ὀδ. Τελευταία πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. (Μεγάλη στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμ. 1, σ. 3 - 5, 19 - 22, 35 καὶ 36, 43 καὶ 44, 51 52, 67 - 75, 83 καὶ 84, 99, 107 καὶ 108.

» » Εἰσβολὴ τοῦ Δράμαλη εἰς Πελοπόννησον. (Αὐτόθι σ. 115 καὶ 116, 131, 139 καὶ 140, 147, 155 καὶ 156, 171 καὶ 179.)

Μαυράκη Ε. Ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ ἐποχή του. Ἐν Ἀθήναις 1927. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἀριθ. 46 Σελ. 115.)

Μέγα Γ. Α. Παραμύθια. (Ἐκλογὴ Γ. Α. Μέγα, εἰκόνες Φ. Κόντογλου). Ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 159.)

Μέγα Α. Ε. Ἱστορία τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος. Μέρος Β'. Αἰῶνες γλωσσικῶν συζητήσεων. Ἐν Ἀθήναις Σελ. 616.

Μενάρδου Σ. Ποῖοι ἦσαν οἱ Τσάκωνες. (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Πρακτικὰ τοῦ ἔτους 1926, τεῦχος Γ'. σ. 260 - 265.)

Μινώτου Μαριέττας. Φώσκολος καὶ Ὁράτιος. (Ἰόνιος Ἀνθολογία ἔτ. 1 φυλλ. 3 - 4 σ. 2 - 5 φυλλ. 5 σ. 2 - 7.

» » Σπυρίδων δὲ Βιάζης. (Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις ἔτ. 20 τεῦχ. 233 σ. 5-9.)

Μιχαηλίδη Εὐγενίου. Σελὶς ἐκ τῆς Ἀραβικῆς φιλολογίας. (Φάρος ἔτος 7ον περίοδ Δ'. τεῦχ. 1 (134) σ. 14 καὶ 15.)

Μιχαηλίδου Μιχ. Νουάρου. Νομικὰ ἔθιμα τῆς νήσου Καρπάθου τῆς Δωδεκανήσου, ἤτοι παλαιαὶ τοπικαὶ συνήθειαι περὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου καὶ τοῦ κληρονομικοῦ θεσμοῦ τῶν πρωτοτοκίων, περὶ χρεωστικῶν συναλλαγῶν, πτωχεύσεων κλπ. εἰς ἃ προστίθενται καὶ τὰ ἐν τῇ λοιπῇ δωδεκανήσῳ ἐπικρατοῦντα παρόμοια ἄγραφα ἔθιμα, ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὰ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι καὶ ταῖς νήσοις αὐτῆς ἰσχύοντα ἄλλοτε συγγενῆ ἐπιτόπια ἔθιμα. Ἐν Ἀθήναις 1926 Σελ. 165.

Μουσελίμη Σπ. Γ. Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἠπείρου. (Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ τόμ. 2 σ. 201 - 205, 307 - 311.)

Μουστάκα Δ. Π. Ἡ ναυτιλία τῆς Ἄνδρου. (Ἀνδριακὸν Ἡμερολ. 1927 σ. 105 - 112.)

Μπαλάνου Δημ. Σίμου Εὐανθία Καΐρη. (Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, 1927 σ. 372 - 376.)

Νίδερ Κ.—Μαυρίδη Α. Ἡ ἐκστρατεία τῆς Οὐκρανίας. (Μεγάλη στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ ἐπιθεώρησις τόμ. 1 σ. 77 - 80, 89 - 93, 101 καὶ 102, 109 - 111, 119 - 122, 134 - 136, 142 - 144, 150 καὶ 151, 161 - 164, 174, 182 καὶ 183, 189 καὶ 190, 197 καὶ 198, 214, 217, 222, 230 καὶ 231, 244 καὶ 245, 253 καὶ 254.)

Νομικοῦ Χρ. Εἰσαγωγὴ στὴν ἱστορία τῶν Ἀράβων. Τὸ Ἰσλάμ — Οἱ κατακτήσεις (570 - 750). Ἀλεξάνδρεια 1927 Σελ. 308 + κα'.

Ξανθουδίδου Στ. Χάνδαξ — Ἡράκλειον. Ἐν Ἡρακλείῳ, 1927 Σελ. 157.

Ξηροποταμηνοῦ Εὐδοκίμου. Ἡ ἐν ἁγίῳ Ὄρει Ἄθῳ ἱερὰ Πατριαρχικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου (424 - 1925) μετὰ 17 εἰκόνων. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1926 Σελ. ;.

Π. Δ. Κ. Ἀντριώτικα λαϊκὰ τραγούδια. (Ἀνδριακὸν Ἡμερολόγιον 1927 σ. 114.)

Παναγιωτοπούλου Ι. Γενικὴ ἱστορία τῆς τέχνης τόμ. 2. Ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 349.

Παπᾶ Σπ. Ἡ Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου. (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σ. 913 - 919.)

Παπαδάκι Ν. Ι. Τὸ οἰκόσημον τοῦ χαρτοφύλακος καὶ ἡ μονὴ Χρυσοπηγῆς. (Περιοδικὸν δελτίον βιβλιοθήκης Κρητικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου, ἐν Χανίοις, ἔτ. 1, τεῦχ. 1, σ. 19 - 30.)

Παπαδοπούλου Ἀνθίμου. Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐν Ἀθήναις 1927. (Γλωσσικὴ ἐν Ἀθήναις Ἑταιρεία Σελ. 128.)

» Νεφοδιῶκται. (Ἡμελόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, 1927 σ. 269 - 277.)

Παπαδοπούλου Τζανῆ. Ἡ σαρκοφάγος τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. (Χριστιανικὸν ἡμερολόγιον 1927 σ. 205 — 208.)

» Τὸ συνέδριον τοῦ Βελιγραδίου καὶ ὁ Βυζαντινὸς πολιτισμός. (Ἐλεύθερον Βῆμα τῆς 23ης Ἀπριλίου 1927 ἀριθ. φύλλ. 1813.)

Παπαδοπούλου Χρυσ. Μητροπ. Ἀθηνῶν. Περὶ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἑλληνικῶν Ἀκαδημιῶν. (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Πρακτικὰ τοῦ ἔτους 1927 τεῦχ. Δ'. σ. 200 - 206.)

Παπαχριστοδούλου Πολυδ. Θρακικὲς ἠθογραφίες. Ἀθῆναι, 1927 σελ. 128.

Παπούλια Δ. Τὸ ἐν Βελιγραδίῳ συνέδριον τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν. (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Πρακτικὰ τοῦ ἔτους 1927, τεῦχ. Ε'. σ. 245 - 254.)

Πασχάλη Δημ. Ἡ Ἄνδρος ἤτοι ἱστορία τῆς νήσου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, τόμος Β'. Ἀπὸ τῆς Φραγκοκρατίας μέχρι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 446.

» » Λατῖνοι ἐπίσκοποι Ἄνδρου (1208 - 1710). Ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 27.

» » Ἄνδριοι βιβλιογράφοι καὶ κωδίκων κτήτορες κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας. (Ἀνδριακὸν Ἡμερολ. 1927 σ. 35 - 60.)

» » Ὁ βασιλεὺς τῆς Μήλου (1677 - 1680). Ὀλίγαι σελίδες ἀπὸ τὰς Τουρκοκρατουμένας Κυκλάδας. (Αὐτόθι σ. 131 - 142.)

Πεζοπούλου Ἐμμ. Τοπωνυμίαι τῆς νήσου Ἄνδρου. (Ἀνδριακὸν Ἡμερολ. 1927 σ. 147 - 157.)

Περιστιάνη Ἱερ. Αὐτοκρατορικὸν μονόγραμμα τοῦ Σουλτάνου Μαχμοὺτ Χάν. (Κυπριακὰ Χρονικὰ τόμ. 5 σ. 1 - 4.)

» » Βεράτιον τοῦ Πάφου Χαρίτωνος 1827. (Αὐτόθι σ. 5 - 13.)

» » Τὸ φιρμάνιον τοῦ Μητροπολίτου Κιτίου Μελετίου 1826. (Αὐτόθι σ. 14 - 23.)

» » Ἡ Ν. Πάφος. (Αὐτόθι σ. 24 - 43.)

Πηλαβάκη Κ. Ὁ θρῆνος τῆς Παναγίας. (Κυπριακὰ Χρονικὰ τόμ. 5 σ. 72 - 82.)

Πολίτου Ν. Γ. Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία, κατάλογος τῶν ἐν Ἑλλάδι ἢ ὑπὸ Ἑλλήνων ἀλλαχοῦ ἐκδοθέντων βιβλίων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1907 — Γ'. 1911 - 1920 (α'. μέρος). Ἐκδίδεται ἐκ τῶν καταλοίπων ἐπιμελείᾳ Στίλπωνος Π. Κυριακίδο, δαπάνῃ τοῦ Ἀθήνησι Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 320.

Ράλλη Κ. Ἐγχειρίδιον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἰσχὺν αὐτοῦ. Τεῦχος Α'. 1927 Σελ. 275.

Ρεμπέλη Χαρ. Δημοτικὰ τραγούδια Βούρμπιανης. (Ῥαδάμανθυς ἔτ. 12 τεῦχ. 3 σ. 14, τεῦχ. 12 σ. 6.)

Ροδᾶ Μιχ. Πῶς βλέπω τὴν Ἑλλάδα. (Πελοπόννησος—1925) τόμος πρῶτος. Ἐν Ἀθήναις 1927. Σελ. 311.

Ρούκα Αἰκατερίνης. Αἱ ἡμέραι τῆς Λιαριγκοβινῆς. (Ἑλληνὶς ἔτ. 7 σ. 182-185, 237-239.)

Σαλούτση Ἀγγέλ. Γιὰ κείνους ποῦ θαυμάζουνε τὸν Δὲ-βιάζη. (Ραδάμανθυς ἔτ. 12 τεῦχ. 11 σ. 10 καὶ 11. τεῦχ. 12 σ. 10 καὶ 11.)

Σαραντῆ Ἐλπινίκης. Παναγία ἡ Χελιδονοῦ. (Ἑλληνὶς ἔτ. 7 σ. 37.)

Σάρρου Δ. Μ. Γράμματα ἀναφερόμενα εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργης. (Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ τόμ. 2 σ. 269-285.)

» » Ζαγοριακῶν Θεσμίων ἔρευνα. (Αὐτόθι σ. 286-303.)

Σιγούρου Μ. Καραϊσκάκης. (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σ. 68-71.)

Σκαλιέρη Γ. Ἀραβία καὶ Αἴγυπτος. (Νέα ἐποχὴ ἔτ. 3ον τεῦχ. 117 σ. 247 καὶ 248, 118 σ. 263 καὶ 264.)

» Οἱ Ἑλληναλβανοὶ (Αὐτόθι τεῦχ. 121 σ. 309 καὶ 310, 122 σ. 326—328, 123 σ. 338—340, 124 σ. 357—359, 125 σ. 370, 126 σ. 383—384.)

» Ἐθνογραφικαὶ σελίδες. Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας. Τὸ κλῖμα καὶ ἡ δικαιοδοσία του. Ἀθῆναι 1927 Σελ. 102.

Σούλη Χρ. Τὰ τραγούδια τοῦ Λαζάρου. (Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ τόμ. 2 σ. 182-200.)

Συνοδινοῦ Πολ. Μητροφάνης Γρηγορᾶς. (Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ τόμ. 2 σ. 302-303.)

Τατάκη Β. Θρῆνος τῆς Παναγίας. (Κυπριακὰ Χρονικὰ τόμ. 5 σ. 65-72.)

Τιπάλδου Γ. Ε. Ἡ γενεαλογία καὶ τὸ οἰκόσημον τοῦ Φωσκόλου. (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σ. 1143-1145.)

Τσιχλάκη Τηλ. Οἱ διαπρέψαντες λόγιοι Κρῆτες εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. (Ραδάμανθυς ἔτ. 12 τεῦχ. 7 σ. 5 καὶ 6, 8 σ. 5, 12 σ. 5 καὶ 6, 13 σ. 5, 17 σ. 5-7, 18 σ. 3 καὶ 4.

» » Δημοτικὰ ᾄσματα Καστελλορίζου. (Αὐτόθι τεῦχ. 8 σ. 8, 9 σ. 8.)

Τωμαδάκι Ν. Τὸ τραγοῦδι τοῦ Θοδωρομανώλη. (Περιοδικὸν δελτίον βιβλιοθήκης Κρητικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου ἐν Χανίοις ἔτ. 1 τεῦχ. 1 σ. 31-35.)

» » Στυλιανὸς Ζαννουδάκης. (Αὐτόθι σ. 36-48.)

Φάβη Βασ. Συμβολὴ εἰς τὰ τοῦ Ἡσυχίου. (Ἀθηνᾶ τόμ. 39 σ. 219-242.)

Φαλτάϊτς Κ. Οἱ πλανόδιοι Ἠπειρῶται τεχνῖται. (Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις ἔτ. 20 τεῦχ. 240 σ. 6-8.)

» » Τὸ πρόβλημα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Ἑλληνικὸ ἢ γύφτικο; (Λαογραφικὸ σχεδίασμα). Ἀθῆναι 1927 Σελ. 32.

Φιλήντα Μ. Γλωσσογνωσία καὶ γλωσσογραφία Ἑλληνικὴ τόμ. Γ'. Ἀθήνα Σελ. 276.

Φιλίππου Λοΐζου. Ἡ Τουρκικὴ ἐκστρατεία πρὸς κατάληψιν τῆς Κύπρου (1570) (Κυπριακὰ Χρονικὰ τόμ. 5 σ. 44-47.)

» » Ἀνέκδοτον ἡμερολόγιον Φιλίππου Γεωργίου. (Αὐτόθι σ. 48-61.)

Φωκᾶ Δημ. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου. Ἐν Ἀθήναις 1927. (Ἐπιτροπὴ ἑκατονταετηρίδος Σελ. 126.)

Φωστίνη Μαρ. Θρύλοι Κρανιδιοῦ. (Ἑλληνὶς ἔτ. 7 σ. 151 καὶ 152.)

Φωτιάδη Ε. Π. Ρήγα Βελεστινλῆ, Ὀλυμπιὰς ἔκδ. Λ. Ἀστέρης [βιβλιοκρισία]. (Ἑλλ. γράμματα τόμ. 1 σ. 252-253).

» » Ἀνέκδοτη παραλλαγὴ τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἄρτας. (Αὐτόθι σελ. 449).

Φωτιάδου Π. Σ. [Διονυσίου ἢ Λογγίνου] Περὶ ὕψους, ἔκδοσις μετὰ εἰσαγωγῆς, κριτικῶν ὑποσημειώσεων, λεξικοῦ, πίνακος, κλ. Ἀθῆναι 1927 Σελ. 139.

Χαριτάκη Γ. Ἡ Ἑλληνικὴ Βιομηχανία. Ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 246.

Χατζιδάκι Γ. Ν. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης—περὶ τῆς γενικῆς. (Ἀθηνᾶ τόμ. 39 σ. 58-72.)

Χατζιδάκι Γ. Ν. Ἀπάντησις πρὸς τὸν κ. Διδάκτορα W. Beschewliew. (Αὐτόθι σ. 171-191.)

» » Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Πρακτικὰ τοῦ ἔτους 1926 τεῦχος Γ'. Ὀκτώβριος - Δεκέμβριος σ. 214-221.)

» » Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. (Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, 1927 σ. 135-143.)

» » Τοπωνυμίαι τοῦ χωρίου Μύρθιο. (Περιοδικὸν δελτίον βιβλιοθήκης Κρητικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου ἐν Χανίοις ἔτος 1 τεῦχ. 1 σ. 3-7.)

Χρηστοβασίλη Χ. Ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς — Διηγήματα. Ἀθήνα 1927 Σελ. 190.

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Ἀθηναγόρα Μητροπ. Παραμυθίας. Οἱ ἐξωκατάκοιλοι ἄρχοντες τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας [βιβλιοκρισία]. (Θεολογία τόμ. 5 σελ. 346-357.)

Ἀνδρεάδου Γεωργ. Τὰ κατὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου φαινόμενα τῆς φύσεως. (Χριστιανικὸν Ἡμερολόγιον 1927 σ. 113—120.)

Ἀνωνύμου. Ἐπίσημα ἀνέκδοτα ἔγγραφα— Ἐπιστολὴ Γρηγορίου Β'. Ἀλεξανδρείας (1308-1332). (Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος τόμ. 26 σ. 97-99.)

Ἀριστάρχου Διοκαισαρείας. Γαβριὴλ ὁ Σεβῆρος Μητροπολίτης Φιλαδελφείας. (Ν. Σιὼν τόμ. 22 σ. 3-18, 210-222, 338-345, 493-499, 658-673.)

Βασιλείου Ἀπαμείας. Ὁ καθαγιασμὸς τῶν τιμίων δώρων. (Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τόμ. 11 σ. 248-250.)

Βαφείδου Φιλαρέτου. Ἡ ἀγάπη καὶ τὰ ἔργα αὐτῆς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ. (Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τόμ. 11 σ. 214-225, 259-265, 314-341, 343-367.)

Γαλανοῦ Μιχ. Τὰ μετὰ τὸν Καποδίστριαν ἐκκλησιαστικὰ ἐν Ἑλλάδι διάφορα τῶν ἐν Βαυαρίᾳ. (Χριστιανικὸν ἡμερολόγιον, 1927 σ. 77 — 79.)

Γεδεὼν Μανουήλ. Τοπικὰ ἑορτολόγια. (Χριστιανικὸν Ἡμερολόγιον 1927 σ. 209—215.)

Γερμανοῦ Θυατείρων. Ἡ τελετὴ τῆς Ἰνδίκτου ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἐποχῇ. (Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τόμ. 11 σ. 363-365.)

Δεληγιάννη Γ. Καλλινίκου Γ'. Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολαὶ καὶ ἄλλα ἔγγραφα ἐκ τῶν κωδίκων τῆς βιβλιοθήκης Ζαγορᾶς. (Θεολογία τόμ. 5 σ. 76-80, 254-256.)

Δημητρίου Χρυσοστόμου. Οἱ Ἐξωκατάκοιλοι ἄρχοντες τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, Ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 57. (Texte und Forschungen zur byzantinisch-Neugriechischen Philologie N° 7.)

Διαμαντοπούλου Ἀδαμαντ. Ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδος καὶ ἡ Λατινικὴ Οὐνία ἐν Ἀνατολῇ. Ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 29.

Εὐστρατιάδου Σωφρονίου. Ὁ Καμπανίας Θεόφιλος. (Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ τόμ. 2 σ. 54-97, 245-268.)

Θέμελη Τ. Π. *Ἀρχιεπ. Ἰορδάνου.* Περὶ Γεθσημανῆς. (Νέα Σιὼν τόμ. 22 σ. 19—32, 65—88, 160—175.)

» » Τὸ πραιτώριον (Αὐτόθι σ. 193—209, 257—275.)

» » Ἡ ὁδὸς τοῦ μαρτυρίου (Αὐτόθι σ. 321—337.)

» » Οἱ μεταξὺ τοῦ Πραιτωρίου καὶ τοῦ Γολγοθᾶ Ἅγιοι Τόποι. (Αὐτόθι σ. 425—435, 449—467.)

Θέμελη Τ. Π. Πῶς ἔβλεπεν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος τοὺς ἁγίους τόπους. (Αὐτόθι σ. 641-657.)

Θεοδούλου Νικολάου Ἀρχιμ. Ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἐκκλησίας Ἀντιοχείας. (Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος τόμ. 26 σ. 218 — 233.)

Ἱερείδου Φιλοθέου. Εἶνε τὸ «περὶ τριῶν ἐν οὐρανῷ μαρτύρων» γνήσιον Ἀποστολικὸν χωρίον; (Θεολογία τόμ. 5 σ. 224 — 237, 300 — 310.)

» » Ὑπόμνημα εἰς τρίτην ἐπιστολὴν Ἰωάννου. Ἐν Πειραιεῖ 1927 Σελ. 110.

Ἱππολύτου Ἀρχιμ. Μία ἐν Παρισίοις σύνοδος κατὰ τὸν δ' αἰῶνα. (Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος τόμ. 26 σ. 239—240.)

Κ. Μ. Ἱεροσολυμιτικὸν κανονάριον. (Νέα Σιὼν τόμ. 22 σ. 161 — 177.)

Κακογιάννη Ἀρσενίου. Ἀρχιμ. Ἡ βασίλισσα Σαβᾶ ἢ βασίλισσα Νότου ἐν τῇ ἁγιογραφίᾳ. (Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος τόμ. 26 σ. 202—217.)

Καλλινίκου Κωνστ. Εἰσαγωγὴ εἰς τὸν ἱερὸν ψαλτῆρα. (Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος τόμ. 26 σ. 66 — 96, 161 — 201.)

Καλλίστου Ἀρχιμ. Εἰσχώρησις ἑτέρων Χριστιανικῶν ἐθνῶν εἰς τὰ ἱερὰ προσκυνήματα κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. (Νέα Σιὼν τόμ. 22 σ. 33—48, 129—144.)

» » Ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς ἁγίοις τόποις μεταξὺ τῶν διαφόρων Χριστιανικῶν ἐθνῶν κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΔ'. αἰῶνος καὶ κατὰ τὸν ΙΕ'. αἰῶνα. (Αὐτόθι σ. 293 - 310, 355 - 401, 513 - 526.)

Καλογεροπούλου Διον. Ἀκοίμητος. (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σ. 803 — 804.)

Καρπαθίου Ἐμμ. Ἀρχιμ. Τὸ σύγχρονον κήρυγμα. (Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τόμ. 11 σ. 81 - 88, 367 - 373, 385 - 391, 421 - 427.)

Κουρίλα Εὐλογίου Λαυριώτου. Ἀλέξανδρος ὁ Λυκοῦργος. (Θεολογία τόμ. 5 σ. 135 - 156, 328 - 341.)

Λαυριώτου Σπυρίδωνος. Ἔγγραφα περὶ τῆς μονῆς Περιστερῶν καὶ τινων μονῶν Θεσσαλονίκης. (Θεολογία τόμ. 5 σ. 257 - 267.)

Λέφα Π. Τὸ λευκὸν καλυμαύχιον τῶν Ῥώσσων Μητροπολιτῶν καὶ τὸ διάδημα τῶν μονομάχων τῶν Τσάρων. (Χριστιανικὸν Ἡμερολόγιον σ. 179—189.)

Λούβαρι Ν. Ἡ θρησκεία τοῦ Βάγνερ. Ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 98.

» » Νίτσε ὁ προφήτης μιᾶς νέας θρησκείας. Ἀθῆναι 1927 Σελ. 102.

Μαζαράκη Γερασ. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. (Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος τόμ. 26 σ. 9 - 40, 129 - 160.)

Μαντούδη Ἀνδρ. Ἡ πόλις Πέτρα πρωτεύουσα τῆς Ἐδώμ. (Χριστιανικὸν Ἡμερολόγιον 1927 σ. 121 — 125.)

Μελετίου Μητροπ. Μεσσηνίας. Καὶ πάλιν ἡ ποινὴ τῆς Ἐκπτώσεως τῶν ἐπισκόπων. (Θεολογία τόμ. 5 σ. 81 - 85.)

Μιχαηλίδου Ε. Ἡ ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἐν τῇ Ἀραβικῇ ἱστοριογραφίᾳ. (Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος τόμ. 26 σ. 100 - 104, 241 - 243.)

Μπαλάνου Δ. Σ. Ἀνακοινώσεις καὶ ὁμιλίαι ἐν τῷ θρησκευτικῷ συνεδρίῳ τῆς Λωζάνης. Ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 21.

Μπρασιώτου Παναγ. Ἑβδομηκοντολογικὰ μελετήματα. Β'. Ἡ γλῶσσα τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' (Θεολογία τόμ. 5 σ. 56 - 75.)

Ναρκίσσου Ἀρχιμ. Ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης. (Ν. Σιὼν τόμ. 22 σ. 105 - 114.)

Νινολάκι Ἀγαθαγγέλου Ἐπισκόπου. Αἱ ἐκτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ παραδόσεις περὶ τῆς πλάσεως καὶ πτώσεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπου. Ἐν Χανίοις 1927.

Παντοκρατορινοῦ Ἀθανασίου Ἀρχιμ. Δύο ἀκολουθίαι εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον [ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 175 χειρ. τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος]. (Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τόμ. 11 σ. 371 - 384.)

Παπαδοπούλου Χρυσοστ. Μητροπ. Ἀθηνῶν. Σχέσεις ὀρθοδόξων καὶ διαμαρτυρομένων ἀπὸ Ἱερεμίου Β'. μέχρι Κυρίλλου Λουκάρεως. (Νέα Σιὼν τόμ. 22 σ. 1 - 78, 129 - 144, 139 - 209.)

» Οἱ μάρτυρες τοῦ ἐπὶ Δεκίου διωγμοῦ. (Θεολογία τόμ. 5 σ. 5 - 18.)

» Ὁ ἐπὶ Γάλλου καὶ Οὐαλεριανοῦ σφοδρὸς διωγμὸς κατὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ μετ' αὐτὸν ἐπικρατήσασα εἰρήνη. (Αὐτόθι σ. 97 - 109.)

» Ἀποκατάστασις τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας Κύπρου κατὰ τὸν ΙϚ'. αἰῶνα. (Αὐτόθι σ. 238 - 253.)

Παπανούτσου Εὐαγγ. Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς θρησκείας. (Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου.) Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1927 Σελ. 145.

Παρασκευαΐδου Θεολ. Ἀρχιμ. Πραγματεία περὶ τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος. Ἐν Ἀθήναις 1927 Σελ. 127.

Πασχάλη Δ. Ἀναγραφὴ χρονολογικὴ τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρῳ. (Θεολογία τόμ. 5 σ. 157 - 171, 202 - 223, 311 - 327.)

Πολάκη Παρθενίου Ἀρχιμ. Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος ἀρχιεπίσκοπος Σύρου καὶ Τήνου. (Νέα Σιὼν τόμ. 22 σ. 49 - 57, 89 - 104, 145 - 159, 223 - 242, 276 - 292, 527 - 544, 674 - 682.)

Στεφανίδου Βασ. Αἱ ἱστορικαὶ προϋποθέσεις τῆς κατὰ τὴν 4ην ἑκατονταετηρίδα ἀκμῆς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας—Λόγος εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν ἱδρυτῶν, εὐεργετῶν καὶ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου ῥηθεὶς ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν αὐτοῦ τῇ 30ῃ Ἰανουαρίου 1927 ἐντολῇ τῆς Συγκλήτου. Ἐν Ἀθήναις 1927. (Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Σελ. 25.)

Συνοδινοῦ Πολυκ. Μητροπ. Γόρτυνος. Εὐγένιος Διογενείδης. (Θεολογία τόμ. 5 σ. 42-55.)

» » Ὁ Ἀρδαμερίων (κατόπιν Γορτύνης) Ἰγνάτιος. (Αὐτόθι σ. 126 - 128.)

» » Ὁ Μεθώνης Ἄνθιμος (Καράκαλος). (Αὐτόθι σ. 342 - 344.)

Φιλιππίδου Λεων Ι. Ἡ περὶ μεταγραφῶν θεωρία τοῦ Franz X. Wutz. (Νέα Σιὼν τόμ. 22 σ. 346 - 370, 402 - 424, 468 - 492, 545 - 561, 683 - 692.)

Φωκυλίδου Ἰωάννου. Ἡ ἱερὰ Λαύρα τοῦ ἡγιασμένου, ἤτοι ἱστορία τῆς Λαύρας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων καὶ ἱστορία πάντων τῶν ἐν αὐτῇ διαπρεψάντων πατέρων μετὰ ἀναγραφῆς τῶν ἔργων αὐτῶν. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1927 Σελ. 663 + πα'.

ΤΕΧΝΗ

Γιαννοπούλου Νικ. Χριστιανικαὶ ἀρχαιότητες ἐν Μαγνησίᾳ τῇ Θεσσαλικῇ. (Δελτ. Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρ. Περίοδ. Β' τόμ. Δ' σ. 14 - 24.)

Ζωγράφου Παντ. Χριστιανικὴ Εὔβοια. (Δελτ. Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρ. Περίοδ. Β'. Τόμ. Δ'. σ. 1 - 13.)

Ξυγγοπούλου Ἀνδρ. Τυχαῖα εὑρήματα ἐν Μακεδονίᾳ. (Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τόμ. 9 [1924 - 25] σ. παραρτ. 64 - 67.)

Καμπούρογλου Δ. Γρ. Ἡ νέα ψηφιδογραφία τοῦ Δαφνίου. (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σ. 530-531.)

Ὀρλάνδου Ἀναστ. Μοναστηριακὴ ἀρχιτεκτονικὴ — κείμενον καὶ σχέδια — Ἐν Ἀθήναις 1927. (Δημοσίευμα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας Σελ. 88.)

'Ορλάνδου 'Αναστ. Προστομιαῖον τοῦ μουσείου Ἡρακλείου. ('Αρχαιολογικὸν Δελτίον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τόμ. 9 [1924-25] σ. 188-191.)
» » Φραγκικὴ σφραγὶς ἐκ Δαφνίου. (Αὐτόθι σ. 192.)
» » Μνημεῖα τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου: Ἡ «Κόκκινη Ἐκκλησιά» (Παναγία Βελλᾶς), ('Ηπειρωτικὰ Χρονικὰ τόμ. 2 σ. 153-169.)
» » Μεσαιωνικὰ μνημεῖα Ὠρωποῦ καὶ Συκαμίνου. (Δελτ. Χριστ. 'Αρχαιολ. Ἑταιρ. Περίοδ. Β'. τόμ. Δ' σ. 25-52.)
Π[ρωτοπάτση] Α. Τὰ μνημεῖα τοῦ Δαφνίου. (Ἑλλ. Γράμματα τόμ. 1 σ. 66-68.)
Σωτηρίου Γ. Α. Εὑρετήριον τῶν μεσαιωνικῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος. Μέρος Α'. Ι Μεσαιωνικὰ μνημεῖα 'Αττικῆς. Α' 'Αθηνῶν. (Δημοσίευμα τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων.) 'Εν 'Αθήναις 1927 Σελ. 58.
» » Τέχνη τοῦ ἁγ. Ὄρους. ('Εγκυκλ. Λεξ. 'Ελευθερουδάκη. Α'. σ. 436-440.)
» » Τὸ Κάστρον τῶν Ρηγῶν τῆς Ἠπείρου. ('Ηπειρωτικὰ Χρονικὰ τόμ. Β'. 1927 σ. 98-109.)
» » Ἡ Σπηλιὰ τῆς Πεντέλης. ('Ημερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1927 σ. 45-59.)
» » Σημασία τῆς εἰκονογραφήσεως τοῦ ὀρθοδόξου Ἑλληνικοῦ ναοῦ. Οἱ εἰκονογραφικοὶ κύκλοι. (Χριστιανικὸν Ἡμερολόγιον 1927 σ. 159-169.)
» » Τὸ Μουσεῖον Ζακύνθου καὶ ἡ Ἑπτανησιακὴ τέχνη. (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σ. 1033-1037.)
» » Ὁ ἱερὸς Βυζαντινὸς ναὸς τῆς Παναγίας τῆς ἀχειροποιήτου (Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἔτος 11 σ. 202 καὶ 203.)
Φιλαδελφέως 'Αλεξ. 'Ανασκαφαὶ Νικοπόλεως. Τὸ χριστιανικὸν ἵδρυμα τοῦ 'Αλκισῶνος. (Δελτ. Χριστ. 'Αρχαιολ. Ἑταιρ. Περίοδος Β' τόμ. Δ' σ. 46 ἑ.)
Χατζημιχάλη 'Αγγελικῆς. Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη—Τρίκερι. Βόλος 1927 Σελ. 11. (Ἔκδοση ἀρ. 1 Περιοδικοῦ «Φιλότεχνος».)
» » Ἡ Λαϊκή μας τέχνη. Ἡ σημασία της. (Ἑλλ. Γράμματα τόμ. 1 σ. 18-21.)
» » Οἱ Σαρακατσαναῖοι. Τὰ διακοσμητικὰ θέματα στὴν κεντητική τους τέχνη. (Ν. Ἑστία τόμ. 1 σ. 28-33.)

Νέος Ἑλληνομνήμων τόμ. ΚΑ'.

'Επιστολαὶ τοῦ Βιενναίου κώδικος Phil. gr. 342 σ. 3-29. — Σημειώσεις περὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Βενετοκρατίας σ. 30-37. — Ὁ ὑπ' ἀριθ. 668 κῶδιξ τῆς μονῆς Πάτμου σ. 38-42. — Ἔρευναι ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις καὶ ἀρχείοις Ρώμης, Βενετίας, Βουδαπέστης καὶ Βιέννης σ. 43-52. — Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΡΟΣΤ'. κατάλοιπον σ. 53-55. — Οὐΐλλιαμ Μίλλερ Ι. Ἡ Μαρκιωνεία τῆς Βοδονίτσης σ. 56-80.—ΙΙ. Ἡ δέσποινα τῶν Θερμοπυλῶν σ. 81-86.—ΙΙΙ. Ἐκδρομὴ εἰς Εὔβοιαν σ. 87-91.—Εἰδήσεις σ. 92-96.—Ἐπισκόπησις τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας σ. 97-141. — Ἔγγραφα ἐκ τοῦ archivio di stato in Venetia σ. 142-158. — Ἡ Μοσχόπολις καὶ ἡ οἰκογένεια Σίνα σ. 159-194. — Περιοδεία ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον σ. 195-234. — Οἱ Φράγκοι ἐν Πελοποννήσῳ σ. 234-271. — Οἱ ἡγεμόνες τῆς Πελοποννήσου σ. 272-304. — Ἁγιογραφικοὶ κώδικες τῶν Μετεώρων σ. 305 ἑξ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

'Εργασίαι τῆς 'Εφορείας Βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τῆς Διευθύνσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου.

Ὁ κ. Γ. Σωτηρίου ἐξηκολούθησε καὶ ἐφέτος τὰς ἀνασκαφὰς τῆς μεγάλης Χριστιανικῆς Βασιλικῆς τῶν Χριστιανικῶν Φθιωτίδων Θηβῶν παρὰ τὴν ἀγορὰν Νέας 'Αγχιάλου (βλέπε Γ' τόμ. 'Επιτηρίδος σελ. 378). Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας ἀνεκαλύφθησαν τὸ Σκευοφυλάκιον καὶ τὸ Βαπτιστήριον τοῦ ναοῦ. Εἶναι προσκτίσματα ἑκατέρωθεν τοῦ ἀνευρεθέντος Αἰθρίου, εἰς σχῆμα παρεκκλησίων, ἡ Ἁψὶς τῶν ὁποίων ἔχει ἀντίθετον προσανατολισμὸν πρὸς τὴν Ἁψῖδα τοῦ ναοῦ. Τοῦ Βαπτιστηρίου ἀνευρέθη ἡ Κολυμβήθρα, πολυγωνικὴ ἐξωτερικῶς καὶ κυκλικὴ ἐσωτερικῶς. Καὶ ἐφέτος ἀνευρέθησαν ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, νομίσματα, ἐκκλησιαστικὰ σκεύη κλπ.

Ἑτέραν ἀνασκαφὴν ἐνήργησεν ὁ κ. Σωτηρίου εἰς τὴν Χριστιανικὴν Κατακόμβην τῆς νήσου Μήλου. Ἡ Κατακόμβη αὕτη, γνωστὴ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1843 διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν Ross καὶ Bayet, ἐξηρευνήθη, ἀφαιρεθέντων τῶν χωμάτων, ἅτινα ἐκάλυπτον τὴν κεντρικὴν ἰδίᾳ στοάν. Ἡ ἔρευνα ἀπέδειξεν, ὅτι πρὸ τῶν ἀρκοσολίων τῆς Κατακόμβης ὑπῆρχε ἰδιόρρυθμος διάταξις, διαχωριζομένων τῶν οἰκογενειακῶν τάφων διὰ γυψίνων στύλων μετὰ θωρακίων· ὁμοίως διηυκρινίσθη ἡ διακόσμησις τῶν τάφων διὰ συμβολικῶν παραστάσεων, προσδιωρίσθησαν δὲ καὶ αἱ εἴσοδοι τῆς Κατακόμβης, ὧν ἡ κυριωτέρα ἐξησφαλίσθη διὰ θυρώματος.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀνασκαφῶν, ἐγένετο ἐπιθεώρησις τῶν Βυζαντινῶν μνημείων τοῦ βορείου τμήματος τῆς Εὐβοίας, ἀνευρέθησαν δὲ ναΰδρια μετὰ τοιχογραφιῶν καὶ συνελέγησαν ἀξιόλογα Βυζαντινὰ γλυπτά. Οὕτω συνεπληρώθη ἡ μελέτη τῶν μεσαιωνικῶν μνημείων τῆς Εὐβοίας, ἧς τὰ πορίσματα ἐκδοθήσονται προσεχῶς.

Τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον ἐπλουτίσθη καὶ ἐφέτος δι' ἀξιολόγων φορητῶν εἰκόνων ἐκ τῶν κειμηλίων τῶν προσφύγων καὶ δι' εἰκόνων καὶ γλυπτῶν προερχομένων ἐξ ἀγορᾶς. Ἐκ δωρεᾶς τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν ἐκ τοῦ ἐπάθλου Λομβέρδου ἠγοράσθησαν γεισίποδες μετὰ τῶν ἰδεαλιστικῶν κεφαλῶν Δογῶν τῆς Ἑνετίας, προερχόμενοι ἐκ τῶν καταστραφέντων μεγάρων τῆς Κερκύρας.

Ὁμοίως μετεφέρθη ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ ἀξιόλογος ὀρειχάλκινος δίσκος πολυκανδήλου ἐκ Λίμνης τῆς Εὐβοίας μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «† Ὑπὲρ εὐχῆς Θεοδωρήτου καὶ παντὸς τοῦ οἴκου αὐτοῦ».

Ἐπλουτίσθη τέλος τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον δι' ἀντιγράφου μεγάλων διαστάσεων ἀξιολογωτάτου μωσαϊκοῦ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου Θεσσαλονίκης ἐκτελεσθέντος ὑπὸ καλλιτέχνιδος, ἐπιμελείᾳ τοῦ ἐκτελοῦντος τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Α. Ζάχου.

'Εργασίαι τῆς 'Εφορείας Βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων Μακεδονίας.

Ὁ Ἔφορος τῶν Βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων Μακεδονίας κ. Α. Ξυγγόπουλος εἰργάσθη κυρίως ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὅπου, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἐργασιῶν πρὸς ἀπόδοσιν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ ναοῦ τῆς 'Αχειροποιήτου (Ἁγ. Παρασκευῆς, 'Εσκὶ - Τζουμᾶ) ἀνευρέθη-

σαν τὸ σύνθρονον, αἱ βάσεις τοῦ κιβωρίου τῆς Ἁγ. Τραπέζης καὶ τὰ ἐγκαίνια, ἤτοι κιβωτίδιον μολύβδινον ἄνευ διακοσμήσεως περιέχον τμήματα ἁγίων λειψάνων.

Ἐπίσης εὑρέθη μέγας ἀριθμὸς γλυπτῶν, ἰδίᾳ θωρακίων, τοῦ γυναικωνίτου καὶ τοῦ παλαιοχριστιανικοῦ τέμπλου, τμήματα τοῦ πρώτου μαρμαρίνου κιβωρίου τῆς Ἁγ. Τραπέζης ὡς καὶ τοῦ δευτέρου τοιούτου τοῦ κατασκευασθέντος μετὰ τὸν $10^{ον}$ αἰῶνα, ἐφ' οὗ καὶ ἐπιγραφὴ ἀναφέρουσα Μιχαήλ τινα, πιθανῶς Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης.

Ἔξω τοῦ Ναοῦ ἐκαθαρίσθη καὶ ἐν μέρει ἀνεκτίσθη τὸ κατὰ τὴν Νοτίαν πλευρὰν κείμενον Παρεκκλήσιον, διασῷζον τὸ μαρμαροψηφοθέτημα τοῦ ἐδάφους του ὡς καὶ λείψανα ψηφιδωτῶν ἐπὶ τῶν τοίχων. Τὸ Παρεκκλήσιον τοῦτο, σύγχρονον πρὸς τὸν μέγαν Ναόν, ἐχρησίμευε πιθανῶς ὡς Βαπτιστήριον.

Πλὴν τῶν ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀχειροποιήτου ἐργασιῶν, ἐκαθαρίσθη ἐν τῇ Κόγχῃ τοῦ Ναΐσκου τοῦ Ὁσίου Δαβὶδ (τῆς παλαιᾶς Μονῆς τῶν Λατόμων) σπουδαιότατον παλαιοχριστιανικὸν ψηφιδωτὸν ἄριστα διατηρηθὲν κάτω τοῦ τουρκικοῦ ἀσβεστώματος. Τὸ ψηφιδωτὸν παριστάνει τὸ Ὅραμα τοῦ Ἰεζεκιήλ, εἰκονίζεται δῆλα δὴ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς ἀγένειος, καθήμενος ἐπὶ τοῦ οὐρανίου τόξου καὶ περιβαλλόμενος ὑπὸ φωτεινοῦ δίσκου, περὶ τὸν ὁποῖον εἰκονίζονται τὰ τέσσαρα συμβολικὰ ζῷα τῶν Εὐαγγελιστῶν. Κατὰ τὰς δύο κάτω γωνίας παρίστανται ὁ Προφ. Ἰεζεκιὴλ βλέπων μετὰ φόβου τὸ ὅραμα καὶ ὁ Προφ. Ἀββακοὺμ γράφων. Εἰς τὸν ἴδιον ναΐσκον εὑρέθησαν καὶ πολλοὶ τάφοι καμαρωτοί.

Κατά τινας ἐπισκευὰς γενομένας ἐν ταῖς φυλακαῖς Ἑπταπυργίου ἀνευρέθησαν ἀνάγλυφοι Βυζαντιναὶ πλάκες καὶ ἐπιτύμβιος παλαιοχριστιανικὴ ἐπιγραφὴ ἀξιόλογος διὰ τὸ λεκτικὸν αὐτῆς.

Ἐπίσης ἐξακολουθεῖ συντόνως ἡ κατάταξις καὶ ἀντιγραφὴ τῶν Βυζαντινῶν ἀγγείων τῶν ἀνευρεθέντων ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὧν ὁ ἀριθμὸς ηὐξήθη κατὰ χιλιάδας διὰ τῶν συλλεγέντων κατὰ τὴν ἀνόρυξιν τῶν νέων ὑπονόμων τῆς πόλεως. Ἐλπίζεται ὅτι κατὰ τὸ προσεχὲς ἴσως ἔτος θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ὁλοκληρωτικὴ δημοσίευσις τῆς συλλογῆς ταύτης.

Ἐκτὸς τῆς Θεσσαλονίκης ἐξηρευνήθη ὑπὸ τοῦ κ. Ξυγγοπούλου τὸ Κάστρον τῶν Σερβίων. Τοῦ Κάστρου τούτου, ἀποτελουμένου ἐκ τριῶν περιβόλων, διασῴζεται σχεδὸν ἀκέραιος ὁ τρίτος — ὁ ἐσώτατος — προστατευόμενος ὑπὸ ἰσχυρῶν πύργων ὕψους 18 περίπου μέτρων.

Ἐντὸς καὶ γύρω τοῦ Κάστρου διασῴζεται μέγας ἀριθμὸς ἐκκλησιῶν, ὧν αἱ πλεῖσται ἠρειπωμέναι. Σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ μεγάλη τρίκλιτος καὶ ξυλόστεγος βασιλικὴ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου διασῴζουσα λείψανα τριῶν ἐπαλλήλων στρωμάτων τοιχογραφιῶν. Ἐπίσης οἱ Ναΐσκοι τοῦ Προδρόμου, Ἁγ. Ἀναργύρων καὶ Ἁγ. Θεοδώρων, πλήρεις τοιχογραφιῶν. Ὁ τελευταῖος τῶν ναΐσκων τούτων εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρων καὶ διὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ διὰ πλίνθων διακόσμησιν.

Ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Σερβίων ἐμελετήθησαν καὶ οἱ Ναοὶ Βελβενδοῦ, Παλιογράτσινου καὶ Ραγόβου διασῴζοντες τοιχογραφίας τοῦ $16^{ου}$ αἰῶνος.

Ἐργασίαι τοῦ τμήματος ἀναστηλώσεως ἀρχαίων καὶ Βυζαντινῶν μνημείων.

Ὑπὸ τοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγ. κ. Ἀ. Ὀρλάνδου γραφείου ἀναστηλώσεως ἀρχαίων καὶ Βυζαντινῶν μνημείων ἐξετελέσθησαν ἐν ἔτει 1927 αἱ κατωτέρω στερεώσεις βυζαντινῶν μνημείων.

1) Ἐν Δαφνίῳ ἐφράχθησαν διὰ σιμέντου τὰ ἐν ἔτει 1925 παρατηρηθέντα

κάτωθεν τοῦ ΒΑ. ἡμιχωνίου ῥήγματα. Ἀποκατασταθείσης δὲ διὰ τῆς γενομένης ἐξωτερικῆς τάφρου τῆς στεγανότητος τῶν θεμελίων, ἀφῃρέθησαν καὶ τὰ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοποθετηθέντα πέρυσιν ὑποστηλώματα καὶ ἀντηρίδες.

2) Ἐν τῇ Νέᾳ Μονῇ τῆς Χίου αἱ κάτωθεν τοῦ τυμπάνου τοῦ τρούλλου ξύλιναι στέγαι, αἵτινες διέρρεον προκαλοῦσαι τὴν καταστροφὴν τῶν κάτωθεν αὐτῶν πολυτίμων μωσαϊκῶν ἀντικατεστάθησαν διὰ τοιούτων ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροκονιάματος, ἐξασφαλισθείσης οὕτω ἀπολύτου στεγανότητος.

3) Ἐν Κερτέζῃ, παρὰ τὰ Καλάβρυτα, ὑπεστηρίχθη δι' ἀντηρίδων καὶ ἐδέθη διὰ σιδηρῶν ἑλκυστήρων ὁ πολλὰ ῥήγματα παρουσιάζων μεταβυζαντινὸς ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

4) Ἐν Κάτω Παναγιᾷ Ἄρτης ἀνενεώθη τμῆμα τῆς κεραμώσεως τοῦ ναοῦ καὶ ἀπετράπη ἡ διὰ τῶν παραθύρων εἰσροὴ ὀμβρίων ὑδάτων.

5) Ἐν Μέρμπακα τῆς Ἀργολίδος ἐστερεώθη ὁ βυζαντινὸς ναὸς τῆς Κοιμήσεως προσδεθεὶς διὰ σιδηρῶν ἑλκυστήρων.

Ἀνακάλυψις δύο ἑλληνικῶν λεξικῶν.

Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 26 Μαΐου 1927 τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ κ. Γραμματέως αὐτῆς, ὅτι ὁ κ. Ἀντώνιος Χατζῆς ἐν κώδικι (ΙΖ' αἰῶν.), ὅστις εἶναι κτῆμα τοῦ καθηγητοῦ κ. Σπ. Κοντοῦ, ἀνεκάλυψε δύο ἀρχαῖα ἑλληνικὰ λεξικά, ἀρχικῶς συγκροτηθέντα κατὰ τοὺς μ. Χ. ῥωμαϊκοὺς χρόνους καὶ συμπληρωθέντα εἶτα κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς καὶ νεωτέρους. Τὰ λεξικὰ ταῦτα, ἅτινα ἐπιγράφονται φρασάρια, ἐν πολλοῖς εἶναι πληρέστερα τοῦ Ὀνομαστικοῦ τοῦ Πολυδεύκους καὶ παρέχουσι νέας ἀγνώστους λέξεις καὶ σημασίας. Οὕτω καινοφανὴς εἶναι ἡ λέξις φρασάριον, ἧς βεβαίως μετάφρασις εἶναι ἡ λατινικὴ dictionarium. Ἡ ἀρχαιότης καὶ ἡ σημασία τῶν φρασαρίων τούτων εἶχον παραγνωρισθῆ, διότι ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὑπό τινος ἡμιμαθοῦς λογίου διασκευαστοῦ εἶχον μεταφρασθῆ τὰ λήμματα αὐτῶν εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν, δι' ἧς μεταφράσεως γίνονται τὰ λεξικὰ ταῦτα πολύτιμα καὶ διὰ τὸ ἐν Ἀθήναις παρασκευαζόμενον Ἱστορικὸν λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Προκήρυξις διαγωνισμοῦ.

Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία, ἀγωνοθετοῦντος τοῦ κυρίου Βασιλείου Π. Λαμπίκη, προεκήρυξε διαγωνισμὸν μὲ ἔπαθλον πεντακισχιλίων δραχμῶν, πρὸς συγγραφὴν ἑνὸς διηγήματος ἢ σειρᾶς διηγημάτων ὑπόθεσιν ἐχόντων Βυζαντινήν.

Τὰ ὑποβαλλόμενα ἔργα, πάντως πρωτότυπα καὶ ἀνέκδοτα, συνοδευόμενα δέ, εἰ δυνατόν, καὶ ὑπὸ καταλλήλων Βυζαντινῶν εἰκόνων, δέον νὰ ἔχωσιν ἔκτασιν οὐχὶ μικροτέραν τῶν ἓξ τυπογραφικῶν φύλλων, σχήματος ὀγδόου, νὰ εἶναι δὲ γεγραμμένα εἰς γλῶσσαν ἁπλῆν.

Τὰ χειρόγραφα καθαρογραφημένα καὶ συνοδευόμενα ὑπὸ ἐνσφραγίστου φακέλλου, ἐν ᾧ θὰ περιέχεται τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως μετὰ σχετικοῦ ῥητοῦ, δέον ν' ἀποστέλλωνται ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας κύριον Παναγιώτην Καλογερόπουλον (Βιβλιοθήκην Βουλῆς) μέχρι $1^{ης}$ Ἀπριλίου 1928.

Τὰ ἔργα θὰ κρίνῃ ἐπιτροπὴ ὁρισθησομένη ὑπὸ τοῦ Δ. Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας

ΤΑ ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1927 ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ

Καὶ κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος τὸ Δ. τῆς Ἑταιρείας Συμβούλιον πᾶσαν κατέβαλε προσπάθειαν, ὅπως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξασφαλίσῃ τὰ οἰκονομικὰ αὐτῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ πραγματοποιήσῃ πλήρως τοὺς ἐπιστημονικοὺς σκοπούς της.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὰ οἰκονομικά, διὰ καταλλήλων ἐνεργειῶν ἐξησφάλισε τοὺς μέχρι τοῦδε δημιουργηθέντας πόρους τῆς Ἑταιρείας, ἔτι δὲ καὶ νέους τινὰς ἐξεῦρεν, ὡς πρὸς δὲ τὸ ἐπιστημονικὸν μέρος κατὰ διαφόρους εἰργάσθη διευθύνσεις. Ἐξησφάλισε λοιπὸν ἐν πρώτοις τὴν ἔκδοσιν τοῦ μετὰ χεῖρας τόμου, ἔπειτα δέ, ἵνα δώσῃ ἀφορμὴν νὰ γνωσθῇ εἰς εὐρύτερον κύκλον ὁ Βυζαντινὸς κόσμος, ἀγωνοθετοῦντος τοῦ Συμβούλου κ. Βασιλείου Λαμπίκη, προεκήρυξε κατὰ Νοέμβριον διαγωνισμὸν πρὸς συγγραφὴν ἑνὸς διηγήματος ἢ σειρᾶς διηγημάτων ὑπόθεσιν ἐχόντων Βυζαντινήν.

Τὸ Δ. Συμβούλιον πληροφορηθὲν ὅτι τὸ Σεβαστὸν ἐπὶ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων Ὑπουργεῖον ἐσκόπει νὰ εἰσαγάγῃ μεταρρυθμίσεις εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, καθῆκον αὐτοῦ ἔκρινε νὰ συστήσῃ ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν κυρίων Γ. Σωτηρίου, Φ. Κουκουλέ, Β. Φάβη καὶ Δ. Καλλιάφα, ἥτις, μελετήσασα ἐπισταμένως τὸ ζήτημα τῆς διδασκαλίας τῆς μεσαιωνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ πολιτισμοῦ ἐν τοῖς σχολείοις τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ὑπέβαλε μακρὸν σχετικὸν ὑπόμνημα ὑποστηρίζον τὴν ἀνάγκην τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μαθημάτων τούτων εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις τοῦ γυμνασίου, κολακεύεται δὲ νὰ πιστεύῃ ὅτι ἡ γνώμη της αὕτη θᾶττον ἢ βράδιον θὰ εἰσακουσθῇ ὑπὸ τῶν ἰθυνόντων τὰ τῆς Παιδείας.

Ἡ Ἑταιρεία μας ἔσχε τὴν τιμὴν νὰ ἴδῃ μετέχοντας τοῦ ἐν Βελιγραδίῳ συγκροτηθέντος Β'. διεθνοῦς Βυζαντινολογικοῦ συνεδρίου τοὺς ἑταίρους αὐτῆς κ. Γ. Σωτηρίου, Ἀ. Ὀρλάνδον, Δ. Παπούλιαν, Φ. Κουκουλέν, Θ. Βολίδην, Ι. Βογιατζίδην, Κ. Ἄμαντον, Β. Λαμπίκην, Α. Σιγάλαν, Π. Φουρίκην καὶ Μ. Λάσκαρην.

Αἱ γενόμεναι ὑπ' αὐτῶν ἀνακοινώσεις ἀφορῶσαι εἰς τὴν μεσαιωνικὴν τέχνην, λαογραφίαν, ἱστορίαν, νομικὴν καὶ γλῶσσαν ἠκούσθησαν εἰς τὰ οἰκεῖα τμήματα μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον ὑπὸ τῶν κυρίων συνέδρων, ὑπὸ τῆς ὁλομελείας τῶν ὁποίων ἐλήφθησαν καὶ σχετικαὶ ἀποφάσεις διὰ τὰς γενικῆς φύσεως Ἑλληνικὰς προτάσεις. Πρέπει δὲ νὰ τονίσωμεν ἰδιαιτέρως ἐνταῦθα ὅτι χάρις εἰς τὸν Γενικὸν Γραμματέα τῆς Ἑταιρείας κ. Φ. Κουκουλὲν ἐπετράπη ἡ χρῆσις καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῷ συνεδρίῳ.

Ὁ γνωστὸς Οὔγγρος συγγραφεὺς κ. Herzeg εἶχε πρὸ πολλοῦ γράψει

θεατρικὸν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον Βυζάντιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἠδίκει καὶ ὕβριζε τὸν Βυζαντινὸν κόσμον πολλὰς ἀνακριβείας ἐν αὐτῷ ἀναφέρων. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν τὸ ἔργον ἐκυκλοφόρει εἰς Οὐγγρικὴν μόνον γλῶσσαν, τὸ ἀδίκημα ἦτο εἰς περιωρισμένον κύκλον γνωστόν, ὅτε ὅμως ἤρχισαν ἐπ' ἐσχάτων νὰ δημοσιεύωνται καὶ Γαλλικαὶ καὶ Ἰταλικαὶ αὐτοῦ μεταφράσεις, ἡ Ἑταιρεία ἡμῶν ἔκρινε καθῆκόν της νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐντόνως πρὸς τοὺς διανοουμένους Οὔγγρους καὶ δὴ πρὸς τοὺς κ. Eugen Darko, Jula Czebe καὶ τὸν ἡμέτερον ἐπίτιμον ἑταῖρον κ. Φρειδερῖκον Μούρατυ. Πάντες οὗτοι ἀναγνωρίσαντες τὸ ὀρθὸν τῶν ἡμετέρων παρατηρήσεων, ἐδημοσίευσαν καὶ ἔγραψαν τὰ πρέποντα ἀναγκάσαντες τὸν κ. Herzeg νὰ δημοσιεύσῃ διὰ τοῦ Πεσταίου Loyd μακρὰν διὰ τὸ ἔργον του δικαιολογίαν. Ἡ Ἑταιρεία ἐπιφυλασσομένη νὰ ἀναιρέσῃ ὡρισμένα σημεῖα τοῦ ἔργου καὶ ἀπὸ τῶν στηλῶν ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ, εὐχαριστεῖ θερμῶς τοὺς εἰρημένους Οὔγγρους λογίους, δι' ὃ ὑπὲρ τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου ἐπέδειξαν ἐνδιαφέρον.

Κατὰ τὸ 1927, ὡς καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, συνεχίσθησαν αἱ ἐπιστημονικαὶ τῶν ἑταίρων ἀνακοινώσεις, περιλήψεις τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἴδῃ ἀνωτέρω ὁ ἀναγνώστης (σελ. 377 ἑξ.), ἔτι δὲ αἱ διαλέξεις καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐκδρομαί. Διαλέξεις ἔκαμαν ἐν τῇ εὐμενῶς παραχωρηθείσῃ αἰθούσῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας οἱ ἑξῆς ἑταῖροι.

1) Ὁ κ. Ν. Καλομενόπουλλος, περὶ τῶν ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ Βυζαντινοῦ στρατοῦ.

2) Ὁ Πανοσ. Ἐμμ. Καρπάθιος, περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδον.

3) Ὁ Πανοσ. Ἄνθ. Παπαδόπουλλος, περὶ ἐθίμων τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων.

4) Ὁ κ. Ἀδ. Διαμαντόπουλλος, περὶ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς αὐτῆς σημασίας.

5) καὶ ὁ κ. Φ. Κουκουλὲς ἀνέπτυξε τοῦ βυζαντινοῦ παραμυθίου τὸ β' μέρος.

Ἐκδρομαὶ δ' ἐγένοντο αἱ ἑξῆς· 1) Πρὸς τιμὴν τοῦ ἐπισκεφθέντος τὰς Ἀθήνας ἐπιτίμου Ἑταίρου κυρίου A. Heisenberg καὶ τῆς Ἐριτίμου συζύγου του εἰς Σαλαμῖνα, ἔνθα ὁ μὲν ναύαρχος κ. Ι. Θεοφανίδης ὡμίλησε περὶ τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμῖνος, ὁ δὲ κ. Γ. Σωτηρίου περὶ τῆς μονῆς τῆς Φανερωμένης.

2) Εἰς Τίρυνθα καὶ Ἐπίδαυρον, περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῶν ὁποίων ὡμίλησεν ὁ κ. Ἀ. Ὀρλάνδος, ἔτι δὲ εἰς Ναύπλιον, περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν μνημείων τοῦ ὁποίου διέλαβεν ὁ κ. Γ. Σωτηρίου.

3) Εἰς τὴν κατὰ τὰ ὅρια Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας κειμένην μονὴν τοῦ ὁσίου Μελετίου περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τέχνης τῆς ὁποίας ὡμίλησεν ὁ αὐτὸς κ. Γ. Σωτηρίου, καὶ

4) εἰς τὴν κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ὑμηττοῦ μονὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, τὰ κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξεν ἐπ' ἴσης ὁ κ. Γ. Σωτηρίου.

Ἡ Ἑταιρεία ἔσχε τὴν τιμὴν κατὰ τὸ 1927 νὰ καταλέξῃ μεταξὺ τῶν ἐπιτίμων μελῶν της τοὺς διακεκριμένους ἐπιστήμονας κυρίους Albert Ehrhardt, Giannino Ferari, Pierre Noailles, Rennell Rodd, Frederik Henry Marshall, E. Darko, Aldo Albertoni καὶ Β. Μυστακίδην, λυπεῖται δὲ σφόδρα, διότι ἀπεσπάσθη τοῦ θιάσου τῶν ἑταίρων, εἰς τὴν ἀθανασίαν ἀπελθών, ὁ Ἄγγλος ἐπιφανὴς ἱστορικὸς J. Bury, ἐκ τῶν τακτικῶν δὲ μελῶν οἱ ἀοίδιμοι Λεωνίδας Καμπάνης, Σπυρίδων δὲ Βιάζης, Ι. Μαργαρίτης καὶ ἡ Αἰμιλία Καλλιγᾶ.

Τὸ Δ. Συμβούλιον καθῆκον αὐτοῦ θεωρεῖ νὰ ἐκφράσῃ τὰς εὐχαριστίας του πρός τε τοὺς οἰκονομικῶς ἐνισχύσαντας τὴν Ἑταιρείαν, πρὸς πάντας ὅσοι εὐηρεστήθησαν νὰ πλουτίσωσι τὴν βιβλιοθήκην αὐτῆς διὰ τῆς ἀποστολῆς διαφόρων βιβλίων, ὡς καὶ πρὸς τὰς Ἑταιρείας ὅσαι ἀνελλιπῶς ἀνταλλάσσουσι τὰ δημοσιεύματά των μὲ τὴν ἡμετέραν Ἐπετηρίδα.

Τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ἑταιρείας βαίνουσι καλῶς, ὡς δεικνύει ὁ κατωτέρω δημοσιευόμενος ἰσολογισμός, οὗτινος τὰ κονδύλια ἐξελεγχθέντα ὑπὸ τριμελοῦς Ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν κυρίων Ῥιχ. Καραμαλίκη, Κωνστ. Μανσόλα καὶ Εὐαγ. Στεφάνου εὑρέθησαν ἐν πλήρει τάξει.

Ὁ Γραμματεὺς
ΦΑΙΔΩΝ Ι. ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

Ὁ Πρόεδρος
ΠΑΝΑΓ. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Γενικὸς Ἰσολογισμός: 1 Ἰανουαρίου — 31 Δεκεμβρίου 1927.

ΕΣΟΔΑ

Ὑπόλοιπον παρελθόντος ἔτους:			
Μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ . .	Δρ.	2.567 10	
» ἐν τῇ Ἐθν. Τραπέζῃ	»	34.814 —	37.381 10
Ἀναλήψεις ἀπὸ Ἐθν. Τράπεζαν	»		50.000 —
Ἀπὸ ἐκτάκτους εἰσφοράς . .	»		52.226 —
» τακτικὰς συνδρομὰς . .	»		34.828 —
» πώλησιν Ἐπετηρίδων. .	»		24.710 10
» διαφόρους τόκους. . .	»		1.863 70
» διάφορα	»		400 —
	Δρχ.		201.408 90

ΕΞΟΔΑ

Καταθέσεις εἰς Ἐθν. Τράπεζαν	Δρ.		67.677 70
Ἐκτύπωσις Ἐπετηρίδος . .	»		76.353 80
Διεκπεραίωσις » . .	»		16.000 —
Μισθοί, ποσοστὰ εἰσπράξεων καὶ φιλοδωρήματα . . .	»		8.404 90
Ἔξοδα διάφορα	»		5.894 70
Τυπωτικὰ ἀγγελιῶν, προσκλήσεων κλπ.	»		2.522 —
Ὑπόλοιπον παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ	»	22.677 70	
Ὑπόλοιπον ἐν τῷ Ταμείῳ .	»	1.878 10	24.555 80
	Δρχ.		201.408 90

Χρεώγραφα παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ

15 Ὁμολογίαι Ἐθνικοῦ λαχειοφόρου 6 ½ % 1922

15 Ὁμολογίαι Ἐθνικοῦ λαχειοφόρου 6 % 1928

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΙΔΡΥΤΑΙ

ΑΜΠΟΤ Ε.
ΒΟΛΙΔΗΣ Θ.
ΔΑΜΒΕΡΓΗΣ Ι.
ΔΑΡΑΛΕΞΗΣ Χ.
ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ Π.
ΖΕΡΒΟΣ Ι.
ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ
† ΗΛΙΑΔΟΥ ΕΥΦΗ
ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΛΟΣ Σπ.
ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ ΕΥΑΓΓ.
ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΛΟΣ Π. Δ.
ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΛΟΣ Ν.
ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΛΟΥ ΤΟΥΛΑ
ΚΟΥΚΟΥΛΕ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ
ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ Φ.
ΛΑΜΠΙΚΗΣ Β.
ΛΟΥΚΙΔΗΣ Γ.
ΜΑΘΙΟΠΟΥΛΛΟΣ Π.
ΞΕΝΟΠΟΥΛΛΟΣ ΓΡ.
† Ο ΑΘΗΝΩΝ ΜΕΛΕΤΙΟΣ ΜΕΤΑΞΑΚΙΣ
† ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΛΟΣ Κ.
† ΣΑΡΟΓΛΟΥΣ Π.
ΣΙΜΩΝΙΔΗΣ Β.
ΣΚΟΥΤΑΡΗ ΝΕΛΛΗ
ΤΙΠΑΛΔΟΣ Γ. Ε.
† ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΛΟΣ Γ.

ΜΕΓΑΛΟΙ ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΛΑΜΠΙΚΗ ΣΟΦΙΑ
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΠΑΓΓΕΙΟΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΛΑΜΠΙΚΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ
Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ

ΤΟ ΑΘΗΝΗΣΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ
ΑΚΙΛΟΓΛΟΥΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ
ΑΜΠΟΤ ΕΥΓΕΝΙΑ
ΑΝΩΝΥΜΟΣ
ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ
ΔΕΛΤΑ ΠΗΝΕΛΟΠΗ
ΔΕΛΤΑ ΣΤΕΦΑΝΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΤΑΜΕΙΟΝ
ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
† ΚΑΜΠΑΝΗΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ
ΚΟΡΚΟΔΕΙΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ ΦΑΙΔΩΝ
ΚΤΕΝΑ ΟΛΓΑ
ΛΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
ΛΙΑΝΑΣ ΖΑΧΑΡΙΑΣ
ΛΟΒΕΡΔΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
† Α. ΜΑΚ. ΜΕΤΑΞΑΚΙΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ
MILLER WILLIAM
ΝΟΜΙΚΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ
ΟΙΚΙΑΔΗΣ ΜΙΧ.
ΜΠΕΝΑΚΙΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ
ΠΟΥΡΗΣ ΜΙΛΤ.
ΡΟΥΣΣΟΣ ΝΙΚΗΤΑΣ
ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΧΩΡΕΜΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
ΧΩΡΕΜΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΔΩΡΗΤΑΙ

ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ
ΕΥΓΕΝΙΔΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ
ΖΑΡΙΦΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΘΕΟΔΩΡΑΚΑΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΙΓΓΛΕΣΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
ΚΑΜΠΕΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΚΥΤΙΚΑΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
† ΠΑΝ. ΜΗΤΡ. ΚΙΤΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΜΥΛΩΝΑΣ
ΠΑΠΑΘΕΟΛΟΓΟΥ ΣΤΕΡΓΙΟΣ

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Πρόεδρος

† Η Α. Σ. Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΘΗΝΩΝ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

Γεν. Γραμματεὺς

ΦΑΙΔΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

Ἀντιπρόεδροι

Ι. Μ. ΔΑΜΒΕΡΓΗΣ
† ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΛΟΣ

Ταμίας

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ε. ΤΙΠΑΛΔΟΣ

Σύμβουλοι

ΙΩ. ΖΕΡΒΟΣ
ΣΠ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΛΟΣ
ΑΙΜΙΛΙΑ ΚΑΛΛΙΓΑ
ΝΙΚ. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΛΟΣ
ΠΑΝ. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΛΟΣ
ΑΡ. ΚΟΥΖΗΣ
ΑΡΧΙΜ. ΧΡΥΣΟΣ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΣ
Κ. Ν. ΡΑΔΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

ΤΟ ΝΥΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Πρόεδρος

ΠΑΝ. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΛΟΣ

Γεν. Γραμματεὺς

ΦΑΙΔΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

Ἀντιπρόεδροι

Ι. Μ. ΔΑΜΒΕΡΓΗΣ
ΚΩΝΣΤ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Ταμίας

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ε. ΤΙΠΑΛΔΟΣ

Ἔφορος τῆς Βιβλιοθήκης

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Σύμβουλοι

ΒΕΗΣ Ν.
ΒΟΛΙΔΗΣ ΘΕΜ.
ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΛΟΣ ΣΠ.
ΚΟΥΖΗΣ ΑΡ.
ΛΑΜΠΙΚΗΣ ΒΑΣ.
ΟΡΛΑΝΔΟΣ ΑΝΑΣΤ.
ΤΣΑΚΙΡΗΣ ΑΛΦΡ.
ΥΠΕΡΙΔΗΣ ΓΕΩΡ.
ΧΟΥΔΑΒΕΡΔΟΓΛΟΥΣ ΣΟΦ.

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΙΜΑ

Albertoni Aldo
Anastassievič Drag.
Banescu N.
Beneševič W.
Βενιζελος Ελ.
Breccia Ev.
Bréhier L.
Brouwer Franc. D. Simone
† Bury J. B.
Cadafalch J. P.
Collinet P.
Darko E.
Dawkins R. M.
Delehaye Hippol.
Diehl Ch.
Ebersolt J.
Ehrard Albert
Ferrari Giannino
Gerland E.
Grégoire H.
Jerphanion Guil. De
Heisenberg A.
Hesseling D.
† Kurtz Ed.
† Α. Σ. Μαμελης Δωροθεος
Marschall Henry Frederick
Mercati Sil.
Merten Er.
Α. Θ. Π. Μεταξακις Μελετιος
Miller W.
Millet G.
Murati Fr.
Μυστακιδης Β.
Noailles Pièrre
† Palmieri Aur.
Pavolini Paolo
Pernot H.
Rodd Rennell
Ρουσσος Δημ.
Schlumberger G.
Strzygowski Jos.
Α. Υ. Tafari Makonen
Tafrali Or.
Uspenskij F.

ΤΑΚΤΙΚΑ

Ἀβραμίδης Ἰωάν.
Ἀγαπητὸς Σπήλ.
Ἀγγελετόπουλλος Π.
Ἀγγελόπουλλος Θεοφ.
Ἀγγελόπουλλος Ἀθάνατος Ἀριστ.
Ἀδαμαντιάδης Βενέδ.
Ἀδαμαντιάδου Τατιανὴ
Ἀθανασιάδης Μποδοσάκης
† *Α. Σ. Ἀθηναγόρας μητρ. Παραμυθ.*
Ἀθηνογένης Ι.
Ainger W. Wigram
Ἀκίλογλους Ἀναστ.
Ἀλεξανδρόπουλλος Ἀλέξ.
Ἀλεξανδρόπουλλος Γ.
Ἀλεξιάδης Ἀλέξανδρ.
Ἀλεξιάδης Ι.
Ἀλεξιάδου Κλειὼ
Ἄμαντος Κ.
Ἄμποτ Εὐγενία
Ἀναγνωστόπουλλος Γ.
Ἀναγνωστόπουλλος Δ.
Ἀνανιάδης Εὐστ.
Ἁπαλοδῆμος Γ.
Ἀποστολάκι Ἄν.
Ἀποστολάκις Κ.
Ἀποστολίδης Γ.
Ἀρβανιτάκις Γ.
Ἀργυρόπουλλος Περ.
Ἀργυροπούλλου Μ.
Ἀσκητόπουλλος Γ.

Βαλάκις Π.
Βαλέττας Γ.
Baligand Alb. v.

Βαρδάκις Σπ.
Βάρδας Ι.
Βαρουξάκι Αἰκ.
Βασιλειάδης Β.
Βαφειάδης Δ.
Βαφειάδης Στέφ,
Βέλλης Ι.
Βελλιανίτης Θωμ.
Βελισσαρίου Ι.
Βενιζέλος Κυρ.
Βερέττας Ι.
Βερναρδάκις Κ.
Βλάχος Ἀσημ.
Βογιατζίδης Ι,
Βολανάκις Μαν.
Βολονάκις Μιχ.
Βρεκόσης Ἀριστείδ.
Βρυζάκις Ἀθ.

Γαβριηλίδης Ἀναστ.
Γαζῆς Ἀντ.
Γαλανόπουλλος Μελέτ.
Γεννηματᾶ Ἑλ.
Γεννηματᾶς Θεόδ.
Γερακάρης Ι.
Γερωνυμάκι Μαρ.
Γερωνυμάκις Ἀντ.
Γεωργαλᾶ Ἰουλία
Γεωργαλᾶ Ρέκα
Γεωργιάδης Ἀριστείδ.
Γεωργιάδης Γ.
Γεωργόπουλλος Ν.
Γεωργούλης Ἡρ.
Γιαβόπουλλος Κ.
Γιαννακοπούλλου Ἀλεξάνδρα
Γιαννηκώστα Στέλλα
Γιαννόπουλλος Ν.
Γιατράκου Παϊσία
Γιοτσαλίτου Καλ.
Γκιόκας Κυρ.
Γούδας Μιχ.
Γουδῆς Ν.
Γριζᾶς Δ.

Δαβόπουλλος Γ.
Δαλαμάγκας Κ.
Δαμιανὸς Κ.
Δασκαλάκις Ἀπόστ.
† *Δὲ Βιάζης Σπυρ.*
Δεληγιάννης Π.
Δέλτα Κ.
Δέλτα Πην.
Δέλτα Στέφ.
Δένδιας Μ.
Δεσμίνης Δημοσθ.
Δευτεραῖος Μαρῖν.
Δημάρατος Ι.
Δημητρακοπούλλου Πολ.
Δημητριάδης Κ.
Δήμου Κ.
Διαμαντόπουλλος Ἀδ.
Διαμαντόπουλλος Διον.
Διαμαντοπούλλου Μ.
Δοανίδης Ι.
Δοβλέτης Γ.
Δοξαρᾶ Ἑλένη
Δοξαρᾶς Εἰρηναῖος
Δούβλης Εὐάγγ.
Δούκα Ἀγγελ.
Δούνιας Θεοδ.
† *Δραγούμης Κ.*
Δραγούμης Φίλ.
Δρακόπουλλος Γ.

Ἐλεόπουλλος Νικηφ.
Ἐλεοπούλλου Καλλιρ.
Ἐλευθεριάδου Ἀριάδ.
Ἐλευθερίου Ἀγαθάγγελος
Ἐλευθερουδάκις Κ.
Ἐμπεδοκλῆς Γρ.

Ἐμπειρίκος Γ.
Ἐμπειρίκος Γ. Μ.
Ἐμπειρίκος Κ.
Ἐμπειρίκος Σταμ.
Ἐμπειρίκου Ἑλ.
Ἐξηντάρης Γ.
Εὐγενίδης Στέφ.

Ζακυθηνὸς Διον.
Ζαλοκώστας Κ.
Ζαλοκώστας Χρῖστ.
Ζαμπίδης Ἰωακ.
Ζαρίφης Γ.
Ζάχος Ἀριστοτ.
Ζέγγελη Καίτη
Ζέη Μαριέττα
Ζέπος Δ.
Ζερβουδάκι Χρυσ.
Ζήζου Πόπη
Ζίφος Μιλτ.
Ζίφου Μελπομ.
Ζουμπουλίδης Ν.
Ζωγράφος Π.
Ζωγράφου Εὐγ.
Ζώης Δ.

Ἠλιάσκος Ι.
Ἠσαΐας Γ.

Θάνος Δ.
Θεοδοσιάδης Παν.
Θεοφανίδης Ι.
Θεοφίλης Ι.
Θεοφιλοπούλλου Εὐρ.

Ἰγγλέσης Ι.
Ἰγγλέσης Σωτ.
Ἰζαηλὼφ Μίνα
Ἰωαννίδης Ἰωάν.
Ἰωαννίδου Χρυσάνθη

Καβαφάκις Διομ.
Καβαφάκις Χρῖστ.
Καζάζη Μ.
Καθάρειος Ἀλέξ.
Κακριδῆς Ι.
Καλαποθάκις Δ.
Καλβοκορέσης Δ.
Καλβοκορέσης Λεων.
Καλιτσουνάκις Ι.
Καλλέργης Γ.
† Καλλιγᾶ Αἰμ.
Καλλιγᾶς Παῦλ.
Καλογερόπουλλος Δ.
Καλογερόπουλλος Διον.
Καλογερόπουλλος Ν.
Καλογεροπούλλου Ἁγνὴ
Καλλογεροπούλλου Τούλα
Καλοκαιρινὸς Γερ.
Καλομενόπουλλος Νικόστρ.
Καλτσέτης Ἀχιλ.
Καλύβας Δ.
Καλυβίτης Δ.
Καλυβίτης Κοσμᾶς
Καμπανάκις Πάτρ.
† Καμπάνης Λεων.
Καμπάνης Νικ.
Καμπᾶς Ν.
Καμπᾶς Σιμ.
Καμπέρος Δ.
Καμπίρης Ἰωάν.
Καναρέλη Νίτσα
Κανδρῆς Εὐθ.
Κανέτσιος Γ.
Καντζιλιέρης Στυλ.
Καντώρου Μίγκα
Καπερώνης Ν.
Καπετανστρατάκις Ἰωάν.
Καραμαλίκης Ριχ.
Καραμᾶνος Δ.
Καράμπεης Π.

Καρανικόλας Πάνος
Καργιωτάκις Ν.
Καρζῆς Κ.
Καρπάθιος Ἐμμ.
Καρτσιβάνης Θεόδ.
Καστανᾶς Θεόδ.
Καταλᾶνος Ν.
Κατράκις Χαρίλαος
Κατσαντώνης Ἠλ.
Κεραμόπουλλος Ἀντ.
Κιούσης Δ.
Κοϊμζόγλου Ραλλοῦ
Κοκίδης Ν.
Κοκόλης Κ.
Κοκόλης Σπυρ.
Κολλινιάτης Ἠλ.
Κολλυβᾶ Θάλ.
Κολλυβᾶς Ν.
† Κολοκοτρώνης Β.
Κολύμβας Ι.
Κομιανὸς Παν.
Κοντογιάννης Π.
Κορκόδειλος Δ.
Κορομηλᾶς Γ.
Κοσμετᾶτος Κοσμᾶς Φωκᾶς
Κοσμετάτου Ἰωάννα
Κοσμοπούλλου Σοφ.
Κοτζιᾶς Ν.
Κοτζιᾶς Νικ.
Κουϊμουτσόπουλλος Δ.
Κουκουλᾶς Γ.
Κουκουλὲ Ἀναστ.
Κουκουλὲ Μ.
Κουκουρίδης Βίκτωρ
Κουνούπης Σταῦρ.
Κουτρέλης Π.
Κουφᾶδος Κ.
Κουφὸς Δ.
Κοφινᾶς Γ.
Κρητικὸς Εὐάγ.

Κρητικὸς Ν.
Κριεζῆς Ἀνδρ.
Κρίνος Ἀθαν.
Κρόκος Ἄγγελ.
Κτενᾶ Ὄλγα
Κτενᾶς Χριστόφ.
Κυδωνιάτης Παν.
Κυδωνιάτης Σόλ.
Κυριακίδης Ἀριστ.
Κυριακόπουλλος Ἠλ.
Κύρκος Εὐάγ.
Κύρου Ἀλέξ.
Κύτικας Διον.
Κυπαρίσση Κλεοπ.
Κωνσταντόπουλλος Ν.
Κωτούλας Κωνστ.

Λαδᾶς Χρ.
Λαζαρῆς Θεόδ.
Λαμπαδαρίδης Ἀθ.
Λαμπίκη Σοφ.
Λαμπρίδης Γ.
Λάμπρου Ἄννα
Λαρὸς Ν.
Λάσκαρις Μιχ.
Λαχανᾶς Β.
Λαχνιδάκις Ἰωάν.
Λεονάρδος Ἀθ.
Λευκαδίτης Ἀλέξ.
Λιάμπεης Χαρίλ.
Λιανᾶς Ζαχ.
Λιθοξόος Ν.
Λιώκης Λεων.
Λοβέρδος Διον.
Λοβέρδος Σπυρ.
Λογοθέτης Κ.
Λούβαρις Ν.
Λουζέας Β.
Λουκίδης Ἀναστ.
† Λυμπερόπουλλος Ν.

Μαζαράκις Ἀλέξ.
Μαζαράκις Κ.
Μαθιόπουλλος Π.
Μακαρόνας Γ.
Μακκᾶ Ξανθ.
Μακράκις Ι.
Μαλλούχου Σοφία
Μαμουνᾶ Εἰρ.
Μανουηλίδης Γ.
Μανουσάκις Μαν.
Μανούσης Ἀντ.
† Μανσόλα Ἐλισ.
Μανσόλας Γ.
Μανσόλας Κ.
† Μαργαρίτης Ι.
Μαρινάκι Αἰκ.
Μαρινάτου Μ.
Μαρκόπουλλος Ἀντ.
Μαυρομάτης Χαρ.
Μεγαλίδης Παν.
Μέκιος Κ.
Μελᾶς Γ.
Μελᾶς Λέων
Μελίδης Ἀπόστ.
Μερκούρης Γ.
Μεταξᾶς Ἄγγ.
Μητρόπουλλος Παν.
Μικρουλάκις Γ.
Μηνιάτου Αἰκ.
Μιστριώτου Ἀριάδ.
Μιτσαυτσῆ Φανὴ
Μιχαηλίδης Μιχ.
Μιχαλακόπουλλος Ἱπποκρ.
Μιχαλόπουλλος Δ.
Μιχελουδάκη Ἀργ.
Μουργόπουλλος Δ.
Μουσαῖος Β.
Μουσούρης Σπυρ.
Μουστάκας Διον.
Μπάκος Ἀναστ.

Μπάκου Σοφ.
Μπαλᾶνος Δ.
Μπαλόγλους Σοφοκλ.
Μπαστιᾶς Κ.
Μπελλένης Παρίσης
Μπελτᾶος Σωτ.
Μπενάκι Μαρ. Ἀλ.
Μπενάκις Ἀλ.
Μπενάκις Ἀλεξ. Γ.
Μπενάκις Ἀντ. Ε.
Μπενάκις Ἀντ. Α.
Μπενάκις Ἐμμ.
Μπίτζιος Κ.
Μπίτσου Εὐτ.
Μπόγδης Χρυσ.
Μπότσαρης Δ. Τ. Νότη
Μπουγκέας Σπυρ.
Μπουκλᾶκος Κυρ.
Μπούμπουλη Ἑλ.
Μπρούμης Ν.
Μυλωνᾶκος Ἀντ.
† Α.Π. Μυλωνᾶς Νικόδ.
Μυταράκι Μπεμ.
Μυταράκι Τζέν.

Νίδερ Κ.
Νικολαΐδης Ἰωάν.
Νικολοπούλλου Ἀριάδνη
Νομικὸς Χριστόφ.

Ξανθουδίδης Στέφ.
Ξενόπουλλος Γρ.
Ξενόπουλλος Στέφ.
Ξυγγόπουλλος Ἀνδρ.
Ξύνδα Ἑλ.

Οἰκιάδης Μιχ.
Οἰκονομίδης Κ.
Οἰκονομίδης Λεων.
Οἰκονομίδης Σταμ.

Οἰκονομόπουλλος Β.
Οἰκονομόπουλλος Κ.
Οἰκονόμου Γ.
Οἰκονόμου Γ.
Οἰκονόμου Δ.
Οἰκονόμου Κ.
Οἰκονόμου Λυσίμ.
Οἰκονόμου Μαρ.
Οἰκονόμου Ν.
Οἰκονόμου Παν.
Ὀκταποδᾶς Κ.

Παλαιολόγος Γαλην.
Παλένθια Ζωὴ
Παλιεράκις Ι.
Πάλλης Ἀλέξ.
Πάλλης Ἀριστείδης
Πανοῦτσος Δ.
Παντελίδης Χρῖστος
Παπαγεωργιάδης Γρ.
Παπαγεωργίου Κούλα
Παπαγρηγοριάδης Σάβ.
Παπαδάκις Κ.
Παπαδάκις Νεοκλῆς
Παπαδημάκις Σπ.
Παπαδημητρίου Κ.
Παπαδόγιαννης Γ.
Παπαδόπουλλος Ἀνδρ.
Παπαδόπουλλος Ἄνθ.
† Α.Μ. Παπαδόπουλλος Χρυσ.
Παπαθανασόπουλλος Ἀθαν.
Παπαθεολόγου Στέρ.
Παπακωνσταντίνου Θεοφύλ.
Παπακωνσταντίνου Νικήτ.
Παπαλουκᾶς Σπυρ.
Παπανικολάου Σπυρ.
Παπανικολόπουλλος Διον.
Παπαντωνίου Σπυρ.
Παπαντωνόπουλλος Ἀθαν.
Παπαπάνος Κ.

Παπαχρυσάνθου Χρύσ.
Παπούλιας Δ.
Παραβάντης Γ.
Παράσχος Γ.
Πασχάλης Δημ.
Παυλόπουλλος Κανάρης
Παχνὸς Ἀλέξ.
Πεζᾶς Σταμ.
Πεζόπουλλος Ἐμμ.
Περάκις Δ.
Περεσιάδης Κ.
Πετάσης Ν.
Πετράκις Ἠλ.
Πετρίδης Ι.
Πετρίδης Παναγ.
Πετροκόκκινος Δ.
Πιερίδης Λουκῆς
Πιτίδης Μιχ.
Πλακίδης Σταῦρ.
Ποδότας Κ.
Πολάκις Παρθέν.
† Α.Π. Πολίτης Ἀντ.
Πολίτης Τηλ.
Πολυχρονιάδης Κ.
Πουλίτσας Παναγ.
Πουρῆς Μιλτ.
Πράτσικας Ν.
Πρίγκου Λένα
Πρωτοπαπαδάκη Ἄννα
Ptaszynski Stanislas
Πύργος Ρένος

Ράδος Κ.
Ράδου Ρόζα
Ραζῆς Β.
Ράϊχμανν Ματθ.
Ράλλης Κ.
Ράλλης Μικὲς
Ρέντης Κ.
Ροδίου Αἰκ.

Ῥόκος Κ.
Ρομπότης Παντ.
Ροντήρη Φλώρα
Ροσόλυμος Β.
Ρουμπὲν Ἰάκ.
Ροῦσσος Νικήτας
Ρούφου Σοφία
Ρωμαῖος Κ.
Ρωμάνος Ἄθως
Ρωμανὸς Κ.

Σαγιαξῆς Γ.
Σάγκα Ἑλ.
Σακελλαρίου Ἀνδρ.
Σακελλαρίου Εὐφ.
Σαλβάγος Μικὲς
Σαλιάρης Γ.
Σαλιάρης Κ.
Σαμουήλη Εὐδ.
Σαραντῆς Μιλτ.
Σαράφης Πιτζιπιὸς Κ.
Σαρῆς Ἀλέξ.
Σαρῆς Ι.
Σαρῆς Μιλτ.
Σάρου Αἰμ.
Σάρρος Δ.
Σάσαρη Ρόζα
Σβορῶνος Ἀρσ.
Σβῶλος Ἀλ.
Σγουρίτσας Ἀγησ.
Σγουρίτσας Χρῖστ.
Σεϊζὰν Γ.
Σεμελᾶ Ἀργυρὼ
Σερπιέρης Ἰωάννης Βαπτιστ. Φ.
Σήφακας Γ.
Σιγάλας Ἀντ.
Σιγοῦρος Μ.
Σίδερης Γ.
Σικελιανοῦ Εὕα
Σκαραμαγκᾶς Ἰβὰν
Σκόκος Φίλιπ.
Σκοπελίτης Ἄγγ.
Σκοπελίτης Στέφ.
Σκουζὲς Γ.
Σκούταρη Νέλλη
Slizinscu Alex.
Σμπαρούνης Ἀθαν.
† *Σοκόλης Κ.*
Σολομωνίδης Σωκρ.
Σούρλας Κίμων
Σοφιανόπουλλος Λεων.
Σοφούλης Θ.
Σπανὸς Γ.
Σπανούδης Κ.
Σπήλιος Κ.
Σταματιάδου Εἰρ.
Σταμούλη Π'' Ἀναστ.
Σταρόγιαννης Νικ.
Στελλάκις Ἐλευθ.
Στελλάκις Παν.
Στεφανίδης Β.
Στεφανίδης Μιχ.
Στεφανόπουλλος Δ.
Στεφανόπουλλος Ι.
Στεφάνου Ἀλ.
Στεφάνου Εὐάγ.
Στεφάνου Χαρίλ.
Στῆβενς Ἀλφρ.
Στουδίτου Ἁγνὴ
Στρατηγὸς Ἀναστ.
† *Στράτης Εὐάγγ.*
Στρίγγος Γ.
Στυλιανόπουλλος Γ.
Συκουτρῆ Χαρὰ
Συκουτρῆς Ι.
Συρμόπουλλος Σόλ.
Σφήνας Θεόκλ.
Σχοινᾶς Γ.
Σχορτσανίτης Ἀρίστ.
Σωμερίτης Εὐστρ.

Σωτηρακόπουλλος Εὐάγ.

Ταρσούλη Ἀθην.
Τασούλης Λεονάρδος Ἀναστ.
Τερζάκις Μ.
Τζάρτζανος Ἀχιλ.
Τζελέπης Ἐλ.
Τζελέπης Παν.
† *Τιπάλδος Μπασιᾶς Ἀθ.*
Τορναρίτης Ι.
Τράκας Ι.
Τράκας Παν.
Τραχίλης Στέφ.
Τρικούπης Σπ.
Τριφύλλης Ν.
Τρυπάνη Δ.
Τρυπάνη Μ.
Τρυπάνης Γ.
Τσακίρη Μ.
Τσακίρη Σαπφὼ
Τσακμάκις Ἀλκ.
Τσακμάκις Κ.
Τσακμάκις Στέφ.
Τσαμαδὸς Δ.
Τσαντίλης Περικ.
Τσάτσος Ι.
Τσιμπούκης Ι.
Τσοκόπουλλος Αἰμίλ.
Τσοκόπουλλος Β.
† *Τσοκόπουλλος Γ.*
Τσοκοπούλλου Φ.
Τσοποτὸς Δ.
Τσοποτὸς Κ.

Φάβης Β.
Φαρακλὸς Γερ.
Φαρακούκης Ν.
Φαρλέκας Ἐμμ.
Φίλανδρος Κ.
Φλαμπουριάρη Μ.
Φλωρίδης Φλῶρ.
Φουρίκης Π.
Φραγκίδης Ἀλέξ.
Φωκᾶς Ὀδυσ.
Φωτιάδης Ἀλέξ.
Φωτιάδης Εὐάγ.
Φωτιάδης Κώστας
Φωτιάδης Περ.
Φωτόπουλλος Δ.

Χαϊδόπουλλος Χριστόφ.
Χάϊνεκε Ὄθ.
Χαριτάκις Γεώρ.
Χατζέας Ἀριστοκλ.
Χατζηδημητρίου Πολύδ.
Χατζηϊωάννου Εὐάγ.
Χατζημιχάλη Ἀγγ.
Χατζημιχάλης Πλάτ.
Χατζημιχάλης Χρῖστ.
Χατζηπάνος Πάνος
Χατζῆς Ἀντ.
Χατζόπουλλος Γ.
Χιωτέλλης Π.
Χουρμούζης Κλεάνθ.
Χρηστάκις Ἀγαθ.
Χρηστίδης Γ.
Χρηστίδης Παντ.
Χριστοδούλου Μ.
Χρόνης Χρῖστ.
Χρυσομαλλίδης Χρυσόστ.
Χωρέμη Ἀλεξ.
Χωρέμης Κ.

Ψαρούδας Κ.
Ψυχογυιὸς Θεόδ.

RÉSUMÉ DU VOLUME

Mgr Athénagoras, Métropolite de Paramythia et de Parga. *L'institution des Syncelles dans le Patriarcat Oecuménique* pp. 3-38.

L'a. étudie l'origine, la situation, les charges et les droits, ainsi que les changements apportés à ce haut grade de la hiérarchie cléricale, qui devint également par la suite celui d'un haut dignitaire du palais byzantin. Il discute les opinions de ceux qui ont traité ce même sujet avant lui. Il mentionne les plus renommés des Syncelles et promet, pour le volume suivant de l'«Epétiris», de parler de ceux qui se sont distingués après la prise de Constantinople.

Michel Stéphanidès. *Musique et fabrication d'or d'après les chymeutes byzantins* pp. 39-45.

L'auteur examine le rapprochement (analogue aux attributions des planètes aux tones musicaux) fait par les Chymeutes Byzantins qui voyaient des harmonies arithmétiques dans la disposition des matières fondamentales, destinées à la préparation de l'or, et il montre l'analogie qui existe entre ces idées mystiques, d'origine néo-platonicienne, dans la cosmogonie de Timée de Platon. Il explique des termes musicaux, cités par Anépigraphos.

N. J. Yannopoulos. *Correction à une inscription* pp. 40-45.

Il s'agit d'une inscription de sarcophage publiée déjà par l'auteur d'après une photographie mal venue. Une meilleure reproduction lui apprend qu'il s'agit d'Anna Paléologina qui devenue religieuse prit le nom d'Anthoussa.

Phédon Coucoulès. *Ξελινίζω* pp. 47-48.

Ce verbe en usage aujourd'hui en Crète dans le sens de «se réjouir fortement» proviendrait de l'ancien ἐκλινίζω = s'échapper du filet, dit à propos d'un lièvre pris et puis échappé du filet tendu par le chasseur, et qui naturellement s'en va plein de joie pour la liberté reconquise.

Phédon Coucoulès. *Sur quelques vêtements byzantins* pp. 89-95.

L'a. parle des trois vêtements byzantins: a) *la mer* (θάλασσα) qui est un colobium en soie, de couleur rose, qu'on portait au dessus de la tunique; il avait des manches courtes ou même il n'avait pas des manches; b) *le coutnin* qu'il prouve être une tunique serrée (en turc: anteri) en satin, et c) *le monaplon* qui était un vêtement fait d'étoffe simple, c'est-à-dire non croisée (dimite) et par conséquente de qualité inférieure.

D. P. Paschalis. *Inscriptions du moyen âge et posétrieures dans l'île d'Andros* pp. 49-88.

L'a. donne une longue série d'inscriptions dont plusieurs inédites, se rapportant pour la plupart à la fondation ou la réparation d'églises, de couvents, de ponts, de fontaines et dont quelques-unes seulement sont sépulcrales.

Etienne Xanthoudidès. *Ὁ Φαλλίδος.* (le Banqueroutier) pp. 96-105.

Poème anonyme du XVI[e] s. en vers trochaïques rimés et en idiome crétois. Il décrit la misère d'un jeune homme qui appartenait à une riche et noble famille de la Crète, qui se trouve moralement et matériellement ruiné par une vie déréglée; affamé, méprisé, repoussé même par ses proches, il devint la risée des enfants. Il a donc composé ce poème afin de détourner la jeunesse du chemin qui l'a perdu. L'a. accompagne son étude de la photographie d'une des pages du manuscrit qui se trouve dans la Bibliothèque de Venise, ainsi que d'observations et d'explications qui facilitent l'intelligence du texte.

Etienne Xanthoudidès. *Une inscription chrétienne de Candie* pp. 106-108.

La corporation des savonniers de la ville dédie une chapelle à S[t] Charalambos dans l'église de S[t] Matthieu appartenant au couvent du M[t] Sinaï, afin de les protéger contre la peste. Sur la chapelle on lit cette intéressante inscription métrique dont il donne un fac-simile et qu'il accompagne des renseignements sur la fréquence de l'épidémie grâce à l'indolence des Turcs.

Georges Charitakis. *Catalogue des Codes datés de la Bibliothèque patriarcale du Caire* pp. 109-204.

L'a. décrit 83 codes manuscrits datés dont 1 de l'an 968, 1 de

1145, 10 du XIV^{e} s., 5 du XV^{e}, 33 du XII^{e}, 21 du XVII, 16 du XVIII^{e} et 5 du XIX^{e} s. D'après leur contenu, ces 83 codes peuvent se partager en 32 liturgiques, 28 qui contiennent des extraits des pères de l'Eglise, théologiques, homélies, ascétiques, 9 philosophiques, 3 évangiles, 3 grammaticaux et lexiques, 2 canoniques, 2 hagiographiques, 1 qui contient l'Histoire de la Moscovie de Denys Rakendytos (le déguenillé) et 1 autre la «Tragédie de la suppression du libre arbitre» d'Andronic Noukios. Ces codes contiennent encore des autographes, parmi lesquels de Gerassimos Langadas, Jean Doryanos, Ioakim le grand, Cosmas IV, Métrophane Critopoulos, Andronic Noukios, Meletios Pégas, Patriarche Silvestre etc.

Jean P. Miliopoulos. *Chrysokéramos* pp. 205 - 210.

Il soutient que ce nom s'appliquait au village de Tchenguel-keuy sis sur la côte asiatique du Bosphore et non pas à celui de Kousgoundjouk, comme veut le Règlement de la communauté grecque-orthodoxe de ce dernier faubourg, rédigé tout récemment, d'après un ouvrage inédit de Bas. Raptopoulos. Le nom même de Tchenguel serait une altération du nom original Tchengiar-Kariyessi donné par Mehmed II à ce village à cause des briques vertes-dorées de l'église de S^{t} Georges, tout comme le Sultan Bayazit II avait nommé Kousgoundjouk le village d'Hermolianai à cause du grand nombre de pies qui s'y nichaient. L'auteur relève des contradictions de M. Ghédéon relatives à Chrysokéramos et à Hermolianai.

Michel Goudas. *Documents byzantins du couvent de Vatopédi au Mont-Athos* pp. 211 - 248.

Suite du volume III de l' «Epétiris».

Basile Fabe. *Miel non fumé.* pp. 249 - 250.

L'a. soutient qu'il ne s'agit pas, comme le veut Pline de «mel quod fumo non adhibito exemptum est» mais du miel qui coule du gâteau de cire, qui n'a pas besoin d'être chauffé pour devenir limpide, car il l'est naturellement.

A. A. Papadopoulos. «*Le Temps*» (Καιρὸς) pp. 251 - 256.

L'a. veut que le référendaire du Patriarche envoyé au palais pour avertir le vassilevs qu'il est temps de se rendre à la grande église, a été nommé καιρὸς (temps), comme il est appelé dans le «Protocole royal» de Porphyrogenète, à cause de l'expression protocolaire dont il se servait et qui contenait ce mot. Puis il explique comment ce mot prit par la suite le sens de «permission» dans le language ecclésiastique.

A. Xyngopoulos. *Un talisman byzantin* pp. 257 - 264.

L'a. décrit un talisman du XII^{e} s. en cuivre, déposé actuellement dans l'église de S^{t} Antoine à Verria. Il est intéressant par les inscriptions qui se lisent sur le revers expliquant sa destination et le nom du propriétaire. Parmi les saints qui figurent sur sa face la plus intéressante est celle de S^{t} Démètre qui y est représenté tenant un glaive. L'a. examine l'origine et l'évolution du type hagiographique de S^{t} Démètre à épée.

Bas. Stéphanidès. *Métropolite Apros ou métropolite d'Apro?* pp. 265-266.

D^{r} R. Guilland vient de publier dans une édition critique la correspondance de Nicéphore Grégoras dans laquelle il y a une lettre adressée par ce chroniqueur «au métropolite Apros contre ceux qui insultent l'Astronomie». L'éditeur a pris le nom Apros comme le nom propre du prélat. L'a. démontre que Apros (Ἄπρως) était une ville de Thrace dont le destinataire était le chef spirituel. Il faudrait donc corriger Ἄπρω (génitif) au lieu de Ἄπρῳ (datif).

Colonel Fréd. Murati. *Hunyade et le siège de Belgrade par Mohammed II en 1456* pp. 267 - 279.

Exposé bref de cette mémorable guerre basé sur deux documents hongrois inconnus en Grèce.

C. Amantos. *Censure contre la fraternination* pp. 280 - 284.

Il s'agit de l'habitude très répandue en pays grecs d'après laquelle deux hommes n'ayant aucune parenté entre eux se faisaient frères par une cérémonie religieuse mêlée d'opérations païennes. L'Eglise pour des raisons inconnues a voulu y mettre fin et publia une encyclique prohibitive, une pénitence ou censure, qui n'a pas eu de grand effet, parce que la lutte contre les Turcs obligeait les Grecs à se serrer le plus possible. L'a. en a trouvé deux copies presque identiques au Couvent du M^{t} Sinaï qui ne reproduisent pas l'original mais elles en sont une transcription en langue vulgaire et même le texte y est remanié de manière à prendre la forme d'un type général de censure de ce genre.

Archim. Christophore Ktenas. *Chrysobulles appartenant au Couvent du Docheiarion au Mont Athos* pp. 285 - 311.

L'a. publie 11 lettres impériales byzantines constituant des titres de propriété.

G. Sotiriou. *Monuments byzantins en Thessalie du XIII^e et du XIV^e s.* pp. 312 - 331.

L'a. se proposant d'étudier dans la série de l'«Epétiris» les monuments byzantins de Thessalie du XIII^e et XIV^e s. afin de les rapporter aux centres artistiques de la dernière période (Salonique, M^t Athos, Arta), commence ici par la description du couvent d'Olympiotissa d'Elassona (XIV^e s.), dont il examine en détail l'architecture du Catholicon qu'il rapporte au type contemporain des monuments analogues de Salonique (S^te Catherine et S^ts Apôtres). Parmi les joyaux de ce couvent il relève les battants d'une porte en bois sculpté, portant date (1305) et il examine à l'occasion l'évolution de la sculpture en bois dans l'art byzantin.

S. Menardos. *Noms locaux dans le Néo-grec.* pp. 332 - 341.

L'a. commence ici son étude sur les noms locaux tirés des noms des villes ou des villages grecs contemporains (que les anciens appelaient *topiques* ou *ethniques*) tels que Criticos, Parianos etc. Il se contente pour ce vol. de l'«Epétiris» des noms rencontrés aujourd'hui dans les îles de Tinos et de Cephalonie. Dans les volumes suivants il promet de traiter ceux de Chypre et des autres îles de la Grèce.

A. Orlandos. *Basiliques orientalisantes de Laconie* pp. 342 - 351.

La basilique voûtée à nef aveugle, si commune au plateau d'Anatolie, a égalemeut pénétré en Grèce. Cependant on n'en connaissait jusqu'ici qu'un exemple, celui de S^te Sophie d'Ochrida. L'a. présente d'autres églises ayant plusieurs traits communs avec celles de l'Orient. Elles se trouvent en Laconie et leur situation n'est pas sans importance. Le golfe Laconique est en effet le plus proche de l'île de Crète qui fut la première station du voyage que le type oriental a fait d'une part vers la Grèce et d'autre vers l'Occident.

G. E. Tipaldo. *Les Ecussons Francs de Chalcis* pp. 352 - 364.

L'a. publie 19 écussons déjà publiés par Buchon, Strzygowsky et Lambros, et réformant ceux contenus dans les planches XL et XLI

de l'«Atlas» de Buchon spécifie les familles nobles Vénitiennes auxquelles les armes en question se rapportent.

Il publie encore 6 écussons, jusqu'ici inédits, en dénotant aussi les familles patriciennes de Venise auxquelles ils doivent être attribués.

Compte rendu 365
Communications scientifiques 377
Bibliographie 382
Renseignements 393
Actes 396
Tables 400



Ἐξεδόθη ἐπιμελείᾳ Φ. Κουκουλὲ καὶ Κ. Δυοβουνιώτου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

***Ἀθηναγόρα** Μητροπολίτου Παραμυθίας καὶ Πάργας.* Ὁ θεσμὸς τῶν συγκέλλων ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ 3

Στεφανίδου Μιχ. Κ. Μουσικὴ καὶ χρυσοποιία κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χυμευτὰς 39

Γιαννοπούλου Ν. Ι. Διόρθωσις ἐπιγραφῆς 46

Κουκουλὲ Φ. Ξελινίζω 47

» » Περὶ Βυζαντινῶν τινων φορεμάτων 89

Πασχάλη Δ. Π. Μεσαιωνικαὶ καὶ μεταγενέστεραι ἐπιγραφαὶ τῆς νήσου Ἄνδρου. 49

Ξανθουδίδου Στεφ. Ὁ Φαλλίδος 96

» » Χριστιανικὴ ἐπιγραφὴ Ἡρακλείου Κρήτης . . 106

Χαριτάκη Γ. Κατάλογος τῶν χρονολογημένων κωδίκων τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης Καΐρου 109

Μηλιοπούλου Ι. Π. Ἡ Χρυσοκέραμος 205

Γούδα Μιχ. Βυζαντιακὰ ἔγγραφα τῆς ἐν Ἄθῳ ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Βατοπεδίου 211

Φάβη Βασιλείου. Ἀκάπνιστον μέλι 249

Παπαδοπούλου Α. Α. Καιρὸς. 251

Ξυγγοπούλου Α. Βυζαντινὸν περίαπτον 257

Στεφανίδου Βασ. Κ. Ὁ μητροπολίτης Ἄπρως ἢ ὁ μητροπολίτης Ἄπρω; 265

Μούρατυ Φρειδερ. Ὁ Οὐννάδης καὶ ἡ ὑπὸ Μωάμεθ Β΄ τοῦ πορθητοῦ πολιορκία τοῦ Βελιγραδίου τῷ 1456 267

Ἀμάντου Κ. Ἐπιτίμιον κατὰ τῆς ἀδελφοποιίας 280

Κτενᾶ Χριστοφ. Χρυσόβουλλοι λόγοι τῆς ἐν Ἄθῳ ἱερᾶς Βασιλικῆς Πατριαρχ. καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Δοχειαρίου. 285

Σωτηρίου Γ. Α. Βυζαντινὰ Μνημεῖα τῆς Θεσσαλίας ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνος. 312

Μενάρδου Σ. Περὶ τῶν τοπικῶν ἐπιθέτων τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς. 332

Ὀρλάνδου Α. Κ. Ἀνατολίζουσαι Βασιλικαὶ τῆς Λακωνίας. 342

Γ. Ε Τιπάλδου. Τὰ φραγκικὰ οἰκόσημα τῆς Χαλκίδος 352

Βιβλιοκρισίαι. 365

Ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις 377

Βιβλιογραφία 382

Εἰδήσεις. 393

Τὰ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1927 πεπραγμένα . . 396

Πίνακες 400

Περίληψις Γαλλιστὶ τῶν περιεχομένων 410

Ο ΜΟΝΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΝ ΤΩΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΟΙΚΟΣ J. MAISONNEUVE & FILS — PARIS RUE DU SABOT 3